U 14884
3186167750

W 14828/T.I.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MONUMENTA LINGUAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. I.

ПАМЯТКИ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

ВИДАЄ

КОМІСИЯ АРХЕОҐРАФІЧНА НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ 1.

Апокріфи старозавітні, зібрані з рукописів українсько-руських.

У ЛЬВОВІ, 1896.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Digitized by Google

Digitized by Google

45224.

ПАМЯТКИ

українсько-руської мови і літератури

I.

Digitized by Google

MONUMENTA LINGUAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. I.

ПАМЯТКИ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

ВИДАЄ

КОМІСІЯ АРХЕОҐРАФІЧНА

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ І.

У ЛЬВОВІ, 1896.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Digitized by Google

CODEX APOCRYPHUS

e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr Joannis Franko.
Vol. I, historias apocryphas Testamenti Veteris continens.

АПОКРІФИ І ЛЄҐЕНДИ

З УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСІВ.

ЗІБРАВ, УПОРЯДКУВАВ І ПОЯСНИВ

ДР ЇВ. ФРАНКО.

ТОМ І.

Апокріфи старозавітні.

У ЛЬВОВІ, 1896.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

Digitized by Google

W 14884/II.

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186167750

Digitized by Google

Від Комісиї Археоґрафічної.

Відповідно загальній проґрамі, прийнятій Археоґрафічною комісиєю Наукового товариства імени Шевченка, розпочинає вона сим томом другу серию своїх публїкаций: Памятки українсько-руської мови і лїтератури (Monumenta linguae necnon litterarum ukraino-russicarum). Тим часом як перва серия: Жерела до істориї Украіни-Руси (Fontes historiae Ukraino-Russicae (Ruthenicae)[1]) мають містити материял історичний і переважно — актовий, друга ся серия має подавати або материяли не друковані зовсїм, або систематичні збірники материялів друкованих і недрукованих, досї до систематичних колекций не зведених, або — на решті — неприступні, рідкі старі друки, не повторені новійшими часами, — що служать до пізнання мови українсько-руського народу, з усїми його галузями, і письменства, почавши від перших проб його на українсько-руській землї аж до новійших часів (устна словесність має свій орґан в Етноґрафічнім Збірнику Наукового Товариства імени Шевченка.[2])

Поле, як бачимо, велике, зібрані в комісиї Археоґрафічній наукові сили згромадили і приготували значну кількість материялів, і видавнича дїяльність комісиї здержуєть ся поки що в скромних розмірах лише невеликими засобами грошевими. І так комісиї предложена тепер до видання простора колекция памяток апокрифічної і леґендарної лїтератури, що має зайняти кілька томів (до неї належить і сей том), систематично уложена колекция дра-

[1]) Перший том його вийшов р. 1895.
[2]) Пор. загальний проект в Записках 1895 р. I (т. V).

Digitized by Google

матичної літератури українсько-руської XVII—XVIII в. (памяток друкованих і недрукованих), деякі старі друки, не повторені потім, XVI—XVII в., з новійшої літератури друкуєть ся ювилейний том писань Ів. Котляревського. Можна лише пожадати, щоби комісия мала материяльну спромогу як скорше прийти до висловленого ще з початку бажання: видавати що року один том материялів історичних і один том материялів літературних.

Digitized by Google

ПЕРЕДМОВА.

I. Ми привикли думати, що з 1798 роком, роком виданя Енеіди Котляревського, розпочинаєть ся нова доба в нашому письменстві, доба національна, що її властиво годить ся звати українсько-руською. В головному сей погляд без сумнїву вірний; справдї від часу Котляревського наше письменство приймає характер новочасної лїтератури, стає чим раз близше реального житя, чим раз відповіднїйше до его потреб. І мовою і способом вислову воно наближуєть ся чим раз більше до живого народа, обхоплює всї его верстви, входить чим раз глубше в душу народню, двигає думку, піднимає ідеали, збільшує засоби духової сили для боротьби за ті ідеали.

Та проте ми не повинні забувати, що й перед Котляревським у нас було письменство і були писателї, було духове житє, були люде, що сяк чи так вибігали думкою поза тїсний круг буденних, матеріяльних інтересів, сяк чи так шукали якихсь ідеалів і доріг для їх осягненя. Певна річ, письменські проби тих людей були скромні; мало в них творчої сили, мало орігінальности. Вірні духовому складови старої Руси вони любили ходити утертими стежками і хоч може прінціпіально й не цурали ся новини, та для їх невеличкої осьвіти, для тїсного кругозору їх поглядів і інтересів вона була недосяжна. Доволї з них, коли в тім тїснім кружку, серед якого вони жили і для якого трудили ся, вони здужали зберегти бодай зерно традиції, роздути бодай промінчик сьвітла.

Загально відомо, як неприхильною була доля до памяток нашого письменства. Починаючи з самого XVI віку можна сказати, що все найкраще, що в ньому було, не мало щастя до друку, а через те й не могло мати такого впливу, який би мало

Digitized by Google

бувши надрукованим. Не попали в друк анї огнисті твори Івана Вишенського, справедливо названі одним переписувачем „Книга Злото“, анї знаменита Палїнодия Копистенського, анї наші лїтописї старі й козацькі, анї більшина драм і інтермедий, анї много, много иньших праць, що довгі лїта лежали в рукописах приспані пилом або зберегали ся по курних хатах мужицьких та дяківських, погорджені та зневажені тими нечисленними інтелїґентами, що з давен давна любили бігати на службу чужим богам і в погордї до власного народа і его питомого духового розвою нераз випереджували й чужинців.

Розвій осьвіти і національного почутя в остатньому віцї зродив і у нас між иньшим також пошану до тих памяток давнього духового житя нашої нациї, зродив бажанє збирати те, що ще можна зібрати, що не затратилось в довгих лихолїтях знищене або вивезене на чужину, а на підставі того зібраного материялу вникнути як мога в глуб душі тих давнїх поколїнь, що в тих скромних письменських пробах знаходили собі інтерес і вдоволенє. І цїкава річ, що чим більше призбируєть ся у нас тих памяток, чим докладнїйше ми з ними познайомлюємось, тим яснїйше виринає і зазначуєть ся у нас думка про одноцїльність, неперервну суцїльність лїтературної традициї і духових інтересів на протязу нашої довговікової істориї. Піднесенє думки про ту однотягліть і суцїльність, обосноване ей подрібними та богатими фактами — отсе важний здобуток новочасних праць історико-лїтературних у нас і на Вкраїнї. Такі працї, хоч нераз на перший погляд дрібні і антікварські, в результатї дають тривкий і широкий підклад для нашого дальшого розвою і мусять швидше чи пізнїйше в широких і що раз ширших масах нашого народа відродити те почутя національної суцїльности та солїдарности, що проривало ся в великих хвилях XVII віку, та не могло довго встояти ся. Чуючи себе нациєю суцїльною і солїдарною в духових і економічних інтересах ми знайдемо тодї в собі самих, в нашій солїдарности той огонь і запал до працї, котрого нам тепер так часто не стає, знайдемо і всї цїлою сутию відчуємо той спільний ідеал, котрого брак так многих з поміж нас гонить на поклони чужим богам.

Уважаючи пізнанє нашої минувшини як в обсягу матеріяльних фактів, так і в обсягу духовоґ, лїтературної працї одним з конечних причинків до нашого ренесансу национального і бажаючи докинути й свою цеглину до тої спільної будови, я предложив з початком 1895 року фільольоґічній секциї Наукового тов. імени Шевченка плян видати в рядї задуманих тою секциєю „Памяток“

Digitized by Google

нашого письменства систематичну і по змозї повну збірку прозових оповідань релїґійного і сьвітського змісту, що знаходять ся по наших рукописях XV—XVIII віків. По мойому пляну, одобреному секциєю а принятому завязаною пізнїйше Комісиєю Археоґрафічною, збірка повинна обіймати ось які ґрупи:

I. Апокріфи старозавітні,

II. Апокріфи новозавітні,

III. Апокріфи есхатологічні (про загробне житє і конець сьвіта), вопросоодвіти, вірування, ворожби, заклинаня і т. и.

IV. Легенди і апології церковного змісту,

V. Повісти і апології сьвітського змісту.

Тексти думалось видавати головно з рукописів, про котрих українсько-руське походженє нема сумнїву, а по змозї головно з таких, де памятки лїтературні або мовою або й лїтературним обробленєм являють ся зближені до українсько-руського ґрунту. Значить, менї не ходить о те, щоби віднаходити по змозї найстаршу редакцию даного памятника, а противно, для мойого пляну важнїйші власне найновїйші, так сказати, найбільше популярні українсько-руські єго переробки. Плян сей виплив до того не апріорно, з якоїсь доктріни, а з тої обставини, що власне такі новїйші рукописи знайшлись у мене під рукою, зібрані чи то мною самим, чи доступні менї в деяких наших бібліотеках. По мойому пляну думалось дальше користувати ся до сего видання й такими памятками нашого письменства, котрих рукописи не були менї доступні, та самі памятки були видані иньшими вченими. Звісна річ, таких текствів безсумнївно українсько-руського походженя опубліковано доси дуже мало; в першому томі маємо тілько один такий текст, книгу Еноха, видану Поповим з рукопису полтавського игумена Геннадия.

Само виданє текстів мало бути по змозї відповідне сучасним вимогам науковим. Правило — передруковувати з рукопису „слово в слово і буква в букву“ я задержав у свойому виданю, позволяючи собі для ясности і зрозуміня думки тексту модернїзувати тілько інтерпункцию та класти великі букви при іменах власних. Всякі мої додатки до текствів (вони мінїмальні), поправки явних помилок переписувачів, доповненя, що повстають з розвязаня деяких титл, зазначені ґранчастими скобками. Надстрочні букви з огляду друкарського я попереносив у текст.

До кождого тексту, хоч би й як малого, додані мною примітки, що показують чи то походженє даного оповіданя, чи паралельні тексти в иньших збірках і виданях, чи в кінцї працї наукові посьвячені тому оповіданю. В тих примітках і в отсїй передмові

Digitized by Google

я бажав би подати повний (по моїм силам) апарат науковий для тих учених, що хотїли би займати ся дальшою працею над досьлїдами сих памяток. Для полекшеня тої праці мусять служити ті варіанти, які списані мною при більшій части текстів чи то з рукописів, чи з друкованих збірок, де знаходили ся такі самі тексти.

Перший том „Памяток“, що отсе виходить у сьвіт, займають самі апокріфи старозавітні. Уже з сего тому, богатшого на тексти від кождої з тих збірок старозавітних апокріфів, які доси були повидавані, може переконати ся кождий, що українсько-руські рукописи можуть внести чимало нового і цїкавого в скарбницю знаня сего предмету. Се й не диво, бо Україна-Русь з давен давна була дуже важним етапом, куди переходили впливи полудневі на північ, західні на схід і східні на захід. Тай для самого пізнаня духового житя України-Руси, а особливо Галичини і Угорської Руси ті тексти дають цїкаві причинки. Досить порівнати найстарші опублїковані тут тексти, виняті з Крехівської Палеї, з пізнїйшими, такими, які бачимо в рукописах о. Яремецького-Білахевича, Теодора Тухлянського та Степана Теслевцьового, щоби зрозуміти чималу духову еволюцию, що в них зазначує ся дуже виразно.

II. Що таке апокріфи і псевдепіграфи? Відома річ, що в старинних релїгіях звичайно були книги доступні тілько для посвячених у всї тайни культу, книги, котрих авторство приписувано або самим богам, або якимсь знаменитим героям. Ті книги переховувано в храмах і держано в тайні, через що й називались вони по грецьки книги таємні — βιβλία ἀπόκρυφα, libri secreti. Такі були у Греків книги Орфея і Гермеса Трісметіста, у Персів Зороастра, у Вавилонян Санхоніатона і т. д. Що такі книги були і у Жидів, про се маємо деякі цїкаві сьвідоцтва. І так архіерей Гількія в 18-тім роцї царства Йосиї (623 до Хр.) знайшов у храмі і передав цареви якусь книгу, що стала ся вихідною точкою реформи культу в Єрусалимі (II. Царств, 22 і д.). Чи будемо вважати разом з деякими вченими, що ся книга була та сама, яка тепер під назвою Второзакония входить в склад Мойсеєвого Пятикнижя, чи нї, в усякім разї з біблїйного оповіданя видно, що знайдена в храмі книга до тої хвилї не була звісна ані цареви, бо сей єї дуже перелякав ся, ані нїкому з народа, значить була книгою таємною, коли не ad hoc написаною. Друге, виразнїйше сьвідоцтво маємо в книзї Ездри (III. Ездри, 14, 47—48), де сказано, що вернувши з Вавилона до Єрусалима Ездра знайшов там 70 книг, та йому велено не пускати їх між людей, а сховати в храмі і давати в руки тілько мудрим. Бачимо з сего, що назва „апокріфи“ первісно не

Digitized by Google

була нїчим згірдним, а відносила ся власне до книг таємного походженя і таємного, чи то пророцького, обрядового, чародійського змісту, до книг, що мали в собі надзвичайну мудрість або надзвичайну силу і до яких хто-будь не міг доступити.

Та певна річ, що коли такі книги істнували і чутка про них, про їх мудрість і силу пішла між народом, заострена була й цїкавість і всякий бажав дізнати ся, що там є в тих книгах. А раз така цїкавість була заострена, то дуже легко зрозуміти, що швидше чи пізнїйше мусїли знайти ся люде, що зміркували вдовольнити сю цїкавість і осягнути при тім свої власні цїли. І ось почали тут і там появляти ся твори — нїби то списані з тих держаних в тайнї або ново знайдені, рідко без'іменні, частїйше підложені під імя давнїх героїв національних, патріархів, сьвятих, пророків і т. п. Заслонені тими грімкими іменами новійші, незвісні автори подавали розцїкавленому народови своїй ідеї, погляди і осуди про сучасні їм подїї, про сучасних людей, перемітуючи їх з оповіданями більше або менше фантастичними про житє і дїла того героя, котрого фірму мав на собі даний твір. Особливо часи великого духового зворушеня, часи переходу жидівства в християньство при домішаню з одного боку греко-римських цивілїзацийних, з другого боку оріентальних, перських а може й індийських релїгійних елементів, значить часи від II віку до Хр. до III віку по Хр. були порою зложеня всїх найважнїйших апокріфів. Можна сказати, що коли в тім часї жидівство і християньство в писанях рабінів, зглядно в Талмудї і в писанях Отцїв церкви скристалїзували свою науку віри, то в апокріфах обі ті релїгії витворили рівночасно богатий релїгійний епос, що мов тінь чіпляючи ся властивої науки, йшов разом з ним із краю до краю, від народа до народа і хоча з часом блїднів чим раз більше, та про те не пропав, а від часу до часу оживав з несподіваною силою, набирав у себе нових ідей і нових форм, заплоднював фантазию народню, служив підоймою пропаганди ідей релїгійних і моральних — одним словом, відгравав вельми важну ролю в історії духового розвою. Досить буде сказати, що вже жидівська секта Терапевтів мала свої таємні книги крім книг біблїйних, а з християньских сект перших віків мало котра їх не мала. Особливо богато таємних книг мала могуча секта Ґностиків, що була властиво перським маздеізмом прибраним у християньску одїж. Ся секта внесла велику силу оріентальних елементів, в тім числї й оповідань у християньство, головно при помочи скомпонованих ві прихильниками таємних книг, апокріфів, що часом задля їх високої поетичної стійности ширили ся й поміж правовірними християнами.

Digitized by Google

І пізнїйші секти, особливо Манїхеї та Павлікіяне мали також свої книги, а витворена на тлї їх поглядів на болгарськім грунтї секта Богомілів уживала апокріфічних оповідань як могучого способу пропаганди; в тій цїли не тілько поперекладано з грецької мови велику силу давнїйших апокріфів, але скомпоновано на їх взір нові, більше або менше виразно проняті ученєм секти і ширено їх по сумежних словянських і західно-европейських краях. Сею дорогою старословянські переклади і переробки старих апокріфів дістали ся й до нас.

Треба ще зазначити, що в старій християнській церкві III—IV віку апокріфами називали ся зовсїм иньші твори, нїж ми привикли обнимати сею назвою тепер. Згідно зі старою традициєю иньших народів апокріфами називано ті книги або ті додатки до біблїйних книг, що хоч знаходили ся в грецькому перекладї Біблїї (перекладї 70-ти, т. зв. Септуаґінтї), та про те анї жидівською анї християнською церквою не зачислювали ся до книг канонїчних. До таких книг зачислювано 4 книги Маккавейські, третю книгу Ездри, книгу Товіт, кн. Юдіт, кн. Варуха, лист Єремиї, Премудрість Ісуса Сираховго, Премудрість Соломона, а крім того деякі вставки в книгах канонїчних, як ось молитву Манассиї (II Параліп. 33), пісню трьох отроків у печи (Дан. 3), оповіданя про Сусанну, про Вила і змія (в кн. Даниїла) і додатки до кн. Єсфирь. Натомісць иньші твори, що в наголовках мали імена давнїх осіб, праотцїв, патріархів, пророків і т. и., а своїм змістом і вченєм або виходили по за обсяг поглядів біблїйних, або й зовсїм суперечили їм, називано псевдепіґрафами, себто творами, що мають фальшиві наголовки. Творів тих що до їх теольоґічної вартости (з виємкою хіба книги Еноха) нїколи не ставлено на рівнї навіть з книгами апокріфічними, які ми висше назвали, а тим менше з книгами канонїчними. (Гл. про се Wetzer und Welte, Kirchen-Lexicon, 1855, Bd. I. s. 326—327; И. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ, Казань 1872, стор. 1—5; Th. Zahn, Geschichte des neutestamentlichen Kanons, Bd. I, s. 123—140; O. Zöckler, Die Apokryphen des alten Testaments nebst einem Anhang über die Pseudepigraphenliteratur, München 1891, s. 3—4; Ignacy Radliński, Literatura apokryficzna, studyum krytyczno-historyczne (Przegląd Tygodniowy, Dodatek miesięczny, t. I za r. 1895 str. 72—78).

III. Становище апокріфів у старій християнській церкві. Як відомо, в перших вікох церков християнська не мала ще своєї збірки канонїчних книг; одиноким сьвятим письмом перших християн була старозавітна Біблїя в такій формі, в якій

Digitized by Google

мали її Жиди палестинські, а далі в такій, яку дали їй погречені Жиди в Єгипті в т. зв. Септуагінті. Ті дві форми, як звісно, де в чому значно ріжнили ся, та в обох тих формах Біблії вже були певні ступні сьвятости і вірогодостойности поодиноких книг. Бо коли Пятикнижє і твори пророків („закон і пророки“) становили немов ядро канону, авторітет висший по над усякі сумніви, то иньші твори, особливо пізнійші історичні, мали меншу повагу або й зовсім не знаходили ся у палестинських Жидів (твори девтерокаионічні). Уступи з тих книг, особливо з важнійших (з „закона і пророків“) відчитувано і обясновано по синагогах жидівських що суботи і певно також по християнських церквах і зборах півтораста літ по Хр. Оттим то разом з християньством ширило ся також уживанє старозавітної Біблії в сьвіті грецькім і римськім (гл. Ed. Reuss, Die Geschichte der heiligen Schriften Neuen Testaments, Braunschweig 1887, S. 316—318). Та проте головна сила християнської проповіди лежала в устнім викладі. Спори з Жидами заострювали інтерес і до жидівських книг апокріфічних, з котрих найстаршою і найзнаменитшою була книга Еноха. Нема сумніву, що книга ся, написана коло 100 літ до Хр., за часів Христових була вже перекладена на грецьку мову; на неї покликаєть ся апостол Юда у своїм посланню (зач. 14); нею користували ся часто пізнійші церковні писателї аж до VIII віку по Хр. (гл. Ed. Reuss, Die Geschichte der heiligen Schriften Alten Testaments, Braunschweig 1899, s. 650—656). На взір сеї книги, для полемічних потреб або для ширеня сектярських поглядів повстала під руками християнських писателїв перших 4 віків величезна література по за обсягом новозавітного канону. В тих творах в значній части перероблювано старші жидівські апокріфи або компоновано нові, приписуючи їх знаменитим старозавітнім особам, користуючись не тілько жидівсько-християнськими поглядами і переказами, але й східніми, перськими та індийськими казками (напр. оповіданя про Соломона і Китовраса). Твори ті, відповідаючи потребам хвилї і настроєви мас, швидко ширили ся серед християнських громад; сильна віра і перевага чутя в тих громадах мало місця лишали критицї. Тілько в III і IV віці, коли церков побачила себе загроженою в основах свого істнованя незлічимими сектами, показала ся потреба консолідациї, вилученя здорового зерна від полови. Рівночасно з боротьбою проти сект, головнож проти Гностиків і Манїхеїв, починає ся в християнській церкві складанє власного канону сьвятих писань з одного і боротьба проти помильних, сумнівних, єретицьких, пагубних писань з другого боку. І тут розвій ішов ступнями. З разу

Digitized by Google

ми бачимо три купи писань: канонічні (κανονικὰ βιβλία), сумнівні (ὁμολογούμενα або ἀντιλεγόμενα) і несумнівно єретицькі, котрі опісля скинено на одну купу писань заказаних та шкідливих (ἀπόῤῥητα, νόθα). З часом деякі сумнівні письма, як ось Откровеніе св. Івана, лист ап. Юди, другий лист ап. Петра, лист до Євреїв, листи ап. Якова, війшли в число книг канонічних, а решта підпала під назву апокріфів. Та про те не треба думати, щоби через те вони були церквою від разу заборонені або щоби навіть евентуальна заборона була дійсним засудом смерти для даного твору. Ті оповіданя занадто тісно звязані були з духом часу, настроєм вірних, з місцевими інтересами або закоріненими людовими віруваннями. „Деякі з тих оповідань — завважує вірно Ліпсиус*) — завдячують своє походженє одному тілько бажаню — заспокоїти побожну цікавість і охоту до чудесного у вірних, иньші служили місцевим інтересам ріжних околиць і країв, та часто визискувала церковна або доґматична партійність побожну легковірність, переймала давнійші оповіданя і перекази, щоби їх використати для певних змаганъ, або видумувала нові, щоби при помочи улюблених чудесних леґенд рівночасно ширити сплетені ними штучно вченя і партийні погляди". Церков християнська і тут, як і в многих иньших разах, порадила собі дуже мудро; вона з разу не заборонювала вірним читаня і слуханя тих оповідань, а тілько старала ся очищувати їх із надто виразних єретицьких примішок, полишаючи фантастичні оповіданя особливо там, де вони не суперечили Біблії. (Lipsius, op. cit. I, 6, 8). А коли дещо з тих письм і заказувано по соборах, то робило ся се досить нерішучо та несістематично, так що апокріфічні писаня в старій християнській церкві бодай в перших трьох столітях не стрічали собі в своїм ширеню майже нїякої перешкоди навіть серед правовірних, не говорячи вже про їх головних пропаґаторів — єретиків. (Гл. крім цитованих висше книг М. Сперанскій, Славянскія апокрифическія евангелія, общій обзоръ, Москва 1895, стор. 1—3: Holtzmann und Zöpffel, Lexikon für Theologie und Kirchenwesen. Braunschweig 1888, s. 27).

IV. Заборони апокріфів і найстарші списи (Індекси) заборонених творів. Найстарші списи книг біблійних, що зроблені були Отцями церкви в IV віці: Афанасієм Александрийським (ум. 372), Григорієм Назіанзеном (ум. 390), Амфілохієм (ум. ок. 380), Кирилом Єрусалимським (ум. 386), Епіфанієм

*) Rich. Alb. Lipsius, Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden. Ein Beitrag zur altchristlichen Literaturgeschichte. Braunschweig 1883, I, 1.

Digitized by Google

Кипрським (ум. 403), не згадують ще нїчого про книги апокріфічні, хоча книг сумнївних, т. зв. антілеґоменів Афанасий у свій спис також не вмістив. Та в постановах Лаодикейського синоду (ок. 367) ми знаходимо перший примір заборони книг неканонїчних, тай то не забороняють ся читати їх або користувати ся ними для цїлей лїтературних; 59-те правило сего синоду забороняє тілько сьпівати в церквах τοὺς ἰδιωτικοὺς ψαλμούς. Тілько пізнїйше до 59 правил сего синоду додано 60-те правило, а в ньому подано перший звісний нам спис книг апокріфічних і фальшивих, і заборонено — вживати їх у церквах. Найстарші Номоканони грецькі, як ось канони Івана Схоластіка з VIII (?). віку і Нїкона Чорногорця (ум. 998) знають ще тілько 59 правил сего синоду; 59-те правило в давнім руськім перекладї по Ярославському списку з XII. в. виглядає так: „Ꙗ҆́ко ни мирскꙑ́хъ составленꙑ́хъ пс҃а́лмовъ гл҃а́ти къ цр҃ко́ви, ни неисправленꙑ́хъ книгъ чтете, нъ тъ́кмо исправленꙑ́я новаго и ветхаго завѣ́та. а҆ иже кто лженаписанꙑ́я нечьстивы книгы акы ст҃ы́ полагаѥ́тъ на пагоу́боу и клирикомъ и людемъ, да изверже́тъ сѧ и книгы да съжьгоу́тъ сѧ“ (гл. Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, XLI—LXV, СПбургъ 1864, стор. 286). А приложене пізнїйше, неавтентичне 60-те правило сего синоду по списку Погодинського Номоканона XIV. віку вичислює ось які апокріфічні твори, що відносять ся до осіб старого завіту: (59) „Ꙗ҆́ко ни мирскꙑ́хъ съставленꙑ́хъ ѱ҃алмовъ гл҃а́ть цр҃ко́ви, ни неисправленꙑ́хъ книгъ чтѣ́ть, но токмо исправленꙑ́я новаго и ветхаго завѣ́та. а҆ иже кто лженаписанꙑ́я и неисправленꙑ́я книгы полагаѥ́тъ въ цр҃ко́ви акы ст҃ы́, да изверже́т сѧ, а҆ книгы да сожгоу́т сѧ. (60) Неисправленꙑ́я же книгы се соу́ть имена имъ: Ѧ҆дамъ, Ѥ҆ноха́ъ, Ламеха́ъ, Патриарси, мт҃ва Иосифова, Пс҃а́лми Соломони, Пс҃ни Дв҃́дви, Обавлениꙗ Илиина, Обавлениꙗ Софоньина... Паралипомена Иѣремѣ́кина ѡ҆ плѣ́неньи, что ѡ҆рла слали въ Вавилонъ съ грамотою къ Ї҆ѣремѣ́ки, Двана-ї҆ Ї҆ковлича гл҃емаꙗ Лѣ́ствица... О Соломони ц҃ри и о Китоврасѣ́ басни и кощоу́нъ“. Се 60-те правило без сумнїву — пізнїйший додаток, а в руській его редакції є вже й писаня попа Єремії болгарського, що вказує на словянську переробку. Та хоча й 59-те правило, а властиво всї постанови Лаодикейського синода збуджують у вчених деякі сумнїви що до своєї автентичности (гл. Ed. Reuss, Die Geschichte der heiligen Schriften Neuen Testaments, Braunschweig 1887, ст. 360), то все таки маємо тут найстарше свідоцтво про заборону вживаня книг підозреного змісту.

Digitized by Google

Троха пізнїйше, йдучи за слїдом грецької церкви, повстали списи книг канонїчних у церкві латинській. Найстарші з тих списів, як ось Гілярия з Поатьє (ум. 368), Філастрия Бріксенського (ум. 387), Руфіна Аквілейського (ум. 410) не згадують нїчого про ті твори, що ми тепер називаємо апокріфами. Великі вчителї західної церкви Єронїм і Августин згадують часто про писаня єретицькі, та не дають їх докладного спису, а собори Гіпонський (393) і Картагенський хоча й заказали читанє неканонїчних книг у церквах, та рівночасно значно розширили обсяг канону, включаючи в него найбільшу часть тих книг старого і нового завіта, що давнїйше вважали ся сумнївними. Тілько при кінцї V. віку повстав на заходї, мабуть у Африцї, перший індекс книг заборонених, звісний в істориї під назвою Декрету папи Ґелязия. Ґелязий був папою від 492 до 496 р., а приписаний йому Декрет мав бути ухвалений на соборі римськім 494 р. Та вже Каве виказав, що про собор римський в тім роцї не маємо нїде нїякої звістки, далї, що Декрет у многих місцях перечить поглядам висказаним у безсумнївно автентичних писанях папи Ґелязия, а врештї, що в Декретї тім повимєновувано деякі книги видані геть по р. 494. (Guilielmi Cave Scriptorum ecclesiasticorum historia literaria, Genevae 1705, p. 298). Та коли Каве з сего виводить неавтентичність Декрету, а з тої обставини, що про Декрет у перве згадують писателї IX-го віку, висновує здогад, що Декрет десь аж в тім часї був сфабрикований, то годить ся згадати, що ми маємо свідоцтва про старші проби зложеня такого індексу папами Дамазом (V. в.) і Горміздою (ум. 523), а й Ґелязиянський Декрет у деяких рукописах приписуєть ся раз сему, раз тому папі. Нема сумнїву, що Декрет сей в тій формі, як його тепер маємо, є компіляциєю з ріжних часів, та певне й те, що є в ньому части дуже давні, бо згадуєть ся про такі апокріфічні книги, що вже в VI. віцї ледви чи були звісні на Заходї (E. Reuss, op. cit. 364).

З часом спис апокріфічних писань у грецькій церкві чим раз більше розширює ся і збогачує ся: чи то повставали нові твори того рода, чи в ті списи втягано твори давнїйші, та чомусь не втягнені в найстарші списки — годї знати. Дуже давнїй, може з VI. або VII. віку грецький список, виданий уперве Монфоконом (передрукований у Котеліера, Годі, Пітра) подає ось яких 14 старозавітних апокріфів: Адам, Енох, Ламех, Патріархи, молитва Іосифова, Елдам і Модам, Мойсеїв заповіт, вознесенє Мойсеєво, псальми Соломонові, откровенє Илиї, видїнє Ісаиї, откровенє Софонїї, откровенє Захарії і откровенє Ездри. Уложені в початку V. віку Апо-

Digitized by Google

стольські конституції згадують також про фальшиві βιβλία ἐπ' ὀνόμασι Χριστοῦ, а з старозавітних βιβλία ἀπόκρυφα Μωσέως καὶ Ἐνὼχ καὶ Ἀδὰμ, Ἡσαΐου τε καὶ Δαβὶδ καὶ Ἠλία καὶ τῶν τριῶν πατριαρχῶν, φθοροποιά τε καὶ ἀληθείας ἐχθρά (гл. Fr. X. Funck, Die Apostolischen Konstitutionen, Rottenburg 1891, s. 93—95). Та про те треба тямити, що всї ті списки книг неправдивих не були ще властивими їх заборонами, не мали нїякої законної сили і не спиняли твореня чим раз нових книг сего рода, очевидно для того, що власне такі твори радо читали ся. Традиция, які твори належить уважати фальшивими, а які ні, довго ще не була всюди однакова; твори, що в старших списах знаходять ся яко фальшиві, не знаходять ся в списах пізнїйших і на відворіт.

Із початку IX. віку лишив ся нам інтересний памятник візантийської вчености — Стихометрия Никифора (умер 828) — рід віршованої бібліографії з поданем, кілько віршів має кождий твір. Читаємо там між иньшим ось який спис старозавітних апокріфів: Καὶ ὅσα τῆς Παλαιᾶς εἰσιν ἀπόκρυφα: Ἐνὼχ, Πατριάρχαι, Προσευχὴ Ἰωσὴφ, Διαθήκη Μωϋσέως, Ἀνάληψις Μωϋσέως, Ἀβραὰμ, Ἐλδὰδ καὶ Μωλὰδ, Ἠλίας προφήτης, Σοφονίου προφητεία, Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου, Βαροὺχ, Ἀμβακοὺμ, Ἐζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ ψευδεπίγραφα (Fabricius, Veteris Testamenti Codex Apocryphus, I, 403). Мабуть на сьому творі опер незвісний автор свою статю „Synopsis sacrae scripturae“, приписану св. Афанасиєви і опублїковану між его творами (Athanasii Opera omnia II, 154), бо тут приведено ті самі апокріфи. Незвісно також, з якого часу походить статя „Questiones et responsiones Anastasii Sinaitae“, тілько вона не Анастасиєва. Єї словянський переклад є в Сборнику Святославовім з 1073 р., приписаний Григорию Богослову значить, буву же в Сборнику болгарського царя Симеона в початку X. або в кінцї IX. віку.

(Про се крім книг цитованих в текстї гл. Пыпинъ, Для объясненія статьи о ложныхъ книгахъ (Лѣтопись занятій Археографической коммиссіи 1861 года, вып. I. СПбургъ 1862), стор. 1—2; V. Jagić, Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovinskih rukopisa. IX. Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjetu podjedno s indeksom lažnih knjiga (Starine, na svjet izdaje Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga IX. U Zagrebu 1877) стор. 91—96; Павловъ, Первоначальный Канонъ, Казань 1860, стор. 60 і вказані вже книги Порфірєва, Рейса, Цана, а також великі енціклопедиї Герцоґа і Плїтта та Вецера і Вельте).

V. Секта Богомилів і єї вплив на розширенє апокріфів по Словянщинї. Розширенє апокріфічних оповідань по Словянщинї тїсно звязане с повстанем і розвоєм секти Богомилів

Digitized by Google

у Болгарії і з єї розширенєм по иньших краях. Як одна із многих галузів Манїхейства, богомильська єресь повстала в X. віці в Трациї під безпосередним впливом вірменських Павликіян, переселених сюди візантийськими царями Константином Копронїмом 752 і Іваном Цімісхим 970, Евхітів та Мессалїян, зайшла до Болгарії майже рівночасно з занесенєм туди християньства і швидко здобула собі велику популярність не тілько в Болгарії і Греції, але й далї на захід. Головним основателєм секти мав бути болгарський піп Єремія, що прозвав себе Богомилом, натякаючи на того Теофіла, що до него адресована книга ап. Луки про дїяня апостольські. Сей Богомил жив, коли вірити деяким рукописним Індексам, за часів болгарського царя Петра (927—968). Вже в кінцї X. віку ми стрічаємо сю секту над берегом Адріятицького моря, в кінцї XI. і поч. XII. в. в Тракії і над Чорним морем, та також у Сербії і Боснії, в XIII. віці в Дальмації і Славонії. Рівночасно секта ширила ся далї на захід: через Ломбардію йшла до Італії і далї за Альпи, до Прованса, полудневої Франциї, до Парижа і Орлеана, до Бельгії і надренських частей Нїмеччини, до Англії і з заходу також до Чехії. Сектанти називали себе звичайно „добрими християнами“ або „добрими людьми“, та противники називали їх у Болгарії Богомилами, в Боснії Бабунами, часто також Манїхеями, Мессалїянами або Маркіянїтами. В західній Европі їх називали Катарами (від грецького καθαρος — чистий) або Болгарами (Burgari, Bulgari, Bulgri, по французьки Bougres) і т. и. Отсею сектою, як вірно зазначує Веселовський, „словянські народи у-перве до часів Гуса внесли в загальноевропейське житє свій духовий вклад, що полишив тривкі сьлїди“.

Чи просто з Болгарії або Сербії, чи через Афон, що також не лишив ся вільним від впливу сеї секти, богомильство доходило й на Русь. Проф. Веселовський догадує ся, що єретик Димитрий, про котрого появу на Руси згадує лїтопись під р. 1123, був учителем богомильства. Дехто думає, що новгородські стригольники з XIV. в. також належали до сеї секти. Проф. Веселовський не без правдоподібности зближує проповідників богомильського вченя з тими „калїками перехожими“, що в великоруських билинах і духовних стихах являють ся носителями слова божого і висшої правди. Чи так воно, чи нї, для нас важно те, що велике число апокріфічних і иньших оповідань у нас подаєть ся явно як „книги болгарські“, „баснї болгарські“, а се в звязку зі звісним фактом, що Богомили для своєї проповіди перекладали або перероблювали в дусї свого вченя старші, особливо гностичні апокріфи, показує нам ясно історичну стежку, якою йшли до нас ті твори. Що воны вчасно звісні

Digitized by Google

були на Руси, се доказує один рукописний Пролог із XII. в., де згадують ся про „книги болгарські“. А ще при кінці XVI. в. кн. Курбський чи може якийсь иньший Українець, перекладаючи твори Івана Дамаскина, писав ось що про тодішніх книжників: „Бо нѣкшнего вѣкоу мнящіе сѧ оучѧтли грѣхъ ради нашихъ колшей в болгарскіе басни ако пач[е] в кав'скіе бредни оупражнаютъ сѧ, прочитают и похваляют ихъ, нежели [к'] великихъ оучѧтлех разоумѣхъ наслаждают сѧ. Гн, Іс Хс Бе нш, отвори нам мысленные очи и избави нас ѿ таковыхъ“.*) Наша збірка апокріфів, вибраних із рукописів у значній мірі геть пізнійших від XVI. віку, буде ярким доказом на те, що популярність тих творів і пізнійше не вменшила ся, хоча звичайним порядком усяких культурних пережитків вони, стративши інтерес серед освічених верстов, спускали ся все низше і низше, до кругів сільського малописьменного духовенства, дяків, міщан та селян. А який великий був їх вплив на віруваня і весь сьвітогляд нашого народа, про се найлїпше сьвідчить М. Драгоманов пишучи: „Коли взять памятники „народньої мудрости“ — легенди, пісні, прислівя українські, та по ним характеризувати народню релїгію, то побачимо, що в нїй над грунтом натуралїстично-полїтеістичним лежить найбільше кора релїгії манїхейсько-богумільської, як і у Болгар, Сербів і Великорусів“ (М. Драгоманов, Чудацькі думки про укр. національну справу. Львів 1892, стор. 278). Значить, хоча історичні сьвідоцтва про богомільську пропаганду на Руси дуже слабі і сумнївні, то сам факт великої

*) Отсї слова знаходять ся в передмові до перекладу Богословія сьв. Івана Дамаскина, доконаного кн. Курбським (гл. Порфирьевъ, Исторія русской словесности I, 545; Соловьевъ, Исторія Россіи VII, 218), та мінї видаєть ся трохи сумнївним, чи конечно Курбський був їх автором. У моїх руках знаходить ся рукописний переклад деяких творів сьв. Івана Дамаскина; рукопис (власність проф. О. Левіцького в Станїславові) походить з початку XVII. а може ще з XVI. віку; переклад без сумнїву значно старший, без сьлїдів білорущини, які мають знаходити ся в перекладї Курбського, і отсї слова, так як їх вище виписано, знаходять ся на кінці короткого посьлїсловія до Дамаскинового твору „Ѻ трисѣхъ“. Впрочім Курбський справдї остро виступав проти апокріфічних оповідань і жалував ся на їх популярність у литовській Руси, пишучи з відси до одного московського монаха: „Противлю ся лжесловесникомъ, преобразующимся въ истовые учителе, и пишуть повѣсть сопротивъ евангельскимъ словесемъ, и имена своя скрывше, да не обличени будутъ, и подписуютъ ихъ на святыхъ имена, да удобно ихъ писаніе пріимется простыми и неученымі. Али не слышалъ еси, какову бѣду отъ таковыхъ въ литовской земли церковъ Божія пріемлетъ? Апостольскія слова превращаются, развращеніе толкуютъ, на святыхъ хулу полагаютъ. И отъ книгъ русскихъ емлючи словеса развращенныя, отъ Еремеи попа болгарскаго сложены и иныхъ таковыхъ и на Златоустаго имя подписано и на иныхъ святыхъ, яко щиты себѣ носятъ и изъ за нихъ на законъ Христовъ поруганіи и хулами стрѣляютъ“ (Православный Собесѣдникъ 1863, т. II).

Digitized by Google

популярности апокріфів, їх називане „болгарськими книгами“, а врешті богомільська закраска релігійних вірувань нашого народа свідчать достаточно про величезний вплив тої секти на нашу країну. (Про Богомілів і їх учене найстарші жерела — се писаня Евфімія Зиґабена „Narratio de Bogomilis“ (ed. Gieseler 1842, Gotha) і єгож Πανοπλία δογματική, в латинськім перекладі: Epiphanii monachi Zigabeni Orthodoxae fidei dogmatica Panoplia, hucusque Latinis incognita, et nunc primum per Petrum Franciscum Veronensem e Graeco translata. Lugduni 1556, передруковано і в Maxima Bibliotheca Veterum patrum, t. XXI; Petrus Siculus Ἱστορία περὶ τῆς κενῆς καὶ ματαίας αἱρέσεως τῶν Μανιχαίων τῶν καὶ Παυλικιανῶν λεγομένων, вид. у перве Радером 1604, потім Ґізелєром 1846 і Мінем у єго Патрології; „Не достойнаго Козмы прозвитера бесѣда на новоявившую ся ересь богомилю“, надрукована в „Православномъ Собесѣдникѣ“ 1864, т. II, 202 і д. Із новійших праць найважнійші: Wolfius, Historia Bogomilorum. Virtembergae 1712; C. Schmidt, Histoire de la secte des Cathares ou Albigeois. Paris 1849; Fr. Rački, Bogomili i Patareni (Rad Jugoslovanske Akademije znanosti i umjetnosti, t. VIII); Gieseler, Über den Dualismus der Slaven (Theologische Studien und Kritiken, Heft. 11); загальні істориї церкви Ґізелєра, Неандра і др., енціклопедиї Герцоґа і Плїтта, Ветцера і Вельте; А. Н. Веселовскій, Калики перехожіе и богомильскіе странники (Вѣстникъ Европы 1872, апрѣль); V. Jagić, Historija kujiževnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. U Zagrebu 1867, стор. 80—82; Jireček, Geschichte der Bulgaren 1886, стор. 171—184; Пыпинъ и Спасовичъ, Исторія славянскихъ литературъ, т. I. 88—96 (нїмецьке видане); Голубинскій, Исторія церкви болгарской; M. Gaster, Greeko-Slavonic Ilchester lectures on greeko-slavonic literature and its relation to the folk-lore of Europe during the Middle-Ages. London 1887., стор. 15—45; Еп. Порфирій Успенскій, Исторія Аѳона, ч. III. СПб. 1892, стор. 274—280 і 861—917; Ign. v. Döllinger, Beiträge zur Sektengeschichte des Mittelalters. Erster Theil. Geschichte der gnostisch-manichäischen Sekten. München 1890, стор. 34—51; Матвѣй Соколовъ, Матеріалы и замѣтки по старинной славянской литературѣ, Москва 1888).

VI. Апокріфічні твори на Руси і Палеї. Із апокріфічних творів, про які ми документно знаємо, що вони вживали ся Богомілами, більшина відносить ся до нового завіту, та були між ними й старозавітні. До них треба причислити оповіданє про хрестове дерево і єго долю від часу Адама до Христа, видїне Ісаії, якесь манїхейське оповіданє прозване ще в Ґелязиєвім декретї „Contradictio Solomonis“, в котрому Веселовський вбачає прототип пізнїйшого опо-

Digitized by Google

віданя про Соломона і Китовраса, основаного на буддийських переказах з примішкою манїхейських дуалїстичних вірувань. Та в усякім разї трудно думати, щоби всї звісні у нас апокріфи і апокріфічні оповіданя прийшли до нас власне за посередництвом Богомілів. Певна річ, чимала часть тої лїтератури йшла до нас і безпосередно з Греції (вище духовенство в домонгольській Руси було переважно грецьке) чи то способом лїтературної передачі самих памятників, що їх перекладувано на Руси з грецької мови, чи то устно. Голубінський і Терновський справедливо звертають увагу на богацтво апокріфічних подробиць в писаних наших старих паломників, особливо Данила Мниха; а що таких паломників у нас тодї було чимало, то й не диво, що оповіданя принесені ними зі Сходу, всякали в народ. Певна річ, що й зносини Руси з Афоном причиновали ся не мало до популяризованя апокріфічних оповідань безпосередно з Греції. Тай дороги лїтературної передачі з давен давна були ріжнородні. Окрім творів занесених до нас богомільськими проповідниками чи болгарськими емігрантами богато апокріфів приходило до нас в невинній формі вставок у старі візантийські лїтописї. Ми знаємо, що вже в XII. вицї у нас були звісні в старословянських перекладах лїтописї Георгія Амартола та Івана Малали. Лїтописці ті, починаючи своє оповіданє від початку сьвіта, вплїтали в него богато апокріфічних подробиць, а то й цїлих апокріфічних творів. І так у Малали знаходять ся апокріфічні оповіданя про Авраама, Мельхіседека і Заповіти 12-ти патріархів, у Амартола крім множества поменших оповідань знаходять ся доволї обширні повісти про діспуту Авраама з египетськими мудрецями, про похороненє Адама в Єрусалимі, про Мельхіседека, про смерть Мойсея, про Соломона і южську царицю і т. д. Ба навіть у книгах призначених для церковного вжитку, в Прологах і Четях-Минеях уже від XII-віку ми знаходимо апокріфічні оповіданя, між иньшим „Видїнїе Исаіи“, „Лѣствицю Іакова“, „Паралипоменонъ пророка Іереміи“, „Слово Меѳодія Патарскаго“, „Завѣты 12-ти патріарховъ“ і т. і. (Про се гляди Терновскій, Изученіе византійской исторіи, т. II, passim; Голубинскій, Исторія русской церкви, т. I, 757 ід.; Сумцовъ, Очерки исторіи Южно-русскихъ апокрифическихъ сказаній и пѣсенъ, Кіевъ 1888, стор. 1—10).

Особливо важне місце в рядї книг того рода займав Палея, що у стародруських письменників тїшила ся дуже великою пошаною і в многих Індексах знаходить ся в числї книг не тілько дозволених до читаня, але по просту канонїчних. Під назвою Палеї звісні були в старій Руси два твори, що не мають із собою нїчого

Digitized by Google

спільного: т. зв. Палея Толковая або Палея съ толкомъ і Палея Историческая, що в рукописах має звичайно титул „Книга бытія неба и земли“. Якийсь час, при малій знайомости с текстом тих памятників, думали, що Палея Історична є скороченєм Палеї Толкової. Близше познайомленє с текстами показало, що ся думка хибна. І коли нині походженє Історичної Палеї можна вважати в повнї вияснєним, то Палея Толковая ще й доси є твором загадковим. Що до Палеї Історичної, котрої текст видав Попов (Андрей Поповъ, Книга бытія небеси и земли (Палея Историческая) съ приложеніемъ сокращенной Палеи русской редакціи. Москва 1881) ми можемо вважати доказаним, що вона — твір візантийський і не пізнїйше XII. віку була перекладена на мову старословянську в Болгарії. На Руси, особливо північній, вона розповсюдилась аж у XV. віцї — давнїйших списків єї не маємо, так само як не маємо списків південно-руських. В північній Руси, правдоподібно в Новгородї, зроблене було в XV. або XVI. віцї скороченє сего твору, що іноді в рукописах називає ся Палейныя Очи. Що Історична Палея — твір первісно греко-візантийський, се не підлягає сумнївови, бо між рукописами надворної бібліотеки у Відні віднайдено єї грецький оригінал; виписками з него користував ся при своїм виданю Попов, а повний текст єго, що має титул Ἱστορίαι παλαιοῦ περιέχων ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, надрукував пок. А. Василєв у своїй збірцї памяток візантийської лїтератури (A. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina, pars prior. Mosquae 1893, стор. 188—292).

Зовсїм иньше дїло — Палея Толковая. Про походженє сего твору йде доси суперечка в науцї. Бо коли давнїйші вчені вважали її перекладом із якогось грецького оригіналу, то пок. Тіхонравов мабуть у-перве вказав на те, що не тілько грецького оригіналу сего твору доси не віднайдено, але навіть у старій югословянській лїтературі не маємо ніяких єго сьлїдів. Усї доси звісні списки сеї книги (з XIV—XVI. віків) — руські, а перед кількома роками знайдено на Афонї записку з XIV. в. в котрій сказано, що автор єї довго шукав за списком Палеї і тілько по довгих зусиллях одержав його з Руси. Опираючись на тому, а також на змістї Палеї Тіхонравов висказав думку, що твір сей зложений був первісно на Руси. Сам зміст Палеї сильно промовляє за тою догадкою. Палея — се біблїйна історія старого завіта від сотвореня сьвіта до смерти Соломона, оповідана по части після книг Бития, Ісхода, Чисел, Второзакония, Руф, Ісуса Навина, Суддів, Самуїла і Царств, а по части свобідно з значними вкороченями та ще значнїйшими вставками. Вставки ті двоякого рода: оповідаючі та навчаючі — і полемічно-екзегетичні.

Digitized by Google

Полеміка Палеї вся систематично звернена проти Жидів, і власне ся антіжидівська тенденция Палеї в очах Тіхонравова була найсильнїйшим доказом на те, що Палея зложена була на Руси-Украіні. Ми знаємо, яке важне місце займали жидівські вплпви в старій Руси. Хазарське царство в Криму мало пануючу династию і старшину жидівського віроісповіданя; жидівські місионери ходили по Руси; вони грають важну ролю в оповіданю лїтописця про хрещенє Руси, а віднайдені недавно жидівські реляції про сю подїю не позволяють нам віднести наше лїтописне оповіданє в обсяг легенд. І пізнїйше вплпви жидівські не ослабли, як се бачимо з повстаня єресї „жидовствующих“. Значить, був у старій Руси дуже живий інтерес — поборювати жидівство, живійший, нїж нпр. у Візантії або в Болгариї. Певна річ, плян — провести в однім творі полемічну противжидівську тенденцию через усю старозавітну історию, побити Жидів сьвідоцтвами їх власних сьвятих книг, був сьмілий на маловченого Руснна. Та чому би автором сего пляну не мав бути якийсь Грек, що навчив ся писати по церковному? Другу, для нас далеко важнїйшу половину Палеї займають оповіданя, взяті по части з Біблії, по части з писань жидівських, а також цїлі апокріфічні твори вставлені в текст чи то без нїякої зміни, чи в скорочених редакциях, чи в кінцї розширені специяльними полемічними вставками. І так тілько в Палеях стрічає ся тзв. коротша редакция апокріфа „Завѣты 12-ти патріарховъ“. Крім апокріфічних оповідань вставлено в текст Палеї обширні уступи із Шестоднева Івана Екзарха, твір Епіфанїя Кипрського „Про 12 каменїв на нагруднику архиєреєвім“, деякі части старохристиянського Фізіолога, велику часть оповіданя сьв. Єфрема Сирина про Йосифа Прекрасного і т. д. В екзегетичній части автор користував ся старшими Отцями церкви, проводячи систематично думку про префігурацию нового завіта в старім; особливо богато черпав він тут із Вопросоодвітів Феодорита Кирського. Рамки для такого твору як Палея були з давна готові в Візантиї. До найстарших старозавітних апокріфів належить тзв. Мале Битиє, т. є. оповіданє про сотворенє сьвіта аж до часу Мойсеєвого законодавства на Синайській горі; і тут в рамку біблійного оповіданя вставлено богато апокріфів і цїлий твір є немов коментариєм до кн. Бития. Твір сей дуже часто цитують старші писателї церковні, хоча тепер грецький текст єго затрачений і тілько недавно віднайдено сей твір у етіопськім перекладї в Абіссинії. Значить, можна сумнївати ся, чи автор Палеї знав що небудь про сей апокріф. Та за те далеко близше єго були візантийські лїтописцї і хронографи, де так само оповідало ся історию старого за-

Digitized by Google

віта з апокріфічними вставками. А що до самої методи писаня чи компільованя дуже важним взірцем і заразом жерелом для автора Палеї був болгарський Шестоднев, що приписують ся Іванови Екзархови. В остатніх роках підійшов дехто з учеників Тіхонравова (головно Михайлов) до досьлідів над Палеєю ще з иньшого боку. Коли Палея, так як вона є, була перекладена з грецького, то певно перекладач робив своє дїло за порядком, не завдаючи собі працї компілювати цїлу книгу на ново з готових уже перекладів старословянських, а в такім разї его текст ріжнив ся б від иньших старословянських текстів тих самих творів. Правда, що до таких апокріфів, як Заповіти 12-ти патріархів, Откровеніе Авраама, Житіе Мойсея і т. п. можна би сказати, що в полемічно-екзеґетичний твір вони були вставлені пізнїйше, вже на словяньскім, навіть на руськім грунтї, значить, тотожність тексту їх палейних редакций з самостійними ще не доказує, що Палея зладжена була самостійно на Руси. Тим то д. Михайлов узяв ся порівнати такі устуни Палеї, що конечно мусїли належати до єї первісної основи, а власне устуни виняті з книг біблїйних. Здобутки досліджів д. Михайлова ще не опубліковані і ми не беремо ся їх наперед угадувати.

Не менше важне питанє: Коли зложена була Палея? Прихильники думки про грецьке походженє сего твору посували єї початок до IX. або й VIII. віку; розуміють ся, коли принятн, що вона була зложена на Руси, то прийдеть ся посунути єї початок геть у низ, до XI. або XII. віку. Варто замітити, що обік Жидів полеміка Палеї звернена також подекуди проти Магометан, та чинить се завсїгди користуючи ся полемічними працями старших грецьких писателів, а не знає нїчого про Татар на Руси (се зазначив Срезневський, прихильник думки про грецьке походженє Толкової Палеї, гл. Извѣстія Академіи Наукъ, т. X, стор. 191). Найстаршій рукопис Палеї, список Олександро-Невської Лаври, походить з кінця XIV. в. — решта списків, а звісно їх доси мало що не 20, походить із XV. і XVI. віків; пізнїйше Палеї вже, здаєть ся, не переписувано. Та одно треба ще завважити: в найстаршім списку старословянського перекладу лїтописї Малали пз. „Изложеніе о лѣтѣхъ міроу“ знаходять ся вставки, яких нема в грецькім орігіналї сего твору, виняті власне з Палеї, що таким робом мусїла вже тодї (в XII. віцї) бути готовою; чи була звісна переводчикови Малали, пресвитерови Григорию, як думає Пипін (Исторія слов. лїт. I, 78, нїм. перекл.), про се треба сумнївати ся. Чи знав Палею безпосередно автор нашої „Повѣсти временныхъ лѣтъ“, чи може тілько посередно з тих уривків, які в лїтописї Малали, про се питанє доси спір не рішений. Треба завва-

Digitized by Google

жити, що перший товчок до наукового досьлїду над Палеєю вийшов власне від істориків, що займали ся критичним розбором нашої першої лїтописї. Ще 1846 р. кн. Оболенський показував на Палею як на одно з можливих жерел нашої лїтописї. Та его думка, повторена 1851 р. в передмові до видання Лїтописця Переяславля Суздальського, і думки Ундольського що до Палеї (гл. его Библіографическія разысканія) висїли в повітрі, бо оба ті вчені не були обзнайомлені докладно зі змістом Палеї і вважали її за рід хронографа. Тілько 1856 р. на се питанє звернув докладнїйшу увагу проф. Сухомлїнов, присьвятивши цїлий розділ своєї працї „О древней русской лѣтописи какъ памятникѣ литературномъ“ (стор. 54—64) розборови питаня про залежність нашої лїтописї від Палеї. Користуючи ся перґаміновим списком Палеї із 1406 р., що належить до Троіцько-Сергієвої Лаври, він виказав, що наша лїтопись у трьох місцях має уступи виписані більш або менше дословно з Палеї, а власне 1) дещо в відзиві грецького місіонера про віру Болгар (у Палеї в аналогічнім місцї говорить ся про віру Магометан), 2) довгу проповідь тогож місіонера, де він викладає біблїйну історию, 3) оповіданє про будову стовпа вавилонського в початку лїтописї (ті місця приведені паралєльно в книзї Успенського „Толковая Палея, Казань 1876, стор. 118—127). Та не всї ті місця мають однакову доказну силу. Бо коли відзив місіонера про віру Болгар тілько с трудом можна натягнути до Палеї і приходить ся підшукувати йому паралелї по ріжних єї місцях, а уступ про стовп вавилонський і в Палеї і в лїтописї майже дословно взятий із Косми Індикоплова, то найбільший уступ, схожий у лїтописї і в Палеї — проповідь місіонера-філософа перед Володимиром, зовсїм не в силї потвердити сего доказу. Опираючи ся на стародавню мову сеї проповідї Срезневський бачить в нїй одну з найстарших памяток нашого письменства, що походить ще з X. віку і була первісно зложена по грецьки (Извѣстія Академіи Наукъ, т. X, стор. 9). Те, що в нїй є схоже с Палеєю, се вривки із апокріфічних оповідань про упадок Сатанаіла, про смерть Авеля, про зіпсуте людей перед потопом, про Авраама і Мойсея. Розуміє ся само собою, що коли ті самі оповіданя знаходять ся і в Палеї, то вони мусять мати подібні уступи. Та сю подібність можна вияснити спільністю жерела, тим більше, що про дословну схожість, котра би примушувала нас думати, що у автора лїтописї чи то автора проповідї філософа був той самий словянський текст, який є в Палеї, нема й мови. Таким робом докази Сухомлїнова не остоюють ся супроти докладнїйшого аналїзу і новійші історики (Ягіч) вважають знайомість нашого лїтописця з Палеєю більше нїж сумнївною.

Digitized by Google

Коли припустити, що Палея повстала на Руси, то що найбільше можна віднести її до першого розцьвіту нашого письменства в XII. або XIII. віцї. В ту пору складались у нас такі замітні і обширні памятники, як Лїтопись, Патерик, руська редакция Хронографа, — значить, говорять прихильники теориї Тіхонравова, чому б не могла повстати й Палея? На Руси вона була потрібна раз тому, що давала добрий огляд змісту важнїйших біблїйних книг, котрих повного перекладу у нас не було до XV. в., а по друге тому, що в додатку давала толкованя на всї важнїйші уступи тих книг, полемізувала з Жидами, а вставленими в текст апокріфами відповідала й на такі питаня побожної цїкавости, на які зовсїм не відповідала Біблїя. Прихильники теориї про візантийське походженє Толкової Палеї (Срезневський) бачуть важний на се доказ в самій назві сего твору, що лишилась грецька, і в деяких грецьких словах, що знаходять ся в текстї. Та треба тямити, що Хронограф, Патерик, Ізмараґд мають також грецькі назви, хоча були зложені на Руси, а збірка Кааф має навіть жидівську назву, хоча також зложена була на Руси. Грецькі слова такі як аеръ, газофулакія, лазоурь, мантия, паниканьдѣло, скима знаходять ся і в Іпатській лїтописї. Натомісць за словянським походженєм Палеї промовляє те, що до основних єї жерел належить Шестодневъ Івана Екзарха болгарського; твір сей, як звісно, тілько в части є компіляцийю з грецьких писателїв, а подекуди має уступи, яких нема у Греків — і власне ті уступи є також і в Палеї. Уступи ті є і в найстарших списках сего памятника, так що прихильники візантийської теориї мусїли для вияснена сего факту скомпонувати нову теорию: що та часть Палеї, де автор єї черпає із Шестоднева болгарського, первісно мусїла бути коротшою і тілько на словянськім грунтї була перероблена і доповнена вставками з болгарського Шестоднева (Успенскій, op. cit. 127—128). Жаль тілько, що ся теория основана на голім здогаді і є власне petitio principii, а не фактом.

Посереднє становище між прихильниками погляду про переклад Палеї з грецької мови, а погляду про єї зложенє на Руси заняв московський учений архімандрит Леонїд у своїй монументальній працї „Систематическое описаніе Славяно-россійскихъ рукописей собранія графа А. С. Уварова“, Москва 1894, т. III, стор. 8—9 і 361—362. Подаємо тут его виводи его власними словами в перекладї на нашу мову. „Грецького оригіналу Толковой Палеї в повнім єї складї доси ще не вказано. А що окрім деяких почастних візантийських жерел відкрито й деякі словянські, а власне Злалоструй болгарського царя Симеона і Шестодневъ Івана Екзарха болгар-

Digitized by Google

ського, що, як звісно, оба відносять ся до X. віку, і що з числа книг старого Завіта, які знаходять ся в Толковій Палеї, остатньою являють ся перша книга Царств, а книги Царств (усї чотири) також були перекладені на словянську мову в Болгарії в X. віцї Григорієм пресвитером мнихом (про се гляди запис у Збірнику, де міститься переклад Григорієв хронїки Малали; Збірник той був у XV. віцї переписаний із рукопису XIII. віку, власне з 1261 р. і знаходить ся в московськім архіві мінїстерства справ внїшнїх), то приходить ся міркувати, що Толковая Палея була перекладена, або радше сказати, скомпонована також у Болгарії в тім таки X. віцї. Списав її (скомпонував, чи зложив) правдоподібно той сам вище згаданий пресвитер мних Григорий, що переклав дві візантийські хронїки: Амартола і Малали і надто зладив перший словянський Хронограф, користуючи ся при тім хронїкою Малали і творами Йосифа Флавія. Ся догадка тим більше правдоподібна, що в згаданій збірці в переклад хронїки Малали повставлювано ті самі біблїйні книги, які є в Толковій Палеї, а також і ті самі старозавітні апокріфи, як ось напр. Слово про Мелхіседека і Заповіти 12-ти патріархів. А з того, що в Палеї розбираєть ся стихира на сьв. Пятидесятницю, яка звичайно має напис „Твореніе царя Льва премудраго“, що вмер у 911 роцї, просто виходить, що Палея мусїла бути зложена в першій четвертинї X. віку, до 927 року (рік смерти царя Симеона).

„Сей висновок — пише далї архим. Леонїд — не суперечить здогадови висказаному д. Успенським в єго працї про Палею Толкову (Казань 1876), що прототипом або головним жерелом Толкової Палеї міг бути не дохований до наших часів твір сьв. Кирила Філософа „Прeніе съ Іудеями“, написаний ним по грецьки і перекладений на словянську мову єго братом сьв. Мефодієм. Сей твір дїлив ся на 8 Слів, а Толковая Палея, як ми зазначили вище, в своїй найстаршій редакциї дїлила ся також на 8 віддїлів відповідно до числа вісьмох старозавітних книг, що входили в єї склад, при чім книгу Руф злучувано в одно с книгою Суддїв.

„Завважимо ще, що вичислюючи грецькі жерела Толкової Палеї досьлїдники не звернули доси уваги на одно з найважнїйших: є се твір звісний під назвою „Бесѣды св. Кесарія“, перекладений на словянську мову в X. віцї; пізнїйші руські книжники дали сему творови назву „Вопросы Сильвестра и отвѣты Антонія“ (Арх. Леонидъ, op. cit. III, 8—9). А в додатку до сего тому вчений архимандрит подав близшу відомість про Хронограф зладжений Григорієм і про самого Григорія, що вмер епископом у Охрідї

Digitized by Google

около 1012 року. Єго перекладом Амартола користував ся наш перший лїтописець, а той список, що був у руках нашого лїтописця (з кінця XIII в.) знаходить ся доси в бібліотецї Московської Духовної Академії.

Хоч і як богато має за собою ся здогадка, та все таки до повної доказности їй дуже далеко. Треба би поперед усего порівняти текст Палеї з текстами тих Григориевих перекладів, тай тодї ще не буде виключена думка, що Палея таки повстала на Руси, при чім складач єї міг користувати ся готовими вже перекладами і компіляціями Григория мниха.

Що торкаєть ся до жерел Палеї, то Успенським і Ждановим показано в нїй виривки із творів Севериана Гавальського, Козми Индикоплова, Івана Дамаскина, Епіфанїя Кипрського, Івана Екзарха болгарського, Івана Златоуста, Василия Великого, Іполїта, Феодорита Кирського, а також Четьї Минеї, Єфрема Сирина і візантийських хронїк. Сумнївна є запозика від Златоструя (Ждановъ, Палея 249).

Та се не все. Палея від самого єї появленя аж до найпізнїйших списків раз у раз міняла свій зміст. Майже нема двох списків сего памятника зовсїм однакових, хоча у всїх основний характер однаковий. Одні уступи пропускано, другі додавано. Майже всї суцїльні апокріфічні оповіданя вставлені були в текст Палеї на словянськім, правдоподібно на руськім грунтї — се признають навіть прихильники візантийської теориї (гл. Ждановъ, Палея, Университетскія Извѣстія, Кіевъ, 1881, сентябрь, стор. 253), а деякі з тих оповідань, напр. про Соломона і Китовраса, взяті може навіть не з грецьких, а безпосередно з жидівсько-тальмудичних жерел, на що вказує слово шамір, котрого руський перекладач не міг узяти з грецького (гл. Веселовскій, Слав. сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ, 212).

Не вдаючи ся дальше в розбір сего питаня ми завважимо, що спеціально як скарбниця ріжнородних апокріфічних оповідань Палея мала величезне значінє для переховання і популяризациї тих старих лїтературних памяток. Тілько просьлїдженє всїх звісних списків Палеї зможе дати нам виображенє про повний обєм апокріфічних оповідань, що війшли в єї склад. Перешуканє одного або двох списків може довести до хибних думок. Бо коли напр. доси по публїкациях Пипіна, Тіхонравова та Порфірєва, по спеціяльних працях Успенського та Жданова сей остатнїй вичислив усего тілько 17 цїлих апокріфів або маленьких апокріфічних оповідань поміщених у Палеї, то у нас із одної Хрехівської Палеї надруковано їх 40

Digitized by Google

(або числячи так як Жданов усї Соломонівські оповідання за одно — 34), значить, що найменше в двоє більше, тай то ми певні, що не одна апокріфічна подробиця в тій великій книзї уйшла ще нашої уваги. (Про Палею крім творів цитованих висше гл. Горскій и Невоструевъ, Описаніе славянскихъ рукописей московской Синодальной библіотеки, отд. II, ч. 3, 1862; Тихонравовъ, статя по поводу виданя Пипіна „Ложныя и отреченныя книги", Русскій Вѣстникъ 1862 г. январь; Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ, Казань 1872; єгож Исторія русской литературы т. I; В. Успенскій, Толковая Палея. Казань 1876; А. Н. Поповъ, Книга бытія небеси и земли, передмова, і єгож Обзоръ хронографовъ русской редакціи, 1866—1869; Порфирьевъ, Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки; Ждановъ, Палея, в київських Университетскихъ извѣстіяхъ 1881 р. за сентябр і октябр; Веселовскій, Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ; П. В. Владимировъ, Критико-библіографическія замѣтки объ изданіяхъ и изслѣдованіяхъ по русской словесности за 1892 годъ. Кіевъ 1893; Палея Толковая по Коломенскому списку 1406 г. изд. учениковъ Тихонравова, передмова).

VII. Словянсько-руські Індекси книг заборонених. Певна річ, що правовірне духовенство в полудневій Словянщинї, а особливо на Руси, виховане в грецькій церковній традициї, не могло рівнодушно глядїти на приплив апокріфічної літератури на сей грунт. Воно мусїло тодїж остерігати вірних перед читанем тих творів: вони розбуджували фантазию, розпалювали чутє, та рівночасно підготовлювали грунт для єретицької проповідї. От тим то не диво, що тодїж появляють ся в словянських списках і грецькі Індекси, а на словянськім грунтї, в розпалї боротьби з богомільською сектою, вони значно збогачують ся, бо словянські єрархи втягають до Індексу статї чи то написані, чи тілько перекладені або перероблені Богомілами, особливо їх учителем, попом Єремією. Вже ся одна обставина, що у всїх звісних нам руських списках книг фальшивих в згадка про того Єремію, каже догадувати ся, що Індекс словянський в головних нарисах зложений був у Болгариї і тілько відси пішов на Русь. Правда, Срезневський доказуючи, що Пандекти Нїкона Чорногорця були з грецького перекладені не в Болгариї, а на Руси, твердить при тім, що й Індекс руський перекладений на Руси просто з грецького, за чим промовляє і та обставина, що у полудневих Словян, у Сербів і Болгар, доси не віднайдено анї одного списка Індекса,

Digitized by Google

а на Руси їх знаходить ся богато. Та на се вірно відповідає Ягіч, що хоча тепер і нема югословянських списків Індекса (проф. Ягіч опублїкував один сербський текст Індекса по двом спискам, що один із них походить з XV. а другий з XVI. в., та текст сей, як показує пр. Ягіч, є перекладом руського тексту сеї статї), та се ще не рация думати, що їх нїколи й не було; могли бути та позатрачувати ся, а може тілько доси ще не віднайдені. Нема причини твердити, що Нїконова статя про правдиві і фальшиві книги не була звісна у південних Словян в XII. і XIII. в. в словянськім перекладї. І пізнїйші руські редакциї Індекса вказують сьлїди південно-словянського походженя, особливо виданий Пипіном текст Погодинського Номоканона XIV в. „Заходить питанє, які статї в тім болгарськім Індексї є перекладом із грецькоï мови, а які походженя словянського? Грецьких текстів Індекса пізнїйших від часів Фотия нема опублїкованих. Зі звісних доси словянських Індексів бачимо, що навіть такі речі, які би по заголовках можна вважати оріґінальними творами словянськими, є переклади з грецького, як ось майже все те, що приписує ся Ґремії попови болгарському. А в такім разї легко може й сам Індекс бути перекладом з грецького. Маємо доси так много доказів цїлковитої неоріґінальности староболгарського письменства, що швидше можна нам дарувати й найбільший пессімізм, нїж оптімізм“. Так думав проф. Ягіч у своїй низше названій статї про Індекси книг правдивих і фальшивих у Словян.

Може бути, що до болгарського, поки що зовсїм ґіпотетичного а доси нам незвісного Індекса ті думки в повнї підходять, та треба сказати, що в руських Індексах ми бачимо велику ріжнородність не тілько в упорядкованю титулів, але також в їх складї і в числї наведених творів. Надруковані у нас обік себе два укр.-руські Індекси, що ріжнять ся певно протягом 50 – 80 лїт часу, не більше, показують найкрасше примір таких ріжниць. Правда, загальна схема всюди однакова, та про те ми мусимо думати, що під руками поодиноких переписувачів на Руси Індекси ті чи то вкорочували ся, чи розширювали ся, не маючи нїякоï сили закона. Та на основі якого материялу руські редактори могли вкорочувати, а особливо розширювати зміст Індекса? Аджеж певно тут годї було додавати щось з фантазиї, а з другого боку майже не підлягає нїякому сумнївови факт, що далеко не всї апокріфічні твори списані в старих і новійших Індексах, звісні були на Руси і загалом в церковно-словянських перекладах. Значить, мусимо приняти, що головна основа новійших наших Індексів і пізнїйше плила з Греції, де також Індекс мусїв с часом поповнювати ся супроти того, який ми

Digitized by Google

бачили нпр. у Стихометрії Никифоровій. Та з другого боку являється можливою і висказана була деякими вченими, нпр. пок. Драгомановим, думка, що й на словянськім ґрунті, особливо на Руси, повставали с часом нові апокріфічні оповіданя, що також попадали в Індекс. Думка ся дуже правдоподібна, хоча ніколи не треба забувати, що деякі словянські апокріфи дуже легко можна вважати оріґінальними творами тілько для того, що їх грецькі оріґінали ще поки що не віднайдені або й на завсїгди пропали.

Найстарший Індекс писань церквою заборонених стрічаємо у нас зараз на заранї нашого письменства, бо вже в тзв. Сьвятославовім Сборнику 1073 р. Між статями того Сборника одна має напис „Ѡ лѣпьскꙑхъ оуставъ“ (к. 204), а в нїй знаходить ся загальне упімненє: „всѣхъ оубо штѫжиихъ и дѣмвольскиихъ [книгъ] крѣпъко оукланѧи сѧ“. А на к. 253—254 тогож Сборника знаходить ся статя „Богословьца Ѡ словесѣ“, що становить, по думцї Пипіна, „правдоподібно найстарший із усїх Індексів, які були в староруському письменстві“ (А. Н. Пыпинъ, Для объясненія і т. д. ст. 10). Є се впрочім дословний переклад грецької статї, яку по рукопису X. в. надрукував Монфокон (Bibliotheca Coisliniana 193—194) пз. Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ θεολόγου ἐκ τῶν ἐπῶν. „Нъ да оубо не штюжими прѣлиштаѭтъ сѧ кънигами — пишеть ся у вступі сеї статї в Сборнику — многыи бо бываѭтъ неистовыи исказы, приими и сии мои избьранъıи любочисльникъ“. За сим перечислено книги канонїчні, а із апокріфів вичислено 13 старозавітних („И єликоже съкровьнъıхъ: а. Ѧдамъ, в. Єноχъ, г. Ламеχъ [в ркп. Малеχъ], д. Патрьарси, е. Молитка Иосифова, ѕ. Єлдадъ, з. Закѣтъ Мооусинъ, и. Възходъ Мооусинъ, ѳ. Ѱалмоси Соломони, і. Илиино вѣзвлениє, іа. Исаиино видѣниє, ів. Софониино вѣзвлениє, іг. Захариино вѣзлениє) і 11 новозавітних. А що Сьвятославів Сборник 1073 р. є тілько копією Сборника болгарського царя Бориса (царював 956—987), то очевидна річ, що й сей Індекс із грецької мови перекладений був не де, як у Болгарії.

Другий що до часу Індекс, що звісний був на Руси в XII. або в початку XIII. в., се той, що є в Тактиконї Нїкона Чорногорця. Він має вже 15 старозавітних апокріфів, а власне окрім названих у Сборнику: Ясенедъ і Єздры Ѳкроκенье; надто твір названий у Сборнику „Патрьарси“ тут називаєть ся „Закѣты патриарстѣи“; те що там Єлдад, тут „Єльдадъ и Модадъ“; те що там „Възходъ Мооусинъ“, тут „Възнесенье Моисѣево“; те що там „Захариино вѣзлениє“, тут „Захарьино Ѳкровенье“ (Пыпинъ, op. cit. 22—24).

Digitized by Google

У перве в XIV. віці появляєть ся у нас у тзв. Погодинськім Номоканоні згадане вже (неавтентичне!) 60-те правило Лаодикійського собора з несумнівно словянськими, властиво болгарськими додатками, з острою полемікою проти болгарського попа Єремії. Сей Індекс, що послужив основою всім пізнійшим руським Індексам, показує вправді менше число старозавітних апокріфів, ніж ми бачили в попереднїх, та тут знаходимо пропущені деякі твори з давнійших Індексів, а вичислені нові. Загалом апокріфічних оповідань старозавітних тут вичислено 12, та в тім числї 6 незвісні давнійшим Індексам: „Пѣсни Давидови", „Παραλιπομενα Иερεмѣинаа ѡ плѣненьи, что ѡрла слали въ Вавилонъ съ грамотою къ Їереміи", „Дванадесать Їаковлича гл҃емаа Лѣствица", „О древѣ крестнѣмъ извѣщеніе сѵ̃тыа Тр҃ца" і вкінцї „О Соломони цр҃и и о Китоврасѣ власни и кощоуныѣ". Натомісць пропущено тут звісну Грекам та незвісну в словянськім перекладї книгу Елдад і Модад, пропущено Асенеф, оба апокріфи про Мойсея, Видїнє Ісаїї і апокалїпсіс Ездри. Пипін не сумнївав ся про югословянське походженє сеї інтерпольованої редакциї 60-го правила Лаодикійського собора (op. cit. 25). І справдї, вже через те, що в ній таке значне місце займає полемїка проти попа Єремії, ми мусимо припустити, що отся редакция Індекса повстала в Болгариї. Иньша річ, чи той єї текст, який маємо в Погодинськім Номоканоні, передав вірно болгарську редакцию. Менї здаєть ся, що тут дві обставини насувають деякий сумнїв: пропущенє повісти про Асенеф, звісної у полудневих Словян (сербський текст єї из. „Житїе и исповѣданїе Асенеѳї дьштере Пентефрїинни и како поѣть ѥ Їосифъ прѣкрасни въ женоу себѣ" надрукував Ст. Новакович по рукопису XV в. в Starine т. IX, стор. 27—47) і вставленє і то аж при кінцї с·иска новозавітних апокріфів повісти про Соломона і Китовраса. Повість ся появила ся на Руси в XIV. віці (одинокий список Палеї з XIV. в. ще не мав єї) із якогось мабуть не грецького жерела; ми не маємо нїякого сьлїду єї істнованя у Болгар, так що правдоподібно титул єї вставлений був у Індекс таки на Руси.

Пізнійші Індекси апокріфів на Руси являють ся головно комбінациєю тих двох найстарших типів Індекса, які представляє з одного боку Сборник 1073 і Тактикон, а з другого боку слов. редакция правила Лаодикійського собору. Та обік комбінациї пізнійші Індекси завсїгди вносять якісь нові титули. І так Індекс надрукований Калайдовичем в додатку до єго працї „Іоаннъ Ексархъ Болгарскій" Москва 1824, стор 208—212, по списку з XVII. в. має 14 титулів апокріфів старозавітних, хоча сьлїдом за правилом Ла-

Digitized by Google

одик. собору пропускає Асенеф, Елдада і Модада, Восход Моисеев і апокалїпсіс Ездри, та з тогож правила пропускає Ламеха і Пісні Давидові. За те знаходимо тут у перве втягнені „Адамль завѣтъ“ і „Лобъ Адамль, что седмь царей подъ нимъ сѣдѣли“. Те, що в усїх дотеперішнїх Індексах називало ся „Молитва Іосифова“, тут називає сь „Сифова молитва“.

У виданій 1644 р. в Москві (друге видане вийшло 1786 р.) збірцї статей названій „Кириллова книга“ сей руський Індекс у перве появив ся в друку, хіба може деякі его редакциї були друковані в недоступних мінї Номоканонах друкованих у Київі в рр. 1620, 1624, 1629 та в Москві 1639. Усїх старозавітних апокріфів, які наименовано в тих і пізнїйших руських Індексах, вичислює Тіхонравов 26 (Памятники I, стор. I—III). Користуючи ся его списком і увагами ми переберемо їх за порядком.

1) Адам, е у всїх Індексах грецьких, в Декретї Ґелязия і у всїх Індексах руських.

2) Адамль завѣтъ, у Греків незвісний, у перве названий у Індексї Калайдовича, е у нас в Індексї Яремецького-Білахевича, та нема в Індексї Теодора з Дубівця, заховав ся тілько в сирийській мові, перекладений і виданий у Міня (Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 289-388).

3) Лобъ Адамль, что 30 службъ въ немъ и седмь царей подъ нимъ сидѣло, у Греків незвісний, у нас у перве названий у Індексї Калайдовича. Тіхонравов подає повисший титул із якогось незвісного нам Індекса Киприяна і Зосими; такий же титул має й Яремецький-Білахевич, а Т. з Дубівця троха відмінний „Лоѣ Ѧдамов, эж въ нем цр҃кви сѣм“. Текст сего апокріфа доси не віднайдений, бо ті оповіданя, які е в нас про лоб Адамів, не підходять до сего титулу.

4—5) О древѣ крестномъ. Тіхонравов розріжнює два твори: один, що до него в Індексї Лаодик. собору додано „извѣщеніе св. Тройця“ і другий, при котрому Індекс Новгородський додає „Еремiи пресвитера“. Твір приписаний Єремії болгарському видав недавно Соколов (Матерьялы и замѣтки); в такім разї лишаєсь нам ще одно оповіданє про хрестове дерево, власне те, з якого ми подали вирівки і яке приписуєть ся Григорию Богослову. Та титул „извѣщеніе св. Тройця“ до сего твору таки не підходить. Треба додати, що кождий поодинокий Індекс знає тілько один апокріф про хрестове дерево, гл. наші оба на стор. 5.

6—7) Енох. Тіхонравов знов розріжнює два твори: один, що знаходить ся у всїх найдавнїйших Індексах, а другий, що в деяких

Digitized by Google

пізнїйших руських Індексах має титул „О Енось, что былъ на пятомъ небеси и исписалъ 300 книгъ“. Правдоподібно під апокріфом „Енох“ треба розуміти знаменитий давнїй твір, тзв. „Книгу Еноха“, а під статею названою в пізних руських Індексах — один уступ із тої книги, що заховав ся в многих руських збірках і часто переписував ся, тзв. „Отъ книгъ Еноха праведнаго“ (гл. про се А. Н. Поповъ, Библіографическіе матерьялы I, 81–82).

8) Ламех, є у всїх грецьких Індексах, та текст сего апокріфа ні у Греків ні у нас незвісний; ті оповіданя про Ламеха, які є у нас і по других збірках, здаєть ся, не мають с тим затраченим твором нїчого спільного.

9—10) 12 Іаковичь глаголемая Лѣствица. Сей титул знаходимо тілько в пізних руських Індексах. Тіхонравов бачить тут два окремі твори і додає: „Въ составъ книги „Іаковичи“ входили „Откровеніе Авраама“ и „Лѣствица“, потому указаніе индексовъ я раздѣляю на двѣ части“. Та вся ота замітка Тіхонравова ні на чім не оперта. Апокріфічної книги „Іаковичи“ чи „12 Іаковичь“ ані Тіхонравов ані взагалї нїхто не бачив, а щоби в ѣї склад входило „Откровеніе Авраама“, се припущенє зовсїм незрозуміле. Я думаю, що далеко відповіднїйше буде вважати „12 Іаковличь“ і „Лѣствицу“ за титули одного і того самого твору, звісного тілько з Палеї. Чому би сей твір міг одержати назву „12 Іаковличь?“ Се вимагало би близшого досьлїду. Чи не міг до сего дати причини той уступ у самому творі, де Яков заклинає Бога, називаючи його 12-верховним і 12-личним і приводячи 10 (може первісно 12) єго імен?

11) Завѣты патріарховъ, є у всїх найстарших Індексах, звичайно пз. „Патріархи“.

12) Исаакъ сонъ видѣ — столпъ посреди двора, архангелъ Михаилъ Авраама возносилъ на небо и далъ ему видѣти, что дѣютъ на земли и судилъ имъ. (У звісних нам Індексах сеї статї нема. Тіхонравов надрукував апокріфічну статю такого змісту по рукоп. Троіцько-Сергієвої Лаври XVI. в., гл. Памятники, I, 79—90.

13) Молитва Іосифова — так у найстарших грецьких Індексах; тілько в Індексї Калайдовича XVII. в. читаємо „Сиѳова“, а в сербськім Індексї XVI. в., переробленім з руського і виданім Ягічем — „Сиеннова“. Апокріф у словянськім письменстві незвісний тай загалом затрачений, гл. Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 708.

14) Асенеѳь, уперве названа в Тактиконї Нїкона Чорногорця, на Руси незвісна, за те звісна у Сербів і популярна колись у Чехів.

15) Мойсеевъ завѣтъ, апокріф названий у старих грецьких Індексах, у нас незвісний, хоча є в Індексї Яр. Білахевича.

Digitized by Google

16) Исходъ (восходъ) Моисеевъ криво складенъ, по грецьки Ἀνάληψις — апокріф звісний також у найстарших грецьких Індексах, текст у нас незвісний.

17) Елдадъ и Модадъ є в старих грецьких Індексах, у нас і загалом незвісний.

18) Псалмы Соломоновы, є в старих грецьких Індексах і заховали ся в грецькім тексті (всіх 18), на словянське мабуть не були перекладені.

19) Пѣсни Давидовы, — грецькі Індекси про них нїчого не знають; у нас вони у-перве названі в правилї Лаодикійського собору болгаро-руської редакциї, зрештою незвісні.

20) Иліино обавленіе, є в грецьких Індексах, на Руси текст сего апокріфа незвісний, та є, здаєть ся, в старім болгарськім перекладї.

21) Софоніино обавленіе, звісне в грецьких Індексах і в грецькім тексті, хоча у Міня єго нема, на словянську мову не перекладене.

22) Захаріино обавленіе (так само).

23) Исаино видѣніе, звісне в грецьких Індексах а також перекладене на слов. мову, текст єго по староруському рукопису XII. в., що знаходить ся в бібліотецї Успенського собора в Москві, видав Попов (А. Н. Поповъ, Библіографическіе матерьялы I, Москва 1879, стор, 13—20).

24) О плѣненіи іерусалимскомъ, Παραλιπομενα Іереміина, что орла слали съ грамотою въ Вавилонъ къ Еремеи. В грецьких Індексах сего апокріфа нема, а так само нема єго ще в нашім Сборнику 1073. У перве названо його в правилї Лаодикійського собору в Погодинськім Номоканонї XIV. в. Тіхонравов ідентіфікує його — по мойому без підстави — з апокріфами, що в грецьких Індексах (напр. у Нїкона) мають назви Варуха і Аввакума. Сам Тіхонравов видав у своїх Памятниках статю, що відповідає вповнї отсему титулови (I, 273—297). Апокріфічну повість про Варуха опублїкував Соколов по старому сербському рукопису (Матеріялы и замѣтки) і вона с повістю про Єремію не має нїчого спільного.

25) Суды Соломони, апокріф у перве названий у Кириловій книзї 1644, згаданий і у Яремецького-Білахевича, в грецьких і загалом у старших Індексах незвісний.

26) О Соломонѣ и Китоврасѣ, згаданий у перве в Погодинськім Номоканонї. Варто згадати, що в однім Індексї походженє Китовраса приписуєть ся Грекам: „все лгано — кажеть ся там

Digitized by Google

про сей апокріф, — не бывалъ Китоврасъ на земли, но еллинстіи философы ввели" — гл. Пыпинъ, op. cit. 35.

До сего Тіхонравівського списка треба додати, що в Стихометриї Нїкіфоровій названий осібний апокріф про Авраама, що вправдї не згадуєть ся в наших Індексах, але текст его знаходить ся в словянськім перекладї і осібно (Откровеніе Авраама) і в скороченій палейній переробцї. Далї у тогож Нїкіфора згадано книгу апокріфічну Данилла; про неї також нема звістки в наших Індексах, та з неї цитати в Палеї (гл. у нас стор. 152), а й текст єї звісний був не тілько у полудневих Словян, а й у старій Руси, головнож на Вкраїнї, і по білоруському рукопису XVI. в. опублїкований був з паперів пок. Попова М. Сперанським (Поповъ-Сперанскій, Библіографическіе матеріалы, Москва 1889, стор. 58—68). Грецький текст сего апокріфа незвісний в цїлости, відривки зібрав Тішендорф, гл. Apocalypses apocryphae, p. XXX—XXXIII. Твір сей, есхатолоґічного змісту, війде в третїй том нашої збірки.

Можемо бачити з сего, що староруський Індекс не був анї сістематичним анї повним списом усїх звісних на Руси апокріфів, не говорячи вже про апокріфічні подробиці, що пришпилювали ся до поодиноких подій і осіб біблїйної істориї. Що він не мав нїякої обовязуючої сили, се розуміють ся само собою, а в такім разї беручи практично він радше заохочував людей до читаня апокріфів, нїж зупиняв їх від сего.

VIII. Вплив апокріфів на писану і устну словесність украïньско-руську. При такій популярности апокріфічних оповідань на Руси від найдавнїйшої доби єї письменства не диво, що твори ті мусїли мати значний вплив на писану і устну словесність як великоруську, так і українсько-руську. Правда, для просьлїдженя впливу апокріфів на нашу писану словесність доси дуже мало зроблено. Проф. Сумцов заледво доторкнув ся сего питаня, вказуючи в своїй працї (Очеркъ исторіи Южнорусскихъ апокрифическихъ сказаній и пѣсенъ, 2- 10) відгук апокріфічних оповідань в писанях Данила Паломника і Івана Вишенського (про сего гл. Ів. Франко, Іван Вишенський і его твори, Львів 1895, стор. 166, 437). Я вкажу тут ще кілька прикладів, зовсїм не маючи претенсиї вичерпати сю тему. І так у Данила Заточника знаходимо одно місце, що пригадує Соломонові слова про дім царський, у котрий добро „сюди входить а туди виходить" (гл. наше видане стор. 290). Данило Заточник висказує сю думку ось якими словами: „Якоже море не наполнить ся многи рѣки приємля, тако и домъ твой не наполнить ся множество богатьства приємля, зане руцѣ

Digitized by Google

твои яко облакъ силенъ взымая отъ моря воды отъ богатьства дому твоего, трусят в руцѣ неимущихъ" (Поповъ-Сперанскій, Библіографическіе матеріалы, 26). Богато натяків на апокріфи знаходимо у Галятовського в его Ключі Розуміня. І так в казаню на Рождество Христово він говорить, що Христос „яко Богъ устрашилъ болваны в Єгиптѣ, же на землю попадали и покрушили ся" (к. 3) — те саме, що оповідаєть ся в апокріфі про Єремію (у нас стор. 306). В тімже казаню оповідаєть ся, що „Адамъ гды убраный был в шаты скуряные, смѣялъ ся з него Богъ мовячи: „Се Адамъ бысть яко єдинъ от насъ" (к. 4). Є се дословне повторене палейного місця, що приводимо далї в отсїй передмові. Про те, що Бог виганяючи Адама з раю дав йому шкуряну одежу, гл. у нас стор. 28. В казаню про Іллю пророка Галятовський оповідає, що Ілля взятий був вихром, але не до третього неба, бо „третє є небо емпірейське, друге твердь, небо фірмаментове, а пророк Ілля взятий до першого неба, повітрного, на огнистім возї з огняними колесами занесений до раю земного і там живе доси в тїлї смертельнім, аж перед кінцем сьвіта умре з руки Антихристовоїї" (к. 47—48). Адам згрішив у раю о 6-тій годинї (к. 248).

Натяки на апокріфічні оповіданя знаходимо і в Акафістах, що пішли до нас із Візантії, та на Руси дізнали чимало переробок. І так в Акафістї Ісусу Сладчайшому читаємо: „Идолы бо, Спасе нашь, не терпяще твоея крѣпости, падоша" (Собраніе 20 Акафистовъ, Львовъ 1872 ст. 52). В Акафістї чесному Хресту читаємо цїкавий опис неба, що де в чому нагадує образ книги Еноха: „Ангеловъ предстательства съ праведныхъ чинами крестообразно обстоятъ престолъ твой, Царю славы, въ четвероугольномъ градѣ твоемъ вышнемъ" (тамже 61). Тамже читаємо про упадок прародичів у раю: „Радуй ся полудню спасеніе отъ бѣса полуденнаго прельстившаго въ раи въ полудне" (тамже 64)*). На Адамів запис даний Сатанї натякаєть ся в Акафістї Страстем Христовим: „Іисусе пригвожденный, пригвозди рукописаніе грѣховъ моихъ" (94) і в Акафістї непорочному зачатию Марії: „Радуй ся, невещественный угле, имже сожже ся Адамово рукописаніе" (173). Для прикладу, як перероблювано у нас Акафісти підгоняючи їх під лад народнїх пісень, приведу один уступ Акафіста до чесного Хреста, винятий із рукописного Акафістника, писаного 1571 р. в Стародубі; сей Акафістник

*) Деякі цїкаві матеріяли про „біса полуденного" зібрав др. Клим Ганкевич, гл. C[lemens] H[ankiewicz], Die Mittagsstunde im Volksglauben, у фельтонї віденьскої Presse, 1884.

Digitized by Google

в р. 1691 належав до попа Степана Ходзїнського в Лопатинї і знаходив ся перед кількома роками у проф. Вол. Шухевича. Ікос 2 Акафіста до ч. Хреста виглядає там ось як:

Радуй ся, яко для плоду древнаго выгнани быша наши предкове;
Радуй ся, яко на тобѣ отпущены сѫт наши грѣхове;
Радуй ся, яко для древа осудивше ся оумрѣти —
Радуй ся, тако тобою достойны быша ожити.
Радуй ся ключю рай земный намъ отмыкаяй,
Радуй ся Херувима пламенное оружіе отгоняяй!
Радуй ся древо носящее Ноя съ животными,
Радуй ся древо дръжащее Хр̃а съ язвами!
Радуй ся отрасли зеленая, юже принесе въ ковчегъ голубица;
Радуй ся знамя высушившее силоу нашего оубийца!
Радуй ся, тебе Хр̃с на своихь раменохь носяше,
Радуй ся кресте, тебе оубо Яковъ патріарха прознаменоваше,
Радуй ся, внегда сыны Іосифа крестообразно благословляше.
Радуй ся, на тобѣ Мойсей повѣсилъ воужа мѣдянаго,
Радуй ся, и тобою уздравилъ всякого вжаленаго (к. 109—117).

Про „Херувима пламенное оружіе“ гл. у нас стор. 28; прознаменованѣ хреста Яковом троха інакше оповідаєть ся у нас стор. 121.

В опублїкованім мною шкільнім діалогу XVII. в. пз. „Бенкетъ духовный“ (Кіевская Старина 1881 р. т. 37) знаходимо також декілька натяків на апокріфічні оповіданя. І так говорить ся там, що десять заповідїв Божих виписано було „на камени предорогом“ — порівн. у нас 241. Читаємо там також:

„Пытанье. През якіе речи Адамъ в раю согрѣшилъ?

„Отповѣд. Для пяти речий; през виденіе очима, презъ слухъ оушима, през осязаніе рукама, през запахъ ноздрей.

„Пытаня. Кто первѣй ся народилъ, нѣжели отецъ и матка?

„Отповѣд. Дѣти Адамовы, понеже Адамъ не ест рожденъ, але сотворенъ.

„Пытанье. Которіи дѣти сварили ся первѣй, ниж ся народили?

„Отповѣд. Сыны Ісааковы, близнята Савулъ и Іаковъ нѣм ся народили, въ животѣ матчиномъ войну точили, бо единъ другаго за ногу тягнулъ“.

Що в старих українсько-руських драматичних творах мусїло бути чимало апокріфічного елементу, се й не знаючи їх зовсїм можна би з гори сказати по аналогії середньовікової релїґійної драми всеї Европи. Ті тексти наших старих драм, які опублїковано досі, в повнї потверджують сю догадку. І так в драмі „Алексѣй

Digitized by Google

божій человѣкъ", виставленій у Київі 1673 р., зараз на початку читаємо ось яке оповіданє про бунт ангелів:

През вынеслость думного ангельского чина
Люцифера ангела, той тому причина.
Гды Богу не хтѣлъ во всемъ онъ повиновати,
Замыслилъ ровный зъ Богомъ престолъ будовати.
А такъ зъ свѣтоносца сталъ Люцифером спроснымъ,
Зъ пресвѣтлого сталъ темнымъ, брыдкимъ и незносным,
Изъ высокого неба низверженъ до ада
Зъ всѣми тыми, которыхъ зъ нимъ една была рада.

(Н. Тихонравовъ, Русскія драматическія произведенія 1672—1725 годовъ. С. Петербургъ 1874, т. I, ст. 5).

Плачем землї за Адамів гріх починаєть ся дїя перша комедиї на Рождество Христово (Тихонравовъ, op. cit. I, 346). В тій самій комедиї бачимо виразний натяк на палейну статю про бунт ангелів у віршах:

Горе, ахъ! Люциперу и цѣлому аду!
Такъ то намъ милость божа сотвори отраду:
За единъ токмо помыслъ всѣхъ съ неба свергаетъ.

Тутже виступає і Валаам пророкуючи про прихід Христа (I, 360—361). В ряді пророків, що проповідали прихід Христа, рабін цитує й Соломона:

И Соломонъ премудрый тоже глаголаше,
Яко то въ сіе время быти имѣяше.
Написалъ: „Родится мужъ въ іюдейстей странѣ,
Иже праотцевъ спасетъ зъ пекелной отхлани" (I, 377).

На якімсь апокріфічнім пророцтві Аввакумовім оперті слова другого рабіна про місце, де мав родити ся Христос:

Въ Вифліемѣ роди ся, а въ коемъ же мѣстѣ,
Втайнѣ о немъ Аввакумъ сице даетъ вѣсти;
Тако отъ Аввакума бѣ пророкованный:
„Посреди двохъ животныхъ будеши познанный" (I, 378).

Оповіданє Рахилї в тійже комедиї основане по части на творі сьв. Єфрема про Йосифа Прекрасного; говорить ся тут, що Рахиль породивши Йосифа бачила в снї его будущину:

Зряше того ведома, егоже связаша,
Яко плѣнна раба отъ братіи продаша,
Плачуща, рыдающа, къ рождьшеи вопіюща:
„Рахили, о Рахили!" слезнѣ глаголюща.
„Рахили, мати моя, почто мя остави?
„О мати! чадо твое отъ злыхъ рукъ избави!" (I, 383)

Digitized by Google

На томуж оповіданю основана й драма „Іосифъ патріарха“ представлена в Київзі 1708 (Тихонравовъ, op. cit. II, 356—427). Наведемо з неї тілько розмову Пентефрия з жінкою по вивисшеню Йосифовім (II, 423—424):

Пентефрій Не вѣси ли, что нынѣ сотвори ся
Во Єгиптѣ?
Велможа Не вѣмъ.
Пент. Страхъ велій намъ роди ся.
Велм. Кій страхъ?
Пент. Іосифъ, рабъ нашъ, господинъ намъ нынѣ
Єсть и всему Єгипту, и се во единѣ
Чести зъ Фараономъ днесь славно посажденній
Сѣдитъ яко царъ, всѣми чтомій, возведеній
Бо есть на престолъ царскій. Азъ же страха ради
Изійдохъ тайно, да не съ тобою и чади
Нашими велитъ мя днесь погубити, или
Въ изгнаніе послати.
Велм. Ни, не бой ся.
Пент. Ни ли
Ты внимаеши, нили познаеши бѣды
Сея?
Велм. Днесь тобѣ правду всю открію. Виды
Премногими азъ прелщахъ Іосифа къ волѣ
Моей, но той презиралъ мя. Азъ же оттолѣ
Взискахъ ему отмстити, что его не прелстихъ,
А яже онъ претерпѣлъ муки, азъ сотворихъ.
Се по моей неправдѣ, нѣсть бо онъ повинній
До такія мерзости, но мой самъ безчинній
Разумъ сіе сотворилъ.
Пент. О лютѣ мнѣ нинѣ!
Что се дерзнула еси, безумна? По винѣ
Нашей всяко убьетъ насъ.
Велм. Не бой ся! Знаю
Азъ, что онъ незлобивъ есть, и милости чаю
Отъ него получити. Азъ бо есмь виною
Его нинѣшней славы: аще бо бы мною
Не былъ оклеветанъ, то не былъ бы въ темници;
Не бывши, не зналъ бы царъ о немъ. Ко толицѣй
Же славѣ азъ то его приведохъ.

Та безперечно найцікавійший апокріфічний епізод знаходить ся в віднайденій мною Пасхальній драмі, що зрештою вся основана на

Digitized by Google

апокріфічнім евангелию Нїкодимовім. До старого завіту відносить ся там епізод с Соломоном, аналогічний с приведеним у нас оповіданєм (283—294). У Пасхальній драмі Люципер горює по виході Христа з пекла с праведними душами:

Тилько зъ едного страху ледви сижу,
А по старому предъ собою едного праведника вижу.
Питаю ся я тебе, Соломоне, чему ти ся тутъ зосталъ?
Подобно мнѣ тебе Христосъ даровалъ.

Соломонъ до Люципера мовитъ:

Южъ повторне Христосъ по мене прийде:
Страшный былъ его первий приходъ,
Еще другій страшнѣйшій буде.

Люциперъ мовитъ до слугъ своихъ:

Слуги мои, узмѣте,
Царя Соломона изъ пекла выпровадѣте!
Не жалую его,
Анѣ Христа того,
Нехай сюда більше не приходитъ,
Пекломъ нашимъ и нами не тривожитъ.

В моїй розвідцї доданій до тексту сеї драми (Кіевская Старина 1896, т. LIV, стор. 25 - 29) я, не знаючи ще тексту оповіданя в рукописї Ст. Теслевцьового, а тілько порівнюючи драматичну сцену з віршею і з єї рефлексами в устах укр. люду в Харківщинї і на Угорській Руси, а надто вказуючи на те, що така лєґенда про Соломона незвісна доси в кругї Соломонівських лєґенд, а що натомісць у старих західно-европейських драмах є епізоди, хоч і без імени Соломона, аналоґічні з отсею сценою (anima infelix, що хоче вкрутити ся між праведників, та ї лишають у пеклї; Іван Хреститель, що лишав ся в пеклї, та чорти його вигоняють; якийсь піп, що дурить чортів, буцїм то Христос задля него ще раз прийде руйнувати пекло), що мусїли дати зміст отсеї сцени, висказав догадку, що до імени Соломона отсе оповіданє приложене було власне у нас, на Вкраїнї, і то поперед усего в драмі. Віднайденє старого прозового оповіданя сего змісту по моїй думцї не то що не суперечить тій догадцї, а тілько доказує, що Пасхальна драма з епізодом про Соломона вже в кінцї XVII. в. була звісна на Угорській Руси, що доволї правдоподібне з того огляду, що текст драми, віднайдений мною в новочаснім списку в калуськім повітї, мусїв від давна знаходити ся на нашім Підгірю, що з давна мало часті звязки з Угорською Русю.

Digitized by Google

Я не буду виписувати натяків на старозавітні апокріфи, які знаходять ся в укр. руських віршах, тих цікавих памятках нашого письменства XVII—XVIII. віків, що в значній части виплили з драм. Зверну увагу тілько на один важний а доси мало студіований памятник нашої духовної лїтератури, на „Богогласник“, збірку духовних пісень, видану у-перве в Почаєві 1790 р., а потім ще кілька разів у Почаєві (1805, 1825) у Львові (1852, 1870), частями в Почаєві (1800, 1806), у Перемишлї (1834), у Київі і т. д. І так під ч. 38 читаємо там пісню „Плачъ Адама праотца из рая изгнаннаго“, а в нїй між иньшими знаходимо ось які апокріфічні подробиці:

Морска пучина, вода глубока
Была мнѣ вмѣсто моста широка,
Но се волны на мя возстаютъ,
В глубинѣ гробъ оуготовляютъ.
Обладахъ всѣми звѣрми нѣмыми,
Царь быхъ поставленъ владѣти ими,
Но и гласа ихъ днесь бою ся,
Да злыхъ зубовъ ихъ сохраню ся.

І кінчить ся пісня майже дословною парафразою того плачу Адамового, що приведений у нас на стор. 28—29:

Раю святѣйшій, саде Владики!
Врагъ азъ явих ся Богу толикій!
Ты мнѣ оубо купно споболи,
Шумомъ листвій Творца утоли!

Пісня про пророка Ілию (ч. 202) основана на тих самих апокріфічних жерелах, які зведені у нас. Читаємо тут між иньшими:

Ангели тя в пламень огнен повиваху,
(Родитель в снѣ видѣ) и огнемъ питаху.
И предъ вторымъ страшнымъ пришествіем Христа
Ты обличити лесть прійдешъ Антихриста.

Те саме говорить ся й про Еноха і сьв. Івана Евангелиста:

Гди ся имать судъ зачати
И Антихристъ людъ прелщати,
Предварятъ дни тія
Іоаннъ, Енохъ и Илія (ч. 190).

І в другій пісни до сьв. Івана:

Понеже былесь списатель новой благодати,
Имашъ оубо предъ днемъ страшным в тѣлеси предстати
Купно съ Иліею и Енохомъ в мірѣ
Предъ Антихристом всѣхъ оутверждати в вѣрѣ (ч. 189).

Digitized by Google

Про бунт ангелів маємо в Богогласнику кілька цїкавих пісень. В одній читаємо немов живцем виняте палейне оповіданє:

Люциперъ честнѣйшій во тварехъ
Помысливъ равенъ быти Богу,
Зъ найвышшаго престола в небѣ
Вчинилъ себѣ во адъ дорогу.
Єдва бо Михаилъ мечь прія,
Гордый князь въ адъ слетѣ вопія:
„Соромъ намъ уже во вѣкъ буде!“
О праведнѣйшій Божій суде!

А початок сеї пісні:

Воинства небеснаго силы
Михаилъ святый воевода;
Чрезъ него во демонской брани
Совершенна стала ся згода.
„Кто як Богъ!“ рече, „поклонѣм ся,
„Вси купно смиренно молѣм ся!“ (ч. 158).

Друга пісня ще виразнїйше натякає на апокріф, бо заховує й назву Сатанаіла:

Реклесь: „Воньмимъ!“ Михаиле!
„Бѣжи в тму, Сатанаиле...
Хтѣлесь быти равенъ Богу,
Падъ якъ молнія подъ ногу“ (ч. 157).

На оповіданє про хрестове дерево натякає пісня на воздвиженіе ч. Хреста (ч. 72), де мовить ся про Ісуса:

Три древа возлюбивый.

В пісни „Пресвятѣй и живоначалнѣй Тройци“ натякаєть ся на оповіданє про появу Бога Авраамови:

Аврааму оуподобимся,
Тройци пресвятой поклонимся:
Сей трохъ зрѣлъ, єдинаго
Реклъ Бога небеснаго (ч. 65).

Наша новійша лїтература має дуже цїкаве свідоцтво переходу і перетворюваня апокріфічних мотивів у поетичній „народній Библії“ Степана Руданського, т. є. в тім циклї поем, якому він дав титул „Вайки свїтовії в сьпівах“ (опублїковано недавно А. Кримським у Зорі 1896 р. і осібно, гл. Твори Степана Руданського, т. II, у Львові 1896, стор. 80—227). Руданський вложив свої співи в уста старого лїрника, а зміст їх узяв із оповідань народніх, уважаючи ті оповіданя витвором власної фантазиї укр. народу. У пятьох роздїлах тої поеми подано оесь які апокріфічні оповіданя:

Digitized by Google

I. Початок сьвіта.

1. Супірка Бога с Сатанаілом при твореню сьвіта (II, 95—101).
2. Сотворенє Адама (II, 105).
3. Опис раю (II, 105—107)
4. Упадок чортів (II, 110—112).
5. Адам вигнаний з раю і чорт (II, 119 - 120).
6. Каін і Авель (II, 120—121).
7. Адамова слабість і Сифова подорож до раю (II, 123 - 125).
8. Адамова смерть і похорон (II, 126—126).

II. Велетнї.

9. Велетнї і їх зопсутє (II, 127—128).
10. Чорт не дає Ноєви будувати корабля (II. 133 - 134).

III. Цар Давид.

11. Написанє Псалтирі (II, 146).

IV. Соломон (тут зведено самі такі оповіданя, яким нема паралєлїв у наших текстах.

Пятий розділ обіймає апокріфічні оповіданя новозавітні. Твір Руданського визначуєть ся великою простотою оповіданя, близького своїм складом до народнього, гарною мовою і декуди піднимаєть ся до високої поетичности. Се один із многих у всесьвітній літературі прикладів літературного обробленя тем, що первісно з книжок перейшли в уста народнї, а відси дійшли до поета.

Що торкаєть ся нашої устної словесности, то тут вплив апокріфічних оповідань був далеко значнїйший і дуже глибокий. Досить буде сказати, що самі тексти тих оповідань доси знаходять ся в руках нашого селянства, чьтають ся письменними а радо слухають ся неписьменними людьми. От тим то й не диво, що з уст українського народа збирачі позаписували доси велику часть тих апокріфічних оповідань, які є в нашій збірцї. Проф. Сумцов у своїй цитованій уже працї звів до купи і старав ся науково пояснити українсько-руські людові апокр. оповіданя, а поперед усего старозавітні в ось яких ґрупах: 1) сотворенє сьвіта, 2) походженє чортів, 3) сотворенє чоловіка, 4) Адам і Ева, 5) походженє велетнїв, 6) потопа сьвіта, 7) Самсон, 8) цар Давид, 9) Соломон. Проф. Сумцов не мав під рукою книжних текстів укр. апокріфічних оповідань в такій повноті, щоби его висновки могли бути повні, та й по написаню его статї призбирано і опублїковано богато нового матеріялу із уст нашого народа, що назвемо поперед усего прекрасну збірку Іванова (Ивановъ, Изъ области малорусскихъ легендъ, Этнографическое обозрѣніе т. V, VII, IX, XIII—XIV, XVII і XVIII, особливож оповіданя на старозавітні апокріфічні теми т. XIII - XIV, стор. 65 - 98,

Digitized by Google

т. XVII, стор. 70–91 і т. XVIII, стор. 85–120). До сего треба додати дещо, що є в збірці Грінченка (Этнографическіе матеріалы, Черниговъ 1895—1896), в Житю і Слові 1895 та в Кіевской Старинѣ passim. Праця проф. Сумцова про се питанє вже тепер не може вдоволити; новий робітник на тім полї знайшов би вдячну тему і богатий матеріял. Звісно, чимало українсько-руського матеріялу втягнули в свої працї проф. Веселовський (гл. єго Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ, Южнорусскія былины, Опыты по исторіи развитія христіанской легенды, Слав. сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ), пок. Драгоманов і иньші сучасні вчені.

IX. Збірки і видання текстів апокріфічних оповідань старозавітних. Збиранє і публїкованє текстів апокріфічних оповідань почало ся майже рівночасно з початком новочасної науки, з розвоєм тзв. гуманїзму в західній Европі, з розбудженєм інтересу до історичних досьлїдів. Перевага релїгійних і церковних інтересів у ту пору звернула увагу вчених людей на історию церкви і релїгійного вченя, на історию єресїв і сект, і ось ми бачимо, що вже в XV. і XVI. віках обік житий сьвятих та творів Отцїв церкви вчені люде починають відшукувати і публїкувати твори церквою заборонені, єретицькі, апокріфічні. Про них часто згадують Вареннїус, Коккус, Лекієн; першу збірку текстів видрукував у Базилеї протестантський теолог Неандер в додатку до греко-латинського видання малого Лютерового катехізму 1543—1548 пз. „Apocrypha, hoc est narrationes de Christo, Maria, Ioseph, cognatione et familia Christi, extra Biblia, apud veteres patres, historicos et philologos reperta“. Ще в XVI. віцї другу подібну збірку опублїкував Ґлязер у Гамбурзї.

В XVII. в. ряд знаменитих ученых працював над збиранєм і вияснюваннєм апокріфів. Згадаймо тут поперед усего Льва Аллация (умер 1669 р.), котрого обширна праця De libris apocryphis лишила ся неопублїкованою і тілько пізнїйше частями опублїкована була Мінєм у єго Патрології. Т. Іттіґ видав 1686 працю De pseudepigraphis Christi, virginis Mariae et apostolorum. Та всї ті працї мають нинї хіба біблїоґрафічне значінє і являють ся тілько слабими пробами супроти знаменитої працї Фабріціуса (родив ся 1668), що по довголїтнїх приготованях видав 1703 р. двотомову збірку Codex apocryphus Novi Testamenti. В р. 1719 вийшов третїй том сеї збірки (доповненя до новозавітних апокріфів), а 1723 вийшов у Гамбурзї „Codex apocr. veteris testamenti“. „Справдї трудно знайти книжку того рода — говорить один новочасний ученый — щоби мала в собі стілько рїжних заслуг, звання, вчености, глубокого розуміня східнїх і старинних мов, ясности, тверезого суду і прозорого вислову“. Праця Фабріціу-

Digitized by Google

сова зробила велике вражінє на вчених европейських. В р. 1788 зібрані ним тексти були перекладені на мову англійську і видані в Оксфорді з обширними коментариями Джеремією Джонсом. В Лондоні виданий був 1779 р. також французький переклад апокріфів, доконаний аббатом Біжі (псевдонім Вольтера). В XVIII. віці повиходило також немало студий про ті твори (Bjoerik, De libris apocryphis Veteris Testamenti, Upsal 1723; Eranius, De libris Veteris Testamenti apocryphis in genere, Lund 1733; Eichhorn, Einleitung in die apocryphischen Schriften des Alten Testaments, Leipzig 1795). Із праць і видань XIX. в. згадаємо тут тілько такі, що відносять ся до старозавітних апокріфів, отже поперед усего ряд праць про етіопські апокріфи (кн. Еноха, Мале Битє, Вихід Ісаії і т. и.): Hoffmann, Das Buch Henoch in vollständiger Übersetzung mit fortlaufendem Commentar, ausführlicher Einleitung und erläuternden Excursen. Jena 1833, 1838; Dillmann, Das Buch Henoch übersetzt und erklärt, Leipzig 1853; єгож переклади Малого Бития і книги Адама в Евальдових Jahrbücher der biblischen Wissenschaft 1848, 1850—51, 1852—53. Далї важна є книга Gfrörer, Prophetae veteres pseudepigraphi, partim ex abyssinico vel hebraico sermonibus latine versi, Stuttgard 1840. На жаль, усіх тих доси названих книг я не мав під руками влаштовуючи своє виданє, а тілько при ладженю отсеї передмови я міг користувати ся найповнїйшою з усіх дотеперішнїх збіркою апокріфів, зладженою аббатом Мінем (тексти всї в перекладах французьких) і виданою пз. Dictionnaire des Apocryphes t. I, 1856, t. II, 1858. В обох томах сего виданя поміщено ось які апокріфічні твори старозавітні:

1) Книгу Адамову, що доси вважає ся сьвятою книгою Сабейцїв або Мандаітів чи то Християн по сьв. Івану, що живуть при устях Тигра і Евфрату; твір сей, у-перве опублїкований шведським ученим Норберґом 1815—1816 р., поданий тут у французькім перекладї доконанім Ф. Темпестінї (I, 21—290).

2) Адамів заповіт або боротьба Адама і Еви с Сатаною по їх вигнаню з раю, твір ґностичний, поданий тут у перекладї з двох сирийських рукописів бібліотеки ватиканської в Римі (I, 290—388).

3) Книгу Енохову, перекладену з мови етіопської (I, 425—514).

4) Третю книгу Ездри, перекл. з грецького (I, 525—570).

5) Четверту книгу Ездри, переклад з латинського (I, 579—648).

Digitized by Google

6) **Вихід Ісаії на небо**, переклад з етіопської мови (I, 648 - 674).

7) Уривок апокріфічного життя Ісаії (I, 703—704).

8) Уривок із апокріфа: розмова Йосифа з жінкою Пентефрия, винятий із вавилонського Талмуда (I, 705 - 712).

9) Третю книгу Маккавеїв (I, 715—758).

10) Четверту книгу Маккавеїв (I, 745 - 850).

11) Молитву Манассії (I, 851 - 852).

12) Заповіти 12-ти патріархів (I, 853—918).

13) Псальм 151 (I, 937—938).

14) Псальми Соломонові (I, 939 - 956).

15) Пісні Соломонові (I, 956—958).

16) Переписку Соломонову с царем Сидону і с царем Єгипту (I, 958—960).

17) Жидівські і магометанські легенди про Авраама (II, 27 - 40) і про Адама (II, 40—58).

18) Історию Антіоха Епіфана (II, 106 -112).

19) Лист Варуха (II, 162 - 167).

20) Приповідки сина Сирахового (II, 168 - 176).

21) Розмови Давида з Богом (II, 191 - 195) і арабські легенди про Давида (II, 195—201).

22) Уривки з апокріфа Елдам і Модал (II, 219 - 220).

23) Йовів заповіт (II, 403 - 419).

24) Арабські і жидівські легенди про Йосифа патріарху (II, 420—431).

25) Зміст апокріфічної книги Ісуса Навина (II, 441 - 446).

26) Легенду про покуту Лотову (II, 469 - 470).

27) Слово про Мелхіседека (II, 593 - 587).

28) Зміст слова сьв. Мефодия Патарського (було друковане по грецьки в книзї „Monumenta patrum orthodoxographa", виданій у Базилеї 1555 р., а по латинї тамже ще 1498 і 1516 — II, 615—621).

29) Легенди про Мойсея і відривки апокріфа „Піднесенє Мойсея на небо" (II, 625—631).

30) Легенду про Натана, ту саму що в у нас, із Епіфанїя (II, 633).

31) Арабські легенди про Ноя і его жінку (II, 641—648).

32) Арабські легенди про Соломона (II, 840—871), европейські легенди про него, розмову Соломона с Сатурном і т. і. (II,872—885)

33) Апокріф про Товію (II, 1047 - 1066).

34) Переклад жидівської книги Яшар (II, 1087 - 1510).

Digitized by Google

Грецькі тексти деяких старозавітних апокріфів опублїкував Тішендорф у своїй книзї „Apocalypses Apocryphae“ і Росиянин Василєв (Anecdota graeco-byzantina, Mosquae).

У Словянщинї на апокріфи звернено увагу від хвилї відродженя науки і дослїдів над словянською старовиною. Шукаючи памяток старословянської мови перші дїячі відродженя Добровський, Копитар, Востоков, Калайдович, Кеппен, Шафарик часто натикали ся на ті твори; Карамзин і Сахаров опублїкували дещо з них. Та перший, хто зробив пробу їх широкого, наукового обробленя, був Пипін у своїй многоцїнній ще й доси книзї „Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“, що стала ся вихідною точкою для всеї новочасної наукової працї на тім полї і по думцї пок. Драгоманова що до своєї наукової стійности і що до свого впливу на дальші досьлїди може сьміло ставити ся обік знаменитої Бенфеєвої передмови до Панчатантри, що вийшла о 5 літ пізнїйше, нїж Пипінова книга. Пипінови треба також завдячити першу сістематичну збірку текстів староруських апокріфів. Збірка та, що становить третїй том памяток старого письменства, видаваних коштом князя Гр. Кушелева Безбородко, вийшла в р. 1862 і містить в собі ось які тексти старозавітних апокріфів:

1) **О исповѣданіи Евгинѣ и ѡ къспрос[ѣ] вноучат ѥа и ѡ болѣзни Ѧдамовѣ** (два варіанти).

2) **О винограднѣ и како растяше.**

3) **О главѣ Ѧдамокѣ.**

4) **Сказаніѥ о Ноѣ** (із Слова Меф. Патарського).

5) **Изобрѣтеніѥ астрономіи** (маленьке оповіданє).

6) **Про Мелхїседека** (палейна і проложна статя).

7) **Слово св. Ѳанасиа ѡ Мелхїседецѣ.**

8) **Книги ѡ Ѧврамѣ праѿцѣ и патрїарси.**

9) **Лѣствица.**

10) **Завѣты патрїархокъ** (видрукувано тілько завіт Рувимів і Симеонів).

11) **Житїѥ сватаго великаго пророка Моисеа, сказаніѥ бытїа его.**

12) **О смерти Мѡисеовѣ.**

13) **Сказаніѥ о переходѣ Чермнаго моря.**

14) **Повѣсть ѡ Китоврасѣ.**

15) **Сказаніѥ о подземномъ человѣкѣ.**

16) **Сказаніѥ о царевнѣ.**

17) **О оужичкой цр҃ици.**

18) **Соломоновы сѣды.**

Digitized by Google

19) О царѣ Ѧдаріанѣ.

20) О третей притчѣ царя Соломона и о премѫдрости его и каковы бысть сѫдъ отца его Давыда, сѫдима двѫ мѫжей.

21) Притча царя Соломона о цари Китоврасѣ.

22) Сказаніе о премѫдрости царя Соломона и о Южской царицѣ и о философѣхъ.

23) Повѣсть царя Давида и сына его Соломона и о ихъ премѫдрости.

24) Повѣсть дивна о цари Соломани.

25) О пророкѣ Ієреміи, изъ Єпифанія о св. пророкахъ.

Збірка сеся, замітна особливо богацтвом Соломонівських легенд була для свого часу дуже важною появою, та теперішнім вимогам науки вона не відповідає. Пипін не дбав ані про єї повноту, ані про систематичний добір, ані про докладне віддане текстів, затер усї особливости списків, навіть транскрібував усї тексти із кирилиці на гражданку. Одним словом, тексти єго мають вигляд змодернїзований. Хибою сего видання є також брак орієнтуючої передмови; її помістив Пипін у журналї „Русское Слово“ 1862 р. п. з. „Ложныя и отреченныя книги русской старины“.

Ще перед тим, 1856 р. проф. Буслаєв у першім томі своєї книги „Историческіе очерки русской народной поэзіи“ стор. 484—492 дав короткий огляд змісту деяких старозавітних апокріфів, помістивши на початку того огляду Індекс книг ложних, винятий із одного Соловецького рукопису XVII в. А в 1862 той же Буслаєв надрукував у Тіхонравовськім журналї „Лѣтописи русской литературы“ обширне оповідане про Соломона з рукоп. XVIII в. (Лѣтописи IV, 112—153).

В р. 1863 вийшло в сьвіт знамените видане апокріфів, доконане проф. Тіхонравовим (Н. С. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы, т. I—II). Мала се бути прилога до праці „Отреченныя книги древней Россіи“, та праці сеї Тіхонравов так і не написав. Перший том збірки Тіхонравова обіймає апокріфи старозавітні і містить

1) Три тексти оповідань про Адама
2) Два відривки із книги Еноха.
3) Оповідане (маленьке) про Ламеха.
4) Два тексти оповідань про Мелхіседека.
5) Два варіянти апокріфа „Откровеніе Авраама“.
6) Смерть Авраама.
7) Лѣствицю.
8) Дві редакції Заповітів 12-ти патріярхів.
9) Исходъ Мойсеевъ.

Digitized by Google

10) Соломонъ и Китоврасъ.
11) Суды царя Соломона.
12) Повѣсть о плѣненіи Іерусалима.
13) Слово о исповѣданіи Еввинѣ и о болѣзни Адамовѣ.
14) Слово о древѣ крестномъ.

Надто з текстів другого тому сюди відносить ся слово Мефодия Патарського, напечатане тут в цїлости аж у чотирьох варіянтах.

Супроти виданя Пипіна збірка Тіхонравова значить великий поступ. Тіхонравов підготовляв своє видане далеко стараннїйше, вибирав для друку по змозї найстарші і найлїпше заховані тексти, силкував ся в друку віддати текст як найдокладнїйше, а в сумнївних місцях подавав варіянти иньших списків або свої здогади та уваги. Хибою єго можна вважати хіба те, що зовсїм не узгляднює збірки Пипіна і передруковує деякі тексти, що вже були там поміщені, та й ся хиба вияснює ся тим, що збірка Тіхонравова, здаєть ся, приготована і видрукувана була ще перед 1862 роком і тілько автор своїм звичаєм не випускав єї в сьвіт, так що Пипін випередив його своєю, більше прихапцем зладженою збіркою. В усякім разї збірка Тіхонравова була першою пробою систематично і вповнї науково зладженого виданя словянських апокріфів. Що перша проба не могла зараз бути повною, розумієть ся само собою. Сам Тіхонравов чув се і зараз по виданю своєї збірки почав думати про єї доповненє і ось уже в 1868 роцї він предложив петербурській Академиї Наук нову збірку текстів, що мала становити третїй том Памятників. Академия почала друкувати сей том і до 1872 р. було надруковано 6 листів, та Тіхонравов чомусь закинув дальше друкованє, зажадав звороту свойого рукопису і ті 6 листів побачили сьвіт божий тілько по єго смерти, в 1894 р. в 58 томі „Сборника отд. русск. языка и словесности“, видаваного Академиєю Наук. Видрукувано там ще два варіянти „Смерти Авраама“, один із рукопису XIII., а другий із XVII. в., новий варіянт „Повѣсти о плѣненіи Іерусалима“ з рукопису XII в., „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ“, сербський переклад „Видѣнія Исаіи о послѣднемъ вѣкѣ“ і старий переклад того самого апокріфа з рукопису XII в. (той сам текст був тимчасом надрукований А. Н. Поповим у єго „Описаніи рукописей библіотеки А. И. Хлудова“) і вкінцї „Откровеніе Варуха“.

В усякім разї збірка Тіхонравова дала товчок до нових праць над досьлїдами старого словянського і спеціяльно руського письменства. На єї підставі написана була в р. 1864 статя Лавровського „Обозрѣніе ветхозавѣтныхъ апокрифовъ“ (Духовный Вѣстникъ, томъ

Digitized by Google

IX.). Апокріфічній літературі посьвячені особливі віддїли в оглядах старої словянської літератури Пипіна і Спасовича 1865 і Ягіча 1867. В р. 1872 вийшла статя „Библейская письменность каноническая, неканоническая и апокрифическая“ архімандрита Михаіла, друкована в „Чтеніяхъ въ обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія“ за лютий, а також важна діссертация І. Порфірєва „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ“, видана в Казанї. Ставши професором Казанського університету Порфірєв посьвятив свою силу головно збираню і студіованю апокріфічної літератури, до чого добрий привід і богатий материял дали перенесені з Соловецького манастиря до Казанї і віддані бібліотеці тамошнього університету старі рукописи. В р. 1877 вийшов перший том его збірки текстів з увагами пз. „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки“ (в 17-тім томі Сборника“ петерб. Академиї Наук). В р. 1879 Порфірєв видав перший том своєї „Исторіи русской словесности“, а в ньому дуже богато місця посьвятив оглядови апокріфічної літератури. В кінцї в р. 1890, уже по смерти Порфірєва вийшов другий том его збірки пз. „Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки“ (в 52-ім томі „Сборника“ Атадеміг Наук). Збірка Порфірєва не визначуєть ся такими прикметами, як збірка Тіхонравова. Він пішов сьлїдами Пипіна, транскрібуючи кирилицю на гражданку, тай рукописи, якими він користував ся, загалом не старі тай не особливо добрі. Та про те в тут богато цїнного, особливо ті новійші переробки, яким підпали апокріфічні оповіданя у московських роскольників. При тім автор добре познайомлений з давнїйшими західно-европейськими виданями апокріфічних текстів і дуже часто порівнює старорускі тексти з грецькими.

Обік Тіхонравова стоіть Срезневський як один із головних промоторів студий над старим письменством. Знаменитий філолог і палеограф він лишив по собі довгий ряд праць, що доторкають ся й до апокріфічної літератури, та головно треба тут згадати его „Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ рукописяхъ“ (всього 90 роздїлів, а деякі з них — цїлі монографії). В тій працї, можливій тілько в такім центрі як Петербург, де зібрано величезну силу рукописів, подано або повні тексти, або вривки або звістки і вказівки про богато творів апокріфічної літератури, та подано також богато основних розвідок про поодинокі памятки або рукописи.

Digitized by Google

Видавничу працю Тіхонравова в Москві провадив далі его методом ученик его Попов. Він видав Історичну Палею, а в своїх „Библіографическихъ матеріалахъ“ (друкували ся в „Чтеніяхъ общества исторіи и древностей“) він подав цїлий ряд важних апокріфів із дуже старих рукописів, додаючи до них дуже цїнні, головно філолоґічні уваги. Одну часть зібраних ним матеріялів видав по его смерти Сперанський. Деякі апокріфи видав Попов також у зладженім ним описї рукописів Хлудова, та сего коштовного виданя я не мав у руках.

Смерть Тіхонравова дала привід его ученикам видати в повнїй той твір, що в староруській лїтературі був найважнїйшою збіркою апокріфів — Толковую Палею. Видане старанно приготоване до друку розпочало ся в 1893 р. і тепер текст Палеї вже видрукуваний увесь. Рівночасно богате „Общество любителей древней письменности“ розпочало друк тої самої Палеї, тілько по иньшому, пізнїйшому рукопису, фотолїтоґрафічним способом. Сего виданя я не бачив.

Із новійших росийських праць про апокріфічні оповіданя в першім рядї треба назвати працї проф. Веселовського, головнож его „Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ“ 1872, „Опыты по исторіи христіанской легенды“ (Журналъ министерства нар. просвѣщенія 1873—74), „Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ“, „Южнорусскія былины“, „Изъ исторіи романа и повѣсти“. В прилогах до поодиноких розділів своїх праць проф. Веселовський друкує іноді нові тексти апокріфічних оповідань. Загалом працї его показують найкрасше, який богатий та плідний матеріял дають апокріфи для студий лїтературних в найширшім їх розуміню.

По за границями Росиї головним огнищем студій над сею лїтературою є Югословянська Академия в Загребі, що в своїх виданях оголосила доси поважний ряд цїнних текстів апокріфічних оповідань. Головними робітниками є тут Серб Ст. Новакович і проф. Ягіч. Не маючи у Львові під руками (скандал!) сих для всякого Славіста необхідно потрібних видань і користуючись тілько приналїжними випісками, які я поробив собі в библїотецї словянської семінариї у Відні, а також библїоґрафічними показчиками Козака і Прейшена (в Гарнаковій „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius I, B) я подаю спис старозавітних апокріфів, опублікованих у тих виданях:

1) О созданіи Адама (подав проф. Ягіч, Arkiv za povjestnim Jugoslovansku IX, 105—108).

2) Книга Еноха (подав Ст. Новакович, Starine XVI, 70—81).

Digitized by Google

3) Откровеніе Авраама (подав проф. Ягіч, Arkiv IX, 83--91).

4) Асенеф (подав Ст. Новакович, Starine IX, 27—42).

5) Іов (подав Ст. Новакович, Starine X, 159 -170).

6) Житіе и жизнь светаго и праведнаго Іова (подав др. Полівка)

7) Паралїпомена Єремії (подав Ст. Новакович, Starine VIII, 40—48); сербський текст опублїкував також А. Попов, Описаніе рукописей Хлудова, 406--413.

8) Откровеніе Варохово (подав Ст. Новакович, Starine XVIII, 205 – 209)

9) Видѣніе Исаіи (подав Стоянович, Споменик III, 193).

10) Видѣніе Данилово (з югослов рукопису опублїкував проф. Макушев у журналї Русскій Филологическій вѣстникъ VII, 23 –26). Сербськими текстами із старої збірки добутої в Альбанії проф. Сречковичем у Білградї покористував ся й Москаль Соколов, опублїкувавши в своїх „Матеріалахъ и замѣткахъ“ усї апокріфічні писаня, що в Індексах приписують ся болгарському попови Єремії і додавши до кождого з них цїнні уваги. В Чехії опублїкував декілька старословянських апокріфічних текстів (із рукописів, що колись належали до Шафарика) др. І. Полівка; в Болгарії видав збірку старих текстів із Тиквенського рукопису Начов. У нас опублїкував др. Ом. Калитовський апокріфи з рукопису Теодора Поповича Тухлянського, проф. Сумцов подав у „Кіевской Старинѣ“ огляд укр.-руських апокріфів і їх сьлїди в нашій устній лїтературі; я подав у Зорі 1886 р. звістку про Дрогобицький рукопис і деякі виривки з него, а в „Кіевской Старинѣ“ звістку про рукопис о. Яремецького Білахевича, дрогобицький текст Жития Адама і Еви і оповіданє про лоб Адамів із рукопису о. Яремецького.

В Болгарії опублїкував проф. Драгоманов свої многоцїнні досьлїди про деякі легенди, де також часто доторкаєть ся й старозавітних апокріфів, напр. в розправі про Едіпа.

У Поляків памяток апокріфічної лїтератури загалом мало. Дещо зібрали і опублїкували етнографи О. Кольберг і Сьвентек. Дуже гарну працю про найстарші апокріфи надрукував Радлїнський у місячнім додатку до Przeglądu tygodniowego 1894—1895.

X. Рукописи визискані в сьому томі. Лишаєсь нам ще сказати декілька слів про рукописи, з яких ми брали тексти і варіянти зведені в отсьому томі. Їх не богато; богатих рукописних збірок, таких як у Росиї, у нас нема; переважна часть рукописів, по яким зладжено отсю збірку — приватна власність моя або других людей, річи позбирані припадково, уривки і шматочки чудом

Digitized by Google

якимось уратовані від затрати. Подаємо тут їх огляд, зупиняючи ся докладнійше на однім, а лишаючи собі подрібні описи важнійших рукописів на пізнійше.

1. Крехівська Палея. Ся богата криниця, відки взято найбільшу часть текстів поміщених у сьому томі, се грубезна книга in 4-to, власність бібліотеки Крехівського Василіянського манастиря. Писана на сірім, не глянцованім папері вона числить тепер 574 картки (1148 сторін), хоча в рукописї є більше або менше значні прогалини, де бракує карток (1 картка видерта між стор. 340—341, дещо, здаєть ся, бракує між стор. 1068—1069, між стор. 1132—1133). Картки анї сторони не нумеровані, кустодів у низу нема. До стор. 1119 уся книґа писана одною рукою, дрібним, гарним почерком, полууставом, не добре читким хіба для того, що слова писані часто без роздїлу. Киновар уживаєть ся в великих буквах, в титулах та при доконуваню поправок; поправки ті, роблені на полях тою самою рукою, яка писала всю книгу, сьвідчать про те, що переписувано текст старанно, а потім порівнувано з оригіналом. Кожда сторона сего першого рукопису має 28 рядків письма; 16 карток зшито в один кватерніон. Оправа стародавня, рукопис захований доси добре. На двох місцях рукопису на полях в низу знаходить ся підпис давнїйшого его властивця. І так на стор. 346 читаємо: Jan Zołkiewskiy Nazolkwie Hetman Polny Korony, а на стор. 1132 у друге: Jan Zołkiewski Nazolkwie Marszałek y Hetman Polny Korony. Hetman Polny Korony Polny Korony". Ті самі два слова: Korony Polny, написані, мабуть як проба пера, тою самою рукою і на стор. 1133. А що між стор. 1132—1133 є в рукописї прогалина, а слова на стор. 1133 є немов продовженєм підпису зі стор. 1132, то видно, що вже тодї, коли писано сей підпис, в рукописї була та сама прогалина. А що Ян Жолкевський умер 1623 р., а підпис его знаходить ся також на другій, значно новійшій части нашого рукопису, то вже з сего огляду час написаня головної, старшої части мусимо відносити до XVI або й XV віку. Як показують проби мови і правописї сего тексту, подані у нас, маємо тут дїло з редакциєю руською без сьлїдів болгарщини: великого юса (ѫ) зовсїм нема, замѣсць ѣ уживає ся дуже часто е, рідко уживає ся обік ы старинне ъı, та часто замісць ы стоїть і звичайне и (рибы); вонож нераз заступає й місце ѣ (по Антохи, 1021); ъ і ь в серединї слів заступлені звичайно голосними о і е (напр. Потоломей зам. Пътоломей); строго проведена ріжниця між е і є. Все те показує без сумнїву полудневоруський характер списка.

Digitized by Google

Від стор. 1120 до 1142 писала якась пізнійша рука. Письмо вельми характерне, від полуустава переходить до скоропису. В кінці на стор. 1143—1146 писала та сама рука, якою писана перша часть рукопису. Остатня картка записана знов иньшою рукою.

Головного титулу рукопис наш не має. На першій сторонї під дуже прімітівним киноварним орнаментом написано киноваром у два рядки звичайними дрібними буквами: „Книги глаголемаѧ палеѧ толкованиѧ съ бг҃омъ починаѥмъ гн҃ѣ бл҃ки ѡ҃чѥ". Як бачимо, титул книги „Палея Толковая" був для переписувача незрозумілий і він напутав (а може і в своїм оріґіналї знайшов!) Палемая Толкованиа. Далї йде звичайний початок Палеї: Бг҃ прежде всѣхъ вѣкъ ни начала ѥмѣѧ ни конца ѥк[о] Бъ҃ силенъ, первое сътвори анг҃лы своѧ дх҃ы, слѹгы своѧ, ѻгнь, пламень" (пор. Палея Толковая, 1). До 79 сторони іде перша часть Палеї, тзв. шестоднев, т. є. історія твореня сьвіта з коментариями і полемікою з жидовином майже на кождім кроцї. Апокріфічних оповідань окрім про Сатанаіла тут нема нїяких, та за те є цїкаві причинки до стародавнього природознавства, оповіданя про зьвірів і птахів, про риби, про устрій людського тїла і т. д.

Від стор. 79, від титулика „ѡ҃ змиѝ" починаєть ся оповіданє про гріх Адамів і єго вигнанє з раю. Приводимо тут для доповненя того, що виписано відси в нашій книзї, ще один уступець апокріфічного характеру: „Нарец[ѣ] Ѧдамъ ймѧ женѣ своѥѝ: жизнь, ѩко та мт҃и ѥсть всѣмъ живѹщимъ. Сътвори Гс҃ Бг҃ Ѧдамѹ и женѣ ѥго ризы кожанїѧ и ѻблече ѩ, рекше в тело перстноѥ, зане ж[ѣ] ѹстыди сѧ теплота ѹма ѥго, и ктомѹ же не моци пребыкати ни слѹговат[и] ємѹ с гориими силами, но ѡблеци сѧ къ тело се ѩкож[ѣ] и в кожанїѧ ризы. гл҃ть книгы: на томленїа ѡбложенъ сѣгрѣшившемѹ и мч҃нїю ѻсѹжденномѹ, ѧки в темници сѣщѹ в потѣ лица ѥго. Реч[ѣ] же Гс҃ Бг҃: „се Ѧдам быс[ть] ѩко ѥдинъ ѡ нас!" (пор. П. Тол. 155—156 стор. 84—85). І далї вияснивши ті слова божі яко наругу над Адамом і над єго бажанєм — бути рівним Богу, автор пише: „ѝзгна Гс҃ Ѧдама того дн҃ї, вънѩже прествпи, к вечерѹ, и ѡсѹди делати землю, ѡ нем ж[ѣ] взять быс[ть], и всели сѧ прямо раю. Ѥлма ѹбо мнозѣ стязаюцїе с[ѧ] гл҃ть: колько дн҃ий пребыс[ть] Ѧдамъ в раи? ѝний ѹбо гл҃ть: ѕ҃. часовъ, понеже въ ѕ҃. час распѧт быс[ть] Спс҃ъ, и въ ѕ҃. час приствпї Гс҃ и ѡблични Самаряныня и ѡ грѣха ю ѡ҃чѣсти подавъ ѣи водѹ живѹ. гл҃ть же кн҃жственоѥ писанїѥ, ѩк[о] м҃. дн҃ии пребыс[ть] Ѧдам в раи, томѹ ѹбо послѣдвѹ ст҃ый цр҃ковный лик ѥдиною всего лѣт[а] въ м҃. дн҃ий крепок пост держати" (пор. П. Тол. 157—158 ст. 85). Коментуючи

Digitized by Google

наведені у нас (стор. 28) слова про Херувима, що по вигнанню Адамовім приставлений був пильнувати дерева животного автор запитує Жидовина: „Разумѣеши л[и], о жидовине, что есть древо животноѥ, когда ли Фстяпи херовим Ф древа животна? не егда ли сѧ въдрязи на мѣсте крайневе зовомо Голгота, рекше лобное мѣсто? тѹ бо пропатѣ бывшю Їсѹ и авиѣ прорази камен чѣтнаа та Гѹ̃ѧ кровь до главы Ѧдамовы и очищь ю и ѣсти, да то видевъ херявим ѕстяпи [Ф] древа жи[во]тнаго (стор. 87, пор. П. Тол. 161—162).

На стор. 88—90 находить ся роздїл „ѡ̀ зачатьи Каина“ — розвідка фізіологічна, цїкава тим, що висказує погляди супротилежні тим, які висказував про се Арістотель і які за ним повторяла в середнїх віках західня Европа. Бо коли Палея зачатє дитини приписує тому, що „Ф мѫжа стѧденоѥ йскипенїе семенноѥ примешаѥт сѧ противѣ соуци крови женьстей“, а в такім разї „съсѧдет сѧ Ф стѧдена моужескаг[о] семени... Ф жены ж[е] крокъ тепла смерзъши сѧ въ плоть претварѣѥт сѧ“ (88 г. П. Тол. 164), натомісць у зах. Европі аж до кінця середнїх віків держав ся погляд, „quod mulier est frigida et humida a natura, vir autem est calidus et siccus. Frigidissimus virorum est calidior calidissima mulierum“ (Albertus Magnus, De secretis mulierum. Amsterodami 1660, p. 17—18). Про Каіна і Авеля говорить ся, що „Каинъ бѣ перваго грѣха зачатокъ и преступленїа заповед[и] бжиѣ, Авель же плод смиренїа быс[ть] и чадо желанїа и смр̃тнаго Фвѣта“. Є се натяк на оповіданє, яке знаходить ся в ґностичній книзї Адама (Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 290 і д.), що у нас в цїлости не була звісна. Тутже автор додає увагу: „но и Дегеѡн [Диоген?] философ реч[е] юноши нѣкоемѹ бес постава шатающа [sic!] сѧ: оцѣ твои пїанъ тебѣ всеѣалъ“ (92, П. Тол. 171—172).

На стор. 94—97 є статейка „ѡ̀ Дши и ѵме и ѡ̀ разѵме“ — проба середньовічної псіхології; стор. 98 „ѡ̀ Каин[е]“, стор. 101 „о̀ ѕбїинний Авелѧ“, стор. 103 „о̀ роженїи Сифове“; ся статейка кінчить ся ось як: „Роди же Ѧдам г̃. сн̃ы: Каина, Авелѧ, Сифа, и две дщери: Ѧзаръ, Ѧсоуа̀мѣ. и по повеленїю бж̃ю дасть имена всемь звѣремь и скотом и гадом и рибамъ и птицам и своим чадом, Ѧдама ж[е] създакъ Гѣ и имѧ дал, тако ж[е] и Евзе. Авель ж[е] оубьѣнъ быс[ть] Ф брат[а] своѥго Каина. Каинъ же поѣтъ собѣ женѣ сестрѣ свою первѹю Ѧзаръ, Сифъ ж[е] поѣтъ вторѹю сестрѣ свою Ѧсѧ̀мѣ. а инде гл̃ть дщери Ѧдамли первѹю Каламанѣ, а вторѹю Ѧдекерѣ“ (104). Се остатнє реченє важне для того, бо по думцї Жданова вказує, що автор Палеї знав Слово Ме-

Digitized by Google

Фодия Патарського, де власне такі імена мають дочки Адамові. Та речене се може бути пізнїйшою вставкою руського переписувача, в чім укріпляє мене й те, що цілого сего місця у Коломенській Палеї нема.

Назва внука Сифового Каінана „толкѹ҃ет сѧ гнѣзникъ и҃ ревность“ (ст. 105, П. Т. 196). Про голуба, що його Ной випустив із ковчега сказано, що він „принесе к Ноѣви ѿ сѹцець [sic!] древмыхъ патороплсменѹю мл҃сть“, а порівнюючи Ісуса Христа с тим голубом автор додає, що „сей ѹбо голѹбь д҃-писмень бѣ, д҃. чс҃ть вышнаго мира ѻбразъ носѧй же Дх҃ъ ст҃ыи҃“ (ст. 114). Тут у перве автор Палеї цитує своє жерело: Пентатеѹх ѿ книгъ прописан[о]. Говорячи про жертву, яку приніс Ной Богу по потопі, автор додає: „ничтож[е] ко тѹка и҃ кости злоконне єсть“ (ст. 115). Говорячи про те, як Ноєві сини роздїлили між себе землю, автор подає цїкаву географію всеї звісної йому землї. В нїй дві річи звертають на себе нашу увагу: переважна часть далеких країв і народів має назви взяті живцем із грецького (Ѩрриа҃ной, Ѩѹрканой, Магардой, Парфой, Герсаной, Єлѵемой, Коссеѡ҃й, Дрѹсиѡ҃й, Камилиѡ҃й, Гаѳфиной і т. д. ст. 123), а друге — особлива увага автора до земель словянських і тих, що були сумежні зі Словянами. Зараз на початку говорячи про Афета автор каже: „Ѩфе҃тѹ же ѩша сѧ полѹночныа҃ и҃ западныа҃ страны: Мидиѩ҃, Ливлиа҃, словенескъ ѩзык“ (ст. 120). А далї вичислюючи ріки в краях Афетового колїна автор крім одного Тигра знає тілько словянські ріки: „Дѹнай, Днепръ, Десна, Припет, Дкїна, Волхово, Волга“ (ст. 126, П. Т. 240). І далї вичисливши народи Афетового колїна автор додає характерний уступ: „Сказаше ж[е] книгы всѣх ѩзыкъ племенъ сих, иж[е] рассеѧ по лицю всеѧ земли Сима, Хама, Ѩфета, ѥний же ѩзыцы не разоѹмно ѩзыцн прозкаша с[а], но по ѩзыкѹ ѥшемѹ неведомїми ѩзыкъ менити а҃. мы ж[е] гл҃мь по речи ѩзыка своег[о], иж[е] ѿ Ѩфета ѩзыцн ѩзыд[о]ша и҃ в части ег[о] седмь: а҃-ѣ варязскъ, в҃. ѩзык словенескъ, г҃. Чюд[и], д҃. Ѥмь, е҃. Лопъ, ѕ҃. Перма, з҃. Корела, и҃. Печера, д҃. Ѹгра, і҃. Литва, ѩ҃. Ѥтвязи, в҃ї. Прѹси, г҃ї. Недрека, д҃ї. Мера, є҃ї. Мордва ѕ҃ї. Мещера, з҃ї. Мѹрома, и҃ї. Корсь, д҃ї. Земьгола, к҃. Ликъ“ (стор. 127—128, П. Тол. 243).

До стор. 281 канвою оповіданя служить книга Бития. Від 281 до 366 ідуть Заповіти 12-ти патріархів, що заповнюють прогалину між кн. Бития а кн. Ісхода. Від 366 до 500 канвою оповіданя служить тзв. Пятикниже Мойсеево, відси до 554 кн. Ісуса Навина, від 555 до 612 іде кн. Суддїв, далї йде „Си же написан[а] сѣть в кратце ѩс книгъ ѡ҃смих ѡ҃ Рѹѳе“ до стор. 620, по чім на стор. 621 чита-

Digitized by Google

вмо новий титул: „Сиѧ же книгы вписан[ы] соуть в кратце книг[а] д̑-ѧ ѡ̑ Самоил[е] пр̑роци и о Саѹле цр̑и и о прочих ц̑рех, и начало имоуть сице“. Історія Саула йде аж до стор. 690, історія Давида від 691 до 776, історія Соломона від 776 до 841. Тут властиво кінчить ся Палея, хоча остатня полеміка з Жидовином знаходить ся на стор. 817 при нагоді толкованя пророцтв Соломонових про Христа. Те, що йде далї, се короткий, лїтописний перегляд усїх царств жидівських аж до вавилонської неволї, перегляд зладжений на підставі 3 і 4 книги Царств і кн. Єремиї, до стор. 987; тілько на стор. 957—963 вставлено з книги Даниїла оповіданє про Сусанну. Далї йдуть вирывки із кн. Даниїла, Ездри, Маккавеїв до стор. 1027; відси починає ся короткий огляд істориї Римлян аж до Різдва Христового, ст. 1039, і далї лїтописним способом оповідають ся історія аж до смерти Константина В. на стор. 1077. Тут особливу увагу звернено на перший собор Нїкейський, а й дальше про собори оповідають ся досить подрібно. Старанно позаписувано такі справи, як принесенє ризи Богородицї з Капернаума до Цариграда (1077), про соромітну смерть єретика Ария, про Юлїяна апостату (1078—1084), про другий собор (1084—1086); про дальших царів говорить ся дуже не богато, а тілько докладнїйше про собори церковні, принагідно згадують ся про землетрясеня та комети (1095). При Маврикії оповідають ся ось яке диво: „При сем же народ[и ся] детиць въ Ц̑ариград[е] безъ о̑чию и безъ р̑ѧкъ, на лѧдвиихъ емѹ рибей хвостъ порощенъ въ ѡ̑бразъ кожныи рыбы. Песъ роди ся ѡ̑ s̃. ногах, главѹ имеи львовъ ѡ̑бразъ превелий, быс[ть] же въ Фракии е̑. дѣтица родиста ся, єдїн ѡ̑ четырех ногах, а дрѹгый ѡ̑ двѹ главѹ. гл̃ть же нѣциі ѿ о̑бразник: „не знаменѹєть с[ѧ] влгое̑ въ градех, иж[е] аще тако роди ся“. ѩви же ся в рецѣ Нилѣ слн̃цю кшедшю чл̃ковѡ̑бразне две жывотне, мѹжь и жена, ѩже ны нарицаютъ ся рѣкше Нилы: сладко гл̃ть, весма ѹмр̑ьтвѧще, ѡ̑бразъ же имѹть ѿ главы до пѹпа чл̃ческаго, прочее же птица. мѹжь же красноперьсець е̑динъ, жене же лице и власи черьмни, подобно же и мѹжь, сесца же имеѩше безъ власъ, власи же на чрнь. Люд[и]є же с патрїа̑рхом чюдѧщи ся клѧтвы приложиша тѣма малженома, да не видѧ раздроѹшит, да же вси видѧт. до д̑-го часа вси люд[ї]е̑ видѧще дивлѧхѹ ся, такоже паки в рекоу внидоста. сима же погрязьшима коркодили въсплывше и скочивше многы чл̃кы пождоша. ико коркод[и]лъ звѣръ єсть великъ кѹпно же и риба ѿ главы даж[е] и до хвоста и ѡ̑бразъ хребта е̑го ѩко чрнь камень єсть, чрево же его бѣло и ногы его д̑. и хвостъ емѹ велиі о̑стръ, в хребте же е̑го єдина кость,

Digitized by Google

конца йзострена ѩко й терние, ѩко пиле зѣби конци, й биѣть тѣмь ж[е] на нѧ гнѣваѣть сѧ й многы творитъ язвы. глава же ѥмѹ при рамѣ йсходящїи: дондеж[е] не жинет [sic! зам. зѣнеть], звѣрина глава ѥсть; егда ж[е] зинеть ѹстьї, все ѥсть до рамѹ зеканиѥ творѧ. ѹбиваѣть же сего многажды ѩдрый к тои ж[е] рѣцѣ сѣщи, ѡбразь имѹщь песй, й тако́м нравом: йко оуста своѩ коркодилъ тако ѡврѣзъ починаѣть, й ѩдриѧ же ѡбалѧвши сѧ в калъ й ѹсты его къ чревѹ исшедши й растерѣгнѹвши скоро йсходит ѡходомъ ег[о] й мр҃тва ѡстави ѥго“ (1096—1098). В сьому оповіданю вельми цїкава згадка про Вілу, Русалку югословянську. Очевидна річ, що речене се могло бути написане тілько в Сербиї або Болгариї, а се давало би привід думати, що той, хто писав Крехівську Палею або єї оріґінал, користував ся для доповняючої части якимсь хроноґрафом югословянської редакциї.

Далї згадавши про царів Іраклія і Констянтина автор уміщує обширну статю „Ѡ Кахъметѣ“, зовсїм відмінну від тої, яку знаходимо в додатку до Ковельської Палеї (зміст єї я переповів і розібрав у своїй статї „Podania o Mahomecie u Słowian“ Wisła VIII). Ся статя кінчить ся характеристикою околиць Дамаску, і тут читаємо ось які займаючі відомости: в тім краю „вина ж[е] и смокви за ї. мць зоблют, прочиѧ же плод ѡ года до год[а] ѡбьемлють, величество ж[е] гроздна вина: два на древе подъимет. пиганъ ж[е] ѩко смоковницю к северномѹ же предѣлѹ. корень ж[е] бываѣть пламенеѡбразень именемъ калтарит. ѡ него же к вечерѹ синѣѥть скѣт, ни кыиж[е] ѡ чл҃къ въскопаѣть ѥго можеть, зане въ образ[е] оумарит его, токмо аще корени прикоснеть с[ѧ] окрѹгъ рѹкоѭ. ѡкопавше корени того й песъ приказавши въстерыгнет корени того песъ, последствѹя чл҃ку хотящю, аѣ҃ѥ ѹмрет песъ. корени же того прикасаютъ бесѣющимь, ѡпоущаѣть, вѣсѣ ѡ корени йзгонимѹ“ (стор. 1101). Говорячи про Палестину автор замічає: „ещѥ же й в Палестине йсточникъ цѣлбы подлавай, в немь ж[е] Гс҃ пѹтьшествовавшю носѣ оумьї, й древо стоитъ всемь недѹгомъ врачьба: егда Ѩсифь Хс҃ вземь съ сто́ю Бц҃ею йдьі къ Єгупеть, й да на землю преклони с[ѧ], древо поклони с[ѧ], его ж[е] ѡбраз даже до йнѣ хранит поклонениѥ“ (ст. 1102). Се оповіданє про дерево, що похилило ся до землї над утїкаючим Ісусом, узяте із незвісної в словянськім перекладї апокріфічної евангелиї сьв. Матвія (гл. C. Tischendorf, Evangelia apocrypha, Lipsiae 1853, Pseudo-Matthaei evangelium, гол. XX, стор. 83). По коротких замітках про дальших царів і про собори ширше оповідаєть ся про Льва Ісаврянина і „ѡ попрании стѣхъ йконъ“ (стор.

Digitized by Google

1105—1108). Говорячи про Львового насьлїдника Констянтина автор додає: „При семь Понтейскоє морѣ поморзе [sic! зам. померьзе] ѯ. поприщь а в глѫбинѫ лакот л̃., на то же снегѫ падшю къзрастѣ дрѫгыхъ к̃. лакотъ. февралѧ ж[е] на много дн̃и кры раскрѫшившю с[ѧ] ꙗко горы, тако посѫды ꙗси ко град[ѫ] доплывъше, ѿ великыхъ же коръ тѣхъ в̃. крѣ ѿторгъша сѧ: ѡдина скрѫши с[ѧ], а дрѫгаѧ къ градѫ приде и ѿ ѡснованиѧ градъ потрясе с[ѧ] по великѫ и мнозѣ домове распадаше с[ѧ]“ (ст. 1108—1109). При пізнїйшім Констянтинї, що царював разом з матїрю Іриною, оповідаєть ся про семий собор, на котрім проклято латинян за 34 єресї (ст. 1109—1112). Далї оповідаєть ся дещо про Льва Арменина і про смерть царя Феофіла, сина Михайлового (ст. 1112—1117).

Від стор. 1117 хронографъ приточений до Крех. Палеї робить ся для нас більше цїкавий із за звісток про Словянщину і про Русь, які в нїм попадають ся. Ми подаємо ті звістки в повнї, бо вони важні для характеристики жерел, з яких черпав автор сеї Палеї. І так на стор. 1117 читаємо: „По Фиѳфиле цр̃твова Михаил сн̃ъ ѥго съ м̃трью Фе́дорою лѣт д̃.. а єдинъ ї. лѣт, а с Василье́мь лѣт[о] о́дино. И при семь ц̃рствиѝ въ в̃. лѣт[о] ц̃рства ѥго кр̃щена быс[ть] земла болгарьскаѧ и при Борисѣ кнѧзи болгарьстемь. В лѣт[о] ҂ѕ̃. т̃г̃. преложиша книгы ѿ греческаго ѩзыка на словеньскыи ѩзыкъ Кирилъ философъ с Меѳедьемь. Ѧ прежѣ[е] тѣхъ лѣт Словени и Кривици ходиша к Варѧгомъ и рѣша: „земла нша велика и добра и ѡбилна, а нарѧда в неи нетѹ, и дад[и]те намъ кнѧз[и], да владеютъ нами“. и избраша ї. брата ѩс роды своимы: стареи седе в Новеград[ѣ] Рюрикъ, а Синеоусъ на Беле ѡзери, а Трѹворъ въ Изборъске“ (ст. 1118). Оповідаючи далї про Михаїла царя візантийського автор вплїтає тут оповіданє про перший напад Руси на Царгород. „Рѹсь же внѹтрь сѹда вшедше много множ[ѣ]ство ѹбиистьво хр̃тьяномь створиша, къ дв̃ стоу лодиѝ Костантинъ градъ о́кр̃ѫжиша. ц̃рь же вшедь е́два въ градъ, вниде с патриа́рхомъ Фотиемь к соущеи ц̃ркви с̃ѣи Бц̃и Влахернѣ, всенощнюю молѣ съткориша. ѩма же се прия́тъ мѣсто некоторомѹ кнѧзю Скѹфанинѹ Влахернѹ нарецаемюю тѹ емѹ ѹбьенѹ быкшю. таче бж̃ственюю с̃тыѧ Бц̃а ризоу съ пѣсми ѩзнесъше в морѣ скѹтъ о́мочивше. тишине же бывши и морю ѹкротившю сѧ, и абие боурѧ с ветромъ въста и вълнами великыми въздвигшимь сѧ засобь безбожныхъ Рѹсь и лод[ь]иѧ възмате и к берегоу приверже ѩзби. таковыѧ и бѣды ѩзкѣгнѹти ꙗко мало ѿ нихъ и въ своѧси с побежениемъ къзвратиша с[ѧ]“. На тійже стор. 1119 є ще коротенька замітка: „В лѣт[о] ҂ѕ̃ѹ̃мн̃. ѩде Игоръ

Digitized by Google

на Грѣкы въ ѯї. корабль". Тут кінчить ся перший рукопис. Від стор. 1120 пише вже иньша, мабуть пізнїйша рука, хоча текст являєть ся безпосереднїм продовженєм попереднього. Та в формі букв і в способі писаня бачимо значні ріжниці. Новий писець не уживає ѕ, а тілько ꙋ, не має так само як і старший ж, має иньшу форму в, не розріжнює звичайно ѣ і є, не вживає ъı ані ьї; знаходимо тут також поодинокі букви курсівні (ѧ, ѫ, ы). І ось на кінці стор. 1119 читаємо: „К лѣт[о] ѯѕ. ꙋ." а на стор. 1120: „кѝ. индикту июния мѣца въ ї. дн҃ь приплуша Русь на Коньстантинъ град в лодиꙗхъ ѯї., иж[е] и҃ Скѣди [sic!] глѣмъ, ѿ рода варажска сущем. много ж[е] и҃ велїе зло створиша Русь преж[е] даж[е] грецким воемъ пришедшим. тогда бо сѹд весь пожгоша, а йхже имше плѣнники, ѻвѣх растинаху, другыа же ꙗко стража поставлꙗюще стрѣлами растлѣваху [sic!], ѻпаκы ручѣ связавше гвозди желѣзны посредѣ главы вбиваху имъ, многи ж[е] сѣхъ цр҃кви ѡ҃гневи предаша. Роман же посла на дромонъ ѣлико ж[е] бяше в Константинѣ граде съ Фео҃фаномь патрикїемъ. Фео҃фан же пом и҃ люд[и] иныа ѹрадивъ преж[е] и҃ ѹготовивъ, потом же и҃ слезами себе ѹтвердивъ Рѳси ѡ҃жидаше в лодиꙗхъ на на йти йскрь стьпа [sic! зам. стлъпа] глѣмаго фора, стражница, в ней же и҃ ѡ҃гнь влагаем на просвѣщенїе ночи. с[и] на ѹстьи Понта, доброродна Понта, стражю дѣа, зане ту частое разбойнич[є]ство на страны нагнанїе, йх же йзби Иракліи. тѹ҃ дожда полка рускым лодьямъ раздрушн ѹстроеным, прокъ ж[е] лодїи ѡ҃братиша сѧ на вѣгъ Русь и мнози погыбоша".

На тій самій 1120 стор. читаємо: „К лѣт[о] ѯѕтѳ. Костантина Философа, нарицаемыи Кирилъ. Створил грамоту словен'ским [стор. 1121] ꙗзыком глѣмую литицу. въ дн҃и Михаила цр҃а греч[є]скаго і въ дн҃и кн҃зѧ Рюрика новгородскаго, ѣгож[е] сѝмь рускаꙗ земля прииде. ѿ грамотѣ. Греческую грамоту створиша з҃. мужь: Палимид, Кадмилисїи, Симонъ, ѿпохарїи, Дїѡнисъ. Сице ж[е] реч[е] сѣтыи Кирил: „Ꙗзъ сим словом молю с[ѧ] Бѹ҃. Бж҃е всем твари зижителю видимыа и҃ невидимыа! Гд҃а Дх҃а посли живѡщаг[о], да вдохнет ми въ ср҃дце слово, еже бѹдет на ѹстѣхъ всѣмъ живущимъ в заповѣдех ти. с҃. бо є҃с[ть] свѣтилникъ жизни. Законъ твои свѣт стезямъ моимъ, иж[е] ищеть ѥ҃ѵглиска словеса и҃ просит дары твоа прїати словен'ско племѧ. къ крщенїю бо ѡ҃братиша с[ѧ] вси, люд[ї]є твои нарецни с[ѧ] хотѧще, мл҃сти твоеа хотѧще, Бж҃е. но мнѣ нн҃ѣ пространно подаждь слово, ѡ҃чѣ и҃ сн҃е и҃ сѣтыи д҃ше, просѧщему помощи ѿ тебе. ты бо даеши достойным силу, ѹпостась ж[е] всякую цѣлиши.

Digitized by Google

фараона мѧ словы йзбави, херувимску ми мысль й оумъ даждь, о чѣтнаѧ й пр҃стаѧ тр҃це, печаль мою на радость преложи, цѣломудрно начну писати чюдеса твоѧ предикнаѧ sѣло. шестокрилатыхъ силу пр҃иимъ съшествую по слѣду оучителя моего, имени его й дѣлу послѣдуѧ, ꙗкѣ створю ев҃аг҃льское слово, хвалу воздаѧ пр҃стѣи тр҃ци во ѥдиномъ бжествѣ, юже поет всѧка [sic!] возрастъ, оунъ й старъ, съ твоимъ разумомъ. ꙗзыкъ новъ хвалу воздаѧ ѡц҃ю й сн҃у й с҃тому дх҃у, ємоу чѣсть й слава ѿ всѣѧ твари й дыханїа й непребредомыѧ вѣкы ѧминь". Потом же малом лѣтом минувшимъ кр҃щена быс[ть] земля руская во дни блг҃овѣрнаго кнѧѕа Володимира, сна Ст҃ославля, внука Игорева й Ольжина, положьшем прьвое начало кр҃щенїа в земли русьстѣи, правнука й Рюрикова". Далї йдуть на стор. 1122—1130 діспути філософа (Кирила) з ересиком, Козаринном, Жидом і латинянами, виняті з его Жития.

Въпроси ж[ѥ] гл҃ѧ философа логофет' ц҃рькъ строитель: „хотѣх оувѣд[ѣ]ти, что ес[ть] философ[ї]ѧ?" ѻн же реч[ѥ]: „бжїамъ й чл҃ческымь бытїамъ разумъ, елико может чл҃къ приближити с[ѧ] Бз҃ѣ, ꙗко дѣтель й оучит чл҃ка, по ѡбразу й по под[о]бїю быти створше ємоу й".

Нѣкто ѥ҃ресь Ѳананїи патрїархъ ѥ҃ресь воздвиглъ гл҃ѧ не творити чѣсть йконам с҃тѣм, й согнаша й со стола. ѻн же реч[ѥ]: „насилїем мѧ согнаша, й ѧ не препрѣвше, не может бо никто ж[ѥ] мене препрѣти". ц҃рь же с патрїархом оустроивъ философа посла к немоу рекъ: „ѧще можеши оуношю сего препрѣти, і стол свои пр҃иимеши". он же оузрѣвъ философа оуна тѣлом, ѧ не вѣдыи стара оума в нем, и к немоу ѥретик реч[ѥ]: „невозможно тебѣ прѣ дѣати со мною".

Философ реч[ѥ]: „Не людскаг[о] ѻбычаѧ дръжи, нѻ бжїа заповѣди зри. ꙗко ж[ѥ] бо чл҃къ ѥсть ѿ земля, ѧ дша Бл҃ѣ составлена, ты ж[ѥ] чл҃че земля ѥси і по что гордиши?"

Паки ж[ѥ] реч[ѥ] ѥретик: „не подобает ѡсѣнь цвѣтець йскати ни стараго на воинѫ гнати".

Философ реч[ѥ]: „Сам на ся вины йщеши. І паки рци ми, в кою верс'ту силнѣиши дша телесе?"

Ѥретик реч[ѥ]: „На старость".

Фил. реч[ѥ]: „то на кою тѧ брать [sic!] слем, на телесную ли йли на дшевную?"

Он же реч[ѥ]: „На дшевнѫю".

Фил. реч[ѥ]: „то нѣ ли хощеши кр҃плѣи быти? да не гл҃и к нам тацѣх притач, не безпремени бо цвѣтець йщемъ ни тебе на воину гоним".

Digitized by Google

Й пакы еретик реч[е]: „како крⷭ҃тꙋ розьманꙋ [sic!] не кланѧ҃м сѧ, а вы ѧ҃ще лице йконѣ бꙋдеть до персїи, и кланѧете сѧ і чⷭ҃тное твориτе й не стыдите с[ѧ]?“

Фил. реч[е]: „Четыри бо части ймат крⷭ҃тъ, ѧ҃ще сѧ раздрꙋшить; ѧ҃ще й ѡ҃дина часть бꙋдет, оу҃же своего ѡ҃браза не йвлѧет. Й̂ йкона ѡ лица ѡ҃бразъ йвлѧеть й под[о]кїе того, єго ж[е] писано“.

Єрет. реч[е]: „Како сѧ кланѧете крⷭ҃тꙋ без написанїа, а бывшем йнѣм крⷭ҃том? ѧ҃ йкона ѧ҃ще [не] ймат писана имене, не кланѧете с[ѧ] єи?“

Фил. реч[е]: „Всякъ бо крⷭ҃тъ подоб[о]бїе ймат й ѡ҃браз крⷭ҃та Хⷭ҃а, ѧ҃ йконы всѣ не имꙋт єдинаг[о] ѡ҃браза“.

Єрет. реч[е]: „Бг҃ꙋ рекшꙋ к Моусїю: не створиши всякого под[о]бїа, вы ж[е] како творѧще кланѧете с[ѧ]?“

Фил. реч[е]; „Й̂ще бы рекл҃ъ: не створиши всякого под[о]бїа, то право приши. йже бо єс[ть] рекл҃ъ „всякого“, рекша: недостойнаго“.

Єретик же недооу҃мѣ что реч[и] й̂ оу҃молча й̂ посрамль сѧ.

Й̂ посланъ быс[ть] тъ же филосод въ Сракины. й̂ въ Сракинех бѣша написали дѣмонескь ѡ҃бразъ на всѣх дверехъ крⷭ҃тьман'скыχ внѣ рꙋгающе сѧ крⷭ҃тьанѡм. й̂ рѣша: „можеши ли, философе, разꙋмѣти, что то єс[ть]?“

Фил. реч[е]: „Внижю ѡ҃бразъ дѣмонескъ й̂ мню, ѩко тꙋ живꙋт крⷭ҃тьане внꙋтрь і дѣмони не могꙋт жити с ними, бѣжат ѡ них вонъ, ѧ҃ йдѣже сего знаменїа нѣтꙋ вн҃ѣ, то с ними сꙋт внꙋтрь“.

І̂ не оу҃мѣша противꙋ что рещи. Й̂ пакы рѣша Сракины: „Хⷭ҃ Бж҃ ваш҃ь велит вамъ любити враги і не противꙑсти с[ѧ] зло дѣющим, вы ж[е] противꙋ бьєте ѡ҃ружїем“.

Фил. реч[е]: „Двѣма заповѣдма бꙋдꙋщема в законѣ, кто свершал законъ йвлѧет сѧ: йли є҃динꙋ хранит, или ж[е] ѡ҃бѣ?“

Ѡ҃ни ж[е] рѣша: „иж[е] ѡ҃бѣ“.

Фил. реч[е]: „Бж҃ рекл҃ъ єсть: за ѡ҃бидѧщаѧ своѧ врагы молите, ѧ҃ не за ратныѧ й̂ за йновѣрныѧ, йже сѫ҃т врази бж҃їи. й̂ своемꙋ врагꙋ не воздавати велит Бж҃ зло за зло, свои же сꙋт намъ врази домашнїи, ѧ҃ не йновѣрници. Й̂ пакы реч[е] Гⷭ҃: болши сем любве кто йвит, йж[е] дш҃ю свою положит за другы своѧ? то ти не за погаными й̂ йновѣрныѧ, мы ж[е] другꙋ дѣлѧ сѐ дѣемь, да не с телесемь дш҃а погꙑбнет“.

Digitized by Google

Паки нѣкто Козаринъ въпрашав' реч[ѣ]: „како вы золъ wбычаи имате, иже вы ставите цр҃ма иного колѣна, а не w того-ж[ѣ] колѣна“.

Фил. реч[ѣ]: „Ибо Б҃ъ постави в Саоула мѣсто Дв҃да, а не Саоула племени, но избранаго по сердцю его“.

Козар. реч[ѣ]: „Вы оубо книгы держите в руку, w них всѧ притча глѣте, мы ж[ѣ] не тако, но w персiи всю мдр҃ть ико поглощену износим ю“.

Фил. реч[ѣ]: „Аще бы видѣл мужа нага и глюща: азъ имам много злата и сребра, алъ бы ли еси ему вѣры видѧ нага?“

Wн же рече: „ни“.

Фил. реч[ѣ]: „Тако и азъ тебѣ глю: не ему вѣры лжамъ твоимъ. аще ли еси поглотил всю мдр҃сть? да скажи ми, колико ес[ть] лѣтъ w Моисiа до Хр҃а и колико родовъ?“ и не оумѣ wвѣщати. И паки реч[ѣ] Козаринъ: „мы во единого Б҃а вѣруем ико ж[ѣ] Iюдѣи, а вы въ трiцю“.

Фил. реч[ѣ]: „Книгы прр҃кыа проповѣдают въ единого Б҃а вѣровати въ трех суб оупостасех сѵща: wц҃ь, слово и дх҃ъ, имже есть власть единa и гѣство и цр҃ство и сила и слава wц҃а і сн҃а і ст҃го дх҃а“.

Козар. рече: „Како се ес[ть]: три славы славите и не срамлѣте с[ѧ], а мы єдину славу держим?“

Фил. реч[ѣ]: „Книгы повѣдают: слово и дх҃ъ — то аще кто тобѣ чт҃ъ творит, слова ж[ѣ] и дх҃а оустъ твоих не въ чт҃ь имут, друзiи же все трое въ чт҃ь имут, которiи ж[ѣ] суть чт҃нѣише?“

Он же реч[ѣ]: „иже все трое въ чт҃ь имуг“.

Фил. реч[ѣ]: „То ти мы есмы су Б҃га чт҃нѣише всѣх вас, иж[ѣ] слушающе прр҃ческаго гласа тако и творим. реч[ѣ] бо: Г҃ь посла мѧ и дх҃ъ его“.

И жид реч[ѣ]: „Како может Б҃ъ вмѣстити с[ѧ] въ чл҃ка и чл҃къ быти?“

И фил. реч[ѣ]: „Что ес[ть] w видимыа твари чт҃нѣе всего?“

Жид реч[ѣ]: „Чл҃къ по бж҃ю wбразв створенъ“.

Фил. реч[ѣ]: „Да по что глеши Бу не могущу чл҃ком быти ни вмѣстити с[ѧ] в чл҃ка? Б҃ъ может быти чл҃къ, а чл҃къ не может быти Б҃ъ, а Б҃ъ все могай и весдѣ сѧ вмѣстит. Б҃ъ бо Моисiwви явль сѧ и Iwву вмѣстити с[ѧ] в бурю и въ wблакъ и в дым и в пучинв, и Моисей реч[ѣ] дх҃мь ст҃мь навченъ,

Digitized by Google

в мѧтвѣ и рꙋцѣ свои простеръ, реч[е]: въ громѣ и въ бꙋрѣ и въ гласѣ трꙋбнѣмь не явлѧи сѧ, Ги, но всели сѧ во оу҃тробꙋ нашю. вижь, жид[о]вине, ꙗко может вселити с[ѧ]! и вселил сѧ, ꙗко ж[е] Моусїи реч[е].“

Жид реч[е]: „Пръвыи законъ комꙋ дасть Бг҃ъ, вам ли, нам ли?“

Фил. реч[е]: „Да первыи ли дръжите?“

Жид реч[е]: „Того бо пѡд[о]бает дръжати“.

Фил. реч[е]: „Ѧще хощете первыи дръжати, то ѡ҆брѣзанїа дишите с[ѧ] [sic! зам. лишите сѧ]. или да повѣж ми, въ ѡ҆брѣзанїи ли пръвыи законъ, ѩли в неѡ҆брѣзанїи?“

Жид реч[е]: „мы мнимы, ꙗко въ ѡбрѣзанїи“.

Фил. реч[е]: „Ноєви да Бг҃ъ пръвыи законъ по заповѣданїи и по Ѳпаденїи Ѧдамовѣ, завѣтом наричаѧ законъ, рекъ: се а҆зъ завѣщаю завѣтъ мои с тобою и сѣменем твоим и всею землею, и тремя заповѣдми держим: все ѧдите ꙗко зелїе травное ѣлико на нѣси и ѣлико на земли і водах разве мѧса і крови дша ѣго. ѩже бо пролїеть кровь члчꙋ, своа ємꙋ в тог[о] мѣсто пролїѣт сѧ.“

Жид реч[е]: „Мы дръжим пръвыи закон Моусїѡвъ, а҆ сего нѣс[ть] нам Бг҃ъ рекъ „законъ“, но „завѣт“, ꙗко и в раи Ѧдамꙋ заповѣд[а], і къ Ѩвраамꙋ ѡ҆брѣзанїе, а не законъ“.

Фил. реч[е]: „Бг҃ъ гла къ Ѩвраамꙋ: дꙋю законъ въ плоти вашеи, ѥже и знаменїе реч[е], ꙗко бꙋдет межю мною и тобою. тѫж[е] пакы и въ Ієремѣи реч[е]: послꙋшаите завѣта сего, і възгласишь, реч[е], к мꙋжем Іꙋдовѣм живꙋщим во Ієрлмѣ и реч[е]ши к ним: тако глт҃ Гь҃ Бг҃ъ Ізлвъ: проклят чл҃къ иж[е] не послꙋшает завѣта сего, иж[е] заповѣдах къ ѡ҆цемь вашим въ дн҃ь, вонже ѩзвед[о]х а҃ из земла ѣгꙋпетскы“.

Жид реч[е]: „Й мы також[е] наричаем завѣт законѡм, и ѣлико дръжаша законъ Моусїѡв, вси Бꙋ҃ ѳгодиша. Такѡ же и мы дръжим и не створим ѩного быти пач[е] сего, а҆ вы въздвигше инъ законъ попираѣте бжїи закон.“

Фил. реч[е]: „Доврѣ дѣмъ, а҆ще бо бы Ѩвраамъ не ѧл сѧ по ѡ҆брѣзанїи ес[ть], но держал бы Ноєвъ завѣт, то не рекъл бы сѧ другъ бжїи. І Моусїи послѣд[и] написа законъ перваго не дръжа. Тако и мы по сих ѡ҆бразом ходим і Ѳ Бг҃а законъ прїимше держим, да бжїа заповѣд[ь] твердо пребывает. дав' бо Ноєви законъ не сказа ѣмꙋ, ꙗко и другыи дам, но въ вѣки пребывати въ дшю живꙋ. ни пакы Ѩвраамꙋ ѡ҆бѣтованїе давъ не возвѣсти ѣмꙋ, ꙗко и другыи хощꙋ дати Моусїови. то

Digitized by Google

како вы держите законъ Моусїôвъ, а Бг҃ глть къ ѩзыком, ѩко преставлю закон Моусїовъ, а ѝнъ дамъ. Їеремѣа бо глть: се дн҃ье прїидут, глть Гс҃, и завѣщаю дому Ію҃дину и домꙋ Їи҃лꙋ завѣт новъ, не по завѣту ѩже завѣщахъ ѿцемь их҃ въ дн҃ь емшю ми за рꙋку их҃ ѝзвести их҃ из земла єгупетскыѧ, ѩко и ти не пребыша в завѣтѣ моем, и аз возненавидѣх их҃, ѩко сїи завѣт мои, иж[е] завѣщах дому Ію҃дину и дому Їи҃лꙋ, завѣт' новъ. по днех ѿнѣх реч[е] Гс҃: и дам законы моѧ помышленїи их и на срдцы имъ напишꙋ ѧ, и тѣ бꙋдут мнѣ люд[ї]е и ѧзъ Бг҃ их. Ї паки тѫж[е] Їеремѣѧ реч[е]: тако глть Гс҃: станете на пꙋтех и видите и въпрашаете на стезѧ Гн҃ѧ правыѧ, и оу҃видите, кыи ес[ть] пꙋть Гн҃ь истинныи, ход[и]те по немꙋ и ѿвращете ѻцищенїе [sic!] дш҃амъ вашим. и рѣша: не ѝдем. поставиҳ в вас блюстителѧ и рѣх: послꙋшаите глас[а] трꙋбы! и рѣсте: не слꙋшаем. сего рад[и] оу҃слышите ѩзыцы пасꙋщем стада в них. Ї авїе: слыши нбо і внꙋши земле! се ѧзъ навожю на люд[и] сїѧ зло, зане словес пр҃ркъ моиҳ не внѧша и законом, имже пр҃рци пропов҃ѣдаша, ѿринꙋша. не токмо ж[е] сими словесы оу҃кажю, ѩко законъ твои престаєт, но ѝнѣми винами многими ѿ пр҃ркъ ѩвлено".

Жид реч[е]: „ѿ Сима сѣма блг҃овеноє, вы ж[е] нѣсте".

Фил. реч[е]: „Нѣс[ть] вам ничтож[е] в том блг҃овнїи, но токмо Бу҃ хвала. сице бо реч[е]: блг҃овнъ Гс҃ Бг҃ Симовъ! а къ Ѩфету глть, ѿ него ж[е] мы ѥсмы: „да распространит Бг҃ Ѩфета и да вселит сѧ в села Симова. то се оу҃же ес[ть] всѣми вѣдомо, ѩко кр҃тьанѣ вселиша с[ѧ] в ваша села, рекше во Їр҃лмъ, а потом в вышнїи, а вы по всеи земли расточи и работаете, а потом пойдете в мꙋкꙋ вѣчнꙋю".

И потом болѣ не оумѣ жид[о]винъ ѳвѣщати, но жид[о]винъ реч[е]: „Вы сѧ творите блг҃овни быти оупованюще на чл҃ка, а книгы проклинают такого".

Фил. реч[е]: „Проклят ли ес[ть] Дв҃дъ, ѝли блг҃овнъ?"

Ѳнже реч[е]: „Блг҃овнъ".

Фил. реч[е]: „И мы на того ж[е] оу҃покаем, на него ж[е] и Дв҃дъ, реч[е] бо въ ѱл҃мѣ: нбо чл҃къ мира моего, нанже оу҃повах. чл҃къ ес[ть] Хс҃. а ѩже кто оу҃повает на проста чл҃ка, того и мы проклинаем".

Жид реч[е]: „Како вы ѿвр҃ѣзанїе ѳметаете, а Хꙋ҃ не ѳвергшꙋ сѧ, но по закону свершившꙋ?"

Фил. реч[е]: „Ѩже бо реч[е] перкое Бг҃ къ Ѩвраамꙋ: се бꙋди знаменїе межю мною и тобою, да тако и съвръши пришед. ѿ

Digitized by Google

Авраама бо до Хā тако дръжаша, а прочее не дасть мимо йти, но в того мѣсто крщенїе дасть".

Жид рєч[є]: „Почто прьвїи не прїаша сего знаменїа, а Бў оугодиша?"

Фил. рєч[є]: „Никто ж[є] бо ѿ них авви с[а] двѣ женѣ имѣв, ако ж[є] Авраамъ имѣ двѣ женѣ а г̑-юю рабў. також[є] Іаковъ имѣ д. жены, того ради оўгрози ємў жилы стьгньныа и ѿтолѣ wхапи са к женам приступати. І преложи има ємў Ілль, иж[є] єс[ть]: зри Гā!"

Жид рєч[є]: „Како вы са идолом кланающе с[а] Бў оўгажаете?"

Фил. ѿвѣща: „Прьвѣе с[а] наоўчите раздѣлати имена: что єс[ть] икона, что єс[ть] идол. І тако млъвячи поступайте на крстїаны. І. бо именъ в вашем' азыцѣ лежит ѿ семъ. въпрошю ж[є] вы и азъ: wбразъ ли скинїа, иж[є] видѣ на горѣ Моисїи и изънесе, или wбразъ wбраза? и мдрстїю сдѣла прикладно wбраз, клины и оўсмы и сърсмы и херувимы изрядны. І понеж[є] то како створи, наречем ли вы того ради древў и оўсмом и сорсмшм чсть творити і кланати с[а] имъ а не Бў? Тако ж[є] и ѿ Соломони цркви, понеж[є] иконы херувимскы и агглкы и инѣх много wбразъ имѣше. також[є] и мы крстїане оўгождьшим Бў чсть дѣем, ѿдѣлающе доброє ѿ дѣмоньскых wбраз".

Слышавше ж[є] си Козарѧне рекоша: „сїи филосод съ бжїею помощїю всю гордыни на землю изверже, а сраciньскую на ѿнъ пол мора превръж[є]".

Єгда ж[є] Костантинъ филосод сїю грамоту створи і предасть ю Моравѣ, Чехшм, Лахом і прочим азыком, потом Руси, растущю ж[є] бжїю оўченїю злыи ж[є] дїавол не терпа того, вшед въ своа съсуды, в латину, нача многы злы въздвизати. І събраша с[а] єпы і попове і черноризци латиньстїи акы ворwны на соколъ, въздвигоша треазычную єресь глще: „чче, како ты єси створил грамоту словенскую и оўчиши а книгам инѣмъ азыком, их же нѣс[ть] никто ж[є] wбрѣл ни апслъ, ни римскыи папехіе, ни Григорїи Бословець? мы ж[є] три токмо азыкы имам[и], имже достоит токмо славити Бā: єврейскы, латыньскы, греческы".

Фил. рєч[є]: „Не идет ли дождь на всѣх равно ѿ Бā? ни ли слнце також[є] сїаеть? то како вы не стыдите с[а] тремы азыки слава, а прочим азыком слѣпом и глухым велече быти, а Бā творяще немощна, ако немогуща сего дати, іли завистива мняще Бā, ако ж[є] и сами єсте завистиви. мы ж[є] многы роды знаем имуще книгы въ свой имъ азыкъ и Бў славу воздающе

Digitized by Google

своим ꙗзыком в разꙋм ѝстины, ѩж[е] сꙋт Пръси, Ѧрмени, Сꙋри, Ѩгази, Ѧракмане, Ёгꙋптане ї ѝныѩ мнози". І далї (стор. 1128—1130) він доказує цитатами з письма сьв., що треба подавати людям науку і слово боже на зрозумілій для них мові.

Порівнюючи отсей текст з Житием Константина (Dümmler-Miklosich, Die Legende vom heiligen Cyrillus, Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften, Wien 1870, Bd. XIX, стор. 214—229), бачимо в нашім текстї вирывки з глав 5, 6, 9, 10, 16 того жития, вкорочені, та декуди з замітними варіантами.

На ст. 1130—1132 читаємо далї ось яку записку: „В лѣт[о] ҂ѕ҃т҃оѕ҃. Кирил оꙋ҆читль словеньскꙋ ꙗзыкꙋ мц҃а девралѧ дї. днь быкъ мѣ. лѣта ѝ многы просвѣтивъ оꙋ҆ченїи бж҃ственими к Гꙋ҃ Фѝде ї положенъ быс[ть] в Римѣ въ цр҃кви сто҃го Климента. Сеж[е] бꙋди вѣдомо всѣми ꙗзыкы ї всѣми людми, ꙗко рꙋскїи ꙗзыкъ ни фкꙋдꙋ ж[е] прїа вѣры сты҃а сѧ, ї грамота рꙋскаѧ никимь ж[е] ꙗвлена, но токмо самѣмь Бм҃ь вседръжителем оц҃ем' ї сномъ ї ст҃мь дх҃мь. Володимирѡ дх҃ъ ст҃ыи вдохнꙋл вѣрꙋ прїати, ѧ крщенїе ѿ Грекъ ї прочїи нарѧд цр҃квныи, ѝ грамота рꙋскаѧ ꙗкила с[ѧ] Бм҃ь дана в Корсꙋнѣ Рꙋсиꙋ, ѿ нея ж[е] наоꙋчи сѧ Филосоѳ Костантинъ, Фтꙋдꙋ сложивъ ѝ написавъ книги рꙋскым гл҃мъ. Ѝ ѥврейстѣи грамотѣ тогда же ѝзвыче ѿ Соморанина в Корсоунѣ. тъ же мꙋжь Русинъ бѧше бл҃говѣренъ, постомъ ѝ добродѣтелью, въ чс҃тѣи вѣрѣ ѥдинъ оꙋ҆единив сѧ. Ѝ тъ ѥдинъ ѿ рꙋска ꙗзыка ꙗви сѧ прж[е] хрстїанъ сыи, ѝ невѣдом никимь ж[е], фкꙋдꙋ ѥсть. Тъ же быс[ть] въ днѝ Михаила цр҃а ѝ Ирины бл҃говѣрныа. Ї потом послан быс[ть] Костантинъ к Моравꙋ Михаилом цр҃мь, моравьскомꙋ кнзю просившꙋ философа, ѝ тамо шед наоꙋчи Моравꙋ и Лѧхи ѝ Чехи ї прочѧ ꙗзыкы ї вѣрꙋ православнꙋю оꙋ҆тверди в них ї книгы написа имъ рꙋскымъ гл҃мь, ѝ добрѣ наоꙋчивъ ѝ Фтꙋдꙋ ѝде в Римъ ї тꙋ разколѣ сѧ ї ѡ҆блече сѧ в черныа ризы ї нарекоша имѧ ѥмꙋ Кирил. в тои болести престави с[ѧ]. Потѡм многым лѣтѡм минꙋвшим ѝ пришед вон латыньскыи в Моравꙋ ѝ в Чехы ѝ в Лѧхы раздрꙋшиша вѣрꙋ правовѣрнꙋю ѝ рꙋскꙋю грамотꙋ Фкръже, ѧ латиньскꙋю грамотꙋ ѝ вѣрꙋ постави, правыѧ вѣры ѝконы пожже, ѧ ѥ҆ппы посѣче ѧ другыа ѝзгна. ѝ ѝде в рꙋскꙋю землю хотѧ ѝ тѣх въ свою вѣрꙋ привести. Ї тамо побѣенъ быс[ть] вон латиньскы[и].

„По Михаилѣ ж[е] быша цр҃и мнози. Ї потом цр҃ь быс[ть] Романъ. Ї при того цр҃ствѣ крсти сѧ рѳскыи цр҃ь Володимиръ ко градѣ Корсуни в лѣт[о] ҂ѕ҃. ꙋ҃. Идѣже книгы ѡ҆брѣтоша с[ѧ], тѳ ѝ крщенїе ѡ҆брѣте сѧ: рѳскым гл҃мь писаны быша книгы. Сице

Digitized by Google

Рѳси крщенїе wбрѣте с[а], ꙗко ж[е] Їѹльтанѡм на горѣ Синайстѣи законъ и грамота дана быс[ть] Мосїѳви и люди наоучи, Їсѹ и Навгинъ законъ внесе въ Їр̃лимъ. Wле чюд[о]! wкамо Мосѣи со Їѡм законъ и грамоту и попы въведоста в землю Їр̃лимьскѹю и люд[и] наоучиста и скинїю принесе і прочам всѣ. Сѳ ж[е] быс[ть] того чюдѣе и дивѣе, ꙗко ѥдному Володимиру дал Бг̃ принести в рускую землю вѣру и крщенїе и грамоту и книгы wбрѣтеныѧ, єѵ̃глїе, ап̃лъ, ѱ̃лтрь и попы и Климентовы мощи і всѧ съсѹды цр̃квныѧ, ꙗконы и кр̃ты. І пришед в Русь і кр̃ти всѧ люди рускїа земля. Wле чюд[о], ꙗко вторыи Їр̃лмъ на земли ꙗви с[а] Кїевъ і вторыи Мосѣи ꙗви с[а] Володимеръ. wнъ стѣнныи законъ въ Їр̃лимѣ Флѵчающь Ѡ идол, сеи чс̃тую вѣру и крщенїе сп̃сѳ вводящее в жизнь вѣчнѹю; wнъ ко единомѹ Бѹ̃ веляше пр̃инти в законъ, сь же вѣрою крщенїемь всю землю рускѹю приведе къ пр̃тѣи тр̃ци wц̃ю и сн̃ѹ і ст̃ѹмѹ дх̃ѹ и добродѣтелью получи жизнь вѣчнѹю. І люд[ї]є темѹ ж[е] наоучи і введе въ ц̃рство нб̃сное. wнамо къ единѣмъ ап̃сломъ речено Гм̃ь: „не оубои сѧ малое стадо“, — сдѣ къ всѣм тиж[е] речено; wнамо м̃. дн̃ии и г̃. Мосѣи законъ давъ престави с[а], на горѣ погребенъ, — сь же лѣт л̃. и г̃. бывъ во ст̃мъ крщенїи і вѣру чс̃т̃ соблюд, заповѣд[и] Гн̃м свершикъ престави с[а] к рѵцѣ вжїи предак дш̃ѳ, тѣло же его чс̃тное положено быс[ть] въ ц̃ркви ст̃ыа Бц̃а, юж[е] самъ созда. І быс[ть] вторыи Костантинъ земли рѵскои Володїмиръ. Ѡ ст̃аа ц̃рм Костантине і Володїмире, помозита на противныа сродникомъ влю и люд[и] избавлайте Ѡ всакїа вѣды грѣчскїа и рѵскїа! wмнѣ грѣшнем молита с[а] Бѹ̃, ꙗко ймѹщи дръзновенїе к Бѹ̃, да сп̃сѹ сѧ влю м̃лтвами! молю с[а] и мил сѧ дѣю списанїемъ грамотица сеа малыа, юж[е] похвалма влю написах недостоинныи“. Отсе одиноке місце, де переписувач говорить сам про себе і тут очевидно кінчила ся книга в тім оріґіналї, з якого переписаний наш рукопис. Чи можна з тих слів висновувати деякі здогади що до часу написаня того первовзору, а бодай отсеї молитви? Мінї здаєть ся, що вона досить виразно вказує на добу князївську, значить, найпізнійше на XIV вік.

Те, що ще в далї в нашім рукописї, очевидно додатки новійшого писця, виписані з якогось хроноґрафа, без звязку с попереднїм і без ладу. І так на стор. 1132 написано киноварем: „Симова часть“, по чім виписано каталоґ народів подібний до того, який ми бачили вище в Палеї. Між стор. 1132 і 1133 є прогалина і на стор. 1133 кінчить ся оповідане про якогось царя, що звоював Халдейців і Пер-

Digitized by Google

сїв „даж[е] й до Вавилона, також[е] й Лсїею й Европїею й Скуѳїею, рекше Козары, на всѧ воєкавъ примѣчї ѧ. Прї том быс[ть] Єрмїє трєхславныи". Далї йде оповіданє „Ѡ Єремїи" — се не пророк, а такий цар італїйський — і приводить ся „Єремїи ѡ сѣтки трѣци" (ст. 1133—1135), потім „ѡ Фистѣ", „ѳ Фѳлистѣ", „ѡ Янгирѣ й Вєлєсѣ" (1134—1135), „ѡ Ирѧклѣ философѣ тврстѣ", що винайшов порфіру, „ѡ Фарѣ й ѡ Якрамѣ из цєрскихъ книг писано" (в тілько хронологічні і родословні дати і шматок біблїйного оповіданя, 1135—1136). Далї знаходимо „тлъкованїє о потири Соломонѣ", надруковане у нас (стор. 294—295), потім каталог пророків і пророчиць, надрукований у нас (стор. 322—323), а далї на стор. 1138—1139 поміщена статя „Полоутово ѡ кї. а҃пл҃ѳ, йдѣ кождо ихъ пропокѣда [и] кдѣ оумроша", а на стор. 1139—1140 „Тогож[е] ѡ ѳ. а҃пл҃ѣхъ". Кінчить ся писанє другого писця зводом хронологічних дат від Адама до різдва Христового і відси до хрещеня Руси (стор. 1140—1142). Далї на двох картках писана рукою того писця, що писав початкову часть рукопису, знаходить ся инша хронологічна таблиця, а власне „Цр҃ство хр҃стьѧнскоє грѣческоѥ къ Цр҃иградѣ". Починаючи від Константина В. показано, кілько котрий цар панував і якої був віри. Кінчить ся каталог словами: Єгож[е] сн҃ъ Мануилъ цр҃ъ начатъ цр҃тковати в лѣт[о] ҂ѕ҃. ф. чд҃." Сей Мануіл II. Палеолог царствував, як звісно, від 1391 до 1425 р. Очевидна річ, що отсей каталог писаний був за єго панованя, значить, перед 1425 р. А що каталог сей, як сказано, писала та сама рука, що писала головну часть рукопису (про се переконує нас не тілько ductus поодиноких букв, але й правопись), то се місце дає нам одиноку безпохибну основу встановити дату написаня нашого рукопису — на першу четвертину XV. в.

Остатня доклиєна картка — шматок церковної відправи по покійнику, очевидно вирвана з якогось иньшого рукопису.

Отсе по змозї докладний опис сего цїкавого і важного рукопису, головно що торкаєть ся єго змісту. За ласкаве випозиченє єго з біблїотеки Крехівського манастиря нехай мінї вільно буде на сьому місцї зложити щиру подяку настоятелеви того манастиря о. Зембі.

2. Рукописний відривок XVII в., з якого у нас передруковано скорочену редакцию статї про 12 каменів, знаходить ся в моїм посїданю, куплений у одного антіквария у Львові. Се відривок якогось більшого рукопису, in folio, писаного гарним полуставом з киноварними орнаментами та інїціялами і містить в собі крім отсего також деякі апокріфи новозавітні, оттим то я подам

Digitized by Google

єго докладнїйший опис і зміст у передмові до другого тому сеї збірки.

3. Рукописна збірка о. Теодора з Дубівця, в моїм посіданю, походить також з XVII. а може і з XVI. в., in quarto, без початку і кінця, містить богато статей апокріфічного, легендового, проповідницького та полемічного змісту. Рукопис писаний двома руками, не дуже дрібним полууставом, що по троха переходить в курсив, а декуди курсивом. Докладнїйший опис подам у передмові до другого тому.

4. Рукописна збірка попа Стефана Теслевцьового, писана на Угорщинї при кінцї XVII. або з початку XVIII. в, описана буде докладно в „Записках Наук. Тов. ім. Шевченка".

5. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, описаний мною по троха в Кіевской Старинѣ і в „Житю і Слові". Писаний одною рукою він датований, так що ми можемо докладно знати, де і коли писані були поодинокі статї. Детальний опис подам у „Записках Наук. Тов. ім. Шевченка".

6. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського, описаний д-ром О. Калитовським у Зорі 1885 р.

7. Рукопис Іспаський, описаний мною в Житю і Слові (т. I, 1894 р.)

8) Уривки Дрогобицького рукопису описані мною в „Зорі" 1886.

9. Замойський рукопис, що знаходить ся в бібліотецї львівського университету, буде описаний в передмові до другого тому отсеї збірки.

10. Так само до другого тому лишаю опис Ковельської Палеї, що знаходить ся в надворній бібліотецї у Відні, бо в другім томі мінї прийдеть ся користувати ся сим рукописом для видання двох важних новозавітних апокріфів.

Кінчачи отсю передмову я розстаю ся з працею, що мало не через два роки завдавала мінї богато труду та заразом була відпочивком серед важких обставин того духового і товариського житя, в яких мінї доводилось жити. Я чую добре єї хиби, та надїюсь, що справедлива критика, витикаючи їх, зверне увагу й на ті тїсні границї, в яких з гори знаходила ся моя змога — зробити сю книгу лїпшою, повнїйшою і більше відповідною вимогам сучасного видавництва наукового. В кінцї складаю тут щиру подяку всїм тим, що причинили ся до виконаня отсеї працї, а поперед усего Впов. проф. М. Грушевському за виєднанє в Тов. ім. Шевченка накладу на друк книги, а товаришам М. Єндику, учителеви в Голїградах за

Digitized by Google

доставленє мінї рукопису о. Яремецького-Білахевича, о. М. Зубрицькому в Мшанци за доставленє мінї рукопису Дрогобицького, В. Гнатюкови за доставленє мінї рукопису о. Ст. Теслевцьового і селянинови Гулейчукови з Іспаса над Черемошем за доставленє мінї Іспаського рукопису.

Львів 9. сїчня 1897.

Др. Іван Франко.

Digitized by Google

I. Індекс книг правдивих і заказаних.

А. Рукопис о. Теодора з Дубовець (стор. 164—166).

Ѡ книгах, котороу͠ю подобаєт чести. Ветхаго Закона кв̃.

Тол'ко бо слышахом ѿ жидов въшбраженїе а̃-а Быт[ь]а, в̃ Исход, г̃ Левиты, д̃ Числа, е̃ Вторыйзакон, s̃ Їс Навин, з̃ Сждиа, и̃ Рѫд, ѳ̃ д̃ Царствїа, і̃ Ездра, ai͠ Ѱалтыр, ві͠ Притчи, гі͠ Церковник, ді͠ Пѣсни пѣснем, еі͠ Їов, таж[е] ві͠ Пророкы: а̃ Їсаїа, в̃ Иремиа, г̃ Михеа, д̃ Їоил, е̃ Іона, s̃ Авдей, з̃ Наоум, и̃ Аввакѫм, ѳ Софонїй, і̃ Аггей, ai͠ Захарїа. ві͠ Малахїа. Таж[е] вел[и]кых пророк: а̃ Ісаїа, в̃ Еремеа, г̃ Езекиил, д̃ Данїил, посем Варѫх посланїе.

Новаго ж[е] Закона:

д̃ єѵглисты: Матдей, М[а]р[ко], Лоука, Їоан. Потом по апс̃льскѫ Дѣан[ї]ѧ, послан'ніе съборных з̃: а̃-е ѿ Іаковля, к̃ Петрово, г̃-е Іоаново, д̃ Ію-

Ѡ книгахъ бытейских, пророческих Стараго Завѣта,

их' же принѧла сѵ̃ѧм соборнаѧ Цр̃ковъ апостолскаѧ, ихже подобаетъ намъ христїѧном чести, их'же естъ всѣхъ мд̃, ѿ ихже и̃ парамей чтѵ̃тсѧ (не вичислені).

Ѡ книгахъ Новаго Завѣта: прїйде бо истинна Гдь нш̃ъ Хр̃тос Сн̃ъ и Слово бжїе.

Новаго же Завѣта: Єѵ̃глїѧ, Дѣанїѧ апостолска, Посланїѧ

Digitized by Google

дино. Павлих посланїе дї: к Римлѧномъ двѣ, ѕ – а҃ къ К[о]ринѳом, г҃ къ Галатом, д҃ къ Ефесеѡм, ѥ҃ къ Филип'писїѡм, ѕ҃ къ Колассаем, з҃ къ Селоу-н[ѧ]ном, и҃ къ Евреѡм, ѳ, і҃, аї҃ къ Тим[о]ѳїю, вї҃, гї҃ къ Титѫ, дї҃ къ Филимоноу. По сем Іѡаново Ѿкровенїе.

Їѡан Златоѹ[ст], Їѡан Дамаскнн, Їѡан Ѯархъ, Їѡан Лѣствичник, Григорїй Бг҃ослов, Григорїй Декаполит, Кѵрил Алеѯандрескїи, Дїѡнисїи Ареопагит, Сїмеѡн Бг҃опрнемец, Ерофей, къписанїа епа Ѳинескаго, Дороѳей, Деѵтероламеа, Іѡаналиѱи, Кар'лам. Ефрем, Кас[и]лїй Кел[и]кїй, Пандок[т]. Лимонир, Патерик Нила, Ісаа҃ѳ, Павел Манакїнскїй, Маѯим. Кас[и]лїй новый, Храноград, Палем, Еклисїасть, Шестоднек, Родославїе, Чепи, Лѣствица, Женчѫг, Златострѫи, Глѫбина, Бисерь, Крннца, Іѡсиѳ, Матѳей, Коз'ма Ин'диктоплов, Ѳнастасїй Синаїскїа горы, Ѳданасїи Кел[и]кїй, Їс Семирамин, Іѵ Сирахов, Іѵ Дековь, Іѵ Навкин, г҃ къпрошенїа филисоѳок, вї҃ Іаковлич, Нифонть, П'чела, Приточник, Зер'цало.

апостолскаѧ различнаѧ, Ѳпокалиѱисъ Їѡана Бг҃ослова и проч. Главъ Иеѵглистъ естъ всѣхъ кз҃, ихже въ церковном пѣнїи подобает намъ хрїстїаномъ чести.

Книгы прп҃дбныхъ и ѣгоносних Ѿц҃ъ нш҃ихъ пастирей и ѵчителей вселенскихъ, иже сѵть сїѧ книги.

Книга Дїѡнисїй Ареѡпагитъ, книга Їеродей Ѳѳнскїй, книга Василїй Парїйскїй, книга Василїй Ѳмасїйскїй, книга Ѵппполитъ папа Римскїй, книга Сѵливестръ папа Римскїй, книга Василїй Великїй ѡ постничествѣ, книга Ѳданасїй Великїй Алеѯан. на Ареїани, книга Григорїй Бг҃ословъ, книга Григорїй Неѡкесарїйскїй, книга Іѡанъ Златоѹстїй, книга Маргаритъ, книга Златострѵй, книга Ѳѳдрїатисъ, книга ѡ сщ҃енствѣ, книга Іѡанъ Дамаскинъ, книга Іѡанъ Ѯархъ, книга Їѡанъ Лѣствичникъ, книга Синадикъ, книга Григорїй Декаполитъ, книга Григорїй папа Римскїй, книга Григорїй великїа Ѳрменїй, книга Григорїй Двоесловецъ, книга Григорїй Синаїскїй, книга Кирил Алеѯандрїйскїй, книга Кирилъ Їерѵсалимскїй, книга Григорїй архиепъ Селѵнскїй, книга Гри.

Digitized by Google

горїй Ѧмиритскїй, книга Григорїй Цам'блакъ, книга Григорїй Ѧкраганскїй, книга Кирилъ Словенскїй, книга Козма Презвитеръ, книга Ѧмфилохїй Иконїйскїй, книга Палладїй мниχ, книга Ириней Лѵгдонскїй, книга Петръ Дамаскинъ, книга Спиридонїй Тримиѳинскїй. книга Златїй Чопъ, книга Ѧнастасїй Синайскїꙗ гори, книга Симеѡнъ Бг҃опрїемецъ, книга Симеѡнъ Дивногорецъ, книга Симеѡнъ Їерѵсалимскїй, книга Симеѡнъ новїй бг҃ословъ, книга Єѵѵодїй, книга Варлаам [и] Їѡасаѳъ царевич, книга Єфрем Сѵрин, книга Маѯимъ Їсповѣдникъ, книга Маѯим Грекъ, книга Даниил, книга Никонъ, книга Нилъ, книга Ѳеѡдор Єдескїй, книга Їѡсиѳъ, книга Павелъ Монасїйскїй, книга Геннадїй зовемїй Златоструй, книга Хронографъ, книга Родословїе, книга Главкина, книга Бисеръ, книга Кирницы, книга Меѳодїй Патрѣскїй, книга Пчела, книга Лѣтописецъ Великїа гори, книга Макарїй Великїй, книга Їсидоръ Пилусїѡтъ, книга Иси χїй презвитеръ, книга Дїѡптра зовемое зерцало мирозрителное, книга второе зерцало: бесѣдословїе дш҃и с тѣлом, книга Ѧвгѵстин Иппона града еп҃пъ, книга Їларїѡнъ Великїй. книга Геѡргїй Писидъ, книга Їосиѳъ Маттадїинъ, книга Козма Индикоплов, книга Козма Халки-

Digitized by Google

донскїй, книга Ѳеѡдоръ Стѵдитъ, книга Ѳеѡдоръ Ѧвѵкаръ єп҃скп҃ъ Карийскїй, книга Іслакъ Сиринъ, книга Дородей, книга Оустав҃ъ ст҃ихъ wтц҃ъ, книга Пандектъ, книга Лимонисъ, книга Іс҃ Сираховъ, книга Словоположникъ, книга Законникъ, книга Стоглавъ, книга Ѧндрей Юродикїй, книга Іѵстинъ филїозофъ, книга Нифонтъ, книга Єпифанїй Кипрѣскїй, книга Ѩаковъ Жидовинъ, книга Сѵдебник', книга Мѣнѣѧ wбщаѧ, книга два[на]десѧть Мѣнѣй мѣсѧчнихъ Четьихъ, в нихъ же написана житїѧ ст҃ихъ пророкъ и апостолъ и ст҃ителей и пр҃подобнихъ wц҃ъ ї страсти мч҃нскїѧ, книга Патерикъ Єгѵпетскїй, книга Патерикъ печери Кїевскїѧ, книга Патерикъ азѵчнїй, книга Патерикъ Скитскїй, книга Патерикъ Їерѵсалимскїй, книга Патерикъ Ст҃їѧ Гори, книга Нилъ Сѵнаит, книга Каменъ вѣрн, книга Коса, книга Ѧлфавит дх҃овнїй. То сѵть преданнїѧ книги, ихже подобаетъ нам хр҃стїанѡмъ правовѣрним почитати и из них сѧ поѵчати.

Я се книги л'живыи их' же не подобает чѣсти.

Ѧдам. Єнох. Ламех. Патрїар'си. Молитва Іѡсифова. Єдам. Ѱал'мы Соломоновыи. Іліино wбавленїе. Софонїа wбавленїе. Петрово wбавленїе. Ѡбходи апостолстїи. Варнавле посланїе.

Книгы инѣнїе, их'же хр҃тїанѡмъ православнымъ (далї вишкрябано) сѵть же сїи.

Составленнїи мирстїй псалми, єже єстъ сїа: Грядите вси вѣрнїи. И дрѵгое грядѣте. И кр҃тѵ твоемѵ водрѵзшѵсѧ на земли. Патрїарси. Ѧдамъ. Є-

Digitized by Google

Павле wбавленїе. Оучинїе Климентово. Еѵ҃гліе ѡ Вар'навы. Еѵ҃гліе ѡ Ѳомы. Паралипоменон Ерменина. Wбавленїи, ч'то дѣ wрла слали въ Вавилон з грамотою, то л'жа. Сѫтже йна многа ѡ л'жи словесни сложенна словеса, иχ же разсматрѫючи чести: w древо кр҃ста сол'гано. Епистолїа w недели. Въпрос Вардоломеwв къ Бц҃и Дѣтство Хр҃во по вознес[е]нїй Петрь продал Хр҃а wтроч'тем. и рыбы дѣ по сѫхѫ ходили. и что Бц҃и похожденїе по моукам. й что дѣ видѣли й Макарїа г҃ чрънци. й что wпоздить поп лит[оу]р'гїю и врата нб҃снал затвараютсѧ. й лоб Адамок аж въ нем цр҃кви сем. w Соломонѣ коцоуны й басни й w Ки[то]врасѣ вї҃ Йк[о]личглѣмаа лѣствица. Єсть ж[е] й йн'де й мч҃еническая мч҃енїа ложнаа, не тако wко w них право. Гєwр'гїа мч҃енїе йстинно ес[ть]. Климентово мч҃енїа л'жа. ч'то дѣ й Никита цр҃вь сн҃ь был Йпатїево мч҃енїе л'жа. й Климентово Ян'кир'ского л'жа. І йных соут много л'жїй в' бж҃ственом писанїй. Ес[ть] по словоу л'живыхъ словесей єресей. ложнаа словеса сїа невѣжам на соблазнь. wко се хѫдыи йноманоканжны (sic!) оу поповь по мц҃твеником или мц҃твы йл'живыѧ. йсказали были сами єретици й правила йпц҃скаа събор'наа єпистолей. лиж ѡ собор ст҃ыχ Ѿць йскоусили й йсправили.

ноχъ. Сифова мц҃тва. Адамовъ завѣтъ. Мwисеwвъ завѣтъ. Ѱалми Соломонови. Илїино wбавленїе. Їсаино виденїе. Иаковля повѣсть. Петрово wбавленїе. Wбходи апостолстїи. Варнавино посланїе. Павла апостола дѣянїе ло[ж]ное. Павлово wбавленїе. Еѵ҃гліе ѡ Варнави. Еѵ҃гліе ѡ Ѳоми. Паралипомена, что wрла слали в Вавилон ко Їеремѣю. Сѵ҃тъ же ї инa многа сложенна, єже єстъ сїи: Вопроси Iѡана Бг҃ослова. єже рече: слыши праведнїй Їѡане. Тогоже вопроси ко Йвраамѵ ѡ праведныχ дшахъ. Варфоломѣеви вопроси ко Бц҃и како Хр҃та родила. Епистолїа w ндлыχъ. И w древѣ кр҃стномъ (два слова вишкрябані). Хожденїе Петрово по кознесенїи Гд҃немъ, что Wрочатем Хр҃та продавали. и что риби по сѵ҃хѵ҃ ходили. Дѣт'ство Хр҃тово. Бц҃ино хожденїе по мѵ҃кахъ. Лобъ Адамовъ что двнадесѧть слѵ҃жебъ в нем и седмъ ц҃рей подъ ним сидѣло. Имена йг҃гломъ. Прѣнїе дїяволе со Хр҃томъ. Ѳ слѵ҃жбѣ таинъ Хр҃товыχ, что поздыть wбѣднею и врата нб҃на затворяются и аг҃гли попа клянѵ҃ть. Ѳ пѵ҃стелницѣ Макарїи мнисѣ римстѣмъ, что три черници нашли єго за двадесыть поприщъ ѡ рая. Ѳ Китоврасѣ ї w Соломоновыχъ ложныχъ сѵ҃дѣχъ. Ѳ двѵ҃надесытыχъ Иаковличъ глаголемаа лѣствица. Дв҃довы пѣсни. Со-

Digitized by Google

фоніе ѡбавленіе. Ѡ древѣ крⷭтнѣмъ. что Хⷭа в пепи ставили. И какъ Хⷭ плъгом ѡрал, то Іеремѣй попъ болгарскій солгалъ. Сѵтже і ѡ мⷭченицѣхъ лжею складено, а не тако, якоже в Мѣнеяхъ и в Пролозѣхъ писано. Геѡргіево мⷭченіе, еже рече ѡ Дадіана цⷬря ѡмⷭчен. Никитино мⷭченіе, наличающе его цⷬрева сна. Ѥвстратіево мⷭченіе. Ипатіево мⷭченіе, что седмію ѹмиралъ и седмію ѡжилъ. Климента Анкирскаго мⷭченіе. И инѣхъ многихъ лжею складено. Соуть же и ина междѵ бжественними писаніи ложная ѹченіа написана ѡ іныхъ на пакость невѣжам, в них же ложніа мⷯтки ѡ трьсавицах и ѡ нежитѣх и ѡ недѵгѣхъ, имже єретици їсказили цⷬковная преданіа и апостолская правила, пишѵще ложная словеса.

Подаємо сї два українсько-руські індекси як малий причинок до досить уже обширної літератури про сю тему, гл. Калайдовичъ, Іоаннъ Екзархъ Болгарскій, Москва 1824, приложеніе, стор. 208—212; А. Н. Пыпинъ, Для объясненія статьи о ложныхъ книгахъ, друковано в Лѣтописи занятій Археографической коммиссіи, 1861 г. вып. I. стор. 1—45; И. Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ N. LV. Пандекты Никона Черногорца, друковано в Сборникѣ отд. русскаго языка и словесности имп. Академіи Наукъ, т. XII. Спб. 1874, стор. 217—296 і осібно; V. Jagić, Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovinskih rukopisa, N. IX. Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta podjedno z indeksom lažnih knjiga, друковано в Starine, na sviet izdaje Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti, knjiga IX. U Zagrebu 1877, стор. 91—116. Про значінє індексу і наших текстів в порівнаню з иншими досі звісними гляди передмову.

Digitized by Google

II. Від сотвореня сьвіта до смерти Христа.

Рукопис о. Теодора з Дубовець, XVII. в. (стор. 117—123.)

Слово ѡ създанїй нбс и земл҃ѣ и к'шитькои тварн Гн҃ кл҃ви ѡ҃чє. Въ началѣ ты Гн҃ землю ѡснова и дѣла рѫкъ твоею сѫт нбса. та погибноуτ, тыж[ε] пребывлѣшн въ вѣкы (ψал. ρа҃). ꙗко ѡдеждж свиєши ихъ и змѣнятсѧ, и ты сам єси и лѣта твоѧ не ѡскоудѣют. въ а҃-й дн҃ь сътвори Бъ҃ нбо и землю и сътвори свѣт и дх҃ъ, слжж[а]ще ємꙋ ї чиновь: агг҃ли и архагг҃ли многоѡчитїи, Серафим шестокрылатїи и прс҃тли, начала и власти и силы ї гс҃тва. ї чинь ѡпаде. вторын дн҃ь разлоучи вод[ы]: поль ихъ възвед[ε] на нбо, нарече море на лице в'сем землѧ. ї-й дн҃ь рече Бъ҃: да възрастит земл҃ѧ в'сѧко древо плодовитоє и безплодноє и в'сѧ сады и зрак доубрав'ныи и к'сѧкоу травоу. къ д҃ и дн҃ь сътвори Бъ҃ слн҃це, лоуноу и звѣзды, и закръжє Сотоноу ис҃ чиномъ своимъ. реч[ε] дїаволъ: поставлю прс҃толъ свои на звѣздах и бждж под[о]вень Выш'немꙋ. къ ѣ-й дн҃ь реч[ε] Бъ҃: да извръжет земл҃ѧ народ четвертоногыи и гады, звѣры и скоты и п'тицѣ. въ ѕ҃ й дн҃ь реч[ε] Бг҃ъ: сътворим чл҃ка по ѡбраз[ѕ] своемꙋ и по ѡдобїю. Ѧдам създань кыс[ть] ѡ о[см]и частїи: а҃ час[ть] ѡ землѣ, в҃ ѡ моря, г҃ ѡ слн҃ца, д҃ ѡ камене, є҃ ѡ ѡблак, ѕ҃ ѡ кѣтра, з҃ ѡ свѣта, и ѡ стг҃о дх҃а. тѣло ѡ землѣ, ѡ моря крокь, ѡ слн҃ца ѡчи, ѡ камене кости, ѡ ѡблака мысль, ѡ кѣтра дх҃ъ, ѡ скѣта разꙗм, ѡ стг҃о дх҃а прорчство. реч[ε] Бг҃ъ къ сн҃оу своємоу и стмж дх҃ѕ: ащє Сотона Ѳпадет, то врагъ ꙗвитсѧ нашемоу създанїю. ащє не сам Ѧдам съгрѣшит, то по нем к'си чл҃ци, ток'мо повѣдит съмр҃тъ. ѩзвед[ε] Ѧдама на пръвы сан. и сеж[ε] съ зданїа Ѧдамлѧ строй Бг҃ъ снсн҃є чл҃ком. єгда же създа Бг҃ъ Ѧдама, и зрѧше к' нем Пак'ла и зрѧше Петра: и Павла бл҃го проповѣдоуща мыслїю и къс'хы-

Digitized by Google

щаю[щa] на раи, а Петрови Бг҃ъ поржчи ключи нб҃сныѧ. и раз[8]-мѣки Ѻц҃а глю҆ща къ Сн҃оу а Сн҃а къ Ѻц҃ж, не растаи҆но бо бѧше свѣт ихъ: достоит ти Сн҃е прежде в'сего съставити врачеванїа, йсцѣлити Ѧдамова паденїа. ѡ Сн҃е, слово, сїанїе славы моеѧ, аще помышлѧемо сътворити чл҃ка по ѡ҆бразу[8] своемж, достоит ти въ плот[ь] въблещисѧ, достоит' ти ми а҆пслы пр҃яти. дїаволъ бо пр҃їѧ слѫгж собѣ змїю на прелест[ь] и Ѧдам[8] и к'сѣм чл҃ком; тако пр҃їемши слоужи своѧ, създанїа, и на бл҃го наоучив'ши. нж ты йсплъни, Сн҃оу бж҃їи, моим смотренїем послеши проро҆кы проповѣдати въ плот[и] твое пришествїе. съгласно быс[ть]: прежде създанъ быс[ть] Ѧдам, прежде прѡ҆бразисѧ плот[ь] дх҃ов'наѧ, прež[є] а҆пслы, тож[є] Ѧдам. Пакель гл҃ет: пр҃ъвыи бг҃ословець Петрь. реч[є] бо Петрь: ты є҆си Хс҃ сн҃ь Бг҃а живаго. Ѡ҆ан бг҃ословь пишет: Йскони бѣ слово и слово бѣ ѿ Бг҃а и Бѣ бѣ слово. и се йскони ѿ Бг҃а и в'сѧ тѣм быша и без него ничтож[є] не быс[ть]. тако ж[є] в'сн а҆пслы и є҆ѵг҃листи. пишет Пакел: неначадным ни житїю конец имы[й] дх҃ом къ послоушество Сн҃а бж҃їа. Ѡ҆ан пишет: Бг҃ никтож[є] николиж[є] не видѣ, ток'мо единороднаго Сн҃а сый къ лонѣ Ѻчи, Сн҃ь его йсповѣда. видиш, неразлоучна сказает: се, гл҃ет, йскони ѿ Ѻц҃а и Бг҃а; паки гл҃ет: Сн҃ь его йсповѣда к' лонѣ Ѻч҃и.

Є҆гда сътвори Бг҃ъ в'сю тварь, въ дн҃ь ѕ҃-й реч[є]: сътворим чл҃ка по ѡ҆бразоу своемоу и по подовїю то ес[ть] ѡбраз: Бг҃ъ и оум и слово, слышанїе, дш҃а, ѡ҆кончанїе и виденїе. а҆ Бг҃ъ безначалень, невидимый, несъзданный и непр'кмѣненъ и мл҃стивь и правдивь. почт҃ъ твора к'сакомоу чл҃коу, ржкама его създа и доужж на лице Ѧдама дх҃ъ животен и Є҆вжж сътвори не джж на лице є҆м, но в'зат ребро съ плотїю и съ дш҃ею, и сътвори емж женоу. з҃-ю части (зам. чести) почет его: а҆ почт҃ъ — ржкама є҆го сътвори, в҃ — дх҃ъ въдх҃новь, г҃ — словесна є҆го сотвори, д҃ — самовлас[т]на его сътвори, е҃ почт҃ъ — женж є҆мж сътвори, ѕ҃ почт҃ъ — сътвори раи, насади и оувед[є] вонь, з҃ чт҃ъ — сътвори є҆го цр҃ѧ всѣм земным. И видѣ дїаволъ такова чл҃ка чт҃на и завидѣ емоу: еж[є] сам ѿпад[є], тож[є] и Ѧдама свободит. реч[є] бо: не съмр҃тїю оумрета, нж бждета раз[8]мѣюща добро и зло. Сотона хотѧ[й] оуподобити сѧ [Бг҃ж] и ѿпаде [и] Ѧдама прел'сти. йзгнан быс[ть] Ѧдам йз раѧ и веселисѧ къ ѡ҆стровь Ян'филїй. и показа емоу Бг҃ъ рискаль и мотыкоу и реч[є] Бг҃ъ: въ потѣ лица твоего с'нѣси хлѣбь. трънь ѡ҆стрый прозабнет ѿ ржк твоихъ. И Є҆вѣ реч[є]: ты в' печали родиши чада. и зача Каина оу престоупленїи, и роди Каина и Сноу, Явелѧ и Язарїй: кто сѧ роди, то сѧ за

Digitized by Google

сѧ пожль и начаша плодити сѧ. и потом показа ємоу Бъ̃ волы, и нача Каинъ ѡ̃рати, Авель ѡ̃в'ца пастбити. реч[е] Бъ̃ Адамѹ: въздаваите жертвоу Боу̃ ѡ̃ своєго притажанїѧ. принесе Каинь жрътвѫ Боу̃ ѡ̃ жита. не прїа Бг̃ь, не[зам. но] презри нечто, бѣше во Каинь въ грѣсѣ зачатсѧ, тѣм не прїат єго Бъ̃ дары. Авел же принесе дары ѡ̃ тоука ѡ̃вец̃ своихъ; призрѣ Бг̃ь на дары и оузат. За то враждова Каин на Авела и оуби єго. И лежаше не погребен л̃ лѣт. сей быс[ть] пръвыи мр̃твец на земли. Адам же и Єѵва не домыслиста сѧ, камо єго подѣти и ходяща над ѡнь. и видѣвь Адам ѣ̃ грълицѣ: єдина оумре а̂ држаа похова ю. и то видѣста и погребоста и Авела, и преста плач. жит же Адам с̃ лѣт и а̂ и роди Сифа. сегож[е] почаша. Сиѳ быс[ть] с̃ лѣт и ѣ̃ и роди Єноса, и сїи же нача съзидати грады. Єнос роди Каинаѳа, Каинаѳ роди Малеила, Малеил роди Прѣда, Прѣд Єноха, Єнох роди Марѳусалоу, Марѳусал роди Ламеха, — сїи нача лоукы чинити и стрѣлы стрѵгати, сїи застрѣли Каина. зане бѣше положи Бг̃ь з̃ мещенїи на Каина: а̃-е — Ба̃ разгнѣва, в̃-е — Ѳца ѡскръби, г̃-е — мт̃рь безчадноу сътвори, д̃-е — брата оуби, ѣ̃-е — кровь пролїа, s̃-е — землю ѡ̃скврѣни, з̃-е — Адама ѡ̃в'нови. Ламех роди г̃ сны: Доѳафоу, Фелоном, Коувала. [До]ѳафѣ Бг̃ъ сѣстрои молот и клѣщѣ звер'же и показа ємѫ рждоу и сеи бы[сть]..... Кѫвал оустави гжсли и пригждники. а̂ Ноєви повелѣ чинити ков'чегь ѡ̃ древа врѣкѫнан на горах а̂равитскаѳ къ долготѫ т̃ локот а̂ в' широтоу и̃ а̂ въ высотѫ л̃. в'нїндет Нои в' къв'чегь и жена єго и сн̃ове єго (и сн̃ѣ его) и жены сн̃ѣ его и сн̃ве сн̃ѣ его. повелѣ Бъ̃ оувести ѡ̃ чс̃тыѫ звѣрый и птиц чс̃тыѫ по з̃, а̂ ѡ̃ нечс̃тыѫ по ѣ̃. по потопѣ изыйде Ной йс ков'чега, принесе жр'твоу бл̃сви ѡ̃ птиц чс̃тныѫ и звѣрїй чс̃тыѫ. ѡ̃бона воню Бъ̃ бл̃гоѡаханїѥ. до потопа же не жли мяса ни пили кинл. сей быс[ть] пръвый пїаница на земли. и потом заповѣда Ноєви и сн̃ом єго гл̃ѧ: се вам показѫю, да жси ты [и] сн̃ве твои[в ркп. иѫ] и род иѫ развѣ крове дш̃а иѫ. проклѧт чл̃ѣкь, иж[е] не выпоустит крьве на землю. Нои быс[ть] ф̃ лѣт и роди г̃ сны: Сима, Хама, Ѩфета. Въ лѣт[о] х̃-го Ноева живота и быс[ть] потопь на земли. ѡ̃ Адама до потопа лѣт ѧs̃ и с̃ м̃ и ѣ̃ а̂ род г̃. жит же Адам за прислоушанїѥ лѣт д̃ сот и л̃. къземша а̂г̃ли тѣло єго и полож[и]ша посрѣд земла, йдеж[е] Г̃а распяша. ѩко во ц̃рїѥ земстїи посылаютъ виноватыи въ темницоу, тако пжсти Бг̃ъ Адамоу быти оу сѣни съмр̃тьнѣи и ко т'мѣ сѣда Адам оу а̂дѣ ѧ̃ ф̃. рж̃ство Хр̃во сице: ѡ̃кр̃вѣченнѣй Мр̃їи мт̃ри его Їѡ̃сифови, прежде не[желн] снастас[ѧ], ѡ̃кр̃тес[ѧ] ймѵщи въ чревѣ ѡ̃ Дх̃а ст̃а. быс[ть] Хр̃с̃ въ єден-

Digitized by Google

ствѣ аї лѣт, съ оу҃чѣнки своимѝ быс[ть] иї лѣт а оувѣрмл сѳ҃е
єѵ҃гліє д҃ лѣт[а]. в'сѣх лѣт л҃ и ѳ҃. прѣтлм быс[ть] въ чл҃цѣх
и҃ и д҃: въ ѿца и҃ мт҃ре ѳ҃ лѣтѣ, оу҃ цр҃кви вї лѣт, къ домоу ї҃ѡ-
сифовѣ д҃ мц҃ѣ. На єї лѣто ѩзколи Гѣ҃ въплотитис[л]. Ѧ по воз-
несенїи Гн҃и въ домоу Бг҃ослова аї лѣтѣ Ѧ в'сѣх лѣт ѿ рж҃ства
Хв҃а до Ѧдама л҃ѣ и҃ д҃. Ѿтого стана с҃ роди сл Хс҃. ѿ рж҃ства
Хв҃а до Константина ц҃рл т҃ и҃ і҃. И рж'ское ц҃рство разорисл
Вавилонлны, вавилонское Прѣсы, пръское Ієр҃лимом, ґер҃лимское
рымским, римское Ѧн'тихр҃истом, Ѧн'тихр҃во Хс҃том ѩстлѣтсл.
роди сл Хс҃ з҃ днь а крстис[л] къ і҃ час ночи. ѽтъ быс[ть] въ ѳ҃
час ночи, распл҃т быс[ть] въ с҃ час дн҃е, къскрсь къ с҃ час ночи,
възнесесл къ д҃ час дн҃е мц҃а млл.

Ся статя — компіляция рїжних подробиць бібліїйних і апокріфічних, вибраних головно з Палеї і із Жития Адама і Еви. Тексту єї и доси не находив печатаного.

Аналогічні уступи о сотворенію Адама з вісьмох частей гл. в вопросо-одвітах сьв. Івана Златоустого, Василія Великого і Григорія Богослова (Н. С. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы II, 433) і далї в отсїй книжцї; иньші імена дочок Адамових подає Слово Меѳодія Патарського (Тихонравовъ, op. cit. II, 213, 226 і далї у нас), ще иньші находимо в Крехівській Палеї в уступі, котрий печатаємо далї між легендами про Адама; о тім, як дві горлицї навчили Адама похоронити трупа Авеля гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокриф. сказанія о ветхозав. лицахъ и событіяхъ, 106; о сїмох пімстах положених Богом на Каіна гл. Порфирьевъ, op. cit. 104; А. Н. Пыпинъ Памятники старинной русской литературы III, 172; о дозволї Ноєви і єго потомкам їсти мясо гл. далї легенди про Ноя.

Digitized by Google

III. Сатанаіл і бунт ангелів.

А. Крехівська Палея, стор. 36—39.

Ѡ Сотонаил[ѣ]. Въ сий ѕво[1]) [4-тий] дн҃ь є҆динъ Ѡ а҆нгл҃ъ нареч[а]емый Сатанаил, и҆же ѕво вѣ старишина десатомѵ[2]) чинѵ,[3]) виде и҆ко ѕкрлси Бъ҃ тверды тѵ, о҆ нейже рѣхом, и землю, и҆ развеличишас[ѧ][4]) гордостїю и҆ реч[е] в помысле своем: коль красна и҆ поднебе҃наа си.[5]) но не вижю живоу҃щаг[о] на ней. да прии҆д на землю[6]) и҆ ѡ҆блад[а]ю ею и҆ вѵдѵ и҆ко Бъ҃, и҆ поставлю прѣстлъ мой на о҆блацѣхъ. И҆[7]) тѵ авїе свѣрже и҆ Гъ҃ съ и҆вси за гордость помысла е҆го, по немьж[е] спадоша иж[е] ѣше[8]) под нимъ чинъ і҃. тии и҆ко песокъ просѵшас[ѧ] с нѣси и҆ проразишас[ѧ] въ прейсподнѧа҃. дрѵзии же[9]) их на земли бышя,[10]) дрѵг[а]я же Ѡ них на въздѵсѣ повеси а҆рхаи҆глъскый глас. Ѩрхистратигъ же[11]) Михаил сы началь҃ник и҆ воевод[а] силы Гн҃ѧ, и҆ного чин[а] силы[12]) старишина, виде Ѳстѵпника спадша съ чином своим и҆ звѣчным гл҃смь, крепкый и҆ стр҃стный[13]) реч[е]: въни҆мемъ! и҆ гл҃смь силы всех похвалим и҆стиннаг[о] Бг҃а.[14]) рекъ: вънимем, и҆ко създани есме[15]) на слѵжбѵ Ѡ него и҆ предстоще Бг҃ѹ, что подвсте и҆ створисте. рекъ: вънимемъ, что есме![16]) вънимем с трепетом слѵжаще Бг҃ѹ! рекъ: вънимемь, и҆ко свѣт вас[т]е с нами,[17]) и҆ нѣ҃к[18]) Ѡ свѣта о҆блишистеся и҆ вы҆с[те] тма. рѣкъ: вънимемъ, и҆ко си разгордевше погыбоша.[19]) мыж[е] вънимемъ, и҆ко вѣи҆ слѵжителе стр҃стныа е҆го.[20]) Слышавше ж[е] дѣмони глас а҆рхаи҆гла Михаил[а] и҆ авїе повешени бышя на [а]ре.[21]) первии ж[е] ты[и] спадъшаа҃[22]) демоны и҆[23]) преразнишася[24]) въ прейсподнѧа, и҆ сѣть и҆ко и҆[25]) глѵси, и ти Ѳтолѣ не свѣдѧт[26]) ничтож[е] в мирѣ. а҆ еже Ѡ нѣхъ на земли пад[о]ша, то ти дѣлают злаа҃ ходѧще по земли съ[27]) своим[и] прелестьми. послѣднѧѧж[е] и҆хъ вѣстави а҆рхаи҆гласкый глас по а҆ерѵ, и ти оубо[28]) висѧт,[29]) что могѵще пакость творит[и] творѧть тое҆.[30]) Се же ѕво Сатана старей бе въ чинѵ и҆же бе[31]) под нимъ, приставник вѣ земномѵ чинѵ и҆ земли блюд[е]ниѣ приемъ.[32]) и҆ Ѡ Бг҃а естествомъ не лѵкавъ вѣ и҆сперва, но бг҃ъ сы[и]. не могыи ж[е] терпети чс҃ть, ю҆же емѵ въдасть творець, и҆ само-

Digitized by Google

властною волею съвратисѧ ѿ естества и въздвижесѧ помыслом на сътворшаг[о] и бг̃а, съпроти[ви]с[ѧ][33]) емѹ мыслѧ, да а̃-и ѳстѹпник быс[ть], къ своей пагѹбѣ привлечесѧ, ѿпад[34]) бг̃сти въ[35]) зл̃ѣ быс[ть], своим похотенїемь. тма быс[ть] и ѿвръзесѧ[36]) въстѹд[37]) его, и спаде множество иже бѧхѹ подъ ним, нареченый чинъ анг̃лскъ.[38]) и погѹбиша власть силы, не имоуть же[39]) мощи ни владеть[40]) кымъ оуже ѿпадъше сана своего. ꙗк[о]же и въ їе̂ ве[41]) пишет: попѹщенїемь[42]) биимъ коснѹшас[ѧ] его раны.[43]) и въ ев̃аглїи пишеть плкы, ꙗко ни на скиньꙗх[44]) власти не имѹще,[45]) аще не настройны ѿ[46]) бг̃а пѹстими боудоут. но попѹщенїю[47]) бию бывшю тогда могѹть и прѡѳбразѹютьс[ѧ][48]) и пременяютьс[ѧ] мятежем мячты[49]) творѧще. емѹж[е] есть быти, то ни анг̃ли видѧт нн спадши[50]) с нбсї. ꙗвлаютъ же ли когда[51]) анг̃лы, то посылаѣми ѿ бг̃а ꙗвлаютъ и̂[52]) пророци имъ велѧть[53]) своим ѹгодником, да темь еликож[е] гл̃ть[54]) анг̃ли, есть и боудет. Пророцаютъ[55]) же ли бесоке келшебником[56]) и чародеѣмъ и ѡбавнїком пририцющим,[57]) то не вся въ прѧмо бывают:[58]) ѡвогда бо далече, нъ бывают кидѧщь,[59]) дрѹгоциж[е] по смотренїю рекѹт, иногдаже прелщающе некѣрныа ѡбавлѧют на погыбель, влекѹще на погыбель козньми и лестьми мятѹще и ложами смѹщлютъ ѹмъ имъ.[60]) аще бо въ[61]) истинѹ когда рокоут, то конець реч[и] тоа̃ въ зло съкращаютьс[ѧ] и[62]) творит[и] келѧще лжют, да темь не подаблет вѣровати.[63]) но ꙗке ѕбо се есть, ꙗко по ѿпаденїи[64]) анг̃ломь тѣмь нѣс[ть] ѹже поканїа̃.[65]) також[е] и чл̃комъ по смерти. спадши же[66]) ти Сатана[67]) помысла своего[68]) наречесѧ противник[69]) бїи. к негож[е] мѣсто постави Гъ̃ старейшинѹ Михаила. спадший же чинъ нарѣкоша[70]) дѣмони, ѿ них же Гъ̃ ѿмстъ[71]) славѹ и сѣсть[72]) и скѣтлость бывшюю на нбсѣх[73]) преж[е], и прложи а̃ къ дх̃ъ темень и по воздоухѹ[74]) ѡблетати им[75]) повеле. спадшагож[е][76]) мѣсто чин[а] ї-го ѹмысли Бъ̃ сътворит[и] чл̃ка, да скѣтлость и конець[77]) спадших предати имает[78]) Бъ̃ праковѣрным.[79]) но еликож[е][80]) оуказывает ны бж̃ественое писанїе гл̃ще: иже бо[81]) пострадаше за имѧ своего влдкы, сті̃й пророци, апс̃ли,[81]) сті̃и и прп̃дбный ликъ мч̃нїческый, то ти ѡвѣтованїа ѿ Сп̃са полѹчиша.[82]) ѡ нихъ же великый Павелъ гл̃ть: аще многа томленїа̃, искѹшенїа̃ прияша сті̃й, но аще и чюдесѣ делатели[83]) сподобишасѧ[84]), или[85]) в раках лежащаа̃[86]) мѹра истекаютъ[87]), или[88]) костїю, или[88]) власом или платиною[89]) ѿ[90]) ризъ своих бесы изгонѧт, но си ѕбо быша послѹшествованї вѣрою, но не прїяше, реч[е] Павелъ,[91]) ѡвѣтованиа̃[92]), но токмо ѡбѣтованиѧ[93]) оулѹчиша славы тоа̃[94]) неизреченныа венца приати,

Digitized by Google

ꙗкож[є] и̑ свид[ѣ]тельствуѣть Павель гл҃м: Боу҃ ѡ̑ нас болше нечто прозрекшю,[95]) да не без нас тий[96]) свершатсѧ. Боу҃ оубо[97]) наипаче ѡ̑ чл҃ѣстем роде промышлмающю и̑ ѡ̑жидающю послѣдних, да того рад[и] грѣшници трепещют дн҃и[98]) того, кънже и̑мает[99]) сѵдит[и] Бг҃ъ, да геѣнне и̑ мѵкам стр҃стным[100]) предани боудѵть. праведници[101]) ж[є] радѵются ѡ̀ дн҃и томь соудном[102]) и ждѵть свѣршенїа, да свершени бѵдѵть[103]) сѵще ѡ̀ влдкы Хг҃а, въ анг҃лъскый чин къстѵпльш[є] Боу҃ представѵть.

[1]) Кол же [2]) Кол. томѣ [3]) Кол. и видѣ [4]) Кол. развеличисѧ [5]) Кол. коль краснаѧ си [6]) Кол. дод.: и примѣ землю [7]) Кол. vac. [8]) Кол. кѣша [9]) Кол. vac. [10]) Кол. і Ков. падоша [11]) Кол. Ков. vac. [12]) Кол. Ков. сы [13]) Кол. Ков. крѣпкым страшным [14]) Кол. Ков. гл҃смь силы похвали всѣх Бг҃а [15]) Кол. Ков. ѥсмы [16]) Кол. Ков. ѥсмы [17]) Кол. Ков. ꙗко свѣтъ быс[ть] с нами [18]) Кол. Ков. и нѣ же [19]) Кол. вонмѣмъ ꙗко свѣт быс[ть] с нами [20]) Кол. цїле те речене пропущене, Ков. дословно схоже з Крех., тілько зам. стр҃стным стоїть вірно: сътрашным [21]) Кол. ав, Ков. аерѣ [22]) Кол. спадъша, Ков. спадшен [23]) Кол. Ков. vac. [24]) Кол. Ков. проразнишась [25]) Кол. Ков. vac. [26]) Кол. ни видѣть [27]) Кол. Ков. то ти ходѣть по земли дѣлающе зла [28]) Кол. Ков. vac. [29]) Кол. Ков. кисѣче [30]) Кол. Ков. что могѵще пакости творѣть [31]) Кол Ков. vac. [32]) Кол. Ков. примъ [33]) Ков. соуприкитисѧ [34]) Кол. Ков. и Wпадъ [35]) Кол. Ков. и к [36]) Кол. Wержесѧ [37]) Кол. к стѣдъ [38]) Кол. нареченый анг҃лъ; Ков. нареченым чинъ анг҃лскым [39]) Кол. Ков. же оуже [40]) Кол. Ков. власть [41]) Кол. Ков. Иолѣ [42]) Кол. Ков. пѵщенъмъ [43]) Кол. Ков. ранами [44]) Кол. Ков. надъ скѵнными [45]) Кол. Ков. имѣть [46]) Кол. Ков. аще не настрои къи ѡ [47]) Кол. Ков. пѵщенью же [48]) Кол. Ков. преобразѵють с[ѧ] [49]) Кол. Ков мечты [50]) Кол. Ков. спадшен [51]) Кол. Ков. коли [52]) Кол. Ков. vac. [53]) Кол. Ков. келящю [54]) Кол. Ков. гл҃ють [55]) Кол. проричѵть [56]) Кол. волшебникомъ [57]) Кол. проричѵще [58]) Кол. не все кпрямь къкаѵть [59]) Кол. далеч[є] къкающи и видѧ [60]) Кол. клекѵще лстми кознъми матѵще оумъ и лжами смѣщающе [61]) Кол. vac. [62]) Кол. сращаѵт [63]) Кол. дод. томѣ [64]) Кол. Wпаданни [65]) Кол. дѣшнны; Ков. покашнїа [66]) Кол. vac. [67]) Кол. дод. грѣши [68]) Кол. и [69]) Кол. сѵпротивникъ, Ков. противникъ [70]) Кол. нарекошас[ѧ] [71]) Кол. Wы [72]) Кол. чѣсть [73]) Кол. на нихъ [74]) Кол. по вздѣхомъ [75]) Кол. vac. [76]) Кол. к спадшаго же [77]) Кол. да свѣтлостѣ и кѣнцѣ [78]) Кол. имать [79]) Кол. після сего додає: и нареѥмъсѧ[ѧ] чинъ г҃-и чл҃колюбьзнъим [80]) Кол. ꙗкож[є] [81]) Кол. дод. сѣли [82]) Кол. оулѣчиша [83]) Кол. Ков. дѣтели [84]) Кол. Ков. дод. быти [85]) Кол. или [86]) Кол. лежаще [87]) Кол. мюро источают [88]) Кол. ли [89]) Кол. планитою; Ков. платѣною [90]) Кол. vac. [91]) Кол. vac. [92]) Кол. обѣщанны [93]) Кол. обѣтованне [94]) Кол. ткош [95]) Кол. прозрѣщю [96]) Кол. vac. [97]) Кол. оубо [98]) Кол. дн҃е [99]) Кол. имать [100]) Кол страшным [101]) Кол. праведни [102]) Кол. по соуднѣмъ слїд.: имже приим обѣтованьѥ [103]) Кол. vac.

Статя винята із Крехівської Палеї; варіанти зведені по друкованому текстови Коломенської Палеї з р. 1406 (значено Кол.) і по рукописному текстови Ковельської Палеї (знач. Ков.), що находить ся в надворній бібліотеці у Відні (Cod. Slav. 9). Коломенська Палея лежить в основі критичного виданя „Палея Толковая, по списку сдѣланному въ Коломнѣ въ 1406 г., трудъ учениковъ Н. С. Тихонравова. Москва 1892“, де наш текст містить ся на стовпцях 73—78 (стор. 37—39), а в нотах зведені варіанти між иньшим і Ковельського списка.

Digitized by Google

Б. Рукопис о. Іллі Яремецького-Білахевича стр. 149—150.

Слово ѡ сотвореню а҃гг҃лъ и̑ а҃рхагг҃лъ и ѡ прочїихъ безплотныхъ силахъ.

Тѣди Творецъ нб҃нїй г҃ди сотворѝ нб҃о и̑ землю, сл҃нце, мц҃ь, звѣзди на нб҃ѣ, а̑ потом створѝ бг҃ъ, предвѣчная мѫдрость, слѫги своѝ а҃гг҃ли, а̑рхагг҃ли, херѫвими, серафими, начала, власти, пр҃толи, господствїа, сили. Сотворил десѧть чиновъ на хвалѫ свою, а̑ десѧтїй чинъ ѡ҃гненнїй. Сатанаилъ билъ слѫга бж҃їй перш҃їй і найстарш҃їй билъ воєвода. И̑ далъ ємѫ билъ бг҃ъ десѧтѫю часть к небѣ. Тогди ѡ҃нїй Сатанаил помислил: а̑зъ поставлю престол себѣ на горах високих на воздусѣ под небом и будѫ подобен бг҃ѫ вишнемѫ. Но бг҃ъ Створитель знал его помишленїе. Тогда бг҃ъ творецъ розгнѣвалсѧ на Сатанаила. И той часъ ѡ҃гнь пред ним возгорит сѧ, ѡкр҃ст его вѫрш велїа, ѡ҃гнь ѡ лица его коспланет сѧ. И̑ возгримѣ нб҃о и ѡ҃болоки стали трѣскати, ѩвили сѧ градѝ, ѡ҃гненнїа стрѣли, молнїа, блискавици великїа. И той час злякъ сѧ Сатанаилъ, сталъ теменъ и̑ ѵпалъ з небесъ зо всѣм хором своим И̑ летѣли а҃гг҃ли его с небес м҃ дн҃ь и м҃ ноцїй. Видячи тое дрѫгїе хори і ѵстрашили сѧ предвѣчнаго бг҃а творца. И той час архагг҃лъ Михаилъ поднѩвъ ѡ҃болокъ, на немже бг҃ъ предвѣчнїй сидѣлъ, возопив же гласом велїимъ: Вонмим! Вонмим! Сл҃ша сл҃хъ! И той час ѵкрѣпил агг҃ли и̑ рече им: Возмѣмо бг҃а небеснаго на помощъ! Видячи тое а҃гг҃ли и̑ собрали сѧ вси ко сл҃омѫ архистратигѫ Михаилѫ и запѣли пѣснь агг҃лскѫ: сл҃ъ! сл҃ъ! сл҃ъ! Господь Сакаѡ҃ѳъ, їсполнь нб҃о и̑ землю слави єго. Ѡ҃то тое значит собор архагг҃ла Михаила. И̑ поставил бг҃ъ творецъ архагг҃ла Михаила на нб҃сѣхъ старшим чиноначалником, воєводою нб҃нимъ, а̑ Сатанѫ їстрѫтил їз нека, и̑ стал дїяволом, непрїятелем дш҃евним. И̑ такъ, братїа, не хотѣлъ Сатанаилъ бити агг҃лом пресвѣтлим, и̑ за тое бѫчинил сѧ темним. Так и̑ ми, хр҃тїане, не вѫдмо гордїе, а҃бы̑мо не кикерженнїе били ѩз цр҃ствїа нб҃наго, ѩкъ Сатана изгордѣлъ бил на небесех и̑ спал ѩз лика агг҃лскаго бг҃ъ, предвѣчная мѫдрость, не терпит грѣха гордомѫ чл҃ѣкѫ. а̑ смиренномѫ благодать даѥт, а гордим противит сѧ. Ѩкъ чл҃ѣкъ запороси в окѫ не может держати, так грѣшник не может в цар҃ствѣ нб҃еномъ бити. Бг҃ѫ нашемѫ слава во вѣки аминь.

Аналогічні тексти звісні з рукописів північно-великоруських, гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ. СПб. 1877, ст. 83—89.

Digitized by Google

В. Рукопис XVII. в. о. Теодора з Дубівця ст. 116.

Єгда насади Бг҃ъ рай и не в҃к тогды ни а҃гґла и никого[1]) токмо[2]) Гс҃ и҃[3]) Сотона[3]). и҃[3]) что келяше Гс҃ садити, Сотона[4]) крадоша ѡ҃ всякого[5]) сада потай Га҃[6]) и разсыпа посрѣд рая. Гс҃ реч[е]: то[7]) боудет тѣло мое и аз сам вждоу, и҃[8]) тобѣ боудет на прогнанїе. йзыиде[9]) вонь и реч[е] Сатанаил: Гн҃ бл҃ки, колко насадиховѣ.[10]) Гс҃ реч[е]: тж єсмь азъ посрѣд рая. и єгда[11]) йзыиде Сатанаил, да видит[12]) древо свое, древо же его [в тексті хибно древо єгоже][13]) йзгна йз рая. и почрънѣ Сатанаил и быс[ть] дїавол. древо же йзрасте на г҃ стол'пы: єдин стлъпь Адамовь,[14]) второ́и стол'пь Євин,[15]) г҃-й стол'пь посрѣд сам.[16]) да єгда[17]) съгрѣши Адам и Єва, тогда паде Адамова час[ть] въ рѣкж нарицаємы[18]) Тигрь и знесе[18]) єго.[18]) и Євина час[ть] к' раи паде, да єгда бысть потопь, тогда[18]) на водѣ потопьнѣки йзыиде. да єгда йс'сяче вода, древож при мирстѣй рѣцѣ.[19])

[1]) ни аг҃лъ ни когоже [2]) дод. самъ [3]) vac. [4]) Сатанаилъ же [5]) всего [6]) садъ въ Га҃ [7]) тоу [8]) а [9]) шедъ [10]) еже насадиховѣ [11]) єгдаже [12]) и видѣ [13]) и древо его [14]) Адамъ [15]) Єва [16]) дод. Гс҃ [17]) єгда же [18]) vac. [19]) древо шста при мѣр'стѣ рѣцѣ, var. мор'стѣ.

Текст подібний з відмінами зведеними в примітках був напечатаний в книзї: Н. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы I. стор. 306—307 і 310 (Слово о древѣ крестномъ I. і II.)

Г. Рукопис Білахевича стор. 108—109.

Єгда садил[1]) Гд҃ь рай, тогда Сатанаил[2]) ѡ всякаго древа[3]) крадяше[4]), имя[5]), яко не вѣсть Гд҃ь, и посипа посредѣ[6]) рам крин сѧ ѡ Гд҃л. Тогда[7]— Гд҃ь дх҃ъ [свой] внѹтръ посла и рече: се соборъ, тѣло мое и дх҃ъ мой, вѹди на прогнанїе дїаволѹ а чл҃вком на веселїе.[7]) Ї по йзволенїю томѹ сотворилъ чл҃вка Адама[8]) и дал[9]— емѹ рай.[9]) Того ради дїаволъ проклятъ бистъ;[10]) тогда нарече їмя емѹ дїаволъ Того ради Фригнѹся[11]) ѡ Гд҃а дїаволъ и йзшед[12]) рече ко Бг҃ѹ: Гд҃и бл҃ки, колко насади[13]) раи[14]). Гд҃ь рече: вся бл҃словенна сѹть и аз посредѣ рая[15]) Єгда прїде Сатанаилъ,[16]) да видит древо его.....[17]) гонѧше йз раи, йзгна[18]) и почернѣ.[19])

[1]) сади [2]) Сотонаил [3]) сада [4]) оукрадаше [5]) и мняше [6]) посрѣд [7—7]) зам. сего читаємо: и помыслил Гс҃ и реч[е]: сів что ты садил, вжди ти на прогнанїе, дїаволе, а чл҃вком вес[е]лїе [8]) зам. сего дод. такожде Єгкоу [9—9]) vac. [10]) ес[ть] [11]) Ѳриноуся [12]) шед [13]) насадиховѣ [14]) vac. [15]) сади [16]) Сотонаилъ [17]) тут у Біл. пропуск., в ркп. о. Теодора з Дубівця читаємо: да видит древо єгож[е] посади тогда древо гонѧше і т. д. [18]) изгнаша его из раи [19]) почр҃ънѣ.

Digitized by Google

Аналогічний текст находить ся також в рукописї о. Теодора з Дубівця, стор. 103; відміни єго супроти тексту о. Білахевича зведені в примітках. Текст аналогічний до В. і Г., тілько з виразним початком „Тако егда насади Господь виноградъ“, без чого наші тексти роблять ся темні, напечатаний в збірці Пипіна (А. Н. Пыпинъ, Отреченныя книги, в виданю „Памятники старинной русской литературы издаваемые графомъ Григоріемъ Кушелевымъ-Безбородко“, выпускъ III., С. Петербургъ, 1862), стор. 7, по рукопису XVII. в. із Румянцівського музея ч. 380.

Зведені тут апокріфічні легенди про Сатанаіла і бунт ангелів мають без сумніву дуалїстичний характер, хоча не менше виразно видно в них змаганє прислонити сей дуалїзм акцентованєм ангельського початку Сатанаіла і діяволів. Тексти з більше різким дуалїстичним характером заховали ся у Великорусів, особливо у раскольників; один такий текст по Соловецькому рукопису XVII. в. напечатав Порфирьевъ, op. cit. стор. 87—89. Дуалїстичні легенди о сотворенію сьвіта були в остатніх роках предметом вельми широких і важних дослїдів А. Н. Веселовського, Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ гл. XI—XV і М. Драгоманова, „Забѣлѣжки върху славянскитѣ религиозно-етически легенди. II. Дуалистическото миротворение“ (Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава министерството на народното просвѣщение, кн. VIII, 257—314 і кн. X, 3—68).

Digitized by Google

IV. Про рай.

А. Крехівська Палея, стор. 68—69.

Й насади Гъ Бг рай въ Єдеме на восточе.[1]) Єдемже ѵбо[2]) сказѵ́ётсѧ пища бл҃говонна й бл҃гоприи́тна,[3]) разнозраки[4]) воню подаюши, пища беспечална веселяши ѵмъ й ср҃дце, пища ѵтешенїе́[5]) й покоѧ, й[6]) пища й[6]) ѵпесщренїе́[7]) й несказанно єже насади десница є́го. сѣть же ѵбо в немь[8]) древеса красна й цветна й высоко верхи своими оукрашени[9]) й вѣтвеми своим[и] оукрашени[10]) и[10]) прекланяюще ся[11]) долѵ. також[є][12]) всако[13]) насажденїѥ́м разновиденїѥ́мъ й лѣпотою.[14]) йхже плодъ[15]) й лѣпота[16]) листвиа[17]) николиж[є] не[18]) ѵвѣдаєть.[19]) дрѵгаш[є] ѿ нихъ цвѣты бл҃говонїа҃[20]) подаютъ беспрестанї добротою й красотою й виденїѥ́м[21]) странным. шкож[є] нелзе их ѡ́брести йхъ[22]) бл҃говоннѣиша й многоцвѣтна виденїа҃[23]) єгда ли повѣ́ѥть[24]) дх҃ъ хлад[є]нь, й а҃вїе́ възшюмит[25]) древеса[26]) тихостиве[27]) звѣчне й шюменїѥ́м бл҃говонениа҃[28]) дыхающе влаи́нїа҃.[29])

Й вкедъ[30]) тѵ чл҃ка. Фнюдѵ же[31]) быс[ть] теченїе свѣтилникома, Фтѵдоуж[є][32]) начало житию чл҃чю єгож[є] създа. бе же тѵ в рай йздрастилъ Гъ Бг҃ всако древо красно взором[33]) й добро въ снед,[34]) й древо животно посредѣ раа҃. тако й кр҃стное посреди земла, йже зовет ся древо спсне҃.[35]) й древо разѵмное,[36]) ймже єсть вѣдат[и][37]) добро й зло. словом ѵбо почтена[38]) бывъша й єже по ѡ́бразѵ бию быти Ѧдамѵ. ймѣ́ста ѵбо разѵмъ добрѵ й злѵ, но йскусъ зломъ последи прии́ста.

[1]) Кол. востоцѣ [2]) Кол. vac. [3]) Кол. бл҃гоцвѣтна [4]) Ков. дод. веселяши ѹмъ [5]) Кол. оутѣшенья [6]) Кол. vac. [7]) Кол. оупещренья [8]) Кол. дод. оутрь [9]) Кол. оукрашено [10]) Кол. vac. [11]) Кол. прекланяющюс[ѧ] [12]) Кол. таже [13]) Кол. вся [14]) Кол. насажениемъ разно лѣпотою и видѣнием [15]) Кол. плодъ [16]) Кол. vac. [17]) Кол листвие [18]) Кол. vac. [19]) Кол. оувадаютъ [20]) Кол. бл҃говонно [21]) Кол. одѣнъем, Ков. вѣдѣнїемь [22]) vac. [23]) Кол. тут дод.: комѣждо ихъ, собѣ влекѵще ноздри [и] видѣние [24]) Кол. повинитъ, Ков. повѣнитъ [25]) Кол. вшюмать [26]) Кол. дод. та [27]) Кол. стиҳостью [28]) Кол. бл҃говонивѣ [29]) Кол. вѣшнимъ [30]) Кол. вкеде [31]) Кол. дод. оубо [32]) Кол. Фнѵдѵже [33]) Кол. во взоръ [34]) Кол. ядь [35]) Кол. спсенны [36]) Кол. разѵмно есть [37]) Кол. вид[ѣ]ти [38]) Кол. почцина

Digitized by Google

Гл. Палея толковая ст. 62, стовпці 123—125, відкіля взяті варіянти поміщені у нас в примітках. Гл. також И. Я. Порфирьевъ, Сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки, стор. 89—90, також палейний текст.

Б. Рукопис о. Білахевича, стор. 408.

Й насади Бг҃ъ рай на востоцѣхъ во Єдемѣ, ї къведе тꙋ чл҃ка, его же созда. й прозяше Бг҃ъ еще ѿ земля всяко древо красно во видѣніе ї добро ко снѣдь, й древо жизни посредѣ рая, й древо еже видѣти разꙋмно добро й лꙋкаво.

Рѣка же їсходитъ їз Єдема напаяти рай. Тамо разлꙋчает сѧ ко четири начала: имать єдиной Физо́нъ, сїа wбходитъ всю землю Єкилатскꙋ, тамо оуко ест злато, злато же тоѧ земля естъ добро тамо естъ а҃ндраа҃къ й камень зеленїй. й.мя рѣцѣ второй Гі҃ѡнъ, сїа wбходящи всю землю Єдѵ҃пскꙋ. Рѣка третая Тигръ, сїа йдꙋщи прямо Ассирїѡмъ. Рѣка четвертая Ефратъ.

Хоча поміщений тут палейний текст не має в собі ніяких апокріфічних подробиць, то про те він заслугує на увагу як давня і дуже ще слабка проба мальовання пейзажа словами. Статейка о. Білахевича до подробиць узятих з Біблії дочіплює деякі подробиці, котрих там нема; сі подробиці (географія рік випливаючих із раю і мінерали, які находять ся над тими ріками) взяті з якогось середновікового ляпідарія (статі о дорогих каміньях), котрих образці будуть поміщені в одній із дальших книжок нашої збірки.

Digitized by Google

V. Оповіданя о Адамі і Еві.

A. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 108—116.

Слово ѡ Адамѣ. Гй бл҃а. ѡ. Адам бѣ въ рай прежде съгрѣшенїа. й в'сѧ имѣаше въ похотенїй[1] своем. й в'сѧ въ похотенїе хождааше[2] єгда изгнаха єго[3] йз рая. й сѣдє[4] въ Єдемѣ пред двери рая,[5] й видѣ сонь, како хощет род[н]ти Єв'ва[6] Кайна й Авела, й ѳу которое лѣто[7] хощет ѳубити Каинь Авела своего брата запрѣти ємоу а҃гг҃ль Гн҃ь не повѣдати Євѣ. Й тж превыс[ть] д҃ сот[8] лѣт й л҃.[9] й тоу[10] в'паде в' волес[ть] чрев'ноую[11] й не повѣдаша,[12] что ємоу за волес[ть]. й съврашас[ѧ] ѡ҃ мала до велика. в'си чѧдѧхж сѧ й гл҃аша Євѣ: ѡ҃ мѣти наша, ты вѣси в'сѧ таинаа[13] й йвленнаа,[14] повѣжь нам, што[15] ѡц҃ь наш болит. всѣх быша[16] людий над Адамом с҃[17] сот тисячїй. й Єва рєч[є]: повѣм вам чада моѧ. Єгда сътвори Бг҃ь рай й ксю в'селен'ноую. й сътвори ѡц҃а вашего Адама й мене. й предас[ть][18] нам рай й в'сѧ скоты й гады й в'сѧ птица пръната. Адам блюдѧ[19] ѳусточноую страноу й сѣвернюю,[20] й ѧзь блюдохъ[21] западноую й южноую.[22] й тако предас[ть][23] нам Гѣ[24] й реч[є] нам: к'тє[25] с'нѣданте[26] в' рай, єдного же ѡнаго[27] не с'нѣданте древа. й показа нам древо,[28] й възыиде Гѣ на нєса. ѧ мы ѡбладахом в' рай, й без повеленїа моєго й Адамова в'си звѣрїе й скоты й гади ни смѣяхѧ[29] ни ходити ни лечй, ни пити ни йсти, дондеже повелѣхом им.[30] тогда прїинде[31] дїавол свѣтел ако а҃гг҃ль й реч[є] к' нам: что вам рече Гѣ ѧсти йли не ѧсти в' рай? Адам рече[є]: в'сѧ реч[є] нам ѧсти,[32] токмо єднаго древа реч[є] блюстис[ѧ] ѡ҃ него.[33] дїавол рече: мнього жалоую вас, понеж[є] не раз[ѕ]мѣєте. ѧще бысте ѡ҃ того снѣли, й вы бысте бз҃и были.[34] то рек[35] дїакол ѿйде, ѡбрѣте змїю й наоучї ю. змїа мнѧщи ако а҃гг҃ль єс[ть] й прїинде къ мнѣ й показа ми древо й плод єго.[36] ако ѳувѣдах ѧзь, ако змїа єс[ть] любнва (sic!) Боу пач[є] в'сѣх ѧщ'шїи,[37] — й взѧх ѿ него й зыѣдохъ.[38] ср҃дце мое восмоутис[ѧ][38] въ мнѣ напрасно. въ мою стран[ѕ][39] древеса

Digitized by Google

повер'гоша листвїе. азъ же в'нїидоу подъ древо, w него[40]) с'нѣдоx, и възвах Адама и рекоx:[41]) прїиди зде,[42]) Адаме, да видиши келїе[43]) чюдо. азъ оустa[44]) отверзоx, и языкъ мои гла̀ше къ мнѣ самъ, яко да с'нѣс[ть]. Адам такожде прїинде и с'нѣс[ть]. и[45]) отверзостася очи нaши,[46]) и видѣховѣ наготоу нашоу, и ср̀дце наше къскръвѣ на похот и быс[ть] тако.[47]) в'се древїе[48]) повер'же листвїе, єдина не повер'же смоква[49]) Адам въсплакася вел'ми[50]) реч[е]: w жено, что ми сътвори![51]) такожде[52]) и ср̀дце мое не отдѣлися[53]) w Адама. Внїйдо[хом подъ] древо, еж[е] не повръж[е] листвїа и с'шихом листвїе смоков'ное и сътворихом w̑дѣжанїе себѣ. тогда чюдо чюхом[54]) глас на нбси гла̀юще. архагг̑ль[55]) призывает агг̑лы:[56]) пр[и]д[и]те в'си, гла̀ет Гс̑,[57]) да с'нїидем[58]) въ рай, понеж[е] съгрѣшил ес[ть][59]) Адам. тако с'нїинде съ в'сѣми агг̑лы своимн и ста прест̑ль посрѣд рая.[60]) Възва Гс̑ Адама гласом келїем: Адаме, Адаме, где єсь? Отвѣща Адам[61]) и гла̀ много.[62]) възмашас[а] агг̑ли сверѣпо бїюща нас изгнаша нас из рая.[63]) Адам же мл̑мшес[а],[64]) како отмл̑сердится Гс̑ w нас, и не отоустиш нам.[65]) архагг̑ль Їшїиль[66]) мл̑мшес[а] къ прест̑лоу[67]) непрестан'но w нас. тако изгнаша[68]) нас з раю и поустиша.[69]) мыж[е] сѣдохом въ Єдемѣ.[70]) Адам паде на лици своем[71]) и плакася. и тж сътворихом и[72]) днїи. изнемож[е] дша нша гладом. и рекоx къ Адамоу: гне мон Адаме,[73]) востани, да поищева[74]) собѣ храминоу.[75]) оуже бо ср̀дце мое wголодѣло[76]) гладом и дша мом wмалѣ.[77]) Адам же възникноувь и реч[е]:[78]) w̑ Ево, находит на ср̀дце мое, да разорж иконоу твою, но не имам с кым быти и бою ся Бга и ср̀дце мое не отдѣли[79]) ся w тебе. и въстав'ше w̑быидоx[80]) в'ся земла и не w̑брѣтохом с'нѣдно[81]) ничто, токмо вол'чец и згрѣва сел'ное.[82]) и паки прїидохом въ Єдем и плакахом ся со къздыханїем и реч[е] Адам: Ги, припоустн[83]) ми вона,[84]) да тя поманоу. тогда посла Гс̑ фемїань и ликан и ладан. и в'зят Адам и сътвори млъвоу къ Бж̑. тогда отмл̑сърди ся Гс̑. агг̑ль Їшїиль[85]) Влоучи з̑ час[ть] w рая и подас[ть] нам. и прежде наядохом ся плода тръновна за л̑ днїн, и потом оузят п'шеницоу и вино и мл̑ко, и ядохом и насытихом ся[86]) из'гна в'ся скоты[87]) и звѣры из рая и предас[ть] Адамоу. Адам же Влоучи и[88]) сотвори дич питомоу[89]) и нареч[е] в'сѣм скотом[90]) имена и в'сѣм звѣрем[91]) и в'сѣм вещем лѣтаю̀щим.[92]) реч[е] Гс̑ къ Адамоу: тер'нїе и влъчец из долонїи[93]) твоиx да прозябнет. и поят Адам волы и в'зоры[94]) и прїинде[95]) дїаволь и ста пред волы[96]) и не даа̀ше[97]) ем(8) землѣ w̑рати. и реч[е][98]) емоу дїавол:[99]) не дам[100]) тобѣ землѣ[101]) w̑рати и работати,[102]) понеж[е]

Digitized by Google

моѧ ес[ть][103]) земл҃а, а҆ бж҃їа[104]) сѫт нб҃са и҃ рай. да а҆ще хощеши мои҃ быти, тож землю работай, а҆ще хощеши ли бж҃їи быти, то и҃ди[105]) в' рай. Ѧдам реч[е]: бж҃їа сѫт нб҃са и҃ земл҃а и҃ в'сѧ въселен'ная. дїаволь не дас[ть][106]) є҆моу,[107]) реч[е]: не дам тебѣ землѣ w҃рати, но запиши м'нѣ[108]] рѫкописанїе сво҃, еж[е][109]) бы є҆си мои быль, тож землю работай. Ѧ реч[е] Ѧдам: чїѧ ес[ть][110]) земл҃а, того и҃ а҆зь и҃ чада моѧ. вѣдаше[111]) бо Ѧдам,[112]) с'нїити хощет Гь҃[113]) на землю и҃ родити сѧ w҃ дв҃ы. дїаволъ w҃крадовасѧ[114]) велико и҃ реч[е]: тако запиши м'нѣ.[115]) и҃ в'зѧх[116]) къ рѫкѫ[117]) чер'нило[118]) и҃ записа рѫкописанїе[119]) Ѧдамоко и҃ дер'жаше є҆го.[120]) а҆зь[121]) рекох[122]) къ Ѧдамоу: гн҃е, покажимосѧ[123]) постити, є҆гда како и҃збавит нас Гь҃ w҃ дїавола сего. Ѧдам реч[е]: постѣмосѧ[124]) м҃ дн҃їи. Є҃ва реч[е]: гн҃е, пости[125]) м҃ дн҃їи, а҆зъ м҃ дн҃їи.[126]) и҃ реч[е][127]) мнѣ: вънѣиди[128]) въ рѣкоу Тигръ,[129]) и҃ полож[и] камен на главѣ своей[130]) а҆ держїи под ноги своѧ[131]) и҃ стой[132]) до выи҃ оу҃ кодѣ[133]) и҃ не слоухай никого, да не паки прел'щена боудеши.[134]) и҃ сътвори ми вѣлигь съкровень и҃ реч[е] ми: не и҃зыиди[135]) дондеж[е] а҆зъ пр҃їидоу.[136]) и҃ въстакь Ѧдам поиде въ Їр҃дань камтисѧ. тж҃ сънѣйдоша[сѧ] в'си звѣр҃їе и҃ п'тицѣ и҃ множ[е]ство а҆гг҃ль плакахас[ѧ] за Ѧдамом. Ѧдам погрѫзи сѧ въ Їр'данѣ, и҃ тоу[137]) пребыс[ть] Ѧдам м҃ дн҃їи. тогда дїаволь пр҃їйде къ мнѣ[138]) ꙗко а҆гг҃ль свѣтель слезы роняче[139]) по земли [и рече]:[140]) Є҃ва, оу҃слышал Гь҃ мл҃твоу твою и нас а҆гг҃ль своих послоушал молящих сѧ w҃ тебѣ, и҃ посла[141]) мене Бг҃ъ, да и҃зыидеши и҃з рѣкы.[142]) а҆зь не вѣровах[143]) и҃ паки г'[144]) дн҃ь пр҃їиде дїавол[145]) сътвориѧ'сѧ[146]) Ѧдамовым w҃бразом и҃ много блазнѧше[147]) мене: а҆зъ не и҃зыидох, дон'деж[е] вижоу вѣлигь, еж[е] ми реч[е] Ѧдам. є҃гдаже съкрѫшис[ѧ] Ѧдамоу м҃ дн҃їи и҃ йдѧше w҃ Їр҃дана и҃ w҃брѣте дїаволїи слѣд пришодящїи къ м'нѣ,[148]) и҃ оу҃бояв'сѧ велико, є҃гда[149]) како прел'щена боудоу.[150]) и҃ є҃гда вид'ѣ[151]) Ѧдам Є҃ву[152]) во водѣ и҃ възрадовасѧ кел'ми.[153]) є҃гда пр҃їиде къ мнѣ и҃ не вѣровах, бы то гн҃ь мои҃ Ѧдам, дон'деж[е][154]) показа мнѣ[155]) вѣлигъ.[156]) тогда вѣровах, и҃зыидох и҃з рѣкы. тогда свободи нас Бж҃ w҃ дїавола. и сѣдохом въ Ма-дїа҆мѣ.[157]) и҃ тж҃ родисѧ Каинь и҃ Ѧвел.[158]) всегда w҃ба скоты пасѧхоу.[159]) въ є҃динь дн҃ь вста[160]) Ѧдам w҃ ложа своего и҃ реч[е]:[161]) w҃ жено, съкрѫшис[ѧ] лѣт дї҃ w҃ рожденїа сн҃ѣ и҃шихъ,[162]) кр҃ве Ѧвелевы оу҃бїе҃нїем Каиновым.[163]) дан же ми бс҃ѣ, да шедше w҃брящоу их.[164]) ꙗко[165]) слышах а҆зъ и҃ распалихсѧ и҃ ср҃дце мое.[166]) и҃ в'сѣде[167]) Ѧдам[168]) пойде, w҃крѣте Ѧвела заколота, и҃ нич не реч[е] є҃моу,[169]) ꙗкож[е] реч[е] є҃моу а҆гг҃ль. принесе Ѧкелѧ и҃ постаки є҃го на мѣстѣ рекомѣм Рѣшн. тогда родихъ[170]) Сифа и҃ рѣх: гн҃е,[171])

Digitized by Google

не злосрдит сѣрдце свое,[172]) еж[е] родих сѝа плкн мѣсто Авела.[173]) й нарекох имя ємоу Сиѳ. тогда клик'ноукь Адам:[174]) ѡ Єуво, Єуко, млъчи ѡ[175]) рѣчїи своих, оуже бо мои ѡмалѣ ес[ть] дхъ въ мнѣ. Сиѳь[176]) реч[е]: гѝе[177]) мои, йдж азъ къ раи[178]) й принесоу ти йз рая: видиши[179]) й оупокойши себѣ.[180]) Адам реч[е]: како ты, сѝоу, да к'нїйдеши въ рай?[181]) не тако ес[ть], иж йди противь раи, плач, ѣда како припоустит ти Бѫ ѡ древа маслична,[182]) да виждж дождъ, ѣгда како напонт ми са колес[ть]. что ми ес[ть] болес[ть].[183]) Адам реч[е]: ѡ сѝоу,[184]) великоую имам болесть.[185]) ѣгда из'грѣших й мѵти твоа, тогда реч[е] Гѣ: умножѹ истогнанїе твое, иж[е] в'сегда въ печали пребываеши,[186]) й дам ти о й ѣ язык.[187]) а ѧзм[188]) чревом, а ѣ ѡчима, потом послѣдоую[т][189]) по единей. а мѵри вашей реч[е]: в'сегда мжж твои ѡбладлет[190]) тобою, егда раждаеши чада, смѵрїею растер' заешиса.[191]) въстав[192]) Сиѳь поиде[193]) съ мѵрїею своею. й видѣ Єв'ва лютаго звѣра ре[ко]маго Грѣзнїа гонаща сѝа Сиѳа.[194]) въстав'ши реч[е] къ немоу:[195]) ѡ звѣрж,[196]) не помниши ли, како ты смѣеши оуста своа рознати[197]) на ѡбраз Бжїй, йли како смѣль ес[ь][198]) ѡбьѧвити зжбы своа нань?[199]) тогда звѣрь ѡкѣщавь къ Єувѣ реч[е]:[200]) ѡ Єуво, ѡ тебе[201]) зач[а]лоса а-е зло. како ты смѣла ес[и] оуста своа рознати[202]) на снѣд. еж[е] реч[е] Гѣ не ѧсти? того ради[203]) хощѹ азь чада твоа помсти. тогда Єука късплакаса.[204]) слышано быс[ть] то ѡ къстока й до запада. й реч[е]:[205]) ѡ горе мнѣ, Гѝ Бѝ мои, Фселѣ й до кѣка хощет клати ма в'сакїи язык. тогда Сиѳ реч[е]: заканаю тя звѣроу, лежи къ ложи своем до сжда, тако ѣгда дръзлеши на снѣд чловчю[206]) й тако пребывает въ вѣкы.[207]) Сиѳ йде съ маткою своеж[208]) й плакаса противь раю посыпающи пръстїю глав[ѹ] свою. ѧкис[а] ємоу[209]) ар'хагѳлъ[210]) й реч[е]: что къпїѣте?[211]) реч[е] Сиѳ: Гѝ, Фцъ мои болит, желаѣтъ бѫїа раискїа, хощет видѣти ѡ древа маслична[го], ѣгда како ѡтолитса болес[ть] его. тогда ар'хагѳлъ рече Сиѳоу: Сиѳе, не имает Адам[212]) йсцѣлитиса, понеж[е] приближ[и]шас[а] днїе его[213]) къ смѵрти.[214]) й оукрьши древа агѳлъ,[215]) ѡ негож[е] йзгнан быс[ть] Адам йз раа, й дас[ть] Сиѳж. Сиѳь принесе йдеж[е] лежа Адам.[216]) й видѣ тогда[217]) Адам й позна его й прїат его й възод'хноув вел'ми й звит кѣнець[218]) й козложи на главѹ свою. й видѣ Гѝю прїемлюще дшѹ[219]) й видѣ Єува кади ѵницоу йс ладаном кадящѹ тѣло Адамово й трїе агѳли скѣща дръж[а]щаа. къзрѣвь на ѝбо и видѣвь[220]) дшоу Адамокоу[221]) недалече Гѣ[222]) стоящоу, й множ[е]ство сѣтых агѳль мѧщѹс[а][223]) за Адама. й ѣгда въста ар'хагѳль Михаил, тогда к'си агѳли оумол'кноуша.[224]) тогда оумѧср-

Digitized by Google

диса Гѣ и простер рѫкѫ свою[225]) и пріат дшоу Адамовоу. и посла архагѓла[226]) погребєсти тѣло Адамово.[227]) и наоучи[228]) Сифа и взаше тѣло єго и внесоша на мѣсто рекомоє Геѫзи блато.[229]) тогда[230]) скопаша гробь,[231]– архагѓль Михаил знамена гробь.[231]) и высѣ[ть] глас съ нєсє гѣ:[232]) Адаме, Адаме! Адам[233]) реч[є]: се азь, Гѝ. Гѣ реч[є]: сице рекоу тобѣ: земла єси и въ землю паки[234]) поидеши. И земли[235]) реч[є]: твом ѡ твоих тебѣ приносяще ѡ всѣх.[236]) и тако погребоша Адама из вѣнцем, иж[є] вѣ[237]) на главѣ єго. Єва[238]) оумыленым гласом мѣлвшє[м] къ Боу гѣ: Гѝ, пріими дхъ мои. и тако s дньі[239]) приклони главѫ и придас[ть] дхъ свои къ Боу.[240]) и тоу погребоша Єву и сїа ей Якелм.[241]) и тѫ израстоша древо из вѣнца из главы Адамовы.

Б. Дрогобицький рукопис 1743 р.

Виписуємо з него тілько відміни проти тексту А., додаючи для повноти деякі відміни з тексту Тіхонравова.

Житіє ѡ Адамѣ і Євѣ і ѡ согрѣшеніи ихъ. и изгнанію из раа и ако бил по согрѣшенію. [1]) Др. в хотєніи; Тіх. въ воле своей. [2]) Др. і вси по хожденіи его похождаше; Тіх. въ воле его хожаху. [3]) Др. ізгна его Бгъ; Тіх. изгнаша его. [4]) Др. сѣлъ. [5]) Др. Тіх. райскими. [6]) Др. Тіх. vac. [7]) Др. и к которых лѣтех; Тіх. въ коя лѣта. [8]) Др. хѳ лѣт; Тіх. 79. [9]) Др. Тіх. vac. [10]) Др. Тіх. vac. [11]) Др. червонью. [12]) Др. не видяше; Тіх. не вѣдяху. [13]) Др. вся тайни; Тіх. вся его сокровенная. [14]) Др. vac. [15]) Др. почто; Тіх. что се елико. [16]) Др. Тіх. бяше. [17]) Др. хѳ. Тіх. 7000 мужъ. [18]) Др. предалъ. [19]) Др. соблюдаше; Тіх. блюдяше. [20]) Др. дод. горѣ. [21]) Др. соблюдохъ. [22]) Др. западныя и южныя. [23]) Др. предал. [24]) Др. намъ в рѫцѣ раи. [25]) Др. Тіх. вся. [26]) Др. сѣдіала. Тіх. си ядита. [27]) точию єдинаго; Тіх. а отъ единаго древа. [28]) Др. тое; Тіх. древо. [29]) Др. не смѣша; Тіх. не смѣяху. [30]) Др. повелѣхъми; Тіх. повелѣховѣ имъ. [31]) Др. пришедъ. [32]) Др. все нам повелѣ; Тіх. вся рече Богъ намъ. [33]) Др. ѡ него vac.; Тіх. блюсти би с[я] намъ, [3]) Др. и вили висте ако бзи; Тіх. и вы бы есте бози были. [35]) Др. рекши. [36]) Др. древо плодовитое и красное; Тіх. показа имъ плодъ древа. [37]) Др. Я змиа вѣ любяа Бгѣ разѣ всѣхъ вещей и даде ми плодъ, а[з] же взяхъ и снѣдохъ. тогда [38]) Др. Тіх. возмутися. [39]) Др. во моей странѣ. [40]) Др. Тіх. ѡ него же. [41]) Др. гѣа; Тіх. рекъ. [42]) Др. Гдне; Тіх. здѣ. [43]) Др. великое; Тіх. Видиши ли, Адаме, великое чюдо? [44]) Тіх. А уста. [45]) Др. замісць слів:

Digitized by Google

ꙗко да... до ѿкерзостася мнѣ: егда приятъ Ѧдамъ и вложи ко оустa и снѣдохъ, тогда ѿкерзостасѧ; Tix. Приятъ Адамъ и снѣдь и отверзостася. [46]) Др. нанню зам. наю. [47]) Др. ср҃дце наю козлежаше на пороχъ [мб. зам. порокъ]; Tix. с. н. восхотѣ на похоть и бысть тако. [48]) Др. тогда всѧ древа; Tix. вси древеса. [49]) Др. смоковница. [50]) Др. горко ї [51]) Др. что ми таково сотворила еси? [52]) Tix. якоже. [53]) Tix. не отдалися. [54]) Др. Tix. тогда слышахомъ. [55]) Др. архангели; Tix. vac. [5]) Др. ї агг҃ли гл҃юще; Tix. vac. [57]) Др. гл҃а. Гд҃ь vac. [58]) Др. книнд҃тъ. [59]) Др. согрѣшихъ Ѥкa ї.. [60]) Др. постарам. [61]) Др. симъ. [62]) Др. рече: се зде есмъ, Гд҃и. гласъ твои оуслышахъ и смирихсѧ, се нагъ есмь. что сотворилъ еси? рече Ѧдамъ: жена прелъсти мѧ, юже ми еси [дал...] дала ѕбко. Рече Гд҃ь: а женѣ кто прелъсти? Рече: змїа. Рече Гд҃ь: понеже прест҃пи заповѣдь моѧ и послѹшалъ еси жены, сего ради во потѣ лица своего снѣси хлѣбъ. Мнѣ же рече: въ печалехъ родиши чада. а̑ змиⷧ рече: полъзати бѹдеши по земли и чл҃комъ пяти стречи, а̑ шнъ тебѣ сотретъ главѹ. Ї ꙗко ѿпятъ ей ноги и ста позлати (sic!) и красотѹ ей ѿпятъ, бо била ꙗко агг҃лъ, а̑ бридкост на ню вложилъ. по сем повелѣ Гд҃ь изнати (sic!) из раꙗ В текстах Tix., Пипіна і Порфірьєва сего уступу нема. [6]) Др. тогда попятъ агг҃ли скоп побіюще изгна нас из раꙗ; Tix. Пояша насъ ангели свирѣпіи, побиюще, и изгнаша насъ изъ раю. [64]) Др. егда како. [65]) Др. и не ѿпѹстит нас. Tix. має се місце так: Адамъ же моляшеся и плакашеся и глаголя: „Послабите намъ, егда како умилосердится Господь о насъ.“ И отпустиша насъ архангели. [66]) Др. vac. [67]) Др. Бг҃ѹ. [68]) Др. изна. [69]) Др. не пѹсти. [70]) Tix. сѣдохомъ во единомъ тужденіи. [71]) Др. на лице свое. [72]) Др. и плакасѧ м҃ дн҃їи. [73]) Др. Tix. vac. [74]) Др. поцивае мъ; Tix. ищеве. [75]) Др. храними. [76]) Др. шглашѣло; Tix. оляде. [77]) Др. во мнѣ шмалѣ. [78]) Др. Ѧдамъ же рече. [79]) Др. не ѿдалисѧ; Tix. не удаляется. [80]) Др. и шбиндохомъ. [81]) Др. нѣчто снѣдѣ. [82]) Дв. токмо цвѣти селнии согрѣваста; Tix. токмо чволъ и траву сельную. [83]) Др. прест҃пи ми. [84]) Др. коню. [85]) Др. vac. [86]) Др. від слова плода до насытихомсѧ vac. [87]) Др. скоты и гади. [88]) Др. Ѧдам же сотвори. [89]) Др. нѣкое питомо ѿлѹчивъ собѣ на потребѹ. [90]) Др. vac. [91]) Др. и в҃сѣм звѣрем vac. [92]) Др. тогда рече. [93]) Др. дѣланїй; Tix. дланій. [94]) Др. нача шрати. [95]) Др. пришедъ. [96]) Др. волами; Tix. и ста пред волами vac. [97]) Др. неда. [98]) Др. гл҃ы. [99]) Др. vac. [100]) Др. не дамъ азъ. [101]) Др. vac. [102]) Др. vac. [103]) Др. vac. [104]) Др. бжа҃ы. [105]) Др. понди. [106]) Др. не дадеⷭ. [107]) Др. дод. шрати гл҃ы, далї аж до: запиши vac. [108]) Др. мѣнѣ. [109]) Др. иже. [110]) Др. vac. [111]) Др. видыше [112]) Др. дод. иже сним [мб. сн҃ъ scil.

Digitized by Google

вжїй] [113]) Др. vac. [114]) Др. оурадовасѧ [115]) Др. запиши рѣкописанне ское Тіх. додає ще: да еси мой, тогда мою землю работай. [116]) Др. взы [117]) Др. Тіх. vac. [118]) Тіх. плеча [119]) Др. і Тіх. додають за сим: сице рече: чия земля, того и азъ и чада моя. дияволъ же взятъ рукописание [120]) Др. и держа к себе; Тіх. и державіе. [121]) Др. азъ Єва [122]) Др. рѣхъ. [123]) Др. покаимоса, гдне, да избавит нас [124]) Др. покаимоса [125]) Др. ти постъ [126]) Др. и азъ бѣдѫ [127]) Др. дод. Ѧдам [128]) Др. внити [129]) Др. во Стирѣ рѣкѫ [130]) Др. на главѫ свою [131]) Др. vac. [132]) Др. стонт. [133]) Др. во внишнѣ водѣ [134]) Др. після сего додає: Ѧзъ рѣхъ: сотвори ми билигъ сокровенъ. и дадѣ ми и рече [135]) Др. Фтѫ[дѫ] [136]) Др. дод. ик тебѣ [137]) Др. во рѣцѣ [138]) Др. ко женѣ [139]) Др. зам. слезы роначи нас: слонце роснаше; Тіх. слезы оряще vel отъ тряще. [140]) Др. и гласше [141]) Др. послалъ [142]) Др. Ф рѣки сеѳ [143]) Дрог. зам. сего нас: тогда Ѧдамъ не вѣровал емѫ [144]) Др. во трети[ѩ] [145]) Др. vac. [146]) Др. сотворитисѧ [147]) Др. соблазнише мене [148]) Др. прих. к. мнѣ vac. [149]) Др. да не [150]) Др. есмъ [151]) Др. дод. мене [152]) Др. vac. [153]) Др. велико [154]) Др. не вѣровахъ, дондеже [155]) Др. показалъ ми бисть [156]) Др. дод. свой [157]) Др. и зийдохомъ въ Мадиамъ [158]) Др. після сего нас: Єгда же возрастоша, Каинъ бѣ рабоатаѳ землю, а Ѩвел скоти пасѧше и жертвѫ твориша шба Бгѫ, Каинъ Ф плодовъ а Ѩвелъ Ф скота. и не приятъ Бгъ жертвѫ Каиновѫ а Ѩвелевѫ любѧше и за то возненавидѣ Каинъ Ѩвела. и рече Каинъ ко Ѩвелю: поидѣмъ на поле. и поидоша шба на поле и тамо оуби Каинъ Ѩвела брата своего. [159]) Др vac. [160]) Др. востав'ъ [161]) Др. Тіх. рече ко мнѣ [162]) Др. рождениѧ его [163]) Тіх. нас се місце так: отряжена есть кровь Авелѣва оуб. К.; Др. попутано: кроке Ѩвелеви оубиениѥм Каином [164]) Дрог. Тіх. его [165]) Дрог. ѧ [166]) Др. распалисѧ срдце мое [167]) Дрог. Всѣдъ [168]) Дрог. додає: на wслы [169]) Дрог. Тіх. и не рече ему ничтоже [170]) Др. тогда азъ родихъ [171]) Др. гдне мои [172]) Дрог. не злаго родит срдце мое [173]) Дрог. оуже родихъ сна к мѣсто Ѩвела. [174]) Др. тогда Ѧдам клатохъ сѧ [175]) Др. встании сѧ [176]) Др. По семъ Сифъ [177]) Др. Фче [178]) Др. поидѫ во рай [179]) Др. да видишъ [180]) Др. оупокоишъ себе [181]) Др. Ф снѫ мои, како ти внидеш во рай? [182]) Др. не тако есть но тако: но поиди противѫ рая и плачсѧ, да не како приствпит Ф древа Бгѫ маслинна [183]) Се місце поясоване в ркп. о. Теодора, в Дрог. читаємо так: да оувидитъ, како оупокоитсѧ болѣзнъ мнѣ. и рече Сифъ: а какаѳ естъ болѣзнъ? [184]) Др. снѫ мои. [185]) Др. болезнъ [186]) Др. и всегда во печали пребѫдеши [187]) Др. болѣзни [188]) Др. болезнъ [189]) Др. послѣдѫѳ [190]) Др. да wвладаетъ [191]) Др. а єгда ражъдаеши, то смртію

Digitized by Google

растлѣши сѧ [192]) Др. востанъ [193]) Др. поиде к рѣкѣ [194]) Др. и видѣ два люта звѣра рекомыя Горгонїй гонящима сѧ на Сифа. [195]) Др. жена же слышавши к немѹ рече [196]) Др. ѡ звѣрѹ нечисти[и] [197]) Др. развертѣти [198]) Др. смѣшъ [199]) Др. на насъ [200]) Др. рече ей [201]) Др. Ѳ тебе естъ [202]) Др. како ти смѣла оустѣ Фкерсти [203]) Др. для того [204]) Др. додає: горко [205]) Др. тако гѫ [206]) Др. заклинаю тѧ Бг҃ом живим, звѣрѹ шкаянїй, да пребивавши в ложи своем до сѣднаго дне, егда тако дерзаеши на изядение чл҃ка. [207]) Др. пребивает тамо звѣр во вѣки. [208]) Др Я Сифъ шедъ со матернею своею [209]) Др. имъ [210]) Др. додає: Гдн҃ь [211]) Др. почто плачете [212]) Др. Фц҃ъ твои [213]) Др. приближи сѧ дн҃ь его [214]) Др. додає за сим: и скончаша сѧ дние его оуже [215]) Др. тогда оуломи дрека архангелъ во раи [216]) Др. принесе ко Ядамѹ [217]) Др. видѣ то дреко [218]) Др. кѣнецъ с того дрека [219]) Дрог. и видѣ рѹкѹ Гн҃ю приемшѹю дш҃ѹ его [220]) Др. возрѣкъ Сифъ [на] йко и видѣ [221]) Др. Фца своего Ядама [222]) Др. недалече Ѳ Гда [223]) Др. молящихсѧ [224]) Др. оумолкоша [225]) Др. додає: ко Ядамѹ [226]) Др. агг҃ла. [227]) Др. да сопрятлет тѣла Ядамова [228]) Др. плоучити [229]) Дрог. и взят агг҃лъ тѣло Ядамоко й знесе его на мѣсто рекомое Терѕсий блато [230]) Др. Ї тѹ [231-231]) Др. vac. [232]) Др. гл҃юще [233]) Др. vac. [234]) Др. vac. [235]) Др. Ядам же [236]) Др. дод. и за всѣ [237]) Др. иже бѣ [238]) Др. Йева [239]) Др. к седмїй дн҃ь [240]) Др. преклони главѹ и оумре [241]) Др. и погребе ю Сифъ близъ сѧ на Йкела. Решта vac.

В. Із Слова св. Меѳодія Патарського. Ркп. XVII. в. стор. 1—7.

[Сотворенє свѣта і перших людей, їх перший гріх і вигнанє з раю]. Сотвори Бг҃ъ Ѳ начала сѣтъ, йко й землю, а не йко хитрословци гл҃ютъ, землѧ сотворенна на трохъ китехъ й на тридесатѣ й на желѣзномъ столпѣ, но не естъ такъ, но йко же писанїе гл҃етъ: оутверждей ни на чемъ же землю повеленїемъ сы. Й сперва сотвори Бг҃ъ йко й землю, но невидима была земля ни оукрашенна, й тма верхѹ бездна ея й дхъ Бжїй нешаше сѧ верхѹ вездны во трехъ коморахъ, то естъ стѫ Троица. Й рече Бг҃ъ: да бѹдетъ свѣтъ! й в том часѣ билъ свѣтъ, й нарече Бг҃ъ скѣтъ дн҃ь, а тмѹ нарече нощь. Во первїй же дн҃ь сотвори твердь й водѹ, йже бѣ под твердїю й йже бѣ над твердїю й нарече Бг҃ъ твердь йбо. Й во вторїй дн҃ь сотвори землю, й совокѹпй водѹ, йже под нбсемъ во сонъмй своя, й яви сѧ сша. й нарече Бг҃ъ сшѹ землю, а состави водныя нарече море. В той дн҃ь раздѣ-

Digitized by Google

лиша сѧ водѝ, полъ ѝхъ возыйде на нѣбо, [полъ же на] землю. Ѝ во трет҃ій дн҃ь сотвори сл҃нце великое скѣтило в' начатокъ дн҃ю, ѝ дрѣгое скѣтило сотвори в' начатокъ ноши ѝ звѣзды на ѹ҃краше҃нїе нѣб҃. Ѝ во четверт҃ій дн҃ь сотвори Бг҃ъ мо́ре ѝ рѣки ѝ ѝсточники ѝ е҃зера́ ѝ киты́ великїѧ ѝ всѧкїе рыбы творѧщѧ плодъ. Ѝ во пѧт҃ій дн҃ь сотвори всѧ звѣ́ры земныѧ по родѣ ѝхъ ѝ всѧкъ гадъ ѝ всѧкѹ птицѹ пе҃рнатѹ по родѣ ѝхъ, ѝ при́зрѣ Бг҃ъ на все созда́нїе свое́, ѝ было добро велми́. ѝ рекъ: Сотворим чл҃вка, да ѡ҃бладлѣетъ всѣмъ ѝже на земли ѝ к мори ѝ на воздѹсѣ. Ѝ во шестый дн҃ь сотвори Бг҃ъ чл҃вка ѿ ѡ҃смы́ частїй: тѣло ѿ персти, мысль ѿ ѡ҃блака, кости ѿ камене, крокъ ѿ чермнаго моря́, ѡ҃чи ѿ сл҃нца, дыха́нїе ѿ вѣтра, тепло́та ѿ ѡ҃гня́, а҃ дш҃ѹ самъ Бг҃ъ водхнове́къ ѝ ѡ҃живи́ е҃го. Ѝ рече е҃мѹ Бг҃ъ: что е҃си видѣлъ? ѡ҃нъ же рече: Видѣхъ, Гд҃и, тебе на кр҃тѣ пригвожденна, ѝ е҃ще видѣхъ Петра и҃дѹща в Римъ, а҃ Павла в' Дамаскъ, а҃ Матѳе́а в' землю чл҃вкоѣдецъ, а҃ Марка во Ѧлеѯа҃ндрїю, Ї҃ѡанна во Е҃фесъ. Ѝ рече Бг҃ъ: не добро́ е҃сть быти чл҃вкѹ е҃дномѹ на земли, сотво́рим е҃мѹ помощницѹ. Ѝ вложи́ сонъ во Ѧдама ѝ винѹ́въ с него ребро меншее ѝ сотвори́ е҃мѹ жен҃ѹ. Ѝ посла́ Бг҃ъ а҃гг҃ла сво́его, ѝ взѧ́лъ на востоцѣ Ѧ҃зъ, на запа́дѣ Добро́, ѝ на ю҃зѣ Мѣлѣте, ѝ на сѣверѝ Ї҃ѡръ, ѝ сими́ четы́рма слова́ми нарече́ и҃мѧ е҃мѹ Ѧдамъ. Ѝ возвѣ́дивъ е҃го ѝ показа е҃мѹ жен҃ѹ ѝ рече: что́ сїѐ е҃сть? Ѻ҃нъ же рече: се кость ѿ кости моеѧ́ ѝ плоть ѿ плоти́ моеѧ́. Ѝ рече Бг҃ъ: тобѣ да бѹ́детъ жена́, да не́ю ѡ҃бладаеши. Ѝ далъ е҃мѹ Бг҃ъ добро́ слово ѝ нарече и҃мѧ е҃мѹ Ѧдамъ, перъкїй чл҃вкъ на земли́ ѝ пр҃ркъ. Сотворе́нъ же бысть Ѧдамъ во шестый дн҃ь, а҃ во седмїй дн҃ь почи́ Бг҃ъ ѿ всѣхъ дѣлъ сво́ихъ, тотъ же́ дн҃ь бл҃гови҃лъ ѝ ѡ҃стылъ. Ѝ сотвори Бг҃ъ противъ седмъ дн҃ій седмъ тисѧ́чїй лѣтъ. Ѝ наса́ди рай ко Е҃демѣ ко востокѹ ѝ введе тѹ чл҃вка, е҃гоже́ сотвори, ѝ всѣ́ѧ Бг҃ъ в' рай всѧко древо красное, ѝ древо животное посредѣ раѧ́, ѝ древо разѹ́мное, е҃же видѣ́ти добро́ и зло. Рѣка же течетъ и҃з Е҃дема и напаѧ́етъ рай, а҃ ѿтѹ́дѹ раздѣля́етсѧ на чотири рѣки: и҃мѧ́ первой рѣцѣ Фиссо́нъ, сїѧ́ ѡ҃бходитъ всю́ землю е҃лладскѹю; и҃мѧ́ второй рѣцѣ Гео҃нъ, сїѧ́ ѡ҃бходитъ землю е҃диѳ҃пскѹю; и҃мѧ́ третей рѣцѣ Тигръ, сїѧ́ ѡ҃бходитъ всю́ землю Ассѷ́рїйскѹю; и҃мѧ́ четвертой рѣцѣ Е҃фратисъ. Ѝ рече Бг҃ъ Ѧдамѹ: ѿ всѧкаго дре́ва сѣ́наго к' раю́ ѣ҃ждъ, а ѿ дре́ва разѹ́мнаго не вкѹшай; а҃ще ли вкѹси́ши, смр҃тїю ѹ҃мре́ши. Ѝ призва Бг҃ъ всѧ ско́ты земнїѧ ѝ всѣ птица нѣ́ныѧ, ѝ рече Бг҃ъ Ѧдамѹ: нарѣцѝ и҃мъ и҃мена́ Ѝ нарече́ Ѧдамъ и҃мена́ всѣмъ звѣре́мъ земни́мъ ѝ всѣмъ птицам нѣ́нымъ. Ѝ рече Бг҃ъ: ты ѡ҃бладаешъ и҃ма́.

Digitized by Google

Ѧдамъ жѐ и̑ Є̑ввá ходиста в' рай ѡ̃ба нагá, но не видѣ́ста наготы́ своѐм. Змїá жѐ бѣ̀ мꙋдрѣ́йший всѣ́хъ звѣ́рей на земли. И̑ речѐ змїá ко̀ Є̑ввѣ̀: чого́ не повелѣ̀ Бг̃ъ вамъ в'кꙋси́ти? И̑ речѐ Є̑ввá: Ѡ̀ древа̀ разꙋмнáго; речѐ: а̑ще в'кꙋси́та, смр̃тїю ꙋмрета́. И̑ речѐ змїá: нѐ смр̃тїю ꙋмре́та, но разꙋмѣ́ти бꙋдéте а̑ко Бг̃ъ доброѐ и̑ злоѐ. Є̑ввá жѐ послꙋша́вши змїи̑ вкꙋси Ѡ̀ древа̀ разꙋмнаго и̑ дастъ Ѧдамꙋ и̑ снѣ́доста. И̑ ѿверзостѣ̀ сѧ̀ ѡ̃чи ѡ̃бѣ́ма и̑ ꙋвидѣ́ста сѧ̀ а̑ко на́га и̑ закрыста сѧ̀ листвїе́мъ смоковнимъ. И̑ ꙋслышаста Бг̃а ходя́ща ко вечерꙋ ꙋ рай̑, и̑ сокрыста сѧ̀. И̑ возва Бг̃ъ гл̃а̀: Ѧдаме! Ѧдаме! гдѐ е̑си? И̑ речѐ: сѐ а̑зъ, Гд̃и! Преслꙋшахъ заповѣ́дь твою̀ и̑ скры́хъ'сѧ̀ Ѡ̀ лица̀ твоего̀. И̑ речѐ Бг̃ъ: кто̀ тѧ̀ прелсти̑? Ѻ̑н'жѐ речѐ: Є̑ввá, а̑ Є̑ввꙋ змїѧ̀. И̑ речѐ Бг̃ъ: проклѧ́та бꙋди змїѧ̀ Ѡ̀ всѣ́хъ звѣ́рей земны́хъ! На чревѣ̀ твоемъ̀ да пресмыкаешисѧ̀ всѧ̀ дн̃ы живо́та тво́его, и̑ вꙋдꙋ враждá междꙋ чл̃вкомъ̀ и̑ тобою̀, да̀ зриши̑ ѡ̃ного пати́, а̑ ѡ̃нъ твоея̀ главы̀! Ев'вѣ̀ жѐ речѐ: мно́жае ꙋмно́жꙋ печаль твою̀, и̑ в' печалѝ породи́ши чада̀ твоа̀. Ѧдамꙋ жѐ речѐ: а̑ко послꙋша́лъ е̑си гласъ же́ны тво́ея̀ и̑ нѐповелѣ̀ннаго ты̑ древа̀ в'кꙋсы́лъ е̑си, проклѧ́та землѧ̀ в' дѣлѣ́хъ твои̑хъ и̑ в' потѣ̀ лица̀ сво́его да ѧ̑си хлѣ́бъ свой̑, дондéже возвратиши сѧ̀ въ̀ землю, Ѡ̀ нея̀ жѐ взѧ́тъ е̑си. И̑ сотвори Бг̃ъ Ѧдамꙋ и̑ женѣ̀ его̀ рызи кожа́ны и̑ ѡ̃блечѐ и̑̃хъ и̑ и̑зведѐ и̑̃хъ и̑з' рам̃. И̑ сѣ́де Ѧдамъ̀ прямо̀ раю̀ плача сѧ̀ и̑ быи̑ сѧ̀ каменем̀ во̀ персѝ своѧ̀ гл̃а̀: раю̀, раю̀, краснаѧ̀ доброто̀, менѐ радѝ насажденъ̀ е̑си, Є̑ввы̀ радѝ заключенный! Поманѝ мѧ̀ раю̀ шꙋмѣ́нїемъ лїствїи̑ твои̑хъ! Ѻ̑ мл̃тыжѐ, помилꙋй мѧ̀ падшаго!

И̑ наста̀ви Бг̃ъ хер̃ꙋвима со ѡ̃рꙋжїе́мъ ѡ̃гненным стрéцы врат̃ъ е̑демскы́хъ.

Апокріфічне Слово Меѳодія Патарського о початку і кінці сьвіта було в цїлости напечатане Тіхонравовим в чотирьох відмінних текстах. Ми розбиваємо першу часть сего памятника на уступи, котрі печатаємо окремо між легендами про Адама, про Ноя, про Ізмаіла та про Гедеона. Друга часть Слова належить до літератури есхатологічної і буде напечатана в однім із слїдуючих томів нашої збірки.

Г. Із Крехівської Палеї, стор. 82—83.

[Ѻ̑ и̑згнании Ѧдамови.] И̑згна Гс̃ъ Бг̃ъ Ѧдама и̑ Є̑ввꙋ и̑з раꙗ̀ и̑ постави Хер̃ꙋвим[а] и̑ пламенное ѡ̃рꙋжиѐ ѻ̀бращающа с[а] хранит[и] пꙋть древа животнаго. и̑ плакаша Ѧдам горце гл̃а̀: раю

прѣстый, йже мене рад[и] насажень а Ѥвы рад[и] затворен! Но молю тебе сотворшаг[о] й мене създавшаго, да неколи твоих цвѣтець насыщю сѧ.

В Кол. анї Ков. Палеї сего уступу нема.

Д. Рукопис о. Іллі Білахевича стор. 106—110.

[Смерть Адама]. Ѧдам бѣше во Ѥдемѣ пред двермі райскими[1]). Ѥгдаже[2]) приближи сѧ ємѹ смр̃ть.[3]) разболѣ сѧ вельми[4], Ѧдам[4]). Сидъ вопроситъ[5]) мт̃ере своеѧ Ѥки[6]) и рече:[6]) Покѣж мн, мт̃и моѧ, чемѹ[7]) тако[7]) ѡ̃т̃цъ мой болит? Много дивлю сѧ темѹ.[8]— Ти же всѣ знаеши, ти мт̃и моѧ, разумѣеши, чемѹ болит.[8]) Ѥва рече: Сн̃ѹ мой,[9]) желает Ѧдам[10]) ѡ̃т̃цъ[11]) твой[11]) благаѧ райскїѧ.[12]) Сидъ рече: живъ Гд̃ь[13]) Бг̃ъ мой, аз[14] - ѣ пойдѹ въ рай[14]) й принесѹ ємѹ ѿ раю[15]) лѣторасли[16]) райскїѧ[16]). В той час костакъ[17]) Сидъ[18]) й йде[19]) во Ѥдем[20]) й оуслиша гласъ гл̃ющїй:[21]) Сиде, Сиде, стани сѣмо,[22]) не можно тѹтъ нѣкомѹ[23]) прійти! Сидъ рече: Гд̃и, Ѳцъ мой кл̃нт за[24]) благаѧ райскаѧ и того ради пріидохъ тѹ.[25]) В[26]) той[26]) час[26]) Агг̃лъ Господинь принесе Сидѹ[27]) ѳ̃ лѣторости[28]) прѹти й рече ємѹ: Се єст древо просвѣщенїе[29]) мирѹ, се єстъ древо[30]) воскресенїе мертвим, се єстъ древо во[31]) спасенїе[32]) мирѹ кѣрѹющим[33]) во[34]) него,[31]) в цр̃ствїе божїе[35]) внійдѹт. Взем Сидъ[36]) ѿ[36]) агг̃ла[36]) ѳ̃[36]) прѹти[36]) и[36]) принесе Ѧдамови.[37]) Ѧдам же[38]) видѣ[38]) и[38]) позналъ[39]) тїе[40]) лѣторосли[40]) и козѣдхнѹ велми и рече: Сїе[41]) естъ древо[42]) разумное, сего ради изгнан ѥ[43]) со[44]) Ѥвою[41]) из раѧ. И взять его й сплетъ[45]) себѣ[46]) вѣнецъ и вложи[47]) на главѹ свою й оумре. И погребоша[48]) Ѧдама со вѣнцем[49]) во Ѥдемѣ пред[50]) врати[50]) райскими.[50]) И израстоша ѳ̃ прѹти из глави Ѧдамови,[51]) с коренїа єдина, а во версѣхъ раздѣлающе сѧ на трое. И возїйде бо древо ѿз Ѥдема великое кисотою й красотою, й тое єстъ животное.

[1]) пред раискымі дверьми [2]) й ѣгда ж[е] [3]) съмр̃ть [4]) vac. [5]) Сиѳ ж: сѣ ѣг[о] проси [6]) vac. [7]) почтѡ се 8—8) азь, бо ты сѣе разумѣти маеш, чего ради се болит. [9]) дод. Сиѳе, всегда [10]) vac. [11]) vac. [12]) дод. того ради болезнь сїа ѣмоу [13]) vac. [14]) зам. сего: въ рай кънідоу [15]) ѿ раю [16]) vac., натомість додано: да виждоу ѣгда како не възболит [17]) й въставь [18]) vac. [19]) поиде [20]) vac. [21]) гл̃ющь [22]) зде [23]) не възможно ѣс[тъ] само никомоу [24]) желаѧ [25]) vac. [26]) vac. [27]) ѣмоу [28]) дод. всемѹ [30]) vac. [31]) vac. [32]) спс̃ѣнїа [33]) вѣрѹющим [34]) vac. [35]) въ цр̃ство нбсное [36]) vac. [37]) Ѧдамоу [38]) vac. [39]) позна ѣго [40]) vac. [41]) се [42]) дод. разлоучениѣ и [43]) сыхъ [44]) vac. [45]) высплете [46]) совѣ [47]) възложи [48]) похованша [49]) дод. въ горѣ Сѷблатѣ [50]) vac. [51]) Відси слїдує конець відмінний, котрий тут наводимо: й паки съставльшесѧ ѣдино бы[тъ]. й расте древо таино

Digitized by Google

въ з҃-кратїй раздѣлающисѧ на трое и паки съставѣщи с[ѧ]. възыйде бо древо йзъ ѳдема велико высотою и красотою. и никтоже[ѥ] того не вѣдаше. и то ес[ть] древо животное.

Похожий сербський текст по ркп. Григоровича з XV. в. напечатав Н. Тихонравовъ, Пам. отр. р. лит. I., 308–309. Є се частина псевдепіграфа „Слово святаго Григорія Богослова о крестѣ и о Адамѣ и за два разбойника“. В рукописї о. Теодора з Дубівця находить ся сей текст на стор. 100—101. Відміни его супроти тексту о. Білахевича подані в примітках.

Е. Крехівська Палея, стор. 104—105.

(Ѻ) сдѣланий стыи Троица). И бысть Адамъ в немощи и посла сна своего Сифа ко вратом раи гѫ: да просиши оу Га и послет[1]) агглъ свои, да даст ми масла ѿ древа милованна,[2]) да бых помазалъ тела моего немощнаго.

Йзъ же Сифъ егда вѣхъ моля Га оу вратъ ѥдемьскых, зарѧ[3]) ши ми с[ѧ], архангелъ Гнь Михаил: азъ же[4]) есмь поставленъ чресъ естество чѣче. тобѣ ѕво[5]) реко Сифе, не мози ты трудити се слезами моля сѧ масла ради милованїа, да помажеши Фца своего Адама болезни телеси его. темьже йнемь законом не можеши ѿ него приати разкее к' последнмоу дни. егда йсполнена боудоут ѧ и ѳ лѣт, то придет на землю сн бжи[7]) Хс и сътворит къ:кресенїе тѣло Адамово[8]) и ѡживит телеса мртвых. и тъ прид[е]тъ къ Іердлстей реце крстити сѧ и егда изыдет ѿ коды, тогда ѿ олеа мѣти его[9]) помажет вса кѣрвю-щаа и боудет олей милованїа и порожени боудоут водою и дхомъ в' жїзнь вѣчнѹю. тогда придет възлюбленый снъ бжи Хс и введеть Фца твоего Адама в рай къ древо милованїа.

И жит Адам къ ѡстроке Аѳѕний лѣт ѧ и л и оумре. и вземьш[е][10]) агли тѣло его и погребоша[11]) посред земла къ Ерлмѣ, йдеже распаша Га, еже сѧ наречеть[12]) лобное мѣсто, еврейскы Голгоѳа.

[1]) дод. ти [2]) милованнна [3]) за раем [4]) vac. [5]) оуко [6]) троудитис[ѧ] съ [7]) дод. возлюбленый [8]) Йдамлю [9]) своем [10]) взешаж[е] [11]) дод. и [12]) наричает.

Статя напечатана у Н. Тихонравова, Памятники отреч. русск. лит. I. 17—18 з відмінами поданими у нас в примітках; вона винята з Новгородської Палеї писаної в р. 1477. В Колом. анї Ков. Палеї сего уступу нема.

Digitized by Google

Ж. Рукопис о. Іллі Білахевича (стор. 80).

(Слово о главѣ Адамовѣ, како в корены лежала). Глава Адамова во корени древа лежаше коло Іерусалима. не вѣдаше нѣхто. во єденъ днь Соломон цр̃ъ пошолъ на ловы. Єденъ рабъ его ношаше цр̃скїй плащъ, і ѣстро́ба и́ хорта, і отдѣли сѧ от Соломона. Внезапу же висть бу́ра велїа. ѡ́нїй рабъ оу́видѣвъ пещеру и схоронил сѧ в тую пещеру. И видѣвъ тако ꙗко кость камень велїй, дивиша сѧ. Бу́ра же дождевная престa, рабъ же йс пещери прї[й]де ко цр̃ю Соломону. Соломон же со гнѣвом рече ємѹ: чтож твориш? плащъ мой єси взялъ, а мене бу́ра потопила, а ти чемѹ не змокълъ єси? Рабъ же рече: Господине мой, аз ꙗ̃ вкидѣлъ пещеру и войшолъ, а таꙗ̃ пещера костяна́. Цр̃ъ рече: а́зъ ꙗ̃ пойдѹ и виждѹ єю́. На ѵтрїи же днь пойѧлъ Соломонъ к пещерѣ и вкидѣлъ ѡ́нѹю пещеру. І повелѣ ѡ́чистити отъ перстi и отъ корѣнiя. И видѣ Соломон и позна, же то не пещера, але глава Адамова. И вразумѣлъ, ꙗкъ там ѡ́на принесенна висть И собра Соломон всю державу свою и рече: како ꙗ̃ сотворю, творите вси тако. Соломонъ же взем рѹкомїю и рече: покланаю ти сѧ ꙗко перкой тварi Господней. Народ же вкесъ тако сотвори. И сотворивше мѧ́тву над главою вели... на горѣ Голгодѣ. и того ради нарече Литорги со гра... и тоу висть го́рнице всемѹ Іерс̃алимѹ.

В кінцевих рядках деяких слів не можна прочитати.

З. Дрогобицький рукопис XVIII в. (стор. 5.)

(О главѣ Адамовѣ, которую принесли дѣмони з древомъ). Ꙗко позна Соломон, иж то Адамова голова, и принесе ю посредѣ Єрусалима, и снидоша сѧ вси людиє, и повелѣ им всѣм глѧ: ꙗкоже мене видите творяща, тако и вы творѣте. И Соломон взят каменъ, и поклони сѧ ємѹ глѧюци: Поклоняю сѧ тобѣ ꙗко бжой перкой тварi. и верже каменъ на главу Адамову глѧ: и побиваю тѧ ꙗко преступника бжiа. И весъ народъ верг каменiем на главу Адамову, и сотвориша на том мѣстѣ [холмъ глѧемый] еврейскомъ (sic!) ꙁыком Голгода. И тамо погребоша главу Адамову. И то висть соборище всемѹ Иерусалимѹ.

Аналогічний до наших текстів Ж і З текст 6 у Пипіна, Пам. стар. русской литерат. III, стор. 8.

Зведені тут легенди про Адама і Еву — далеко не все те, що маєть ся на сю тему в апокріфічній літературі загалом. Дечого

Digitized by Google

в южно-руських рукописних збірках апокріфів доси в загалі не віднайдено, напр. Житія Адама і Еви в першій редакції; подані нами два варіанти того житія, А. і Б., належить до другої редакції, котрій проф. Ягіч прямо приписує южноруське походженє, а котру ми раднійше згоджуємо ся признати болгарсько-богомільською переробкою грецького житія першої редакції. Про се, як і загалом про літературу сего житія гл. знамениту монографію проф. В. Ягіча (V. Jagić, Slavische Beiträge zu den biblischen Apocryphen I. Die altkirchenslavischen Texte des Adambuches. Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, philos. histor. Classe, Bd. XLII. Wien 1893), далі доповненє до неї дра Й. Полівки (J. Polivka, Die Vita Adae et Evae in der altböhm. Literatur. Archiv für slav. Philologie Bd. XVII, 186—192) і мою рецензію (Житє і Слово IV, 474—476). Що до інших подробиць згаданих у зведених тут текстах, то годить ся завважити, що уступ о зложенію імени Адамового з чотирьох сторін світа (стор. 27) походить із жидівсько-тальмудичного жерела, на що вказав Барац (Г. М. Барацъ, Слѣды іудейскихъ воззрѣній въ древне-русской письменности. Лѣтопись Историко-филологическаго общества при Имп. Новороссійскомъ университетѣ IV. Византійское отдѣленіе II. Одесса 1894, Хроника, стор. 16—18). Інші подробиці наших апокріфів (про бунт ангелів, про гріх Адама і т. і.) гл. M. Grünbaum, Beiträge zur vergleichenden Mythologie aus der Hagadda (Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Bd. XXXIII, Leipzig 1877, стор. 231—234) а також в єго книзі „Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde", Leyden 1892 в главі о Адамі. Тексти церковно-словянських апокріфічних легенд про Адама напечатані в цітованих уже збірках Пипіна, Тіхонравова і Порфірьєва, грецький оригінал першої редакції в книзі К. Тішендорфа (K. Tischendorf, Apocalypses apocryphae, Lipsiae 1866); латинська версія, на котрій в значній части опирає ся друга редакція старословянська, напечатана з узгляднєнєм численних варіантів тамже, а оброблена В. Мейером (W. Meyer, Vita Adae et Evae, Abhandlungen der philos.-philolog. Classe der kön. bayrischen Akademie zu München, 1876, Bd. XIV, Abth. III, S. 187—220). Огляд літератури всіх легенд, що відносять ся до Адама, гл. надто в книжках Порфірьєва „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ", Казань 1873 і єгож „Апокр. сказ. о ветхоз. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки", Петербургъ 1877 (Сборникъ отд. русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ, т XVII, V. 1) ст. 34—46.

Digitized by Google

VI. Від Адама до Ноя.

А. Із Крехівської Палеї стор. 104.

(Діти Адамові). Бысˆ[ть] всѣхъ летъ Ѧдамовыхъ иж[е] житъ рожь Сиѳа лѣтъ з̃ сот. и родˆ[и] сн҃ы и дщери. и бысˆ[ть] всѣхъ лѣтъ Ѧдамовыхъ лѣтъ ѳ̃ сот и л̃. Роди же Ѧдам г̃ сн҃ы: Каѩна, Ѧвеля, Сиѳа, и две дщери: Зарѳ, Ѧсоуа҃мѳ. и по покелєнїю бг҃ю дастъ ѩмена всемъ звѣремъ и скотом и гадом и рыбамъ и птицам и своим чадом. Ѧдама ж[е] создалъ Гс҃ и ѩмя далъ, також и Є҃вгѳ. Ѧвель ж[е] оубьє҃нъ быкъ ѿ брата своєго Каѩна, Каѩнъ же поѧ҃тъ вторую сестрѳ свою Ѧсѳа҃мѳ. а ѩнде гдѣ дщери Ѧдамли первую Каламанѳ, а҃ вторую Ѧдеверѳ.

В Коломенськім і Ковельськім списках Палеї сего уступу, крім першого речення, нема. Ті самі подробиці має коротенький текст у Порфирьева, Сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по ркп. солов. библ., стор. 247—248, винятий з руського перекладу Хроніки Георгія Амартола.

Б. Із Крехівської Палеї, стор. 98—99.

(О Каіні). И родˆ[и] Ѧдам[1]) сн҃л[2]) и нарече ѩмя є҃мѳ Каѩнъ. сей бысˆ[ть] первагˆ[о] грѣхˆ[а][3]) плодъ. аще бо не бы Ѧдам престѳпилъ[4]) чресъ повелєнїе. не бы Каѩнъ оубилъ[5]) брата своєго, не бы потопъ[6]) на землю былъ[7]). но ѡ̃ семъ разѳмѣйми, якˆ[о] кто ѩмѣєт вълюбленнѳю дв҃ѳ[8]), то по своєи҃[9]) воли хощетъ[10]] съчтати (sic) мѳжѳ є҃м҃. дв҃ца же вѣсть и разѳмѣєть, ꙗко съчтати сˆ[м] єи҃ соудом Фца своєгˆ[о]. но не всˆ[м][11]) сѣть полнѧюци[12]) законъ. не терпѧще до Фца своєго повелєнїа҃. но аще которая҃ снабдить чьсть о҃ца своєго, то[13]) ѡ̃тшедши ѿ[14]) пазѳхы Фца своєгˆ[о] любима ѩмъ бываєт и҃ плод є҃а҃ бл҃вньъ бываєт родителма[15]). несмысленна[16]) ж[е] аще и вѣсть[17]) на крак, но не дождеть целомѳдриа҃ Фца своєгˆ[о] и҃[18]) блг҃венїа, но за[19]) распа-

Digitized by Google

леніѐ впадаєт тай̀[20]) и̂[21]) неѵгодна пред ѿцемь своим ꙗвлаєтсѧ. Також[е] и̂ Ѧдам єгда не ккѵси древа ѡ̂слѵшанїа̀. то не стыдѧста сѧ[22]). єгда ли ккѵсиста, и̂ оу҃зреста сѧ ѡ̃ба нага. Тѵ̀ же и̂ припоꙗсанїѐ[23]), тѵ̀ же и̂ крыꙗста сѧ. кнемѵ̀ же быхомъ рекл҃ї: ѠЎ Ѧдаме, ты съгрѣшии, а̂ мы сме̃ртию о̂сѵ̀ждени быхомъ! ѠЎ ме̃ти, змыа̀ послѵшла̀[24]), женьскый родъ безьчестиемь низкержень!

Но[25]) си всѧ и̂справи Гс̃. ѠЎ Ѧдама ж[е][26]) изведѐ[27]) женѵ̀ бес семени;[28]) та же и̂ род[и] сѧ[29]) ѠЎ прч̂тыа̀[30]) дв̃ца[31]) без семени. женою̀ внид[е][32]) прелесть и̂ паки ѠЎ жены роди сѧ Гс̃ спсѐнїе нам҃ъ дарѵ̀а. древом прельсти врагъ Ѧдама, и̂ паки кр̃тнымъ древомъ[33]) ѵ̀би Гс̃ врагъ. Ѧдамъ древа ккѵсивъ крыашас[а]; Гоу̃ пропатѵ̀ бывшю тма быс[ть] по всей земли ѠЎ ѕ̃. час[а] до ѳ̃. час[а]. шестоє̀ же ребро быс[ть] Єѵва Ѧдамѵ̀; в шестоє̀ же ребро пронзоша[34]) Га̃ и̂ акїѐ и̂зыде кровь и̂ вод[а], новый закѣтъ въ ѡ̂ставленїе грѣховъ. и̂ паки Ѧдамомъ чл̃комъ внид[е] в ны сме̃ртъ, и̂ паки Бж̃ чл̃къ быс[ть] и̂ чл̃комъ бесме̃ртию̀ сподобихомсѧ и погѵбленѵ̀ю пицю рая̀ ѡ̀бретохом.

[1]) Кол. vac. [2]) Кол. сѝъ [3]) Кол. vac. [4]) Кол. аще ко бѣ Ѧдамъ не оукѣдалъ [5]) Кол. оуки [6]) Кол. потопа [7]) Кол. vac. [8]) Кол. дкц҃ю [9]) Кол. всен [10]) Кол. дод. ю [11]) Кол. кѣ [12]) Кол. полнаще [13]) Кол. дод. и [14]) Кол. изъ [15]) Кол. праро҃ителема [16]) Кол. недомыслимаы [17]) Кол. і Ков. дод. тут: ыко оц҃ъ ины кдасть ю [18]) Кол. vac. [19]) Кол. и; Ков. за [20]) Кол. и та [21]) Кол. vac. [22]) Кол. стыдашетасѧ [23]) Кол. препоисанию [24]) Кол. дод. а [25]) Кол. vac. [26]) Кол. ко [27]) Кол. произведе [28]) Кол. ке-сѣмене [29]) Кол. то и самъ роднсѧ [30]) Кол. прч̂стоѣ [31]) Кол. дв̃ци [32]) Кол. дод. к [33]) Кол. кр̃тѣмъ древаным҃ъ [34]) Кол. проньзиша.

Гл. Толковая Палея ст. 92—93, стовпці 184—186, відки й подані повисші варіанти.

В. Із Слова Меѳодія Патарського, ркп. XVIII в. стор. 7—9.

(Каін, Авель і Сиф). Во тридцатоє ж[е] лѣто зачеши Єѵва̀ родѝ Каина и̂ сестрѵ̀ е̂го Каламо́нѵ. И̂ е̂ще по тридцатѝ лѣтехъ родѝ Якѣлѧ и̂ сестрѵ̀ е̂го Девѣрѵ. И̂ быс[ть] Якѣль пастѵ̀хъ ѡ̃вцамъ, а̂ Каинъ бѣ ѡ̃рѧ̀ зе́млю. По мнозѣ же кре́мени принесъ Каинъ Бг̃ѵ жертвѵ̀ ѠЎ плод зе́мних, Якѣ́ль же привед[е] ѠЎ ѡ̃кѣ́нъ скоѩхъ ягня̀ Бг̃ѵ. И̂ при́зрѣ Бг̃ъ на жертвѵ̀ Якѣ́левѵ, а̂ на Каиновѵ̀ не презрѣ. И̂ ѡ̃скоркѣ Каинъ велмѝ. И̂ речѐ Бг̃ъ Каинѵ̀: дла̀ чего́ смѵ̀тиш сѧ? Непр̃кдно ми́слѧ принесъ е̂си жертвѵ̀ свою̀ пред мѧ. Покай сѧ! Потомже речѐ Каинъ ко Якѣ́лю братѵ̀ свое́мѵ̀: пойдѣ́мо на поле! И̂ быс[ть] ходѧ́чим и̂м҃ по по́лю, к҃незапѵ̀

Digitized by Google

возмé Каи̑нъ ка́мень и̑ оубй Авéлѧ брата своего. И̑ рече Бг̃ъ ко Каи̑нꙋ: где е̑сть Авéль братъ твой? И̑ рече Каи̑нъ: не вѣмъ! Е̑гда а̑зъ страж е̑смь братꙋ мóемꙋ? И̑ рече Бг̃ъ: кровь брата твóего вопїетъ ко мнѣ ѿ земл҃ѧ. И нн҃ѣ проклѧт ти на земли. И̑ рече Каи̑нъ Бг̃ꙋ: а̑ще тако мй кысть слово твóе, да всѧкъ w̃брѣта́й мѧ̀ ꙋбьет мѧ̀? И̑ положи Бг̃ъ знаменїе на Каи̑нѣ, не ꙋбыти е̑го нѣкомꙋже. И̑ бысть Авéль первїй мр̃твецъ на земли. И̑ всели сѧ̀ Каи̑нъ в землю на и̑сходъ пр҃ѧмо Е̑демꙋ. Жена же е̑го зачеши и̑ роди сн҃а Е̑носа. И нѣ зиждѧ̀ градъ и̑ нарече и̑мѧ̀ граду томꙋ Е̑нóсъ. Роди же сѧ̀ Е̑носꙋ сн҃ъ Гаи̑да́дъ, а̑ ѻ҃ Гаи̑да́да Малелеи̑лъ, а̑ ѻ҃ Малелеи̑ла Мадꙋса́лъ, Мадꙋсаи̑лъ же роди Ла́меха. сей же Ламéхъ ꙋбы два брáта Е̑нóхова, поѧ̀ть собѣ жéнꙋ е̑ѧ̀ Ада́ꙋдъ. и̑ роди сéмꙋ Ададá Іw̃вила И̑ сей бѣ Фцъ жи́вꙋщих во кровѣхъ' скотпищных (sic!) И̑мѧ̀ братꙋ е̑го Йꙋва́лъ; сей же бѧ̀ше прегꙋдни́ца и̑ гꙋсли... Селла́ же роди Тавéлѧ̀ и̑ бѣ Тавéль кова́чъ мѣдй и̑ желѣзꙋ. Сей же Ла́мехъ и̑ Каи̑на ꙋбійцы. Оувидѣвъ же Адам жéнꙋ свóю Е̑ввꙋ, и̑ зачеши роди сн҃а, и̑ нарече и̑мѧ̀ е̑мꙋ Сидъ. И̑ рече Адамъ: дал ми Бг̃ъ сего сн҃а ѻ҃ мѣсто Авéлѧ̀, е̑гоже ꙋбы Каи̑нъ. И̑ томꙋ Сидꙋ посла Бг̃ъ громóтꙋ десѧт словъ: Йскóни бѣ слово; а̑ в' парáмешахъ: Йскóни сотвори Бг̃ъ нб҃о и̑ землю. И̑ ѿ того пóйде жидовское племѧ̀.

Поміщений тут уступ із Слова Меѳодія Патарського вяже ся безносередно з тим, що був поміщений висше.

Г. Із Крехівськоі Палеї, стор. 105.

(*Про Сиѳа*). Бысть же[1]) Сиѳъ моуж праведенъ. семꙋ вдана быша[2]) Е̑врейска писме[на], да быша разꙋмил[и] сн҃ове чл҃вчестий чюд[е]са Гд҃а Бг̃а. и̑ ѿ сего начаша быти грамот[и][3]). жить же Сиѳъ с҃ и̑ ѳ҃[4]) лѣт и̑ род[и] Е̑носа, е҃ж[е] толкꙋет сѧ скорбь и̑ болѣзнь. жить же Сиѳъ рож Е̑носа лѣтъ ѯ҃[5]) сот и̑ ѕ҃ и̑ род[и] многы сн҃ы и̑ дщери. Сиѳꙋ же разꙋмеющю Бг̃ом҃ъ преданла́ е̑мꙋ писмена и̑ ѡ҃ бытии е̑моу гл҃ющю, како подобает Бг̃а боѩтис[ѧ], тогда же быша мнози неразоумни. дивни ж[е] бѣхꙋ рече[6]) Сиѳови, да того рад[и] Бг̃ом҃[7]) звала[8]) к роду[е] томъ и̑ сн҃ы е̑го бж̃ий[9]) нарекоша с[ѧ], ꙗкоже и̑ мы по Хр̃ѣ христьѧне нарѣкохомъ с[ѧ]. и̑ бысть всѣх дне́й Сиѳовых лѣт ѳ҃ сот и̑ кї҃ и̑ ꙁмре.[10]) сей ж[е] Сиѳъ нареч[е] д҃ времени лѣт и̑ годы и̑ мцы и̑ и̑мена звездамъ. а слнцю и мцю Гс҃ сам нарече.

Digitized by Google

[1]) И бысть же [2]) бы[сть] [3]) нача быти грамота [4]) Кол. і, інші списки ѕ [5]) Кол. ѱ, інші з [6]) рѣчи [7]) Кол. vac. Ков. Бм҃ъ [8]) Кол. прозва; інші сп. прозкаша и҃ [9]) Кол. дод. сны [10]) Слідуючого речення ані в Кол. ані в Ков. нема.

Толковая Палея стор. 98, стовпці 195 - 196, відки й подані повисші варіанти.

Д. Із Слова Меѳодія Патарського.

(*Сифові потомки*). Сидъ родѝ Єноса. Позавидѣвже дїаволъ роду чл҃вчу и҃ прелсти а҃; и҃ почаѧли ходити сн҃ове Каи҃нови ко дщремъ Сидовимъ и҃ ѡскверныша са҃ кладомъ своимъ. Оувидѣвъ же Ѧдамъ прельщеніе дїаволе и҃ беззаконіе чл҃вѣческое, зафрасовал са҃ велми́ и҃ плака са҃ Бг҃а ѡ҃ злыхъ грѣсѣхъ и҃хъ. Житъ же Ѧдам лѣтъ девтсотъ и҃ шестьдесат пат и҃ оумре; положенъ бѣ в' земли Мадїамстѣй, и҃деже быст созданъ. Сидоко же племя҃ Фи҃де Ф Каи҃на. и҃ возведе Сидъ родъ свой на го́ру нѣкоую, близь сѣщи рам, и҃ Каи҃нъ нача҃ жити со родом своим҃ъ на мѣстѣ, на нем' же гнѣвное братѹ своемѹ оубіеніе сотвори. Сидъ же роди́ Ено́са. Житъ же Сидъ лѣтъ ѡ҃сѣмсотъ и҃ двнадцат, и҃ оумре. Єносъ же роди́ Каи҃нана; и҃ жит Каи҃нанъ лѣтъ сѣмъ сотъ и҃ сѣмъ и҃ оумеръ. Ѧ҃ Каи҃нановѹ сн҃ѹ Малелеи҃лѹ лѣтъ девтсот и҃ пат, и҃ оумре. Сн҃ѹ же Малелеи҃ловѹ Ѧ҃ре́дѹ лѣтъ бывше триста и҃ тридцать, и҃ оумеръ. И҃ паче оумножаше са҃ беззаконіе на земли, блдъ. оубійство, дїа҃волъ же радоваше са҃ ѡ҃ множествѣ беззаконій чл҃вчстѣмъ и҃ ѡ҃ погибели и҃хъ. Роди же са҃ Ѧ҃ре́дѹ сн҃ъ Ено́хъ.

С се дальша частина „Слова“, що безпосередно навязує ся до оповіданя про Каіна на стор. 35.

Е. Із Крехівської Палеї стор. 106.

(*Про Еноха*). Ѧ҃ жит Єноχъ лѣтъ р҃ и҃ ѯ҃е҃[1]) и҃ род[и] Маѳусаи҃ла,[2]) еже наречетса҃[3]) пѹщеніе҃ и҃ли посланіе҃. житъ же Єноχ рожь Маѳусаи҃ла[2]) лѣт с҃ и҃ род[и] сны и҃ дщери. и҃ бысть всѣχ[4]) Єноχовъ лѣт т҃ и҃ ѯ҃е҃. и҃ вгоди Єноχ Бу҃и и҃ не ѡ҃бреташе с[а҃], ꙗко престави и҃ Бг҃ъ его[5]). и҃мже тогда сѣщиі́ родъ внимаχѹ[6]) ѡ҃ Ѧ҃вели, ꙗ҃ко добродели[7]) рад[и] вкиенъ быс[ть], и҃ не чающа[8]) воскр҃нїа҃ мр҃твымъ[9]) добродели[10]) вклонаχѹ са҃[11]). Темже и҃ приложи

Digitized by Google

Бг҃ъ Єнохъ[а], ѡ҃бразн[12]) предлагаа҃ воскресенїа҃[13]) Єнохъ[а]. съ блг҃дтью҃ бг҃ею҃ съхраненъ бысть на ѡ҃личенїе Антихриста. но послед[и][15]) ѡ҃ томъ скажемъ.

[1]) а҃ и в [2]) Мафоусалоу [3]) толъкбютьсѧ [4]) дод. дйи [5]) vac. [6]) дод. си [7]) добродѣтели [8]) чающе [9]) дод. и [10]) добродѣтели [11]) оукланѧхѫтсѧ [12]) Ков. образъ [13]) воскресенью єноха [14]) то бо [15]) послѣди.

Толковая Палея ст. 99, стовпці 197—198, відки й подані повисші варіанти.

Ж. Із Крехівської Палеї стор. 106—107.

(*Про Ламеха*). Мафѫсалъ[1]) ж[є] род[и] Ламеха, єж[е] толкѫєть с[а]: чемѫ ти ликова хѫдомѫ?[2]) и҃ потом род[и] многы сн҃ы и҃ дщери. и҃ быс[ть] всѣхъ[3]) лѣтъ Мафѫсаиловъ д҃ сот и҃ а҃и҃.[4])

И начат Ламеѯ жити и҃ поꙗ собѣ двѣ жене: єдиной ймѧ и҃ Ада а второй ймѧ и҃ Сел'ла. той ж[е] Ламеѯ бѣ слепъ и҃ ловы творѧ[5]] и с пастыремъ[6]) ходѧ. и҃ некогдаємѫ ходящю по пѫстынѧмъ и҃ блатом и҃ водѧще и҃ пастырь и ѫвиде трости и҃ травѫ колеблющи с[а] и҃ гл҃а Ламеѯоу: виждѫ ꙗко не свемь,[7]) звѣръ йли ѣсть и[ли] птица. и҃ ѫстрой рѫкѫ Ламеховѫ на тѭ травѫ[8]) и҃ Ламеѯ пѫсти стрелѫ. и҃ абиѣ възопи чл҃къ и҃ йздыше. и҃ пришед Ламеѯ и҃ не кеде[9]) что ѫбилъ, звѣрь ли ил[и] птицю, понеж[е] бѣ даръємѫ: не видѧ пѫщалъ стрѣлѫ, но бй҃[м] повеленїемъ ѫстраꙗшеємѫ ловъ. и҃ прид[е] на мѣсто йдеже быти стрече и҃ видѣ чл҃ка лежаща рабъ ѥго. и҃ реч[е] Ламеѯ ѳтрокѫ: что ѣсть? мнѧшеть ꙗко звѣрь ѣсть. ѡ҃трокъ же реч[е]: Ѧдамль сн҃ъ Каинъ. Ламеѯ же въспоминавъ[10]) и҃ ѫдари ѡ҃трока и҃ тѫ ѫмре. хожаше[11]) по пѫстыни и҃ не киде камо нти. и҃ нѣкоторий ѳбрѣтше и҃ приведоша ег[о] в домъ къ женам. вшед же Ламеѯъ в домъ и҃ гл҃а къ женамъ своим[12]): понеж[е] Каинъ ѫби Ѧвела брат[а] своѥго и҃ седмь мщенїй҃ прият Каинъ, аз' же что створь оуспѣю҃, понеже ѫбиѯ моуж[а] въ ꙗзвѫ[13]) мнѣ, а ѫношю въ вредъ? и҃ множ[е]ство словесъ гл҃авъ и҃ покаанїе собѣ нареч[е]. къ истинѣ ащe чл҃къ не скѣде[14]) грѣха съгрѣшивъ покаѥт сѧ, а҃ потомъ не творит, блг҃ъ коудет. також[е] и҃ Ламеѯ, понеже неведе[15]) съгрѣши. и҃ сей быс[ть] первый покаанїю҃ наставникъ в род[е] чл҃ческомъ].

[1]) И Мафѫсала [2]) чемѫ ти или къ хѫдомѫ [3]) дйии [4]) и а҃ и в и ѡмретъ. Доси тілько в в Кол. і Ков. Палеї. Далі беремо до порівнання Новгородську Палею 1477, з котроі сей уступ напечатав Тіхонравов. [5]) твореше [6]) с пастыркомь [7]) несѣмъ

[8]) тратѣ [9]) вѣдѣ [10]) възстонахъ [11]) дод. Ламехъ [12]) к женама своима [13]) изю [14]) свѣдын [15]) некѣд[ын].

Толковая Палея стор. 99, стовп. 198; Тихонравовъ, Памятники отр. р. лит. I. 24 - 25.

О перших Адамових потомках в нашій старій літературі заховали ся тілько дрібні легендові подробиці, котрі ми тут і звели по нашим руконисам. Індекс згадує про якийсь осібний апокріф „Ламех“, та апокріф такий у нас не був звісний. Про жидівсько-тальмудичне походженє легенд о похороні Авеля за приводом горлиці і о вбійстві Каіна слѣпим Ламехом гл. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и событіяхъ, стор. 42 і єгож Апокр. сказ. о ветхоз. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библ. ст. 50—51, 104, 105.

Digitized by Google

VII. Книга Еноха.

Із полтавського рукопису ігумена Геннадія з поч. XVII в.

Кни́га ѡ̑ та́инахъ Ѥ̂но́ховихъ сн҃а Пре́дова мѹ́жа мѹ́дра и҆ бг҃олюби́ка. Ѡ̑ житїи и҆ ѡ̑ сн҃ѣ Ѥ̂ноховѣ. Бы́сть мѹ́жъ [у Попова хибно: мѹдръ] мѹ́дръ и҆ вели́кохѹдо́жникъ, є҆го возлюбы и҆ прїа́тъ є҆го Гдь, да ви́дит вы́шнѧѧ жи́тїѧ, мѹ́дрого ї̀ вели́ка и҆ недомысли́маго и҆ непремѣ́ннаго цр҃тво҆ї̀ Бг҃а вседержи́теля, преди́внаго и҆ сла́внаго и҆ свѣ́тлого и҆ многоѡ̑чи́таго сто́а́нїѧ сл҃ѹ́гъ Гдн҃ь и҆ непостижимаго пр҃тола Гдн҃ѧ, и҆ сте́пень и҆ ѡ̑кавле́нїй въ҆и́нствъ безплотныхъ и҆ несказа́ннаго сл҃ѹже́нїѧ стихїи́ мно҃же́ства, и҆ разли́чнаго видѣ́нїѧ, и҆ нейспокѣди́маго пѣ́нїѧ хр҃вїмскаго во́инства, и҆ свѣ́та безмѣ́рна самови́дець быти.

Въ врема ѡ̑но рече́: є҆гда и҆сполни́мися лѣ́т р҃ѯ҃е, родыхъ сн҃а мое́го Мад҃са́ла. По се́мъ же жи́хъ лѣ́т с҃ и҆ и҆сполнихъ вс҃ѣхъ лѣ́тъ живота́ мое́го т҃ѯ҃е лѣ́тъ. Въ а҃ дн҃ь пе́рваго мц҃а а҃зъ бѣхъ к' домѹ́ моем є҆ди́нъ и҆ почивах на ѡ̑дрѣ́ мое́мъ и҆ спах. І є҆гда спах, к'зы́йде вели́ка ско́рбъ к' ср҃дце мое́, и҆ къ҆ плача́ся ѡ̑чи́ма мои́ма ѡ҃ сн҃ѣ, и҆ не можа́хъ разѹмѣ́ти что̀ е҆́сть ско́рбъ сїѧ и҆ли́ что̀ ми бѹ́детъ. и҆ ѡ҃ви́ша ми ся два мѹ́жа прекели́ка зѣ́ло, ѡ҃ко николи́же ви́дѣхъ тако́вїа на земли́. и҆ бы́ша им лица́ ѡ҃ко сл҃н҃це свѣта́шася, ѡ̑чи же их ѡ҃ко свѣщ҃а горя́ща. и҆ ѡ҃ ѹ҃стъ их ѡ̑гнь и҆сходя́й, ѡ̑дѣя́нїем и҆ пѣ́нїемъ раздаа́нїа (?), ви́домъ ба́гры. Кры́ла и҆́хъ свѣтлѣ́йши зла́та, ро́цѣ их бѣлѣ́йшїи сн҃ѣга. стоа́ше во возгла́вїи ѡ̑дрѣ́ мое́го, и҆ возва́ша ма именем мои́мъ. а҃зъ же востах ѡ҃ сна́ мое́го, и҆ ви́дѣхъ ѡ҃ва мѹ́жа ѡ̑ны, стоа́ще с҃ мнѣ́ а҃ пр҃мо (?), а҃зъ же поклони́хся и҆́мъ и҆ ѹ҃жасохся и҆ и҆змѣни́ся кѣдѣ́нїе лица́ мое́го ѡ҃ стра́ха. и҆ рѣ́ша ко мнѣ́ мѹ́жи ѡ̑ны:

Digitized by Google

дерзáй Énóше, не бойсѧ. Бгъ вѣчный послá ны к тобѣ, и се ты з нами днес[ь] въсходúши на нб̃о и возглéши сн̃óмъ твоим и всѣмъ домочáдцем своúмъ всѧ, єлúка сотвóрят безъ тебé на земли в' домú твоем, и нѣхто нехай не йщетъ тебé, дóндеже w̃братит тѧ Гд̃ь к нúмъ. и ѹскорúх послꙋшúти и, и йзыйдох вóнъ йзъ домú моéго, и затворúх двéрь, ꙗкоже ми бѣ повелéнно. и призвáх сины свои Мадꙋсáла и Регúма и Гаи́дада, и йсповѣдáх ймъ єлúка глаголáша w̃ны чꙋдесá.

Повчéнїе. Какó ѹчáше Énохъ сн̃ы своѧ: ѧ. Послꙋшáйте менé чáда моѧ, не вѣмъ бо камо йдꙋ йли что стрѣтыт мѧ; нн̃ѣ же чáда моѧ глю вáмъ: не Фстꙋпáйте Ѡ Бг̃а пред лицéмъ сꙋетнымъ, йже не сотворúша нб̃о и зéмлю, ꙗко тыи погúбнꙋтъ и клáнающїисѧ ймъ. и да ѹвéрыт Гд̃ь ср̃дца вáша во странáх своих. и нн̃ѣ чáда моѧ никто же менé да возы́щет, дóндеже w̃братит мѧ Гд̃ь къ вамъ.

Ѻ взáтїи Énóховѣ. Какó в'зáша єгѡ̀ а͠гг̃ли на ѧ-е нб̃о: ѕ̃-е. Бы́сть єгдá глá Énох сином своим', и взáша єгѡ̀ а͠гг̃ли на крылú своéю и вознесóша єгó на пéркое нб̃о и постáкúста єгó на w̃клацѣх. и там глáдах, и пáки глáдах вышше, и вúдѣх áеръ и постакúста мѧ на пéркем нб̃си и показáша ми мóре превелúкое, паче мóрѧ зéмного.

Ѻ а͠гг̃лѣхъ владáющыхъ sкѣздами: к̃-е. Приведóша пред лице моé старѣйшины и влáдкы sкѣздных чúновъ, и показáша ми с̃ а͠гг̃лъ, иж[е] владѣют sкѣздáми и слꙋжéнїѧ нб̃семъ, и лѣтáютъ крылáми своúми, и w̃бходят всѣх плáвающыхъ.

Ѻ какó держáтъ а͠гг̃ли снѣжнаѧ хранúлища. Слóво д̃-е. Й тꙋ согляда́х и вúдѣхъ сокрóвища снѣжнаѧ, и а͠гг̃лы йже держáтъ грóзныѧ хранúлища их, и w̃блакы Фкрꙋжéнїе йсхóдатъ и в'хóдатъ.

Ѻ росѣ и ѡ мáстех маслúчных и цвѣтéхъ различных. Слóво ѕ̃. Показáша мы сокрóвище росы, ꙗко мáсть маслúны (и) видѣнїе w̃браза éй, ꙗкоже всѣхъ цвѣт зéмных. Пáче множáе а͠гг̃лы хранáще сокрóвища нхъ, какó затворáютсѧ и Фворáютсѧ.

Ѻ какó взáтъ быс[ть] Énох на ѕ̃-е нб̃о. Слóко ѕ̃. Пожáша же мѧ мóжи w̃ны и козведóста мѧ на ѕ̃-е нб̃о и показáша мн тмꙋ пáче т'мы зéмнїѧ. и там вúдѣхъ верыжники блюдóми висящ, ждꙋще сꙋдꙋ великаго и безмѣрнаго. и тыи а͠гг̃éлы бáхꙋ темнозрáчны пáче тмы зéмнїѧ, и непрестанно плáчъ творáще по всѧ чáсы. и рѣхъ мꙋжем сꙋщимъ со мнóю: чéсо рáди

Digitized by Google

сїи мѫчимїи сѫтъ непрестáнно? Wтвѣщáша мы: сїи сѫтъ Wстѫпници бжїи, йже не послѹшáше повелѣнїа бжїа, но своéю вóлею съвѣщáша, й Wстѫпíша со кнáземъ своим, й йже ѹтвéрженни на пáтомъ нѣсй. й пожалúхся sѣло ѡ них, ѡни же поклонúшася мнѣ й рѣша къ мнѣ: Чл҃че бжíй, помолúся ѡ насъ ко Гд҃ю! й Wвѣщáхъ к нимъ: кто̀ éсмь а҃зъ чл҃къ мéртвъ, да помолю́ся ѡ а҃гг҃лѣхъ? кто́ вѣстъ кáмо а҃зъ йдý, йли́ что̀ срѣтúт мя, а҃лбо кто̀ помóлится ѡ мнѣ?

О взáтїи Énóха до г҃-го нб҃а. Слóво з҃. И поáша Wтцý мя мóжїе ѡ҃ны й возведé мя на трéтее нб҃о й поставúша тáмъ. а҃зъ же соглядáхъ нúзу, й вúдѣхъ породи мѣстáмъ несвѣдóми добротóю. й вúдѣхъ всѧ древеса́ бл҃гоцвѣтнаа, й плóди йхъ зрѣхъ й бл҃говóнны, й всѧ крáшна принесéна кыпáцїа дыхáнїемъ бл҃говонным. й посрéдѣ дрéвъ живóтное на мѣстѣ томъ, на нéмже почивáетъ Гд҃ь ѣгдá восхóдитъ в рáй: й тóе дрéко несказáнно ёстъ добротóю й бл҃говóнствомъ ѿ ѡкрашéнно пáче всéа твáри сѫщей й Wвсюду ѡ҃бразомъ злáтокúдно й черклéнно й ѡ҃гнезрáчно, й покривáетъ всѧ. породы же пѧтъ Ѡ всѣхъ плóдовъ, кóрень éмѹ ёсть въ породѣ на йсхóдѣ зéмномъ. Рáй же ёсть мéждѹ тлѣнїемъ й нетлѣнїемъ. І йсхóдятъ два́ йстóчника, ёже тóчатъ мéдъ й млéко, й йстóчници ёго̀ тóчатъ елéй й вúно, й раздѣлáютсѧ на чотúри чáсти, й ѡбхóдятъ тúхимъ шéствїемъ, й нисхóдятъ къ рáй ѣдéмскїй междѹ тлѣнїемъ й нетлѣнїемъ. И Wтцý происхóдятъ потóнкѹ [мб. потоки] земли, й ймýтъ ѻбращéнїе крѹгѹ своéмѹ ѧкоже ѿ ѧны стúхїа; й мѣсть тѹ дрéва неплодна, й всѧко мѣсто бл҃гословé[н]ственно. И трúста а҃гг҃лъ свѣтлúхъ sѣло, йже хранятъ породѹ, й непрестáнным пѣснїемъ бл҃гúмъ й немолчными глáсы слы́жатъ Гв҃и по всѧ днú й чáсы. І рѣхъ: коль бл҃го мѣсто сé ёстъ sѣло! й рекоша ко мнѣ мóжїе ѡ҃ны:

Явлéнїе Énóхѹ прѣдныхъ й мл҃твахъ мѣста. Слóво й. Мѣсто сé ёсть, ѡ҃ Énóше, правéдником ѹготовáнно, йже претерпáтъ всѧкоѧ нáпасти Ѡ ѡ҃зловлѧющихъ дш҃а ихъ, йже Wвратáтъ ѡ҃чи свои Ѡ непрáвды, й сътвóратъ сѫдъ прѣдный, й да подадýтъ хлѣбъ а҃лчѹщим й покрыют рызою нагїа, й воздвúгнѹт пáдшїа, й помóгѹт ѡ҃кыдúмым сúротамъ; й ёже ходят безъ порóка пред лицемъ Гд҃нимъ й томѹ ёдиномѹ слы́жатъ, й тѣмъ ѹготовáнное ёстъ мѣсто сїе в наслѣдїе вѣчное.

Здѣ показáша Énóхѹ стрáшнїа мѣста й мѫки разлúчным. Слóво д҃. И возведóста мя мóжїе ѡ҃ны на сѣ-

Digitized by Google

вернꙋю страны̀ и показа́ша мы̀ тѣ̀ мѣ́сто стра́шно ѕѣ́ло и всѧка мꙋче́нїѧ на мѣ́стѣ то́мъ, и лю́тая тьма и мра́кла несвѣти́мая. и нѣ́сть тꙋ̀ свѣ́та, но ѡгнь мра́чный возгара́етсѧ прѝсно, и рѣ́кы ѡгне́наѧ ѝсходѧ́ще, и всѣ̀ мѣ́сто то̀ ѿвсю́дꙋ ѡ̃гнь и ѿвсю́дꙋ стꙋ́день и ле́дъ, жа́жда и за́блость, а ѹ̀жници люти ѕѣ́ло, и а̃ггели гро́зны и немилостивны носа́ще ѡ̃ро́жїѧ напра́сна, мꙋче́нїе немилости́вно. и рѣ́кохъ: Го́ре, Го́ре, ко́лми стра́шно мѣ́сто се вели́ми! и рѣ́ша ко мнѣ̀ мꙋ́жїе ѡ̃ны̀: мѣ́сто се е̃́стъ, Е̑но́ше, ꙋ̀готова́нно нечествꙋ́ющимъ Бг̃а, и̃же дѣла́ютъ на землѝ презъ е̑стество блꙋдъ, е̃́же е̃́стъ дѣторастлѣ́нїе, в҃ за́днїй про́ходъ, содо́мски, чародѣ́йнїѧ, ѳба́нїѧ, волхова́нїѧ вѣ́совъскаѧ, і̑ и̃же хва́лятсѧ дѣлы̀ свои́ми зли́ми, краде́нїемъ, лжа́ми, клевета́ми, за́кистїю, злопомнѣ́нїемъ, блꙋ́домъ, ꙋ̀бі́йствомъ и҃мѣ́нїѧ и и̃же кра́дꙋт дш̃а чл҃ча ѡ̃каа́нїи, вида́ще ни́щаѧ и вземлю́ще ихъ; и̃же могꙋ́ще наситы́ти гла́дныѧ — ꙋ̀мори́ша а̃лчꙋ́щїѧ, могꙋ́ще ѻ̀дѣ́ти — совлеко́ша на́гїѧ; и̃же не зна́ша твóрца своего́, и ѹ̀клони́шасѧ Богомъ бездꙋ́шнимъ, е̃́же не могꙋ́тъ ви́дѣти ни слышати, бозѝ сꙋ́етны, сы̀ждꙋще ѡ̃бра́зы ѝстꙋка́нны, и покланя́ютсѧ рꙋкотворе́нїю ме́рзостномꙋ. сѝмъ всѣ́мъ ꙋ̀гтова́нно е̑́стъ мѣ́сто въ сѝхъ сїѐ во достоа́нїе вѣ́чное.

Зде́ взя́ша Е̑но́ха на д̃ нбо, и̑деже е̑́сть сл̃нчное і̑ лꙋ́нное тече́нїе. Сло́во і̑. Взя́ша ма мꙋ́жїе ѡ̃ны̀ и возведо́ша ма на д̃ нбо. и показа́ша мы̀ тѣ̀ всѧ̀ ше́ствїа предхо́дная, и всѧ лꙋча́ свѣ́та сл̃нчнаго и лꙋ́ннаго. и размѣри́хъ ше́ствїа и̑хъ и сложи́хъ свѣ́тъ и̑хъ, и ви́дѣхъ свѣ́тъ и̑же и̑ма́тъ сл̃нце па́че лꙋны̀, кр҃гъ е̑мꙋ̀ и колесы̀ е̑мꙋ̀, на нем҃же шествꙋ́етъ всегда́, я̃ко вѣ́тръ преходя́щїй пречꙋ́дною бо́рзостїю. и нѣ́сть е̑мꙋ̀ поко́а дн҃ь и но́щь. ходженїе е̑мꙋ̀ и ѡ̃бращéнїе е̑мꙋ̀ четы́ри ѕвѣ́зды великїѧ, ка́ждо ѕвѣ́здꙋ и̑ма́т под собо́ю ѧ҃ ѕвѣ́здъ ѡ̃дѣ́сною ко́ла сл̃нчнаго, и д̃ ѿшꙋю, и̑мꙋ́щи ка́ждо под собою ѧ҃ ѕвѣ́здъ. всѣ́хъ вкꙋпѣ́ ѧ҃ и ѝсходя́ще со сл̃нцемъ вы́нꙋ. и пазу́т е̑гѡ̀ а̃ггли пред ко́ло сл̃нчное шестокры́лнїи, въ пла́мени ѡ̃гне́нны, и возгара́етъ и раждиза́етъ сл̃нце сто́ а̃ггл҃ъ.

О̑ пречꙋ́дныхъ стихі́ахъ сл̃нчныхъ. Сло́во а҃і. И возрѣ́хъ і̑ видѣ́хъ дрꙋ́гїѧ лета́щїѧ сти́хїѧ сл̃нчнїѧ, и̑менá и̑мъ Фини́зи и Халки́дры, чꙋ́дни и ди́вни, ѡ̃бразомъ л҃вовомъ но́ги и ѡ̀па́ши, и гла́ва коркоди́лова, видѣ́нїѧ ихъ ѡ̃каагре́ни я̃ко дꙋга́ ѡ̃блачна, вели́чествїа ихъ ц҃ сѡ мѣ́ръ, кры́ла ихъ а̃ггл҃ская каа́ждо по ѳ҃і кры́лъ, и̑же па́затъ и текꙋ́тъ со сл̃нцемъ носа́ще зной ро́сы, я̃ко же повелѣ́нно и̑мъ е̑́стъ ѿ Бг̃а. та́кѡ ѻ̀браща́етсѧ

Digitized by Google

и̂ хо́дитъ и̂ восхо́дитъ подъ нѣ́си и̂ подъ зе́млю, съ сѣ́томъ лу́чъ своихъ течетъ тече́нїе безпрести́нно.

Възя́ша Е̂но́ха а̃гг҃лы и̂ поста́виша его̀ на востоцѣ́ о҆̀ вра́тъ слн҃чныхъ. Сло́во к҃і. Wнесо́ша ма мо́жїе ѡ̃ны на восто́къ, и̂ поста́виша ма о҆̀ вра́тъ слн҃чныхъ, и̂де́же и̂схо́дитъ слн҃це, по ѹ҆стáвѣ вре́менемъ и̂ по ѡ̂бхожде́нїю мѣ̂цами лѣ́та всего́ и̂ по числѣ́ ча́совъвёрїа дн҃ь и̂ нощь. И̂ вид҃ѣ́хъ шесть враті́ъ Wвёрѣстихъ, кажда̀ врата̀ и҃мѧ́щїа ста́дїй ѕа̃, и̂ черта̀ е҆дина́го ста́дїа, и̂ и҆стин҃но размѣ́рѣхъ, и̂ толи́ко разм҃ѣ́хъ великотѣ̀ и҃хъ, и҃ми же и̂схо́дитъ слн҃це и̂ и̂де́тъ на за́падъ, и̂ соравнѧ́етсѧ и̂ восхо́дит во всѣ́ мѣ̂цѣ́, и̂ паки воспѧ́т возвращаетсѧ Ѡ шёстихъ врат по ѡ̂шёствїю вре́менномѣ, та́ко сконча́етсѧ лѣ́та всего́ по возвратом четы́рихъ времён.

Възя́ша Е̂но́ха на за́пад. Сло́во к҃г҃. И̂ па́ки Wведо́ша мѧ мо́жїе ѡ̃ны ко за́паднымъ страна́мъ, и̂ показа́ша ми ѕ̃ враті́ъ великихъ Wвр҃сти, по ѡ̂бхо́дѣ восто́чныхъ враті́ъ, проти́вѣ ѣ̂мѣ̀ и̂де́же захо́дит слн҃це, по числѣ́ днїй т҃ѯ̃ и̂ ѣ̃. и̂ четкёрта та́кѡ. паки захо́дит ко за́паднимъ враті́ом, подъ зе́млю совлечет своѣ̀ сѣ́тѣ́ило, вели́чествїа е҆го̀ свѣ́тлости. Поне́же о҆у҃бо вѣ́нецъ сїа́нїа е҆го̀ е҆́стъ на нѣ́си пред Гд҃мъ и̂ а̃гг҃ловъ ѷ҃ пази́мїа, а̂ слн҃це ѡ̂бхо́дитъ подъ землёю по ко́лесн, и̂ стои́тъ ѕ̃ ча́совъ вели́кихъ вѣ́ нощи, и̂ преполовля́етъ подъ землёю, и̂ кгды̀ и̂де́тъ къ приближе́нїю въсто́чномѣ во і҃ ча́съ но́щи, приво́дитъ своѧ̀ свѣ́тѣ́ила, и̂ вѣ́нецъ сїа́нїа, и̂ раждежётъсѧ слн҃це па́че ѡ̂гнѧ̀*).

Стѝхїа слн҃чнїа. Фини́зи и̂ Халки́дры воспѣ́ша. Сло́во д҃і. Тогда́ воспѣва́ютъ стѝхїа слн҃чнїа, рекомїа Фини́зи и̂ Халки́дры, того̀ ра́ди всѧ̀ пти́ца востреперётъ кры́лами свои́ми, ра́дующисѧ свѣ́тода́вцѣ, и̂ воспѣ́ша пѣ́нїе повеле́нїемъ Гд҃нимъ. Прихо́дитъ свѣ́тода́вецъ да́ти сїа́нїе всемѣ̀ ми́рѣ и̂ бу́детъ стража̀ о҆у҃тренѧ, е҆́же сѣ́тъ за́ры слн҃чнїа. и̂ и҆зы́йдетъ слн҃це зе́мное, и̂ нрїа́тъ сїа́нїе своѣ̀ просвѣ́ти́ти всѣ̀ лицѣ̀ землѝ. И̂ сѣ̀ расчита́нїе показа́ша ми хожде́нїа слн҃чнаго, и̂ врата̀ е҆́же воходитъ, сїѝ сѣ́тъ вели́кїа врата̀ е҆́же сътворѝ К҃ъ часовёрїа лѣ́тѡ́кнїа. сего̀ ра́ди слн҃це велика̀ е҆́стъ тва́рь, ѡ̂бхожде́нїа ѣ̂мѣ̀ до к҃ и̂ и҃ лѣ́тъ, и̂ па́кн и̂спе́рва начина́етсѧ.

Възя́ша Е̂но́ха и̂ па́ки поста́виша е҆го̀ на восто́къ на лу́нное растече́нїе. Сло́во е҃і. Дрѹ́гое растече́нїе лу́нное, показа́ша мы̀ мо́жїе ѡ̃ны враті́ъ вели́кихъ вѣ́, вѣ́нча́нна Ѡ за́пада

*) Також в толковій Палеї (рукпс. Троїцької Лаври ч. 38 з р. 1406) в оповіданю о четвертім дні сотворенія світа мовить ся: Мъвлатъ ко нѣцїи кысловцы ꙗко подъ землею течетъ солнце и лѹна с прочими звѣздами.

Digitized by Google

ко востóкъ, имнже восходит и исходитъ лѹна по wбычаемъ врéменемъ. Въ первïи врáта восходитъ западнымъ мѣстамъ слнчнымъ, пéрвими врáти, а̃ извѣстно, в̃ врáти дéнным. г̃-е извѣстно, третим дн҃ми, д̃ извѣстно. ѓ-ми дн҃ми, е̃ извѣстно. ѕ̃-ми дн҃ми, зл҃а извѣстно. з̃-ми дн҃ми и̃ извѣстно. и̃-ми дн҃ми ѳ̃а, изрядно. ѳ̃-ми дн҃ми. к̃е извѣст[но]. і̃-ми дн҃ь, л̃ изрядное. ї̃і-ми денми ѳ̃а, извѣстно. к̃і-ми дн҃ми к̃и, извѣстно. ти тако. западними врáти по wбходѹ и по числѣ востóчныхъ врáтъ, и тáко хóдит, и совершáетъ лѣтѡ и слнцѹ дни т҃е и четвéрта единáго дни. а̃ лѹны лѣтѡ т҃д. творáй к̃і мц҃ей по к̃д дн҃ïй, и лишáютсѧ ї̃і дн҃ïй солнечнаго крѹга, е̃же сѹт всегò лѣта е̃пáкти лѹнѣ. тóжде великïй крѹгъ держúтъ лѣт ф̃л҃в. четвéртый мúмо хóдитъ во трú лѣтá, четвéртое извѣщéнно и̃сполнáетъ. того дѣла взáти сѹтъ кромѣ нѣси, въ трú лѣта и в числѣ днй не прилагáетсѧ, за е̃же тыи премѣнáют врéмѧ лѣтъ на двá нóка мц҃а в̀ наполнéнïе, двá дрѹгáѧ в̀ малéнïе. И є̀гдá скончáютсѧ западнаѧ врáта, возвращáетсѧ і̃ йдетъ на востóчнïѧ ко свѣтомъ, и тáко хóдит дн҃ь и нощь по крѹзѣ нѣныхъ, нúже всѣхъ крѹгъ воскóрѣе вѣтръ нѣных, и дѹси, и стúхïѧ, и а̃г̃лы летáщие, по ѕ̃ крúлъ комѹ̀ждо а̃г̃лъ, седморастечéнïе и̃матъ до д̃і лѣтъ.

Ѡ̀ пѣнïахъ а̃г̃г̃л҃кихъ, ихже нѣсть мóщно и̃сповѣдáти. Слóво ѕ̃і. По срéдѣ же нѣсъ видѣхъ вóи въѡ̀рѹжéнни, слѹжáщие Гв҃и, в̀ тимпанѣх ѝ wргáнѣх, и непрестáнным глáсомъ и бл҃гимъ глáсомъ, и бл҃гимъ ѝ различным пѣнïем, е̃же нѣсть мощно и̃сповѣдáти, и всякъ оу҃мъ оу҃дивлáющие, толúко е̃стъ дúвно и чѹ́дно пѣнïе а̃г̃лóвъ тѣхъ, а̃зъ же наслади́хсѧ послѹшáв ѝ.

Ѡ̀ взáтïи Е̂нóха на пáтóе нѣ̃о. Слóво з̃і. Взáша мá мѹ́жïе на е̃ нѣ̃о, и поставúша мѧ, и вúдѣхъ тѣ̀ вóи многи и неи́счéтны, рекóмïа Григóри, и видѣнïе чл҃чее, и велúчество их вéщъ оу҃дов великúх, и лицà их дрáхли, молчáнïе оу҃стъ их всегдà, и не бѣ̀ слѹжéнïа на пáтомъ нѣси. и глáхъ ко мѹ́жетъ сѹ́щимъ со мнóю: Чесò рáди сïи сѹтъ дрáхли ѕ̃ѣло и оу҃нúла лицà йхъ и оу҃стà их молчáща и нѣсть слѹжéнïѧ на сéм нѣси? И рекóша ко мнѣ: сïи сѹтъ Григóры, йже Ѳвергóшасѧ Гд҃ѣ сѹ̃а со кнáзем своúмъ Сатанаúломъ, и по них йже соу҃т на втóром нѣси wбдержúми т҃мóю великою, и ѿ нúхъ сонйдóшасѧ трѝ на землю ѿ пр҃тла Гд҃ня, на мѣсто Е̂рмóне проторгóшасѧ wбѣщáнïѧ на рáмѣ гóры Ермонскïѧ, и вúдѣша дцéрь чл҃веческïѧ ѩ̃ко дóбры сѹ̃тъ, и пожáша себѣ жéны, и wскверниша зéмлю дѣлми их, йже въ всѧ времена вѣка сегò ве[за]конѹ̀ѧ и творáщи

Digitized by Google

смѣшéнїе, и раждáются сполúни и чудовелúци, и велúка нéпрїязнь, и того рáди ѡ҃сýдú и҃хъ Бг҃ъ велúким сýдомъ, и рыдáют брáтїи своéй, и ꙋкорéни бýдутъ въ днь велúкїй Гд҃нь. И рѣхъ áзъ Григорúю: áзъ вúдѣхъ брáтїю вáшю и творéнїа их и мѫчéнїа их велúка. и áзъ молúхся ѡ҃ них, но ѡ҃сýдúл их éсть Гд҃ь подъ землéю, дондеже скончáется нéбо и земл҃я в вѣкы. И рѣхъ: въскýю ждéте брáтїе, á не слáжúте пред лицéм Гд҃нымъ, да не прогнѣвáете Гд҃а вáшего до конц҃а. И послýшаше наказáнїа моегó, и рѣша на д҃ чúны на нб҃сѝ. и сѐ мнѣ стоáщю со мýжéма ѡ҃ны, и вострýбúшл д҃ трýбы вкýпѣ глáсомъ велúким, и воспѣша Грыгóры ѐдиногласно, и возмúйде глáсъ их пред Гд҃емъ жáлостно и ꙋмилéнно.

Ѡ҃ взáтїи Ѥнóха на с҃ нéбо. Слóво ѱ҃і. И ѿтýдý поáша мя мýжїе ѡ҃ны, и вознесóша мá на с҃ нéбо, и вúдѣхъ тѫ҃ з҃ чáтъ áггл҃ъ, пресвѣтли и слáвны sѣло, и лица их сїáюще пáче сїáнїа слн҃чнаго, ѩщáщихся, и нѣсть разлúчїа лицá их, йлú ѡ҃бдержáнїю, йлú сопреложéнїе ѡ҃дéжды. и тыи чúны творят, и йзвчá[ю]т sвѣздохожденїе и лýнное премѣнéнїе йли слн҃чное ѡ҃бращéнїе, и мúрское бл҃готворéнїе и злочинéнїе видáше и твóрятъ зáповѣди и повчéнїе, и сладко и глáсно пѣнїе, и всѧ хвалéбнаѧ. сїи сýтъ áрхаггл҃и, йже над áгг҃ли, всáко житїе смѣрáютъ нб҃ное и зéмное, и áгг҃ли йже сýтъ над врéмени и лѣты, и áгг҃лы йже над рѣкáми и мóрем, и йже сýтъ над плóды зéмнимы, и áгг҃лы над всáкѫ трáвѫ, всѣмъ пúщю даю҃щи всемѫ живóтномѫ, и áгг҃лы йже всѧ дш҃а члв҃чїа пúшут и всѧ дѣлá йх҃ъ и жúтїа их пред лицем Гд҃нымъ. посрéдѣ их з҃ Финúзи и з҃ херувúмы и з҃ шестокрылúнх, ѐдúнъ глáсъ сýще, пою҃ще ѐдиногласно, и нѣсть мóщно йсповѣдáти пѣнїа йх҃ъ. и рáдуются по [?] ѡ҃ Гд҃ѣ подножїю ѥмѫ.

Ѡ҃ сéлѣ взáша Ѥнóха въ з҃ нбо. Слóво к҃д҃і. И воздвигóсга мя ѿтýдý мýжїе ѡ҃ны на з҃ нбо. и вúдѣх тѫ҃ свѣтъ велúкъ sѣло, и вóи ѡ҃гненни велúкихъ áрхаггл҃ъ, безплóтных силъ, и гд҃тва, начáла, и влáсти, херувúми, и серафúми, прт҃ли и многоѡ҃чúтїи, д҃ полъковъ, свѣтлостоáнїа ї҃ѡанит҃ское, и ꙋкоáхся, и вострепетах стрáхом велúким. и поáша мя мýжїе ѡ҃ны, и ведóша мá въ слѣдъ их и глша ко мнѣ: дерзáй Ѥнóше, не бóйся! И показáша Гд҃а издалéче, сѣдáщаго на прт҃олѣ своéм превисóцѣ. что ꙋбо éсть занѣ Гд҃ь тѫ҃ пребывáетъ на ї҃-мъ нб҃сѝ! на нб҃ѣ ї҃-мъ éсть Бг҃ъ, ѐврéйским ꙗзúкѡм Ѩравáтъ наречéтся. и всѝ вóи нб҃ныи востѫпúша, стоáхѫ на ї҃ степени по чúнѫ йх҃ъ и покланáхѫся Гд҃ви и пáки востѫпáхѫ на мѣста своѧ, в рáдости и весéлїи и въ свѣтѣ

безмѣрнем поюще пѣсни малиими и кроткими гласы, а славни слꙋжаще емꙋ.

О како зде wставиша Еноха аггелы на концы 3-го нбси, и Видоша W него невидимо. Слово к. Не Фстꙋпают стоаще пред лицем Гдным творащие колю его херꙋвими и серафими wкртъ пртла wбстоаще, шестокрылнїи и многоwчитїи и покрываю́т весь пртолъ его поюще тихим гласом пред лицем Гдным: стъ, стъ, стъ Гдь Вога Саваwдъ! полни сꙋть нбса и земля славы твоея. егда видѣх всѧ сїѧ, рекоша ко мнѣ мужїе wны: Еноше, дозде намъ с тобою естъ повелѣно сопꙋтшествовати. и Видоша W мене мужїе wны, и ктомꙋ не видѣх их. и азъ wстах единъ на концы 3-го нбси и оубоахсѧ, и падох на лици своемъ и рѣхъ в себѣ: оувы мнѣ! что мя wбрѣте! И посла Гдь единаго W славных своих архаггла Гаврїила и рече ко мнѣ: дерзай Еноше, не койсѧ, востани пред лицем Гдним въ вѣки! востани, пойди со мною. и Wкрилѣх ко немꙋ и рѣхъ во мнѣ: Ги мой, Фстꙋпи дша моя W мене W страха и трепета! и возвахъ мужа ведꙋщаго мя до мѣста сего: на тѣхъ оупокох, и со тѣма йдꙋ пред лицем Гдным. и восхити мя Гаврїилъ ꙗко же листъ восхищаемъ вѣтромъ, и постави мя пред лицем Гдным. И видѣхъ и-е нбо, еже нарече́тсѧ еврейскимъ ꙗзыкомъ Мꙋзалодъ, премѣнитель времене́мъ, сухотꙋ и мокротꙋ, дванадесатим содїамъ, еже сꙋть верхꙋ 3-го нбси. и видѣхъ д-е нбо, еже по еврейскꙋ зокемъ Кꙋхалым, йдеже сꙋть домоке нбнїи зодїамъ дванадесатимъ.

Въ ї нбсѣ привед Еноха Михаилъ архагглъ пред лице Гдне. Слово ка. На десатомъ нбси Яраходъ видѣх видѣнїе лица Гдна, ꙗкw желѣзо разжжено въ wгнѝ, и йзнесе́нно, и йскры пꙋщающи и жжетъ. Тако азъ видѣхъ лице Гдне, но лице же Гне неисповѣдимо, чꙋдно и прежасно, и велми престрашно. И кто есмъ азъ исповѣдати неизречённое сꙋщество Гдне, и лице его предивно, йли йсповѣдати ми елико много оучёнїй егw, и различнїа гласи, прекеликїй и нерꙋкотворе́нный прtлъ Гдень, и елико стоанїа wкрꙋгъ его: херꙋвими, и серафїмскїи вой, и еже немолчна пѣнїа йхъ, и красоты его непремѣнны, и неисповѣдимо величество славы егw ктo йсповѣсть! Азъ же падохъ ницъ поклонихсѧ Гдви. и Гдь оусты своими рече ко мнѣ: дерзай Еноше не бойсѧ, востани и стани пред лице́м моимъ въ вѣки. И воздвиже мя Михаилъ архистратигъ, и приведе мя пред лице Гне; и рече Гдь слꙋгамъ своимъ йскꙋшаи й: да костꙋпитъ Енохъ стоати пред лице́м моим въ вѣки! и поклонишасѧ славны Гви и рекоша: да Фстꙋпит Енохъ по глаголꙋ твоемꙋ! и гла Гдь

Digitized by Google

Михаи́лъ: Приставникъ и совлецѝ Ено́ха с҃ земны́х ри́зъ его́, и помажи его́ мастїю бл҃го́ю моею́, и wблецѝ его́ къ ри́зи сла́вы мое́м. И тако сътвори́ Михаи́лъ, ꙗ҆ко же рече́ е҆мꙋ҆ Гдь. Помаза́ ма и wблече́ ма. и вид҃ѣ́нїе ма́сла wнаго па́че свѣ́та вели́ка, и ма́сть его́ ꙗ҆ко роса́ бл҃га́м, и во́нм его́ сми́рна ꙗ҆ко лꙋ́ча слн҃чнам лꙋ́чесм. и согламдахсм сам, и бы́хъ ꙗ҆ко е҆ди́нъ wслáвныхъ его́. и возва́ Гъ е҆ди́наго wархáггла своѝхъ и́менемъ Правꙋи́ла, и́же вѣ́ща скорѣ́ мꙋ́дростїю па́че и҆ны́хъ архáггловъ, и написа́м всѧ дѣ́ла Гдня. и рече́ Гдь Правꙋи́лꙋ: изнеси́ кни́ги wхрани́лницъ мои́хъ, и возми́ трость скорописа́нїм и даждъ Ено́ховѝ, і҆ йскажи́ е҆мꙋ҆ кни́ги и҆зма́щни, и змирны, и҆з рꙋки́ свое́м.

Wписа́нїи Ено́ховѣ, ка́ко написа́ чꙋ́днам своѧ хожде́нїм, и вид҃ѣ́нїм нб҃нам, и написа́лъ самъ т҃ѯ и҆ ѕ҃ книгъ. Сло́во кѳ. И вѣ́ глаи́ мн всѧ дѣ́ла нб҃сѝ и землѝ и мо́рм, и всѧ сти́хїм, и прехожде́нїм и шествїм и҆́хъ, и громо́къ грымїнѣ́м и҆х, слн҃це и лꙋнѣ́ и звѣ́здꙋ шествїм и҆х, и҆змѣне́нїм и҆хъ, и времена́ и лѣ́та, дни́ и ча́сы, и късхо́ды вѣ́трены, и а҆ггла́м числа́, и пѣ́снехъ воображе́нїе свое́, и всѧ́ка вѣ́щъ члвѣ́м и всѧ́къ ꙁвы́къ пѣ́сней и жи́тїм члва, и запове́ди и оу҆че́нїм и сладкогла́сна пѣ́нїм, и всм е҆ли́ка подоба́етъ повѝти́сѧ. И и҆сповѣ́да ми Правꙋи́лъ: всм е҆ли́ка ти и҆сповѣ́дах, написа́хомъ. Сѣ́дь и напиши́ всѧ дшм҃а члва, е҆ли́ко и҆х не рожде́нно, и мѣ́ста и҆х оу҆гото́ванна до вѣ́ка. всм бо дшм҃а оу҆гото́ванна сѵ́тъ до вѣ́ка пре́жде въwбраже́нїм земнаго. и всѧ сѵ́гво л҃ дн҃ий и л҃ но́щїй. и и҆спи́сахъ и҆ззѣ́стно, и написа́хъ т҃ѯ книгъ.

О вели́кихъ та́йнахъ Бж҃ихъ е҆́же wкры Бг҃ъ и повѣ́да Ено́ховѝ, и гла́ с ни́м лице́мъ къ лицꙋ́. Сло́во кг҃. И возва́ ма Гдь, рече́ ми: Ено́ше, сѣ́ды wши́ю менѣ́ съ Гаврїи́ломъ! и поклони́хсм Гви и гла́ ко мнѣ́ Гдь: Ено́ше возлюбле́нне, е҆ли́ко ви́диши, е҆ли́ка сѵ́тъ стоѧ́ща совъше́на, а́зъ же возвѣща́ю тебѣ́ пре́жде да́же и҆спе́рва, е҆ли́ко же сътворы́хъ wневы́тїм и wневидѵ́мыхъ види́мам. Слы́ши Ено́ше, и книмай гла́ мо́ма сїа, нн а҆ггло́мъ бо моим не возвѣсти́хъ та́йны мое́м и не и҆сповѣ́да́хъ и҃мъ востанїа и҆х, ни моѣ́ безконе́чное цр҃тво, ни́же разꙁмѣ́ша творе́нїе моѣ́. е҆́же тебѣ́ возвѣща́ю днес[ь]. Пре́жде бо не бы́ша види́мам всѧ, а́зъ е҆ди́нъ прохожда́хъ въ невидѵ́мыхъ ꙗ҆ко же слн҃це wт востóка на за́падъ и wт за́пада на востóкъ. но и слн҃це и҃матъ поко́й в҃ сѣ́кѣ, а́зъ же не wбрѣто́хъ поко́м, зане всѣ́хъ твора́й. и оу҆мы́слихъ поста́вити wснова́нїм и сътвори́ти тва́рь види́мꙋю.

Digitized by Google

Бг҃ъ ѡ҆повѣда́етъ Є҆но́хови, ка́ко ѿ тмы пре-
и҆спо́дней сонмі́детъ ви́димое и҆ неви́димое. Сло́во
кд. Повелѣ́хъ со преиспо́дних, да сни́йдетъ ѿ невидимыхъ видѝмаѧ
и҆ сни́йде А҆до́илъ превели́къ ст҃ло, и҆ смотрѝхъ его́. И҆ се́ чрѣвету́
и҃мы́й сѣ́та вели́кого. И҆ реко́хъ к немѹ́: раздрѣ́шисѧ А҆до́илю,
и҆ бу́ди вид҃и́мо и҆с тебѣ́! И҆ раздрѣ́шисѧ, и҆ и҆зы́йде сѣ́тъ превели́къ;
и҆ а҃зъ же сре́дъ сѣ́та вели́ка, и҆ ка́ко носа́щѹ се́ сѣ́тъ ѿ
сѣ́та; и҆зы́йде вѣ́къ вели́къ, и҆ а҆кла́ѧ всю́ тва́рь, и҆́же а҃зъ по-
мы́слихъ сътвори́ти. и҆ ви́дѣхъ а҃ко добро́. И҆ поста́вихъ себѣ́
пр҃тлъ, и҆ сѧдо́хъ на не́мъ, и҆ сѣ́тови глаго́лахъ: Взы́йди ты
вы́ш҃ше и҆ ѹ҆тверди́сѧ превыш҃ше престо́ла, и҆ бу́ди ѡ҆снова́нїе вы́-
шнымъ. и҆ нѣ́сть превы́ше сѣ́та и҃ного ничесо́ же. и҆ па́ки воскло-
ни́хсѧ, возрѣ́хъ ѿ пр҃тла моего́.

Бг҃ъ взыва́етъ ѿ преиспо́дних второ́е, да и҆зи́йдетъ А҆рха́съ и҆ Тѫжи́сь и҆ че́рменъ ст҃ло. Сло́во кѥ.
И҆ возвахъ втори́цею [ко] преиспо́дних, и҆ рѣ́хъ: да и҆зи́йдетъ А҆рха́съ
тве́рдъ, и҆ и҆зы́йде ѿ невиди́маго тве́рдъ. и҆ и҆зи́йде А҆рха́съ тве́рдъ,
и҆ Тѫжи́сь, и҆ черме́нъ ст҃ло. и҆ рѣ́хъ: разверзи́сѧ А҆рха́се, и҆ бу́ди
и҆с те́бе рожда́емо! и҆ раздрѣ́шисѧ, и҆зы́йде вѣ́къ. те́мно превели́къ
ст҃ло, носѧ́ тварь до́лних всѣ́х. и҆ ви́дѣхъ а҃ко добро́ и҆ рѣ́хъ
к не́мѹ: сни́йди ти до́лѹ и҆ ѹ҆тверди́сѧ и҆ бу́ди ѡ҆снова́нїе до́л-
нымъ! и҆ бы́сть и҆ сни́йде і҆ ѹ҆тверди́сѧ, и҆ бы́сть ѡ҆снова́нїе ни́же-
ни́мъ, и҆ нѣ́сть под тмою и҃ного ничесо́ же.

О҆ ка́ко Бг҃ъ ѡ҆снова́лъ во́дѹ и҆ ѡ҆кро́жи́лъ ѥ҆и́ сѣ́томъ и҆ созда́ на ней се́дмь ѡ҆строко́въ. Сло́во
кѕ. И҆ повелѣ́хъ да во́змѹтсѧ ѿ сѣ́та и҆ тмы, и҆ рѣ́хъ: бу́ди тол-
сто! и҆ бы́сть то сѣ́томъ. и҆ то́е простро́хъ, и҆ бы́сть вода́.
и҆ простро́хъ верхѹ́ тмы, ни́же сѣ́та, и҆ та́ко во́ды ѹ҆тверди́хъ,
сирѣ́чь бе́здни, и҆ ѡ҆снова́хъ сѣ́томъ о҆кро́гъ воды, и҆ сътвори́хъ
з҃ кро́гъ вн҃ѹтрѣ҆ѹ́дѹ, и҆ къѡ҆кразѝхъ а҃кѡ кришта́лъ, мо́кро
и҆ сы́хо, сирѣ́чь стекла́нно, ви́дно лед, ѡ҆кхожде́нїе водя́мъ і҆ и҃нымъ
сти́хїямъ, и҆ ѹ҆каза́хъ комѹ́ждо и҃мъ пѹ́ть свои́, се́дмимъ
звѣздя́мъ, кажда́о и҃хъ на своем҃ъ нб҃си, та́ко да гра́дѧт.
и҆ ви́дѣхъ а҃ко добро́. и҆ разлѹчи́хъ ме́жду сѣ́томъ и҆ ме́жду
тмою, сирѣ́чь посре́дѣ во́ды сю́дѹ и҆ сю́дѹ. и҆ реко́хъ сѣ́тому: да бу́детъ дн҃ь! и҆ тмѣ́: да бу́детъ но́щь! и҆ бысть ве́черъ, и҆ бы́сть
ѹ҆тро, дн҃ь пе́рвый.

Нед[ѣ]ла, в нюже Бг҃ъ показа́ Є҆но́хови всю́ мѹ́-
дрость свою́ і҆ си́лѹ презъ всѣ́хъ се́дмь дне́й, ка́ко
сътворы всѧ́ си́лы нб҃сныѧ и҆ зе́мныѧ и҆ всѧ́ческаѧ

Digitized by Google

движ҃шамсѧ дѧ́же и̂ до чл҃ка. И̂ тако ѹ̑тверды҄х нб҃ный кр҃гъ, и̂ да́ сѧ собере́тъ вода́ до́лнѧа, и̂же под нб҃омъ, в҆ собра́нїе є҆ди́но, и̂ да сосхне́тъ волне́нїе, и̂ бы́сть тако. и̂зъ во́лнъ сотво-ры҄х ка́менїе тве́рдо и̂ вели́ко, и̂ ѿ ка́менїѧ согрѣзи́хъ сѣ́хо. и̂ нарекохъ сѣ́шѧ зе́млю, и̂ посре́дѣ зе́млѣ нарекохъ про́пасть сѷ́рѣчъ бе́здна. море собра́хъ на є҆ди́номъ мѣ́стѣ, и̂ связах и̂го́мъ, и̂ рѣ́хъ мо́реви: се даю́ ти предѣ́лъ вѣ́ченъ, и̂ не проторгне́шисѧ ѿ свои́хъ соста́въ. та́ко тве́рдъ водрѣзи́х и̂ ѡ҆снова́хъ ве́рхъ воды́. Сей дн҃ь первозда́нный себѣ́ нарекохъ, тогда́ бы́сть ве́черъ, и̂ па́ки ѹ̑тро, и̂ бысть дн҃ь вто́рїи.

Понеде́локъ е҆́стъ дн҃ь, Ѻ҆гне́нное е҆́стество́. І҃ко всѣ́мъ же воѥ́мъ нб҃ны́мъ ѿ҃бразомъ ѿ҃бразова́хъ, е҆́стесткомъ ѿгне́нным, и̂ возрѣ́ ѿ҃ко моѥ́ на тве́рды мно́гъ, жесто́къ ка́мень, и̂ ѡ҆блиста́нїѧ ѹ̑ка моѥ́гѡ воспрїѧ́ть мо́лнїе е҆́стество́ ди́кное, и̂ ѿ҃гнь къ водѣ́ и̂ вода́ въ ѿ҃гны́ и̂ [ни] ѿ҃ного ѹ̑гаша́етъ, ни ѡ҆но сего́ и҆ссѣша́етъ. того́ ра́ди мо́лнїѧ слн҃чнаго свѣтлѣ́йшїѧ е҆́стъ, и̂ мокка вода́ тве́рда ка́мене жесто́каго. и̂ ѿ ка́мене же ѹ̑сѣкохъ ѿ҃гнь вели́кїй, и̂ ѿ ѻ҆гнѧ́ сотворы҄х чи́ны безъпло́тных вои́ де́сѧть а҆г҃гл҃ъ, и̂ ѡ҆рѹ́жїѧ их ѿ҃гненны, и̂ ѡ҆де́жда и̂хъ пла́мень пла́ѧщїй. и̂ повелѣ́хъ да стоѧ́тъ ко́йждо къ свое́мъ чи́нѹ.

Зде҆ сверже́нъ бы́сть Сатана́илъ с высоты́ съ а҆́гелы свои́ми. Є҆ди́нъ же ѿ чина а҆рха҆г҃гл҃ска́го Вра́ѿшесѧ съ чи́номъ сѣ́щимъ под ны́мъ, и̂ воспрїѧ́ть мысль не́мощнѹю, да поста́витъ престо́лъ свои́ сѣвы́шше ѿ҃блакъ на[дъ] земле́ю, да ро́кенъ бѹ́детъ чи́нѹ мое́й си́лѣ. и̂ Вверго́х е҆гѡ́ с высоти́ со а҆г҃гели е҆гѡ́. и̂ бѣ лѣта́ма по во́здѹхѹ вы́нѣ ве́рхѹ бе́здни. и̂ сътворы́х та́ко всѧ нб҃са, и̂ бы́сть дн҃ь тре́тїи.

Вѣ́второко́ъ. В҃ тре́тїй дн҃ь повелѣ́хъ землй возрасти́ти дре́ва вели́каѧ и̂ плодоно́сна, и̂ го́ры, и̂ сѣ́мѧ сѣ́мое, и̂ насади́хъ Ра́й, и̂ затвори́хъ е҆̑, и̂ положи́хъ ѡ҆рѹ́жники пла́менны а҆г҃гл҃ы, и̂ та́ко сътворы́хъ ѿ҃новле́нїе. тогда́ бы́сть ве́черъ, и̂ бысть ѹ̑тро дн҃ь четве́ртїи.

Сре́да. В҃ четве́ртїи дн҃ь повелѣ́хъ, да бѹ́детъ сѣтѝла вели́каѧ на кр҃зѣ́хъ нб҃ны́хъ. На пе́ршомъ ви́шномъ кр҃зѣ́ поста́вы́хъ звѣ́зды: Кр҃но, а҆ на вто́ромъ А҆фроди́тъ, на тре́темъ А҆ри́съ, на ѕ҃-мъ Зеѹ́съ, на ѕ҃-мъ Є҆рми́съ, на з҃ же ме́ншемъ Лн҃а, и̂ ме́ншими звѣ́здами ѹ̑красих. А҆ до́лним поставы́х Слн҃це на просвѣще́нїе дна́, а҆ Лн҃а и̂ звѣ́зды на просвѣще́нїе но́щи. Слн҃це да хо́дитъ по коемѹ́ждо живо́тнѹ, ві҃, и̂ ѡ҆бхожде́нїю мц҃ы, и҃мена

Digitized by Google

их ѝ животъ положи́хъ, гр҃ѣмѣ́нїа их ѝ часотворе́нїа ѝхъ, ка́ко ѡ҃вхо́дитъ. Тогда́ бы́сть ве́черъ, ѝ бы́сть ѹ҃тро дн҃ь па́тїй.

Четве́ръ. К҃' па́тїй дн҃ь повелѣ́хъ морю, да ѝспло́дитъ рыбы, ѝ пти́цы перна́ти многоразли́чїе, ѝ вся га́ды ползя́щїя по земли́, ѝсходя́щей по земли четвероно́гъ, ѝ паря́щей по возду́хѹ, мѫже́йскїй полъ ѝ же́нскїй, ѝ всѧ́кѹ дш҃ю дыша́щее дх҃ъ живо́тенъ. ѝ бы́сть ве́черъ, ѝ бы́сть ѹ҃тро де́нь ше́стїй.

Па́токъ. К҃' ше́стїй дн҃ь повелѣ́хъ мѹ́дрости мое́й сътворити чл҃ка ѡ седми́ съста́въ: а҃. пло́ть е҆го́ ѡ земли́, в҃ кровь е҆го́ ѡ росы́, г҃. о҃чи е҆го ѡ сл҃нца, д҃. ко́сти е҆го ѡ ка́мене, е҃. по́мыслъ е҆го́ ѡ бо́рзости а҃гг҃ла́ской ѝ ѡ ѡ҃блака, ѕ҃. жи́лы е҆го́ ѝ вла́сы е҆го́ ѡ травы́ зе́мной, з҃. дш҃а е҆го́ ѡ дх҃а мое́го ѝ вѣ́тра. ѝ да́хъ е҆мѹ́ и҃ е҆сть҃ѣ́къ: слы́хъ ко пло́ти, возрѣ́нїе ѡ҃чи, ѡ҃боня́нїе дш҃е́вное, о҆сяза́нїе жы́ли, вѣ́кѹше́нїе кро́вѣ, ко́сти терпѣ́нїю, по́мыслѹ сла́дость. Помы́слихъ хи́трое сло́во сказа́ты, ѡ невиди́маго же ѝ види́маго е҆́стества созда́хъ чл҃ка, ѡ ѡ҃бо́ю е҆го́ смр҃ть ѝ живо́тъ ѝ ѡ҃бразъ. вѣ́сть сло́во а҃́ко нѣ́кам тварь, нѹ (?) вели́цѣ ѝ ма́лѹ, ѝ па́ки вомалѣ́ вели́кѹ. ѝ на земли́ поста́вихъ е҆го́ а҃гг҃ла второ́го че́стна ѝ вели́ка ѝ сла́вна, ѝ поста́вих е҆го́ ц҃рм на земли́ царствова́ти ѝ ѝмѣ́ти мою́ мѹ́дрость, ѝ не бѣ҆ е҆мѹ́ подо́бенъ ѡ земли́ ѡ сѹ́щихъ тва́рїй мои́х. ѝ поста́вихъ е҆мѹ́ ѝмя́ ѡ четере́хъ соста́въ: ѡ восто́ка, ѡ за́пада, ѡ ю҃га, ѡ сѣ́вера. ѝ поста́вихъ е҆мѹ́ чты́ры звѣ́зды нарочи́ти, ѝ нарекохъ е҆мѹ́ і҃ма а҆да́м. ѝ ѹ҃каза́хъ е҆мѹ́ два́ пѹ́ти: сѣ́тъ ѝ т҃мѹ́. І҃ рѣ́хъ е҆мѹ́: сѐ добро́, а҆ сѐ зло́, да ѹ҃вѣ́мъ, ѝмя́тъ ли ко мнѣ́ любо́къ ѝли́ нена́вистъ, да ѡ҃вы́тсѧ в҃ родѣ́ его́ люба́щей мѧ. Ѩзъ же вы́дѣхъ е҆сть҃ко́ е҆го́, ѡ҃н же не видѧше свое́го е҆сть҃ства. того́ ра́ди не вид҃ѣ́нїе е҆́стъ го́ре съгрѣши́ти е҆мѹ́. ѝ рѣ́х: по согрѣше́нїи [...] ноу́ развѣ́ смр҃ть. ѝ вложи́хъ е҆мѹ́ сонъ ѝ ѹ҃спѣ́. ѝ взя́хъ ѡ него́ ребро́, ѝ сотворы́хъ е҆мѹ́ женѹ́, ѝ женою́ да прїи́дет е҆мѹ́ смр҃ть. ѝ взмхъ послѣ́днее сло́во е҆го́, ѝ нарекох е҆й ѝмя́: ма́ти сѝ́рѣчь е҆҃ва.

Б҃ъ преда́стъ а҆да́мѹ ра́й ѝ запове́дь да́сть е҆мѹ́ зрѣ́ти нѣ́са ѡ҃вѣ́рста ѝ да зрыт҃ъ а҃гг҃лы поюще побѣ́дною пѣ́снь. Сло́во к҃з. а҆да́мъ ѝмат зе́мнюю жи́знь, ѝ сътворы́х гра́д в҃ е҆́деме на восто́цѣ, ѝ да блюдетъ завѣ́тъ ѝ хранит запокѣ́дь. сътворы́х е҆мѹ́ нѣ́са ѡ҃връста, да зрыт а҃гг҃лы поюще побѣ́днюю пѣ́снь, ѝ сѣ́тъ безмра́чный. ѝ бѣ҆ вынѹ́ в҃ рай. ѝ разѹ́мѣ́ дїа́волъ а҃́ко дрѹ́гїй мы́ръ сътвори́ти хощѹ́, зане́ все повинѹ́лося е҆́стъ а҆да́мѹ на земли́, ѡ҃владра́ти ѝ цр҃твова́ти ѝмѝ.

Digitized by Google

дїа́волъ е̑стъ долнѣ́йшихъ мѣ́стъ бу́детъ бѣ́съ, а̑коже бѣ́жа́й сътвори́, сътвори́ с҃ нб҃съ сотона́. а̑ко ба́ше е́мꙋ г҃ма̀ Сатана́илъ, тѣ́мсѧ премѣнѝ ѿ а̑гг҃лъ, е̑стьтво̀ не премѣнѝ, мы́сль а̑ко ꙋ́мъ прѣ́ныхъ и̑ грѣ́шныхъ. и̑ разꙋмѣ́ своѐ ѡ̑сꙋжде́нїе, и̑ грѣ́хъ и̑же согрѣ́ши пре́жде. и̑ того̀ ра́ди помы́сли на А̑да́ма, та́цѣмъ ѡ̑бразомъ вни́йде и̑ прелсти́ Е̑ꙵꙋ, А̑да́мꙋ же не прикосне́сѧ. но́ за невѣ́жествїе прокла́хъ, а̀ е̑же пре́жде бл҃ныхъ, тѣ́хъ не прокла́хъ, ны́ и̑ны́ѧ тва́ры, нꙋ чл҃вѣ́кїй зліи́ пло́дъ, пото́мъ тр҃ꙋ́ды.

По согрѣше́нїи А̑да́ма бг҃ъ ѡ̑сила́етъ въ̀ зе́млю ѡ̑не́же взѧ̀тъ та́, но не хо́щет его́ погꙋби́тивъ вѣ́къ гра́дꙋщїй. Сло́во кѳ҃. Рѣ́хъ е́мꙋ: земла́ е̑сѝ и̑ въ̀ зе́млю то́жде по́йдеши ѿ не́же взѧ̀тъ та́, и̑ не погꙋблю́ та́, но посыла́ю та́ ѿкꙋ́дꙋ же взѧ̀тъ та́. Тогда̀ могꙋ́ и̑ па́ки взѧ́ти та́ въ вто́рое моѐ прише́ствїе. и̑ бл҃ны́хъ всю́ тва́рь мою́ ви́димꙋ и̑ невиди́мꙋю. И̑ бы́сть па́ть ча́съ и̑ по́лъ А̑да́мъ въ̀ рай. и̑ бл҃ныхъ дн҃ь з҃, е̑́же е̑стъ сꙋббо́та, во́нѝже почи́ ѿ всѣ́хъ дѣ́лъ своихъ.

Пока́зꙋетъ Бг҃ъ Е̑но́хови вѣ́къ свѣ́тꙋ сему́, ка́кꙋѧ з҃ лѣ́тъ, а̀ ѡ̑смаѧ ти́сѧща конча́ина е̑стъ, ны́ лѣ́тъ, ни мц҃ꙋ́, ны́ дне́й. Сло́ко кд҃. Ѡ̑смый же дн҃ь положи́хъ тожде дн҃ь ѡ̑смо, да бу́детъ первозда́нный над дѣ́ла моего́, и̑ да ѡ̑бра́ꙋѧтсѧ въ ѡ̑бразъ се́дьмой ты́сѧщи. ѡ̑смой ти́сѧщи да бу́детъ въ̀ нача́ло вре́мѧ безче́стїѧ, и̑ безконе́чно: ны́ лѣ́ты ны́ мц҃ы, ны́ недѣ́лѣ, ни́ дни́, ны́ ча́сы. И̑ нѣ́къ же Е̑но́ше. е̑ли́ка ти сказа́хъ, и̑ е̑ли́ко разꙋмѣ́лъ е̑сѝ, и̑ е̑ли́ко видѣ́лъ е̑сѝ нб҃ны́хъ, и̑ е̑ли́ко видѣ́лъ е̑сѝ на земли́, и̑ е̑ли́ко написа́х въ кни́гахъ премꙋ́дростїю мое́ю, ѹ҆хи́тривъ всѧ̀ сїѧ̀ и̑ сотворы́хъ ѿ вы́шня ѡ̑снова́нїѧ до ни́жнаго и̑ до конца̀, и̑ нѣ́сть совѣ́тника ни наслѣ́дника мои́мъ твори́нїемъ. А̑зъ е̑смь самовѣ́ченъ и̑ нерꙋкотворе́нъ, безꙋ́ премѣне́нїѧ. Мы́сль моѧ̀ совѣ́тникъ мо́й е̑стъ, мꙋ́дрость моѧ̀ и̑ сло́во мо́е дѣ́ла е̑стъ, и̑ ѡ̑чи мои́ ѡ̑гладаю́тъ на всѧ̀, а̑ко тꙋ́ стоа́тъ, и̑ трасꙋ́тсѧ стра́хомъ. А̑ще ли́ ѿвратиꙋ́ лице́ моѐ, то́ всѧ̀ потребатсѧ и̑ положѝ ꙋ́мъ свой Е̑но́ше, и̑ зна́й гл҃ющаго ты́, а̀ ты́ возмѝ кни́гы е̑́же ты́ са́мъ написа́лъ. и̑ даю́ ти Самꙋи́ла и̑ Рагꙋи́ла, и̑́же возведо́ша тѧ̀, кни́гы, и̑ сонѣ́йдѝ на зе́млю и̑ кажѝ сно́мъ твои́мъ е̑ли́ко гла́хъ тебѣ́ и̑ е̑ли́ко видѣ́лъ е̑сѝ ѿ ни́жнаго нб҃а до прт҃ола мое́го, и̑ всѧ̀ вои́нства. а̑зъ бо сътворихъ всѧ̀ си́лы, и̑ нѣ́сть противла́ющагосѧ мнѣ́ и̑ли́ непокара́ющагосѧ мнѣ́. вси́ бо покара́ютсѧ мое́мꙋ е̑диновла́стїю, и̑ работа́ютъ мое́й е̑ди́ной вла́сти. да́ждъ и̑́мъ кни́гы рꙋкописа́нїѧ тко́его, и̑ прочтꙋ́тъ и̑ позна́ютъ ма̀ тво́рца всѣ́мъ, и̑ разꙋмѣ́ютъ а̑ко нѣ́сть и̑ного бг҃а развѣ́ мене́. да раз-

Digitized by Google

дадѹ́тъ кни́гы рѹ̈кописа́нїѧ твоего́ ча́да ча́домъ і ро́дъ ро́дѹ, ѩ҃зы́ки ѩ҃зы́комъ. и̑ дам҃ ти Ѥно́ше хо́лота́ѧ моего́, а҃рхїстрати́га Михаи́ла, за рѹ̈кописа́нїѧ Ѿц҃ъ твои́хъ Ада́ма, Си́да, Ѥно́са, Каина́на, Маллелеи́ла і Пре́да Ѿца̀ твоего́.

Бг҃ъ ѡ҃бличае́тъ люді̀ и̑долопокло́нници, Содомскїи блдотво́рцы, и̑ того̀ ра́ды наво́дит пото́пъ на ны́хъ. Сло́во л҃. Ѡ҃вратго́ша за́повѣ́ди моѧ̀ и̑ пре́мъ мо́й, и̑ коста́ша сѣ́мена̀ пѹстѡ́шнаѧ не бо́ѧщеисѧ Бг҃а, и̑ не покла́ша[сѧ] мнѣ̀, но нача́ше кла́нѧтисѧ Богомъ сѹ́етнымъ, и̑ Ѿтрыну́ша моѥ̀ є̀динство́, и̑ всю̀ зе́млю согрѹзи́ша непра́вдамы и̑ ѡ҃бы́дами и̑ прелюбодѣ́йствы сквѣ́рными, ѥ̃же є̑стъ дрѹ́гъ со дрѹ́гом, в҃ за́дный прохо́д, и̑ всѣ́кими и̑ными slоба́ми нечи́стыми, и̑́же ме́рзко є̑стъ и̑спов҃ѣда́ти и̑ того̀ ра́ди а҃зъ наведѹ́ пото́пъ на́ землю, и̑ погѹблю̀ всѣ́хъ, и̑ земл҃ѧ сѣкрѹши́тсѧ всѧ̀ во тимѣ́нїе вели́ко.

Бг҃ъ ѡ҃ставл҃а́етъ є̀ди́ного ча́ка пр҃ва́дна Ѿ племе́не Ѥно́хова и̑ со всѣ́мъ до́момъ є̀го́, и̑́же ѹ҃годи́ Бг҃ѹ по во́ли є̀го̀. Сло́во ла҃. Сѣ̀ Ѿ сѣ́мени ихъ въста́нетъ и̑́нъ рѡ́дъ, послѣ́жде мног, но Ѿ тѣ́хъ мно́зи несѹ́ти бѹ́дѹт sѣ́кло. возводай ро́да того̀, ѩвла́ѧ и̑́мъ кни́гы рѹ̈кописа́нїѧ твоего́, Ѿц҃ъ твои́хъ, и̑́мже стра́жїе землѣ̀ пока́зовати и̑́мат, мѹ̈жем вѣ́рнымъ и̑ ѹ҃го́дникомъ мои́мъ, и̑́же и̑менй моего́ въсѹ́е не признава́ютъ, и̑ ты́и ска́жѹтъ ро́дѹ и̑но́мѹ, и̑ ѡ҃ны прочетшей просла́вл҃ятсѧ во послѣ́докъ, не́жели пе́рвѣе.

Повелѣ́ Бг҃ъ Ѥно́хови л҃ дне́й на земл҃и жи́ти, да́ти нарѹ́кѹ сно́мъ свои́мъ и̑ дѣточа́дцемъ; по л҃ дне́хъ па́кы вѕа́тъ бы́сть на нб҃о. Сло́во лв҃. Нн҃ѣ Ѥно́ше ла́ю ти ро́къ л҃ дне́й сътвори́ти вѣ̀ домѹ̀ твое́мъ. и̑ повѣ́дай сно́мъ твои́мъ и̑ всѣ́мъ домоча́дцемъ твои́м. Всѣ́й Ѿ лица̀ моего́ да слы́шат гла́нное и̑́мъ тобою. да прочтѹ́тъ и̑ разѹмѣ́ютъ, я҃ко нѣ́сть и̑́ного Бг҃а развѣ̀ менѐ. и̑ всегда̀ да сохрана́тъ запов҃ѣ́ди моѧ̀, и̑ начнѹ́т кни́гы рѹ̈кописа́нїѧ твоего́ честѝ и̑ внимати. И̑ по л҃ днех пошлю̀ по тебѣ̀ а҃гг҃ла моего́, возмет тѧ Ѿ земл҃и̑ и̑ Ѿ сно́въ твои́хъ ко мнѣ̀.

Здѐ Бг҃ъ призыва́етъ а҃гг҃ла. Сло́во лг҃. И̑ возва̀ Гдь̀ є̀ди́наго Ѿ а҃гг҃лъ старѣ́йшихъ, стра́шенъ и̑ гро́зенъ, и̑ поставѝ є̀го̀ ѹ҃ менѐ, видѣ́нїемъ вѣ́кла я҃ко сн҃ѣ́гъ, а̀ рѧ́зы є̀го̀ я҃ко ле́дъ. видѣ́нїе и̑маша сѹ́день велика, и̑ ѹ҃ѕрѣдѝ лица̀ моего́, занѐ не можа́хъ терпѣ́ти стра́ха Гн҃а, я҃ко же нѣ́сть мо́щно тръпѣ́ти ѡ҃гнѧ̀ пѣщнаго и̑ зно́ѧ слн҃ча́наго и̑ мра́за воздѹ́шнаго.

Digitized by Google

и̂ речѐ Гⷭ̃ ко мнѣ̀: Ѥно́ше, а̃ще не ѡ̂стꙋ́дитсѧ лице́ твоѐ здѐ, не мо́жетъ всѧ́къ чловѣ́къ зрѣ́ти лица̀ твоего́ѡ.

І̂ма́ше наде́ждꙋ Мадꙋса́лъ, и̂ жда́ше Ѿца̀ своего́ Ѥно́ха ꙋ̑ ѡ̃дра е̂го̀ дн҃ь и̂ но́щъ. Сло́во а̃д. І̂ речѐ Гдⷭ̀ мꙋ́жемъ тым, що́ мѧ возвели́ пе́рше: да сни̑йдетъ Ѥно́хъ на́ землю с ва́ми, и̂ пожды́те е̂го̀ до ꙋ̑реченного днѐ. и̂ поставѝша мѧ но́щїю на ѡ̃дрѣ̀ моѐмъ. и̂ Медоса́лъ ча́ющє пришє́ствїѧ моего́, во дни́ и̂ в҃ ночи̑ стра́жа ѻ̑ ѡ̃дра моего́. и̂ ѻ̑ужа́сенъ бы́сть, е̂гда̀ слы́ша̀ пришє́ствїѐ моѐ. и̂ рѣ́хъ ѐмꙋ̀: да сни̑йдꙋ́тсѧ всѝ домоча́дци мои̑, да возгла́ю и̑мъ всѧ̀.

Жа́лостное наказа́нїе Ѥно́хово ко сн҃о́мъ свои́мъ, с плаче́мъ и̂ вели́кимъ жа́лемъ гла́ и̑м. Сло́во ла̃. Ѡ̑ ча́да мои̑, люби́мици мои̑, слы́шите наказа́нїе Ѿца ва́шего. ѐли́ко е̑́стъ по во́ли Гдⷭ̀ны, а̃зъ пꙋще́нъ е̑смь днѐ къ ва́мъ. ѐли́ко е̑стъ и̂ било̀ и̂ ѐли́ко е̑стъ нн҃ѣ і̂ ѐли́ко бꙋ́детъ до сꙋ́днего днѐ. не Ѡ ꙋ̑стъ бо мои́хъ вѣщаю̀ ва́мъ днѐ, но Ѡ ꙋ̑стъ Гн҃ь. Пꙋсти̑ бо мѧ к҃ ва́мъ Гдⷭ̀, вы̀ ꙋ̑бо слы́шите гла́ы ꙋ̑стъ мои́х, тꙋ́чна зда́нна ва́мъ ча̃ка. а̃зъ ви́дѣхъ е̂смь лица̀ Гдⷭ̀нѧ, а̃ко желѣ́зо Ѡ ѡ̂гнѧ̀ ражжеженное Ѳнесе́нно и̑скры спꙋща́етъ и̂ жже́тъ, вы̀ же ꙋ̑зрите ѡ̃чи мои̑ тꙋ́чна зна́менїем ва́мъ ча̃ка. Я̂зъ ви́дѣхъ ѡ̃чи Гдⷭ̀ни, а̃ко лꙋча̀ слн҃чна свѣта́щаѧ и̂ ꙋ̑жаса́ющє ѡ̃чи чловѣ́ча. вы̀ же ча́да мои̑ ви́дите десни́цꙋ помага́ющꙋ ва́мъ ча̃ка; а̃зъ ви́дѣхъ десни́цꙋ Гдⷭ̀ню помога́ющаго ми, и̂ и̑сполня́ющꙋ нб҃о. вы̀ же ви́дите ѡ̀бѣ́тїѐ дѣ́лъ мои́хъ подо́бна ва́шемꙋ, а̃зъ же ви́дѣхъ ѡ̀бѣ́тїѐ Гдⷭ̀не безмѣ́рное и̂ прикла́дно. е̂мꙋ́же нѣ́сть конца̀. Вы̀ ꙋ̑бо слы́шите словесѧ̀ ꙋ̑стъ мои́х, а̃ко а̃зъ слы́шахъ гла́ы Гдⷭ̀ни а̃ко гро́мъ вели́къ непреста́нно мете́нїемъ ѡ̃блакы. и̂ нн҃ѣ ча́да моѧ̀ слы́шите вес҃ѣди Ѿца̀ зе́мнаго. а̃ко кознο и̂ бѣ́дно е̂сть ста́ти пред лице́мъ ц҃р҃а зе́мнаго, коли́ми е̂с[тъ] па́че стра́шно и̂ бѣ́дно ста́ти пред лице́мъ ц҃р҃а нб҃наго, живы́мъ и̂ ме́ртвымъ ѡ̀владате́лѧ и̂ нб҃ны́хъ вои́й. кто̀ посто́итъ безконе́чной ѡ̃ноѧ бо́лезни?

Ѥно́хъ наказꙋ́етъ ча́да своѧ̀ всѧ̀ и̑стинно Ѡ ꙋ̑стъ Гдⷭ̀нихъ, ка́ко ви́дѣ̀ и̂ слы́ша̀ і̂ и̑спи́са. Сло́во ла̃. І̂ нн҃ѣ ча́да моѧ̀ а̃зъ всѧ̀ вѣ́мъ. ѡ̃ко ꙋ̑бо Ѡ ꙋ̑стъ Гдⷭ̀ныхъ, ѡ̃ко же ѡ̃чи мои̑ ви́дѣ́стѣ; Ѡ зача́ла и̂ до конца̀ а̃зъ всѧ̀ вѣ́мъ, и̂ всѧ̀ написа́х во кни́гы нб҃са: и̂ конца̀ и̑́хъ и̂ и̑спо́лность и̑х, и̂ всѧ̀ воинства и̂ хожде́нїѧ и̑́хъ. а̃зъ и̑змѣ́рꙋ́хъ и̂ и̑спи́сах҃ ѕвѣ́здꙋ, и̂ мно́го мно́жество безчисле́нно. кы́й ча́къ ви́дѣ̀ прекраще́нїѧ и̑́хъ и̂ вхо́ды и̑х? нн҃ѣ а̃гг҃лы бо вы́даютъ числа̀

йхъ, а҃зъ же и҃менá вскхъ написáх і слн҃чный кр8гъ и҃змкрыхъ и҃ лв҃чá ег҃ò и҃змкрыхъ, чáсы изчтóхъ, и҃спис áхъ кромѣ шествиема всѧ по земли, препитáѧ написáхъ, и҃ всѣ сѣмѧ сѣмо и҃ несѣмо, и҃же растúтъ зéмлю, и҃ всѧ садóвїа и҃ всáкы трав8 и҃ всáкъ цвѣтъ и҃ блг0вхáнїѧ их, и҃ и҃менá йхъ, и҃ w҃блачна жилúща, и҃ состáви йхъ, и҃ крылá йхъ, ꙗко нóсатъ дóждъ и҃ кáплѧ дождéвнїѧ. и҃ а҃зъ и҃зслѣдова[хъ] всѧ и҃ написáхъ пѣть грóмнїи и҃ мóлнїинъ, и҃ показáша ми клю́ча и҃ хранúтелѣ йхъ, и҃ вóсходъ йхъ, и҃мѣже хóдатъ: въ мѣр8 ꙗзéю и҃спв8щáетъ҆ся, да не тáжкою ꙗзею и҃ ꙗростїю совержéтъ w҃блаки гнѣвни, и҃ погв8áтъ всѣ на земли. А҃зъ написáхъ сокрóвища снѣжнаѧ, и҃ хранúлища голóтна, і вóздвхи ст8денн, и҃ соблюдох и҃мъ врéменнаѧ ключá держцà йхъ, наполнáет и҃мы w҃блакы. и҃ не истощевáетъ сокрóвища йхъ. Написáхъ бо вѣтрены лóжници, и҃ соблюдóхъ, и҃ вúдѣхъ кáко ключáрїе йхъ нóсатъ перевѣси и҃ мѣрны: пéрвое ѣ҃же во[з]лагáютъ во превѣси, въ втóрой же мѣрѣ мѣрою и҃спв8щáетъ и҃скýсно на всю зéмлю, да не тáжкимъ дыхáнїемъ зéмлю късколѣблетъ. премѣрых бо всю зéмлю, гóры всѧ и҃ всѝ хóлми, пóлѧ, древесá, кáменїе, рѣкы. всѧ сѵ́ща написáхъ. высотѣ w҃ землѣ до з҃ нб҃а, и҃ дóлѣ до а҃да прeиспóднѧго, и҃ мѣсто сѵ́дно, и҃ а҃да превелúкаго w҃връста и҃ плачю́ща. и҃ вúдѣх кáко волáтъ оу҃жници, чáющe сѵ́да безмѣрнаго. і оу҃писáхъ всѣхъ, сѵ́дїю сѵ́дúми, и҃ всякъ сѵ́дъ йхъ, и҃ всѧ дѣлá йхъ.

О҃ кáко восплакáсѧ Ѣ҃нóхъ согрѣшéнїѧ А҃дáмова Слово лз҃. И҃ вúдѣхъ всѧ w҃ вѣка прáдѣды со А҃дáмомъ и҃ Ѣ҃вою, и҃ вздвхъ и҃ восплакахсѧ, и҃ рѣхъ w҃ погúбели нечéстїѧ их: оу҃вы минѣ и҃ моéй нéмощи и҃ моúхъ прáдѣдъ! и҃ мúслихъ въ ср҃дци моéмъ и҃ рѣхъ: блжéнъ чл҃къ йжъ сѧ не родúлъ, и҃ли рóждъсѧ и҃ не согрѣшúтъ пред лицéмъ Гд҃нимъ, дабы не пришéлъ въ мѣсто сïе, ни бы́ приносúлъ ꙗрмѧ мѣста сегw҃.

О҃ кáко вúдѣлъ Ѣ҃нóхъ ключарѣ и҃ стрáжїе А҃дскихъ врáтъ стоѧщe. Слово лѳ҃. Вúдѣхъ ключарѣ и҃ стрáжїе врáтъ А҃довыхъ стоѧще, ꙗко аспúди велúкїѧ, и҃ лица йхъ ꙗко свѣщú потв8хли, и҃ w҃чи йхъ w҃гнéнны, и҃ зв8бы йхъ w҃стры. и҃ вúдѣхъ всѧ дѣлá Гд҃ня, ꙗко прáка сѵ́тъ, а҃ дѣлá человéческаѧ єдина сѵ́тъ. [прáка] а҃ дрв8гаѧ злáѧ. и҃ во дѣлѣхъ познавáютсѧ хв8долóжницы.

Ѣ҃нóхъ чáдомъ своúмъ покáзветъ, кáко сѵ́дбы Бж҃їѧ змкрúлъ і йспис áлъ. Слóво лѳ҃. А҃зъ чáда моѧ всáко дѣло и҃ взáка мѣра и҃ всякъ соудъ пр҃вднъ и҃змкрыхъ і йспис áхъ. ꙗко лѣто лѣта честнѣйша ѣ҃стъ, тáко чл҃къ чл҃ка

Digitized by Google

чтнѣйшїй ѣстъ: ѡвы имѣнїа дѣла мно́га, ѡвы же мдрости дѣла ср҃дчнїа, ѡвы же ра́зума дѣла нѣкоего, ѡвъ же хи́трости дѣла, ѡвъ же молча́нїа дѣла ѹстнама, ѡвъ же чистоты ра́ды, ѡвъ же крѣпости дѣла, ѡвъ же бл҃гоѡбразиѣ дѣлъ, ѡвъ же ю҃ности дѣла, ѡвъ же ѡстрои́ма дѣла, ѡвъ же теле́снымъ возо́ромъ, ѡвъ же мно́гихъ чѹ́вствомъ, да слы́шитсѧ вс҃ѣдъ. но никто́ же бо́лїй ѥстъ вожа́щагосѧ Б҃га: то́й славнѣйшїй вѹ́детъ въ ѡ҃нъ вѣкъ.

Ѥно́хъ наѹча́етъ сины́ своѧ, да не ѕкара́ютъ лица́ чл҃ча ма́ла і вели́ка. Сло́во м҃. Гд҃ь рѕка́ма своймa созда́въ чл҃ка, въ подо́бїе лица́ своего́ ма́ла і вели́ка сотворы́ ѣго́ Гд҃ь. кто́ ѹкара́етъ лице́ ц҃р҃а и҃ гнѹша́етсѧ лица́ Гд҃ня, презрѣ лице́ Гд҃не; и҃ гнѣвъ твора́й всѧкомѹ чл҃ку без па́кости, гнѣвъ вели́кїй Гд҃нь пожене́тъ ѣго́. плюва́й на лице́ чл҃че ѹкорызне́нно, пожене́тъ ѣго́ на вели́комъ сѹ́дѣ Гд҃нѣ. Блаженъ чл҃къ и҃же не ѕпра́витъ ср҃дца своего́ со злобо́ю на кого чл҃ка и҃ помо́жетъ ѡбыди́момѹ и҃ сѹди́момѹ, и҃ подиметъ сокрѹше́нного, и҃ сотво́ритъ мт҃ь требѹющомѹ, зане́ в҃ дн҃ь сѹ́да вели́кого (всѧка бо мѣра и҃ всѧка бо ста́вила и҃ всѧка превѣсила ѩ҃ко на кѹ́пли, сиръчъ на мѣры́лѣ повѣше́нна, и҃ на кѹ́пли стои́тъ) позна́етъ мѣрѹ свою́, и҃ мѣрою возмето́ъ мзду́ѹ свою́.

Б҃ъ пока́ѕуетъ ѩ҃ко не хо́щетъ ѿ чл҃къ же́ртвъ ни сожже́нїй, но ср҃дца чт҃а і сокрѹше́нна. Сло́во м҃а. І҃же а҃ще ѹскорѣ́тъ сътвори́ти пр҃но пред лице́мъ Гд҃нимъ, пр҃но то ѹскорѣ́тъ и҃ Гд҃ь сонискани́емъ дѣла ѣго́, и҃ не сотво́ритъ сѹ́дъ пра́въ. и҃же мно́житъ свѣтильникъ предъ лице́мъ Гд҃нымъ, ѹмно́житъ Гд҃ь храни́лищѹ ѣго́ въ ц҃рт҃вїи вы҃шнаго. ѣгда́ треѹ́етъ Гд҃ь хлѣба, лй сѣщѣ, лй брава, лы и҃ны́а нѣкїа же́ртвы, то ничто́ же ѣ́стъ; но треѹ́етъ Б҃ъ ср҃дца чт҃а, и҃ всѣмъ тым и҃скѹша́етъ ср҃дце чл҃кѹ.

О́ ка́ко Ц҃р҃ъ зе́мнїй да́ры ѿ чл҃къ не прїе́млетъ гнюснїа і нечт҃їа, то́лми же па́че Б҃ъ гнѹша́етсѧ да́ровъ нечи́стихъ, но со гнѣвомъ ѿсыла́етъ і не прїе́млетъ да́ры ѣго́. Сло́во м҃в. Слы́шите лю҃дїе мои́, и҃ внемли́те гла́ы ѹ҃стъ мои́хъ. а҃ще зе́мномѹ царѣ́ нѣкто́ принесе́тъ да́ры нѣкїа, люво мы́сли невѣрствїю и҃мѣй въ ср҃дци своем, и҃ кѣдїй ца́ръ не прогнѣва́етъ ли сѧ на не́го и҃ да́ры ѣго́ не вмтъ и҃ въ ѡсѹжде́нїе ѿда́сть ѣго́? и҃ли чл҃къ чл҃кѹ ле́стїю ѩ҃зы́комъ твори́тсѧ до́брѣ а҃ ср҃дцемъ злѣ, то́ не розмѣетъ ли ср҃дца ѣго́ лѹка́вство, и҃ са́мъ ѡсѹжда́етсѧ. ѩ҃ко непра́вда ѣго́ всѣмъ ѩ҃вѣ вы́сть? да ѣгда́ послѣ́тъ Гд҃ь свѣтъ великїй, в҃ томъ вѹ́детъ сѹ́дъ пра́вымъ і непра́вимъ, и҃ никто́ же тѣ не ѹтаи́тъсѧ.

Digitized by Google

Ѥ́нѡ́хъ нака́зуетъ сы́ны своѧ̀ ѿ оу́стъ Бж҃їихъ, и̂ подае́тъ и̃мъ рѹкописа́нїе кни́гы сво́ѧ. Сло́во мг. Нн҃ѣ же ча́да моѧ̀, положи́те мысль на ср҃дцахъ ва́шихъ, внѹши́те гла́ы ѿц҃а ва́шего, ѥ̂ли́ко ка́мъ ѿ оу́стъ Гд҃ныхъ е́стъ. козмѣ́те кни́гы сі́ѧ рѹкописа́нїѧ ѿц҃а ва́шего, и̂ почита́йте и̑хъ. мно́ги бо̀ кни́гы соу́тъ. и̂ в҃ ны́хъ позна́ете всѧ̀ дѣла̀ Гд҃на, ѿ зача́ла тва́ры ѥ̂ли́ко е́стъ [и̂] бу́детъ до кончины́ вѣ́ка. но а҆́ще бу́дете рѹкописа́нїе мое҆̀ держа́ти, не согрѣшите́ Гд҃ви. а҆́ко нѣ́сть и̑ного развѣ́ Гд҃а ни́ на нб҃си ни́ на земли́, ни въ прейсподних, ны́ во ѥ̂дино́мъ ѡ̂снова́нїи. Гд҃ь поста́вилъ е́стъ ѡ̂снова́нїѧ на безвѣ́стныхъ, и̂ протагну́лъ е́стъ нб҃сна̀ видѝмыхъ и̂ невидѝмыхъ, и̂ зе́млѧ на вода́хъ оу́тверды, и̂ безчисле́ннѹю тва́рь сътвори́. и̂ кто̀ е́стъ во́дѹ и̂ ѡ̂снова́нїе непостоа́нныхъ и̑зчелъ, и̑ли́ пе́рсть зе́мнѹю и̂ пѣ́сокъ мо́рскїй, и̑ли ка́пля дождє́внѧ, и̑ли росѣ̀ оу́тръннюю, или вѣ́тръненѧ дыха́нїѧ? кто̀ е́стъ и̑сполни́ зе́млю и̂ мо́ре і҆ нераздрѣши́мѹю зимѹ́? и̂ звѣ́зды ѿ ѡ̂гня оу҆сѣ́кохъ и̂ оу҆краси́хъ нб҃о, поста́вилъ посре́дѣ и̑хъ.

О҆ слн҃чномъ хожде́нїи по се́дмохъ кр҃ѹ́зѣхъ. Сло́во мд҃. Слн҃це да хо́дитъ по седмо́хъ кр҃ѹ́зѣхъ нб҃ныхъ, и̑же сѹ́тъ поставле́нїе рп҃къ прт҃лъ. да сохо́дитъ ма́лъ ден[ь], и̂ па́ки рп҃ѵ да сохо́дитъ на вели́кїй дн҃ь, и̂ два̀ прт҃ла и̑же почива́етъ, возвраща́юмсѧ са́мо и̂ ѡ̂ка́мо, вы́ше мч҃нѣ́хъ прт҃лъ. ѿ мц҃а цива́на ѿ зі дн҃ѧ сохо́дитъ до мц҃а дева́на; ѿ зі ѳе́вкда дс[?] сохо́дитъ. и̂ та́ко хо́дитъ ко земли́ близъ; тогда̀ земл҃ѧ весели́тсѧ и̂ расте́тъ пло́дъ свои́. е҆́гда̀ ли и̑схо́дитъ, тогда̀ земл҃ѧ сѣ́тѹетъ, а҆ древесà и̂ всѝ пло́ди не и̑ма́ютъ прозѧбле́нїѧ. то̀ всю мѣ́рѹ, и̂ до́брымъ часомѣ́рѣнїемъ, и̂ поста́ви мѣ́рѹ мѹ́дрости́ю свое́ю, видѝмаѧ всѧ̀ сътвори́, и̂ са́мъ невидѝмый сы́й. Сы́це вѣ́щаю ва́мъ ча́да моѧ̀, и̂ разда́йте кни́гы ча́дамъ ва́шим въ всѧ̀ рѡ́да ва́ша и̂ в҃ а҆зы́ки: и̑же сомы́слитъ, да бои́тсѧ Бг҃а и̂ да прїи́мѹтъ а҃, и̂ да козлю́блятъ ю҃ па́че всѧ́каго бра́шна и̂ благ҃а́ѧ земле́ѧ, и̂ прочтетъ а҃ и̂ прило́житсѧ и̑мъ. не разѹмѣ́ваю҆щей Гд҃а, ни бо́ѧщейсѧ Бг҃а не прїи́мѹтсѧ, но ѿвергу́тъсѧ, и̂ не прїи́мѹтъ а҃, стра́шенъ сѣ́дъ жде́тъ и̑хъ. Блаже́нъ чл҃къ и̑же понесе́тъ и̑го и̑хъ, и̂ притагне́тъ а҃, а҆́ко ѿ҃рѣшитсѧ въ де́нь сѣ́да велѝкаго.

Ѥ́нѡ́хъ наѹча́етъ сы́ны своѧ̀ не кла́тисѧ ни̂ нб҃о́мъ ни̂ земле́ю, и̂ пока́зуетъ ѡ҆́бѣтницѹ Бж҃їю е҆́ще въ оу҆тро́бѣ ма́терной. Сло́во мѣ. Ѧ҆зъ кленѹ́сѧ вамъ ча́да моѧ̀, но не кленѹ́сѧ ни ѥ̂ди́ною кла́твою, ни нб҃о́мъ ни земле́ю ни̂ и̑ною тва́рїю, и̑же сотворы́ Бг҃ъ. рече́ Гд҃ь: нѣ́сть ко мнѣ́

кла́твы, нѝ непра́вды, но́ и҃стинна. Я҆́ще въ человѣ́цѣхъ нѣ́сть и҃стинны, да҆ ся҆ кленѹ́тъ сло́вомъ: ѣ́й ѣ́й, а҃ще лѝ — то нѝ нѝ. А҆́зъ же кленѹ́ся҆ вамъ ѣ́й ѣ́й, ꙗ҆́ко пре́жде да́же не бы́сть человѣ́къ в҆ ложесна́хъ ма́тере́хъ, по ѣ́диномѹ мѣ́сто ѹ҆готова́нно е҆́сть въ поко́й дш҃и ѿ́ной, и҆ мѣ́рило ѹ҆ставле́нно коли́ко хо́щетъ въ вѣ́цѣ семъ, да и҆скѹше́нъ бѹ́детъ к҆ немъ чл҃къ. ѣ́й ча́да, не прелщ҃а́йтеся҆, та́мо бо пре́жде ѹ҆готове́лено е҆́сть мѣ́сто всѣ́кой дш҃и человѣ́честѣ́й.

О҆́ како никто́ же мо́жетъ ѹ҆кры́тися҆ рожде́нный на земли́, ни дѣ́ло е҆гѡ́ потаи́тися҆, но́ кро́ткомъ кѝти повелѣ́ваетъ, на́пасти и҆ досажде́нїѧ терпѣ́ти, в҆дови́цъ и҆ сирѡ́тъ не ѡ҆кыдѣ́ти. Сло́во м҃s. А҆́зъ дѣ́ло всѣ́кого чл҃ка в҆ писа́нїи положи́хъ, и҆ никто́ же мо́жетъ ѹ҆кры́тися҆ рожде́нный на земли́, ни дѣ́ла е҆гѡ́ потаи́тися҆ мо́гѹтъ; а҃зъ всѧ҆ ви́ждѹ. Нн҃ѣ ѹ҆́бо ча́да моѧ҆ въ терпѣ́нїи и҆ кротости провожда́йте число́ днїй ва́шихъ, да безконе́чный вѣ́къ наслѣди́те. всѣ́ка ра́на и҆ всѣ́ка ꙗ҆́зва и҆ всѣ́ко сло́во зло́ и҆ на́пасти терпѣ́те Гд҃а ра́ди. Я҆́ще на́йдѹтъ на вы҃ воздая́нїѧ зла́, не ѡ҆дава́йте ни бли́жнемѹ, ны врагѹ́, зане҆ Гд҃ь воздаа́й бѹ́детъ вамъ ме́стникъ въ дн҃ь сѹ́да велѝкаго, да не бѹ́детъ мс҃тити зде ѡ҆ чл҃къ. кождо вас зла́то и҆ сре́бро да и҆стощи́тъ вра́та дѣ́лъ да прїи́метъ сокро́вище по́лно въ ѿ́ный вѣ́къ. сѝроты и҆ вдо́вы и҆ приш҃е́лца не ѡ҆скорбла́йте, да гнѣ́въ Бж҃їй не на́йдетъ на васъ.

Е҆но́хъ наѹ́ча́етъ своѧ҆ сн҃ы, да не скрыва́ютъ сокро́вищъ в҆ зе́млю, но повелѣ́ваетъ ми́лостыню дава́ти ни́щимъ. Сло́во м҃з. Простира́йте рѹ́кы ва́ша ни́щимъ проти́ву си́лѣ ва́шей, не сокрыва́йте сре́бро ва́ше въ зе́млю, помозѣ́те кѣ́рному во ско́рбы, и҆ не ѡ҆бра́щетъ васъ ско́рбъ въ кре́ма тр҃ѹда ва́шего. и҆ всѣ́ко и҃го ско́рбное и҆ жесто́кое а҃ще на́йдетъ на́ вы, Гд҃а ра́ди всѧ҆ терпѣ́те, и҆ та́ко ѡ҆бра́щете мз҃дѹ ка́шѹ въ дн҃ь сѹ́да. заѹ҆́тра и҆ полѹ́дне и҆ ве́черъ добро́ е҆́сть ходи́ти въ хра́мъ Гдн҃ь сла́вы ра́ды сткори́теля ва́шего, поне́же сла́витъ е҆гѡ́ всѣ́ко дыха́нїе, и҆ хва́лѹ воздае́тъ всѣ́ка тва́рь видѝмая и҆ невидѝмая.

Бг҃ъ наѹ́ча́етъ кѣ́рныхъ свои́хъ, ка́ко и҃мѹтъ хвалити и҃ма е҆гѡ́. Сло́во м҃и. Блаже́нъ чл҃къ и҃же ѿверза́етъ ѹ҆стa҆ своѧ҆ на хва́лѹ Бг҃а. Сава́шда и҆ похваля́етъ Гд҃а седцемъ свои́мъ. прокля́тъ всѣ́къ чл҃къ и҃же ѿверза́етъ ѹ҆стa҆ своѧ҆ на ѹ҆кори́нїе и҆ на клевета́нїе бли́жняго, ꙗ҆́ко то́й Бг҃а ѹ҆кара́етъ. Блаженъ и҃же ѿверза́етъ ѹ҆стa҆ своѧ҆ бл҃вла Бг҃а. Прокля́тъ же е҆́же

Digitized by Google

Ѡверзáетъ оу҃стá своѧ на клáтвы и̑ на хл҃ы: предъ лицéмъ Гд҃нымъ всѧ дни̑ є҃гѡ. Блаже́нъ бл҃гословлáй всѧ дѣлá Гд҃ня. Проклáтъ оукарáй твореніе Гд҃не. Блаже́нъ соглаждáй воздвигнѹти пáдшїа. Проклáтъ глаждáй и̑ рекнѹмáй потребúти чл҃жде. Блаже́нъ хранáй ѡснованїа Ѡ нача́ла Ѳц҃ъ своúхъ оу҃тверждéннаѧ. Проклáтъ и̑же развращáетъ оу҃стáкы прадѣдъ своúхъ. Блаже́нъ насаждáй мúръ и̑ любóвь. Проклáтъ разарáй милѹю́щи ближнúхъ своúхъ. Блаже́нъ и̑же глéтъ ѩзы́комъ и̑ сердцемъ смирéннымъ ко всѣмъ. Проклáтъ глáй ѩзы́комъ мúръ, а̑ въ срдцы нѣсть мúра, но мéчь. Всѧ бо сїѧ въ мирѣ́хъ и̑ въ книгáхъ ѡбличáтсѧ къ дн҃ь сóда великáго.

Да не речéмъ: Ѳц҃ъ нáшъ пред Бг҃омъ ёстъ, предстáнетъ ѡн за нáсъ ко дн҃ь сóда. тáмъ бо вѣ́мъ не мóжетъ помощы Ѳц҃ъ сы́ноцы, но ны сын Ѳц҃ѧ. Слóво м҃д. Нн҃ѣ оу҃бо чáда моѧ да не речетѣ: Ѳц҃ъ нáшъ ёстъ со Бг҃омъ, предстоúтъ и̑ мóлитсѧ ѡ грѣ́хѣхъ нáшихъ. нѣсть бо тáмо помóщника ни є҃диномѹ чл҃вѣ́ сѣгрѣшúвшю. Ви́дите ѩ҃ко всѧ дѣлá всѧкаго чл҃ка а҃зъ написáхъ прéжде створéніѧ є҃го, и̑же твóритсѧ во всѣ́хъ чл҃цѣ́хъ до вѣ́ка, и̑ никтò же мóжетъ сказáти и̑лú разсказáти рѹкописáніѧ моéго. Занѣ́ Гд҃ь ви́дитъ всѧ помышлéніѧ чл҃вѣ́, ѩ҃ко сѣ́ть сѣ́тна, и̑дéже лежáтъ въ сокрóвищныхъ срдечныхъ. Нн҃ѣ оу҃бо чáда моѧ вн҃ѹшúте всѧ глы́ Ѳц҃а вáшего, є҃лúко а҃зъ глю́ вáмъ, да не сожáлитесѧ рекѹ́ше: Ѳц҃ъ нáшъ почтò не сказá намъ?

Є҃нóхъ наказáетъ сн҃ы своѧ, да подадѹ́тъ книгы і̑ и̑ны́мъ. Слóво н҃. Но врéмѧ ѿно.... сегò неразѹмїѧ да бѹ́детъ въ достоáніе покóѧ вáшего. книгы и̑же а҃зъ дáхъ вáмъ, подакáйте и̑хъ всѣ́мъ хотáщимъ и̑ накажúте ѧ҃, да оу҃видáтъ дѣлá Гд҃ня прекелúко чѹ́дна.

Сїе покáзуетъ Є҃нóхъ сн҃óмъ своúмъ і̑ спалачéмъ гл҃ѧ и̑мъ: чáда моѧ, приближѝ мисѧ часъ взыйтú на нб҃о, се аг҃ли предстоáтъ мы. Слóво н҃а. Чáда моѧ, се оу҃бо приближúсѧ дн҃ь нарóка моéго и̑ врéмѧ, предстоáтъ бо и̑ нѹ́дятъ мѧ на Ѳшéствїе моé Ѳ васъ аг҃лы, и̑же хóщютъ и̑тѝ со мнóю. ѿко ѕбо стоáтъ на землú ждѹ́ще речéннаго имъ. Ѩзъ бо оу҃тр҃ѣ взыйдѹ на нб҃о, въ кѹ́шнїй Іерл҃имъ, ко вѣ́чное моé достоáніе. сегò рáди заповѣ́даю вáмъ сътворúти всé бл҃говолéніе предъ лицéмъ Гд҃нымъ.

Медосалáмъ прóситъ оу҃ Ѳц҃а бл҃гословéніѧ, да сотвóритъ є҃мѹ и̑ ды крáшна. Слóво н҃в. Ѡкцiáвъ

Digitized by Google

Мѳдосала́мъ Ѻц҃ѹ̀ своє́мѹ Є̑но́хѹ речѐ: что тѝ е̑стъ го́дъ ѡ҆чи́ма свои́ма Ѳ҃е, да сотворю́ предъ лице́мъ твои́мъ и҆ да бл҃вѣши хра́мы на́ша и҆ сн҃ы своя̀, и҆ просла́вятсѧ лю́дїе твоѝ ѡ҆ тебѣ̀, и҆ та́ко пото́мъ Ѳи́деши, ѩ҆коже гл҃а Гдь. Ѿкѣща̀ Є̑но́хъ къ сн҃ѹ свое́мѹ Мѳдосала́мѹ речѐ: Слы́ши ча́до, Ѳне́лѣже помаза̀ ма Гдь ма́стїю сла́вы свое́ѧ, бра́шно къ мнѣ̀, и҆ сла́дости зе́мнїѧ не помане́тъ дш҃а моя̀, ни́же ми сѧ хо́щетъ зе́мномѹ что́.

Повелѣ̀ Є̑но́хъ сн҃ѹ свое́мѹ Мѳдосала́мѹ призва́ти бра́тїю свою̀ всю̀. Сло́во и҃г Ча́до моѐ Мѳдосала́ме, призовы̀ бра́тїю свою̀ всю̀. и҆ всѧ домоча́дци ва́ши, і҆ ста́рцѧ лю́дскїѧ, да пое҆́лю к ни́м и҆ Ѳи́дѹ, ѩ҆ко предле́житъ ми. І҆ ѹ҆скоры̀ Мѳдосала́мъ, и҆ призва̀ бра́тїю свою̀: Реги́ма, Рима́на, Оуха́на, Хермиѡ́на, Гайдада, и҆ всѧ ста́рцѧ люде́скїѧ предъ лице́. Ѻц҃а̀ свое́го Є̑но́ха и҆ бл҃ви и҃хъ, речѐ къ ни́мъ:

Повче́нїе Є̑но́хово къ сыно́мъ свои́мъ Сло́во и҃д. Послы́шайте менѐ ча́да моя̀ днес. въ днѝ ѡ҃ны, ѩ҆кѡ сни́йде Гдь на̀ зе́млю ра́ди А҆да́ма, и҆ посе́тѝ всю̀ тва́рь свою̀, е̑же са́мъ сътворѝ. и҆ по сѝхъ всѣ́хъ сътвори А҆да́ма. и҆ призва̀ Гъ всѧ̀ ско́ты зе́мнїѧ и҆ всѧ̀ га́ди, и҆ всѧ̀ пти́цѧ пара́цїѧ по коздо́хѹ, и҆ приведѐ всѧ̀ предъ лицѐ Ѻц҃а̀ на́шего А҆да́ма, и҆ наре́че А҆да́мъ і҆мена̀ всѣ́мъ живѹ́щимъ на землѝ. и҆ поста́ви е̑го̀ Гдь ц҃рь надъ всѣ́ми, и҆ покоры̀ е̑мѹ́ всѧ̀ подъ рѹ́цѣ е̑го̀, і҆ ѡ҆нѣ́ми а҃, и҆ ѡ҆гля́дѣ а҃ на повеле́нїе и҆ на повинове́нїе и҆ въ послѹша́нїе чл҃ко́ва та́ко же и҆ всѧ́каго чл҃ка сотворѝ Гдь господи́на всѧ́комѹ стажа́нїю свое́мѹ. Гдь же не сѣ́дитъ ни е̑ди́ной дѹшѝ ско́тѹ чл҃ка ра́ды, но дѹша̀ чл҃ча сѣ́дитъ ско́томъ и҃хъ въ вѣ́цѣ семъ, ѡ҆со́бно бѡ мѣ́сто чл҃комъ е̑стъ. ѩ҆ко же е̑стъ всѧ́ка дш҃а чл҃ча по чи́слѹ, та́ко ско́ты не погы́бнѹтъ, и҆ всѧ̀ ско́тїѧ дѹша̀, ѩ҆же сътворѝ Гдь, до сѣ́дѹ вели́каго ѡ҆клеветѣ́тъ чл҃ка, а҃ще и҃хъ sлѣ̀ пасе́тъ.

Наѹ́чаетъ Є̑но́хъ сн҃о́въ всѣ́хъ, чего̀ ра́ды да не прикаса́ютсѧ гова́домъ и҆стица́нїѧ ра́ды. Сло́во и҃е. І҆же безако́нитъ дѹша́ ско́тїѧ, безако́нитъ свою̀ дш҃ѹ. занѐ чл҃къ приво́дитъ ѿ чи́стыхъ ско́тъ творѝти тре́бѹ грѣ́ха дѣ́лма, да и҆ма́тъ и҆сцѣле́нїе дѹшѝ свое́й а҃ще прино́сятъ на же́ртвѹ ѿ чи́стихъ ско́тъ и҆ пти́цъ, и҆сцѣле́нїе чл҃ко́вѹ е̑стъ, и҆сцѣля́етъ свою̀ дш҃ѹ. всѣ̀ же ва́мъ да́но е̑стъ во бра́шно. свазѹ́йте по чоты́ры но́гы .. то е̑стъ и҆сцѣле́нїе, докро творы́тъ, и҆сцѣля́етъ свою̀ дш҃ѹ. а҆ ѩ҆же ѹ҆мерщвля́етъ ско́та безъ а҆́зкы, ѹ҆мерщвля́етъ свою̀ дш҃ѹ и҆ безако́нытъ свою̀ пло́ть. и҆ дѣ́ѧй па́кость кѣ́ю лю́бо всѧ́комѹ ско́тѹ в҆ та́йнѣ, зло́й за́конъ е̑стъ и҆ беззако́нитъ свою̀ дш҃ѹ.

Digitized by Google

дѣ́лай пра́вость дш҃и чл҃чи, пра́вость сотвори́тъ дш҃и свое́й, и́ нѣ́сть ѣ́мѹ и҃сцѣле́нїа пло́ты ны́ прощє́нїа в҃ вѣ́кы.

Ка́ко не подоба́етъ ѹ҃бы́ти чл҃ка ны́ ѡ҃ржїе́мъ ны́ а҃зы́комъ. Сло́во н҃s. Творя́й ѹ҃бы́йство дш҃и чл҃чи ѹ҃мерщвля́етъ свою́ дш҃ѹ́ и́ ѕвѣ́рва́етъ свое́ тѣ́ло, и́ нѣ́сть и҃сцѣле́нїа ѣ́мѹ́ къ вѣ́кы. влага́й чл҃ка къ нѣ́кыю сѣ́ть са́мъ в҃ ню́ ѹ҃ка́знетъ, и́ нѣ́сть и҃сцѣле́нїа ѣ́мѹ́ въ вѣ́кы. влага́й чл҃ка въ нѣ́кїй сосѣ́дъ, не ѡ҃скврдѣ́е ме́сть его́ на сѣ́дѣ велѝцѣ́мъ въ вѣ́кы. крывотвори́й и҃ли сло́вытъ зло́ въ всѧ́кой дш҃и, пра́вды не сотво́ритъ себѣ́ во вѣ́кы.

Ѣ́но́хъ нака́зѹетъ сн҃ы своѧ́ храни́тисѧ ѿ непра́вды и́ рѹ́цѣ простира́ти ѹ҃бо́гимъ, ча́сто ѿ свои́хъ трѹ́довъ пода́ти и҃мъ. Сло́во н҃з. Нн҃ѣ ѹ҃бо чада́ моѧ́, храни́те сердца ва́ша ѿ всѧ́кой непра́вды, ѥ҃же ненави́дитъ гдь҃ ѩ҃ко же про́ситъ чл҃къ дш҃и свое́й ѿ бг҃а, та́ко да твори́тъ всѧ́кой дш҃и жико́й, зане́ к҃ѣ́цѣ вели́цѣмъ. а҃зъ всѧ́ вѣ́мъ, ѩ҃кш мно́га храни́телница ѹ҃готова́нна сѣ́тъ чл҃комъ, до́брымъ до́брам, зло́мъ же зла́м кезъ числа́ мно́га. Блаже́нъ и҃же въ бл҃гїа́ до́мы вни҃йдѣтъ, къ злы́хъ бо нѣ́сть поко́а ни возвраще́нїа. Слы́ши́те ча́да моѧ́ мали҃и и́ вели́ции чл҃къ ѣ́гда́ поло́жытъ мы́слъ бл҃ѹ в҃ сердци свое́мъ, принесетъ да́ры предъ лице́мъ гдн҃ымъ ѿ трѹ́довъ свои́хъ, и́ рѹ́цѣ ѣ́го́ не сотворы́та того́, тогда́ ѡ҃вратытъ гдь҃ лице́ свое́ ѿ трѹ́да рѹ́кѹ ѣ́го́ і҃ нѣ́сть ѣ́мѹ́ ѡ҃ржѣ́сти трѹ́да рѹ́кѹ свое́ю. а҃ще ли сътворы́та рѹ́цѣ ѣ́го́, а҃ сердце ѣ́го́ поро́пщетъ непрестáнен, сердца ѣ́го́ поротáнїе тво́рытъ непрестáнно, не и҃ма́тъ нѝ ѣ́ди́нъ ѹ҃спѣ́хъ.

ѿ ка́ко подоба́етъ прикоси́ти да́ръ сво́й съ вѣ́рою, і҃же нѣ́сть покаа́нїа по см҃рти. Сло́во н҃и. Блаже́нъ чл҃къ и҃же въ терпѣ́нїи свое́мъ принесе́тъ да́ръ сво́й со вѣ́рою предъ лице́ гдне, ѩ҃ко то́й ѡ҃вра́щетъ ѿдáнїе грѣхо́въ. а҃ще ли же пре́жде вре́менемъ врáтытъ гл҃ы свои́, покаа́нїа нѣ́сть ѣ́мѹ́. а҃ще ли мине́тъ вре́ма рече́нное[и҃] не бл҃говоли́тъ сѧ, нѣ́ ѥ҃сть покаа́нїа по см҃рты. зане́ всѧ́ко де́ло пре́жде вре́мене, и҃же сътво́рытъ человѣ́къ, всѣ́ со́блазнь ѥ҃сть предъ чл҃кы, а҃ предъ бг҃мъ грѣ́хъ ѥ҃сть.

ѿ ка́ко не презира́ти ны́щихъ, но ро́вно и҃мъ подава́ти, да не бу́деши поро́птанъ предъ бг҃омъ. Сло́во н҃д. Чл҃къ ѣ́гда́ ѡ҃блече́тъ нагїа́ и́ а҃лчна́ насы́титъ, ѡ҃вра́щетъ ѿдáнїе ѿ бг҃а. а҃ще ли поро́пщетъ сердце ѣ́го́, дко́е зло́ сътво́рытъ: себѣ́ погѹбле́нїе, и́ томѹ́ что́ да́стъ. не бу́детъ ѣ́мѹ́ ѡ҃ржтéнїа воздаа́нїю проти́вѹ томѹ́, и́ пи́ща ѣ́го́, да насы-

Digitized by Google

тѝтсѧ сръдце ѥгѡ, ѝлѝ ѡдѣжда плѡ́ть ѥгѡ. презо́рство сътко́рить, то погы́бнѹтъ всѣ терпѣ́нїе ни́щеты своѥ́м, ѝ не ѡбра́щетъ бл҃годѣ́нїѧ воздая́нїю за [не] мѣ́рзостенъ Гс҃ь всѧ́къ чл҃къ презазросли́къ ѝ келерѣ́чи́къ, ѝ всѧ́ко сло́во лжи́во, ѝ непра́вдою ѥ҃стъ ѡбложе́нно ѝ ѡ҃стротою мечѧ̀ см҃ртнаго посѣка́емо ѥ҃стъ ѝ в҃ ѻ҃гнь въмѣта́емо, ѝ сгора́етъ къ вѣ́кѹ.

Ѡ҃ ка́ко взыва́етъ Гд҃ь Ѥно́ха, лю́дїе же съѣ́ха́шасѧ ѝ́ты цѣлова́ти ѥгѡ̀ на мѣ́стѣ рече́нномъ Ѧ҃хѵзанѣ. Сло́во а҃. Ѥгда́ гла́ше Ѥно́хъ словесá сїѧ сы́номъ свои́мъ, слы́ша́ша вси́ лю́дїе да́лнїи ѝ бли́жнїи, ꙗ҆ко зове́тъ Гс҃ь Ѥно́ха. сокѣща́шасѧ: ѝдѣ́мъ цѣлу́емъ Ѥно́ха! ѝ сонїйдо́шасѧ мн҃о́жїе зѣ҃. ѝ прїйдо́ша на мѣ́сто Ѧ҃хѵза́нь ѝдѣ́же ба́ше Ѥно́хъ ѝ сно́ве ѥгѡ. ѝ прїйдо́ша ста́рцы люде́стїи ве́сь со́нмъ. ѝ поклони́шасѧ, ѝ цѣлова́ше Ѥно́ха ѝ гла́ше ѥ́мѹ: Ѡ҃ч҃е нашъ Ѥно́ше, бл҃вѣ́нъ ты бу́ди Гс҃ви цр҃ю вѣ́чномѹ! ѝ нн҃ѣ бл҃вы сны́ своѧ̀ ѝ всѧ̀ лю́ды, да просла́вимсѧ предъ лице́мъ твои́мъ днес, зане́ ты предъ лице́мъ Гд҃нымъ прослави́шисѧ въ вѣ́кы. ꙗ҆ко тебѣ̀ ѝзбра Гд҃ь па́че всѣ́хъ чл҃къ на земли́, ѝ ѡ҃ставѝ тѧ написа́телѧ тва́ремъ свои́мъ види́мымъ ѝ невиди́мымъ, ѝ Фими́тела грѣхо́мъ члчѣ́кымъ, ѝ помо́щника домоча́дцемъ свои́мъ. Ѝ Фвѣща Ѥно́хъ лю́демъ свои́мъ всѣ́мъ гла́:

Ѡ҃ наказа́нїи Ѥно́ха сыно́къ свои́хъ. Сло́ко а҃. Слы́шите ча́да моѧ̀, пре́жде да́же не бѣ́ створе́нна всѧ̀ тва́ръ. Гд҃ь сътвори́ вся̀ види́маѧ ѝ невиди́маѧ. коли́ка времена̀ бы́ша ѝ ми́мо ѝдо́ша. разѹмѣ́йте ꙗ҆ко по тѣ́хъ всѣ́хъ созда́ чл҃ка въ ѡ҃бразъ сво́й по подо́бїю, ѝ вложѝ ѥ́мѹ ѡ҃чи ви́дѣти ѝ оу҃ша слы́ша́ти ѝ сръдце помышла́ти, ра́зѹмомъ совѣтова́ти. ѝ зра́ше Гд҃ь всѧ̀ дѣла̀ чл҃ча, ѝ сътвори всю̀ тва́рь ѥгѡ̀, ѝ разд҃ѣли́ времена́, ѡ҃ времене́хъ оу҃стави лѣ́та, ѝ ѡ҃ лѣ́тъ положѝ мц҃ѣ, ѝ ѡ҃ мц҃ѣ́хъ положѝ дн҃ы, ѝ днїй положѝ се́дмь, ѝ въ тѣ́хъ положѝ ча́сы, размѣ́рѝ подро́бнѹ, да чл҃къ размы́шла́етъ времена̀ ѝ да чте́тъ лѣ́та ѝ мц҃ѣ ѝ ча́сы ѝ премене́нїе ѝ зача́ла ѝ конца̀, ѝ да чте́тъ свою̀ жи́знь, ѡ҃ зача́ла ѝ до см҃рты, ѝ помышла́етъ сво́й грѣ́хъ. ѝ да пи́шетъ своѥ̀ дѣ́ло зло́е ѝ до́брое. понѣ́же всѧ́ко дѣ́ло нѣ́сть оу҃таѥ́нно предъ Гд҃емъ. да зна́етъ всѧ́къ чл҃къ своѧ̀ дѣ́ла, ѝ да не престѹпа́етъ никогда̀ всѧ̀ запо҃вѣ́дь ѥгѡ̀, ѝ рѣ҃кописа́нїе моѥ̀ да держи́тъ тве́рдо къ ро́дѹ ѝ ро́ду. ѥ҃гда̀ сконча́етсѧ всѧ̀ тва́рь види́маѧ ѝ невиди́маѧ, ꙗ҆ко же сотвори́ Гд҃ь, тогда̀ всѧ́къ чл҃къ ѝдѣ́тъ на сѹ́дъ кели́кїй, ѝ тогда̀ всѧ̀ времена̀ погы́бнѹтъ ѝ лѣ́та, ѝ к҃ томѹ́ не бѹ́дѣтъ ни мц҃ѣ, нѝ днѝ, ни ча́сы, прилѣпи́тсѧ ѝ ктомѹ́ не почтѹ́тсѧ наста́нетъ вѣ́къ ѥ́динъ, ѝ вси́ праведници ѝ́же оу҃бѣ́г-

Digitized by Google

ѝтъ сѣда великого ГДнѧ, прикѹпатсѧ къ кѣцѣ велицѣмъ, великїй вѣкъ станетъ прѣдникомъ, и бѹдѹтъ вѣчне жити. и ктомѹ не бѹдетъ в нихъ ни трѹда, ни болезни, ни скорбы, ни чаннїѧ, ни нѹжды, ны насилїѧ, ни ноши, ни тмы, но свѣтъ великий, и бѹдетъ имъ стѣна великаѧ неразорѹмаѧ, и рай свѣтлый, всѧ бо тлѣннаѧ прейдѹтъ, и бѹдетъ житїе вѣчное.

Оучитъ Ѥноха сны своѧ и всѧ старца людскїѧ, како имѹтъ съ страхомъ и трепетомъ ходити предъ ГДемъ і томѹ ѥдиномѹ слѹжити, и не клянатис[ѧ] идоломъ, но Бгѹ, иже сътвори нбо и землю и всѧкѹ тварь, и вышьображенїю ѥго. Слово ѕк. Нѣ оубо чада моѧ сохранитѣ дша каша ѿ всѧкоѧ неправды, ѥлико ненавидитъ Гс предъ лицемъ ѥго ходитѣ съ страхомъ и трепетомъ, и томѹ ѥдиномѹ слѹжитѣ. истинномѹ Бгѹ клянайтесѧ, не идоломъ безгласнымъ, но начертанїю ѥго клянайтесѧ. и всѧко приношенїе праведное приноситѣ предъ лицемъ ГДнымъ, а неправедно ненавидитъ ГДь. всѧ бо видытъ ГДь, ѥгда помыслитъ чкъ во сердцы своемъ. той розѹмы совѣтѹетъ, и всѧкъ помыслъ прсно ѥстъ предъ ГДемъ, иже оутверды землю и всю тварь на ней поставы. ащє зрытѣ на нбо, тѣ ГДь; ащє помыслитѣ глѹбины морскїѧ и всю подземнѹю, то тѣтъ ГДь, занѣ ГДь сътворы всѧческаѧ. Чтѹтѣи же тварь не поклянайтесѧ, ѡставивши ГДа всѣѧ твари, понеже не скрыетсѧ всѧко дѣло предъ лицемъ ГДнымъ. Ходитѣ чада моѧ во долготерпенїи, в кротости, чести, въ ѡзлобленїи, въ скорбѣхы, къ вѣрѣ и правдѣ къ ѡбѣтованїи, в немощи, в порѹганїи, в ранахъ, къ искѹшенїяхъ, в наготѣ, в лишенїи, любѧщи дрѹгъ дрѹга, дондеже йзыйдете ѿ колѣзненаго вѣка сего, да наслѣдници бѹдете безконечнаго вѣка. Блжени праведницы иже йзбѣгнѹтъ сѣда великаго, занѣ просвѣтаѧтсѧ паче слнца седмерицею, занѣ в семъ вѣцѣ седма часть ѿлѹчена ѿ всѣхъ ѥстъ, свѣтъ, тма, брашна, сладости, горести, рам, мѹки, ѡгнь, мраза и инѣхъ всего положи въ писанїи, да чтетѣ и разѹмѣете.

Іспѹсти Гс мракъ на землю и покры людї і Ѥноха, и взятъ быстъ на вышшее нбо, и бысть свѣт. Слово ѕг. Внегда бысть бесѣдоваше Ѥнохъ к людемъ, и ГДь испѹсти мракъ на землю, и бысть тма. и покры мѹжѣ ѡны стоѧщыхъ и бесѣдѹющихъ со Ѥнохомъ, и взѧша ѥго на вышшее нбо, йдеже ГДь. и прїѧтъ ѥго и поставы ѥго предъ лицемъ своимъ. и ѡстѹпи тма ѿ земѣ, и бысть свѣтъ, и ви-

Digitized by Google

дѣша людіе и не разумѣша како взѧтъ бысть Єнóхъ, и прославиша Бга. и wбрѣтóша свúтокъ, въ немѣже ёсть начертáніе: невúдимъ Бгъ. и йдóша всй къ домы своѧ.

Єнóхъ родúсѧ въ ѕ днь мца Цивáна, жит же лѣтъ тѯе. взѧтъ же бысть на нбо мца цикáна а днѧ, и пробысть на нбси ѯ днiй. писáше всѧ знáменіѧ сíѧ всѣѧ твáры, ѩже сътворы Гдь. и написа книгъ тѯѕ. и предáсть сномъ своúмъ, и пребысть на земли днiй л. и пáкы взѧтъ бысть на нбо, мца Цикáна во ѕ днь. къ той же днь и родúсѧ, и къ тóй чáсъ; ѩкоже имать всѧкъ чlкъ ёстьство тéмно сего жúтіѧ, тáко и зачáтіе и рждтво и преставлéніе Ф житіѧ сего. вонѩже чáсъ зачáсѧ, в той же и родúсѧ, в тóй же и преставúсѧ. Оускоры же Мефасалáмъ и брáтіѧ ёго, всй снове Єнóховы. и создáша жрътóкникъ на мстѣ речéнномъ Аузáны, Фкѵдѕ. и йдéже взáтъ бысть Єнóхъ на нбо и поѧша крáкіи говѧда, и призвáкше всй людіе и пожрóша жéртвы предъ лицемъ Гднимъ. прiйдóша всй людіе і стáріи людстіи, вéсь сóймъ на весéліе, и принесóша дáры сномъ Єнóховымъ, и сътворúша весéліе вéліе рáдующеѧ и веселѧщеѧ трй днú, хвалѧще Ба дáкшаго имъ такóвое знáменіе презъ Єнóха суго́дника своéго, и да подадáтъ ё сномъ своимъ в рóдъ і рóдъ въ вѣки вѣкóмъ. аминь.

Поміщений тут текст апокріфічної книги Еноха передрукований нами з книжки *А. Н. Попова*, Библіографическіе матеріалы, вып. II.—VII, Москва 1880, стор 89–139 (передрук із Чтéній Моск. Общ. Исторіи и древностей) Попов відкрив сей текст у рукописній збірці о Генадія ігумена полтавського, писаній 1679 р. Є се одинокий доси звісний на Руси список сего знаменитого апокріфа і тілько в остатніх роках віднайдено другий старословянський список у Сербії, котрий, скілько знаємо, доси не був опублікований. До часу публікації Попова звісні були з церковнословянських рукописів тілько невеличкі відривки сего апокріфа, напечатані Тіхонравозим (Памятники I, 19–20, 20–23), Пипіним (Пам. стар. р. лит. 15–16), Порфірьєвим (Апокр. сказ. о ветх. л. и соб. по рук

солов. библіот. 107). Нема сумніву, що наш апокріф є переводом грецького тексту, давно затраченого, а звісного тілько по невеличким цітатам у візантийского хроніста Георгія Сінкелла і по натякам отців церкви Орігена, Клімента Александрійського, Тертуліана і др. та деяких пізнійших апокріфів, як „Завіти 12-ти патріархів“ Ті фрагменти грецького тексту зібрані Фабріцієм в єго виданю Codex Pseudepigraphus Veteris Testamenti. Hamburgi, 1722, стор. 160—223. Чи словянський перевод передавав грецький текст вповні, чи в скороченю, сего не можемо сказати. Грецький текст був переводом з жидівського, також затраченого первовзору, зложеного в головній части ще перед різдвом Христовим, та мабуть часто перероблюваного. З того первовзору правдоподібно в перших віках христіянства зроблений був з одного боку грецький переклад, з котрого пішов наш текст, а з другого боку сирійський чи арабський з котрого найдалі в VI в. по Хр. зроблений був етіопський переклад. Сей остатній відкрито в р. 1773 в Абісініі, а уперве видано Лорансом в р. 1823 в англійськім переводі. З пізнійших переводів згадаємо німецький Гофмана 1833., латинський Ґфререра 1840, французький Міня (Dictionnaire des Apocryphes t. I, 426 - 541), німецький Дільмана 1853, англійський Шодде 1882. Сей текст етіопський значно обширнійший і дуже відмінний від нашого. Резюме з него подав Порфірєв (Апокр. сказ. и ветхозав. лицахъ и событіяхъ, Казань 1872., стор. 198—231). Покажчик важнійших праць про сю книгу і перклад деяких відривків етіопського тексту гл. в книзі Dr. Otto Zöckler, Die Apokryphen des Alten Testaments nebst einem Anhang über die Pseudepigraphenliteratur. München 1891, ст. 426—437. Ми перепечатали текст Попова без змін що до річи і мови, а позволили собі тілько зазначити декуди очевидні по нашій думці пропуски в тексті, котрих поки що ми не можемо поповнити порівнюючи наш текст з яким небудь другим. Так само ми позмінювали значно інтерпункцію, бажаючи вчинити текст ясним, бо при хибній інтерпункції захованій Поповим після рукопису, він дуже часто зовсім темний. Букви надстрочні з малими виємками ми з тіпографського огляду позносили в текст; титли задержано, так само і великі букви заховано не всюди там, де вони є в тексті Попова, а ставлено консеквентно при іменах власних і назвах народів

Digitized by Google

VIII. Про Ноя і потопу сьвіта.

А. Крехівська Палея, стор. 107—112

Й ѿ Ѧдама до Ноѧ ѯ̃ род[о]въ йзыд[е]. ти же вко роды[1]) за прествпленїе ѳѣнѵд[2]) соухѵ пищю приймахѵ, ни мас, ни вина, ни масла вмѣхѵ оучинит[и][3]). Семѵ Ноєви[4]) повеле Бѫ̃ ѿ таковыхъ приймати пищю. бысть же всѣхъ лѣт Ламеховыхъ з̃ сот й ѯг. Ной ж[е] толкѵется: славно й[5]) словѧть. Ной род[и] ѳ̃ сны: Сима, Хама, Ѩфета. бы[ть] же ѥмѵ до потопа ѯ̃ лѣт. при семъ же й потопъ бы[ть] на земли.

Й бы[ть] ѥгда начаше чл҃вчї[6]) на земли[7]) бывал[и] й дщери роднше[ѧ] ймъ, видевше ж[е] сны бжіи дщери чл҃ческыя й поѧша сокѣ ѿ всѣхъ[8]) иж[е] йзбра. й ѿ тѣхъ раждаѧхѵся Гиганти, сиреч[9]), за невъздержанїе племан[и][10]) снвъ Сифовыхъ къ дщеремъ йпадию Кайню; не ѧше вѣлелъ Бѫ̃ смѣшатися тѣмъ лѵкавъства рад[и] племени Кайна. ѿ тѣхъ ражаѧхѵся[11]) волоти[12]). чл҃вци[13]) ѿ вѣка надочит[и] ѣша. Сифа ради красні й велици й силни, Кайна же рад[и] лѵкавни й несмысленѣ. й реч[е] Гѣ Бѫ̃: не й мает пребыти дх҃ъ мой къ чл҃вцѣхъ сихъ к вѣкы, зане соут плоть[14]) — боудѵть ж[е] дни йхъ[15]) р҃к

Оумножикшимся чл҃комъ на земли й закыкшим[16]) Бѫ̃ створшаго[17]) й[18]) й йсполнышас[ѧ] влѵд[а] й всякого скаред[а][19]) й вбиства й закисти. й[20]) бесчествовахѵ бц҃ѣ своихъ, й бц҃и гнѣшахѵся чад своих. жены ѿметахѵся мѵжей. й моужи не хранѧхѵ свести женам. вний й ладѧхѵ на старыѧ, старй вѧхѵся на вныѧ. Тогда не ѥмлѧхѵ[21]) дрѵгъ дрѵгѵ вѣры, ни надѣѧхѵся на братьство[22]). къзглаше бо кождо мирнаѧ къ ближнемѵ свсѥмѵ, а в себе помышл[ѧ][е]т бранналѧ[23]). зависть й лесть жироваше к них, й несытости[24]) держахѵ, й йсѧкнѵ любовь ихъ. й ненависть вмножишас[ѧ][25]) й вничижиша добродетель й йзволиша лицемирїѧ, мержахѵ[26]) имъ смиренїѧ й почтиша къзкышенїа. й йсчезнѵ ѿ них йстинна, а лжа покры землю, й никтоже поминаше Бѫ̃ Темже йсполнишас[ѧ] злаѧ ихъ. зане ѿтметаем им[27]) вѣше Бѫ̃, но живѧхѵ скотьскы.

Digitized by Google

Ной ж[е] чл҃къ бы́с[ть] праведен и̂ смирен и̂ скершен в родѣ[х] томъ, тотъ о҆брете бл҃гдть предъ Бг҃омъ и̂ Бо҃ю̀ 8годи. и̂ рече[ть] Бг҃ъ Ноѣви: сътвори ковчегъ ѿ древъ преки въ долготѫ лакот҃ъ. а в ширин8 н҃. а възвышь л҃. и̂ оконца[28]) сътвориши в немъ, и̂ посмолиши вн8трьѣдѫ и̂ вне҆дѫ. дела҆ѣмѫ же ковчегѫ за р҃. лѣт и̂ повед[а]ше Ной ꙗко быти потопѫ и̂ смеѭхѫ҆ся[29]) ѥ҆мѫ. ѥ҆гда сдела Ной ковчегъ, рече[ть] Гс҃ь Бг҃ъ Ноѣви: влези ты и̂ жена твоѧ и̂ сн҃ове твои̂ и̂ жены сн҃ъ твои̂хъ[30]). и̂ въведи к сѣбѣ по двоѣмѫ ѿ всѣхъ скотъ и̂ ѿ всѣхъ птиць и̂ ѿ всѣх гадъ. Да развмѣѭши[31]) ѡ҆кание, како съкра Ной звери и̂ птица нарицаѭ҆ся[32]) гады и̂ вся пресмыкаѣмаа?[33]) ѥ҆стество бо звѣрьское и̂ птица не и̂мѣть приближитис[а] къ чл҃кѫ лютости рад[и][34]) и̂нии ж[е][35]) не приближатъ ся[36]) страха рад[и]. како[37]) можем сѫсѣдъство и̂мети съ ѯвы страстными[38]) и̂ли кыи̂мъ ѡ҆бразомъ ногъ и̂ли слонъ кместитис[а] и̂ многъ народъ и̂ прочии̂ звѣрьскы и̂ птица? Яцие вѣси, о҆кание, повеж како та вся снид[о]шася к ковчегъ, ащел[и] не вѣси, что мѣстишис[а]? Бы́с[ть] бо къ дн҃ь той рече[ть] Гс҃ь Ноѣви: сътвори сѣбѣ ковчегъ в долготѫ лакот҃ъ. а̂ в ширин8 и̂. а̂ възвышь л҃. тогда бо бѣша Чюд[о]ве[39]) на земли. рекше волот[о]ве, тѣхъ ж[е] т҃. лакоть а̂ и̂ныхъ р҃. тѣхъ н҃. а̂ и̂ныхъ полторе тысѫщи, тѣхъ л҃. и̂ныхъ м҃. Ѥ҆гуптани бо лактемь сажень звахѫ*).

Ной же слышавъ ѿ Гс҃а Ба҃ и̂ възрад[о]ваша[ся] дх҃мъ, зане препитанѫ ѥмѫ быти с домомъ своимъ и̂[40]) прочии̂ род[и] памѧтнѫ ѥмѫ быти. ꙗко ж[е] бы ти[41]) ѿ Ѧдама перви̂ рассѣявшася погыбоша, нѣ҆кшнеѥ̂ же племѧ ѿ Ноа҃ нареч[е]т ся[42]). телесныа҃ же рад[и] любви нечлокаше[43]), зане и̂зъгинетъ родъ ѥ҆го[44]) и̂ о҆ собрании ж[е] всего народ[а] скорбѣше. ѡ҆ семь ѕко развмет[и][45]), ꙗко въ о҆. и̂ дв8 и̂зыкѫ вся разно сѫть, и̂ нрави и̂ ѡ҆бычѧ[а]и̂. скорбѣше же Ноѣ. како скерет живо҆тнаа҃ и̂ птица?[46]) И рече[ть] Гс҃ь Бг҃ъ Ноѣви: ѫдари[47]) к било. и̂мже поколено[48]) препитатис[а] с тобою, ти сверѫтся[49]). и̂ сътвори Ноѣ ꙗкож[е] заповѣда ѥ҆мѫ Гс҃ь Бг҃ъ.

(ѺѪ потопе) Бы́с[ть] ѕко в шестьсотноѣ лѣт[о] живота Ноѣва внид[е] Ной к ковчегъ и̂ жена ѥ҆го҃ и̂ трѝ сн҃ове ѥ҆го и̂ жены сн҃ъ ѥ҆го. втораго мц҃а кѕ҃. и̂ въсташа Ной на ковчегъ и̂ ѫдари к било. слышавше ж[е] глас той и̂ събрашас[а] к немѫ звериѥ и̂ скоты и̂ птица и̂ гады и̂ прочии̂ народы ѿ четырехъ конець вселенныа҃ моужескъ полъ и̂ женескъ. тѣхъ ѕко бе поколѣлъ Гс҃ь пре-

*) Тут пропускаємо 30 рядків, в котрих повторяє ся коротко те саме, що було сказано вище.

Digitized by Google

питати на плод[ѣх] земьскыхъ[50]. и̂ введе же ѩ̂ Ноѝ в ковчегъ[51]), и̂ къ 8творенымъ котцемъ затвори[52]), ѩ̂кож[е] сказа є̀мѹ Гⷭ̃. и̂ ѩ̂кож[е] книдоша ксѧ, и̂ затвори двери ковчегѹ̀ и̂ посмоли вънѹ̀трьѹ̀ дѹ̀, и̂ а̃кїе[53]) разверзошас[ѧ] и̂сточници бездне[54]), и̂ хлѧби нб̃сныѧ̂ ѿверзошасѧ, и̂ бы̑с[ть] дождь на земли м̃. днїѝ и̂ м̃. нощиѝ. и̂ 8множ[и]ша[сѧ][55]) вода, и̂ вз҃ѧтсѧ ковчегъ и̂ ксѧ ѩ̂же в немь жива бѧхѹ̀, и̂ ношашес[ѧ] ковчѣгъ к҃рхъ воды. вода ж[е] покры всѧ горы высокыѧ̂. ѩ̂ж[е] к҃хѹ̀ подъ нб̃семь и̂ стоѩ̂ше вода ѩ̂же над ними ѩ̂ко є҃ї лакоть. и̂ 8мре всѧка плот движѹщис[ѧ] по земли, птиць и̂ скотъ и̂ звериѝ, вс҃хъ гадъ пресмыкающихсѧ по земли и̂ всѧкъ чл҃къ и̂ ксѧ є̂лико дыханїѐ животно и̂мѹ̀ть. и̂ є̂лико на сѹ̑ши 8мре, и̂ потребисѧ всѧко движенїѐ[56]) є҃ж[е] бе на лицы всеѩ̂ земли ѿ чл҃ка и̂ до скот[а] и̂ гада и̂ птиць нб̃сныхъ потребишас[ѧ] ѿ земли. и̂ ѡ̑ста Ноѝ є̀динъ и̂ сѹ̑щиѝ с нимь в ковцезе. и̂ къзнесесѧ вода над землею̀ р҃н. днѣѝ. сед[е] же ковчегъ въ мц̃ѣ з̃. въ к̃. мц̃а на горахъ Араратьскыхъ. вода ж[е] є̂сѹ̀дѣваше ѿходѧще до і̃-го мц̃а. въ а҃ї же мц̃ъ въ первыѝ мц̃а ѩ̂вишасѧ к҃рхи горамъ и̂ бы̑с[ть] по м̃. днѣхъ ѿверзе Ноѝ о̀конце ковъчегѹ̀ и̂ посла врана̀ видет[и], аще є̑сть ѿст҃ѹпила вода.[57]) и̂шед вранъ не къзвратис[ѧ].[58]) дондеж[е] и̂ссше вода ѿ лица земли. Тѣм бо враномъ прѣѡ̑бразока Гⷭ̃ касъ ѡ̑каньныѝ[59]) жид[о]ве 8подобленїи вранѹ̀. не Ноѩ̂ ли съхрани ѿ воды пот[оп]ныѧ̂? також[е] и̂ васъ Бг̃ъ съхрани ѿ р҃ѕкы Фараѡн[а] и̂ ѿ моря Чермнаг[о], и̂ вы ж[е] и̂зменисте слаѩ̂ Бг̃а̀ къ ѡ̑бразъ телцѧ. Ноѝ препита врана̀ в ковчеж[е], касъ же Гⷭ̃ препита манною̀ ходящихъ к пѹ̑стыни. но ѩ̂коже вранъ зѧкы препитанїа Ноѐва, тако и̂ вы забысте бг̃а̀ блг̃одат[и], ѩ̂кож[е] касъ же Гⷭ̃ препита манною̀ ходящихъ к пѹ̑стыни. но ѩ̂коже врана̀ зѧкы препитанїа Ноѐва, тако и̂ вы забысте бг̃ъ̀ бг̃одат[и]. ѩ̂кож[е] вранъ ѿвръзесѧ Ноѩ̂, також[е] и̂ вы ѿвръгосте Сн̃а бг̃а̀ пред лицемъ Пилатовымъ. вранъ не възвращесѧ ѡ̑чи клевавше 8топшихъ;[59]) вы же и̂зкисте пророкъ прѣподавшиѝ[х] пришествїѐ Сн̃а вж҃ива̀ и̂ не о̂братисте ср̃дца своѐго[60]) къ Бг̃ѹ̀. но ѩ̂кож[е] вранъ чернесть ѡ̑браза своѐго и̂мѣет, також[е] и̂ вы 8подобисте с[ѧ][61]) демо8 почернесте. но ѩ̂кож[е] Ноѝ прокл҃а тогда вранъ и̂ Фтоле[62]) не пїетъ воды авгѹ̀с[та] мц̃а, тако и̂ вы рекше: кровь его на нас и̂ на чадѣх нш̃ихъ. знаменїе мц̃а марта прїемлет[е][63]). Но просто рещи: и̂ к҃кси Бг̃а̀ поѩ̂тсѧ, вы ж[е] пропевшеѝ Бг̃а̀ не поклѧ̀сте [сѧ] ѡ̑ погибелиѝ своѐмь.

[1]) Кол. Ков. vac. [2]) Кол. Ков. vac. [3]) Кол. имѧхѹ̀ть ѹ҃чинѧхѹ̀; Ков. имѧхѹ̀ть ѹ҃чинити [4]) Кол. Ков. дод. паки [5]) Кол. Ков. йли [6]) Солов. чѣцы мнози [7]) Кол. vac.

[8]) Сол. дод. жены [9]) Солов. дод. исполнии, инъші рукоп. дод. келоты [10]) Кол. Ков. племя; Солов. племени [11]) Кол. Ков. ражаютьсѧ, Солов. начахоуть [12]) Кол. Ков. Солов. колотоке [13]) Солов. дод. кыти [14]) Кол. Ков. плоти [15]) Кол. Ков. Солов дод. лѣтъ [16]) Кол. Ков. закыша [17]) Кол. дод. ѣ. Ков. дод. ихъ [18]) Кол. Ков. ко [19]) Кол. Ков. скарѣдни [20]) Кол. Ков. чада [21]) Кол. Ков. имѧхоу [22]) Кол. ѳ братьствѣ [23]) Кол. Ков. ратьнам [24]) Кол. Ков. нечистость 25) Кол. Ков. имъ оумножашесѧ [26]) Кол. Ков. мьрѧхоуть [27]) Кол. Ков. ими [28]) Кол. Ков. котьци [29]) Кол. Ков. посмѣхахоуть сѧ [30]) Ков. снохи, Кол. снохы ткоя [31]) Кол. Ков. дод. ли ты [32]) Кол Ков. нарицина [33]) Кол. Ков. пресмыканиа [34]) Кол. лютостьма радьма [35]) Кол. и Ноя же [36]) Кол. не приближи сѧ [37]) Кол. Ков. дод. ко [38]) Кол. Ков. страшными [39]) Кол. шюдокь, Ков. шюдокь [40]) Кол. Ков. дод. къ [41]) Кол. Ков ко [42]) Кол. Ков. нарѣцаютьсѧ [43]) Кол. vac. [44]) Кол. Ков изгинѣти родъ тому ього [45]) Кол. Ков. разоумѣи ты [46]) Кол. Ков. ціле се речене vacat, а с тілько его конець. котрого нема у нас: и звѣри и гади и птица и прочии народи. [47]) Кол. Ков. не скорби, но оудари [48]) Кол. Ков. дод. бѣдеть [49]) Кол. Ков. післи сего мають ще отсе речене: посмолик оубо ковчегъ кнѣоудь и кнутрьоудь и котьца (Ков. конца) створиши к немь. [50]) Кол. Ков. Солов. на плоды земныя [51]) Кол. Ков. дод. четверогранкныи [52]) Кол. Ков. дод. ы [53]) Кол. Ков. к съ дни [54]) Кол. Ков. бездныя [55]) Кол. Ков. оумножи же сѧ [56]) Кол. Ков. все кождвиженіе [57]) Кол. Ков. оустоупило коды [58]) Кол. Ков. дод. трюканкыи [59]) Кол. Ков. потопѣшихъ чловѣкъ [60]) Кол. Ков. дод. оканнаго [61]) Кол. Ков. оуподобистесѧ [62]) Кол. Ков. иттоудь [63]) Кол. Ков. дод. оже гдѣ сѧ куа (Ков. куа).

Палея Толковая, Москва 1892, стор. 100—105, стовпці 199—203, 206—210; И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукоп. Соловецкой библіотеки С.-Петербургъ 1877, стор. 107—108, відки й виписано повнеші варіанти.

Б. Із Слова Меѳодія Патарського.

Во четверътосотное же лѣто дрѹгїѧ тисѧчи восташа злокозненїи людіе, пронорливи же й беззаконны, полны всѣкаго беззаконїа, ѿ сновъ Каиновыхъ, чада Ламеха слѣпаго оубившаго Каина, имже дїаволъ прѣдолѣвъ, всѣми дѣлы злокозними. Во пятсотное же (ѕ) лѣто вторїа тисѧчи ѣре горше разгорѣша сѧ на блѹдъ чловѣцїй. й бывша горше перваго, почали скотскы на сѧ всѣдати, жени на мѹжей. такожде й ѿ Каинова рода тїйж нечистїй скверни блѹдніи начаша творити. Во седмсотное же лѣто вторїа тисѧчи Ѧредока живота приложи лѹкавїй дїаволъ й прнорликїй рать блѹда, прелсти бо сны Сидови на дцери Каиновы, й впадоша сїи Сидови в рокъ грѣховный. И разгнѣвасѧ на ныхъ Гдь Бгъ гнѣвомъ великим за злїи оучинкы ихъ, котрїми ѿскверниля землю беззаконїемъ своймъ. Жит же Ѧредъ лѣтъ девятсотъ шестьдесѧт й девѧть й оумре. Ноѣ же к пѧтьи дни й нощь ко Бгѹ ѿ беззаконїй чловѣстѣмъ, скончавшим же сѧ двомъ ти-

Digitized by Google

сѧчамъ[1]) посла Бгъ̃ а҃гг҃ла своего ко Ноеви блг҃овѣстити ѥмꙋ ѡ̃ потопѣ, гл҃а: хощꙋ пꙋстити потопъ на[2]) землю, зане же ѝсполниша сѧ людіе беззаконіѧ. Гл҃и людемъ, да покаютсѧ ѡ̃ грѣсѣхъ своихъ, ѝ ѿдамъ имъ гнѣва своего[3]). А ты начни робити[4]) ковчегъ, подобаетъ бо тебѣ вніити во ковчегъ ѝ женѣ твоей ѝ сн҃омъ твоимъ ѝ женамъ сн҃овъ твоихъ[5]). И нача робити ковчегъ, ꙗкоже вел҃аше ѥмꙋ а҃гг҃лъ Гдн҃ь. Ис початкꙋ[7]) же ненавистникъ дїа҃волъ рода[8]) человѣкꙋ[8]) прикоснꙋвсѧ женѣ Ноѥвой ѝ рече ѥй: ѝспитай, где ходитъ мꙋжъ твой?[9]) Ѻна же рече: крѣпок ѥстъ мꙋжъ мой[10]), не можешъ[11]) ѥго ѝспитати. ѝ рече ко[8]) ней[8]) дїа҃волъ: ѥстъ трава над рѣкою, вїетъсѧ ѿколо дерева, ты же вземши[12]) травы тоѧ цвѣтꙋ[13]) ѝ ꙋкласи з мꙋкою ѝ тимъ напой ѥго, ѝ споѧсти ты все. И снѣйде Ной по ѡ̃бычаю ѥго з гори пити ради. сходѧаше бо во третїй[14]) мц҃ь чрез все сѣмъ лѣтъ. Пришед же[15]) рече ко женѣ своей: дажд҃ь[16]) мѝ класи пити. ѡ̃на же наполнивши[17]) чашꙋ ѝ даст҃ ѥмꙋ[18]). ѡ̃нъ[8]) же[8]) ѝспикъ[8]) рече ѥй:[19]) жено[8]), ѥстъ ли ѥще, дай[8]) ми[8]. Ѝспив же три чаши ѝ возлѣзе[20]) ꙋпочити[21]), ꙗко весел҃ъ сотвори сѧ. ѡ̃на же почала ласкавымы словесы молити ѥмꙋ:[22]) Гдне[23]), покѣж҃ ми, где ходишъ?[8]) ѡ̃нъ же не повѣда ѥй. ѡ̃на же начала колма дїа҃волимъ наꙋченіемъ ласкати сѧ коло ѥго лестивыми словы[8]). ѡ̃нъ же рече ѥй:[8]) что[8]) молвиши,[8]) жено![8]) Посла Бгъ̃ а҃гг҃ла своего ко мнѣ ѝ рече ми: хощетъ Бгъ̃ потопъ пꙋстити на землю[24]), ѝ повел҃ѣ ми ꙋчинити[25]) ковчегъ ѝ вніити к҃ него мнѣ с тобою, ѝ сн҃омъ моимъ ѝ женамъ ихъ.[26]) ѝ се ꙗже создахъ ѥго седмꙋю лѣтъ.[27]) И се рекъ ѝде на горꙋ. ѝ вшедъ ѝ видѣ ковчегъ разорен҃ъ ꙗко прахъ. И такъ раздракъ ризꙋ свою гл҃а: горе мѣнѣ! И посыпа головꙋ перстїю[8]) плакасѧ Ной чтиридесат҃ днїй[28]). И ꙗви сѧ ѥмꙋ а҃гг҃лъ Гдн҃ь гл҃а: а҃зъ ти нѣ рекохъ?[29]) по что ѝсповѣда женѣ своей дѣло свое? того ради разсыпа Бг҃ъ[30]) зданіа҃ твоа҃. Ѧ нн҃ѣ ѿдалъ ти Бг҃ъ грѣховъ твоихъ[31]), ѝ почны робити к҃ горое. И показа ѥмꙋ древо не гниющее клехтненъ[32]), ѝ рече ѥмꙋ: к҃ сему древѣ созижди[33]). Ной же ѡ̃блекасѧ во власаницꙋ ѝ не прилѣплаа сѧ[34]) ко женѣ своей ѝ[8]) главы[8]) своеа[8]) не[8]) чешашеся[8]) ѝ[35]) во тридцатое лѣто совершѝ[36]) ковчегъ во долготꙋ трѝста лакотъ, а҃ к҃ широтꙋ[8]) пятдесат҃ь,[8]) а҃ ко высотꙋ тридесат҃. Ишедъ[38]) ѝз гори вел҃аше людемъ казати сѧ[38]), ѡ̃ныже не послꙋшаша словесъ ѥго. И рекъ а҃гг҃лъ Ноѥви[39]): Вніиди[40]) ты ко ковчегъ, ѝ жена твоа҃ ѝ сн҃ове твои ѝ[41]) жены сн҃овъ твоихъ[41]). ѝ пейми со собою по двое всѧкаго животнаго ѝ ѡ̃ четвероногыхъ[42]) ѝ ѡ̃ гада ѝ птицъ[43]).

Digitized by Google

Ной же рече: како могѫ созвати ѿ всего жѷвотнаго? Ѷгл҃ъ же принесъ со нѣси составъ, прямо ковчегѫ,[43]) ѡнъ же сотвори тако, ѥкоже сказалъ[45]) ѥмѫ ѷгл҃ъ[46]), сице же звяше всѣми ѩзыки всѧко жѷвотное: пойдѣте ѿ всего жѷвотнаго по двое в' ковчегъ, ѩс пѫстинѣ ѝ со воздѫха! Дїаволъ же не хотѧй добра чл҃вкѫ[46]), но ѹкусъ хотѧй родъ чл҃ческїй погѫбыти[49]), ѝ прикоснѫ сѧ ко женѣ Ноевой ѝ рече ѥй: не ходи без моего слова ѹ ковчегъ! Ѥгда же пойде[50]) все жѷвотное к' ковчегъ ко Ноеви, тогда повелѣ Бг҃ъ ѩты дождю со нѣси прадѫномѫ[51]) без крайлѣ[8]), ѝ в' мори повелѣ тридцат[и] китомъ ѿпты ѿ мѣстъ сконхъ, залежѫ бо[52]) тридцат ѡкенъ[53]) морскихъ. Ѝ пойде вода всѣми ѡкны морскїми[54]) на землю, ѝ бысть тѫга велика ѝ плачь[55]) ко людехъ, ѝ[56]) превратисѧ веселїе ѩхъ в' рыданїе[56]). Ѝ тако без мл҃ти пожре вода всѣхъ бывшихъ[57]) на земли. ѝ пойде вода на горы высокїѧ. Тогда же не пойде жена Ноева в' ковчегъ по дїаволю злоѹченїю[58]), Ной же нача звати ю гл҃:[59]) пойди в' ковчегъ! Ѳна же не йдѧше, но ждаше слова. ѥже рече[60]) всѣмъ. Ной же рече: пойди, ѡкаанице[61]). пойди[62]) прелестнице ѡкаанна!'[63]) Ѳна[64]) же стоѧчи ждѫщи. Ѥгда же рече Ной: пойди дїаволе в' ковчегъ[64]), ... Йдет же дождь со[65]) нѣсе[65]) четыредесѧт днїй, ѝ бысть вода над Ѩравитскымы горами пятнадцат сажен. Ѝ хотѧ дїаволъ[66]) потопити ѹкусъ родъ, претворик сѧ мышею[67]) ѝ начялъ грызти дно ѹ ковчега. Ной же помл҃и сѧ Бг҃ѫ, и присла лѹтїй звѣръ, ѝ выскочи ѩз ноздрїй его котъ ѝ кошка, воскочивши ѹдавили тѫю мышь, ѝ не ѩзбысть сѧ дїаволе злохитрство[68]). Стоѧше вода на земли тринадцат мцѣй. Тогда Ной нача питати, ѥжели[69] ѥсть сошла? ѝ пѫсти голѫбя ѩс ковчега, голѫбь же полѣтавъ много ѝ прилетѣлъ, не знайшолъ земле. Ѝ по сем пѫсти врана. кран же лѣтавъ ѝ знайшолъ землю ѝ не вернѫл сѧ ко Ноеви, Нойже проклѧ ѥго, ѩко не послѫшя повеленїѧ ѥго. ѧ потом[70]) пѫсти ѥще голѫбя, голѫбь же лѣтавъ ѹломи[71]) свѣщь маслынїй ѝ принесъ[72]) во ѹстѣхъ своихъ ко Ноеви в' ковчегъ. Тогда Ной возрадовалсѧ ѝ похвали Бг҃а гл҃ѧ: Гд҃и Бже мой, благодарѫ[8]) тѧ,[8]) ѩко[8]) сподоби мѧ ѥси видѣти землю свою! Гд҃и постави мѧ на земли своей! Ѝ повелѣ Бг҃ъ прегнати вѣтрѫ ковчега на горы Ѩравитскїѧ, йдѣже создан быст. ѩкоже ста ковчегъ на горѣхъ Ѩравитскихъ,[74]) тогда Ной помл҃исѧ Бг҃ѫ, ѩзыиде ѩс ковчега ѝ сн҃ове ѥго ѝ жени сн҃ов[75]) ѥго, ѝ спѫсти все жѷвотное ѩс ковчега на землю. ѧ крѧтатое на воздѫх[76]). Ѝ нача жити Ной ѩз' дѣтми своими на земли[77]). Родиже сѧ ѹ Ноѧ

Digitized by Google

сн҃ъ и̂ нарече и̂мя ѥ҃мꙋ Мꙋнтъ[78]). И расплодишасѧ сн҃ове Ноѥ҃ки Симъ, Хамъ и̂ Ѩфетъ[79]), и̂[80]) раздѣлиша собѣ землю, и̂[81]) шсѧ[82]) Симовы косточнаѧ страна, а̂ Хамовы полѹденнаѧ страна, Ѩфетꙋ западнꙋю страноу[83]), Мꙋнтꙋ же не даша части кратїѧ, Ѽц҃ъ же посла ѥ҃го на полѹночнꙋю страноу земли. Жит же Ной лѣтъ ѡ҃смъ сотъ и̂ ѳ҃умре[84]).

[1]) Від початку доси vac. [2]) хотѣ҃ потопити на [3]) и̂ wтдам гнѣвъ им [4]) здати [5]) и̂ сноха̀м твоим [6]) и̂ вшед Ной на горѫ а̂раратскꙋю [7]) и̂з начала же [8]) vac. [9]) дод. Ной [10]) дод. чл҃вкъ [11]) не могоу [12]) къзми [13]) цѣты [14]) къ г҃ мц҃ъ [15]) дод. Ной и̂з горы [16]) дан [17]) наліа'ши [18]) дод. и̂спити [19]) Ной [20]) къзла·[е] [21]) почити [22]) въплашати его [23]) дод. мои [24]) потопити всю землю [25]) сътворити [26]) и̂ со сн҃ми нашими и̂ сноха̀ми [27]) за ѕ҃ лѣт. то рек и̂ ѳ҃сп. на ѳ҃трїа же къшед на горѫ [28]) дод. и̂ м҃. нощій [29]) не рѣх ли ти а̂зъ: не покѣж женѣ своей ни и̂помоу къмоу? и̂ нн҃ѣ почто [30]) рассыпасѧ [31]) грѣх ткой: покаисѧ ѥ҃моу. дас-ти [32]) клетвин [33]) съзижденіи ковчег и̂ к том слокѣ [34]) не понлѣплашесѧ [35]) но [36]) скон҃ча [37]) дод. Н и [38]) дод. безаконїи своиѫ [39]) реч[е] а̂г҃ль Гн҃ъ ко Ною [40]) пойди [41]) и̂ сноху [42]) ѿ скот [43] [43]) vac. [44]) Ной же [45]) повелѣ [46]) дод. Гн҃ъ [47—47]) vac. [48]) родоу чл҃вческаго [49]) нж хотѣ ѥ҃го погоубити [50]) когда же к'нйде [51]) прапраждно [52]) и̂ злачи [53]) w҃ конец [54]) и̂ пойде к'сѣми w҃ к.нцн кода морѣкам [55]) плач гоу'кїи [56—56]) vac. [57]) жнкоущ҃ихъ [58]) дїаволскім наѕ҃ чинѣмъ [59]) vac. [60]) рече ѥ҃й [61]) w҃ клан'наа [62]) vac. [63]) vac. [64 -64]) vac. [65]) vac. [66]) ѥ҃гда же w҃ клан'ный дїаволъ хотѣ[й] [67]) въ мыш [68]) дїаволѫ злаа х[т]рост[ь] [69]) оуж|е|ли [70]) и̂ паки [71]) лѣтѣх w҃ крѣтѣ [72]) и̂ оу'ломйк принесе [73]) пригнати кѣтром ков'чегъ [74]) тж w҃ сѣчет къ горѣ а̂раратстѣй [75]) и̂ сноху ѥ҃го [76]) на къздꙋхи [77]) на своей земли [78]) Къ прѣкое же лѣто р҃ и̂ г҃ лѣта родисѧ Ноюкъ сн҃ъ и̂ нарич[е] и̂мя ѥ҃мꙋ Мжн'ъ [79]) дод. къ т҃ лѣт [80]) сн҃ове Ноѥ҃ки [81]) западнаѧ страна [82]) и̂ пристасѧ ко Бо҃ꙋ

В рукописі о. Теодора з Дубівця ст. 123—126 є подібний текст, троха коротший, з котрого й виписано повисші варіанти. Із надрукованих Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы II, 213—281) чотирьох текстів слова Меѳодія Патарського тілько один, і то найпізнійший (із XVIII в.) має отсе оповіданє про потопу сьвіта. Воно майже зовсім сходить ся з нашим; негнюче дерево названо там „кленрикъ“, а уступ про те, як жінка Ноєва не хотїла йти до ковчега, оповідає ся там троха докладнійше, чим у нас: „стоѧ же Ной и нача звати женꙋ свою къ ковчегꙋ, она же не вдаше, но ожидаше дїаволскаго слова, еже ей рече кѣсъ: „Єгда ти речетъ мꙋжъ твой тако: „Поиди окаанниче дїаволе!“ тогда ты поиди къ ковчегꙋ. Ной же много звааше женꙋ свою къ ковчегꙋ, но по-слѣди съ яростїю рече ей: „Поиди окаанниче дїаволе!“ Тогда она поиде къ ковчегꙋ, а дїаволъ съ неюжь къ пазꙋхѣ вниде въ ковчегъ“ (op. cit. 249—252). В старих редакціях, близших до грецького орігіналу, Мунт названий Монітоном. Те саме оповіданє є і в збірці Пипіна (Пам. стар. русской лит. III, 9—10); негнюче дерево назване тут „немотриклинъ“.

Digitized by Google

В. Крехівська Палея стор. 115—116, 119—120.

Бысть же вко къ ѕ-сотное лѣт[о] а-е живот[а] Ноева первый днь перваго мсца йсмаче вода w лица земли. Wкри Ной покровъ ковчегъ иж[е] створи й кид[е] ако йсмаче вода w лица земли. въ мсць вторый въ кз мсцъ[1]) реч[е] Гс Бг Ноеви глм: йзыди йс ковчега ты и жена твоя й сынове твои й жены снъ твоихъ й вси звери[2]) й гады й всм движющимасм по земли йзвед[и] с собою, да растете см й плод[и]тесм по земли. й йзыде Ной й вси иж[е] с нимъ[3]) ис ковчега[4]). Wтоле[5] начаша кораблм творит[и][5]). Реч[е] же Гс Бг:[6]) не приложю к тому проклати землю. й блсви Бг Ноя й сны его й реч[е] ему: растите см й плодите см й множ[и]тесм й йсполнит[е] землю й wбладайте[7]). й трепет ваш и страхъ[8]) да боудет на всех скотехъ й на всех птицах нбсныхъ й на всхъ движющихъ с[м] по земли й на всех рыбах морьскых, й всм под рукы вамъ дах. й всякъ гадъ йже ест живъ, да бу[де]ть въ снед ако зелне травное. дахъ вам къ снед всм развее мсо й к кроки дша его не снесте. възкранмет вко влдка Гс кровопаденїа, да быша дша не али. ако ж[е] бо чкъ дша, тако ж[е] и бесловесным кровъ. W Адам[а] вко й до Ноя зелне й жито вко адахъ чвци, бес кроки ж[е] вко мсо ни къ исти повеле Бг, ако трав земнюю:[9]) безкровна соуть зелїе. йбо ваш кровъ дшь вашихъ йзыщю w рукы чческыа, брат[а] его, взыщю дшю чческоу за кровь его, да пролеть см, ако къ wбразъ бжий сътворихъ[12]).

Бхахъ[11]) же сынове Ноеви йшедший йс ковчега. Сим, Хамъ, Афетъ. начать ж[е] Ной землю делат[и][12] й насад[и] виноградъ, й пикъ w него й вписм, не бо йскусна[13]) бе стрсть пьянства тогда. того рад[и] Ной не похвленъ быс[ть]. й wбнажи см к дому своему. Хамъ же вко виде наготу wца своего, йзлеже вонь й повед[а] братй. приемши[же] Симъ й Афетъ ризы й възложиста на обк рамк свой й йдоста wпакы, ако не видети[14]) наготы оца своего, й прикриста оца своего, й наготы оца своего не виделша. изътрезвикжес[м] Ной w вина й разуме, что сътвориша ему сынове его, й реч[е]: блскнъ Гс Бг Симовъ, Хамъвъ же родъ да коудет[15]) рабъ имъ. й да упространит Бг Афета й да вселит см в села Симова!

(Пророчество Ноево). Разумееши ли,[17]) что проречe влженый Ной, еж[е] вселити см Афетъ в села Симова? то[18]) бо вкеде Ной, ако Бъ w Симова колена род[и]тисм, тежде реч[е]: блсвнъ Гс Бг Симовъ. почто же реч[е] Афетъ распространити см?

Digitized by Google

кѣдаше[19]) бо Ной, ѩко болшаѧ часть[20]) ѿ Ѩфета ѩзыдет. а єже рече: вселитсѧ в села Симова: селомъ ѕко законъ наменѧєтъ[21]), ѩже ѝ быс[тъ]. Ѩфетово племѧ книд[є] в законъ ѝ ѕтвердишас[ѧ] в немь паче сѝвъ Симовъ[22]). сѝве бо Симови приѩли паки[23]) прєж[є] законъ ѿ Бѧ, но не ѕвѣришас[ѧ] съ Бѫмъ дх҃а своєг[о], ни ѩзволиша ходит[и] в нем, ѩкож[є] бжѫственый Дв҃дъ гл҃а. Хамово же племѧ раздели сѧ въ весь поганьскый ѩзыкъ ѝ приѩша кѣрѕ Бахмѣтовѕ[24]), ѩже ѿскверни землю, ѩхже Ной намени хлапи: хлапи бо быша вѣрою, иж[є] в жидовъскаго хлапа вѣроваша.

[1]) Кол. исше земла [2]) Кол. дод. и птицѣ же [3]) Кол. ѝ придоша [4]) Кол. дод. в первыи дн҃ъ мц҃а ѳ҃-го [5-5]) Кол. Ков. vac. [6]) Кол. по Бъ҃ дод. помышлю [7]) Кол. дод. ѥю [8]) Кол. дод. ваш҃ъ [9]) Ков. ико ездѣшьна и [10]) Кол. дод. чѧвка [11]) Кол. Бахѫтъ [12]) Кол. тажарь земли кыти [13]) Кол. неискѫшена [14]) Кол. ѩко же къ нма не видѣти [15]) Кол. Хамъ же да бѫдетъ [16]) Кол. Ков. vac. [17]) Кол. Да не разѫмѣѥш [18]) Кол. Ков. тоу [19]) Ков. видѣ, Кол. кѣда [20]) Ков. дод. ѕыкъ [21]) Кол Ков. намѣнаѥтьсѧ [22]) Ков. Кол. Симокыхъ [23]) Кол. кѣша [24]) Кол. Бахмичю, Кол. иже.

Палея Толковая, Москва 1892, стор. 108—114, стовпцї 215—216, 217—219, 225—227, відки й виписані повнїші варіанти.

Digitized by Google

IX. Від Ноя до Авраама.

А. Із слова Меѳодія Патарського стор. 19—22.

(Мунт і Неврот і перші війни). По оумертвїи же Ноевѣ во пятсотное лѣто третой тисачи внѹци Ноева рода[1]) начаша здати собѣ столпъ глюще: аще сотворит Бгъ дрѹгїй[2]) потопъ, то на столпъ сый кшедши живи[3]) будемъ[3]). тыйжъ[4]) вздовали[5]) столпъ чтиридесат[6]) лѣтъ, и сотвориша[7]) вишше wблак. Бгѹ же не оугодно быс[ть] дѣло йхъ. егда же лягоша на ноцъ[8]) на столпѣ, и быс[ть] рано восташа, хотятъ[9]) дѣлати, и почали мовит[и] розними[10]) язики, роздѣли бо Бгъ йхъ на седмдесат и два язики.[11]) и нападе на них страх и оужасъ, и поскочиша йз столпа на землю, и падоша на седмдесат и двѣ страни[12]) земла, кождо йхъ своймъ родом. и Фверзе Бгъ[13]) чтири вѣтри великїа, востокъ, запад, югъ, сѣверъ, и[14] всѣ двнадцат вѣтра[14]), и резмета[15]) столпъ до земли.

Сйнъ же Ноевъ Мѹнтъ живаше на полѹночной страни земли, и прїалъ дари многи w Бга, и оумлрдисѣ[16]). и оустрой оумечнѹю хитрост[ь] йзwбрѣте[17]). и кнему пришедъ Неврот законѹ наоучисѧ, како емѹ[18]) црствовати людми. Неврот же,[19]) братъ Невроновъ, бѣ[20]) w племене Симова, и той первое црствова[21]) на земли во Вавилонѣ велицѣмъ градѣ. и потом поставиша себѣ цра Хамови сйне,[22]) емѹже имя Нешпїй.[23]) Во третюю же тисачѹ пятсотъ сѣмдесат девятого[24]) цртва Невротова[25] посла Неврот йже[26]) w племени Афетова мѹжа, имя емѹ Мридый, силный зѣло и хитрый[27]) по всемѹ; йде на полѹночїе ко Мѹнтѹ сйнѹ Ноевѹ и сотвориша емѹ градъ, и нарече имя емѹ по своемѹ имени Мѹнтъ.[28]) и миръ[29]) велми быст[ь] во царство Мѹнтово и Неврото.[30]) И еще[31]) при црствѣ сйна Симова[32]) не бѣ миръ, но воевахѹ дрѹгъ на дрѹга. написа же Мѹнтъ ко[33]) Неврот: царство Афетоко хощетъ wпѹстити царство Афетово.[34]) сїй бо быша первїй[35]) царѣ на земли и оукидѣша[36]) wтолѣ[37]) чѣци, и[38]) почали[38]) ставити собѣ царѣ[39]).

Digitized by Google

По цр҃ствїи же Невротовѣ во сѣмдесмт[40]) четвертое лѣто коєвати почали на[41]) себе[41]), и повѣкденно кыст[ь] єгипетское цр҃тво ѿ Невота[42]) царѧ, и прїѧто кыст[ь] цр҃ство вавилонское ѿ племени Невротова даже до Хѫжита[43]). Сей же женѫ поѧв[44]) ѿ племени Хамова[45]), и плѣкни[46]) и пожже всю землю западнюю[47]). и во второе же лѣто цр҃ствѧ Хороздїска сн҃а Роздїйна[48]) собрашасѧ сн҃ове Хамови и пойдоша на восточнюю страно битисѧ со цр҃мъ Хороздимомъ[49]). бѣ же в҃ нихъ войска[50]) тристѫ и двадцм҃ тысм҃чїй пѣшихъ с палицами точїю[51]). Слышав же Хороздїй пѹстивъ войско свое на ныхъ на слонехъ и҃здм҃це[57]), и ѩзкы всѣ[53]) и не вѣ҃ткъ[56]) ны҃ є҃динь ѿ ныхъ. и к томѹ не смѣли коєвати сн҃ве Хамови. и потомъ начаша царѣ коєвати.

[1]) к҃і родъ [2]) в҃торое [3]) ѩзкоѹдем. За сим слѣдуѥ отсе речение: третїи же родъ не примѣсншасѧ[м] к҃ нимъ гл҃м: а҃ще ли сътворит Гс҃ в҃торое потопъ, кѫди волѧ є҃го. [4]) ѡ҃ниж[е] [5]) зданіа [6]) б҃ [7]) ѹ҃стройша є҃го [8]) к҃ нощи [9]) vac. [10]) гл҃ати и҃нѣми [11]) на к҃і ѩзык [12]) пойдоша на в҃і стран [13]) vac. [14–14]) vac [15]) разори [16]) и мд҃рость [17]) и ѡ҃строномѣиноую хитрость ѩзыкѡ҃крѣт[е] [18]) vac. [19]) дод. кыс[ть] [20]) и [21]) то кыс[ть] цр҃ство [22]) дод. ѿ своихъ мажїи [23]) ѡ҃ний [24]) дод. къ лѣто ж[е] ѳ҃-е [25]) Некронока [26]) vac. [27]) мажи сниїи и мѹ҃дрыи вели҃ми хитри [28]) Мжитов градъ [29]) мѵрнож[е] кыс[ть] [30]) Некроноко [31]) пакиж[е] [32]) Некронова [33]) vac. [34]) цр҃ство Иѳетоко в҃се ѿпѹстити хощет и цр҃ство Хамово [35]) два [36]) vac. [37]) дод. начаша [38]) vac. [39]) сѣкѣ цр҃ѧ [40]) р҃ [41]) vac. [42]) Некрона [43]) Хжита [44]) дод сокѣ [45]) тут дод. поѧтъ женѹ є҃го иноук сокѣ и соуди ю м҃тръ женѹ сокѣ, и роди є҃моу сн҃а Роздѣѧ. сниж[е] сѣкра силѹ мнегоу ѡ҃коло себе и пріиде на плем а Хамово [46]) плѣні а [47]) всѧ земла западнаа [48]) Роздѣѧка сн҃а Хороздина [49]) Роздѣем [50]) кыс[ть] ѹ҃ ниҳ вом. [51]) vac. [52]) Слышав [53]) и ѡ҃ставиша въ ниҳ д҃ндеж[е] пріидоша [54–54]) и пѹсти вом своѧ на ниҳ на слонѣҳ [55]) ѩзкиша иҳ късѣҳ [56]) не изкѣже [57]) не смѣкше.

Варіанти виписані з рукопису о. Теодора з Дубівця стор. 127—129. В текстах Слова Меѳодія, напечатаних Тіхонравовим, находимо в оповіданю про отсї події ось які відміни: а) в тексті писанім в р. 1345 попом Филипом для болгарського царя Івана-Олександра Мунт називає ся **Монитонъ** або **Монитъ**; стовп вавилонський будують сини Ноєві вернувши ся зі сходу, в тім числі і Монит; сей остатній опісля знов вертає на схід і живе в краю, що називає ся сѧнчнаа страна; там винаходить астрономію; від него Невród навчає ся штуки царювання і робить ся першим царем. Невród є син Сифів а „**брат҃ъ Прооу҃**“; він царює в Вавилонії, що збудований в 3790 році; тодїж і племена Хамові ставлять собі царя іменем Понтипа. Між Монитом і Невродом панує супокій, **междоу же сн҃ки Хамовѣҳъ и Невродовѣҳ не бѣше мира, нж дроугъ на на дроугъ къѡр҃жалахѫсѧ.** Ѡ҃писпса же имъ єпистолїѫ Некрод

Digitized by Google

сице: вѣсте ꙗко цр҃ство сн҃ъ Ꙗфетовѣхъ силно естъ и велико и можетъ потрѣбити цр҃ство сн҃овъ Хамоѣх, понеже и пръкѣ цр҃ствова на земли. В р. 470 Вавилоняни з Невродом побивають Єгиптян. и ѹкрѣпи сѧ цр҃ство Вавилѡнское сѣменю Невродовоу даже до Хозоумизедева ꙗвленїа. По смерти Хозумизеда помтъ сн҃ъ его Ꙗздинь матере своѭ въ женѫ и роди сн҃а Ꙗреда. Сей воювся з Хамітами, а в другім році панованя его сина Хозроя 320 тисяч Хамітів з палицями ідуть на него. ѹслышав же ѻ них Хозрои ѹкоа сѧ и ѡстави ѭ дондеже придошѫ Тигръ рѣкѫ, тоді посилає напроти них своє військо на слонах і побиває їх усіх до одного (Памятн. отреч. рус. лит. II., 214—215). б) В рукописі Моск. Сінодальної бібліот. XV в. (ч. 682) четвертий син Ноїв зве ся Моунтъ або Моунитъ і живе також у соняшній стороні; про Невррода сказано те саме, що і в попереднім ркп., та додано, що він началникъ быс[ть] столпотворенїю. Загалом сей текст дуже близький до болгарського. Цар вавилонський названий раз Хѹзимизевед, а раз Хозюмизед; син его Ꙗздим женить ся зі своєю матїрю і має сина Ꙗреда; сего син Хозрой також з разу боїть ся Хамітів, а потім побиває їх (op. cit. 228—230). в) В тульськім ркп. XVIII в. син Ноїв зове ся Мунт; про стовпотворенє оповідаєть ся достоту так як в нашім рукописї, т. є. на підставі Палеї, з додатком уступу про Ѳалека, що не хотів будувати стовпа і ставши правітцем Сирийців, задержав ту саму мову, котрою говорив Адам (се у нас далї розповідає ся про Євера, предка Євреїв). І тут переписчик із астрономії зробив „мѹдрость остроѹмиѧ“; Неврот тут не син Сифів, а „отъ племени Симова“; перший цар Хамітів зве ся Неонись. Оповіданє про спокій і початок війн і про лист Неврота перепутане: „зане отписа Мѹнтъ царство Невротово Ꙗдетѹ и восхотѣ опѹстошити царство Хамово“. Цар вавилонський по Неврот зовеся Хузит; уступ про его сина, що оженив ся з матїрю, пропущений. Внук Хузита — Хоздрой, насамперед сам нападає на Хамітів, а в 2 роки опісля вони нападають на него з палицями. Хоздрой „небреже о нихъ. дондеже придоша третѭ рѣкѫ“, а тоді побиває їх своїм військом на слонах (op. cit. 252—532). г) В ркп. XV—XVI в. Моск. Синод. бібл. ч. 591 син Ноїв зве ся Моунтъ; Неврот названий его братом а потім сином брата; перший цар Хамітів зве ся Ѿмпин. Мунт пише нарѣчиє къ Неѹротоу: цр҃ство Сафетово то хощет ѿпоустити цр҃ство Хамово; цар вавилонський по Неврот зве ся Хоузитъ; внук его поꙗ Исоудию мр҃ꙑ свою женѣ и роди ѥмоу сн҃ъ Ꙗрездию; сей нападає

Digitized by Google

на Хамітів, за що ті в другім році панованя єго сина Хоздрова нападають на Вавилон. Та слышав же Хоздрои и ѡсклаби сѧ и небреже ихъ, аж як перейшли третю ріку, пускав на них своє військо на слонах і побивав їх усіх до одного.

Б. Крехівська Палея стор. 120—122, 128.

[Євер і стовп Вавилонський] Симь же род[и] Ѧрфаксада и быс[ть] всѣхъ лѣт Симовъ ѯв. Ѧрфаксад роди Каинана; тои Каинан спїса ѡстровмѣю[1]). и быс[ть] всѣхъ лѣт Ѧрфаксадов[2]) т. и ѯ. и з. Салаж[е] род[и] Ѩвера. и быс[ть] всѣхъ лѣт Салинъ ѱг. Ѩверь же род[и] Фалека. при сем столпотвореніє быс[ть]. по потопе ѳбо чѧком множащимьс[ѧ] вн8трь на въстоцѣ, идеже се бе[2]) ковчегъ, тѫ и расплодишас[ѧ].

(О столпотвореніи и ѡ разореніи ꙗзык). Къ дні же сїѧ ѡкрѣтоша полѧ[4]) на земли нарицаѥми Сенаръ. єдин[а]го ꙗзыка вси в кѫпе сѫще, помышлѧхѫ гл̃ще дрѫг къ дрѫгѫ: ꙗко древле нас чѧкъ Бѫ потопом погѫби, єгда паки ꙗзволитсѧ ємѫ разгневлт[и], потомъ[5]) погѫбит[6]) и погибнем. и рѣша дрѫгъ къ дрѫгѫ: прид[и]те сътворим плиньфы и ѩспечемь[8]) ѡгнемь, да могѫть ѧ[9]) терпети ѡ[10]) воды[10]), и съзиждемъ столпъ до небеси, да ѳбо потопа ꙗзбывше[11]) спсемсѧ. ѡполчишас[ѧ] к Бо҃ѵ на брань, близъ єго бывше, ꙗкоже єсме к кѫпе вси. и начаше здати столпъ, и вѣ старишина ихъ и началний[12]) свѣтномѫ ихъ помыслоѵ ѩменемь Неврет. и[13]) по немь цр̃ствова сн̃ъ єго Титъ; сїи бе ѡ колена Хамова[13]). Єверъ[14]) же єдинъ тогда[15]) не приложїсѧ къ безоѵмию ихъ, но рече сице: аще бы чѧком Бѫ рѣкалъ столпъ на нбо дѣлати, то покелел бы самъ Бѫ словом. ꙗкож[е] сътвори Бѫ нбо и землю, всѧ видимаѧ и невидимаѧ. быст[ть] же всѣхъ лѣт Ѩверовъ с҃ и м҃.[16]) Быс[ть][17] же Ѩверъ пѧтый[17]) по Ной. и наченшимъ здати столпъ безлѣпотнымъ помышленїем, и хотѧщимъ ѩмъ на нбо възыти, и трѫд начаше велик дѣлат[и]. зиждимѫ же ѳбо столпѫ къ высоте, и ѡ силнаго вѣтра сверженн бываѥми, инниж[е] приближенїем[18]) сл̃нца съжагаѥми ѡ теплоты ѩздыхахѫ. но чѧколюбець и премд̃рстивъ[19]) Бѫ мл̃сердока ѡ нихъ ѧ не разгневасѧ, и створи смотреніє велиѣ[21]) и не ѳстави ихъ всѣѳ делат[и] и трѫжатис[сѧ] и престави ѧ ѡ безкожны мерзости. и быс[ть] ѳбо делаѥмѫ столпѫ м҃. лѣт и не скѣршенъ быс[ть]. И снид[е] Гѣ видет[и] столпъ. и реч[е] Гдь: се род єдинъ и помыслъ ихъ и ꙗзыкъ един. и смеси Бѫ ꙗзыкъ и раздели ѧ на ѳк.[21]) ꙗзыкъ.

Digitized by Google

Й єдин ѩзыкъ Ѧдамовъ, ѥмже досюдѣ[22]) глахѫ, тотъ не ѿйтъ выс[ть] ѿ Фалека сн҃а Ѧверова. зане бо Ѧверъ не пріложи сѧ къ беззаконію ихъ, сего рад[и] того ѩзыкъ не применисѧ темь.[23]) Й ѿтоле Єврєи прозвашас[ѧ]*). По разделеніи ѕбо ѩзык Гс҃ вѣтромь великим раздрѣши столпъ. й єсть ѡстанок єго междї Ѧврѣа[24]) й Вавилона на поли нарицаємем Синарь. єсть ѡстанокъ столпа в висотѣ[25]) лѣ҃. ц҃.[26]) лг҃. лакти. Тогда ѕбо чл҃вци безѵмно трѣжахѫ сѧ, хотѧщи взыти на нбо, да потопа ѩзбоудоуть й к Боу҃ ѳполчат сѧ на брань. й не полѣчиша своєго свѣтнаго[27]) помишленїа.

1—1) Кол. Ков. vac. 2) Кол. Ков. тут мають: ѳ҃. й а҃. Каинанъ роди Салоу. й выс[ть] всѣхъ лѣтъ Каинановъ 3) Кол. Ков. сѣде 4) Ков. поле 5) Ков. потопомъ 6) Кол. дод. нъı 7) Кол. дод. ксн 8) Кол. дод. и 9) Ков. водоу 10) Кол. vac. 11) Кол. дод. сйсемсѧ ксн в немъ, й оуполчимъ сѧ к Боу҃ на брань кнзь ѥго бъıше 12) Кол Ков. началникъ 13—13) Кол. vac. 14) Кол. Йкаръ 15) Кол. vac. 16) Кол. ѳ҃. 17—17) Кол. vac. 18) Ков. прежнимь 19) Ков. прм҃дрын 20) Кол. сѣкори нак[и] строи велик 21) на о н. на вдчнъ 22) Кол. ѩзык 23) Ков. досадѣ, Кол. досждѣ 24) Кол. тѣмже оуко 25) Кол. Ков. Исоура 26) Кол. дод. и к широтѣ 27) Кол. пѣстаго.

Палея Толковая, стор. 114—115, 122, стовпцї 228 - 230, 243—244. відки й виписані варіанти.

В. Крехівська Палея стор. 129.

(Серуг і Нахор). Єниж[ε] Серѵхъ[1]) начат церковє й кѵмиры творит[и] к род[ε] своєм҃ въ имѧ храбрыхъ чл҃къ, дабы имѧ ихъ не веспам[ѧ]тно был[о], но да[2]) быша взирающе на кѵмиръ чл҃вци й ѡного храбра бывша поманоули. Тои ж[ε] Серѵхъ[1]) род[и] Нахора. й выс[ть] всѣхъ лѣт[3]) т҃. Нахоръ же род[и] Фарѵ. й выс[ть] всѣхъ лѣт Нахоровъ сн҃. Нахор ж[ε] начатъ також[ε] творити кѵмири, ѩкож[ε] й ѳц҃ь єго Сероух. но потомѣ[4]) дїавол ноужаше ѩ[5]) велми прельстити род єврейскъ, да быша забыли блг҃дти бг҃а й покланялис[ѧ] кѵмиром, єж[ε] й выс[ть]. Нахоръ ѕбо не разѵмѣ, ѩко ѳц҃ь єго Сероух не[6]) вготкормше[6]), но[6]), къ[7]) чл҃ккъ мѣсто[8]), тѣмъ[9]) не разѵмевъ ѩко Бг҃а чтѧше й покланѧшесѧ им. й продаѩше кѵмири к весь род єврейскый. також[ε] й ѩноязычници мимоходѧще кѵповахѫ, й забыкъше блг҃дть бг҃ѣ покланяхѫ сѧ кѵмиром. дїаволъ ж[ε] радоваше сѧ, ѩкы вшедше въ прелщенныѧ чл҃ккы.

*) Тут пропускаємо обширну палейну географію (стор. 122—128), котра належить хіба до історії географічних та етнографічних понять в середньовіковій Европі, та для нас не має значіня.

Digitized by Google

[1]) Кол. Сжрѫх, Кол. Сѣжрѣхъ [2]) Кол. а [3]) Кол. Ков. дод. Сѣрѫховъ [4]) Кол. Ков. ктомѫ [5]) Ков. Кол. vac. [6]) Кол. Ков. vac. [7]) Ков. Кол. во имѧ доклистѣныхъ [8]) Кол. Ков. vac., додано: творѧше кѫмиры [9]) Ков. Кол. сѣ же Наховъ.

Палея Полковая, стор. 123, стовп. 245—246, відки й виписані повисші варіанти.

В. Ковельська Палея, стор. 662—663.

(Арот і Марот). **Бѫ посла съ нбсе на землю два аггела соудити, ꙗко да добре и право сѣдѧт всѣмъ, имена же имь Ароть и Марот. пріидеж[е] нѣкаѧ жена прю имоущи, призва сиѫ на шѣдъ и представї им вино, еж[е] Бѫ не питї им заповеда. онижь ѵпившес[ѧ] возыскашл сїю въ безчестїе. шнаж[е] не сложившис[ѧ] им и взыйде на нбо и реч[е] Боу ꙗже ѡ собѣ. Бѫ же вид[ѣ] сїю и прѵ ꙗж[е] ими слышакь, сѣтворї ю дньницѵ на нбѣ сїающи посред[и] звѣздъ, аггломъ же тѣм за тъ грѣхъ изволшим зде моучитис(ѧ), а не в боуд[ѵ]щїй вѣкъ, й шѣкшени сѫт за нозе веригою желѣзною къ Вавилонском рокѣ до сѫдного дне.**

Оповіданє се вийманмо із статї про Магомета, що часто стрічав ся по рукописних збірках. Статя вписана в ту саму книгу, в якій находить ся Ковельська Палея, являють ся як виписка із Житія св. Теодора Едеського. Та поміщене в нїй оповіданє про ангелів Арота і Марота взяте з грецького писателя, царя Івана Кантакузена, що скинений із царства зробив ся монахом і написав чотири промови против Магомета. Грецький текст тих промов надрукований у Міня (M i g n e, Patrologiae graecae cursus completus, t. 153 p. 628). Відки взяв Кантакузен се оповіданє, котре він вкладає в уста Магометови, не звісно; Грінбаум догадує ся, що взяв єго з якогось коментария до Корана. В Коранї згадують ся справді ангели Арот і Марот, але отсего оповіданя нема. Натомісць воно знаходить ся в однім із жидівських Мідрашів. Гаммер-Пургшталь, Віндішман, Делягард і другі ориенталїсти схиляють ся до того, щоб признати сему оповіданю перське жерело, гл. M. G r ü n b a u m, Beiträge zur vergleichenden Mythologie aus der Hagada (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft t. XXXI, стор. 227—228).

Digitized by Google

X. Оповіданя про Авраама.

А. Крехівська Палея, стор. 129—136, 149.

(Книги ѡ Авраамѣ праѳ҃ци и патрнарсѣ). Фара роди Авраа҃ма. и начат Фара тож[е] дѣло творит[и], еже вид[ѣ] в ѳ҃ца своего Нахора. и покланѧше сѧ идолом и жертвы пред нимї жрѧше и юнцѧ и все ѵгодїе дїа҃волѵ творѧше. еже видевъ Авраам въ мноѕѣ недомышленїй быс[ть] и глаше к себѣ: се бз҃и ѡ древа сѵще, ими же прелщаетъ с[ѧ] Фара ѳ҃ць мой, и бжства[1]) не имѵщи к себѣ, и ѡчи имѣюще и не видѧще, и ѵша имѵще и не слышаще, рѵцѣ имѵще и не ѡсѧзающе, ноздри имѵще [и] не ѳконающе,[2]) и нѣс[ть] глас въ ѵстѣх их, тѣмь ж[е][3]) въ истинѵ ꙗко прелщаетсѧ ѳ҃ць мой Фара. сиж[е] помысливъ Авраамъ въ дн҃ї стрегѵщю емѵ бог[и] ѳ҃ца Фары и бог[и] Нахора дeда[4]) ег҃о. и҃[5]) йспытовахъ,[5]) кый есть бг҃ сильный прилѵчаю жревїа҃ моег[о].[6]) егда скончевах слѵжбы требы ѡ҃ц҃а моего Фары и бг҃омъ ег҃о древаным и каменым, златымъ же и сребрѧным, медѧным и железным, вшед въ ц҃рковъ их҃ъ на слѵженїе҃, ѡбрѣтох бг҃а Марѵмафѵ[8]) йменем ѡ камени йзвалѧна падша ниць, и҃[7]) бг҃а Нахина железнаго. и бысть егда видѣх, ср҃дце ми сѧ смѧте, и помышлѧх въ ѵмѣ своемь и помышлнх (sic!) ѡ҃братити ег[о] на мѣсто своѳ҃ и не възмогох, понеже великъ бѣ. повѣдаж[е] ѡ҃ц҃ю своѳ҃мѵ и пришедше тцѧхомь с[ѧ] его въздвигнѵти на мѣсто ег҃о, и ѳпад[е] глава емѵ. и ꙗкож[е] видѣ ѳ҃ць мой и повеле ми принести сечива. и принесох, и ѵсече дрѵгаго Марѵмафѵ ѡ дрѵгаго камени без главы и ѳтерѣгшюю главѵ скрѵши.[8]) и створи йнѣхъ ѳ҃ бг҃овъ и дасть ꙗ҃ мнѣ продават[и] вне на поѵти градстемь. и ѳседла ѳслѧ ѳ҃ца моего и йзыдох на гостинницю продати их. и се кѵпци ѡ Фанданы сирьскыѧ грдѧхѵ съ велкѵды йдѵще въ Єгѵпетъ коупити и ѳтоудѵ коконилъ (?) ѡ Нила, и въпросих ꙗ҃ и повѣдаш[а] ми. и ѵстрашивше ѧвїе ѡ҃селъ мой ѡ вельблоуд и повѣж[е] и сверже бг҃ы и съкрѵши с[ѧ][9]) трїѳ ѡ них ѧ два ѡ҃ста. и ꙗко видѣша Єврияне, ꙗко бг҃ы ймѣх и рѣкоша къ мнѣ: почто не повѣда нам, ꙗко бг҃ы ймлѵшн, да быхом кѵпили преж[е]

Digitized by Google

скрꙋшенїа. но продаи же намъ ѡставшаа бг҃ы, и мы дад[и]м ти достоинꙋю цен[ꙋ]. и давше ми цⷦнꙋ йскрꙋшеных҂ бг҃ъ на ѡставшихъ бз҃ⷦхъ, йскрꙋшеныа ж[е] бг҃ы и ввⷦргох в рⷦкꙋ Гꙋръ,[10]) ыже есть на мⷦсте томъ. и погрязоша и ктомꙋ не быс[ть] йхъ.

И йдꙋщю ж[е] ми поꙋтем размышлмх҂ въ ср҃дцї моемъ: что сие есть[11]) дⷦаніе, еж[е] дⷦлает ѻц҃ъ мои? не паче ли той есть бг҃ъ бг҃омъ ег҃о,[12]) имь ж[е] и того йзкаанїемь и сторганїемь[13]) мꙋдрости ег҃о быкаѽть? и паче бы лⷦпо имъ покланати с[а] ѻц҃ю моемꙋ, ик[о] того дⷦло бывлющим. что сии зде[14]) ѻц҃а моего в делех҂ своих҂? се Марꙋмафъ паде са и не може въстати къ храмⷦ своемь, ни азъ же единъ възмогох҂ къздвигнꙋти ег҃о, дондеж[е] приде ѻц҃ь мои и къздвиго[хо]мъ ег[о]. и тако йзнемогъшимъ нама и[15]) ꙋроних҂[15]) ег[о] и[15]) Ѳпаде глава ем҃ꙋ. и положи ег[о] на йномъ камыце дрꙋгаго ба҃,[16]) егож[е] йздела без главы.[17]) и прочих҂ ё. бг҃овъ съкрꙋшивхшихъ са съ ѻслмати, иже ни сами себⷦ помогѫть[18]), йзбавити не възмогоша, ни ѻслмати зла сътвориті, зане та съкрꙋши; тии[19]) скрꙋшенїа нх҂ [не] йзыдоша из рекї.[20]) како ꙋбо възможет Мароꙋмафа бг҃ wц҃а моего дроꙋгаго камени главꙋ имыї и[21]) дроуг[а]го[21]) створенъ[21]) спасти члка ни[22]) ꙋслышати мл҃твꙋ члвчю?[23]) І сице Аврамъ помышлмющю и прийдох҂ в домъ wц҃а своего и напойхъ ѻсла и дахъ емꙋ ыдь.[24]) и дахъ сребро в рꙋцⷦ ѻц҃ꙋ своемꙋ Фарⷦ. и ыко виде ма, рад бысть и рече: блг҃внъ тыї Аврамⷦ бг҃омъ моим, зане принесе цⷦнꙋ бг҃омъ, ыко не быс[ть] трꙋдъ мои тощь. и Ѳкⷦщавъ рⷦкох҂ емꙋ: слыши Ѳц҃е Фара, блг҃вни бз҃и тобою,[25]) ыко ты бг҃ъ темъ, понеж[е] ты тⷦхъ сътвори [а[26]) не[26]) wне[26]) тобы[26]].*) ыко блвнїе йхъ погибель есть и сила нхъ тоща, иже сами себⷦ не помогоша, то тебⷦ ли помогоуть йли и мна[27]) блкать? азъ тобⷦ блг҃ъ бых҂ въ вⷦци сеи, зане смыслом моимъ принесох҂ ти цен[ꙋ][28]) скроушеных҂ бг҃ъ. ѻни ж[е][29]) слышавъ разгневаша [мб. разгнева са] ыростию на ма, имь ж[е] гл҃хъ словеса жестокаа на бг҃ыї ег҃о. І азъ ж[е] ырости рад[и] ѻц҃а моег[о][30]) йзыдох҂ вонъ. таже възва ма и по малеи рече ми створити брашно въ снед[ь].[31]) и быс[ть] сбирающю ми ратесы древаныа и ѻбретох҂ в нних҂ ба҃ мала, йже во ослони въ шюйцн ми,[32]) и писано бⷦаше на челе ем҃ꙋ: бг҃ъ Карисат. и быс[ть] ыко wбрⷦтох҂ ег҃о и [не] повⷦдах҂[33]) ѻц҃ю моемоу, ыко ба древана Карисат[а] ѻбретох҂ в трескахъ. и складшю ми ѻгнь сътворит[и] брашно wц҃ю моемꙋ и приставих҂ Карисат[а][34]) воз гнещенїа wгнм гл҃м емꙋ пресещенїемъ [мб. съ прещенїемъ]: Карисате,

*) Дописано на боцї иньшою рукою.

Digitized by Google

блюд[н], да не ѵгаснет ѡгнь, дондеже придѫ азъ! аще[35]) л[и][35]) ѵгаснет,[35]) то дми нань, да сѧ възгорит. и възратившю [sic] м[и] сѧ ѡкрѣтохъ Карисата падша сѧ[36]) къ знакъ[36]) и нозе бѣ ѡбѣ ѻгнемь съжжєнї люте. и въсмѣѩвсѧ в собѣ и рѣкох: по йстинѣ, Карисат[є], ѵмѣвши[37]) гнетити ѻгнь и карити крашно! по мале же и весь Карисат сгорѣ и быс[ть] попеломъ. и принесох крашно ко ѻцю [да][38]) ѩсть, и вино и млеко и питье, и наслади сѧ и блѣви Марѵмафа бѫ своєго. рекохъ ж[є] к немѵ: ѡчє Фаро, не блѣвай Марѵмафа бѫ своє[го] ни похвали! хвали же паче Карисат[а] бѫ своєг[о], зане ѩко люба тєке въкрже сѧ въ ѻгнь на сваренїе пица твоѥ. и рече:[39]) да где єсть нѣѣ? и рѣкох, ѩко згорѣ въ ѻгни и быс[ть] попелъ. и рече: велика сила Карисатова и створѵ йного днѣсь и заѵтра сътворит пицю мою. азъ же Аврамъ ѩко слышах словеса ѻца моєго и ѡскорбѣх въ ѵмѣ своємь и рекох: како ѵко помощник ѻца моєго єсть зделанїе имъ твореніе тѣла? йли[40]) ѵво[40]) тело[40]) повинѵлъ[40]) боудет своєй дшїи й[41]) дшїю[41]) дх҃ови[42]) безѵмию и невежствѵ? и рѣхъ: единою подлбает пострадат[и] зло, да вѣрѵ[43]) оумъ свой къ чѣтотѵ и мысли своѩ ѩвленыї створѵ ѡцю своємѵ. и рѣх ѡцю моємѵ: коєго похвалиши бѫ? безѵмьствѵєши въ мысли своєй! се бѫи брат[а] моєго[44]) Нахора стоѩща въ храмѣ чтѣнѣйши соуть паче сиҳ твоиҳъ. се бо Зоухъ бх҃ Нахора*) брат[а] моєго[44]) чтѣнѣйши єсть Марѵмад[а] бѫ твоєго, зане златым ѵчиненїемь[45]) ѡ члкъ ѵчиненъ єсть и створенъ єсть. аще йзменит сѧ лѣтом,[46]) то паки потворить сѧ, а Марѵмафъ аще скрѵшить с[ѧ], то не йсправить с[ѧ], зане камень єсть. чтож[є] Навоу[47]) боу҃ надь дрѵземь козыї.[48]) йже стойть съ Зѵхєѵмь,[49]) ѩко чѣтнѣйши єсть паче Карисат[а] бѫ, иж[є] єсть ѡ древа дѣлан и ѡ сребра коканъ, ѩко и тъ ѵкраш[є]нъ єсть на виденье члкомъ. Карисатъ же бх҃ твой ѥще сѹщю емѵ прежде йздел[а]нїѧ йскорѵненканъ[49]) на земли великъ си и дивенъ съвѣнимъ и цвѣтъ и похвала.[50]) посече[н] ж[є] и сечивомъ и твоєю хитростью створенъ єсть,[51]) и се ѵже йсше и погыбе и тѵкота[52]) єго ѡ выісотыї паде на землю и ѡ велїчества приде в милость [мб. малость] и позоръ лица єго покры[53]) и въ потъкновени[54]) быс[ть], и самъ изгорѣ ѡгнѣмь и быс[ть] ѻгнѣмь и нѣс[ть] єго ѵже. и глѣши, да сътворѵ дрѵгыїй, иж[є] оутро сътворит ѩдь мою. йже и самъ сгорѣ, [како[55]— может ѩдь сотворити?[55]]*) И реч[є] ж[є]: ксако[56]) ѡгнь чѣтнѣиши єсть бх҃ твоиҳ зла-

*) Перечеркнено і иньшою рукою поправлено „Арона“.

**) Дописано на маргінесі иньшою рукою.

Digitized by Google

тыхъ и сребрѣныхъ и каменыхъ и древяныхъ, зане огнь изъжигаетъ твой бг҃ы, бз҃и же жжеми повинуютъ сѧ огню, огнь же рѣгаи сѧ имъ погадаетъ ихъ. но ни того бг҃омъ нарекоу,[57]) зане покоренъ естъ водамъ. чстнѣйши же его вод[ы] сутъ, ако огневи одолеваютъ и земли плод ѕслажаютъ. но и тѣхъ бг҃омъ не нарекоу, ако вода подъ землею[58]) клонит сѧ, но паче чстнѣйшю землю нарекѹ, ако одолѣваютъ земномѹ[59]) естьствѹ. но ни тѣю бг҃омъ не нарекѹ, ако и та слнцемь иссушаема и чловѣкомъ на дѣло ѵчинена естъ. чстне[и]ши же земли слнце, ако лучами своими просвѣщаетъ всю вселенюю. но ни того богом не нарекѹ[57]), зане ноши приспевши тмою помрачаетсѧ. ни паки ж[е] мцъ ни звѣзды бг҃омъ не нарекѹ, ако и та временнаи [и] ношью помрачаетсѧ свѣт ихъ. но се слыши оч҃е, да ти възвѣщю Ба҃ сътворшаго нбо и землю, изълат[и] слнце и ѕсвѣтлока луну и с нею звѣзды, иссуши землю посред[и] водъ многъ, и тебе же самого въ глѣхъ полож[и], и мене же нѣ҃ изыска въ смѹщенїе мыслѣ[и] моихъ, и аще ивит сѧ намъ Бг҃ собою...

И быс[ть] ѕбо, реч[е], глющю Авраамѹ таковаа ко цю Фаре въ дворех домѹ его. Разумееши ли, что проч[е] доблий онъ Авраамъ? реч[е] бо: аще ивит сѧ намъ собою Бг҃. что ж[е] есть ивити сѧ самомѹ собою? аще не веси, ѕмолькни! то бо бѣ Аврам ѕповаа ржства Хр҃а, презраше бо всѧка пред дховныма чима, акоже и быс[ть]. Си же слышавъ Фара цъ его и тажкыма чима взираше на Аврама, ако не любо[60]) бѣ ѣмѹ глъ Авраамль, но възлюби прелесть преданюю цмь его Нахоромъ. Авромъ же к себе[61]) реч[е]: искѹшю бг҃ы оца моег[о], аще могутъ сокѣ помощи? и приемь Авромъ огнь и зажже храмъ идеж[е] лежали богы ца его. видев же Аранъ брат Акрамовъ, ревнуа пойде, хоте выимчати идолы ѿ огнѧ, и тако и самъ сгорѣ съ богы ца своего и ѕмре пред цмь; пред симъ бо не бѣ ѕмрълъ сн҃ъ пред цмь, но цъ пред сим, и Вселѧ начаше ѕмирати сн҃ъ пред цмь. и възлюби Бг҃ Авраама и реч[е] Бг҃ Авраамѹ: Авраме, Аврам[е]! Ба҃ бг҃омъ тыи възыскалъ еси. изыди ѕбо из домѹ ца своего и иди в землю, в нюж[е] ти азъ покажю и створю тѧ въ языкъ великъ, и блсват сѧ ѿ тобѣ всѧ колѣна земнаа. [Тут пропускаємо кілька рядків палейного коментарія].

И быс[ть] таковаа помышлающю ми къ Фарѣ цю моемѹ, и глас крѣпокъ быс[ть] с нбес[е] к потоцѣ огнѣне глѧ: Авраме, Авраме! и рѣхъ: се азъ Гн҃! и реч[е]: Ба҃ бг҃омъ и творца ишеши въ ѕмѣ своемь и въ мыслихъ сдца своего. азъ есмь. изыд[и] ѿ Фари ца своего и ѿ домѹ изыд[и], да не и тыи ѕбиенъ боу-

Digitized by Google

деши въ грѣсѣхъ домъ ѡ҃ца твоего. и азъ йзыдохъ. и бы[ть] ꙗко йзыдохъ и не доспехъ йзыйти преддвериꙗ̀ двернаго, и глас грома велика прид[е] и ѕже домъ о҃ца моего и вся ѥлико в домъ ѡбрѣте до земля лакотъ м҃.

(Б҃ѣ кеседѕѣтъ къ Йкрамоу). По сихъ же ꙗви сѧ Г҃ъ къ Йкрамоу ѝ реч[е] ѥмѕ: йзыд[и] ѿ земля твоеѧ̀ и ѿ̀ род[а] своего и прид[и] к землю ѥꙗже ти покажю. и створю тѧ въ ꙗзыкъ великъ и благословлю тѧ и възвеличю и҃мя твое, и бѫдеши блг҃венъ. и блг҃влю блг҃ословлѧ̀ тѧ, и проклену клену̀щаѧ̀ тѧ. и блг҃ватсѧ ѿ токъ вся колѣна земнаѧ̀. Пришед же Йкраа҃мъ и реч[е] къ ѡ҃цю своемѕ: ѕкеде ли ѡ҃че. ꙗко ѡбрѣтохъ Бг҃а творца нбоу и земли, сл҃нцю же и лѕне и звездамъ? ѝ реч[е] ми: йзыди ѿ земля своеѧ̀ и ѿ род[а] своего и прид[и] к землю ю҆же ти повѣсть ми. реч[е] же к немѕ ѡ҃цъ его: всѧко ѥлика ти реч[е] сътворит[и], сътвори блг҃оверьствовавъ ѥмоу.

Повелѣнїемь бо҃имъ Йвраамъ помоли сѧ Гѣи и ѿ Гаврила навѣчи сѧ всей премѕдрости к шесть мц҃ь, ꙗж[е] сѫть на нбѣси и ꙗже сѫть бы҃ла на земли преж[е] и ꙗже по сихъ хотѧть быти.

(ѿ смр҃ти Йвраамли). Оуспе Йкраамъ сномъ вечным, и прийдоша силы нбснаꙗ̀ блг҃ѡщꙋа дрѕгъ дрѕга, и вземше дшю Йкраамлю дрѕг[а] бж҃иа̀ и внесоша на нбса в покои праведныіхъ славѧще вы҃шнаго Бг҃а. Йсакъ же погребе тело ѡ҃ца своег[о] Йкраама в пещере сѕгѕбей иж[е] есть на селе Ефронове и плака по ѡ҃ци своимъ.

[1]) Рум. кн҃и; Солов. дша [2]) Рум. окона; Солов. wконжютъ [3]) Рум. Солов. дод. мню [4]) Рум. Солов. брата [5]) Рум. vac. Солов. егда испытоваше [6]) Солов. и бысть Йкраамъ во врема приклчениꙗ жрѣбіа его [7]) Рум. ѳ҃, Солов. ѳ҃ ногѕ [8]) Солов. и шедъ Йкраамъ принесе и вдаде емѕ сѣчиво, и ѿсѣче ѿ дрѕгаго бога каменна главѕ и приложи Марѕмафѕ когѕ преже падшемѕся, а главѕ ѿторгъшюся ѿ него и прочее дрѕгаго бога сокрѕши [9]) Рум. Солов. сътрошас[а] [10]) Рум. Тѳръ, Солов. чѣръ [11]) Рум. что си лихот[о]: Солов. что есть злодѣаніе [12]) Рум. не паче ли то нѣс[ть] бг҃ъ его; Солов. не паче ли той Бг҃ъ есть wц҃ѕ моемѕ и богомъ его [13]) Рум. исторганиемъ, Солов. строганіемъ [14]) Солов. что си есть зло прелсти [15]) Рум. Солов. vac. [16]) Солов. и положи емѕ главѕ каменнѕ ѿ дрѕгаго бг҃а; Рум. й положи ю на ином камъцѣ дроугаго бг҃а [17]) Солов. дод. також [18]) Рум. Солов. vac. [19]) Рум. ни; Солов. ниже. [20]) Солов. вставлено тут: и рече к сн҃ѹ своемѕ: аще тако есть то [21]) Солов. vac. [22]) Рум. и ни; Солов. или [23]) Солов. дод. и подарити емѕ [24]) Солов. положи емѕ сѣна [25]) Солов. ѿ тѣхъ [26]) Рум. Солов. vac. [27]) Рум. имѧ; Солов. нлѧ мене [28]) Рум. Солов. сребро [29]) Солов. и ꙗкоже [30]) Солов. премыслик wца своего ярость [31]) Солов. оповідає се з новійшими приставками: и паки козка его гд҃ѣ: Йкраме! wн же рече: се азъ. и рече емѕ wц҃ъ: козми собракъ тесы дрека, имже дѣлахъ коги ѿ елокыхъ дрекъ преже даже ты не прінде, и соткори ми ими крашно wкѣда. Рум. тут дословно сходить си з нашим текстом і має навіть незвичайне слово ратесы, що можна би вияснити яко останок із сѣкра

Digitized by Google

тєсы, як би не те, що в деяких старших списках сего апокріфа находить ся тут слово ѧсѣтєсы, гл. Тихонравовъ, Пам. отреч. русс. лит. I, 57. 32) Солор. иже вмѣстимся с ними въ шслоны к' шѣцы ми; слово въмѣститимся має тут і список Сильвестрової збірки з XIV в. гл. Тихонравовъ, op. cit. 35. 33) Рум. Солов. не повѣдаѫ 34) Рум. Солов. дод. оу 35) Рум. vac. 36) Рум. vac., Солов. къ знака 37) Рум. имѣвши 38) Рум. моемоу и 39) Рум. дод. ко мчѣ 40) Рум. vac. 41) Рум. vac. 42) Рум. Солов. дод. а ѯѯъ 43) Рум. кръгоу; Солов. полокѕ 44) Рум. і Солов. мають так само, в Сильвест. вірно тковго 45) Рум. Солов. златомъ оучинєнѣм 46) Рум. тєлом; Солов. цѣкчетшаетъ лѣтомъ 47) Рум. Иакоу; Солов. Иѕакѕ; Сильв. и о Яконѣ 48) Рум. над дроузе кѣи; Солов. на дрѣзем богѕ; Синод. над дрѣзѣми кѣы 49) Рум. со Зоумємъ, з чого д. Пипін зробив без потреби разоумѣмъ; Солов. Сильв. як у нас 50) Рум. искорєнилаъ 50) Рум. в тім місці ркп. попсований; Солов. съкѣнемъ цѣѣты и поукала[ми], те саме має й Сильв. 51) Рум. Солов. Сильв. дод. кѣ 52) Рум. тоу кончса, та се мабуть помилка самого Пипіна; Солов. Сильв. як у нас 53) Рум. Солов. vac.; Сильв. має взорѣ лица єго 54) Рум. истѣкновєни; Солов. истысновєніи; Синод. истекъновєніи 55) Рум. Солов. Синод. vac. Після сего Солов. Сильв. Синод. мають ще: ни силы остакі погибый собѣ на пагѣкоу. Сижѣ помыслівъ Якрам прийде ко шѣю гѣы: шѣѣ Фара, шѣѣнь і т. д. Рум. не має сих слів. 56) Рум. всѣ 57) Рум. нарекъ 58) Сильв. Солов. подъ землю 59) Сильв. Солов. шѣдолѣка.тъ водномоу 60) Солов. нелѣпь 61) Рум. быс[ть] къ себѣ; Солов. быкъ къ себѣ

А. Н. Пыпинъ, Памятники старинной русской литературы III, 24—26; И Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки, СПб. 1877, ст. 111—117; И. С. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы I, 32—77, відки й виписано повисші варіанти.

Наш текст — частина апокріфа, що зветь ея „Откровеніе Авраама“ і помішений вповні у Тіхонравова два рази: по списку Сильвестрової збірки з XIV віку і по списку Палеї з XV в., що є в Московській Дух. Академії. В нотках подав Тіхонравов між иньшими дуже замітні варіанти з рукопису Моск. Синодальної бібліотеки, котрими декуди й ми користували ся. В Палеях звичайно текст Откровенія вкорочений, а власне пропущено другу, апокаліптичну часть, а лишено тілько початок. Так має ся діло в одній Палеї Румянцівського музею, з якої напечатав Пипін свій текст більш усіх подібний до нашого. І в Коломенській Палеї, що друкують ученики Тіхонравова, находить ся частина сего апокріфа (стор 123—125, стовпці 246—250), та ще більше вкорочена, ніж у нас, через що ми й лишили сей текст на боці при виписуваню варіантів. Текст надрукований Порфірєвим із Соловецької Палеї ч. 653 — також повний, та виявляє дуже богато слідів новійшої переробки і популярізації, через що ми й не виписували всіх відмін сего тексту супроти нашого, а користували ся ним тілько там,

Digitized by Google

де знаходили в нїм лекцию близьку до нашого тексту, а поправ нїйшу нїж у нас і в Рум. Грецький текст Откровенія надрукований в виданю Фабріция, Codex pseudepigraphus Veteris Testamenti I, 417—418. Зміст апокріфа і деякі уваги подав Порфірєв у своїй книзї „Апокрифическія сказавія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ“, Казань 1872, стор. 247—253.

Б. Рукопис о. Яремецького-Білахевича стор. 82—86 і 124.

(Слово ѡ҃ Аврамѣ, егда вопроситъ во домъ свой стꙋю Трⷰ[й]цꙋ, и поставиша трапезꙋ подъ дꙋбомъ Мамврїйскимъ). Аврамъ їмѣаше ко срⷣцꙋ своемꙋ гостолюбствѡ і не хотяше ꙗсти к домꙋ своемꙋ, а҃ще гостꙗ не маетъ. Тогда дїа҃волъ затворитъ вси пꙋтїе[1]), да не прендетъ гостꙗ к дом его. Авраам рано йсхождаше и поиде на всѣ пꙋтїе[2]). егда би кого призвалъ во домъ свой, да тои снѣсть хлѣбъ оу҃[3]) него[3]). И не посилаше ѡ҃ рабъ нѣкого, но[4]) сам[4]) кизираше[4]) гостей[4]). Гладен[5]) бѣ три дни, нѣчого[6]) не[6]) ꙗ҃дяше[6]) без[6]) гостꙗ[6]). Ꙋвидѣвъ же Бг҃ъ Творецъ[7]) предвѣчнїй[7]) правость ср҃дца его, и прїиде ст҃аа Трⷰица: Ѻ҃тецъ и Сн҃ъ и Дх҃ъ ст҃ый. Бяхꙋ во ѡ҃бразом юноши младих[8]): бяхꙋ во ѡ҃бразом[9]) три мꙋжи ꙗ҃ки три пꙋтници. И видѣ йх Авраамъ и возрадова сꙗ велико и рече: приходѣте ко мнѣ, гостѣ мои милїи[10]), хощꙋ бо аз[11]) повеселити сꙗ с вами в домꙋ моемъ. И стрѣте нх и поклонил сꙗ им [и] рече: мир вам, братїа мои! ѡ҃ни же[12]) рѣша: мир[13]) і тобѣ бꙋди[13])! Авраам[14]) рече[15]); братїа мои, конїидѣте ко дом мои! ѡ҃ни же рѣша[16]): не можна нам конїйти[17]) ко[18]) дом твой[18]), далекїй[19]) нам пꙋть ѥ҃стъ[19]). Авраам рече[20]): братїа моа, а҃ще любите Бг҃а[21]) вишнаго, ...те[22]), прїидѣте во дом мой! ѡ҃ни же[23]) рѣша[24]): не внїидем[25]), бо пꙋть нам ѥстъ далекїй[26]). Авраам поклонил сꙗ им со слезами рече[27]): братїа[28]) моа, оу҃слишите моленїе мое, прїидѣть во дом мой, да и аз с вами нам[29]) хлѣбъ[30]), понеже а҃лчен есмъ[31]), бже бо и дх҃ъ во мнѣ во малѣ[32]) ѥ҃стъ. Тогда тїе[33]) мꙋжїе[33]) прїйдоша во дом Авраамовъ[34]). Сарла жена[35]) Авраамока[35]) поклонила сꙗ им. Посла Авраам [заклати][36]) телца ꙋпитанна[37]) и повелѣ[38]) трапезꙋ[38]), снѣдь соторити[39]). И повелѣ[40]) Авраам приставити[41]) ко ѡ҃гневи водꙋ и ѡ҃мити[44]) нозѣ гостем[43]). Сарла[44]) же мїетъ им нозѣ і веретъ рꙋками, а ѡ҃ни йз рꙋк йсходять, яко безплотни сꙋть. восчꙋди сꙗ велми Сарла и рече[44]): ѡ҃ дивное чꙋдо! ѡ҃ юности моеа всѣм мимоходящим

Digitized by Google

гостем[45]) ѡ҃мивалам[46]) нозѣ и҃[47]) не видѣхъ таковыхъ безплотныхъ[47]). аз имъ нозѣ бер8 ѡ҃мити[48]), и҃ ѡ҃ни мнѣ и҃з р8къ и҃сходѧтъ. І сѣдши на трапез8 и҃ ѣдоша телца[49]) воспитанна. И҃ рѣша ко Ѧвраам8: гдѣ чада твоѧ? Ѧ҃враам рече: не дал мнѣ Бг҃ъ и҃мѣти. Рѣша тіе[50]) м8жіе пѧтници[50]): ѡ҃стелѣ Ѧ҃враамѣ[51]) бѫдет 8 тебе сн҃ъ[52]). [Сарла же] восмѣет'сѧ вельми[53]) и҃ рече: господіе[54]) мои҃[54]), презвитеръ мой старъ естъ и҃ азъ стара есм, како рожд8 чада? и не кѣрова том8. Рѣша пѧтници[55]) ко Ѧ҃враам8: что[56]) гл҃етъ жена твоѧ? и҃стинн8 гл҃емъ[57]) тебѣ: бѫдеши и҃мѣти[58]) сн҃а и҃ наречеши і҃мѧ є҃м8 Ісаакъ. В той часъ[59]) повелѣ Ѧ҃враам[60]) воздвигн8ти[61]) трапез8[62]). Ѧврам прииѣкъ ко земли и҃ не смѣѧше зрѣти на м8жей тѣхъ, и҃ рече[63]): что ѣ҃ст[64])е, господіе мои҃? ѡ҃ни[65]) же рѣша: возлюбленніи Ѧ҃враам, и҃дем[65]) в Содом і Гомор. тѧжкіи сѫть грѣхами многими, да воздамо противѣ дѣлом их[66]). нѣсть в нихъ[67]) праведныхъ[68]). Ѧ҃враам рече: ѧ҃ще[69]) ѣ҃сть н҃. праведныхъ[70]). Гд҃ь рече: ни за н҃. не погѣблю[71]), ни за м҃, ни за л҃, ни за к҃, ни за і҃, ни за пѧтъ не погѣблю град. И҃[72]) поидоша тіи м8жіе пѧтници[72]) в Содом и҃ Гомор и҃ пріидоша до Лота[73]). Лот же[74]) паде на [лице свое][75]) и҃ рече: господіе мои҃[76]), что[77]) ки ѣ҃сте? Гд҃ь[78]) рече Лотѣ: [поими] женѣ[79]) и҃ дщери своѧ[79]) и возіиди на горѣ[80]), естъ бо погибель мѣстѣ[81]) семѣ Содомѣ[82]) и Гоморѣ[82]) за беззаконіе их[83]). И҃ поим Лотъ женѣ свою и҃ двѣ дщери своѧ, и҃ взѧли дщери з собою хлѣба и҃ вина в дзбанки[84]), и҃ возіидѣтъ на горѣ[85]). И҃ пѣстил Бг҃ъ ѡ҃гнь, смолѣ, стрѣли[86]) ѡ҃гненнаѧ з неба на Содом і Гомор и҃ запалѧтсѧ ѡ҃нѣ грады. Бѣ же к нихъ молва злаѧ ѕѣло, и҃ западѣтсѧ[86]). егда вчѣла жена Лотова молвѣ в градѣхъ и҃ ѡ҃бездрѣласѧ воспѧть и҃ стала столпом солянимъ[87]). и҃ видѣ тое Лотъ и҃ знѧтіи бѣ страхом келіимъ и҃ конїйде в горѣ далѣ[88]) со двѣма дщерми своими. дщери Лотови рѣша ѥдина ко дрѣгой: что сотворим? вже бо свѣтъ погнблъ. І вземше вино и҃ вспиша[89]) ѡ҃ца своего и҃ рѣста є҃мѣ тако. Лот же пѧнъ бѣ велми и костал и҃ прикоснѣласѧ дщерем своим, ко старшой и ко меншой, и҃ вистъ сам себѣ зѧть и҃ тесть. На вторїй же днь поразѣмѣ что сотвори[90]) и҃ возопи гласом велііимъ плач[а] сѧ, ридаѧ, біѧсѧ во перси своѧ ѡ҃стакил[91]) же дщери своѧ[91]) и҃ пойде до Ѧ҃враама стрыѧ[92]) своего[92]) и҃сповѣда є҃мѣ всѧ. Ѧ҃враам ѡ҃скорбѣ сѧ[93]) и҃ рече: ѡ҃ горе тебѣ, сн҃ѣ мой! Лот рече: ѧ҃ще[94]) ѡ҃чє мой, ци не можеш мнѣ ѣкое покаѧніе дати за грѣхъ той[94]), да аз работаю ѡ҃ грѣсѣ семъ? Ѧ҃враам рече: ѣкѣю, сн҃ѣ, заповѣдь тебѣ дам? Где естъ на такій грѣхъ покаѧніе? Ѧ҃враам помисливъ на ср҃дци своемъ погѣбити его і҃ рече Лотѣ: и҃диж во Ѣлой[95]) рѣкѣ и҃ принеси мнѣ ѡ҃ ѡ҃гня невгасимого г҃.

Digitized by Google

главнѣ. Я[96]) во їлой рѣцѣ єсть горкаꙗ см҃рть, звѣрїе лютїе, гади, схотѣ҃ть Лота їзѣсти[97]). В той час[98]) скоро[98]) їде Лотъ во їлой рѣкѫ и принесъ[99]) три главнѣ ѿ ѻ҃гня того, ѣ҃же сѫ҃повѣлъ а҃рха҃гглъ Сидѫ помѧ҃нѫти ѻ҃ца своего А҃дама, той нєѫгасимїй ѥ҃стъ ѻ҃гнь до сѫднаго дне[99]). ѻ҃[100]) тогож древа сотворил А҃враам ѻ҃гнь, ѥ҃гда хотѣ҃ше заклати сн҃а своего Ісаака[100]). Тогда сѫ҃видѣлъ А҃враам, ꙗ҃ко принесъ Лотъ г҃. главнѣ ѿ ѻ҃гнꙋ҃ некгасимого, и взем А҃враам главнѣ и їде на мѣсто рекомое Сохїй и посади главнѣ и рече Лотѫ; ѥ҃гда главнѣ тїи прорастѫтъ и прїимѫтсꙗ и процвитѫть и зродѧ҃ть, тогда ти процвен ѿ Бг҃а вѣдеши. Мыслитъ себѣ А҃враам: ꙗ҃ко главнѣ не имаютъ прїимитисꙗ҃, тако и Лотъ не вѣдет мати процвенїꙗ҃ ѿ Бг҃а. Где вили главнѣ посажденнѣ, ѣ҃ше ѿ Їердана к҃. поприщь; возимаше Лотъ водѫ и ношаше и поливаше главнѣ, велико плач[а] сѧ҃ и ридаꙗ҃. Ѥ҃гда пребисть три мц҃ѣ и прїиде ко А҃враамѫ и рече: ѿ҃че, прорастоша главнѣ, но не цвитѫтъ. Авраам не ꙗ҃ше вѣри и рече ѥ҃мѫ: егда процвитѫт и зродѧ҃ть ѿ҃вощь, тогда ти вѣдеш мѣти процвенїе ѿ Бг҃а. и паки поликаꙗ҃ г҃. мц҃ѣ и процвитоша и зродиша ѿ҃вощъ. и взем Лот ѿ҃вощъ с трох древъ и принесе до А҃враама и рече: ѿ҃вож, ѿ҃че, и ѡ҃вощъ! процвили главнѣ и зродили ѡ҃вощъ и се плод их ѥ҃стъ. И востал А҃враам и видѣ древо при земли розно зродило, седмицею во версѣхъ раздѣленно и различно листвїем и ѡ҃бразом; кекръ [зам. кедръ], пекгъ, киприсъ. и видѣвъ А҃враамї почѫди сѧ҃ вельми и прослави Бг҃а їде во дом свой. и тако Лотъ вѣ процен ѿ Бг҃а. Ѥ҃гдаже А҃враам прїйде ко дом свой г҃ ѻ҃брѣте Ісаака родившагосꙗ҃. И рече А҃враам; слава тебѣ, кѫ҃дко, ꙗ҃ко еси мнѣ дал свѣтъ видѣти ѿ ѿтроби моеꙗ҃ и далъ ми ѥ҃си разѫмѣти, ꙗ҃ко всѧ҃къ кающїй сѧ҃ ѻ҃брѣте блг҃одать ѻ҃ Гд҃а Тогда глас с небес прїйде гл҃а: А҃враме, А҃враме! блг҃ословен ѥ҃си по чинѫ Мелхиседекѫ. И поем А҃враам ѿтроча Ісаака и конїйде к горѣ Мелхиседекѫ. и рече А҃враам Мелхиседекѫ; ѿ҃че, блг҃ови ѡ҃троча сїе! Мелхиседекъ А҃враама сотвори патрїа҃рхом, А҃враам блг҃ски Мелхиседека и сотвори его ѥ҃реꙗ҃, г҃ ѡ҃ка.... благословили Ісаака. и т҃ѫ слышаста глас с небa глаголющїй: блг҃ословенно сѣмѧ҃ твое, А҃враме, бѫ҃дет во вѣки, г҃ ѫмножѫ сѣмѧ҃ его ꙗ҃ко пѣсокъ воскрай морꙗ҃. Бг҃ѫ нш҃емѫ слава во вѣки вѣком. Ямин.

[1]) въсѣм пѫтѣ [2]) на всѣ дороги [3]) vac. [4]) vac. [5]) ал'чель [6]) vac. [7]) vac. [8]) юноты млады [9]) vac. [10]) vac. [11]) и ꙗ҃зь [12]) такожде [13]) ѥ҃моу, решта vac. [14]) vac. [15]) дод. к'нѣм [16]) дод. ѥ҃моу [17]) не м ц'но нам вс[ѣ] [18]) vac. [19]) понеж[е] кор'зам дорога нам

Digitized by Google

ес[тъ] а̂ поѹт далеч[е] [20]) дод ним [21]) vac. [22]) vac. [23]) vac. [24]) дод. е̂моѹ [25]) прiйдем [26]) кор'зк [27]) дод. им [28]) ѡ̃ брат[i]а [29]) снѣм [30]) дод. во домоѹ моем [31]) ал'чю велико гостя ради [32]) ѡ̃ мнѣ ѡ̃малѣлъ [33]) vac. [34]) дод. ср̃дце Ѝкраамле ѡ̃голодѣло бѣ гладом и̂ ѿзык е̂го [35]) vac. [36]) привести [37]) коспитан'на [38]) vac. [39]) сътвори [40]) реч[е] [41]) прiати [42]) змыти [43]) им — дод. ик[о]'сегда и̂маше наоу̑кѳ [44]) и ѡ̃сказа Сарра невѣ ну̑ и̂ весм [зам. въсм] чждиса Сарра реч[е] [45]) vac. [46]) оу̑мыкаχ [47]) нигде сакой плоти не видѣ̑χ, а̃ко неждѣнни сжт и̂ безплотни [48]) а̂зъ ѡсказаю̑ ну̑ [49]) юн'ца [50]) vac., зам. сего: ж[е] е̂моѹ [51]) vac. [52]) кждоѹт чада твоя ѡ̃ тебе [53]) vac. [54]) vac. [55]) ѡ̃ниж[е] трiе [56]) почто тако [57]) а̂зъ гл'ю [58]) ты родиши [59]) е̂гда [60]) vac. [61]) закрити [62]) дод. тогда ѡ̃тн тлъцѣ прiйде рыка̑iри а̂ирiре чада своего. И̂ къздвиг'шимсы им и̂ видѣ тлъца с'сжире ѡ̃ мт̃ре своем. Видѣ [63]) дод. Ѝкраам [64]) кто е̂сте вы [65]) реч[е] Гс̃: не крыюсм ѡ̃ съзлюблен'наго ми Ѝкраа̂ма, понеж[е] дрзть ми ес[тъ]. Нж йдж [66]) дод. Гс̃ реч[е] [67]) дод. ни мала [68]) дод. Тогда. [69]) дод. ли Гй. [70]) дод цн не погжбиши ли ну̑? [71]) дод. ѹ̑вес град. реч[е] Ѝкраам: Гй, а̂ще с тыχ и̂. мс̃. ес[тъ] праведник, цн не погоѹбиши ли? Гс̃ реч[е]: ни за мс̃. не погжблю. поии за к̃. не погжблю, поии за г̃. не погжблю реч[е] Ѝкраам: Гй, а̂ще ли с тыχ г̃. нашло бы см е̃. праведныχ, цн не погѳбиши ли? реч[е] Гс̃: то ни за е̃. не погжблю оу̑кес град [72]) И̂ въстак'ше мжжи тыи трiе и̂ къиидоша [73]) и̂ къиiндоша во дом Лотов до сн̃ов'ца Ѝкраамова, и̂ прiндоша Содомлане нагло прошаχ ну̑ ѡ̃ Лота, и̂ Лот не дакаше ну̑. и̂ ѡ̃ни хотѣχа дом е̂го разорити и̂ хотѣχ ну̑ возати. Лот гл'аше и̂мъ: поймѣте д'церы моа, а̂ сіа моужи ѡ̃ставите! ѡ̃ниж[е] хотѣχ дом е̂го разорити. Тогда Лот Ѿкрꙋзе им двери, Гс̃ же поусти пламень и̂ пожсть ну̑ о̂гнь [74]) дод. видѣ такоков чждо и [75]) им на нозѣ [76]) vac. [77]) кто [78]) vac. [79]) своя в'се [80]) дод. Ѝгорь [81]) градоѹ [82]) vac. [83]) дод. и̂ никто да не къзрит на сиχ за безаконiа ну̑ [84]) vac. [85]) дод. Ѝгорь [86]) vac. [87]) и̂ сотвори ю Гс̃ стлъп слань [88]) Ѝгорь [89]) възвеселиша [90]) како сътворилъ ес[тъ] грѣ̑χ велик[iй] [91]) vac. [92]) vac. [93]) скрꙋѣм келико [94]) ѿч[е], е̂гда нмаѳ̑ши ми дати запокѣд[ь] [95]) Йло [96]) Ѝкраам реч[е] [97]) да йзкн̂дят е̂го [98]) vac. [99]) принесе ѡ̃ о̂гнѣ негасимаго, ик[е] йсповѣс[тъ] Снѣж а̂рхаггл древо-то и̂ сътвори о̂гнь помиоѹти ѡц̃а своего Ѝдама къ рѣцѣ рекомѣй Илой. и̂ ѡ̃ того о̂гня взят Лот г̃. главнѣ и̂ посади къ земли Мадиамли, и̂ тж възрастоша глав'нѣ древо сѣсенiе мироѹ. Далi vacat.

Варіанти виписані з рукоп. о. Теодора з Дубівця стор. 88—92 і 104, де се оповіданє мав титул: **Слово ѡ̃ ст̃ѣй Тро[й]ци ѡ̃ц̃а и̂ Сн̃а и̂ ст̃го Дх̃а Гс̃ бл̃ки.**

Подібні тексти напечатав Порфірєв (Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки), а власне про гостину трьох подорожніх (стор. 135—136), де початок геть відмінний від нашого, брак епізоду з Саррою, що мила ноги подорожніх, є епізод з коровою і телям, ширше розведено пророкуванє про будуще вродженє Ісаака, — далі „Странноλюбіе Авраама“ (стор. 225—227) і „Сказаніе о Лотѣ“, де пропущено оповіданє про побут подорожніх у Содомі, про втеку Лота і гріх єго з дочками — оповіданє, як звісно, не апокріфічне, а доволі вірно переняте з Письма святого (Бития XVIII, 16—22; XIX, 1—38). В текстах Порфірєва бачимо досить значні відміни су-

Digitized by Google

проти наших; замість назви Илоя всюди Ніл, про невгасимий огонь нема мови, так само як і головні не мають звязку з Сифом

В. Крехівська Палея ст. 161.

[Загадка дочки Лотової. Після оповідання про гріх Лотів з дочками, взятого дословно з Біблії (Бытия, XIX, 30—38) додано ось які слова.] Загонѵ же старѣишіа сн҃ѵ своемѵ гл҃ши: твой ѡ҆ц҃ь мнѣ ѡ҆ц҃ь, твой дѣдъ мнѣ моуж, ты мнѣ брат и҆ а҆зъ тебѣ мати, ты мнѣ сн҃ъ и҆ а҆зъ тебѣ сестра.

Сеї загадки не має жаден звісний нам текст Палеї. Жерелом еї можна вважати ось які слова св. Івана Золотоустого в его Слові про пянство: ὁ Λὼτ θυγατρόγαμος ἐγένετο διὰ τῆς μέθης, ὁ πατὴρ ἀνὴρ καὶ ὁ πάππος πατήρ. Слова ті находять ся в грецькій історичній Палеї, що послужила мабуть основою для словянської Толкової Палеї. Ся грецька Палея у-перве надрукована пок А. Василєвим (A. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina. Mosquae 1893, стор. 1-8—292). Цитоване нами місце находить ся на стор. 218.

Г. Рукопис о. Яремецького-Білахевича стор. 107—108.

Оу҃казъ ѡ҆ дрѵгомь древѣ крестномъ, на немже распѧтсѧ пр҃вднїй разбоиникъ). ѽ тогож древа взѧлъ аг҃гл҃ъ Гд҃нь в раи ї вложи его в рѣкѵ рекомѵю Тигръ, и҆ знесе его вода во землю рекомѵю Мадїам. Єгда рече архаг҃гл҃ъ Сидѵ помѧнѵти ѿца своего а҆дама, и҆ ѵказа емѵ древо еже и҆зїйде їз раи, и҆ взял Сидъ и҆ соткори ѡ҆гнь над рѣкою рекомою[1]) Илой. Той ѡ҆гнь невгасимїй[2]) биеть до сѵда Хр҃ва[3]). Єгдаже согрѣши Лотъ со дщерми своими, и҆ далъ емѵ а҆враам[4]) заповѣдь, жеби[5]) ѿ того ѡ҆гня взял г҃. головнѣ и҆[5]) посадил в[6]) земли и҆ поливал водою мц҃ей г҃. Лот же творѧше тако, ѧкоже заповѣда емѵ а҆враам, и҆ носилъ водѵ во ѵстах своих и҆ на чревѣ ползѧшесѧ до Їѡрдан рѣки, и҆ носил водѵ мц҃е[й] г҃. и҆[6]) поливал главнѣ[7]). бѧше[8]) во ѿ главень ѿ ѡ҆гня того аки поприщъ к҃. и҆ ѵзрасте древо ѿ главен тих великое и҆ красное[8]) в земли Мадїамстей. ѽ[9]) древо, тобою сп҃сесѧ народа много вѣрѵющих к тебе, понеже тако гл҃аше: и҆ мнози вѣрѵюще в древо тѵ пребивают. И на том древѣ распѧтсѧ пр҃аведнїй разбойникъ гл҃емїй Дизма[9]).

Digitized by Google

[1]) въ рѣцѣ рекомѣ [2]) vac. [3]) vac. [4]) vac. [5]) vac [6]) vac. [7]) зам. сего в: тако йкож[е] ймаше запокѣдь. и възрастоша глав'нѣ [8]) зам. сего: и бы[ть] дрѣко и велико и красно [9]) конець такий: тъ бо реч[е] дрѣко народ мнѣгъ вѣрующіи въ него, поиж[е] тако гл҃аше: на том дрѣвѣ распнтсѧ Хс̃ Бг̃ъ. и мнѣзіи бо вѣрующи во и҃ тѹ҃ прибываҳж в'сегда.

Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 101—102 мав той сам текст, та дуже попсований, як се видно з виписаних варіантів. Є се друга частина псевдепіграфа „Слово святаго Григорія Богослова о крестѣ и о Адамѣ и за два розбойника“, якого перша частина по сим самим рукописам надрукована на стор. 29 - 30 нашої збірки.

Апокріфічні оповіданя про Авраама розширені були по всій Україні. В Палеї, що колись належала до Мілецького манастиря (ч. 114) а тепер находить ся в бібліотеці Київської Духовної Академії (Аа. 1292) находить ся яко „зачало м̃.“ невеличка статя „Рожество Авраамово“; в се не що иньше, як скорочене „Откровеніе Авраамово,“ скорочене ще й супроти того тексту, який надруковано у нас; починає ся: Фара же рѡд[и] Ѧвраама. и нача Фара тоже дѣло творити і т. д.; кінчить ся словами: Ї бл҃сл҃ватсѧ ѡ҃ тебѣ вся колѣна земнаа. До тих слів додано коментар, що тут приводимо: Да разѹмѣеши ли жидовине, что єст[ь] Ѳ Ѧвраама бл҃свитисѧ колѣном земнымъ. поиеже Гс̃ нашь Їс̃ Хс̃ изволи родити сѧ Ѳ поколѣньѧ Ѧвраамова Ѳ дцери Їѡ҃акимовы. не ѡ҃ Ѧвраамѣ во нмъ бѣ бл҃свитисѧ, но ѡ҃ Бз̃ѣ сътворшим нбо и҃ землю. нѣст[ь] бо вѣры єже вѣровати въ Ѧвраама, но бл҃ствти сѧ Ѧвраамѹ ѡ҃ имени Їс̃овѣ. поиеж[е] Ѳ є҆диного поколена изыде пр̃чстаѧ Бц̃а, Ѳ нея ж[е] родисѧ Їс̃, тѣмже бо бл҃свишасѧ ѧзыци и҃ крестишасѧ въ нмѧ є҆го. (Те саме в і в Крехівській Палеї на стор. 135). Київський список скопіовано для мене за старанем проф. М. Грушевського. Югословянський список „Откровенія Авраама“ видав проф. Ягіч в виданю Arkiv zu povjestnicu jugoslovansku IX, 83—91. Крім сих оповідань, які ми привели з наших рукописів, находить ся ще у Порфірева (Апок. сказ. о старозав. л. и соб. по ркп. Солов. библіот.) оповіданє „Состязаніе Авраама съ египетскими астрологами“ (стор. 250 - 256), а у Тіхонравова (op. cit. I, 79—90) оповіданє про смерть Авраама. Подібне оповіданє є також у Румунів і видане д. Петричейку-Гиждеу по двом спискам з XVI віку (B. Petriceiku-Hasdeu, Cărtile poporane ale Romanilor, Bucuresci 1880, II, 186—194).

Digitized by Google

XI. Оповіданя про Мелхіседека.

А. Крехівська Палея стор. 141—149.

(О̑ Мелхїседе[ѥ]ци). Мелхиседе[ѥ]къ же безъ ѡ̑ц̑а и̑ безъ мт̑рї, не въчтена в родо[ѥ] апс̑лъ нарече, занеж[ѥ] нѣс[ть] е̑го начїнаема ѿ жидовъ быти и̑ родныхъ[1]), а̑ко и̑ноплеменника сѵща, ни [мб. но] ѡ̑ц̑а Е̑лина по писанїю̑ сто̑мѹ числа род[а] жидовъска. безъ о̑ц̑а бе[2]) Мелхиседе[ѥ]къ ѿ жидов и̑ безъмт̑рен, а̑ко не ѡ̑брѣтоша сѧ въ числахъ и̑хъ родныхъ ѡ̑ц̑ь ни мт̑и ни родъ е̑го[3]). и̑ се ѡ̑бличаетъ апс̑лъ гл̑а: не наменаемыхъ ѿ нихъ, ѿ быти и̑хъ родныхъ, десатинѹ прина̑лъ есть ѿ Авраа̑ма. и̑ зде назнамена, что ради без ѡ̑ц̑а и̑ безъ мт̑ри, а не наменаем в родехъ, е̑же нѣс[ть] ѿ род[а] жидовъска, а̑коже гле̑ть: невменае̑ми ѿ нихъ в родехъ племенныихъ десатинѹ прина̑лъ е̑сть ѿ Авраама. а еж[ѥ] ни начала дн̑и ни конча (sic!) живота и̑мы[и], ѹподобленъ ж[ѥ] сн̑ѹ Бж̑ю̑. превыва̑ет сщ̑енникъ выѭ, рекше ни начала дн̑и ни конца живота ею̑ в нихъ имы[и], ни рж̑тва своего. и̑ пред ними быв, ни преж[ѥ] ихъ быв ѡ̑бретес[ѧ] в мире семь, и̑ равенъ лѣт[ы] прабц̑ѹ Авраамѹ; и̑ чст̑ѣ рѣши, ни в лѣта жид[о]вска рожден', ни при нихъ ѹмрълъ, но преж[ѥ] въздвиженїа̑ люди[и] жид[о]ескъ к мире житиѣ пришедши. по дрѹгомѹ ж[ѥ] разѹмѹ ни начала дн̑и бытью̑ въ книгах положено, а̑ко ни род[о]мъ а̑вляема коли, ни конца житию̑ и̑мы[и] по естествѹ властельскы ст̑итьс[ѧ]. но а̑кож[ѥ] реч[ѥ] к книгах пѣсных: ты е̑си ерей̑ въ вѣкы по чинѹ Мелхиседекове, ни начала дн̑и могы[и] и̑мѣти ни конца житию̑. а̑ко и̑мѣа̑ санъ той Гс̑ь безъначаленъ и̑ бесмр̑тнъ е̑сть. по семѹ реч[ѥ]нїю̑ Мелхиседекъ и̑ пребываетъ пр̑сно їер̑ей̑. Тако ѕело лѣпо е̑сть разѹмѣти реч[ѥ]ннаа̑ апс̑ломъ ѡ̑ поминаемѣмъ ст̑ли, а не сѹровѣ ти разѹмѣти, паки того рад[и] мнѣти прежде реченным словесем.

О̑ Мелхїседе[ѥ]це о̑ томъ ж[ѥ]. И̑ Федоротъ[4]) пишетъ о̑ томъ град[и] и̑ Сн̑ѹ, и̑же и̑мѣлъ есть к долготѣ и̑ в ширинѹ

Digitized by Google

ѓ. вѣкъстыї и болѣ. тако бо сѧ сгадаєт к Палеи, ѩко Хамъ роди Хѳса Ѳфнѿпа, Хоуса же род[и] Крона, Кронъ роди Фѳра, Фѳра же род[и] Некрота гиганта, иже столпъ здаше по разделении ѩзыкъ. Некротъ роди Ламарла, Ламарлъ же род[и] Некрота[5]) гиганта. бѧше же до тѣхъ лѣтъ гл҃анїѣ ѣдино всемъ чл҃комъ ѣдинемъ гл҃смь жид[о]вскыїмъ, и ѝнии ж[е] глюѣть сѵрьѩньскым, но мы сѧ держимъ ѩко жидовъскым. оѳ҃. моужи началници всем племеномъ пишютсѧ. иж[е] соуть тогда скеѱали по Некротове воли здати Сн҃а и Вавилона град[а]. Ѣверь ж[е], прадед Ѩврамовъ нѣс[ть] приложилъ в Некротово повеленїе, тѣмь ѡсталъ ѣсть той Ѣверъ и колено ѣго в первомъ гл҃аний, ѣже ѣсть и до нн҃ѣ жид[о]вскыї. нареч[е]нныїи же началници оа҃. разделиша с[ѧ] на оа҃. ѩзыкъ. зовет же сѧ та землѧ, где ѣсть зданъ Сн҃ъ и Вавилонъ градъ, Сенаръ. ѥсть же та землѧ на левоую страно Перьстей земли, а ѿ востока приближаѣтьсѧ къ Ївериьстей земли но ѩкож[е] преже рѣхом, считаютсѧ вся сиѧ мѣста до Сн҃а и до разделенїѧ ѩзыїкъ. но ѩкож[е] ѿ Ѩкрама ѡстакльше, на Некротово повесть ѳво възвратим сѧ [и]. иж[е] сѣть по немь цр҃ствовали. сн бо Некротъ столпъ и град Вавилонъ повелѣ здати, первоѣ ловыї и волшвенїѣ ѝзѡбрете, и Персом старешина быс[ть] и навчи ихъ звездочетью и звездословью и нѣсномѳ преходѳ, ѿ них же Ѥл҃лини родословию навчиша с[ѧ], начаше раждающихъ[сѧ] чл҃вкъ напредъ хожденїе звѣздамъ час ѝхъ[6]) наричати [sic]. По Невротѣ же движесѧ дрѳгыї чл҃къ гиганьтьского племени, емѳже имѧ Кронъ, по имени блазненїѧ звездвы, быс[ть] же и силенъ вельми и многымъ ѡделевъ и побѣдивъ, первое начатъ цр҃ствовати и владети тою землею и людми лѣт нѕ҃. и повинѳ всю землю перьскѳю, наченъ ѿ Сѳрии. По Кроне ж[е] быс[ть] цр҃ь сн҃ъ ѣго Нинъ лѣт лв҃. тоиж[е] свою мт҃рь Семирамѳ поимъ ю женѣ себе, и законъ ѳстави перьстей земли поимат[и] своих мт҃рей жене. Той ж[е] и градъ великыї създа ѓ-ми дн҃ми шестинѣ поути имѣюща и прозва и [Ни]невгиї по своемѳ имени. Ѧ ѿ Нина цр҃ствова Фѳра. Ѧ ѿ Фѳра цр҃ствовалъ Ламъ, а ѿ Лама цр҃ствовалъ ѣсть[7]) Персъ, ѿ негож[е] прозваше с[ѧ] та землѧ Персида. и цр҃ствова лѣт нг҃. и ѳмрѣ. По[8]) смр҃ти же того Перса въста дрѳгыї моуж ѿ племенї Хамова злодѣѥць именемь Сѣстръ, иже быс[ть] цр҃ь въ Ѥгиптьстеи земли [и цр҃ствова] лѣт к҃. и биша [зам. бисѧ] Сѳрьскою землею и повѣдѝ Халдеи и Перси до Вавилона и Ѥропїйскѳю землю и всю Скѳфию. а ѿ Го[с]тра цр҃ствовалъ ѥсть къ Ѥгиптьстеи земли Фарѡнъ лѣт н҃. ѿ негож[е] вси цр҃ие ѥгупетьстиї фарѡни прозвашасѧ даже и до нн҃ѣ. Въ та же лѣт[а] въздвиже

сѧ на западныхъ странахъ, йдеже нн҃ѣ есть Римъ, чл҃къ ѿ племени Ѩфетова, йма его Инахъ, йже въ иной земли цр҃ствова а҃-е лѣт[о] и градъ създа въ йма лоуны. И быс[тъ] же паки въ егѵпетьстей странѣ цр҃ь йменемь Егупет, и ѳтолѣ прозва сѧ [в рукоп. прозваша] та земла егупетьскаѧ. и потомъ цр҃ст[во]ва сн҃ъ его Сидъ. Сидъ[9]) ж[е] роди Мелхил[а], Мелхилъ же род[и] Мелхил[а], Мелхилъ же прїимъ хананейскоую землю, йже словетъ нн҃ѣ Палестина и ерслмьска земла, и градъ създа в ней и прозва по своемѹ ймени Сидонъ. и поставн своего сн҃а Мелхила цр҃ствовати въ Сидоне и въ власти салимьстин. Мелхилъ же род[и] два сн҃а: а҃-го прозва по своемѹ ймени Мелхила, а второмѹ Мелхиседека, его же йскони зде бытїе йспишем.

(Ѩфанас[ї]а архиепспа алеѯандръскаго wц҃а великаго Пасаха слово ѡ Мелхиседеце). Мелхиль цр҃ь ꙗкож[е] прежде рекохомъ ймаше д҃ва сн҃а, единог[о] Мелхил[а] по ѡтню ймени, а дрѹгаго Мелхиседека. и wц҃ь люблаше стареишаго сн҃а Мелхїла, мт҃и же люблаше меншаго Мелхисед[е]ка. бѣше же wц҃ь ею҃ елинъ, несп҃сенѹю[10]) жертвѹ приношаш[е] йдоломъ[11]), бе бо жертвѹа к҃ї-мь бг҃омь[12]). и реч[е] Мелхил цр҃ь Мелхисед[е]кѹ сн҃ѹ своемѹ: поем ѡтроки свои йди къ стадо вълѹе и приведи ми з҃. телець, да пожрем жертвѹ[13]) бг҃ом. йдеж[е] Мелхисед[е]къ, и мьсль бж҃а прид[е] емѹ на пѹти. и въздвигъ wчи свои на нбо и гладаше на слнце и w лѹне размьї[слѧ]ше и wзвездахъ. и к сѣбѣ бъївъ реч[е]: иж[е] сътворилъ есть нбо и землю и звездьї[14]), томѹ бьї долѣжно дати жертвѹ създавшемѹ тѣх. извѣсто [sic!] бо ми творѧть знамена нбсна, ꙗко зиждитель нх на них почиваетъ нетленен, бесмртенъ, невїдим, единъ Бг҃ъ си на нбси и на земли, свѣда хѹленїем[15]) ср҃дцемь, той есть йстинныи Бг҃ъ и томѹ подобно жертвѹ дати. І шед бо ко wц҃ю моемѹ съвѣтѹю емѹ, негли послѹшает мене сн҃а своего.

Прид[е] же Мелхисед[е]къ ничтож[е] вида [мб. веда], видевъ [же] wц҃ь его и реч[е] емѹ: где соуть телци. по нихъ ж[е] шелъ есн? и гла емѹ Мелхисед[е]къ: не гневаи сѧ, wч҃е цр҃ю, но послѹшаи мене. wнь ж[е] рече: что хощеши, рци[16]). Мелхисед[е]къ же реч[е][17]): приди и жертвѹ, ꙗже хощет дати, не дадим ея снмъ бг҃омъ, си бо не вед[а]ть бо ми сѧ бз҃и, но плче дадимь жертвѹ йже почиваетъ верхъ нбсъ, то бо есть Бг҃ъ бг҃омъ[18]), Гѣ гм҃ъ. wц҃ь же его разгнѣвавъ сѧ реч[е] емѹ: йди и приведи [и] еже ти повелех! аще ли [не приведеши][19]), то не жикъ боудеши. йдѹщѹ же Мелхисед[е]кѹ[20]) къ стадо воловъ, внид[е] же Мелхилъ цр҃ь къ

Digitized by Google

Салиме цр҃ици женѣ своей҆ и҆ гл҃а к неи҆: прид[и], дадим жертв҃ единого ѡ҆ сн҃ъ ишиҳ! Салима же жена его плакавшисѧ[21]) плакаше горко, поразв҃мѣ[22]) бо, ꙗко[23]) виною҆ хощет в҃бити[24]) Мелхиседе[к]а, понеже поноси ем҃ ѡ҆ бз҃ѣх҃[25]). и҆ въздохнв҃ши цр҃ица: в҃вы мнѣ! рече. трв҃дихсѧ и҆ поспешихъ тощь! кидев же цр҃ь реч[е] к жене: не плачи с[ѧ], но прид[и], да мещеве жребїа҆, да а҆ще слв҃читьс[ѧ] мнѣ, и҆зверв҃ егоже хощю и дамь его жертв҃ бг҃омъ ишимъ; аще ли сѧ лв҃читъ токѣ, и҆збери егож[е] хощеши и҆ боудетъ ти сохраненъ. сиже гл҃а мнѣ[26]) ꙗко не[27]) полв҃читсѧ ц҃ици[27]). и҆ вергоша жребиа҆ и҆ лв҃чиша[28]) [зам. лв҃чисѧ] ц҃ици и҆ и҆збра Мерхиседека [sic!] егоже люблѧше. ц҃рь же Мелхиль҃ посрамленъ бы[ть] ѡ҆ своеа҆ женьı҆, и҆ кверженаго[29]) сн҃а готовлѧше на жертв҃, кожше бо сѧ претыкнв҃тис[ѧ][30]) о҆ бз҃ѣхъ своих҃. и҆ прїшед҃ Мелхиседе[к]ъ приве[е] з҃. телець. поемь же ѡ҆ц҃ь ем҃[31]) оутверженаго сн҃а, брат[а] Мелхиседе[к]ова, и҆де въ хра҃мъ идолескъ къ Вї҃ мъ бг҃омъ. Събраше же сѧ на жертв҃ ф҃. и҆ г҃. ѡ҆троци ѡ҆ своих҃ ѡ҆ц҃ь прикедени, и҆ др҃гыих҃ т҃. детеи҆ ѡ҆ своих҃ м҃трей҆, говедь же и҆ о҆вець без числа. быс[ть] жертка в҃готована. Салимже, м҃ти Мелхиседе[к]ова, седе[ѧ]ци въ своем҃ дом҃ въпи гл҃сомь великым реч[е] Мельхиседе[к]ѣ: чад[о], почто не плачеши сѧ брат[а] своег҃о, еже по толиких҃ трв҃дех҃ и҆де заколенъ быти и҆ не вѣсть, Бо҃у ли и҆детъ или вѣсом на жертв҃? се е҆й҃[32]) гл҃ци въпи Мелхисе[к]ъ и҆ реч[е] м҃три своеи҆: до сего мѣста мнѣ ѡ҆рв҃дїе҆! въставъ и҆де в горв҃ Фаворскв҃ю҆. м҃ти[33]) его въстакши и҆де въ и҆долъскъи҆ хра҃мъ видети сн҃а своег҃о преж[е[даже не закленъ боудет. Възлеже зе [sic! зам. възлезе же] Мельхиседекъ на горв҃ Фаворъскв҃ю҆[33]) преклони колени и҆ рече[е]: Бе҃ всех҃ сътворивыи҆, нбо и҆ землю, тебе призыва҆ю҆ и҆стиннаго Ба҃, в҃слыши мѧ в сии҆ час и повели, да иже сѣтъ пришли на жертв҃ братв҃ моем҃ Мелхил҃, мѣсто всемь имъ а҆дъ да бѣдетъ и҆ пожретъ ихъ всех҃ земл҃а[34])! и҆ послв҃ша Бж҃ Мелхисе[к]а, и҆ абие зинв҃ши земл҃а пожре их҃ и҆ всего[35]) род[а] Мелхиседе[к]ова[36]) съ[37]) всемь род[о]мъ его[47]), да ни чл҃къ ни требище ни скотъ ни създание[38]) градв҃ томв҃ с хра҃момъ о҆ста, но все погыбѣ. сниде же Мелхиседе[к]ъ с горы Фаворъскыа҆ виде ꙗко послв҃ша его Бж҃ и҆ въ страсе велице быивъ пакыи҆ въз[в]ратис[ѧ] в горв҃ и҆ пришед҃[39]) в҃единисѧ тамо з҃. лѣт нагъ ꙗко ѡ҆ рожена҆ м҃три своеи҆, и҆ хребѣтъ ем҃ быс[ть] ꙗко кожа лвина, корм҃ же его вѣ вѣршье дв҃бовое҆, а в питие мѣсто рос҃ лизаше. по седмех҃ же лѣтахъ прид[е] къ Авр҃ам҃ глас гл҃ющь: Авраме, Авраме! и҆ реч[е] Авраамъ: се азъ Гн҃ мои҆. Гс҃ реч[е] къ Авраамоу҃: ѡ҆седлаи҆ си подм҃ремникъ и҆ понеси ѡ҆дежанье҆ многоцѣн-

Digitized by Google

но, и̑ жертвꙋ створъ кзид[и] на горꙋ Фаворъскꙋю. рекше[40]) Єлешньскꙋю, а̑ко ѡ̑бретохъ мѣ̑стъ в неи̑[40]), и̑ таме и̑ кзови трижды глас[о]мь: чѧ̑че бж̑ии̑, и̑зыӥди[41])! и̑зыдет ти чѧ̑къ ꙗко дивїи̑, и̑ не ꙋжаснисѧ ѡ̑ него[42]). и̑ створи Ѧвраам тако а̑коже повеле ем̑ꙋ Гс̑ь, и̑ взыд[є] на горꙋ Фаворъскꙋю и̑ вниди (sic!) к чацю леса и̑ къзва трикрати: чѧ̑че бии̑[43]). и злезе Мелхиседе[є]къ, и̑ видевъ Ѧврамъ и̑ ꙋбои̑сѧ. и̑ рече[є] ем̑ꙋ Мелхиседе[є]къ: не бойсѧ, но рци ми[44]), кого и̑щеши? и̑ рече[є] ем̑ꙋ Ѧврамъ: Гс̑ь повелелъ ми е̑сть кзискати тѧ и̑ бѧ̑свити сѧ ѡ̑ тебе. Мелхиседе[є]къ же рече[є] ем̑ꙋ: а̑кож[є] ти повелѣлъ Гс̑ь, створи[45]). и̑ слезъ Мелхиседе[є]къ с горы Фаворьскыӥа и̑ пребыс[ть] с нимъ г̑. д̑ни. и̑ къземь рогъ масла знамена е̑го и̑менемь[46]) бж̑им и̑ бѧ̑свы Ѧвраа̑ма и̑ рече[є]: бѧ̑свнъ е̑си Ѧвраа̑ме Бг̑омъ кыӥшнимъ[47]) створшимъ[48]) нбо и̑ землю. и̑ абие ѡ̑йде ѡ̑ него Ѧвраа̑мъ[48]) И̑ по сем паки прид[є] глас къ Ѧврааме гл̑ѧ [: Ѧвраме, Ѧвраме![49]) ѡ̑нже рече[є]: что е̑сть, Ги̑?[50]) Гс̑ь же рече[є]: понеж[е] ѡ̑ рода Мелхиседе[є]кова никтоже въсташа на земли, да того рад[и] боудетъ звань: безъ ѡ̑ц̑а и̑ безъ мт̑ри, ни родословенъ, ни начатка дн̑ем̑ь и̑меи̑ ни жӥвотꙋ конца̑нїа̑ по ѡ̑бразꙋ сн̑а бж̑ии̑. ты е̑си е̑рей̑ въ вѣ̑кы по чинꙋ Мелхиседе[еко]вꙋ. и̑ възлюбих [тѧ] ꙗкож[є] възлюбих сн̑а своего е̑диночад[а]го[51]), и̑мьже е̑си съхранилъ повеленїе мое̑, и̑ сохранитъ а̑ въ вѣ̑кыӥ. Темже да сѧ не мнѧтъ, [ꙗко] по е̑стествꙋ не и̑мѣлъ начатка дн̑ем̑ь, но понеже не вѣ̑сть никтоже, когда сѧ е̑сть родилъ, ни род[о]словїа̑ е̑го ни мт̑рьнѧ ни о̑тнѧ. тьмьж[є] сѧ нареч[є] без о̑ц̑а и̑ безъ мт̑ри, неродослокенъ, понеж[є] ꙋгодилъ е̑сть Бг̑и и̑ е̑сть і̑ерей̑ выӥнꙋ пред Гс̑мь.

Бѧше ж|є] Мелхиседек е̑рей̑ бж̑ии̑, бѧше ж[є] и̑ жреч хананейскъ. и създа градъ в горѣ нариченыӥ Сн̑ѡ̑нъ, и̑же прозва Салимъ, е̑же е̑сть Мерь градъ, и̑ цр̑ствова в немь лѣт р̑к. и ꙋмре праведꙋ[е]нъ къ дѣ̑ствѣ ч̑ст̑ѣ. сказаетъ же сѧ цр̑ь мирин̑ь, град же Салимъ, иже нарицаетсѧ нн̑ѣ Ср̑слимъ.

[1]) Рум. к кытьч родных [2]) Рум. ко [3]) Відси аж до „И Федорит“ у Пишіна пропущено [4]) Рум. Федорит [5]) Рум. Сида, Сид ж[є] род[и] Мелхила, Мелхиа же род[и] Мелхиа и сего Мелхиседека, цр̑ѧ и̑ жр̑ца. Некрот [6]) Рум. и̑ части ихъ [7]) Рум. Сар'донапала великыӥ, ѡ̑ Сарданапала цр̑ствовалъ бе[ть] [8]) Відси аж до „И кысть же паки“ у Пишіна знов пропущено [9—9]) Рум. vac. [10]) Пип. Єлинъ же не спасенъ [11]) Пип. дод. приде же врима подобно, къ неже вѣ̑ должонъ принести жертвꙋ идоломъ [12]) идолома [13]) жертвѣмъ [14]) и сѧ̑нце [15]) хѕлиѣ [16]) дод. скоро [17]) дод. къ немꙋ [18]) vac. [19]) vac. [20]) дод. паки [21]) слышакши се [22]) не разѣмѣ [23]) ы какою [24]) погѣбити [25]) vac. [26]) vac. [27]) абчитсѧ женѣ [28]) бѧ̑чисѧ [29]) ѳтверженаго [30]) придкосиѣтисѧ [31]) отца его [32]) Тоже тои [33]) vac. [34]) vac. [35]) дод. града и всего [36]) Мелхилова [37]) vac. [38]) званїа [39]) дод. къ чацѣ лѣса [40]) vac. [41]) vac. [42]) дод. и остризи и̑ и обрезакъ нокты его и цѣлѣӥ и благослови сѧ ѡ̑

Digitized by Google

него [43]) дод. излѣзи! [44]) дод. кто єси [45]) дод. тако [46]) словом [47]) Бїа кышнаго [48]) vac. За сим дод. Да бжє не кбдеть наречено имѧ твоє Йкрамъ но кбдеть скершно имѧ твоє Йкрамъ [49]) vac. [50]) Гдъ мой [51]) възлюбленнаго

А. Н. Пыпинъ, Памятники старинной русской литературы, т. III, стор. 20—23, відки й виписані новисші варіанти.

Пипін надрукував три тексти оповідань про Мелхіседека, а власне один Палейний (із Румянцівської Палеї з р. 1494 ч. 453) тотожний з тим, що читає ся і в Крехівській Палеї, далі короткий текст із Пролога, що є тілько скороченєм Слова св. Аѳанасия, і в кінцї Слово св. Аѳанасия, незвісно по якому рукопису. Се саме Слово по Соловецькому рукопису XVII в. надрукував Порфірєв (Апок. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Солов. бібл. стор 131—135), а в тійже книжцї (стор. 222—225) помістив ще новійшу переробку сего Слова, а надто (стор. 256—259) другу єго переробку. виняту із Временника Георгія Амартола по Соловецькому рукопису XVI в. Ми також друкуємо далї переробку сего Слова по рукопису о. Іллї Яремецького-Білахевича з половини XVIII в. як доказ популярности сего твору. Грецький текст його надрукований у-перве Монфоконом в третьому томі творів св. Аѳанасия Александрийського, а відси передрукований Фабріцієм (Veteris Testamenti Codex apocryphus, t. I, 311—320). Звісно, приписувати авторство сього слова св. Аѳанасию нема нїякої підстави (гл. Порфирьевъ op. cit. 54 і єгож Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ 9), 116—117). В староруськім письменстві трафляють ся иньші леґенди про Мелхіседека, що розповідають про него зовсїм не так як у отсїх текстах. Два тексти тих оповідань надрукував Тіхонравов (Пам. отреч. русской лит. I, 26—31). Текстів сеї другої леґенди в приступних нам українсько-руських рукописах ми не находили.

Б. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 100—104.

(Слово ѿ Мелхиседецѣ цр҃и Салимском иже во ст҃ыхъ ѿц҃а Аѳанасїа архїєпископа Алеѯандрїйскаго) Пристоитъ намъ першее ѳчество і родъ сказати бл҃женнаго Ѳца нашего Мелхиседека. дла того називаетсѧ неродословенъ, слѣхачѣ православнїй[1]). бил бо с поколѣнїа Хамока его[2]) роди Ное, Хам же роди Хѳса[3]), которїй замислилъ столпъ вздокати ѳ раздѣленїа ѩзикъ. Некродъ роди Аѳса, а Аѳсъ же роди двоѭ сн҃окъ:

Digitized by Google

єдномꙋ їмꙗ Мелхъ, а дрꙋгомꙋ Седекъ. wтцъ любилъ Мелхa старшаго сна, а матка молодшаго Седека. а той Мелхъ былъ царем Палестинским и былъ балвохвалца[4]), бо приносилъ wфѣрꙋ двандцатом болванам. И реклъ цръ до сна своего Мелхиседека в той час, гди малъ wфѣрꙋ Wдавати болванам, реклъ такъ: снꙋ мой[5]), пойдиж йк челѣди в поле меже стадо воловое и приведи ми 3. волокъ[6]), абисмо оучинили wфѣрꙋ йшимъ бгомъ. а гди пойшолъ Мелхиседекъ до воловъ в поле ведлꙋгъ росказꙋ Wца своего, и прїйшло емꙋ на мисль в дорозѣ[7]), поднеслъ wчи ской в небо і смотрилъ на слнце и на мсць и на зкѣзды, а потом почал собѣ розмишлѧти и воздхнꙋвши рече: которїи то сотворил нбо и землю, слнце и мсць и зкѣзди и моря и всѧ ѧже в мори, томꙋ приходитъ[8]) wфѣрꙋ Wдати[9]), а[10]) нѣжели тим бездꙋшним болваном[10]), до чого ми оупевнюем тим[11]) знаки нбснїе, йже на нихъ wпочивают нетленне безсмртнїй, невидимїй[12]). единъ же естъ Бгъ на нбси и на земли, видячи[13]) скритость сдцъ людскихъ, той естъ правдивїй Бгъ[13]), томꙋ пристоитъ wфѣрꙋ Wдати. але[14] вернꙋсѧ wповѣсти Wцꙋ своемꙋ и поражꙋ его на тое, ажели послꙋхаетъ мене[14]). В той часъ прї[й]шолъ с поля и не привѣлъ нѣчого. И реклъ до него wцъ: а гдеж воли сꙋтъ[15])? Wповѣлъ Мелхиседекъ: не гнѣвайсѧ, Wче мой, послꙋхай мене, що ѩ тебѣ бꙋдꙋ казати. Дꙋсъ же рече: чого ти хощеш, снꙋ, мовъ тилко борзо[16]). Мелхиседекъ же рече ко Wцꙋ: Wче мой, ѩкꙋю ти wфѣрꙋ хочешъ чинити тим бгомъ? але не чини, бо сї боги не чꙋют анѣ ходятъ анѣ видятъ анѣ теж двигают сѧ[17]). але Wче мой, принесѣмъ wфѣрꙋ Бгꙋ, которїй[18]) естъ над бгами, которїй сотворивъ нбо и землю, слнце, мсць, зкѣзди, моря и всѧ красна ѧже на нбси и на земли. в той час wцъ розгнѣвал сѧ на снꙋ и рече емꙋ: йдиж скоро[19]) в поле и приведи ми, щом ти росказал, а если ми тое не вчинишъ, то не бꙋдеш юж на свѣтѣ жикъ. В той час Мелхиседекъ пошолъ[290]. тедн мовит цръ женѣ своей: пойдѣмо, жено моѧ, и вчинѣмо wфѣрꙋ з синовъ своих тим бгамъ ншимъ. Салима же вчꙋвши тое стала плакати ревне, розмѣкала тое, же для тоей причини хощетъ цръ Мелхиседека, поневаж зневажил его[21]). и воздхнꙋвши рекла: лютѣ[22]) мнѣ, жем сѧ трꙋдила и працовала[23]) на даремне! потом цръ[24]) рекъ до ней: вержмо костки. если лосъ на мене впадетъ[25]), тедн ѩ wзмꙋ которого схочꙋ снꙋ и бꙋдꙋ wфѣровати[26]) бгамъ своим, а ежели на тебе лосъ впадетъ, то ти которого схочеш, бꙋдеш wфѣровати[27]). И вергли костки[28]) и впал лосъ на царицꙋ Салимꙋ. и взяла собѣ Мелхиседека снꙋ, которого любила[29]),

Digitized by Google

цр̃ъ же завстидалсѧ[30]) и̂ готовил сн̃а своего старшого Мелха. и̂ пойшолъ до божницѣ, где вѣло вї. бг̃овъ златих, сребних в кожници. В тоеж времѧ зобралосѧ фнз. младенцовъ ѿ своих ѿцовъ и̂ т̃. пахолѧтъ ѿ своих матерей[30]), а бидлѣ и ѡ̂вцам лѣчби не вѣло[31]). а̂ гди юж ѡ̃фѣри зготованнїе били, в той час заколала Салима[32]) сн̃а своего Мелхиседека и̂ мовит: сн̃ѣ мой[33]), не плачеш ли за братом своим, которїй и̂детъ на заколенїе — не знаю, цн бг̃оу, цили теж бѣсом? ѿповидѣлъ Мелхиседек мт̃ри своей: по нн̃ѣшнїй ч̂ас бил...[34]) вимовивши и̂ пойшолъ в горѣ Θаворскѹю и̂ припавши на колѣна рекл̂ъ тїе слова: всѣхъ еси сотворилъ[35]), нѣбо и̂ землю, тебе бо призивáю единаго бг̃а, вслиши мѧ в час сей, абы тих всѣхъ землѧ пожерла, которїи прїйшли на ѡ̃фѣрѣ[36]) з братом моймъ. В той час вислѣхалъ Гдь мл̃твѣ Мелхиседековѣ, и̂ зараз землѧ потрасласѧ[37]) и̂ всѣхъ пожерла, і̂ все мѣсто и̂ весь род Мелхиседековъ. а̂нѣ палацовъ а̂нѣ чл̃вка а̂нѣ бидлѧта мѣста того не зостало, все згинѹло[38]). Зїйшовши же Мелхиседекъ з гори Θаворской и̂ ѡ̂бачилъ, иж вислѣхалъ Гдь молитвѣ его. В той час зостал̂ъ в страхѣ великом и̂ знов̂ъ вернѹлсѧ в тѹю горѣ и̂ вселиксѧ во єден вертепъ[39]) и̂ мешкалъ там з̃. лѣтъ, и̂ сталсѧ нагим ч̂ак ѿ рожденїѧ своего[40]), и̂ хребетъ сталъ его ч̂ако черепашина шкарѹпа[41]), а̂ покармъ его вершки древ̂анїе били, а в мѣсто води рос̃ѣ лизалъ лз̃. лѣтъ[42]). Голосъ бѣ з нѣба до Авраама: Авраме, Авраме! вслишалъ Авраам голос Гда бг̃а, вбоялсѧ и̂ речет: аз есм. Господи. Во той час рече Гдь бг̃ъ до Авраама: ѡ̂стѣдлай ѡ̂слѧ свое[43]) и̂ возми брашно[44]) и̂ пойди на горѣ Θаворскѹю и̂ заволай голосно трижди: чл̃вче бж̃їй![45]) Вїйдетъ же до тебе чл̃вкъ ч̂ако дикїй звѣръ, але ти не бойсѧ его и̂ ѡ̂стрижи[46]) его и̂ ѡ̂брѣжъ ногтѣ его, и цѣкл̃[й] его[47]) і̂ благослови сѧ ѿ него, поневаж[48]) wн ѣ̃стъ сщ̃енникъ бг̃а вишн̂ѣго[38]). в той часъ сотворил Авраам ч̂акож заповѣдал емѹ Гдь бг̃ъ. и̂ возїйде Авраам на горѣ Θаворскѹю[49]) и̂ заволалъ г̃-жди[50]): чл̃вче бж̃їй![51]) И̂ вїйшол до него Мелхиседекъ ч̂ако дикїй звѣръ[52]) и̂ збоѧлъсѧ ѣ̃го, Мелхиседека, Авраам. Мелхиседекъ же рече: не бойсѧ, Авраме[53])! кого шѹкаешъ? Рече Авраам: Гдь бг̃ъ .....[54]) и̂ бл̃гословитисѧ ѿ тебе[55]). Зїйшовши з гори Мелхиседекъ и̂ мешкалъ з Авраамом г̃. дни[56]). И̂ взя̂вши в рогъ елеѧ назнаменал Авраама словом бж̃їим[57]) мовля̂чи: бл̃гословлю тѧ Авраме бг̃омъ вишним. И̂ не вѣдетъ оу̃же и̂мѧ твое Аврам, але вѣдетъ и̂мѧ твое до конца совершенное Авраам[58]). И̂ по[том] знов̂ъ[59]) голос прї[й]шолъ до Авраама мовля̂чи[60]): поневаж нѣхто з рожаю Мелхиседековаго не зостал на земли, для того не-

Digitized by Google

х[ай] бѫдетъ без ѿца и без мт҃ре, неродословенъ. нѣ початкѹ днем нѣ животѹ конца имѣ[й]. ведѧгъ фѣгѹри[11]) Сн҃а бж҃ія сталсѧ сщ҃еникъ Бг҃а вишняго; ѧлюбилъ его Бг҃ъ ѡт҃цъ ꙗко Сн҃а своего, которій заховал повелѣнїѧ є҃го на вѣки вѣком.

И дла҃ того нехай нѣхто не розѹмѣетъ, аби то с природжена҃ не малъ початкѹ днем, а҃ле поневаж не вѣдаетъ [нѣхто], в которій час родилса҃ и где ѡц҃ъ его и мт҃ери подѣлилса҃, и дла҃ того називаетса҃ неродословенъ, без ѿца и мт҃ре и без причта рода, и поневаж сщ҃енникъ є҃стъ Бг҃а вишняго. І҆ди вернѹлса҃ Ѵвраам з войни [з] Ходалогом, и стрѣтил его Мелхиседекъ и далъ емѹ чашѹ кина пити растворенаго и вложил ѧломокъ хлѣба. и всѣхъ съ Ѵвраамом било тиї. И дла҃ тое[й] причини подобенъ є҃стъ Сн҃ѹ бж҃ію, и там є҃стъ перші[й] ѹставникъ Мелхиседекъ безкровной ѡ҃фѣри ѧчинивъ. І дла҃ того мовит пророкъ: ти естес сщ҃енникъ на вѣки, поневаж ѡн теди причастил Ѵвраама и всѣхъ, которих бѹло тиї. семѹж Мелхиседекѹ и десѧтинѹ Ѵвраам дакал зависе ведѧгъ росказана бж҃аго. жил же Мелхиседекъ лѣтъ рї. и преставилса҃ нѣ Бг҃ѹ во вѣчнѹю жизнь, и мешкает во вишнем Іерслимѣ. Бг҃ѹ слава во вѣки вѣком. Ѧмінь.

[1]) Потрека [ѡ] ѿчизнѣ і рожан до блаженаго Мелхиседека ѿповѣсти, поневажъ називалсѧ без ѿца и мт҃ре и без причини родѹ [2]) которого [3]) Тут у Ярем. пропуск: в Дрогоб. рукоп. читаємо далї: Хс҃ же ѧродил Бона; Бон же родил Фѣра, Фѣр же родилъ Неврода, котри[й] бѣдовалъ вежѹ вавилонскѣю. и там Бг҃ъ роздѣлилъ ꙗзики. По раздѣленю ꙗзиковъ Неврод оц҃родил Ламарла, Ламарло родилъ Дисса, Дисъ же водилъ Мелхию, Мелхиы же родил Мелхиседека. Бо Мелхиы (в ркп. хибно: Мелхиседекъ) бил цр҃м землѣ палестинской, нмѣл двох сн҃овъ, є҃дного Мелхила по своемѹ ѩменю, а дрѣгого Седека [4]) ѧлинник [5]) дод. козми ѧлѣги [6]) дод. молодиҳъ, ѿбѣфитиҳ, тлѣстиҳ [7]) и в дорозѣ знялал его мислъ бѣл [8]) темѹ ки пристойнаа речъ [9]) дод. ꙗко сотворителеки [10]) vac. [11]) Мѣнѣ сѧ здаетъ през тиї [12]) же сотворитель в них ѿпочиваетъ, бо той ест несказителни[й], несмертелни[й], невидими[й] [13]) vac. [14]) vac. замісць сего читаємо: и заразъ нейдѣчи до стада вернѹласѧ до цр҃а ѿца своего [15]) дод. по которѣем ѧ послалъ тебе [16]) не кажучи [17]) ѿфѣрѹ, котрѣю хочъ ѿфѣровати. прошѹ ти ѿче мой, не дава[й]же тим бѣ҃м нѣмим, бо не здают ми сѧ бѣти бѣ҃ами [18]) дод. ѿпочиваетъ више нѣсъ [19]) рихло [20]) дод. до стада по волн. потом пришол Мехнал цр҃ъ до цр҃ици Салими жени своей и рекъ: [21]) поневажъ бг҃и его ганил [22]) кѣда [23]) праца моа҃ и болестъ родичи [24]) дод. видячи плачъ ей рекълъ до ней: не плачъ але ходи, кинмо лоси [25]) котри[й] сн҃ъ мнѣ припадет през лѣси [26]) той бѣдет данній на ѡфѣрѹ [27]) а котри[й] токѣ припадет, той нехай жив бѣдет. тое ей мовилъ розѹмѣючи, же емѹ припадетъ Седекъ [28]) кинѣли лѣси [29]) заразъ пришал цр҃ици Седекъ [30]) дод. и казалъ сн҃оки старшомѹ готовитисѧ на ѡфѣрѹ бг҃омъ. а гдисѧ тое статти мало, пришол Седекъ ѿ стада и пригналъ л҃. коловъ. взявши теди ѡнне воли и сн҃а своего старшаго и пойшокъ к божницѣ идолскѣю собравши пят сот слѣгъ и триста молодцівъ ѿ своиҳ под[д]аниҳ а калканом на ѡфѣрѹ приведенних, и дѣницъ такѡж триста ѿ мт҃рий викрадних на ѡфѣрѹ приведених [31]) дод. к той час всѣ тиї речи и сн҃ъ цр҃скии ѿгнем спаленни кили на ѡфѣрѹ колканом [32]) дод. мати Седекова плакала великим гласом по старшом сн҃ѣ

Digitized by Google

своєм Мелхиле и призвала [33]) дод. козлюблени[й], нехаже имѧ твое Мехиле, ти Седекъ мнѣ лѣсомъ припалъ есть, алы того живъ еси [34]) южъ ѿ сего часѹ свою маю забавѹ, мнѣ нѣчого до вас [35]) кнзъ [зам. Бг̃] всѣхъ речей Сотворителю [36]) дод. днѣпровскѣю, где брат мой Мехиль спаленъ естъ [37]) розстѣпилась [38]) же анѣ чѣвкъ анѣ ѿнаш божница, анѣ ыки[й] кѹдинокъ не зостался ѿного мѣста, але все земля пожерла [39]) и пришовши в гѹстиню лѣса [40]) ыкъ его мѓи на свѣтъ оу̃родила [41]) ыко оу̃лва поросла колосами [42]) а по з. лѣтах [43]) ѿрла своего [44]) дорогие речи и ѡѣѣрѣючи [45]) дод. вийди сюда [46]) дод. волоси [47]) и ѿкрата познати [очевидно помилка зам ѡкрѣж пазнекти] его привѣтай сѧ з нимъ [48]) vac. [49]) дод. ставъ во части лѣса [50]) и скрикнѣлъ гѓ рази [51]) ви[й]дн ко мнѣ [52]) а гдн его ѿбачил Якраам [53]) чѣкче, а повѣж ми, хто еси и чого потрѣбѣшъ [54]) послалъ мѧ ѿшѣкати ты [55]) дод. и рече емѣ Мелхиседек: ыкъ ти сы Гдъ Бгъ росказалъ. тако твори [56]) дод. Якраам же ѿстрнгъ Мелхиседека, ыкъ емѣ Гдъ Бгъ росказалъ [57]) дод. и бѣсенкъ Якраама Богом вишним [58]) Явраам [59]) :окторне [60]) дод. Якраме! ѿнже рече: Гди мой стнй! Бгъ же рече емѣ [61]) по подобенствѣ

Ся переробка Слова св. Аѳанасия на мову майже чисту народню мусїла бути досить популярна в нашім краю, коли маємо її в двох рукописах: о. Яремецького і в Дрогобицькій збірцї з р. 1742, що з неї й виписані варіанти. Із тих варіантів видно, що обі переробки зроблені були незалежно одна від одної і то з оріґіналів де в чому відмінних один від одного. Рукопис Дрогобицький має текст троха ширший і повнїйший від тексту о. Білахевича, та ми основою сего видання поклали текст сього остатнього через те, що в Дрогобицькім рукописї не стає кінця.

Digitized by Google

XII. Авраамові сини.

А. Крехівська Палея, стор. 168—174.

(О Исацѣ) Быс[ть] же по днех сихъ Бѫ йскоуша[а] Авраама, вса вѣдѣ, хотя Аврамъ въ притчи положити въ изыцех и послѣднаа ихъ наоучити, какоу любовъ имѣти къ Бѫу, и гла емоу: Авраамѣ, Авраамѣ! и реч[е]; се азъ Гн. реч[е] же емоу Гѣ: поими сна своего възлюбленаго Исаака и възведи на гороу и въздажь ми требоу. въставже Авраамъ заутра wседла wсла свое и поиатъ с собоѭ два wтрока и Исаака сна своего възлюбленаго, и истинавъ полена на сожеженіе требѣ, и пойде идеже реч[е] Гѣ. ке же шествовати емоу до горы Ѓ. дни. възрѣвже Авраамъ wчима своима и возрѣ мѣсто издалеча и реч[е] wтроком своимъ: садете тоу, азъ же и дѣтище дойдеке на гороу и поклонившес[а] прид[е]ве к вамъ. взатъ же Авраам полена ист[не]на и заде за плещи Исакоу сноу своемоу, взя же ножь и wгнь в роукоу и пойдоста к горѣ оба вкупѣ[1]. реч[е] же Исакъ къ Аврамоу wцю своемоу: се wгнь и дрова, почто не ведеши wвче[2] на всесъжеженіе[3]), еже на требоу Бѫ? Авраамъ же реч[е]: Бѫ возритъ себѣ wвча еже на жертвоу[4]). Исакъ же видевъ ножь в роукоу оца своего смотряше, и реч[е] Исаакъ к Авраамоу оцю своемоу: повѣжь ми оце [sic!], аще хощеши овчате, да скоро текоу в стадо и приведоу е. аще ли разоумѣеши Боу приатноу[5]) быти жертве твоеи, поклони главоу[6]) и мною сътвори жертвоу твоюю Бови. Авраамъ ж[е] разгорѣ са естествомъ любвѣ противоу семоу wвѣщаа гла: повѣдаю ти чад[о] моѐ възлюбленоѐ, вадче изволеніе есть. Бѫ просить тебе на жертвоу себѣ, чад[о], по своеи емоу воли, а не азъ хощю сего. весн бо, яко любовию [зам. люблю] та чад[о], и трепещеть мн сдце, како ли нанесоу ножь на та, чад[о], како ли возоу слезы мтре твоеа, самь ж[е] ли како подоймоу плачь тебе рад[н], чадо! паки ж[е] аще ослоушаю са повеленіа вадчна, то wблишенъ боудоу

великїа̂ ѣго мл҃стї и̂ великыхъ его wвѣщанїй, и̂же мною бл҃свнїѣ wбѣща. что створю[7]), чад[о]? никакож[е] не вѣде[8]) что створю семѹ[9]), чад[о], но добрѣе ми принести тя в жертвѹ емѹ. давыи по[10]) своей [воли][11]) мт҃рї телець датн мн тя и̂мать, чад[о], паки жива. нн҃ѣ же w мр҃твыхъ моцнъ ѣсть Гс҃ въставити тя[12]).

Йсакъ ж[е] слышавъ w о҃ц҃а своего Авраа̂мъ (sic!) въ смиренний и блг҃обоѧзнивым ср҃дцем реч[е]: w̑ предоблий[13]) мой w̑ч҃е, w̑ любезнаа̂ моа ѹтроба, w̑ своемь чад[е] оукрѣпи[14]) старость свою̑, о҃ч҃е. ꙗко добрѣе ти есть послѹшати и̂зволенїа бл҃дчнаго и̂ сътворити хотенїа̂ его, w̑ч҃е. простри рѹце свои̑, а̂зъ же прииѧ̀ѹ ꙗзвы[15]). помани w̑ч҃е великоѭ Гн҃ю бл҃гдать, како ти мя на старость вдаси [зам. вдасть], тоже[16]) и̂ з мр҃тыхъ моцнъ[17]) въставити мя ѣсть токѣ Гн҃и. Авраамъ же ѹтвердн ср҃дце своѐ и̂ не помысли бесчадства ни пролыа слезы, но кладѧшя дрова на требникъ[18]). и̂ тогда ѹкрепи мысцю свою̑ Авраамъ и̂ сѣкъ и̂ ѿтъ Йсака сн҃а своего[19]) и̂ възложї на требникъ керхѹ дровъ[20]). и̂ простреть рѹкѹ свою̑, взать ножь хотѧ заклат[и] сн҃а своего Йсака. Възгласи же ѣго анг҃лъ г҃ня: Авраамѣ, Авраамѣ! w̑нже рече: се азъ. Гн҃и. реч[е] же к немѹ: не заколи сн҃а своего ни створи емѹ ничтоже зла. нн҃ѣ бо разѹмѣхъ, ꙗко боишисѧ Бг҃а ты. но възми w̑вень и̂ принеси вмѣсто Йсаака сн҃а своего. възрѣкъ же Авраамъ киде w̑вень кязмць за рога в садѹ Савековѣ. и̂ шедъ и взать ѣго и̂ шед закла въ Исака мѣсто сн҃а своего. [Після довшої апострофи до жидовина оповідане ще раз вертаєть ся до сеї теми]. Ми же ѹбо къ писанїю житню притечемь. Авраамъ же не пощади сн҃а своего, но тщашесѧ творити реченное емѹ Гмь[21]). приближи бо сѧ ножь к горлѹ Йсаковѹ. тогда анг҃лъскы глас w̑громи и̂зъ w̑блака г҃ня: Авраа̂ме, Авраа̂ме! г҃ать ти Гс҃: не заколи сн҃а своего възлюбленаг[о]. ведѣ бо естество ѹмъ w̑ чадехъ, ты же не пощаде сн҃а своего мене рад[и], то азъ совою̑ клѧ̀х ти сѧ, ꙗко бл҃свлаи̯ бл҃свлю тя и̂[22]) ѹмножѹ сѣмѧ твое ꙗко звѣзды нб҃сныи̯, ꙗко песокъ въскраи̯ моря[22]), и̂ бл҃скатсѧ w̑ сѣмени твоемъ вси и̂зыци земьстии̯, понеж[е] и̂с плем[е]нї твоего и̂зыдеть мѹжь, w̑ немь ж[е] преж[е] рѣх ти. нн҃ѣ же Фпѹсти сн҃а своего[23]) и̂ поими w̑вень кязѹць в садѹ Савековѣ. Савѣк же зоветсѧ Фпѹщение[23]). Авраамъ же слышавъ г҃ы Фпѹсти Врока и ѹзре w̑вень держимъ за рога в садѹ Савекове, и̂ шед поѧ̀тъ и пришед закла въ Йсака мѣсто сн҃а своего[24]). Авраа̂мѹ же створшю жертвѹ възратнс[а] съ w̑трочатем Фноудѹже пришел. Пришедшю же Авраа̂мѹ к домъ свои̯ йдеж[е] живаше [в рукоп. хибно: жикеши] въ градъ Якроцѣ

Digitized by Google

[?] в земли Хананейстей, иж[е] есть к раздолий, се же есть Хеврон̃ъ.

[1]) Доси у Порф. пропущено [2]) кое ведеме ѡ̃тча [3]) vac. [4]) трк̃в [5]) к̃г̃оприятн̃ъ [6]) дод. мою [7]) дод. семоу [8]) ведый [9]) соткорити ми [10]) бо [11]) vac. [12]) Тут пропускаємо, так само як і Порфірев, палейну апострофу до жидовина. [13]) предобрый [14]) оукр̃ѣпи [15]) оузы [16]) то оуж. [17]) мо҃рие [18]) дод хоты соткорити якоже повелѣ ем ; Гк. воскладшоу же дрова на трѣкникъ Якраамъ [19]) дод. не помысли разлоучениа ѡ̃ чада ни порадѣ ѡ̃тро-чища, но самаго [20]) Тут Порфірев знов пропустив уступ, де полемізують ся з жидовином, та в Крех. Палеї такого уступу в сьому місці нема [21]) Доси у Порф. йде пропуск. [22]) vac. [23]) vac. [24]) Решта у Порф. пропущена.

Текст тотожний з нашим надрукував Порфірев (Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Солов. бібліот., стор. 136—138) із Соловецькой Палеї ч. 635, відки ми й виписали отсї варіанти. Отсей палейний текст не мав в собі майже нїяких апокріфічних подробиць, а є тілько поетичним р зширенєм бібліїйного тексту (Бытия XXII, 1—13). Власне задля сих стилістичних прикрас, що находять ся в розмові Авраама з Ісааком, ми й містимо його в нашій збірцї, як се вчинив і проф. Порфірев.

Б. Рукопис о. Яремецького Білахевича, стор. 124—125.

(Слово ѡ Ягарѣ и ѡ сн̃ѣ є҃м Исманилѣ како бил҃ сѧ со Ісаакомъ сн̃ом Авраамокимъ) Єгда роди҃сѧ ѿ Сарри жены Авраамовы Ісаак, а Исманилъ роди҃сѧ ѿ Ягари слѫжебницы Сарлиной, лазѧше ѡ̃ка Ісаакъ і Исманилъ і растѧше. Єгда ѹзрасте Ісманил, і ѹдарил Ісаака. и ѹкидѣла Сарла [sic!] иж Исманилъ ѹдарил Ісаака і растерзаста сѧ жалостїю великою и рече: Живъ К̃г̃ъ мой! Що то є҃стъ, да рабъ бїетъ господина своего? Отселѣ сїе нехай не бѫдетъ. И рече: Господине мой Якрааме, ѩждени рабѣ ѩс чадом єѧ. Якраам не хотѧше, Сарра плачѫци скорбно не хотѧше жити с ним, дондеже не ѩжденетъ ю. Прїйде же аг̃г̃лъ Господень скоро ко Якраамѣ і рече: Якрааме, Якрааме! Ѩждени рабѣ Ягарѣ ѩс чадом єѧ, ꙗко г̃летъ Сарра жена твоѧ! К той часъ Авраам взем три камели, взем же брашна, ꙗди и питїѧ много і завезе ѭ на горѣ Синайскѫю во пѫстиню. Бѧше бо ѿ мира є҃г̃. поприщъ, и там ѡ̃ставил ѭ. И бѧше Ягара в той пѫстинн со сн̃ом своим Ісманлом. Єгда не стало ѭм коди и ѭмѣѧше что пити, ѩскаше Ягара коди, да дастъ пити чадѣ своемѣ. Обѣйдеже всѣ гори и долини и не находѧше коди нигде.

Digitized by Google

Єгда же прійде, видѣ чадо свое оумирающе без питїѧ. Пойде же Ѧгара зновъ ѧ ѕвидѣла влажнѫ землю под древом. Ѩзѧла вельми плакати ѧ копати, ѧ wбрѣте г҃. wцѣ води ѧ принесе чадѹ своемѹ мало води ѧ wбрѣте житїе. Ѧ несе там чадо, ѧдеже бѣ вода, ѧ раскопа велїѧ ѩсточник ѧ там живѣста. Ѧ до той води приѯождахѹ звѣрїе ѧ всѧ вещества, птахи ѧ проч. пити. Ѧгарѧ же ѕчаше сна своего Ѩсмаила звѣрїе з лѫка бити. Єгда же бисть Ѩсмаилови лѣтъ єї, Ѩсмаил рече матери своей: Повѣж ми, мати моѧ, ѩко сѧ во мирѣ плодѧть людїе? Ѧгарѧ же всѧ страшнѣѧ свѣцкѣѧ речи всѧ емѹ порѧвнѫ сказала ѧ тако его навчила ѧ смѣсила сѧ сним ѩ породила дѣтей нс̃. ї да поймется сѣмѧ w неѧ много ѧ да ѕмножитсѧ. Ѧ w них҃ зачахѹ сѧ поганїе ѩзици Тѳрки, Татаре ѧ ѩнїѧ поганѣѧ ѩзици.

В звісних нам збірках апокріфічних оповідань анї подібного тексту, анї загалом оповідань про Ізмаїла і его кровосумішку з матірю нема. Основа сего оповіданя взята з Біблії (Бития XXI, 9—21), апокріфічні додатки мабуть із Талмуда, пор. Ed. Reuss, La Bible III, 1. стор 367.

В. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 82—83.

(Нѣкѣр'нїѧ ѩзыци wкждж зачашас[ѧ] wкѣт.) Ѩвраам имѣ два сна, єднаго w рабы ѧ држѧаго w свободныѧ. прежде оубо родисѧ w Ѧгары Ѩзмаиль, ѧ послѣдѣ родисѧ Ісаакъ w Сар'ры. ѧ приплъзоваше Ѩзмаиль ѧ бїаше сна Ѧвраамова Ісаака. ѧ видѣв'ши Сар'ра сожалиша си ѧ къзопи къ Ѧвраамоу. ѧ ѩкы сѧ Ѧвраамоу ѧггл҃ь w Бг҃а гл҃а: ѩждени рабоу ѧ сна ѥй. Ѧвраам же оуготова ѥи пища на много днїй ѧ wпусти ѥѧ къ поустыню далече. ѧ там живѧше въ пѫстыни съ сномъ. и не достав'шоу брашна ѣже оуготокал Ѧвраам, ѧ скон'чевашес[ѧ] гладом ѧ жаждею, ѧ wбьходѧше горы ѧ оудолїѧ ѩщоуще, где бы wбрѣла водоу себѣ же ѧ wтрочатю. ѧ wбрѣте тамо ѩсточникъ ѧ пришедши съ сномъ своим ѧ живѧше въ Синаѧ. Ѧ єгда ж[ѥ] быс[ть] л҃. лѣт Ѩзмаилѫ з родства єго, ѧ начат пытати Ѧгары: Wкоудоу ѣси ты ѧ камо само пріиде? wнаж[ѥ] начат повѣдати ємоу житїе свое ѧ како Ѧвраам повелѣ завести [мѧ] въ поустыню далече непроходимоу ѧ тѫ мѧ wстави жити въ поустыни с[и]. Ѩзмаилъ ж[ѥ] начат лоукы чинити ѧ стрѣлы стрѫгати ѧ звѣрь ловити, ѧ тако питаше ѧ мт҃рь ѧ себе. ѧ слѫж[ѥ] сѧ съ мт҃рїю своею во

Digitized by Google

Синай. Агара бо реч[е] ко собѣ: да поимоуть сѣмя мое жены многы и да побѣдят сѣмя Аврамле. и ѡ них злачаж̃с[я] невѣрнїй ѩзици Татаре, Тѫрци и инїй мнози.

І сей текст, що в рукописї о. Теодора є частиною якоїсь обширнїйшої компіляциї без початку, не має собі параллелїв у иньших збірках апокріфічних оповідань. В головному він є немов скороченем попереднього тексту, та має супроти него одну нову подробицю — мотив, для якого Агара згодила ся на кровосумішку зі своїм сином.

Г. Крехівська Палея стор. 181.

(ѺѺ Измаиле) Измаилъ же род[и] вї. сн҃овъ, иж[е] соуть имена ихъ се: Навеѳ̃ѳь, Кедарь, Навоилъ, Масиа̑нъ, Мазма, Идѵма, Масиѯодь, Фема, Єтѵрь, Нафекъ, Кендимъ. вселижесѧ Измаилъ и сн҃ове его ѡ Вилат два сира [sic!] противѹ Єтѵ, дондеж[е] прид[е] ко Исиромъ, противѹ лицю братиⷨ своихъ вселисѧ. ѡ сихъ соуть Срачинѣ. Измаилъ же бывъ лѣт рѧ̃. и ѵмре. бе же житие ег[о] въ Єгѵпьт[е].

В Коломенській ані в Ковельській Палеї сего уступу нема.

Д. Із слова Меѳодія Патарського, стор. 22—23.

[Ізмаілтяне] В кончанїи[1]) четвертой тисѧчи Преѿръ царъ прїйде самъ на корнилъ восточныхъ земль, которїй ѡ рода Мѵнтова сн҃а Ноева[2]), и поплѣни седмъ городовъ и землю ихъ, снїйде[3]) на три цр҃ства инъдїйскїѧ[4]) и пожже м҃ ѿгнемъ и ѿпѵсти м҃. и прїйде в' пѵстыню Савы и ѩзъчетъ родъ чада Измаилова[5]). Сего бо Измаила прижи Авраа̑мъ ѡ робы своеѧ Агары, а̑[6]— ѡ Сарры Исаа̑ка[6]). Измаил'же ѿбидѧше Исаа̑ка злобою своею. Прїинде же а̑гг҃лъ ко Авраа̑мѹ и рече ємоу: ѩз'жени рабѹ и сн҃а ей в пѵстыню Савы. Авраам[7]— же всадивъ Агарѹ на верблюда и сн҃а еѧ Измаила, керъблюдже повеленїем бжїимъ несе ихъ во пѵстыню Савы. Измаилже пребываше со мт҃рїею своею[7]), и расплодившесѧ. и Преѿръ царъ ѩзвї ѧ[8]), а инніи разбѣгошасѧ[9]) и[10]) бѣжаше ѿтолѣ в' пѵстиню Єтрикъ[10]) и расплодишасѧ и ѩсполниша пѵстыню и тїю ѡ[11]— племене своего[11]). бѧхѹ бо мнози а̑кы

Digitized by Google

прѣзы, и нагы хождахѫ и ѣдахѫ мяса верблюжа к[12–] бѣкѫ варена[12]), и пїахѫ кровъ и млеко скотїе.

[1]) По скончаніиже [2]) прінде имъ царь отъ Мунтова роду, сына Ноева, именемъ Приворъ [3]) и иде [4]) на царство индѣйское [5]) идѣже бяше Измайловичи, вопче родъ Измайловъ [6–6]) vac. [7–7]) vac. [8]) И прінде Приворъ въ пустыню ту Измаилъ, якоже прежде рѣчеся [9]) дод. по пустыни той [10 10]) vac. [11–11]) vac. [12–12]) vac.

З чотирох текстів сего апокріфа, надрукованих Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы II, 213–281) тілько один текст Тульської збірки XVIII в. в сьому місцї де в чому подібний до нашого і для того з него ми й виписали варіанти. Та й тут, як бачимо, Тульський список має деякі важні пропуски, а особливо пропущено цїнний для нас зворот про кровосумішку Ізмаїла з матїрю.

Digitized by Google

XIII. Сини Ісаакові.

А. Ковельська Палея, стор. 196.

[Вроджене Исава і Якова] Бысть[ѣ] оубо по оумр҃твии[1]) Авраамовѣ[2]) блг҃ки Бг҃а Исаака сн҃а[3]) своего[3]). молѧше же Исаакъ[4]), реч[е][3]), Ревекы дѣлѧ жены своея, ꙗко неплоды бѣ[5]). и послѫша его Бг҃ъ и зачат же Ревекка. играста же младен'ца во чревѣ[6]) ея. помн҃и же сѧ Ревека Гоу҃ Боу҃ и реч[е]: что се[3]) мнѣ бѫдет? и реч[е] ей Гс҃ь Бг҃ъ: два сн҃а во оутробѣ твоей ѥста, старѣйший меншомѹ порабо̑тлет ѧ людїе людїй преспѣют[7]). по семже оубо ꙗко приспѣша ей дн҃ї родити, и роди первенець и бѣ той чрменъ[8]). потомже[3]) и[3]) меньшаго породи[9]), но прилпѧше рѫка ея[10]) пѧтѣ старѣйшаго. и нарец[е] первенцю имѧ Исавъ, братѫ[11]) же его[3]) имѧ Иакъвъ.

[1]) см҃рти [2]) Авраамли [3]) vac [4]) дод. Гоу҃ [5]) дод. и не ражда [6]) ѵтробѣ [7]) преспѣютъ [8]) чернь [9]) род[и] [10]) его [11]) дрѹгомѹ

Варіанти виписані із Крехівської Палеї стор. 181, де оповіданє се мав титул Ѡ Їсаце повесть. Основою сего оповіданя є оповіданє біблїйне (Бития XXV, 21—27), відки взяті майже всї подробиці нашого оповіданя. Ми наводимо його тут як основу пізнїйшої повірки, висказаної нпр. в діялогу „Банкетъ духовный“ (Кіевская Старина 1891, т. XXXVII, стор. 68), буцїм то Исав з Яковом сварили ся ще в материному животї.

Б. Крехівська Палея, стор. 190—205.

(Ѡ лествици). Пойдє ж[е][1]) Ѩковъ к Лаванѹ дѧдє[2]) своемѹ, ѡбрѣте мѣсто и̑ спа[3]) тѹ, на камени възложивъ главѹ, сн҃це бо зашло бѧше. и̑[5]) вид[е] сонъ. И се лествица бѧше ѹтвержена на

Digitized by Google

земли, ѣй[5]) же[5]) глава[5]) досѧзаше до[5]) нб̃си. и бѣ вѣрхѹ лествици ѩко лицѣ чл̃ка[6]) йзо ѡгнѧ йсечено, имѣѩж[є] вї. степени до[7]) вѣрхѹ лѣствици, и на коѥмждо степени до верха[7]) чл̃вца[8]) двѣ: ѡдесн҃ю и ѡшюю; кд̃.[9]) лица на лествици до перси ихъ, среднеѥж[є] лице превыїше[10]) всѣх бѧше, ѥже видѣх, йз огнѧ и до рамѹ и до рѹкѹ, йзлиꙗ страшно паче ѳнѣх и кд̃. лиць. и ѣще мнѣ зрѧщю, и се анг̃ли бж̃и въсхождлаѧхѹ и низьхождлаѧхѹ по ней, гѣ же ѹтвержашесѧ на ней. Тако ѹбо ес[тъ] рлзѹмет[и], ѩко се кто подъпретсѧ скоймъ жезломъ*).

Бж̃ же стоѩше на[д] лицем горнимъ, и ѡтоле възка къ мнѣ гл̃ѧ: „Мковѣ! Ꙗковѣ“. и рѣхъ: „се ѧзъ, Гй̃“[11]). и реч[є] къ мне: „Землю, на неиж[є] тыї спиши, тобѣ дамь ю̀ и семени твоемѹ по тобѣ[12]). и[13]) оумнож[ѕ] племѧ твоѥ̀ ѩко звѣзды нб̃сныѩ, ѩко песокъ морьскыї, и бл̃свитъ сѧ семенем твоим вся землѧ и живѹщий на ней въ послѣднлѧ крѣмена лѣтъ скончанїа[13]). бл̃свеніе мое, ймже бл̃свїх тѧ, ѡ тебе протечет в последний род[и]. въсточнлѧ и западнлѧ вся полна боудѹт племенем твоймъ.“ и ѩко ѹслышах[14]) с высотыї, оужасъ и трепет нападе на мѧ. и въстах ѡ сна моѥ̀го, и ѣще глас[ѕ] сѹщю[15]), и[16]) гл̃ъ бж̃и въ ѹшию̀ моею̀[16]), и[17]) рѣх: „Коль страшно мѣсто се! нѣс[тъ] се, но домъ бж̃и и си врата нб̃сънлѧ.“ и поставих камень, ѥже бѣ възглавиѥ̀ ми, столпъ, и възлиꙗх масло древѧное на вѣрхъ ємѹ, и нарѣкохъ ймѧ мѣстѹ темѹ домъ бж̃и[17]). и въстах и въспѣх и рѣкох[18]):“ Гй̃ Бѣ[19]) Ѧдамль тварї твоѥ̀ѧ! и[19]) Гй̃ Бѣ Ꙗврлама и Ꙗсллка ѳц̑ю моею̀ и всѣхъ ходившихъ[20]) правдою̀ пред тобою̀! крѣпцѣ[21]) седѧи на Херѹвимѣхъ и на пр̃стлѣ славыї огнѣнѣ, и многоѡчитлѧ, ѩкоже видѣх въ снѣ моемъ, держа четвероличныѧ Херѹвимыї носѧ, и многоѡчитлѧ Серафими носѧ[22]) вѣкыї под мышцѣю своѥ̀ю, а не носимъ ничимьж[є]. ѹтвержь нб̃са на славѹ имени твоемѹ, простри на ѡблакыї нб̃сноую̀[23]) лещащесѧ под тобою нб̃о, и да под нимъ поточиши[24]) сл̃нце и скривлѥ̀ши в нощї, да не боудеть мнимо Бж̃. иж[є] ѹчини на них пѹть мс̃цю и звездлмь, и сегож[є] малиши и растиши, ѧ звезды нареч[є]ши пред[25]) нимъ[25]) преходѧт, да не и ти мними боудѹть бз̃и. ѡ лица славыї твоѥ̀ѧ боѩтьс[ѧ] Серафими шестокрилатий и покривают носѣ и лице крильї своймн, а прочни летающе поютъ пѣс[нь][26]) непрестанно. ѥгож[є] нѣ̃ѣ ѧзъ сцї̑лѧ нову̀[26]), вї-верховьне, вї-лицне и многоймѧнне, ѡгнене, млънозрачне, сѣ̃е! сѣ̃ъ, сѣ̃ъ, сѣ̃ъ! Їѧѡ, Їѧѡ-

*) Тут пропускаємо 10 рядків палейної екзегези.

Digitized by Google

ва, Їа҃иль, Їа҃кадосъ[27]), Хр҃аков, Сакашд, Ѡмалекъ, Йлавирь, Ямимись[28]), Ѕариѯ! вечныйи цр҃ь крѣпкыйи, силне, прекелик, терпеливе, бл҃свене, наполнаѣи нѣса и землю и морѣ и бездны и вса кѣкыѣ славыѣ твоеа҃! оуслыши пѣнїе моѣ, имже въспѣх тм, и дайже ми прошенїе мое, егож[е] прошю ѕ тебе, и възкѣсти ми разрешенїе сна моег[о], іако ты еси Бъ҃ крѣпокъ и державенъ и славенъ Бъ҃. сѣ[29]), и Гс҃ мои и оц҃ь моиѯ".

Ѿще мнѣ гл҃ющю молтвѣ свою, глас [в рец. глад] град[ш]ше[30]) пред лицемь моимъ гл҃м: „Ѕариль[31]), старишино ѕслаждаѣмиѯ, иж[е] ѣси надь сыны[32]), йди врлзми Йа҃кова к разрешений сна` йже виде, и покежь все елико виде. перкее ж[е] бл҃свш. и прид[е] къ мнѣ Ѕариль[33]) архаггл҃ъ и видѣхѯ, и бше виденїе ег[о][34]) красно ѕѣло и[34]) ѕжасно. азь же не ѕжасохсм взора ѣго, имже виденїе, имьж[е] видехѯ во снѣ моѣмь, притранне[35]) бше паче сего, и видѣнїа҃ анг҃лка не ѕкоа҃хсм. И реч[е] ко мнѣ анг҃лъ[36]): „что ти има?" и рѣхъ: „Їа҃ковъ". „юже[37]) не нареч[е]тсм [има] твое Їа҃ковъ ктомѕ, но боуд[е]ть има твое подобно имани моем[ѕ] Ізиль". егда йдохъ Ѡ Фанданы сѵрьскыа҃ противѕ Исавѕ братѕ моѣмѕ, приде къ мнѣ и бл҃сви ма и прозва ма Ізиль. и не поведа ми имани своег[о], донелезе [sic!][38]) заклѯх и. и тогда повѣда ми, іако ты бше Кепьзалъ[39]). Та ж[е] рече ко мнѣ[40]): „лествица, юже ѣси видѣлъ вї. степени имѕщю, кыиж[е] степень имѕщь две лице чт҃че премена҃ющие зрака своѣго, лествица ж[е] есть вѣкъ си: а҃ вї. степени имѕщю[41]) врѣмена вѣка того соут. а҃ кд҃. лиць соут цр҃и іа҃зыѣкъ безаконных вѣка сего. в тѣхъ ц҃рехъ истазани боудѕть чад[а] чадъ твоиѯ и род сѣвъ твоиѯ. си[42]) въстанѕть на безаконїе внѕчать твоиѯ и пѕсто сътворат[43]) мѣсто се сход[44]) д҃-ми гр҃ѣхъ[45]) внѕкъ твоиѯ. и ѡ имени[46]) прадедъ съзиждетсм[47]) полат[а][48]) ѣа҃ въ храме имени Ба҃ твоего и ѡц҃ь твоиѯ[48]). и ѳ прогнѣваний чад твоиѯ запѕстеѣть до сход[49]) д҃-й вѣка сего. Понеж[е] виде тыѣ д҃. лица первое, а҃ еже приражающас[а][50]) степенем анг҃ли[51]) въсход[а]щаа и нисход[а]щаа и лица посред[и] степень[51]): къздвїгнетъ[52]) Вышний цр҃м Ѡ внѕкъ брата твоѣго Исава[52]) и[53]) приимѕть вса могѕтыѣ[54]) племенъ земныхъ[53]) створшиѯ[55]) пакость семени твоѣмѕ. и дани боуд[ѕ]ть к рѕкоу ег[о][56]) и боудеть[57]) негодѕѣмь[58]) ими. тоже держат[и][59]) начнетъ силою и шкладает[60]) ими, и ти не възмогѕть противитис[а] ѣмѕ до[61]) дн҃и, вънже[61]) йзыде мыїсль ег[о] на нм: слѕжити[62]) капиціем и жертвы мр҃твыхъ[63]) нѕжею творит[64]) соущимъ къ цр҃ствий[65]) ѣго[66]) всем, иж[е] в таковей вине шкатсм, и елико Вьїшнемѕ[67]) йс племени твоего, елико к Фалконагаргайлю. и вѣдй[68]) боуди Йковѣ,

Digitized by Google

ꙗ҆ко пришелци бꙋдꙋтъ[69]) сѣмѧ твоѥ на земли чюжеи[70]) и҆ ѻ҆злобѧт[71]) работ[о]ю и҆ наложатъ на нѧ раньї по всѧ дни. но ꙗзыкꙋ[72]), ємꙋ же[73]) порабо́тают, соудитъ Гъ. ти[74]) егда въста́нет цр҃ь и҆ соудъ[75]) тогда боудет мѣстꙋ[76], томꙋ, тогда и҆зыдетъ сѣмѧ твоѐ Иїль ѿ работы ꙗзыкъ державшихъ насилїемь, и҆ гонꙗзнꙋтъ ѿ всѣкоѧ ꙁкорꙁны крагъ твоихъ. цр҃ь бо то глава ѥ҆сть всѣкомꙋ кр҃щенію и҆ ѻданиа проныровавшимъ вамъ Иїлю. и҆ конецъ[77]) вѣка горци[78]) въста́нꙋт, възопіютже и҆ ꙁслышитъ ѧ҆ Гъ и҆ ꙁмолень боудет[74]). и҆ раскаѥтьс[ѧ] кр҃кыи҆ ѡ҆ страданіи и҆хъ, понеже анг҃ли и҆ арх҃анг҃ли и҆злеютъ молнии своѧ пред ними[79]) и҆збавленїа ради племени твоѥмꙋ, и҆[80]) смїлитесѧ [sic!] Вышнемꙋ[80]). тогда жены и҆х родѧт[81]) по многꙋ и҆ потомъ поборетъ[82]) Гъ по племени твоѥмь[83])".

Разꙋмѣи же жид[о]вине, како сказа Гъ праѡ҆ц҃ю вашемꙋ Іаковꙋ ѡ҆ пришествіи Сн҃а Бж҃а. а҆ ѥж[ѥ] рече анг҃лъ, ꙗко боудет цр҃ь ѻ҆ близних твоихъ, се слово выс[ть] ѻ҆ Ровоа́мѣ ѡ҆ холопѣ Соломонѣ. створит[84]) оубо, реч[ѥ], пакость, ꙗко ѻ҆лꙋчиша [sic! зам. ѻ҆лꙋчисѧ] ѻ҆ Бг҃а и҆ повеле имъ кланатис[ѧ] двема кравама златым[а], иже постави на высоких холмѣх. реч[ѥ] бо Іа́ковъ: и҆ми негодꙋѥ́мъ боудет, — за холопьство ѥ́го хꙋхнꙋхꙋ[85]) нань жид[о]ве. тогда, реч[ѥ]. держатн начнет силою многою[86]), wкладати и҆ми, и҆ ти не възмогꙋть противитьсѧ ѥ́мꙋ, — како не възмогóша противити сѧ ємꙋ, а҆ще и҆ хлань ѥсть, повинꙋкше иго своѐ подъ иго работное. възыдеже, реч[ѥ], мьїсль ѥго на нѧ, да бꙋша послꙋжили капищемь и҆ жрели мр҃твымъ, — выс[ть] же ꙁво се: зрѧста[87]) златьїмъ кравамъ Ѥровавлима[88]). рече ж[ѥ] Иа́ковъ: повелитъ нꙋжею творити сꙋщимъ въ цр҃ьствии ѥ́го всемь, — не ѡ҆ста бо никтоже въ цр҃ствии Ѥ́ровамли не покланѧ́ѧсѧ на вы҆сокыхъ, но вси ꙗко Бг҃а чтѧхꙋ[89]) златица.

И ѥже реч[ѥ]: и҆ се ведѣ боуд[и] Іа́кове, ꙗко пришелци боудꙋт сѣмѧ твоѥ на землї чюжеи, — в чюжю бо землю вселишас[ѧ], в ней и҆ ѻ҆злобѧть и҆ работою и҆ наложат на нѧ раньї по всѧ днї. что бо зла не пострадаше Іюдеи въ Ѥгꙋптѣ! градъ чюжь здахꙋ, беспрестани томахꙋ и҆, и҆ дети и҆х топахꙋ и҆ всѣком зло[90]) держаше. но ꙗзыкꙋ, ємꙋ ж[ѥ], реч[ѥ], порабо́тают, соудитъ Гъ. и҆ раскаѥтьс[ѧ] Гъ[91]) кр҃кыи҆ ѡ҆ страданиѝ, и҆х же рад[и] анг҃ли и҆злиют молниѝ своѝ пред нїми и҆збавленїѝ рад[и] племени твоѥго, смилитиже сѧ, реч[ѥ], Вы҆шнемꙋ — то ꙁво и҆ се сбыс[ѧ]: се смыслишас[ѧ], и҆зведе и҆х силою [и]х[92]) великою[93]) и҆

вдасть имъ Моусеи и Иисусъ[94]) сковозѣ Чермное морѣ. І еже реч[е]: жены их родят по многу и потом поборет Гс по племени твоему, знамения люта истворша[95]) имъ работу, — раждахоу ко женьї жид[о]вьскыїа по многу къ Єгупте. а еже реч[е]: хранилїща[96]) их полнии тщи wбрящются, — тогда жї[до]ве идуще изъ Єгупта испросиша съсоуд[и] сребрянькыїа и златаа кождо у сѣсед[а] своего мнящися жертвьї[97]) принести Боу и wпять съ страхомъ възратитїс[я], да того рад[и] тщи Єгуптяне остакис[я][98]), а сами с' сребромъ и златом[99]).

И еже реч[е]: гады и всеми смр̃тными[100]) къскипе земля их, трусси и разорения многа боудоуть, егда[101]) дасть*) Вышнии соуд мѣсту тому, изведе[е]т сема твое w работы языкъ державших насилїем, и гоньзноуть[102]) укоризны врагъ своих, — дасть бо Гс соудъ и казнь Єгуптеном паче казней Еврейскых. боудеть же цр̃ь глава имущею, горце къстанет на ня, — Фараwн и немастивно искаше погубити их.

И еже реч[е]: възпиша[103]) и Гс услыша их — услыша бо ѣ и сїсе йхъ w Черьмнаго моря. изльнеть же гнѣвъ свои на Лониафана[104]) змиа морьскаго, убьеть безаконнаго Фалкона мечемь, понеж[е] на Ба бг̃омъ въздвигнеть гневъ свои гордынею, — не бе бо Фараwнь безь дїаколя повченїа, тем же виде надъ собою многы казни, не пощаша бо люди[и] еврейскых, но погна въ след их и морем потопленъ быс[ть].

И еже реч[е]: тогда явитсѧ правда твоа, Їаковѣ, и дедъ твоих [и] по тобѣ бждущих въ твоеи правдѣ[105]), тогда сема твое въстроубить рогомъ, и тогда погыбнет все цр̃ство Едемь[106]) съ всеми языкы Моавитьскым[и], — тогда бо Иїль ходиша[107]) к законѣ бжии; по пред[а]нїю Моусе[и]ск бе имъ трубити рогомъ на новъ мсц̃ь.

И еж[е] реч[е]: погыбньнеть [цр̃ство] Едемьское съ всими языкы Моавитьскыїми — егда бо пройде сквозе Черьмное море Иїль, противившаѧся языкы погыбоша. а еже, реч[е], виде анг̃лы нисходяща и късходящи по лествици[108]), въ послѣдняа лѣта коудеть чак̃ w Вышь-

*) Тут перечеркнено слова: ко Гс соудъ и казнь.

Digitized by Google

наго, — той єсть Сн҃ъ бж҃и ѡ пр҃чстыѧ дв҃ца, и҆ т҃ъ, реч[є], хощеть[109]) съвъкꙋпити горнаѧ с нижними, — се же оубо сбыс[ѧ]: се бес лествици ст҃мь кр҃щенїемь акы по лествици на нбо въсходят.

Я҆ єже реч[є]: ѡ҆ немже преже пришествиѧ єго възвѣстять сн҃ви ваши[110]) и҆ дщери ваши, — се же ꙋбо събыс[ѧ]: по рядꙋ вси пр҃роци възвестиша въплощенїе бж҃е, ѡ҆ рⷪ҃стве и҆ ѡ҆ кр҃щенїи и҆ ѡ҆ стр҃сти и҆ ѡ҆ распт[ї]и и҆ ѡ҆ къскр҃сниⷭ и҆ ѡ҆ възнесенїи [и҆] ѡ҆ [съ]шествии ст҃го Дх҃а.

Я҆ єже рече: ю҆ноша ваша виденїє видят ѡ҆ немь, боудꙋть бо знаменїа сице въ врема пришествїа є҆го: древо секомо сечивомъ кровъ и҆сточит, и҆ ѡ҆трочата[111]) г҃ мц҃ьна възглать[112]), млад[є]нц҃ь въ чревѣ м҃тр҃ни повѣсть пꙋть є҆го, — и се ꙋбо быс[ть]: єгда прид[є] Єлисавеѳь цѣловати Бц҃ю, тогда Їѡан възыграшас[ѧ][113]) въ чревѣ м҃тр҃нѣ и҆ м҃тр҃ними ꙋсты пр҃рчествоваше и҆ проповѣдаш[є] поꙋть Вышняг[о]. Реч[є] же Єлисавеѳь: Ѡкꙋдꙋ се мнѣ быс[ть], да прид[є]ть м҃ти Г҃а моего ко мнѣ? се бо възыграше младенець радощами въ ꙋтробѣ моей.

Я҆ єже реч[є]: ꙋнъ ꙗко старъ боудетъ, — се же рече ѡ҆ стыхъ млад[є]нцех, ти бо млад[є]нци паче Ѧдамꙋ[114]) поꙋть свои и҆справили на соудищи Х҃а и҆спокѣдавше и҆ врага ѡ҆бличисте[115]) съ дерьзновенїемъ, не ꙋстрашающиѧ ꙗрости цр҃ьскои, ꙗкоже и҆ Кꙋрикъ сн҃ъ Ѵлитинъ паче єстества г҃. лѣт сѣщь Дн҃клит[ї]ꙗново[116]) еретичество ѡ҆бличи, Хс҃а же въ плоти[117]) и҆сповѣдавъ. Ѡ Дн҃клит[ї]ꙗна ꙋкьенъ быс[ть], єгож[є] и до дн҃сь памать творим їюла въ и҃. дн҃ь. и҆ и҆нѣхъ же множ[є]ство, и҆хже ꙋста цѣломꙋдрено не могоуть и҆спокѣдати.*)

Я҆ є҆же реч[є]: ꙋны пакы старъ боудет, — тогда бо много ꙋношь паче старець и҆стинꙋ разꙋмѣша Хр҃а въ плоти пришествиѥ, старци[же] жидовъстии мнѧщеся цѣломꙋдрствовати неистовьствокаша**) [и][118]) бесѧщес[ѧ] ѿпадоша.

Я҆ єже рече: то[119]) прид[є]ть чаѥмыи, є҆гож[є] стезѧ никимьж[є] ѡ҆чют[и] тсѧ, — да и҆ се ꙋбо разꙋмей добрѣ, кто єсть чаѥмыи? не с мꙋжи[120]) ли вси[121]) нынѣ порѧботишя[122]) ꙗзыци, въсплескаше ж[є] сѧ[123]) и҆ славꙋ даше Боу?[124]) Рⷪ҃ство бо є҆го сице бе: ѡ҆брꙋчене бывши м҃тр҃и є҆го Ѡсиф[ꙋ] древодѣли, прежде

*) Тут пропускаємо 8 рядків палейної полеміки з жидовином.

**) В рукоп. хибно: неистовьствокати.

Digitized by Google

да йже не снид[о]стася, ѡбрѣтеся въ црѣкви имѹщи ѿ Дх҃а ст҃а. Ѝосиф же мѹжь ег҃ѡ правед[е]нь бѣ[125]) сїи не хотѣше ѡбличити ег҃ѡ, но въсхо[ди]т ѡтаи [в] пѹстиню[126]). но се а҃нг҃лъ Гс҃нь въ снѣ явис[а] емѹ гл҃а: Иѡсифе сн҃ѹ Дв҃дкъ, не бои ся пріяти Маріа҃мъ жены твоеа҃, рожшее бо с[а] ѿ нея ѿ Дх҃а ст҃а есть. родитъ[127]) ж[е] сн҃ъ и наречеши има емѹ Іс҃ѹ[с]; то бо спсетъ люд[и] своихъ ѿ грѣх их. се бы[ть] древле гл҃но пр҃рокы[128]): Се дв҃ица къ чреве приимет и родитъ сн҃ъ и нарекѹтъ има емѹ Ммануи҃лъ, еже нареч[е]тъ са: с нами Бг҃ъ. се же слышавъ Іѡсифъ и ѿ сна въставъ[129]). того рад[и] стѣзя ег҃ѡ[130]) никимъ ѡчютися. въ рж҃ество же ег҃ѡ земля въсхвалиша нб҃снѹю славѹ въспріемше, йже бо бы[ть] горѣ, ти днѣс[ь] долѣ. а҃ еже[131]): и[с] семени твоег҃ѡ корѣнь процвѣтетъ ц҃рь[132]), — темьж[е] внимаи ми гл҃маа, жидовине, ꙗко не реч[е]: процвете ѿ тебѣ[133]) ц҃рь. аще ли бы рѣклъ: ц҃рь, то на Дв҃да бы помыслилъ. но реч[е]: корень ц҃рскый, понеже ѡбещанїю Ѩвраамовѹ, Исааковѹ. Їаковлю и Дв҃довѹ изволи родитися ѿ пр҃чстыа҃ Дв҃ца ѿ племени Дв҃дова. аще бо бы племя Дв҃дово ц҃рство держало до Хс҃а, то рекли ѹбо бы с[те] есть[134]): се ц҃рь йшь и нѹжею и измензѣтъ[135]) законъ Моусеовъ данъїи҃[136]). того рад[и] и ц҃рь ѿ племени Дв҃дова Фшѣлс[а], да въ смирени санѹ придет Хс҃ъ. Того ради Иѡсифъ бы[ть] древодела и дѣломъ своимъ питашеся. то бо гл҃а: въсклонивсе[147]) и ѡврѣжетъ власть злобамъ и самъ бы[ть][138]) странамъ спсъ и трѹжающимся покои.

Я҃ еже реч[е]: ѡблакъ ос҃енмаи҃ ѿ зноя всь миръ, — тогда потъ въ зноя възваренїемь естества нщ҃его[139]) ходящет весь миръ. прохладившю ж[е] ны ѡблакъ, прогнавше смрадный потъ йс҃ телеси нщ҃его рожьшюю Хс҃оу, прохладившю ст҃ыа҃ апс҃лы Дх҃мъ ст҃мъ и инѣми языкы гл҃ти ѹстроя, рожьдшюже са[149]) прогнася*) блазниш телесемь нщ҃имь дїаволъ и ос҃ѹженъ бы[ть] въ ѡгнь негасимїи҃. рожьдшюся Хоу҃, распеншю предани быша в работѹ, излиха[141]) ради ѹтомлени бывают. реч[е]ннаго[142]): не боудет ѹстроенїа҃, аще бы тотъ не пришелъ и тако нижнаа҃ с вышними не имѹть совъкѹпитися.

Я҃ еже реч[е]: въ приходяще ег҃ѡ лѣта[143]) меднаа҃ и каменаа҃ изваанаа҃ глас дадятъ по трн дни, — то са ѹбо сбы[ть]: егда родися Хс҃ъ ѿ пр҃чстыа҃ Дв҃ца, тогда бо в то врѣмя знаменїе ег҃ѡ бы[ть] в Персѣх: вся изваанїа҃ и бездѹшнаа҃

*) В ркп. хибно: прогнаша блазниш; так в і в Рум.

Digitized by Google

даша глас[146]). еж[е] реч[е]: и̑ти[145]) моудрецем ѡ̑ немъ и̑ вѣсть къздадѧть и̑ ѕвѣдѧть[146]) боудѹщаѩ на земли[147]) егож[е] не вѣдѧть горѣ аг̃ли; тогда ѡ̑бращетсѧ вседержитель тѣломъ на земли. тогда оубо, якож[е] рѣхомъ, быс[ть] къ рж̃ство Хр̃во вз̃и перьстий глас даша по три дни и̑ кождо ихъ своє рѣмество творѧш[е], сн̃ве же перьстий в то врѣмѧ, йже речи их, чюдишас[ѧ] изрядне, что творѧхѹ бездш̃наа их извадниа. Темже въ много размӹсленїа входѧще чюдѧхѹ сѧ. Тӹже ѹбо быша ѹчению̑ последѹюще волхва Валаама и̑ къпоманоуша пр̃дтцю [sic! зам. притчю] еже реч[е]: въсиѥ̑ть звѣзда ѡ̑ Ї̈акова и̑ въстанеть чл̃къ ѡ̑ Ї̈и̑л. и̑ начаша зрѣти звѣзды и къзрад[о]вашас[ѧ] рад[о]стью̑ велик[о]ю̑ sѣло, ако нб̃сный родис[ѧ] цр̃ь на земли плотью̑. и̑ на звездѹ зряще шествоваху вземше дарӹ: злат[о] и̑ ливанъ и̑ змѹрнѹ [sic!]. того рад[и] ливанъ взяше рѣюще, ако Бг̃ нб̃сный и̑ земли той есть родивӹсѧ дн̃ь, того рад[и] в коню̑ фимыѩна благоѹханїа боудѧ[148]) приносимъ: се бо есть ц̃рь нб̃ѹ и земли, рѣша, се бо есть ц̃рь видимымъ и невиди[мы]мъ, рѣша, се бо есть ц̃рь ц̃рьствѹющим и Гс̃ гдьствѹю̑щимъ; симъ ц̃рне ц̃рствѹюще и̑ властили власть дѣржать; семѹ ц̃рю поклонѧтсѧ и̑ всѧкъ [пропущено мб. ѩзикъ] земень и̑сповесть славѹ ѥ̑го. змѹрнѹ же въспрїемши рѣша: на см̃рті ѥ̑го помазанїѥ̑ ѥ̑го боудет, зане за весь миръ и̑зволит оумрет[и] и̑ оум̃ршаа с собою̑ въставить. вземше дары и̑доша къ Ї̈ер̃слимъ и̑ звезда имъ проводникъ бѧше. тогда ѹбо ѡ̑бладаю̑щю Иродѹ Ер̃слимомъ прии̑доша же Персӹ в Ї̈ер̃слимъ с дарӹ, и̑ много и̑стязани бывше ѡ̑ Ирод[а] ѡ̑ рождьшимсѧ ѡ̑тročат[и]. ѡ̑ниже показаше емѹ звѣздѹ ѥ̑го на въстоцѣ, и̑ видѣвъ же и̑ поклонисѧ. но потомъ всеа̑ емѹ лѹкавӹн дїаволъ въ ср̃дце, ако ѹбити емѹ ѡ̑тroча, дабӹ не пришалъ ц̃рство къ ѥ̑го мѣсто. и̑ къпрашаше и̑хъ льстью̑: поведит[е] намъ, где ес[ть] рождьшее сѧ ѡ̑тroча, да шедъ и̑ азъ поклонюсѧ емѹ. по и̑звол[е]нїю̑ влд̃чню не ѹведе звез[ды], и̑ ѡ̑пѹстивъ ї заклавъ и̑, ако къзврат[и]тисѧ и̑мъ въспат и повѣдантї, где есть рожьдшеѥ̑сѧ ѡ̑тroча. ѡ̑ниже дойдоша Вифлеѡ̑ма звезде наставлающе их. Тоу и̑ сбыс[ть] сѧ повѣданое патриархѹ Ї̈ковѹ: звѣздою поуть до него познаю̑т хотѧще видети на земли, егоже горѣ не видѧт аг̃ли. Рѣчи: Тогда оубо ѡ̑врѣтесѧ вседержитель тѣломъ на земли и̑ телеснӹма роукама, рече, ѡ̑кӹѥть, — якоже быс[ть], рече. тѹ бо не видеша[149]) рожьдшюю дв̃цю съ ѡ̑тročатемь и̑ поклонишасѧ и̑ подаша дарӹ, и̑ тѹ видѣша[150]) понавлѧю̑ща вѣшь чл̃чьскѹю ѹмр̃ьшюю̑ древле пло-

Digitized by Google

домъ древа и первою Евы҃ѫ ѡжившающе дн҃сь. тогда бо якоже[151]) нечс̃тивыхъ лестивыхъ[152]) лесть обличиша [мб. обличисѧ] и вси кѫмири падоша ниць,[153]) ѡ сановитаꙗ бо лица ѡсрамлена бы҃ѥ. понеже бо лжѫще мечтахѫ,[154]) да ктомѫ оуже не възмогошавладети ни пр̃рчества даи҃ти[155]). якоже преже реч[ѥ]: ѳыта быс[ть] чс̃ть ихъ ѫже и бе-славы ѡсташа. пришедъ бо млад[ѥ]нець взатъ власть и силѫ ихъ и въздаи҃стинѫ Аврамѫ, ѫже[156]) прежде реч[ѥ] емоу. той бо млад[ѥ]нець ѡстрыи҃ всѧ притѫпи и стропотнаи҃[157]) гладка створи. Той бо млад[ѥ]ньца вверже всѧ неправды в' глѫбинѫ морьскѫю; той бо млад[ѥ]нець сътвори чюд[ѥ]са на нб̃си, дн҃сь и на земли ѡбретесѧ. Того бо ѫзвиша среде домѫ възлюбленнаго, рекша, Ии҃лва. Егда бо, рече, извет[158]) и, тогда приспѣѥть спс̃ньѥ, тогда бо, реч[ѥ], прїспѣет конець всякоѧ пагѫбы҃ѥ. ѫзвикшии бо,[159]) рече, себе ег҃о ѫзвѫ прииѫмѫть, ѫже не и[с]целеѥт имъ въ вѣкы҃ѥ. Ты ж[ѥ], жид[о]вине, что моутишис[ѧ]? како же не ѫвѣде истинны҃ѥ глю҃ю ѧможе[160]) Гс̃ Боу҃ великомѫ ѡц̃ю нш̃емѫ Иаковѫ патриа҃рхѫ, еже рече: приспѣѥт спс̃ньѥ и конець всякоѧ пагѫбы҃ѥ. Темже ѕко разѫмеи҃: комѫ ли спс̃ньѥ, комѫ ли пагѫба? кто ли[161]) ѫзникыи҃ Спса? ѧ[ко] и ѫзвеномѫ всѧ тварь поклонисѧ, наньж[ѥ] мнози ѫпованїе имѫть, везде по всѣхъ странахъ ѫвѣсть сѧ имѧ[162]) ег҃о.[162]) то почто не разѫме ег҃о ты҃ѥ, възлюбленыи҃ Ии҃лю? иж[ѥ] на древе пригвождаетсѧ за Ѧдама съблазнившагосѧ древомъ; иж[ѥ] родисѧ ѡ дв̃ци ѥзвед изъ Ѧдама женѫ дв̃цею; иже и кровь свою҃ прольѧ на кр̃стѣ за пролиѧкъшююсѧ кровь Авелевѫ ѡ Каина брат[а] своег҃о. тоиж[ѥ] и въ водѣ кр̃щаетсѧ не имы скверны҃ѥ за погыбшеѥ ѥстество чл҃вческо водою; той в камени положень быс[ть] за Некротово зданїе столпѫ. но слыши то, что реч[ѥ] Гс̃ къ патриархѫ праѡ҃ц̃ю вашемѫ: познавши имѧ ег҃о а҃ не постыдаетесѧ.[163]) мы же познахом и не постыдимсѧ и ср̃дца наша наполнатьс[ѧ] веселиѧ и ѧзыкъ нашь съплетаѥть[164]) емѫ пѣнїе [и] радѫетсѧ. аще бо бы҃хом боле имели разоума, то докрогласны҃мъ ѧзыкомъ брачали беспрестани хвалѫ ѥмѫ. тыж[ѥ] не познавъ ѥго что твориши ѧ ѡномѫ мл̃срдѫющю ѡ нас и сказающю великомѫ патриархѫ васъ дѣла?

Ѧ еже реч[ѥ]: того власть не ѡскѫд[ѣ]ѥть в вѣк, — то аще не ѡскѫдѥт, къспомянисѧ, ѡкаѧнѣк, и къспи к немѫ гл҃ѧ: съгрѣшихъ! съгрѣшихъ, Ги҃, послед[о]кавъ ѡц̃ескомѫ безоумию҃,

Digitized by Google

и̑ како ѥ̑влюсѧ чⷭ̑томꙋ лицю твоемꙋ и̑ паки[165]) ѕкрнюсѧ ѡ̑ страшнꙋю ѡ̑чиѭ твоею̑? но рци: не а̑зъ предстоѧхъ[166]) волнаго ти распѧтиѧ, Гⷭ̑, и̑мже мирꙋ спⷭ̑нїе̑ даⷭ̑ши, но послед[о]ваχъ очⷭ̑скомꙋ ѕченїю за безꙋмїе̑ мое̑. нⷩ̑ѣ же, Гⷭ̑, ѡ̑дай же ꙗко Павла злодѣ̑ꙗкшю, прииⷨи ма! то бо дыχаше на сⷭ̑ꙋа твоа̑ оученькыѣ прещенїе̑мь, тыже, Гⷭ̑, мⷭ̑рдовавъ ѡ̑ немь и̑ ссоꙋд и̑збранъ собѣ сткори, и̑ разширивъ емꙋ ѕста и̑ наполнивъ Дχа̑ сⷭ̑а проповед[а]ти твое неи̑зреченное бⷢ̑ство. поманиже е̑мꙋ Манасию̑, како ѡ̑ медана телица свое̑ю̑ мⷭ̑стию̑ избави. и̑ зорци: не кеда χодиχъ въ мрач[е]! дн̑ь оуведахъ та! рци: мⷭ̑стве, спⷭ̑си ма!

Речеши ли ми тыѣ, о̑канне, ꙗко злодѣ̑ꙗ ѡ̑бесиша праоц̑и вашⷩ[167]) на древе, то азъ ти рⷮ̑кꙋ, ѡ̑канне̑: въспомани дн̑и древнаѧ ѡ̑ первозданнаго Ѧдама до потопа: кто о̑бѣ̑шенномꙋ на дрⷮ̑вѣ̑ злодею̑ поклонисѧ? Поманиже ѡ̑ потопа до зданїѧ столпꙋ; кто ли в томъ родѣ̑ въ о̑бесенаго вѣ̑рова злодѣ̑а? поманиж[е] и ѡ̑ столпотворенїа̑ до Ѧвраама, поманиж[е] ѡ̑ Ѧвраа̑ма до Моⷭ̑сеа, поманиже ѡ̑ Моⷭ̑сеа до Дв̑да, ѡ̑ Дв̑да до Іѡан[а] Крⷭ̑стѧ сн̑а Заχарїина: кто въ ѡ̑бѣ̑сенаго злодѣ̑ꙗ вѣ̑рова? развед[и] же слꙋшеса по всеи̑ вселенеи̑: [168]) кто покешеномꙋ злодею̑ поклонис[ѧ]? мнози бо по всеи̑ вселенеи̑ ѡ̑бѣ̑чени[169]) за винꙋ, никтоже въ них памⷯтенъ быс[ть]. О̑[170]) немж[е] Іс̄[се] Хⷭ̑е ѡ̑ Ѧдам[а] до Іѡан[а] вси пр̄роци прорѣ̑коша, ꙗко Сн̑ъ бж̑ій и̑ волею распѧтсѧ, быже, ѡ̑канний, злодѣ̑ꙗ нарѣ̑коша,[171]) иж[е] преже вѣ̑къ въ ѧдѣ̑х[172]) сы оц̑и ваше. кидѣ̑ ѕво оц̑а даю̑ца манꙋ в пⷭ̑стыни. той самъ тожде сткори е̑-ю χлѣ̑бъ е̑. народ[а] насыти, вї. кошниц̑ї взаша и̑збытковъ. О̑лю чюдо! Сн̑ъ плот[ь] носѧ о̑ц̑а дѣ̑ла творит,[173]) быже, ѡ̑канний, злодѣ̑ꙗ нарекосте е̑го. но вамъ ѕво не и̑збысть сѧ манна до ѕтра, намъж[е] ѡ̑ е̑. χлѣ̑бъ[174]) паче ѥ̑стества вї. кошници о̑сташа и̑збытковъ. Тогож[е] вы злодѣ̑ꙗ вмениште, иж[е] древле вамъ ѡ̑ камени водꙋ и̑сточї; тоиж[е] намъ водꙋ дн̑ь в вино в Кана Галеи̑стеи̑ пр̄ѣ̑кори. иже древле повеле вамъ проити сквозѣ Чрⷮ̑мное море по сⷯ̑ꙋ, тоть дн̑ь повелеваѥт Петрови по кодам χодити сверχъ. но аще вы злодѣ̑ꙗ нарѣ̑косте, мыж[е] Сн̑а бж̑ꙗ проповѣ̑даемь, ꙗкож[е] реч[е] великыи̑ Павелъ. жидом оубо съблазнъ быс[ть], мыж[е] пропо[вѣ̑]даем Іс̄ Хⷭ̑а ко плоти пришедша[175]).

1) Кол. доп. оубо 2) Кол. оую 3) Кол. оуспе 4) Кол. тоуже и 5) Кол. vac. 6) Кол. лице ак҃ы чл̑вче 7—7) Кол. vac. 8) Рум. лица человѣ̑ца; Кол. лици чл̑вчи 9) Рум. седе 10) Кол. преже 11) Кол. vac. 12) Кол. дамъ ю, да исполнить сѧ сѣ̑менемь твоимъ 13—13)

Digitized by Google

Кол. vac. 14) Кол. дод. се 15) Кол. дод. во оушию моею 16—16) Кол. vac. 17—17) Кол. vac. 18) Кол. вставъ же на ногѕ своею и помолихъ Бг̃а и рече тако 19—19) Кол. творьче всеѣ твари, и паки 20) Рум. ходовъ ихъ 21) Молитва Якова в Кол. коротка: се оужасно видѣнные видѣхъ, трепетъ нападе на ма. но помани Гс̃и Авраама праб̃ца моего, ыко незлобою предъ тобою ходи, но вса поути запов҃ѣди твоихъ сверши. такоже и оц̃ѣ мои рабъ твои Исакъ не ослоушаса заповѣди твоихъ. тѣмже на ма Гс̃и мл̃ствно призри на своего раба и скажи ми видѣные се, иже видѣхъ страшьно. В Рум. молитва ся майже зовсім така як у нас і має характер не то молитви, не то заклинаня (incantatio) і навіть в текстї називає ся „пѣнїе“. 22) Рум. коса 23) Рум. на облакъ небѕ 24) Рум. точиши 25) Рум. vac. 26—26) Рум. vac. 27) Рум. Савакдосъ 28) Рум. Имисьми 29) Рум. свитъ 30) Рум. гладаше 31) Рум. Сарикль 32) Рум. надъ сны 33) Рум. Сарикль 34—34) Рум. vac. 35) Рум. притванїе 36) В Кол. нема цїлого сего оповіданя, а по скінченю молитви сказано так: и єще и глоу и мл̃тѣ сѣши во оустехъ Ишкове, и се аг̃лъ бйи ста предъ мною гл̃а: Ишкове, посланъ несмь к тобѣ Ѳ всѣхъ творец. възвѣстить сѣна твоего. тыже положи възвѣщение сѣна твоего на ср̃дци твоемъ. 37) Рум. ыже 38) Рум. донележе 39) Рум. Конъзвлъ 40) Кол. цїлого уступу доси не має 41—41) Кол. vac. 42) Кол. и 43) Рум. сътворить, Кол. творать 44) Рум. сходи, Кол. сходы 45) Кол. vac. 46) Рум. имении 47) Кол. жьжеться 48) Кол має се місце так: храмъ имене твоего оц̃ѣ твоихъ 49) Рум. до схода, Кол. запѕтѣють во исходъ 50) Рум. приразающаса 51—51) Кол. vac. 52—52) Кол. має се місце коротше: вѣдеть цр̃ь Ѳ ближнихъ твоихъ 53—53) Кол. vac. 54) Рум. могѕть 55) Кол. створить 56—56) Кол. vac. 57) Рум. вѣдѕть 58) Кол. негодуемо 59) Кол. Рум. дод. ы 60) Кол. шкладати 61—61) Кол. vac. 62) Кол. да бъша служили 63) Кол. жьрли мр̃твымъ. и речеть 64) Кол. творити 65) Кол. цр̃ствѣю 66) Кол. vac. 67) Рум. въ кошнемъ 68) Се загадкове місце читає Пипін: кфалконагаргаилюмвед, а Тіхонравов із Кол. фалъконагаргаилю. а вѣдъши, а із Волоколамського списка: халконагаргайлю. Порфірєв (op. cit. 140) вияснює сю назву так: в Біблії (IV Царств, XVII, 30) згадують ся про божка Куфітів Нергала; а сего могло повстати Нагаргаіль, а приставка Фалко або Халко є слово грецьке χαλκός, так що цїлість значила би спіжевий кумир божка Нагаргаіля. Се пояснене видаєть ся нам невірним уже для того, що в текстї „Лїствиці“ далї згадуєть ся про се саме божество і називаєть ся його Фалконом; значить, повисшу назву не можна

Digitized by Google

дїлати так як Порфірєв: Халко-Нагаргаіль, а треба дїлити: Фалкон Гаргаіль, а в нашім текстї треба би читати: Фалкону-Гаргаилю. Окінчене „іль“ — гебрейське і означує божество; значить, і цїлу назву треба пояснювати з гебрейської або сирийської мови. 69) Кол. пришьлыць боудеть 70) Кол. Рум. землю чюжю 71) Кол. Рум. дод. и 72) Рум. языкъ 73) Рум. съ мѫжи 74—74) Кол. vac. 75) Рум. сѫдит 76) Рум. мѣсто 77) Рум. дод. же 78) Рум. дод. бо 79) Кол. нимъ 80—80) Кол. Рум. vac., в Солов. и смилитися Кышнемѫ 81) Кол. родмхѫ 82) Кол. повереть 83) Кол. Рум. твоемѫ. В Кол. і Солов. тут іде ще далї промова архангела, та в Рум. і Крех. конець єї чомусь пропущено і зараз починає ся витолкуване сеї промови і то не тілько тої части, яка тут приведена, але й тої, яка пропущена; через се екзегеза тексту неприведеного в самім списку виходить чудною і незрозумілою. Далї в нашому текстї ми друкуємо ті цитати розставленими буквами і виписуємо до них варіанти із Коломенської Палеї. 84) Рум. створити 85) Рум. хѫхнахѫ 86) Рум. vac. 87) Так само і в Рум. зам. жрѣста, Солов. жрьсте 88) Так і в Рум., в Сол. Їерокомлнима 89) Рум. чтѫхъ 90) Рум. зломъ, Солов. дод. ихъ 91) Рум. Солов. vac. 92) Рум. Солов. vac. 93) Солов. силою крѣпкою и мышцею высокою 94) Солов. дод. вести 95) Кол. знамени лютъı и великъı на створшаıа 96) Кол. хранилница 97) Рум. рожество 98) Рум. оставиша 99) Рум. дод. изыдоша 100) Кол. всѣми смртнъıми 101) Кол. тогда 102) Рум. гонезѫт, Кол. гонезнеть 103) Кол. они же взопиють 104) Кол. Леніафа, Сол. Левіаѳана 105) Кол. по тобе бѫдѫть исходящии в твоеи правдѣ, Рум. по тобѣ вѫдѫщихъ и ходящихъ къ твоей правдѣ 106) Кол. недемьле 107) Рум. ходяше 108) Рум. на лествици 109) Кол. и похощеть 110) Кол. vac. 111) Кол. отроча 112) Кол. дод. разѫмъ 113) Рум. възыграся 114) Рум. Ядама 115) Рум. шьличиша 116) Рум. Діоклитїана во 117) Рум. во плоть 118) Рум. неистовьством 119) Кол. и тогда 120) Солов. емоуже 121) Солов. вы 122) Солов. работаша и 123) Рум. въсплекашежеся 124) Солов. мае се місце так: не емоу же ли вы поработаша нѣ и языцы восплескаша славоу имени его 125) Рум. Солов. vac. 126) Рум. Солов. но въсхотѣ отаи пѫстити ю 127) Рум. родиши 128) Рум. пророком 129) Солов. дод. и сотвори шкоже повелѣ емоу аггѫлъ 130) Рум. дод. в то врема 131) Рум. дод. рече 132) Кол. цр̃ьскъıи 133) Рум. ѡ тобѣ 134) Рум. то вбо рекли бысте: есть 135) Рум. нн измениетъ 136) Рум. единыи 137) Кол. въсклонитьс[а] 138) Кол. бѫдеть 139) Рум. vac. 140) Рум. дод. Хс̃ѫ 141) Рум. и злыхъ 142) Тут і так само в Рум. якийсь пропуск; міркуючи з цитова-

Digitized by Google

ного тексту Кол. догадую ся, що місце се треба читати ось як: [то бо] рече: [инако бо не бѫдеть ѫстроє]ннаго ѫстроєнїѧ. Перші два слова взяті в скобки ставлю по аналогії з попереднїм уступом, де цитат при кінцї уступу введено словами: то бо гл҃а; иньші слова взяті в скобки читають ся в повнім тексті пророцтва, що тут цитуеть ся і коментуєть ся. 143) Рум. Кол. тѣлиця 144) Рум. глаголи 145) Кол. тоу, Рум. и ти 146) Рум. ѫкѣдѣти, Кол. вѣдати 147) Кол. дод. и звѣздою до него пѫть доправлть, хотѧщи вѣдати на земли 148) Рум. вѫди 149) Рум. и видѣша 150) Рум. й понавлѧюща 151) Рум. дод. рече: 152) Рум. Кол. vac. 153) Рум. ници 154) Рум. лжѫщимъ чтѧхѫ, Кол. лжюче мечьтании 155) Кол. дѣати 156) юже 157) Кол. сьрхъкаш 158) Рум. ѫзвыть, Кол. оуѫзвитьс[ѧ] 159) Рум. ѫкламши бо, Кол. ѫзвъши бо 160) Рум. самомѫ 161) Рум. дод. есть 162—162) Кол. vac. 163) Рум. Кол. не постъідатсѧ 164) Рум. исплета 165) Рум. како 166) Рум. дод. ѫ 167) Рум. наши 168) Рум. слѫше запокѣдь всеи вселенѣи 169) Рум. дод. быша 170) Рум. Кѣ 171) Рум. нарекосте 172) Рум. въ ѧдреχ 173) Рум. творити 174) Рум. vac. 175) Рум. мыже къ предписаномѫ взыдемъ.

По списку Коломенської Палеї опублїкував текст сего апокріфа Тіхонравов (Памятники отреченной русской литературы I, 91—95), подавши тілько текст пророцтва ангелового без коментария. Сей текст, де в чому значно відмінний від нашого, ми при виписуваню варіантів цитували Кол. Текст з коментарием видруковано в виданю сеї Палеї, зладженім учениками Тіхонравова (Палея Толковая, Москва 1892, стор. 153—166). Найблизший до нашого є текст із Румянцївської Палеї, писаної в р. 1494, опублїкований Пипіном (Памятники старинной русской литературы III, 27 - 32); у нас цитовано Рум. Доволї близький до Рум. і до Крех. є також текст, опублїкований Порфірєвим по списку Соловецької Палеї ч. 635 (Апокриф. сказ. о старозав. лицахъ и соб. по рукописямъ Солов. библіот. стор. 138—149); ми декуди притягали до порівнаня й сей список цитуючи його Солов. Основою сего апокріфа служить біблійне оповіданє про сон Якова (Бития XXVIII, 10—22); пророцтва ангелові зложені на підставі книг біблійних, а також на підставі деяких новозавітних апокріфів, головно-ж вельми популярного Слова Афродитіяна о бывшемъ чюдеси въ земли Перстѣй, гл. Порфірєв op. cit. 59.

Digitized by Google

В. Крехівська Палея, стор. 207—208.

[Три палиці Якова]. Три бо жезла пріймъ Їаковъ и в водѫ вложи напаѩше ѡвца Лавана тестѧ своегѡ, крщеніе прообразѹя Хсово именованіемъ трегѹбнаго сѫщества, якож[е] нн҃к напаѩкают и спсаѥть словесна ѡвца, стадо хр҃стьяньское въ имѧ Ѻца и Сна и ст҃го Дх҃а.

Рече же Іаковъ: Бж҃е ѻца моегѡ Аврамѧ, Бж҃е ѻца моегѡ Ісаа҃ка, Бж҃е гл҃авы[и] мнѣ: йиди в землю рожденїа твоегѡ, и бл҃гаа створѹ ти, доволеет ми ѿ всеѩ правдьї, ѩже створи к рабѹ своемѹ. съ жезлом бо симъ моим приидохъ Йерданъ, нн҃к прийди въ два полка и йзбави мѧ из рѹкьї брат[а] моегѡ, яко боюсѧ, егда прийдет и ѹбьѥть мѧ и мт҃рь с' чадьї. и ть реч[е]: добре, бл҃а сътворѹ тѧ и поставлю племѧ твоѥ ѩко звѣзды нѣсньїа, ѩко песокъ въскраи морѧ, иж[е] не йзочтеть ѿ множства.

Перший з сих уступів читаєть ся майже дословно в Коломенській Палеї (Палея Толковая, стор. 167, стовпцї 333—334); другого уступу, що починає ся від слів „Рече же“ — там нема.

Г. Крехівська Палея стор. 208—209.

(Ѻ брани Їаковли съ англмъ) Й въставже [Исковъ] поѩ ѻбѣ жене своѩ и вї. сна своа, и минѹвъ пришествиѥ и поѥмъ ѩ и минѹвъ водоточье и преведе[е] все своѥ, самъ же йдѧше въ следъ йхъ. Й борѧш[ся] с нимъ моужь до ѹтриа крепѧ ѥго анг҃лъ, имже боѩшес[я] Їаковъ Исава брат[а] своегѡ. видевъ же, ѩко не можеть противитис[я] ѥмѹ, сѧгже анг҃лъ за лыста и ѩтъ къпрекьї стегна ѥго и ѹтропи жильї ѥго, и ѹтерпѧ. И реч[е] ємѹ анг҃лъ: ѹже нареч[еши]ся Іи҃ль[1]). понеже бѧше д҃. женьї понялъ не похоти рад[и], но чад[о]любиа требовасѧ.[2]) Темже и ѿ помьїсла дѣемыхъ сѫдитсѧ чл҃къ. ѿ Евера ѹбо Евреи прозвани бысѧ[те], нн҃к же ѿ йздранїа жильї Їаковлѧ Изр҃льти нарѣкостесѧ, сиреч: оумъ зрѧ Ба҃.[3]) Реч[е] же Їаковъ: пѹсти мѧ, взыд[е] бо свѣть! анг҃лъ же реч[е]...*) Їаковъ. реч[е] анг҃лъ: Ѽселе никакож[е] не прозовет сѧ имѧ твое Їаковъ, но Йи҃ль боудет имѧ твоѥ, ѩко ѹкрѣпкьї съ Бг҃омъ и съ чл҃къı силенъ. Реч[е] же ємѹ Іаковъ: повежь ми

*) Тут очевидний пропуск. хоча в рукописї його не зазначено. Читати треба: анг҃лъ же рече: что ти естъ имѧ? онъ же ѿвѣща:

Digitized by Google

имѧ твоє. сиже рече[ѥ]: къскꙋю къпрашаѣши имени моєго, чюдно бо єсть. и бл҃сві тоу и прозва имѧ Їаковъ мѣстꙋ томꙋ: wбразъ бж҃и, ꙗко видѣхъ Бг҃а лицемъ к лицю и спсесѧ дша моѧ. Єгдаже wйде wбразъ бж҃и и взыд[ѥ] слн҃це, се же храмаше стегномъ своимъ. сего рад[и] не ѣдꙋть мсти сн҃ве Ізравли жилы, понеж[ѥ] ѵтерпѧ в проч[ѥ] стегна Їаковлѧ.

[1]) Кол. изъдраниѧ [2]) трековаше [3]) Решта в Кол. vac.

Варіанти виписано з Коломенської Палеї (Палея Толковая, Москва, стор. 167, стовпець 334), де отсе оповіданє є, та дуже вкорочене. Основою єго є оповіданє біблійне (Бития XXXII, 23—30), та прикрашене деякими апокріфічними подробицями.

Д. Крехівська Палея стор. 211—212.

(Бытьє Исава сн҃а Їсакова). Поѧтъ же Їсавъ бѣ҃ жены wт Хананеи и род[и] wт нихъ ѣ. сновъ: Єлифаза, Єлифазъ род[и] Иѳка многострастнаго, Рагꙋила и Євсе и Єглом, Корей. и вселисѧ в горѣ Сиарѣ, си єсть Єдомъ, и wт сего Їдꙋмеи҃нѣ и Ямаликита.

Минꙋвшꙋ же единомꙋ лѣтоу по ѹмр҃твии Исаковѣ пойде Їсавъ на брат[а] своєго Їакова съ сд҃. моуж. Їшковъ же не имѧше вѣры ємꙋ, зане ротилсѧ бѣше къ wц҃ю своємꙋ Їсакꙋ не въстати на брат[а] своєго. ꙁведав же Їаковъ, ꙗко йдеть нань Їсавъ хотѧ погꙋбити градъ єго, и затвори врат[а] граду и начатъ гл҃ати ємꙋ съ град[а] моля сѧ и поминаи҃ ротꙋ, єюже сѧ ротилъ къ оц҃ю своємꙋ Їсакꙋ єще ємꙋ живꙋ сꙋщꙋ, гл҃ѧ, ꙗко смр҃тню ꙁмрꙋ, аще ꙁбию брат[а] своєго Їакова. Не въсхоте ж[ѥ] Їсавъ послꙋшат[и] брат[а] своєг[о] Їаков[а] wт роте своеи҃. тогда рече Їаковъ своимъ сн҃мъ, да оустрелѧть Їсава. и реч[ѥ] Їꙋда: не можемъ сего сътворити, ꙗко братъ оц҃а нш҃его єсть. и вземъ Їаковъ сꙋлицю, послоухъ нарѣкъ Бг҃а wт роте, єже престꙋпи Їсавъ, и вергъ сꙋлицю, просꙋнꙋ сквозе броня въ плечи, и ꙁмрѣ Їсавъ. и сшедше ѩз град[а] Їако[к]лици и погꙋбиша всѧ коя Їсавова. сн҃ве же Їаковли възложиша дань на сны Їсавовы, и платѧше дань дондеж[ѥ] прииде Їаковъ къ Єгупет къ Wсифове, єгоже братиа продаша. єгож[ѥ] слышавше Їаковъ Їwсифа погыбша плакаша [зам. плакасѧ] горко. и наложница Іаковлѧ Вала, рака Рахилина, ли плачюцисѧ ꙁмрѣ. и по ней ꙁмрѣ дщи Їаковлѧ Дина. и быша Їаковꙋ ѣ. печали къ единъ мц҃ѣ.

Digitized by Google

Оповіданє про смерть Ісава з руки Якова напечатав Порфірєв із Временника Георгія Амартола по рукоп. XVI в., що був в бібліотецї Соловецького манастиря (Апокрифическія сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукоп. Солов. библіот. стор. 259), та сей текст хоча по змісту близький до нашого, стилїзований зовсїм відмінно, так що варіантів із него ми не виписували, бо треба б було переписати цїле оповіданє В Коломенській анї Ковельській Палеї сего оповіданя нема.

Digitized by Google

XIV. Патріархи в Єгиптї.

А. Крехівська Палея стор. 212—216.

Повесть ѡ прекраснем Їѡсифе, єгож[е] продаша брат[ї]а̂ зависти ради.

[Брати кидають Йосифа в рів]. По сем же вселиша [зам. вселисѧ] Їаковъ въ Єгиптє[1]), йдеже бѣ виталъ[2]) ѻ҃цъ єго, к земли Хананейстей. йдоша же. рече, братьи Иѡсифова паствити скот ѻ҃ца своєго в Сихемь, Иѡсифъ же в ѻ҃ца своєго бѣаше, то бо бѣ ємѹ сн҃ъ превъзлюбленъıй. бѣ бо добролѣпенъ паче ѻнѣхъ й свѣтлостию̀ лица, й прекрасным Йѻсифом нарицахѹ й, дш҃евньїмь ж[е] бл҃голюбиємь ѹмъзесѧ паче цр҃ьскаго ѹмъсла, мѹдростью бо процвѣте паче старець сѣдинь҃ї, превкрасн бо дш҃ю паче личнаг[о] [3]) своєго wбраза. К немѹ же реч[е] ѡ҃ц҃ь єго Їаковъ: „възлюбленноє ми чадо, йди й посети братью̀ свою̀. пасоуть бо стада в Сихеме, да вижь, здрави ли соуть“.[4]) Йдеже Иѡсифъ ѿ предел Хеврона видети братью свою̀, й ѻбрете и҃ в Дамаскайме. ѹзрѣвши же братиа̀ єго йздалеч[а] й свещаша ѹбити г҃ц҃е: „То єсть превъзлюбленъ сн҃ъ ѻ҃цю й҃шемѹ.*) ѹбиюще [й] ввержемь в ровъ и реч[е]мь ѻ҃цю, ıако звѣръ снелъ єсть.“ **) Єгдаж[е] приде Йѻсифъ къ братьи своєй веселым лицем человаше [sic!] й любезно миръ носѧ имъ ѿ лица ѿц҃а,***) ѻнюже абїе въсташа[5]) ıако звѣриѐ дивий, съклекоша[6]) с него пестрью ризѹ, к[7]— нюже бе ѻболченъ, й скрегтахѹ нань кождо зѹбы своими пожрет[и] хотяще, сверпъ й немилостивенъ wбразъ ıмѣюще ємѹ й бıахѹ сѣго wтрока различною̀ своєю злобою.****) [7]) К нимже Иѡсифъ къздвиже глас свой г҃м: „почто

*) Тут пропускаємо 6 рядків полеміки з Жидовином.

**) Пропускаємо 2 рядки порівнання Йосифа з Христом.

***) Проп. 3 рядки такого ж порівнання.

****) Проп. 7 рядків такого ж порівнання.

Digitized by Google

гнѣваѣтес[ѧ] на мѧ? что ѕло зло сътворихъ пред лицемъ вашим, кое ли зло слышасте ѿ мене?[8]) не ѿ перваго ли и до послѣднѧго слѹшахъ васъ? за бл҃гоѣ ли мое зло въздаѣте?*) ѡц҃ь мои плачетсѧ и ѣще Рахиль по всѧ дни. хощете ли, брат[ї]є, дрѹгый плачь нанести о҃ц҃ю нш҃емѹ[9]) ѡ мнѣ? но пѹстите мѧ, брат[ї]ѣ, да не помрькнета очи Ѥковѹ, ни сведете старости єг[о] въ адъ".**) Вид[ѣ]въ[10]– же себе Ѩсифъ въ зле соуща, не бе во ѳиноудь милоующаг[о], и на молвѹ сѧ ѡбрати съ слезами и въздыханіємъ въздвигъ глас свои гл҃ѧ: „по что вы гнѣваѣтесѧ на мѧ? мл҃твы всѧ [sic! зам. оумл҃стивитесѧ] ѡставите мѧ мало, брат[ї]є, да сѧ помолю! мл҃ти же мои ѕмрѣ, Ѩаков же плачетсѧ ѣ҆ по всѧ дни и доселе. хощете ли дрѹгий плачь нанести о҃ч҃ю [sic!] нашемѹ единачеперьвомѹ настоѩщю и невтолень? молю сѧ всемь вамъ, да не разлѹчюсѧ ѿ Ѩакова, да не снидеть старость его с печалию въ адъ. Заклинаю всѧ вы Бг҃омъ живыимъ о҃ц҃ь нш҃нъ Ѩврааѧма и Ѩсаака, Ѩакова, ѥсперва призвавшаго Ѩврааѧма, рекша: ѩзыд[и] ѩз земла своеѣ и ѿ родѹ своего и ѿ домоу ѡтъца твоего и ѩди в землю бл҃гоую, ѩже ти азъ покажю дати ю тебѣ и семени твоемѹ по тебѣ, ѕмножю сема твое ѩко звѣзды нб҃сныѣ и ѩко пѣсокъ въскраи моря весчисленo. Тако вы Вышнѧг[о], давшаго терпѣніе Ѩврааѧмови приносѧща Ѩсаака сна своего на жертвѹ, да вменитсѧ в похваленіе его! тако вы Бѧ ѩзбавлешаго ѿ смр҃ти и давшаго ѡвенъ къ него мѣсто на жертвѹ на Ѯлкафрос! тако вы Бѧ стг҃о давшаго Ѩакова бл҃свніе ѩзъ ѕстъ Ѩсаака о҃ц҃а своего! тако и вы сѣшедшаго съ о҃ц҃и нш҃ими в Харашн в Месопотамию, ѳнюдѹже приде[є] и Ѩврааѧмъ! тако вы Бѧ ѩзбавлешаго Ѩакова ѿ скорби и рѣкша дати емѹ бл҃свніе! да не лишенъ боудѹ ѿ Ѩакова, ѩкоже ѿ Рахили! да не плачетьсѧ мене, ѩкож[е] и Рахили и да не мерькнѹть очи Ѩковѹ о҃ц҃ю! чающе вхоженіе его еже к немѹ, послати мѧ къ Ѩковѹ о҃ц҃ю нш҃емѹ. слезы моѧ прнемлюще послите и пѹстите к немѹ! заклинаю вы Бг҃омъ живым о҃ц҃ь своихъ!"

Ѳниже не послѹшасѧ [зам. послѹшаша] єг[о] [10]) и къвѣргоша в ровъ не ѩмѹщи водьі, Бѧ[11]– не боѩщасѧ.[11]) а҆ ѳномѹ емлющюс[ѧ] за ногы ихъ, плачющюс[ѧ] и гл҃ющю: „помилѹйти мѧ, брат[ї]є мои!"***)

---

*) Проп. 5 рядків такого ж характеру.

**) Проп. 12 рядків полеміки з Жидовином.

***) Тут пропуск. 26 рядків порівнання з Христом.

Digitized by Google

[1]) Кол. vac. [2]) Кол. обитал҃ъ [3]) Кол. дод. добраго [4]) Кол. кудуть [5]) Кол. немѣстивно похытиша и [6]) Кол. исторгоша [7–7]) Кол. vac. [8]) Кол. на мѧ [9]) Кол. моемоу [10–10]) Кол. Солов. vac. [11–11]) Кол. Солов. vac.

Отсей текст так само як і дальші оповіданя про Йосифа — частки обширного твору сьв. Єфрема Сирина, звісного і в нас в перекладах на мову церковну „Слова о Іосифѣ Прекрасномъ“. Грецький текст є у всїх виданях творів сьв. Єфрема. Слово се не що, як гарний роман оснований на бібліїйнім оповіданю про Йосифа, та тілько оповіданє се розширене апокріфічними вставками взятими мабуть із Талмуда і лїричними уступами, скомпонованими самим сьв. Єфремом. Маючи повний переклад „Слова“ в рукописї о. Теодора з Дубівця ми беремо далї деякі єго части і з сего другого списка, а деякі з Крехівськоі Палеї, що має більше уступів з твору сьв. Єфрема, ніж Коломенська Палея (Палея Толковая, Москва 1892, стор. 168—181) і ніж Соловецька Палея ч. 635, з якої вирівки опублїкував Порфірєв (Апокр. сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. библїот. стор. 149—158); з обох сих видань ми виписали до сего уступу декілька варіантів.

Б. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 482—484.

[Плач Йосифа в ровї.] Вѣвръженноуже быв'шоу Іѡсифоу къ рѡвоу поустыїни, грѣкими слезами и плачем лютым плакашес[а], гор'ко самого ѡц҃а плачасѧ гл҃юща съ въздыханіи нежрѣлными: „призри, ѡч҃е Іаковѣ, на приключшеѥсѧ чадѡ твоеѥмѡ! ѩко сѣ въ рѡвъ въврѣженъ ѥсмь ѩко мр҃твъ. сѣ самъ чаѥши мене възвратитис[а] къ тебѣ, ѡч҃е, и ѩнѣ лежоу въ ровѣ ѩкож[ѥ] разбоинник. Сам, ѡч҃е, рекль ѥсн мнѣ: ѩди, посѣти братїю свою и стад[а] и възвратисѧ къ мнѣ скоро! и сѣ тїи ѩко влъци сверѣпи быша и съ гнѣвомъ разлоучиша мѧ ѿ тебе, добрыи мои ѡ҃ч҃е. оуже бо не имаѥши мене видѣти ни гласа моего слышати, ни паки старост[ь] твоѧ подобритсѧ мною, ни паки и ѧзъ пр҃пдвныхъ твоихъ сѣдин не оуѕрю, ѩко горе мр҃твыца погрѣбен ѥсмь ѧзъ. плачисѧ, ѡч҃[ѥ], чада своего и чадо ѡ҃ч҃а [sic! зам. ѡц҃а] си, ѩкож[ѥ] ѩздѣт'ска разлоучень быхъ ѿ лица твоего! кто бы ми дал голоубицоу кѩмлаюцоу бесѣдам, да прелетѣв'ши възвѣстит старости твоеи плач мои! ѩщезноуша ѡчи шт слезъ и въздыханіѧ. ѩзмлъче грѣтан[ь] и нѣс[ть] помагаѧи. ѡ земле, земле, възопив'шїѧ къ Бсч҃ стмоу за Ѩвела праведнаго оубіенаг[о] без правды, ѩко-

Digitized by Google

ж[є] преданїє є҃с[ть] ѡ̑ правдѣ і҃сперва, а҃ко и̑ земл҃а възопила є҃с[ть] за кров праведнаг[о], — таж[е] и̑ и҃нѣ възопїи къ І҃аковоу ѡ̑цоу моє҃моу повѣдаю҃щи є҃моу а҃вѣ приключшам ми см ѳ̑ братїа!“

Є се також уривок слова сьв. Єфрема Сирина про Йосифа Прекрасного, пропущений у всїх звісних нам списках Палеї.

В. Крехівська Палея стор. 217—220.

[Брати продають Йосифа в неволю; плач Йосифа на гробі матери.] Єгда же сверпи̑ ввергоша в ровъ Йѡ̑сифа, седоша а҃сти и̑ пити с радостию̑ великою̑. възлежащим же и҃мъ в радости велици, възведоша о҃чи свои̑, видеша кѫпца Измаалтѧнина и҃дѫща въ Єгупетъ, и҃доущи с велѣдьї носящи драмефьї. и̑ гл҃ше к себѣ: „велми лѣтши намъ є҃сть продат[и] Йѡ̑сифа странным симъ кѫпцемъ, да шед ѹмреть на чюжей земли. не боуди рѫка наша на братѣ нашемъ.“ и̑ абїє а҃ко звериє дивии̑ изведше и̑з рова и̑ продаша и̑ кѫпцемь, не поманѹвше печали ни скорби о҃ца своє҃го.

Кѫпчемь [sic!] же и҃дѫщим въ Єгупет дойдоша мѣста оу [в рєп. хибно ѡ̑] Продрома, и҃дѣже бѣ гробъ Рахильнъ — тѣ бо бѣ ѹмрѣла на пѫти ѿ Продрома възвращающю см І҃аковѣ в Мєсопотамию. Єгда же виде Йѡ̑сифъ гробъ мт҃ри своєи̑ Рахил[и], тѣкъ паде на гробѣ и̑ въздвигъ глас свои̑ плакашас[а] съ слезами и̑ въпише в горѣсти дш҃а своє҃а гл҃м сице: „ѡ̑ Рахили, Рахили мати моя̑! въстани ѳ̑ перьсти и вижь є҃гоже любила є҃си, Йѡ̑сифа, что є҃моу бы̑с[ть]! се а҃ко пленник вѣденъ бы̑ваю въ Єгупет чюжимї рѫками, а҃ко злодей. брат[ь]а моя̑ нага мл҃а продаша в работѫ, и̑ Ѥкокъ не весть сего, а҃ко проданъ бы̑хъ. Ѳверзи ми, мт҃и моя̑, гробъ, и̑ приими мл҃а к собѣ! боуди гробъ сен ѻ҃дръ тобѣ и мнѣ. приими чад[о] свое, да не боудѫ лишенъ ѳ̑ Ѥкова напрасно, як[о]же ѳ̑ тебе лишенъ бы̑х. послѹшай, мт҃и моя̑, въздаханїа̑ [sic!] моє҃го и̑ горкаго плача, приими мл҃а к собѣ въ гробъ. ѹже бо не можета ѡ̑чи мои̑ слезъ точит[и] ни дш҃а моя̑ может плакат[и] ѹже въздыханїє҃мъ. не слыша ли глас сн҃а своє҃го Йѡ̑сифа? с нѫжею и҃дѫ, не хощеши мене прият[и]? Иакова призвах и̑ глас[а] моего не слышах. се нн҃ѣ паки̑ тебѣ призываю̑, и ты не хощеши мене слышати. да ѹмрѫ седмь̑ надъ гробомъ твоимъ, да на чюжю землю не прейдоу а҃ко злодей“.

Digitized by Google

.. Й єгда видеша вси Ізмалтяни коупившии Ѡсифа, ꙗко текъ падъ надъ гробомъ мт҃ри своеѧ Рахили, гл҃ахѫ к собѣ: „сї юноша чари хощет намъ творит[и], да възможет ѫбѣжати ѿ нас. имемь ѫбо й связемъ крѣпко, да не всемъ намъ печалъ створит“. приступивъше же к немѫ й рѣша: „къстани ѿже, чарѫю, да не продадше тебе над гробомъ симъ й погѫбимъ злато, єже на тѧ дахомъ!“ въставшю же Ѡсифѫ Ѿ греба видеша лице єго ѡпѫхше Ѿ многаго плача въпрашахѫ єго кротко гл҃ще: „что ѫбо плачеши люте, ꙗко ѡнележе ѩзре гробъ сѣ стоѧщь над Продромом симъ? то ѫже страхъ йзгна Ѿ ср҃дца своєго дерзно гл҃ы: то по что єси дѣло й по что продан єси? ѡни же пастоуси, иж[е] продаша тебе намъ, реша: храните, да не ѫбегнеть Ѿ васъ на пѫти! й се мы без греха єсмьї. гл҃и же намъ йстинѫ, рабъ ли йли свободь? рчи намъ, что рад[и] нападъ на гробъ сий прилежно? мы тѧ кѫпихомъ, господ[ї]є єсмы твой, то оуже рци намъ ꙗ҆ко рабъ. аще ли ти нас [не] хощеши, то комѫ имаши рещи? рабъ єси нашь. ꙗ҆кож[е] рѣша ѡни пастѫси: Ѿбежати хощет Ѿ васъ намъ ѫсѣвшим. но рци намъ оуттѣшивши ꙗ҆вѣ, что єсть дѣло? ꙗ҆кляєши бо сѧ намъ, ꙗко свободь єси, й не хощем тебе имет[и] ꙗ҆ко рабъ, но ꙗ҆ко брат[а] йли ꙗко сна възлюбленна. видимъ бо на тобѣ свободѫ великѫ й великъ разѫмъ в добре ѵчинений. достоинъ єси цр҃ю предстоѧти и с҃ лможами чс҃ть прииммат[и]. доброта бо твоѧ в велий власти тѧ ѫстроит[и] имаєть въ скорѣ. боуди же намъ дрѫгъ! знаємъ, в нж[е] аще ведем тѧ. кто бо тебе не имать любит[и] ѿ трока добророднa сѫща й красна ѿчима й премдра?“

Ѡвѣщав же Йѡсиф реч[е] к нимь съ въздыханїемь: ни рабъ єсмь бы҃лъ ни татъ ни чародей, ни паки что съгрѣшивъ проданъ бых вамъ. нъ възлюбленъ сн҃ъ ѻ҆ц҃ѫ моемѫ быхъ й мт҃рї своеи прекъзлюбленъ сн҃ъ. ѡни же пастѫси братьа ми сѫть, й ѡц҃ь мой пѫсти мѧ видет[и] йхъ, здрави ли соуть. ѻ҆ц҃ь бо чад[о]любець бе й печашес[ѧ] ими, замедлиша бо на горах тѣхъ. того рад[и] пѫсти мѧ видети йх. они же ємше й продаша в работѫ, завистию великою Ѡвергоша мѧ Ѿ ѻ҆ц҃а, не могѫще зрет[и] любви, ѥюж[е] любяше мѧ ѻ҆ц҃ь мой. гробъ же й сей, йже стоить, мт҃ри моѣи єсть. єгда бо йдяшѧ ѻ҆ц҃ь мой й веде нас сюдѫ й приде Ѿ мѣста йдѣже кн҃и перѣке, мимоидѫщю же сюдѫ ѩмре мт҃и моѧ й погребѣна бы[ть] в сем гробѣ“.

Слышавше ж[е] ѡни плакашас[ѧ] зань й гл҃аша ємѫ: „не бойсѧ, юноша! на великѫ чс҃ть йдеши къ Єгупет. ѻ҆бразъ бо твоѧ ꙗ҆кляєт

Digitized by Google

доброродство твоє. дерзай паче, йзкыл бо êси зависти брат[ь]â твоєа предавшиx тѧ.

В Кол. анї Солов. Палеї сего уступу із Слова сьв. Єфрема нема.

Г. Крехівська Палея стор. 222—225.

[Плач Якова над Йосифовим плащем]. И ѿвѣдоша же кѵпци ж[є] Йѡсифа въ Єгиптѣ. реша же брат[ї]â Йѡсифова: не йздаймъ[1]) цѣныї Йѡсифовыї, ѩко цѣна крови êсть, но кѵпим собѣ сапогы̀ї и расперемъ цѣнѵ êго. (*) Възврати[2]— жес[ѧ] Рѵвимъ к потокѵ и не ѵзре Йѡсифа в потоцѣ, и растерза ризы своѧ и реч[є]: се Йѡсифа нѣс[ть] в потоцѣ! азъ же камѵ [sic!] йдѵ![2]) реч[є] же Гадъ сн҃ъ Зелфинъ, д҃. сн҃ъ Їаковль: брат[ї]є, не тѵжимъ, что речемь ѡ҃цю нш҃емѵ Їаковѵ! но заколем козель, йсточимь кровъ на свитоу Йѡсифлю и реч[є]мь къ ѡ҃цю своємѵ: познай свитоу, си[3]) êсть брат[а] нш҃его Йѡсифа. гл҃ъ же си годѣ быс[ть] прѣд всѣм[и].[4]) И пришидши [sic!] заклаша колезь [sic!], ѡкровавиша свитоу Йѡсифлю и послаша[5]) къ ѡ҃цю своємѵ гл҃ше: ѡбрѣтохомъ сию ризѵ на гораx повержену и познаxомъ вси, ѩко си ѡ҃дежда брат[а] нш҃его єсть Йѡсифа, Йѡсифъ[6]— же аще гдѣ єсть, не вѣмы̀, но мним, ѩко звѣрь лютъ снѣлъ и êсть[6]) и[7]— в печали êсми вси êго ради. и того рад[и] послаxом к тобѣ, ѻ҃че, пестрѵю сию ризѵ Йѡсифовѵ, не ѻ҃брѣтше брат[а]: познай же ю самъ, аще êсть сн҃а твоего? мы̀ бо вси познаxом, ѩко Йѡсифова êсть.(**)[7])

Єгда же ѵзрѣ Йѩковъ сн҃а своего свитѵ, и в'зопи плачемь горкымъ и риданїемь рѣкъ: „сн҃а моего Йѡсифа риза си êсть! чадо[8]—) мое, чадо мое Йѡсифе, како дн҃ь погыбе дн҃ь ѻ҃чию моею![8]) звер ли снеде сн҃а моего?“ — рыдаâ гл҃ше въздыxанїемь немольчным.[9]) „почто не йзъеденъ быx âзъ в тебѣ мѣсто, сн҃ъ мой! почто не срете мене звѣрь той, дабы сѧ мене насытилъ, а тебѣ бы шставилъ, сн҃ѵ мой! почто[10]— мене зверь тои не растерза![10]) почто ємѵ азъ не быx брашно! се[11]— полагаю ризѵ твою пред ѻ҃чима твоима [мб. моима]. ты, чад[о], ѻ҃кропи ю кровию, âзъ ѻ҃кроплю слезами.[11]) ѵвы мне, ѵвы мнѣ! ѵтроба моâ[12]) матеть тебе рад[и], Йѡсифе, и[13]— весь съставъ тела моего тлѣеть ми тебе рад[и], чадо моє Йѡсифе![13]) аще быx вѣдалъ, сн҃оу мой

*) Тут пропуск. 7 рядків порівнання з Христом.

**) Тут пропуск. три рядки порівнання.

Digitized by Google

Ѝ҃осифе, гдⷭ҃ вьсѣнъ быс[ть] и̑ гдⷭ҃ тⷭ҃ло твоѐ ѐсть[14]) и̑ лица твоѐго, сн҃ѹ мои̑ Ѝ҃осифе![15]) азъ[16]– ѐсмь вина см҃рти твоеи̑, чад[о], и̑ азъ, чад[о], вин҃ѹ тⷭ҃ послахъ на пⷭ҃стїню̀ видѣти брат[ї]ю твою̀ и стада. въсплак[а]ша [зам. въсплакасѧ] и̑ сѣтвю̀ по всѧ часы̑, дондеж[е] снид[в] въ адъ, сн҃в мои̑, къ тебѣ. и̑ в тела мⷭ҃сто ризв твою̀ положю̀ пред ѡ҃чима моима, слезѧ не престаи̑.[16]) развмѣх҃[17]– бо тⷭ҃ чюдна и̑сточника цⷭ҃ломвдрию̀. но горить ми вътроба, любимоѐ ми чадо, тебе рад[и], Ѝ҃осифе! како ли възмогв вътешити сѧ, не вⷭ҃дⷭ҃ тебѣ, Ѝ҃осифе?[17]) но и̑ се паки риза твоа̀ на и̑но сетованїѐ вокодит мѧ, чад[о] мое Ѝ҃ѡсифе. се бо виждю, ꙗ̑ко нⷭ҃с[ть] растерзаниа̀ на ризѣ твоеи̑, ѥ̑сть бо цⷭ҃ла всѧ. ꙗкоже[18]– бо непщю̀ш: нⷭ҃с[ть] бо тебе зверъ снⷭ҃лъ, любимоѐ ми чад[о] мое,[18]) но рⷭ҃кама чл҃ческама съвлеч[е]нъ ѐси и̑ повїѐнъ ѐси. зверъ[19]– бо не и̑мат ѥ̑стⷭ҃ства таковаго преж[е] съвлещи и̑ потом и̑зъи̑сть[19]). а̑ще бо зверь и̑зъи̑л бы̑ былъ,[20]) ꙗкож[е] рⷭ҃шⷭ҃ [sic!] брат[ї]ꙗ твоа̀, то риза бы твоа̀ растерзана[21]) бы̑ла на многы̑ части.[22]) не[23]– здеть [зам. ждеть] бо зверь преже тебе[24]) съвлещи и̑ потомъ насытитисѧ тебе[24]) плоти твоеи̑. а̑ще л[и] бы̑ пакы̑ зверъ съвлѣкъ тѧ и потомъ бы снелъ, то риза твоа̀ ѡ̑стала сѧ бы̑ бес крови.[23]) се бо не виж[ю] на неи̑ хапанїа̀ звбъ ни торганїа ноготъ. Ѳкздв[25]) ѥ̑сть кровь си[26]) на ризе твоеи̑? а̑ще бы̑ ѥ̑динъ[27]) на пⷭ҃стыни, то и мнѣ бы̑ ѐдино сетованиѐ и̑ риданїѐ, да сетвю̀ Ѝ҃осифа и ридаю ризъ.[28]) два сетованїа̀[29]) сетвю[30]) и̑ два плача въсплачю[30]): въспла[чю]сѧ люте ѡ̑ ризе, како съвлеч[е]на быс[ть], и како ѥ̑дина быс[ть], чадо моѐ![31]) вмрв вже,[32]) Ѝ҃осифе, чадо мое,[33]) подпорѣ [sic! зам. подпоро] старости моеи̑! риза твоа̀ да снидеть съ мною въ адъ, не хощю бо свѣта сего зрети разроꙋченъ[34]–) ѡ̑ тебе. не быс бо,[34]) сн҃ѹ мои̑ Ѝ҃осифе!

Слышав[ше] же[35]) сна̀ събрашас[ѧ] вси сн҃ве ѐго и̑ дщери и̑ приидоша вътешити ѐго. и̑ не хотеша вⷮ҃шитис[ѧ] гл҃ѧ, ꙗ̑ко да снидв къ сн҃в моѐмв сетва̀ въ адъ! и̑ плакаша [зам. плакасѧ] ѐго дн҃и многы.

[1]) Кол. изъѣдаюмъ [2–2]) Кол. vac. [3]) Кол. аще [4]) Доси у о. Теод. з Дуб. vac. [5]) Т. з Д. пⷭ҃стиша [6–6]) Т. з Д. vac. [7–7]) Кол. vac. [8–8]) Т. з Д. vac. [9]) Т. з Д. vac. [10–10]) Т. з Д. vac. [11–11]) Т. з Д. vac. [12]) Кол., Т. з Д. ми сѧ [13–13]) Кол., Т. з Д. vac. [14]) Тут в Крех. пропуск; в Кол. читаємо далї: да шедъ къхъ отерзалъ сѣдины своя надъ твою красотою; у Т. з Д читаємо: да шедъ сѣдины свои растръгаю над красотою его! [15]) Т. з Д і Кол. мають тут іще речене пропущене в Крех. ѹ̑же не хощь жити не видѧи Ѝ҃ѡсифа [16–16]) Кол. vac. [17–17]) Т. з Д. vac. [18–18]) Кол. vac. [19–19]) Т. з Д. vac. Кол изъѣсти [20]) Кол., Т. з Д. аще бо бы звѣремъ изъѣденъ [21]) Кол исторгана, Т. з Д. растръгнена [22]) Т. з Д. на кѫсы [23–23]) Кол. vac. [24]) Т. з Д. vac.

Digitized by Google

[25]) Відси до кінця Кол vac. [26]) Т. з Д. єсть [27]) у Т. з Д. читаємо се місце так: Ащѣ бы ли ѣд[и]нь звѣр был [28]) Т. з Д. ризы [29]) Т. з Д. двѣ сѣтованій [30]) Т. з Д. vac. [31]) Т. з Д. має вірно: и како йснѣдено быс[ть] мое чадо [32]) Т. з Д. да оумрж [33]) Т. з Д. свѣте мои [34]) Т. з Д. vac. [35]) Весь останній уступ у Т. з Д vac.

Є се дальший уступ із повісти сьв. Єфрема, уміщений в Палеях з звичайними палейними додатками та за то з деякими скороченями супроти оригінального тексту сьв. Єфрема. В Коломенській Палеї (Палея Толковая, Москва 1892) уступ сей читаєть ся на стор. 171—172, стовпці 342—344; є також, значно скорочений, і в Соловецькій Палеї ч. 635 (Порфирьевъ, op. cit. 151). Варіанти до тексту, який є в Крехівській Палеї, ми виписували з Коломенської Палеї і з суцїлного тексту Слова сьв. Єфрема, що міститъ ся в рукописї о. Теодора з Дубівця (стор. 475—510, гл. стор. 488—490). Текст Крех., як бачимо, повнїйший і від Кол. і від Т. з Д. Остатнїй уступ сего тексту — дословно взятий з Біблїї (Бития XXXVII, 34—35).

Д. Крехівська Палея, стор. 228—234, 238—240.

[Йосиф і Пентефрієва жінка.] Измалтѧне же кѹпивше Ѩсифа ведоша и въ Єгипет и помышлѧюще, ꙗко красоты ѥго рад[и] злато много приѩти ѿ ѥтера[1]) велмож[и]. йдѹщимъ ж[е] имъ сквозе град срете и Петефрии, кластелинъ[2]— цр҃а єгупетьскаг[о][2]). и ѹзре Ѩсифа ѿтрока[3]) вл҃гообразна[3]) въпрашаше и гл҃м: рцете ми, кѹпци, ѿкѹдѹ єсть ѽноша сеи? не носит бо того[4]) ѡбраза, йже[5]) вы носите, зане вси вы Измалтени єсте, а сеи прекрасенъ ѥсть. Измалтене же рѣкоша: проданъ[6]— єсть намъ.[6]) вѣлми добророденъ єсть[7]) и велми разѹм[ен]и че[с]т[ен] ѻтрок сеи, и[8]— дшевнаа ѥго премѹдрость паче телесныѣ красотыѣ.*)[8])

Дав же имъ Петефриѩ[9]) цѣноу єлико хотѧхѹ, любокнѡ коупи оу нихъ Ѩсифа и веде и въ домъ свои, йскѹшаше[10]) и и хоте ѹвѣдети житье ег[о]. йстиннаа[11]) вѣтвь прѡдбнаго семени, пра-

---

*) Тут пропускаємо 26 рядків палейної вставки, де порівнюють ся продажа Йосифа Ізмаіл'тянами с продажею Христа Юдою і переданем його Пилатови. Зазначимо тут тілько очевидні натяки на знаменитий новозавітнїй апокріф звісний під назвою Нїкодимового евангелия, а власне взяту з відти назву Лонгина, сотника Пилатового і ось яке про него оповіданє: Логинъ же сотникъ снемь ѕко ѕеркѣсъ съ главы своѣ простеръ пред ногама Іѣсоѵима гл҃м: Гй, не достоинъ вси по земли ходит[и]. Повний текст сего апокріфа війде в другий том нашого видання.

Digitized by Google

веднаго семени Авраам[а] и Исаака [и] Іакова растяше в добродетели и въ мнозѣ вѣстроєний въ домѣ Петефриєве, живыи[12]) в мирѣ, ѡчима же и словесьі цѣломѫдримьі[13]) имѣ Бга сто непрестанно пред ѡчима своима, вся вѣдяшаго[о][14]) Бга,[15]) избавлешаго и з рова страстей[16]) и ненависти братня. обаче сръдце емѫ часто в печали бѣ ѡ оци своемъ Иковѣ. зрѣ же Петефриі юноши строина,[17]) многаго разѫма и добраго слъженїа, и все, елико имѣаше, предасть в рѫцѣ Иосифли, весь[18]— домъ свои,[18]) а Петефриі не владѣаше ничтож[е] токмо[19]) хлѣба, иж[е] ядяше на трапезе. видеше бо Иосифа, яко[20]— вѣренъ есть, и блсви Бъ домъ Петефриовъ Иосифа рад[и], и блвние Гсне бе надъ всемь имениемь и в сѣлех и в домѣ его. видѣв же Петефриі радоваше сѧ ѡ Иосифе,[20]) яко зѣло вѣренъ ѣсть,[21]) искѫсивъ его, яко множашас[а][22]) именїе его в рѫкѣ Иѡсифѣ. и бѣ радость велика в рабеех его, въ рабынех, въ всехъ добре бывающихъ.[23])

Госпожа[24]) же его видевши Иѡсифа прекрасна соуща и разѫмна, и оуязвисѧ сръдце ея любовию сотониною, и зра[25]) хотяше с нимъ быти[26]) и тщашес[а][27]) чистого того[28]) источника челомѫдрию въврѣщи[29]) в рокъ любодеанна, многи козни твораше по вся дни на прелщенїе его[30]): ризы изменяюще по вся часьі и лице ѫмьівающе и мажюцис[а] и[31]— мониста повешаюци,[31]) помаваний сатанины и смехьі мерьзькьіми[33]) льстяции[34]) яко змиа праведнаго. сама бо паче погыбѣ симы ѡбразьі злыми, льстяции праведнаго дшю. Иосифъ же страхом биимъ ограженъ ни поне словомъ еи обѣщасѧ.[35]) видеши ж[е] она, яко премногыхъ красотъ дѣла[36]) празно превыва ѣть,[37]) болшими разъжизашес[а] сѣло и распалашес[а], не вѣдяци, что бы[38]) створила емѫ. послед[и] же ѫмьісли бестоудно слово[39]) и призва и на дѣло неправедно,[40]) призиваюци[41]) яко змиа излиати нань ядъ нечстый,[42]) глюци сице бестоудно: „лязи со мною, не бой сѧ Жиоудъ![43]) дерзни на ма, да наслажюсѧ азъ твоеа красотьі. насладисѧ и ты моеа красотьі.[44]) многьі постелѧ ослабѫ даютъ.[45]) владееши бо тьі всемъ домомъ и не смеетъ никтоже внити к намъ ни слышит никто же дѣла наю. аще ли моуж[а] моего боисѧ не хощеши, азъ его ѫморѫ давши емѫ ѡтравѫ".

Ѻньже непобѣдимою[46]) дшею и тѣломъ в толци боури матезѧ[47]) не погрѫзисѧ, но Жкрузе[48]) все реченное ею страха ради биа сохранпаго[49]) без порока непобѣдньімъ[50]) вѣстроениемъ. и звецїа[51]) прядбнымі гли и словесьі цѣломѫдреными къ своей ѡспожи: „не имамъ сего грѣха сътворит[и],[52]) гжа моа, Бга бо сѧ

Digitized by Google

бою сѣго.[53]) гдь мои все имѣніе свое пред[а]сть ми, йже в домѣ, иже по селомъ[54]), й нѣс[ть] кромѣ мене[55]) ничтоже еже не в моєю рѣкѣ развѣе тебе, гжа моя, понеже[56]– ємѣ жена єси.[56]) неправедно бо есть дѣло[57]) толикою любовь[58]) творѣщи гѣскѣ и селикѣ кѣць злѣ[59]) створит[и] пред Гмь видящимъ таины". сиа ѣко прпдбныи гли вѣщала[60]) Йѡсифъ выни[61]) къ своєй гжи, ѣча й запрещаа єй никакож[е] послушати змиа. но ѡна[62]) єще раждизаше[м] тщею[63]) сластью кипящею в ней, часто взираше[64]) времени[65]) нѣждею хотящи[66]) Йѡсифа. зре же Йѡсифъ жень, ѣко хощеть прельстити его, ѡчи свои възведе къ Бгу[67]) й часто молашес[м] гла сице: „Бе ѡць йшихъ Авраамовъ й Исааковъ й Іаковль, йзбави ма ѡ звери сего лѣкаваго, да не боудѣ чюжь[71]) ѡцю[72]) дѣлы злыимы, възлюбившихъ та сѣло, ѡ Гй."

Истинно[73]) любовъю призываше[е] Йакова: „ѡ Йакове ѡцѣ мои, помолися прилѣжно[74]– мене рад[и] къ Бѣ,[74]) ѣко люта[75]) брань въста на ма хотящи разлѣчити ма ѡ Ба. женьскаа смрть[76]) горши ѣсть приселенна[77]) первеѣ[78]) ѡ братїа: та бо смрть дшю разлѣчаѣть ѡ Ба. се азъ вѣмь,[80]) ѡче, ѣко млтва твоя взыдѣ къ Бгу зань[81]) й того рад[и] избавленъ[82]) ѡ смрти рва.[83]) нѣ паки помолис[а] Бышнемѣ, да йзбавленъ боудѣ ѡ лва[84]) нашедшаг[о] на твое чад[о]. не имѣща ни стоуда ни страха бити. къ брат[ї]й своєй йдохъ й зверие ми быша аки волци:[85]) творженъ быхъ[86]) ѡ тебе й[87]– въ Єгупетъ вѣдѣнъ быхъ[87]) чюжим[и] рѣками. се паки зверь зде ма оусрет[е]. да молис[а], щѣе прпдбне, за свои снъ Йѡсиф, да не ѣмрѣ пред Бмъ нщимъ дшею!"

И быс[ть] ѣко не послуша гжа своеа еж[е][88]– быти с нею,[88]) имше бестудно мдраго й влечаше[89]) къ собе сътворит[и] с нею безаконїе. ѡнже видевъ премножество[90]) бестудіе жены то, напрасно на преддверіе[91]) йстече[92]) ѡставль ризѣ свою в рѣце еа, сломль[93]) вса сети дїавола. Йакож[е] бо[94]) етерь[94]) ѡрелъ егда видить лъвица,[95]) высоцѣ възлетаѣть,[96]) також[е] Иѡсифъ йзбежа[97]) ѡ сети дьяола.*) жена же видевши, ѣко сице йзбеже, ѣжасесм, въ страсе велице быс[ть], мыслаше, како лгати на праведнаго словесы лютыми мѣжѣ своємѣ, да мѣжь еа слышавъ

*) Тут пропускаємо пів рядка — якусь неясну рефлексию, де в рукописї зазначений та не виповнений якийсь пропуск.

Digitized by Google

ражжетсѧ ꙗростью и ѕвїєт Иѡсифа.[98]) „азъ єдина ѡ҃слабѕ прииѧѕ, не бо терьплю в домѣ видети сицевыѧ красоты[99]) мне лишаємь[100]) ѡ҃ него“. призвавши[101]) рабыѧ҄ и рє҃[є] имъ: „видисте ли, что сътвори рабъ сии҆ жидовинъ! моужь мои поставил єсть[102]) властелинъ[103]) надо всемь домомь своимь, ѡ҃нь же въсхоте и҆ быти съ мною бестоудно. не довле бо[104]) Иѡсифови власть домѣ моєго, но и҆ мене въсхоте лишити моєго мѣж[а]“.

Єгда же прид[є] моужь ѥ҆ѧ ѡ҃ полаты҄, вземши[105]) ризѣ Иосифовѣ показа мѣжеви своємѣ поимы[106]) дѣющи: „ꙗко цѣломудрено[106]) ты[107]) єси навычилъ[108]) раба своєго жидовина[108]) досажат[и] и҆ рѣгатис[ѧ] мнѣ, жене твоє҆и҆!“ ѡ҃ньже[109]) слышавъ авїє҆ ѿтъ вѣрѣ словесемъ жен[и]нимъ гл҃ше: „ꙗко сице ми створї҆ мѣжь жидовинъ, є҆гож[є] ввѣлъ. єси порѣгати ми! реч[є] бо ми: бѣди съ мною! азъ ж[є] възпихъ и҆ ѡбеже ѡ҃ мене ѡ҃ставль ризѣ своѭ.“ быс[ть] же ꙗко ѕѣлыша гнѣ є҆го рече жены своє҆ѧ гл҃ши: „сице сътвори мнѣ рабъ твои҆!“ — и҆ разгневасѧ ꙗростїѭ Петефриі҆, поимъ Иѡсифа вверже в темницю, и҆деже ѕжникы цр҃евы҄ держать, и҆ повеле ѕтвердити є҆го.

[Пропускаємо дальше оповіданє про побут Йосифа в темниці, про сни хлібаря і винаря фараонового вияснені Йосифом, про сон Фараона також вияснений Йосифом і про поставленє Йосифа намістником Єгипту, — се оповіданє, в Крех. Палеї стор. 233—238, є парафразою або й дословним повторенєм бібліїйного оповіданя (Бития XXXIX, 21 до XLI, 46), — і подаємо тут докінченє оповіданя про Пентефрия і єго жінку, про котрих в Біблії по увільненю Йосифа з темниці нема нїякої згадки].

Се Їѡсифъ седмаше на колесници фараѡ҃ни, вса велможа предстоѧхѫ ѥ҆мѹ, ѡ҃крѣстѣ колесница и҆дмѫ[110]) и҆[111]– покланѧхѫсѧ пред нимъ,[111]) зане бѧхѫ слышали и҆з ѕстъ фараѡ҃новъ, ꙗко быти є҆мѹ второмѹ цр҃ѹ надъ Єгиптомъ.

Видеж[є] Петефриі҆, вверги Иѡ҃сифа к темницю, преславнѹю тѹ вѣщь: седмі҆[112]) на колесници фараѡ҃нї Иѡ҃сифъ с велиє҆ю славою — ѕбоѧсѧ ѕѣло и҆ ѡ҃лѣчисѧ ѡ҃ велмож и҆ ѡ҃йде[113]) в домъ свои҆. и҆ влезъ[114]) съ страхомъ и҆ трепетомъ начатъ гл҃ти къ жене своє҆и҆: „аще бы вѣдала, жено, како[115]) знаменїє преславно дн҃ь![116]) Иѡ҃сифъ бо, рабъ нш҃ь, гнь҃ намъ быс[ть] всеи҆ земли єгупетьстеи҆, съ славою на колесници седит фараѡ҃ни,[117]) преславлене [sic! зам. прославленъ] всеми. азъ же ѡ҃ страха[118]) и трепета не могыи҆ и҆ ꙗвитисѧ Иѡ҃сифѹ, ѕтаи҆всѧ[119]) разлѣчихъ[120]) ѡ҃ велможь.“ слышавшиж[є] жена гл҃а мѣжѹ своємѹ: „не боисѧ! да ти азъ[121]) по-

Digitized by Google

вєдаю свой грѣхъ, єже сътворихъ! азъ бихъ любила Иѡсифа пече [sic! зам. п а ч е] мерьї,[122]) по всѧ днѝ и часьї ѹкрашлхсѧ льстѧщи єго, негли бьїхъ могла с ним бьїти.[123]) и не могохъ ѿйнѹдъ волѧ своєѧ[124]) скончат[и], ни поне словом ѡбѣщас[ѧ]. азъ ихъ єго нѹдѧщи[125]) с собою, ѡнь ж[є] йзбежа вонь йз рѹкѹ моєю и[126]— йзлезе на стегньї[126]) и ѡставль ризѹ своюю ѹ мене; єгда показахъ ти ризѹ єго, йзбеже ѹбо ѿйнѹдь ѡ мене. тоже єсмь азъ ходотаица цр҃ствѹ єго[127]) славьї: аще не бихъ тако рачила Иѡсифа, не бьї всаженъ въ темницю былъ. се ми паче подабаєт хвалѹ имѣти, мнѣ бывши славѣ єго венъ[128]) [sic! зам. к и н ѣ]. пр҃пдбенъ и праведен бис[ть] Ѡсифъ, ако ни йзвести никомѹже. въстани ѹбо, йди с радостию поклонис[ѧ] емѹ с велможам[и]". въстав же Петефринь и йде[129]) и поклонисѧ Иѡсифѹ съ всеми велможами.

[1]) Т. з Д. нѣкоего 2—2) vac. [3]) vac. [4]) тако [5]) ѩкоже 6—6) vac. [7]) дод. ѡтрѡк сен 8—8) vac. [9]) vac [10]) дод. єго [11]) дод. же [12]) живѧше [13]) цѣломждрь [14]) всевндѣщаго [15]) дод. ѡц҃а [16]) съмрти [17]) ѻтроєнїа ѭноша 18—18) vac. [19]) рязѣ 20—20) vac. [21]) ѧзѣло вѣрна [22]) множанше [23]) ѿ всѣм живѹщих им добрѣ [24]) Жена [25]) ѧзѣло [26]) жити [27]) тощашес[ѧ] [28]) дод. и сжца [29]) цѣломждрїа въвлеци [30]) ѻм'наго 31—31) vac. [32]) помаганми [33]) мзр'зенымн [34]) лестящими [35]) словом възирам на ню [36]) дѣло [37]) дод. ѡ нем [38]) дод. єщє [39]) словесьї [40]) неподобно [41]) призирающи [42]) нечстоты [43]) никогож[е] [44]) д.кроты [45]) многїа слоугьї нам въ роущѣ дают [46]) непобѣдим сь[и] [47]) vac. [48]) дод. ѿ сѣкѣ [49]) дод. ѝ [50]) и съ подоб'ным [51]) дод. ѥи [52]) дод. с тобою [53]) vac. [54]) по селѣх [55]) vac. 56—56) vac. [57]) vac. [58]) дод. сътвор'шоу [59]) злобоу великоую [60]) вѣщаѹщи [61]) vac. [62]) vac. [63]) vac. [64]) и часа назирающе и [65]) дод. желающе [66]) и ноудити нача [67]) дод. ѡчѣскомоу [68]) дод. мое [69]) оуморити [70]) ѿ смрти [71]) тоужде [72]) ѿ ѡц҃ѣ [73]) И стена 74—74) vac. [75]) люта [76]) дод. ѧзѣло [77]) принесенныа мн [78]) пръвѣѥ [79]) оубиваше [80]) видѣх [81]) за мѧ [82]) дод. бьїх [83]) рока [84]) рова [85]) дод. скерѣпїе [86]) Ѿтрѣгоша мѧ 87—87) vac. 88—88) vac. [89]) нж ваше влекоущи єго [90]) vac. [91]) предѣлїе [92]) оутече [93]) йзломи [94]) vac. [95]) лов'ца [96]) высоко въспарит [97]) въспарнт [98]) Далї дод. сице реч[е] жена: ѧзѣло лоучше єс[ть], да оумрет Іѡсиф и [99]) сѧ доброты [100]) лишенѣи [101]) дод. рабьї й [102]) vac. [103]) доволѣ [104]) дод. жена 105—105) vac. [106]) дод. ли [107]) наоустил [108]) Їѡсифа [109]) Закінченя оповіданя у о. Теодора троха инше: и повелѣ въсадити въ темницю Їѡсифа съ многою йростїю и врѣменѣм, не помноуѣ бывшоую бѣсѣнїе бжїе въ домоу его и въ селѣх Іѡсифа ради, ни пакьї йспыта словес[а], въ йстиноу ли, нж аѣіе йзрече сжд неправеден нань. [110]) И ѡблече єго въ в'сю пръфирѹ и въсади єго на свою колесницоу, и в'сѣм велможнь пред и ѡкрѣстъ колесницѣ Іѡсифовьї йдѧхѫ [111]) vac. [112]) ако сѣде [113]) дод. текїй [114]) дод ѿтрь [115]) дод. бысть [116]) дод нам же страх велик [117]) дод. съ чстїю [118]) ѿ страхоты [119]) ѡкрад [120]) дод. сѧ [121]) ѩкѣ [122]) без мѣрьї [123]) дод. да сѧ бьїх насладила красоты его [124]) сицѣѧ [125]) дод. лецни 126—126) vac. [127]) дод. ѝ великїѧ [128]) винѣи [129]) дод. съ стоудом.

Анї в Коломенській, анї в Ковельській, анї в Соловецькій Палеї оповіданя сего нема. Є се дальший вирівок із Слова сьв. Єфрема вставлений до Крехівської Палеї; варіанти виписані нами із списка Слова сьв. Єфрема, що є в збірці о. Теодора з Дубівця; стор. 490—501.

Digitized by Google

Є. Іспаський рукопис XVIII в. стор. 7—12.

[Як Йосиф дав себе пізнати братам])... Любилъ ѡѡ Їа҃кова҃ Веніамина в мѣсто Іѡсифа. Й давши имъ Веніамына и подарьки Ѡдалъ воєкождѣ єгипетьскомѹ и послалъ нхъ. Семионъ же рече: Не ѡмисѧ, Ѡче, ѡ то Бенимина [sic!] бер҃ на свои р҃ки и не бѹдетъємѹ криви жаднои Ѡ насъ, ѡ то сам єгѡ бѹдѹ стерегьти прилѣжно. Й ґди пьришьли до Єгип'тѹ, прибыли предъ Ишсифа, поклонилисѧ ємѹ до земьли сѡ с'трахѡмъ и трепетѡмъ, ыко предъ царемь, и Ѡдали ємѹ поклѡнъ Ѡ Ѻца. Прїємь же Іѡсифъ и подаков[ав]ъ и прослави Б҃га в серци свѡемъ, иж єгѡ сподѡбилъ видѣти подарьки Ѡ ѻца своєгѡ. И рек имъ Іѡсифъ: чи здоровъ єсть Ѻц҃ь вашъ? Ѡниже емоу рекоша: здѡровъ єсть Ѻц҃ь нашъ а твѡи рабъ. Іѡсифъ рекъ: Бж҃їй рабъ, а не твой. Й потомъ рече Їосифъ: чи привели єс'те брата своєго меншаго, котрого єсте мнѣ повѣдали? ониже рекли: єст', ц҃рю милїй! и воземше Веніамина поставиша пред Їѡсифом. Веніаминъ же стоѧ пред Їѡсифомъ аки агна незлобивое со страхомъ и трепетомъ, бо еще не бѣхъ нѣгде пред предлож[є]нимъ и старшиною. Иосифъ же видѣ Веніамина брата своєго єдиноѹтробнаго и погладилъ єго по головѣ и рече: бѹди бл҃свенъ, синѡ милїи, Ѡ Вышнаго Б҃га, мл҃дче добрїй! а не можетсѧ оудержати Ѡ слезъ своих, и шед до комнати плакалъ тамъ довольне и бл҃годаривъ Б҃га. и оумивши сѧ водою, не оудаючисѧ в' знакъ братїи своей, выйшолъ с комнати и рече имъ: жѡъ есте добре викелн сѧ и волни есте Ѡ мене. и повелѣ випѹстити имъ Рѫвима с темницѣ. а то Іѡсифъ былъ Рѫвима з межи нихъ оузялъ, бо былъ лѫтѣншїи гонитель на него и всѫ братїѫ побѫжалъ на смертъ.**)

И вышли братїа Їѡсифова с полати радѹющесѧ. и казалъ имъ Їѡсифъ, аби били в него на ѡ҃бѣдъ. а ѡ҃ни пришедши до старости Їѡ҃сифового и рекли емоу: Пане милїи, а то забѹвъ грошеи своих и мы знаишли есмо ѹ пашнѣ и привезли тебѣ. рекъ имъ староста: ґди би то мои, то бъ ѕ мене бѹли, а то

---

*) Початку оповіданя в сьому списку нема.

**) В Біблії оповідаєть ся про Рувима як раз противне: він один з поміж усіх братів бажав виратувати Йосифа (гл. Бития, XXXVII, 22—24 і 29 і XLII, 22). Крім того в біблійному оповіданю в темниці як заложник держить ся Симеон, а не Рувим (гл. Бития XLII, 24).

Digitized by Google

Бг҃ъ вамъ далъ, держите себѣ, а в' моего пана досит єсть скарбꙋ. а затим зготовано до столꙋ и повелѣлъ Їωсифъ братїю свою просити на ωбѣдъ. а ґди оукоишли въ полатꙋ, поклонили сѧ емꙋ. и сѣдши Їωсифъ оузялъ чаркꙋ золотꙋю во лѣвꙋю рꙋкꙋ и поставилъ на рѫцѣ твора ворожбꙋ: и ꙋдарилъ разъ ꙋ чаркꙋ циглом, а ґди чарка зазвинѣла, и онъ рече [до] настаршого брата: „ты єсть старшїй Рꙋвим', сядь тꙋтъ вышше“. Потомъ дрꙋгїй разъ брязне в чаркꙋ и рече: „ты єсть Симеωнъ подстаршїй, сядь тꙋтъ!“ потом третего, и такъ сажалъ всѣхъ порядкомъ по единомꙋ аж до Веніамина меншаго. тое они видѣвши пристрашили сѧ. „Се — мовлять — сен помысли наша знает, що Їωсифъ — кажетъ — зачимъ былъ, а ми его продали, — може и тое знаетъ“. то говорят' языкомъ єврейским, [а] Їωсифъ тое все знаетъ. и наклалъ предъ Веніамина больш ѧденїѧ и смотрит, чи не бꙋдетъ [sic! зам. бꙋдꙋтъ] зазирати на него. и хочаи под часъ голодный, а былъ обѣдъ досконалый. на ωбѣдѣ наполнилъ ихъ. и повелѣ шафарекѣ своемꙋ наполнити вози ихъ пшеницею и ѿпꙋстити ихъ казалъ. и повелѣ тот кꙋбокъ, оу которым ворожилъ, аби оуложилъ во мѣхъ Веніаминовъ, абы гонили за ними и завернꙋли ихъ. и бысть тако. брати Їωсифови поклонили сѧ емꙋ и пойхали. а ґди вышхали за городъ, внет стали за ними в' погоню, а дознавши [sic! зам. догнавши] ихъ староста завернꙋлъ ихъ рекꙋчи: „аж но вы такїе добрїе гостѣ цр҃ѧ! самъ вамъ ласкꙋ показалъ, а вы за тое оукрали кꙋбокъ цр҃ев кохаиїи, которимъ онъ завше ворожит!“ ониж в том не чжючись смѣло ставлятсѧ глꙋще: „пане мылыи, не снаидет сѧ в насъ! єсли бы то мѣло знаитисѧ межи нами, не просимо мс҃ти сами на себе и видамо виноватаго“. староста же заразъ сталъ трꙋсити Веніамина меншаго брата ихъ и витржнилъ в него кꙋбокъ и рече: „а то есте зрадци, недобрїе лжде!“ Ониж то видѣвши и поколѣли и начали ꙋкорати Веніамина и мт҃ръ его Рахїиль и Їωсифа. рекъ имъ староста: „идѣте вы всѣ, а ѧ сего виноватцꙋ до пана моего озмꙋ“. ониж рекли: „не останемось! и мы идемо до пана! колно емꙋ що хотѣти над нами чинити, бо мы всѣ его невольники“. а ґди пришли пред цр҃ѧ Їωсифа з великимъ страхомъ и трепетомъ, и рекъ имъ Їωсифъ: „такъ то єсте добрые лжде! оукрали есте кꙋбокъ мои кохаиїи! мала была ласка моѧ!“ ониже всѣ оупали до ногъ емоу рекꙋчи со слезами: „ѡ̃ пане велможный! Бг҃ъ нашъ, ижъ не знаемо, що сѧ дѣетъ“. и знов пред нимъ стали оукорѧ[тн] Веніамина глѫще: „сїи єсть, пане миліи, брат нашъ нѣчого доброго, иншои матки. то якъ мт҃и его Рахїиль была

Digitized by Google

недобра, такъ и Їωсифъ братъ его и онъ есть недобрый, хотя оц҃ъ нашъ Їаковъ всю надѣю в немъ покладаетъ". Веніамінъ же барзе в великомъ страхѣ и трепетѣ ледва живъ. Видѣвши Їωсифъ Веніамина трепещуща, а не могъ терпѣти и пошолъ к' комнатѣ плакалъ тамъ доволне. оумивщисѧ знов҃ вышолъ и рече: „пойдѣте всѣ в' цѣлости, а я сего меншого виноватця себѣ оставлю". ониж знов҃ падѫт со слезами цѣлѫще нозѣ его и глѫще: „ѡ҃ пане велможный, коли сего берешъ, неханже и мы всѣ рабы твои вждемо! бо жъ нѣлга и нам до оц҃а без него!" видѣвши Їωсифъ Веніамина ѿ страхѫ ꙗкъ рожный цвѣтъ стоѧща и трепещетъ предъ нимъ, в тои часъ Їωсифъ оухватилъ Веніамина и ѡбнявши цѣловалъ его любезно и рече: „не боите сѧ, братїа моя любимаѧ, азъ вѡ Їωсифъ братъ вашъ, которого есте продали Измаилтѧномъ и тѣтъ ма Бг҃ъ посадилъ!" ониж то слышачи недооумѣлисѧ. онъ цѣловаше всѣхъ лѫбезно и оутѣшалъ ихъ и рече: „идѣте и рцѣте Їаковѣ оц҃ѣ нашемѣ, нехаи веселитсѧ!"

Ониж шедши во радости повѣдали оц҃ѣ своемѣ, ꙗко Їωсифъ, сн҃ъ твой, живъ есть и цр҃ствѫетъ во Єгиптѣ славно. и слышавши Їаковъ возвеселисѧ ѕѣло. и посемъ [sic! зам. посмъ] весь домъ свой, седмъ десять дш҃ъ и пошолъ до Єгиптѣ. и было ихъ стрѣтеніе дивно и славно. потом' Фарао҃нъ померъ а Їωсифъ принялъ оу҃се цр҃ство єгипетское. и размножишасѧ ѕѣло Єврен во Єгиптѣ. потомъ померъ Їаковъ и по мнозѣхъ лѣтехъ померъ Їωсифъ во великои славѣ и велможности. Бг҃ѣ нашемѣ слава нн҃ѣ и пр҃сно и во вѣки вѣкомъ. Ямінь.

Є се свобідна переробка — не знати, чи оповіданя сьв. Єфрема, чи якогось палейного скороченя. Що автор користував ся сими творами, а не самим біблїйним текстом оповіданя про Йосифа, показують зазначені в нотцї відміни від біблїйного тексту (але й від Палеї і від слова сьв. Єфрема!); та за те сцена ворожби чаркою описана тут без сумнїву на підставі Палеї або Слова сьв. Єфрема, як се видно для всякого, хто порівняє сей уступ в повищому оповіданю з тим, що приводимо зараз далї.

Ж. Крехівська Палея, стор. 247—248.

[Йосифова ворожба]. Послыша[и]ти брат[ї]є разѣма Йѡсифова, како все лическыї творитъ без мерыї.[1]) повеле възлѣцти всемъ по чинѣ, по имени, ꙗкоже и кождо ихъ роженъ єсть. ꙗко вълхвѣша

чашею̑ сребрѣною̑, ю̑же и҃мѣ҃ше в[2—] рꙋцѣ своєи̑,[2]) положь на рꙋцѣ[3]) своє̑и̑[4]) [мб. шюєи̑] и̑ ꙁдарма в[5]) чашю[5]) перьстомъ десны҃[6]) рꙋкы҃[7]) звѣкъ твораше[8]) всемь предстоя҃щимъ,[9]) гл҃м: „Рꙋвимъ єсть има старе҃йшомꙋ брат[ꙋ], той первоє̑ рожень[10]) есть“.[11]— и повеле емꙋ възлещи. и̑ седе Рꙋвимъ прямо ем҃ꙋ по старишенствꙋ своє̑мꙋ.[11]) и̑ паки ꙁдарь реч[е]:[12]— „Семеѡ̑нъ по немъ рожень есть“. и възлеже[12]). и тако всемь повелѣ възлѣщи по и҃мени, а҃коже рожени сѣть. чюжахꙋсм[13]— брат[ї]а̑ его,[13]) симъ бо знамениемъ всеҳ въ страхъ ꙋверѣ, а҃ко всемь помышлѧти, ако[14]) всѧ вѣсть. да[15]) Ѳи҃меть малы̑и̑ страхъ Ѳ нихъ, Ѳ своє̑а трапезы̑ часть подасть и҃мъ всѣмь, болшюю̑ же часть дасть братоу своемꙋ[8] Веньа҃минꙋ, десаторицею̑ паче всеҳъ,[16]) да болшюю винꙋ ѡ҃бращеть нань як[о] ꙁкрадша съсоудъ его.

[1]) Т. з Д. како в'смьскым без кѣсти страх йхъ творит. [2—2]) vac. дод. възем [3]) дод. шжкй [4]) vac. [5]) vac. [6]) десным [7]) vac. дод. йкоже възхвоꙋющи [8]) дод. къ ѳ҃шн [9]) дод. паки ѳ҃дари [10]) сѧде [11—11]) vac. [12—12]) vac. дод. повелѣ третемоу сѣсти [13—13]) vac. [14]) дод. сѧи [15]) но да [16]) дод. Почто сътвори Іѡ҃сиф? брата показав им, а҃ко в'см съвѣс[ть].

В Коломенській Палеї сего уступу нема. Він узятий із Слова сьв. Єфрема; варіанти виписані нами по порівнаню палейного тексту з текстом Слова в списку о. Теодора з Дубівця, стор. 504—505. Се оповіданє основане на неясній натяку в Біблії (Бития XLIV, 6), що Йосиф ворожив чашею, хоча при оповіданю про обід Йосифа з братами (Бития XLIII, 33—34) про сю ворожбу нема нїякої згадки.

3. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 502—504.

[Плач Йосифа, коли побачив Веньямина]. Єгда же видѣ Іѡ҃сиф брата своє̑го Веніа҃мина предстоѧща съ страхом и̑ трепетом многым, движесѧ ѳ҃тробы̑ его зань ѕѣло, и̑ хотѧше ѡ҃хопити и̑ ѡ҃блобы̑зати брата своє̑го. „а҃ще въи҃стин'ноу̑ живь ес[ть] Ѳц҃ь ваш? или помните Іѡ҃сифа?“ не могїи его ѡ҃хопити и̑ въпрашати, вънїинде въ клѣт свою̑ и̑ въсплакасѧ въ таинѣ въ тон час, въи҃н'же видѣ брата своє̑го Веніа҃мина. аѳї̑е въспоманоувь добраго стар'ца Іа҃кова и̑ гл҃аше съ слезами: „блжен'нѣи̑ оч҃и зрѧщи сѣго лица старости твоєм доброты̑, ѡ҃ч҃е! а҃ко ж[е] во мню̑, ни въсе цр҃ство ес[ть] дос[т]оино старости твоєм, бг҃олюбезне. и̑ хотѣл бы̑х въпрашати Веніа҃мина, помниши ли мѧ̑ и̑ любиши ср҃дцем, а҃кож[е] а҃зь тебе? того ради нѫдиҳ брат[ь]ю свою̑ съ лестїю съвести

Digitized by Google

съ собою Вєнїа҃мина брата моєго, не мѫ бо им вѣрьї глюцим: Ѡ тебє ꙗко ѡц҃а имамьї и брата меншаго. нж а҃зь мнѣхь, ꙗко завистїю покиша мен'шаго Вєнїамина того ради, ꙗко мои бѣ єдиномѹ҃рнь. възненавидѣша бо мене и Вєнїама [sic!]. видѣ, ѡ҃ч҃е, ꙗко зло быс[ть] печал нам и ѕ҃ло жал ти сїи старости твоѧ. а҃зь бо инѣ печал ти сътвориχ ѕ҃ло, разоумѣχ бо скрѣбь твою, ꙗко ни єдинь же Ѡ нас престоить старости твоєй. не доволѣ ти сѣтован[ї]є, приложиχ ти кълею, ѡ҃ч҃е. а҃зь єсмь вина твоиχ болезнїи и риданїи. без мл҃сти сътвориχ ведыи Вєнїамина. слѫχ бо твои єже Ѡ тебе нѫдиχ сѧ и нѫдит мѧ се сътворити, хотѧ бо ѹ҃видѣти, а҃ще живъ єси, добрыи мои ѡ҃ч҃е. кто бы ми выдал паки насытитис[ѧ] а҃ѓгльскаго ѡ҃браза!" Потомже плакав'сѧ много въ ложници своей вє-жрѣла йзыиде вон.

Є се дальший уступ із Слова сьв. Єфрема Сирина; в Палеях сего уступу нема.

И. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 505—506.

[Плач Веньямина, посудженого про крадіж.] Потом повелѣ [Їѡсифъ] своємоу приставникоу, да даст им п'шеницѫ много без цѣныї и да воложит въ кретице Вєнїа҃ми[но]во чашѫ и скоро да Ѳпоустит их. ѥгдаже ѹ҃далишасѧ ради Ѡ града, постиже ѧ вологом приставник Їѡсифа тѫжка словеса г҃ла и досаждала съ прещенїєм, татми нарицаше их и недостоины ч҃сти. ѡниже рѣша: „а҃ще пръкое сребро, ѥже ѡ҃крѣтохом въ кретицех, принесохом второицею ꙗко г҃дн҃ѫ, како быхом оукрали чашѫ г҃дна твоєго?" ѡнже реч[є]: „кретица ваша повръзѣте, да йзыщѫ и потощав'ше". свергоша кретица съ клюсать, и ѡ҃крѣте чашѫ въ кретици Вєнїаминовѣ. видѣв'ше то растръзаша ризьї своѧ, и начат кождыи съ многим прещенїєм досаждати Вєнїа҃миновн и Рахилїи глюще: „Їѡсиф ѹ҃бо хотѧ[и] ц҃рствовати над нами, тѣмже сиѣден быс[ть] звѣрем, ꙗкож[є] бѣ дост[о]йнь. тыже паки тое мысла и оукрал ѥси съсѫд ц҃рскїи. нѣста ли вьї сн҃ве Рахїлїи ѹ҃крадшала Ѳчьскїи йдолькї?" *)

И Ѳвръгшис[ѧ], ꙗко ничтоже ѹ҃крадохъ, и въздвигь жрѣло свое съ плачем келїєм Вєнїа҃мин и реч[є] им: „се сам вѣс[ть] ѹ҃бо

*) Натяк на те, про що згадано в Біблії (Бития XXXI, 19).

Digitized by Google

Бѫ Фца моегѡ и поимыи Рахїлїю, ꙗкоже сам въсхотѣл, и съвѣдыи съмрть брата моегѡ Іѡсифа, оукрѣпльши Іаковa разлоучениѥм чадоу его, оутѣшал его Бѫ, инѣ невидимо зрѧи всѣх нас, йспытал срдца, кѣс[ть] ꙗкоже азь не оукрадох чашѫ, ꙗкож[е] глѣте, ани Фйноуд мысли ѡ том имѣль есм. тако ми видѣти сѣдиныї Іаковлѧ, оуслышати глас его, не оукрадох азь чашѣ! Оувы мнѣ, оувы мнѣ, Рахилїй, что быс[ть] чадома твоима! Іѡсиф, ꙗкож[е] глют, зкрꙗ'ми снѣден быс[ть], а се азь, мти моѧ, татїи ꙗвих сѧ на земли тжждей, въсталю въ работѣ! Іѡсиф зкрем въ поустыни возопи и не ѡбрѣте помагаюшаго; се азь плаки, мти моѧ, братїй своей йзвѣщаю, и нѣс[ть] послоушаюшаго ни вѣрыї емлюще чадѫ твоемѫ.“ И поемше Веніамина и възвратиша с[ѧ] въ град къ Іѡсифоу.

І сеї частини Слова сьв. Єфрема Сирина нема в Палеях.

І. Крехівська Палея, стор. 251—255.

*[Йосифове привитанє з братами.]**) Слышак же Йѡсифъ ѫмиленаꙗ слокеса Рѫвимова[1]) и Йюдина[1]) и зрѧ всѣхъ съ стѫдомъ стоѧща и Веньѧмина в раздранѣ ризѣ и с плачемъ припадающа к ногама всѣмь предстоящим, да ѫмолять Йѡсифа,[2]) да ѡпѫстит и с' братьею йти, сматеса ѫтроба его зѣло[3]) и възпивши глсмъ крѣпкыїмъ:[4]) „йзыдет[е] Фсѫдъ вси предстоѧщиї!“ йзыдоше вси й[5]— не стоѧше пред нимъ никтоже развеѣ братьа. И быс[ть] по глхъ сихъ познасѧ с брат[ь]ею Йѡсифъ (**)

И въздвиже Йѡсифъ[5]) глас свой с плачем великым,[6]— слышаше же Єгиптѧне и слышано быс[ть] в домѫ Фараѡни. рече же им Йѡсифъ[6]) жидовъскыїмъ ꙗзыкомъ швѣ: „азъ есмь Йѡсифъ брат вашь! и не снедень бых зверем, ꙗкоже вы рестѣ. азъ есмь проданиї вами Йзъмалтѧномъ. емлѧше тогда за носѣ всѣх васъ[7]) и нїкътоже васъ помилова мѧ[8]) въ скорби моеї. азъ[9]— есми ввержениї вами в ровъ и не помилованыї вами. азъ есмь, егоже вы разъцвѣлисте, но Гѣ помилова мѧ и ѫтеши мѧ. азъ

---

*) Пропускаємо промову Юди до Йосифа із за тої буцїм то крадїжи Веньяминової, про яку сказано в попереднїм уступі; ся промова в Слові сьв. Єфрема, а відси і в Палеї, взята із Біблії (Бития XLIV, 30—34), тілько вставлена тут в уста Рувимові.

**) Пропускаємо 3 рядки порівнаня с Христом.

Digitized by Google

єсми проданыїй вами в работѫ, и Гѣ на колесници мѧ прослави̑ и гнѣ всемѫ Єгупту̀ встрои̑. а̑зъ єсмь падъ пред лицемъ вашимъ просѧ мл҃сти, вы же ми не дасте мл҃сти, но Гѣ помилова мѧ. а̑зъ єсмь єгоже вы̑ жика не хотесте видети, но Гѣ помилова мѧ и крѣпка створи. а̑зъ е̑смь єгож[є] вы̑ жажду̀ща в рове не напои̑сте, нн҃ѣ же вы а̑зъ брашна насыщаю, вы̑ и домы каша. но[9]) ѡ̑баче, братїє моѝ, никтоже[10]) васъ печаленъ боудѧ[11]) ѡ̑[12]- семь ни встрашайтес[ѧ],[13]) но паче радѹ̀йтесѧ, яко же[13]) а̑зъ[13]) цр҃ствѹю. но и̑дете:[14]) а̑ко же рекосте къ о҃цю нашемѫ[15]) первсѣ,[16]) а̑ко на горах звереми[17]) снеденъ быс[ть],[18]) тако пакы̑ с радостью̀ рчете шедше Їаковѫ ѡ̑цю[19]) нашемѫ:[19]) живъ есть сн҃ъ твои̑ Їωсифъ и цр҃ствѹ̀ѣтъ, сед[и]тъ на пр҃стлѣ,[20]) скипротръ [sic!] держитъ в рѹцѣ своеи̑ єгупетьскаго цр҃ствиѧ".

Бывшюже гл҃оу семѫ[21]) к нимъ сташа а̑ко мр҃тви ѿ страха и трепета, помышлаю̀ще в собѣ, єлико емѫ зла[22]) сътвориша ввергъше и в ровъ.[23]) Падеже Їωсифъ на выи Веньа̑мина гл҃а: „Веньа̑мине, брат мои̑ е̑си, єгоже въ многы дн҃и не видѣхъ! дн҃ь радостнимыї встнамыї ѡ̑блобызаю̀ тѧ, єгоже къ многа лѣт[а] помышлахъ.[24]) дн҃ь къдасть ми Бг҃ ѡ̑кыа̑ти тѣло твое. како ли могѫ встѣшити сѧ помянѹвъ Рахиль мт҃рь наю̀! како ли не ѡ̑брадѹюсѧ видѣв тѧ![25]) како ли тѧ[26]) въспомянѹ терганїа[27]) седенъ сатовныхъ[28]) ѡ̑ц҃а наю̀! како ли не ѡ̑брадѹюсѧ[29]) ѡ̑боймла̑ тело брат[а] моего Веньа̑мина! два же[30]) плача плачю, два веселна̑[31]) творѫ; два веселна̑ творѫ, два и̑сточьника и̑зъ ѡ̑чию̀ моею̀ и̑стачаета̑: е̑динъ[32]) жальствию̀, два же мѧ в радости[33]) приводит. жалѹю̀ сѣдинъ твоихъ, Па̑ковѣ, радѹ̀ѧсѧ тебѣ Веньа̑минѣ. разгоре бо ми сѧ тела моего естество виденїа твоего рад[и], Веньяминѣ. и̑знемагаетж[є] ми сила теченїемь слезъ тебе рад[и], Їа̑кове![34]) дн҃ь дша̑ моя̑ веселїемь прешѹ̀дѣсѧ тебе ради, Веньамине, паче цр҃ьскыа багранница. но ѧ̑во что сътворѫ дн҃ь, а̑ко азъ брат[а] моего видѣхъ! прилипаета ми встнѣ к лицѹ твоемѫ, Веньы[ми]не, разыд[є] бо сѧ по мнѣ съставъ тѣла моего тебе рад[и], Веньамин[є]; посреде костеи моихъ любленїемь тела[35]) моего[35]) тебе рад[и], Веньа̑мине! и̑ междѹ съставъ телеси моего рад[о]сть приде ми тебе рад[и], Веньямине. нн҃ѣ оубо ѹмыю̀ твое̑ лице слезами моими, ланитамиж[є] своими встѹ тѧ, Веньямине. ср҃дце бо ми клеплеть[36]) и̑ дша бо ми ѡ̑маринсѧ[37]) и жилы тѣла моего раслабеша, теченїе слезъ моихъ не вставитсѧ.[38]) *) како ли

*) В рукоп. хибно: не вставитисѧ.

Digitized by Google

свѣдѫ ѡ̑чи мои̑ тебе рад[и], не видѣхъ тебе,[39]) Веньѧмине! ты бо послѣдний сн̑ъ старости Ѩковли быс[ть] и̑ прекрасной мт̑ри нашѳ Рахили конечнѣе чад[о], Веньѧмине. ѠО е̑стество любленїа! ѡ̑ сверьсти братственаѧ! дн̑сь бо глава моѧ веньчаше[40]) паче венца цр̑ьскаго видомъ твои̑мъ, Веньѧмине. тыи̑ бо корень послѣдний, Веньѧмине, насажденъ ѡ̑ц̑а нш̑его Ѩкова, но[41]) цвѣтъ красныи̑[и] и̑ раискоѥ бл̑говонн̑е. ѫже бо не милѫю̑ си[42]) ѫмрети видѣвъ тѧ, брат[а] своѥго Веньѧмина. ѡбоймлю̑ Ѩкова ѡ̑ц̑а нашѳ, садителѧ корени жалѫю̑, плачюже сѧ мт̑ре Рахили, ѩко две лѣторасли породивши о̑стави нашѳ̑. дн̑сь бо на памѧть ми прииде̑ша все тебе рад[и], възлюбленыи̑ брат[ѥ] Веньѧмене. ѡ̑ дн̑ѣвна ми любы̑ и̑ свѣте ѡ̑чию̑ моеѭ̑! ражже бо ми сѧ ср̑дца и̑ вси съѫзъ тѣла моѥ̑го попали. но что ѫбо възмогѫ въспѣти к семѫ, да простр̑ѫ ѩзыкъ сн̑ вида дѣлѧ Веньѧминова и̑ препошшю ѫбо чресла си, ѩко брат[а] си ѫзрѣхъ. надѣю же сѧ и̑ тебе видѣти, о̑ц̑е мои̑ Ѩкове. се бо брат мои̑ Веньѧминъ прежнии̑ мои̑[43]) вестникъ быс[ть] видѣнїа твоѥг[о], Ѩкове ѡ̑ч̑е мои̑!“

Тако И̑ѡ̑сифъ плачь свои̑ с веселиемь с'плеташе, Веньѧминь ж[ѥ] предстои̑[44]) лобыза плакашес[ѧ] ѡбоймъ выю̑ ѥго. и̑ цѣлова всю брат[ї]ю свою̑ и пла[ка]ша [зам. плака сѧ] ѡ̑ нихъ, и̑ по семь глш̑е брат[ї]а ѥго к немѫ. и̑ пронесесѧ реч в домѫ фарао̑нове глш̑е: прииде̑ша брат[ї]а И̑ѡ̑сифова.

[1]) Т. з Д. vac. [2]) дод. зань [3]) vac. [4]) дод. съ слезами [5]) vac. [6]) vac. [7]) дод. и̑ молѧхсѧ, ѥгдаже [8]) дод. ни вы мене 9-9) vac. [10]) дод. ѡ̑ [11]) бжди 12–12) vac. [13]) vac. [14]) vac. [15]) моѥ̑моу [16]) пръкѣв [17]) vac. [18]) быхъ [19]) vac. [20]) дод. цр̑ском [21]) дод. братїа [22]) vac. [23]) Далї у Т. з Д. йде ось яке закінчене: и̑ приступль Ѩсифь, сѣмѧ сто̑в, лобызаше кождо их любекію негнѣкоздръжанною, ѩкож[ѥ] под[о]каше ѥ̑моу, крот'коже и̑ богатно ѡ̑крадова ѧ дары ч̑е̑тными и съ радостію ѿпоустї их къ Ѩковоу гл̑а им: „не скарѣтесѧ быкшии̑ на пѫти, но паче и̑дѣте съ тороплѥмъ [sic!] къ ѡ̑ц̑оу и̑ рече̑те: сице гл̑ать Ѩсифь сн̑ъ твои̑: съторила мѧ ес[ть] Бг̑ ц̑р̑ѧ ѥгупетстѣи̑ земли; прїинди, ѡ̑ч̑е, въ радос[ть] ср̑дца твоѥго, да ѹ̑здрю̑ а̑г̑ѣльскоѥ то лице старости твоеѧ“. и̑ сѣшедше съ радостію възвѣстиша ѡ̑ц̑ю своѥ̑моу словеса Ѩ̑сифова, ѩже им заповѣда. Дальшої промови Йосифа до Веньямина у Т. з Д. нема. Натомість в Палеях Кол. і Солов. промова Йосифа до братів поставлена аж по промові Йосифовій до Веньямина. Наш текст сеї промови ми порівняли з текстом Соловецької Палеї надрукованим у Порфірєва. [24]) Солов. дод. дн̑сь предста зракъ моемъ̑, и̑ ѥгоже с' моемъ̑ живото̑ не мнѧхъ видѣти, то [25]) дод. дн̑сь, свѣте мои̑ [26]) vac. [27]) терзанїе [28]) Ѩковлихъ [29]) возвеселюся дн̑сь [30]) бо [31]) свѣтованїе ж̑ и веселїе [32]) дод. оубо [33]) в радость [34]) дод. осклабльметаже ми сѧ лаинтѣ взора твоего, Веньѧмине, захлипаетъ же ми сѧ гортань тебе ради прекозлюблен'ный Ѩкове [35]) vac. [36]) клокочетъ [37]) омрачи сѧ [38]) не имамъ ѹ̑стакнти [39]) дод. ко многи часы [40]) кѣнчаетсѧ [41]) сѣно (?) [42]) сожалюся [43]) ми [44]) Віден в Солов. іде текст розширений, приведено довгу промову Веньямина до Йосифа і відповідь Йосифову Веньяминові, чого всего

Digitized by Google

в Крех. нема. Тілько по тій розмові вставлена промова Йосифа до братів, що у нас читаєть ся на початку сеї статті. В Коломенській Палеї (Палея Толковая, стор. 175—178) в текст сего оповідання подібний до Солов.

Крехівський текст отсеї статті з одного боку обширнійший і повнійший, ніж відповідний текст у суцільнім списку Слова сьв. Єфрема в рукописї о. Теодора з Дубівця, а з другого боку коротший і являє иньшу редакцию, ніж паралельні тексти в Палеях Коломенській і Соловецькій (Порфирьевъ, op. cit.)

К. Крехівська Палея, стор. 256—258.

[Подорож Якова до Єгипту і стріча з Йосифом.] Прийдоша же сѝне Їѝлвѣ[1]) въ землю Ханаѡнюю съ[2]) тщанїємъ[2]) къ Іаковѹ ѡ҃цю своємѹ гл҃аще, и̑ възвѣстиша є҃мѹ словеса Йѡ҃сифова, ѥже заповѣда. слы҃шав же Їаковъ и̑ма Йѡ҃сифово[3]) и̑ въздохнѹвъ[4]) съ бол[ѣ]знию и̑ рѣч[е][5]): „почто възмѹщаєтѣ[6]) дх҃ъ мои, да паки въспомянѹ[7]) красотѹ Йѡ҃сифовѹ и̑ печаль в мале[8]) ѹгашенѹю[9]) въ ср҃дци моє҃мъ хощете нынѣ паки вжещи въ дш҃и моє҃[н]?[10]) почто Ѡчаяннаго ми Йѡ҃сифа вменаєть?[11]) почто[12]— ли скорбь ѥко гвоздїї въньзлѣть?[12]) не досыти ли створих сетованїѣ по братѣ вашем? то и̑ паки ми въспоминаєт[ѣ] Йѡ҃сифъ!“ шнж[е][13]— рѣша: „не скорби, о҃ц҃е, ѥко братъ нш҃ь Йѡ҃сифъ живъ єсть и̑ цр҃ствѹєть надъ Єгѵптомъ“. и̑ ѹдивисѧ Їаковъ, не бо бѣ верова и̑мъ. и̑ гл҃аш[а] є҃мѹ всѧ си словеса, ѥже гл҃а и̑мъ Йѡ҃сифъ, и̑ єлико рѣч[е] и̑мъ. видевъ же Їаковъ кола, ѥже пѹсти Йѡ҃сифъ въздвигнѹти и̑хъ, и̑ ѡ҃живисѧ дх҃ъ Иаковль ѡ҃ц҃а и̑хъ. и̑ рѣч[е] Їаковъ: „велико ми єсть добро, а҃ще є҃сть сн҃ъ мои̑ живъ! шедъ да вижю, дондеже не ѹмрѹ“.[13]) И̑[14]) приствпль Веньямїн лобзае колєнї є҃мѹ и рѣч[е] є҃мѹ: „не[15]— скорби, г҃не мои̑ Їакове! се братъ мои̑ Йѡ҃сифъ живъ є҃сть и̑ всѧ[15]) и̑стинна сѹть словеса сїа, ѡ҃чє“.[16]) и̑ вдасть[17]) є҃мѹ книгы̑ посланьѣи҃[18]) написаны̑ [Ѡ] Йѡ҃сифа. Тогда вѣрѹ ѿтъ Їа҃ковъ Веньяминѹ и[19]) рѣч[е]: „мил ми боѹди, чадо! крепко ми.[20]) а҃ще бо и̑ мног[и] скорби пострадах, но ѡ҃баче слышав тѧ ѹтеших сѧ. почто толкѹ времени минѹвшю мнѣ сетованиє҃[21]) Йѡ҃сифа рад[и] не Ѡкри ми Бг҃ъ ѥже ѡ҃ тобѣ, любезноє҃ моє чадо, Йѡ҃сифе?“

Подобаєть вѣдати, ѥко и̑сполнитисѧ бѧше пророч[е]нїю, ѥж[е] гл҃а Бг҃ъ къ Їа҃ковѹ, ѥко снити є҃мѹ къ Єгѵпет; того рад[и][22]) не Ѡкры є҃мѹ ѥже ѡ҃ Йѡ҃сифе. а҃ще бо бы̑ша[23]) Ѡкрыи҃ль[24]) Їа҃ковъ, то

Digitized by Google

ѡ̑збавилъ бы҃ Ѷ̑ѡсифа*) ѿ работы ѝ не бы Ѷ̑ѡсифомъ стр҃сть свою прообразовалъ Вл҃дка, ѝ не бы҃ цр҃ви сонъ сказалъ, ѝ не бы бы҃лъ сонъ фараѡ̑нѵ цр҃ю, и не бы҃ ѵзохранителницю[25]) вселилсѧ, ѝ ѡ̑ц҃ь ег҃о не бы пришелъ въ Ег҃ѵпет. се[26]) бо завистѝ рад[и] продаша [зам. продасѧ], но[27]) бж҃ѝ влг҃ости бы҃вши на немь, тои ч҃сти полѵчити спод[о] блен҃ъ бы҃с[ть].

Въстав[28]) же[29]) ѿ того час[а] Ї҃ил҃ь[30]) самъ[31]– съ тщанїемь ѝ радостью[31]) ѝ всь домъ ег҃о[32]) ѝ[33]– съ всемь ѝменїемь ѝ прид[е] къ кладѧзю ротномѵ положи требоу Боу҃ ѻ̑ц҃ь своихъ, Боу҃ Ѷврааѧмъ, Ѷсаа̑ка, жертвѵ прина҃тнѵ. Реч[е] же Бг҃ъ къ Ї҃илю нощїю гл҃ѧ: Ї҃ѧкове, Ї҃ѧкове! се же гл҃ѧ: что ѥ̑сть, Гн҃ѝ гл҃а ѥ̑мѵ Гс҃: азъ ѥ̑смь Бг҃ ѡ̑ц҃ь твоихъ. [иди] къ ѧзыкъı, по велик҃ створю тѧ тамо, ѝ азъ с тобою ѝдѵ тамо въ Ег҃ѵпет. азъ же възвед[ѵ] тѧ до конца, Ѷ̑ѡсифъ же сн҃ъ твои҃ възложи[т] ти рѹци своѝ на ѡ̑чи твои҃. Въставъ же Ї҃ѧковъ ѿ кла[дѧ]зѧ ротнаго ѝ взмша сн҃ове Ї҃илви ѝ ѻ̑ц҃а своег҃о ѝ рѹхло женъ своихъ на кола, ѩже поусти Ѷ̑ѡсифъ въздвигнѹти а҃. вземше же ѝменїѥ своѥ ѝ притѧжанїе еж[е] притѧжашѧ в земли Ханаа̑нъстеѝ ѝ все племѧ ег҃о с ниим ѝ жены҃ ихъ ѝ сн҃ове ихъ ѝ сн҃ве ихъ ѝ дцери ихъ въздвигошас[ѧ] въ Ег҃ѵпет. Ююдѵ же постниша [sic! зам. пѹстиша] пред собою къ Ѷ̑ѡсїфѵ срести ѵ Ирой-скаго град[а] в земли Райсине.[33]) Ѥлы҃шав же Ѷ̑ѡсифъ[34]– пришествиѥ ѻ̑ц҃а своег[о], къшед на ѡ̑рѹженнѝ колесница ѝ изыде къ Ѷзлю ѡ̑ц҃ю своемѵ к Ройскѵ градѵ ѝ срет[е] ѝ съ тщанїем.[34]) Ег҃да же виде Ї҃ѧковъ Ѷ̑ѡсифа[35]) градоуща[35]) ѝ ѪЛожи старость[36]) ѝ с'седе с колесници своеѝ. ѝзыд[е] же Ѷ̑ѡсиф пѣшь противѵ емѵ ѝ весь народъ стареѝшинъство ег҃ѵпетское҃ с нимъ.[37]) да ег҃да Ѷ̑ѡсифъ приближиша [зам. приближисѧ] къ Ї҃ѧковѵ ѡ̑ц҃ю своемѵ, ѝ ѝспѹсти[38]) жезлъ свои на землю, да не зазоръ боудет Ег҃ѵпьтѧномъ, ꙗко сн҃[39]) въ ц҃рьстиѝ хламид[ѣ] Ї҃илю кланѧетсѧ. се же Ѷ̑ѡсифъ сѧгъ по жезлъ ѝ поклони сѧ ѡ̑ц҃ю своемѵ Ї҃ѧковѵ. темь ѝ неразѵмно сътвори пришедшихъ рад[и] с нимъ Ег҃ѵптѧнъ на сретенїе҃, се бо прекрасно[40]) принесе жезлъ ц҃рскыѝ[41]). Ї҃илъ же притекъ на немь паде с плачем. „Да ѵмрѵ, оуже бо видѣхъ тѧ, чад[о]!“ ѝ плакаста сѧ плачем великым.

[1]) Солов. братія Іосифова [2]) Сол. vac. [3]) Сол. дод. и не вѣровалъ имъ [4]) Т. з Д. дод. прослезисѧ [5]) Т. з Д. дод. съ ѹ҃нынїем [6]) Т. з Д. Солов смоуштете [7]) Сол еще воспомянусте Іосифа превозлюбленное ми чадо 8) Сол. Т. з Д. vac. [9]) Т. з Д. тѣшенноую [10]) На сьому в списку Т. з Д. уривають ся промова Якова; дальші ѣї варіанти виписуємо з Солов. [11]) вмѣняете [12–12]) vac. [13–13]) Солов Т. з Д. vac. [14]) Сол. дод. по семъ. [15–15]) Т з Д vac. [16]) Солов. и вся истинна соуть глемая о немъ [17])

*) В рукоп. хибно: Іакова.

Digitized by Google

Т. з Д. показа [18]) Сол. Т. з Д. vac. [19]) Доси сходить ся список Т. з Д. с Крех.; далї у Т. з Д. додано коротеньке закінчене, котре приводимо низше. [20]) Сол. милъ боуди, чадо, Богу крѣпкомоу! [21]) въ сѣтованіи [22]) дод. Богъ [23]) бы ся [24]) открыло [25]) во оузы хранильницоу [26]) Сіи [27]) но и [28]) vac. [29]) И [30]) Іяковъ [31-31]) vac. [32]) дод. и вси снове его [33-33]) vac. [34-34]) Замість нашого тексту читаємо в Солов. со тщаніемъ изыде противоу Іякову отцоу своемоу ко Ирьскоу (в иньшім списку: Ирѡнѕ) градоу [35]) vac. [36]) дод. свою [37]) Дод. бѣ [38]) оупоусти [39]) сій [40]) прекрасный [41]) Сол. мае закінчене відмінне від нашого: и смотри же види Ізрль о хотящихъ быти и оумили ся любезно проявля о семъ, како крѣпостію оудержитъ царствіе превозносимый и преславный крестъ. тѣмъ изчадію (?) на главѣ вообразова, яко всѣмъ вѣроующимъ глава есть крестъ Христовъ А ось закінчене оповідання Єфремового про Йосифа в списку о. Теодора з Дубівця: И къстак Іа҃ковь съ к'сѣм домом своим съвѣщаніим и съ радостію сѧпѣнде къ Єгѵпет къ Іѡ҃сифоу сн҃оу своемоу. Слышак же Іѡ҃сиф пришествіе ѡ҃ц҃а своего, къпрокадник колесницоу ѡ҃ржжноую съ тоцаніем стрѣтѣ его. вгда же оуздрѣвь Іа҃ковь Іѡ҃сифа градоуѳра, предтек нападе ѧ[ь] съ плачем гл҃а: „да оумрѫ оуже, ꙗко видѣ чадо свое!“ За всѣх же сих Хр҃а славим съ Ѡц҃ем и Сн҃ом и ст҃ым Дх҃ѡм нн҃ѣ.

Варіанти Соловецької Палеї виписані з Порфірєва, Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библіот. 155–156; відповідній устуи в рукописній збірці о. Теодора з Дубівця на стор. 509—510.

Л. Крехівська Палея стор. 264—276.

[Яковів заповіт.] Но семж[е] рече[е] Їаковъ къ възлюбленомѹ сн҃ѹ своем҃ѹ Йѡ҃сифѹ: „сверн ми брат[ї]ю свою и кнѵкы мои, и да възвещю вамъ єликож[е] найдетъ и на вы и на чада ваша в[1]– послѣднмй дни“.[1]) и събра ж[е] Йѡ҃сифъ брат[ї]ю свою и женьї ихъ и дѣти ихъ и приведе[е] и ко ѡ҃ц҃ю своем҃ѹ. гл҃а же имъ Йаковъ: „ѧже, чад[а], приближисѧ смр҃твнѣ дни моихъ.[2]) се оубо, чад[а], показа ми Бг҃ѹ ѡ҃ семь, ꙗко племѧ ваше ѡ҃злобленоу боудет ѡ ꙗзыка ѡ҃ц҃а вашего. и створит вы насильѣ[3]) келик[о][4]) на земли ꙗзыкъ брат[а] моего Йсака ѵ҃ с҃ з҃.[5]), дондеж[е] прид[е]тъ Леви и Йѹда с нимь, посланний архангѓли, тогда боудетъ[6]) ѡ ѡ҃ц҃ь вашихъ, ѡимет сѧ ѧкоризна врагъ вашихъ ѡ васъ, и боудет тогда племѧ ваше радоу҃ сѧ“. се ѧко ꙗзвещи имъ ѡ ихсхожении ꙗзъ Єгѵпта и ѡ погоублении фараѡна и всѣх вой єг[о]. таже приложи Їаковъ гл҃ати, бл҃сви[7]) сн҃ы своѧ когождо ихъ по имени.[8])

„Роувимъ,[9]– рече[е], мл҃ствъ ти боуди Бг҃ѹ, зане сн҃ъ мои єси тьї перкорож[е]ньїй,[9]) ты крѣпость моѧ и зачало чад моихъ, сн҃ъ страх[а] ѻц҃а твоего, порѧковьї порокъ лютъ“.[10]) ѧкори бо Їаковъ, зане[11]) въстѵпив възлеже[12]) бо на ложе ѡ҃ц҃а своего, тогда скверни постелю, ꙗдеже[13]) възлеже.[13])

Таж[е][14]– къ Семеѡ҃мѹ рече[е]: „тьї послѹшливъ въ заповѣдехъ ѡ҃ц҃а своего“, зане град[и] силни посече Їс҃ѹ Хр҃мъ. „мл҃ствъ ти боуд[и] крѣпкый!“

Digitized by Google

По сем к Левгиѭ рече: „ты начатокъ ѝ даръ приѧми крѣпкаго сѣкъ Їїлѣвъ, тобою ѡчищенїе всякого грѣха. домовъ брат[їа] твоеѧ рад[и] и[31]– в рѹкъ [зам. вн҃къ] рад[и] твоиχ грѣχъ[31]) разгнѣвается Гс̃ твой крѣпкыїй ѝ тебе рад[и] ѹмолїтся свѣтли сътвориви пред лицем Гс̃ йшего. Ты ревниѭ же йс тебе ревнѣтель, зане в тебе йстин'на всяка правдыѣ. йс тебе йзыдѹть властели, да йже ми Бг̃ Вышняго.[32]) мл̃ствъ ти боудѝ!“ зане простреніемь меца [sic!] своего на брат[їю свою, Зѣлфинькїми же злы свѣтлыми[33]) даша на женѹ Ѝѡсифлю брат[а] своего сн҃ѹ фараѡновѹ.[14])

„Семеѡнъ ѝ Левги скончаста ѡбидѹ свою.[15]) не прийде[16]) дш̃е моеѧ[17]) въ сѣвет йхъ волею[18]) ѝ ѹставъ[19]) иχ да не берет ѧдра моего,[20]) ꙗко гнѣвомъ своим йзбиста чл̃кыї, промысломъ[21]) своим презаста жилыї воловыї. проклят лютость ваю,[22]) ꙗко люта бѣ,[23]) и гнѣкъ ваю,[24]) ꙗко[25]) порок.[16]) разделю ѧ въ Їаковѣ ѝ рассею въ Їїли“. Си же[27]) Дины ради сестры иχ речена быша. тогда ѹбо Ѡвѣщаша къ Їѣковѹ ѡц̃ю: єгда ꙗко блѧдницю поѧша сестрѹ нш̃ю? но ѝ самъ Їѣковъ[28]) не бѣ ѡчестилсѧ от крови йноплеменнїци, реч[є] бо Ѝѡсифѹ: даю ти Сикимъ градъ, иж[є] приχ мечемъ моим ѝ лѹкомъ. но сиѧ ѹбо свершишасѧ в послѣднаѧ крѣмена. Ѧнна бо ѝ Каиафа племени Левгиина ѝ Семеѡна бѣста, ꙗкоже[29]) сѹдивше Ісѹ̃ Хс̃ѹ ѝ ни єдиноѧ же виныї см̃ртныѧ ѡбрѣтши на распатиѣ предаста. темь ѹбо пр̃рчествѹѥть Їаковъ, гл̃ше бо: въ свѣт иχ не прид[и] дш̃а моѧ.[30])

Так[о] же къ Їюде реч[є]: „тебе їмѧ йсподнїѣ,[34]) ꙗко[35]– йс тебе йзыдѹть властели въ всемь племени брат[їа] твоеѧ: ѓ–є ѡправдаѥми, первое[45]) ж[є] певець бѹдет, второѥже[46]) всякомѹ гробѹ заполци бѹдѹть,[47]) третьѣѣ[48]) ѹкарше ѡбладаа. мл̃ствъ ти боѹд[и] Вышнии, зане ѝ тыї ложе сн҃а своего ѡскверни неведениѣмь. Їюдо, [ѡ] тебе[35]) похвалять ся брать[їа] твоѧ. рѹцѣ твоѝ на плецю врагъ твоиχ, поклонять ти с[а] сн҃ове ѳц̃а твоего. птицьѣ[36]) ѝ левъ Їоѹда, ѡ леторасли сн҃ѹ мой взыд[є],[37]) възлегъ поспа ꙗкыї левъ, ѝ ꙗко львицьѣ[38]) кто възбѹдит[39]) ѝ? не сконцаѣтся кн̃зь ѡ Їѹдыї ни старейшина ѡ плода ѣго, донележе придеть наменіиѣ[40]) ѣмѹ ѝ[41]– чаѧние ꙗзыкомъ.[41]) привязаѣ к винограду ѳсла своѣ ѝ виничною[42]) ѡслице своѣ. йсперет винемъ ризыї своѝ, въ крови гроздове ѡдѣѧнїѣ своѣ.[43]) весели ѳчи ѣмѹ ѡ вина и бели зоѹби ѣмѹ паче млека“.[44])

Разѹмейже ты жидовине ѡкаанны, како ти блс̃ви великыї патрїаρχъ Їаковъ сн҃а своего Їюдѹ. Їюде реч[є]: „тебѣ їмѧ исповеданиѣ“, вси бо мы хр̃стыани йсповедаѥмъ ѡ колена Їюдова

Digitized by Google

рожь[ша]гося Хⷭ̃а Бⷭ̃а ншⷭ̃его. „ꙗко тѧ похвалѧть братїа твоꙗ“, реч[е], кси бо, реч[е], ꙁыцїи йисповед[а]ше имѧ бжиⷣ и брат[ї]а вси быша крⷭ̃щенїю, кси же нⷭ̃ѣ боголѣпным[и] пⷭ̃снми своемꙋ творцꙋ и сдетелю похвалꙋ въздаⷣмъ. Ꙗ ⷭ̃же: „рꙋце твои, реч[е], на плецю врагъ твоихъ“, то врази бⷭ̃и вы ⷭ̃сте, ѡканнии жид[о]ве, и пред[а]сть плещи ваши подъ рꙋкы крⷭ̃тьянскыѧ, работасте до днⷭ̃ь в земляхъ хрⷭ̃тьянскыхъ. „и поклонѧтьс[ѧ], рече, снⷭ̃ве ѡц̃а твоⷭ̃го“. тꙋ слышаш[а] вси Ꙗковличи [и] заповедаша всемь чад[о]мъ своим: къ Йюдинꙋ колену не противитисѧ, ꙗко ѿ того йзыдеть цр̃ь ѡвлад[а]ⷯ всеми. но вы, ѡканнии жидове, последнии родъ, не разꙋместе наказанїа ѡц̃ь своихъ, досаждаше Бо͡ꙋ и на кресте распасте.

(Ѡ ханадре). Ꙗ ⷭ̃же реч[е]: птиць, то ꙋбо патрїархъ Ꙗковъ вса вед[е] и к семꙋ[49]) приложи. ⷭ̃сть ꙋбо птиць[50]) имен-ⷭ̃мь ханадръ, ꙗже во второмъ законе пишетсѧ. птиць же той весь бѣль ⷭ̃сть, ѿинꙋдъ не имеⷯ на собѣ пестротꙋ. внꙋтренꙗѧ ж[е] ⷭ̃го слепыимъ ѡчи цѣлить. и аще кто в болѣзнь впадеть, ꙗко ѿ ханадра ⷭ̃сть разꙋмети, йли живъ бꙋдет йли ꙋмрет. да аще комꙋ боу͡дет ꙋмрети, ѿвратить лице свое ханадръ; аще бо͡ꙋдет емꙋ живꙋ быти, то ханадръ то[51]) веселоꙋсѧ възлетить на ащръ противꙋ сл̃нца. тоу͡ престоѧщи чл̃ѣчи мнѧть, ꙗко ханадръ кзѧ ꙁꙋб болѧщаго и расправи[57]) по ащрꙋ. тꙋ бо реч[е] Ꙗковъ Йюде: птиць, ведѧше бо, ꙗко ѿ колена Йюдова въсиѧти праведномꙋ сл̃нцю Хо͡ꙋ Бо͡ꙋ ншⷭ̃емꙋ. тъ бо ⷭ̃сть быль прⷭ̃сть приⷣдексѧ плотию со чл̃вки пожив.[53]) не имеѧше в себѣ скверны грѣховныѧ ѿинꙋдъ, сшедъ бо с нⷭ̃си в родъ еврейскыи, ѿврати своⷭ̃ бжⷭ̃ство ѿ нихъ, да тѣмь разꙋмѣша ꙁыцїи, ꙗко без'божестком соу͡ть ꙋмр̃ли жид[о]ве. намъ же слепым преже быкшим ꙁыком прозрѣнїⷭ̃ дарова, и вземь наше прежнее неверьство възнесесѧ на дрⷭ̃во крⷭ̃тное, йсточи прⷭ̃чстоꙋю кровъ свою и водꙋ на й[с]целенїе грѣховнаго брѣмени.[54])

(Ѡ орле). ⷭ̃сть[55]) птиць, ѡ немже и Дв̃дъ послоꙋшествꙋѧ рⷭ̃къ: ѡбновитсѧ ꙗко ѡрлꙋ[56]) ю̑ность твоꙗ. ѡрелъ бо егда състарѣⷭ̃ть с[ѧ], ѡтмглѧⷭ̃та ѡчи ⷭ̃му и ѡслепⷭ̃ѣта. ѡбретже йсточник воды чⷭ̃ты и възлетить къспрь на въздꙋхъ сл̃нечныи и йжжеть[7]) крилⷯ своⷭ̃ и мракꙋ ѡчию своⷭ̃ю. и снидет доловъ и погрꙋжитсѧ въ ѡномъ йсточниче трикратыи. Тако и Гⷭ̃ь ншь Iсⷭ̃ Хⷭ̃ъ быꙗвъ прежде рⷭ̃къ за ныне спⷭ̃снⷭ̃е с нⷭ̃си сшед и въпло-

Digitized by Google

тивыї сѧ ѿ Дх҃а сѣ҃а родъ[и]сѧ ѿ Мр҃іа дв҃ица, хотѣ҃ намъ прозрѣ҃нїе даровати, иж[е] в невѣрьстве пребыхом. тоже кр҃щенїе приѧтъ въ Їердане рѣцѣ҃, не самъ бо кр҃щенїа требы, но ѡ҃бразъ рабомъ своимъ предаѧ. йже трикратьї во водѣ погрѹзиша [зам. погрѹзисѧ] въ имѧ Ѻц҃а и҃ Сн҃а и҃ сѣ҃го Дх҃а. то бо птицы наречь.[22])

Ꙗ҆ ѥ҃же бо лѣ҃къ вмѣ҃нѝ, и бо лѣ҃въ вѣ҃щь сицѣ҃ѹ ѝмѣ҃ѣ҃тъ: ѥгда ходитъ в пѹ҃стынѧх[58]) ловъ творѧ, да ѥгда ѡ҃йдетъ вонѧ чл҃вча ловча и҃ ѡ҃пасью своѥ҆ѭ кр҃иѣ҃тъ следъ свой, да быша ловцы не вѣ҃дали слѣда ѥ҃го. Тако и҃ Гс҃ь нш҃ь Їс҃ъ Хс҃ъ воплоти сѧ ѿ Дх҃а сѣ҃а внид[ѥ] къ ѕтроѹ҃ дв҃ицѣ Мр҃іѣ҃, [да] прельщенныѝ чл҃чь родъ сп҃сетъ. и҃ слово плотъ быс[ть] и҃ всели сѧ в ныѝ, да того ради никимьже не ѡ҃чюти сѧ поѹтъ [его]. того ради ѿ дїа҃вола йскѹшаѥ҃мь быс[ть] ꙗко чл҃къ, ѡ҃ немже и҃ ѥ҃ѹа҃глистъ послѣ҃шествѹ҃ѣтъ гл҃ѧ, ꙗ҆ко йскѹшаѥ҃м быс[ть] Гс҃ь ѿ дїа҃вола, йскѹш[а]ѥмъ[59]– быс[ть] ꙗ҆ко чл҃къ[59]) м҃. днѝи҃ в пѹ҃стыѝни.

Ꙗ҆ ѥ҃же реч[ѥ]: „ѿ лѣ҃тораслѝ сн҃ѹ҃ мои҃ взыд[ѥ]“, — лѣ҃т[о]расль бо древо красно ѥ҃сть и чс҃то, плотью ѕбагрѧно[60]), зеленоуи҃,[61]) чресъ ѥ҃стество же плод[а] не имаѥ҃т родити, но[62]) ѥ҃ствѹ ѥ҃диного лѣ҃т[а][63]) растетъ. Смотриже бо, что реч[ѥ] патрїархъ Ꙗковъ: ѿ лѣ҃тораслѝ сн҃ѹ мои҃ ѝзыд[ѥ]? самъ[64]) сѧ Ꙗ҆ковъ лѣ҃тораслїю вмѣни р҃ѕ. лѣ҃т боудѧ, ѝли Лию҃ хотѧ тако възвати, понеже бг҃ъ прозѧбла д҃. сына: Рѹвима и҃ Семеѡ҃на, Левгию҃ и҃ Юдѧ? ѩже и҃ сама Лиѝ҃ не лѣ҃тораслъ бг҃ъ. но ѥ҃сть лѣ҃тораслъ ѿ колѣ҃на Ꙗ҆юдина, дщи Ꙗ҆кима҃ и҃ Ꙗ҆нны, сѣ҃ла҃ и҃ прекраснаѧ и҃ нескверна҃ѧ и҃ непорочна҃ѧ. неприспевши ѥ҃и҃[65]) вѣ҃щи женьстий, та сѣ҃ла҃ ѿ сѣ҃таго Дх҃а заченши родъ[и] сдетела҃ тварем; та же ктомѹ҃ не пострада ни поволѣ҃, и҃ ктомѹ҃ по рѫ҃жстве дв҃ою҃ пребыс[ть]. Разѹмѣйже бо, ꙗ҆ко той ѥ҃сть и҃стиннаѧ лѣ҃тораслъ, поразѹмѣйже плод ѥ҃а҃, что си лѣ҃торасль пород[и] Бг҃а҃ и҃стинна, чл҃ка и҃стинна; дв҃ѣ҃ бо сѹ҃ществѣ҃ имы҃ї, чл҃чествомь бо ѡ҃де бж҃ство. Тѣ҃мь бо не разѹмѣша[66]) [зам. разѹмѣ҃ѣ҃ сѧ] многым поуть ѥ҃го. выжь же, како лѣ҃тораслъ плод[67]) пород[и]. како чс҃тно! како властелинъ творець нб҃ѹ҃ и҃ земли, ѥгож[ѥ] вы ѡ҃канний злодѣ҃ѣ҃ нарѣ҃косте.

Вы[ж] же ѡ҃каанний ѕбо пророчен҃іе Їаковле: „възлегъ поспа ꙗ҆ко левъ“. Ꙗ҆ ѥ҃же реч[ѥ]: [левъ], — левъ бо и҃мѣ҃ѣ҃тъ вещь сѝю: ѥгда спитъ, вѣ҃це ѥ҃го ѡ҃чию҃ ѡ҃кръжена ѥ҃ста. тако бо и҃ Гс҃ь нш҃ь Іс҃ъ Хс҃ъ плотью възнесес[ѧ] на кр҃стъ а бж҃ство ѥ҃го ѡ҃десноую҃ ѡ҃ц҃а ѥ҃ше. того рад[и] Їаковъ реч[ѥ]: птицы, понеж[ѥ][68]) птица ѻ҃ного ц҃ѣлбы҃ї творѧше. не[69]) ѡ҃бразъ трикратнаго погрѹженнаѧ предасть,

Digitized by Google

а єже реч[є], тѣмь пронареч[є], зане скрыше[70]) йсперва поуть єго. а єже реч[є]: Їю́да — ѿ Йю́дина бо колена изыд[є]; а єже: лѣторасль, то ѡ́ бц҃и йзкѣща. а еж[є]: поспа ꙗко левъ, то ѡ́ распат[ї]й на кр҃стѣ. а ѣже реч[є]: „лвиць,*) кто възбѹдитъ є“, — вѣдѧше бо патрїархъ Їаковъ великыи, ꙗко Гоу҃ йшемѹ І҃сѹ Х҃сѹ ѿ гроба въскр҃снѹт[и], то ѡ́ семь не ѹмолча, но прорече рекъ: „ꙗко лвицъ, кто въставитъ й“. се бо бѣ Бг҃ъ йстинныи всѧ волею творѧ й пострадан҃іе й распат[ї]ѣ й трид҃нѣьноѥ почиван҃іе въ гробѣ, таче въскр҃снїе. понеж[є] вѣдѧше патрїархъ Їаковъ вълнаа єго всѧ, того ради[71]) „ꙗко лвичиць, кто възбѹдитъ й.“ лвичицем ѹбо нарече Сн҃а бж҃иа проповѣда й. а єже реч[є]: кто възбоудитъ й, — то възбоудитъ[72]) й то вълнаа ѣго всѧ проведа. но к семѹ оубо Їаковъ прилож[и] прореч[є].[73]) Лвица ѹбо єгда родитъ детиць, мр҃тва ѣго родитъ й стрежетъ ѣго г҃. дн҃и, дондеже пришед ѡц҃ь ег[о] доухнет нань тѹ й въставитъ й. тако ѹбо І҃сѹ҃ Х҃съ дх҃омъ[74]) ѡц҃мь въскр҃съ ѿ мр҃твыхъ ѡ́бразъ даа боудѹщемѹ вѣкѹ. ꙗкоже ѹбо великыи Павелъ реч[є]: Х҃съ҃ въста ѿ мр҃твыхъ, начатокъ ѹмр҃шимъ бы́с[ть], понеж[є], реч[є]. чл҃комъ Ѧдамомъ смр҃ть вниде в миръ й паки Бг҃ъ чл҃комъ бываѥт, да чл҃ческо соуществo пакы Г҃мь въскр҃снеть. ꙗко ж[є] бо, реч[є], ѡ́ Ѧдамѣ вси ѹмираютъ, тако ѡ́ Х҃сѣ вси ѡживѹт.

Ѧ єже реч[є] Їа́ковъ: „не ѡ́скѹдѣѥт кн҃зь ѿ Йю́ды ни вл҃дка ѿ семени ѣго. дондеж[є] придеть ѣмѹже цр҃ствие ѣсть“,[75]) — Ѡц҃ь бо цр҃ѧ расѣяных҃ъ ꙗзы́къ Сн҃оу своѣмѹ събрати, но йсперва поусти пр҃рокы́ проповѣдати в родѣ еврейстемъ. но пр҃рокомъ не ѹспевшїмъ по жестосердію ва́шемѹ, ѡ́каа́нныи, тако изволи род[ь]тисѧ Сн҃ъ Бж҃ий ѿ пр҃сносѹщаго Ѡц҃а, ꙗкоже писан҃іе реч[є]: Бг҃ъ йстинен҃ъ ѿ Ба҃ йстинна. соудиі бо и кн҃зи, цр҃и и пр҃роци ѿ Йюдина колена мнозы йзыдеша, се же и Гс҃ Бг҃ъ І҃сѹ҃ Х҃съ, семѹ цр҃ѧдено бы́с[ть] събрат[и] ꙗзыкы и вѣрѹ ѹтвердити своѣю҆ кровию҆.

Ѧ єже рече: „привѧза йкъ виноградѹ ѡ́сля своѣ“, — ѡ́сля бо нечѣстн скоти нареч[є]тьсѧ древнемѹ законѹ; тѣм бо проѡ́бразовашл [зам. прообразовался, ꙗко кѣ ѣмѹ преже надшлаа безѹмиѣмь ꙗзы́ки к вер҃ѣ ба҃разѹмиа привѧзати [в ркп. хибно: привязани]. Ѧ[76]— ѣже реч[є]: „к виничине ѡ́слице своѣ,[76]) и йсперетъ ризы своа виномъ и в крови гроздове ѡ́дѣанїѣ своѣ“, — се ѹбо бы́с[ть][77]) Сн҃ъ Бж҃ий на кр҃стѣ и ѡ́мивъ всь родъ чл҃кчь своею҆ кровию҆ пр҃чстѹю [sic!] и предастъ законъ намъ, вино пр҃чстѹю҆ свою крокъ ю

*) В рукоп. хибно: птиць.

Digitized by Google

нарѣкъ, просквр҃ѕ же тѣло, водѫ же блѣдость[78]) сѧго Дх҃а. но ѩкоже йсперва вѣ Тро[и]ца прежѣ вѣкъ, тако и нынѣ троѣ съвъкоупьлеюще къ Тр҃оци Бо҃ю слоужєніе всылаѣмъ. И ѥже реч[е]: „весели ѡчи ємѫ ѿ вина“, — вино ѥсть кровъ Хр҃ова, йже предасть намъ рѣкъ: пиите, се ѥсть кровъ моѧ йзливаѣма за вы҃. пострада бо Бх҃ плотью, възвеселисѧ бж҃ествомъ. И ѥже реч[е]: „бели зѫби ємѫ паче млека“, — сирѣчь: чс҃тъ[79]) и непорочєнъ.

Таже Завулоноу реч[е]: „тебѣ же ѩма даръ бл҃гъ, зане тебе рад[и] Гс҃ приѥмла[80]) все племѧ. Диньі рад[и] сестры твоѣѧ мл҃сть ти створю, мл҃ствий. ѩко на ню помыѩсли, не дасть ти Гс҃ съгрѣшити с нію, извинѫша[81]) тебѣ. Завулонъ тебе[82]) подолгъ моря далече[83]) сѧ оудєлить, се же подологъ[84]) пристакъ корабленни[85]) продолжитсѧ до Сидона“.

Також[е] Йсахароу реч[е]: „доньдеже на сѣдъ людемь своймъ. аще и єдино ѥсть племѧ [sic!] въ Йл҃ли и боудеть, тебѣ дано ѥсть всякъ трѫдъ, и рѫкою твоѥю[86]) накормлю. и мл҃ствъ ти вѫди вечныѩ Гс҃, зане с'вѣтъ брат[ї]и твоѥи дасть на брат свой Иѡсифъ, гдѣ вѣ в ровѣ. Йсахаръ доброѥ[87]) помысли: почиваѩ посред[и][84]— врагъ твоих[88]) причастиѥ и виде покой ѩко добро и землю ѩко добра,[89]) преклони рамѣ свой на дѣло и быс[ть] моужь житарь“.[90])

По сем к Данѫ реч[е]: „вданъ тебѣ соудъ ѥсть. ѩми змиѩ на распоутьи сѣдѧщи на поути, хапающа кона за пят[ѫ] коньскѫ.[91]) Гѧ же йскѫсъ мой искоусит и ѡ запатьи. ты сѫдити ѩмаѥши всемѫ племені брат[ь]и твоѥи, не тебѣ соудиі и цр҃и и воєводьі йзыдѫть на весь род племени твоѥмѫ милѫѥть тебе Гс҃, ѩмже теб[е] свѣтъ золъ дасть йгы҃ї на женѫ брат[а] своѥго Иѡсифѫ[92]) сѣоу фараѡню. но не быс[ть] кола твоѥѧ ѿ тебе. и милъ боуди и крѣпкомъ“.[93]) темь[94]— ѩко ѡбличникъ грѣхъ простить. „Данъ да соудить люд[е]мь своймъ. аще боудеть ѥдино ес[ть] племѧ въ Йл҃ли. да боудет Данъ на распоутьи сѣдѧ на поути хапле пятѫ коньскѫ, и спаде конникъ въспять. сѣса жид[ы] Гс҃на жида йскѫсомъ йскѫсити. тойже йскѫсить и за пяти“.[94])

Развмен ж[е] тыі Йл҃ю, кого ѡжидаѥши! смотри же ѵбо, комѫ изыти ѿ колена Данова! не Бг҃ѣ то Гѧ вмени, не творіцл временомъ сказа, не Гѧ всѧчскым йсповѣда, но змиѩ на распѫтыі сказа, рекше Йнтиѯр҃ѫ быти в мирѣ[95]) и йшла к собѣ прикрещи ѿ йстенныѩ вѣры. но „йспадесѧ коньникъ въспять“, сирєч:[96]) вѣрний видѧще страшнаѧ ѥго прещенія, и ѡбличаѥть ѥго ѩко вѣсл въ плоти. И ѥже реч[е]: сѣса жид[ы] Гс҃на, — сирєч: чашѫ вѣр-

Digitized by Google

ний скоро втораго пришествиа Гсна, да темь не ѵбоиашес[а] прещений ѡканнаг[о]. Я еже реч[е]: Га же искѵсомъ йскѵсити за пати, — сиреч:[97]) всей тварн сдетель есть. йскѵси его діаволъ вшедъ на крило црковное и реч[е]: аще еси Снъ Бйй и верзися до долѵ. к немѵ же реч[е] Гс: йди за ма, Сотоно, понеже не достойно ти есть йскѵсити Га Ба своего. Я еже реч[е]: сѵдити имаеши всемѵ племени брат[ї]а твоеа, — смотри же, Йїлю, ако не быс[ть] соудиа Дань въ Йїакове. но йс тебе, реч[е], соудїа и црїе и воеводы йзыд[ѵ]ть на всь род племенї твоего. смотри[98]— же, ѡканне, чемѵ не реч[е]: в' весь род?[98]) но[99]) реч[е]тся[100]) весь род племени твоего, йна же в[101]) весь. но разоумей ѵбо, егда въсприметь црство ѡнъ прелѵкавыи окаанныи змиа Йнтихрстъ, егож[е] вы ѡканныи Машлахомъ[102]) себе нареч[е]ть,[103]) его[е] трапезе мнитес[а] в кѵсити но смотри ѵбо великого патриарха Іакова рекша: и йзыд[е] йс семени твоего. егда оубо ѡканныи ѡнъ приимет црство, тогда все сема жид[о]вское себереть[104]) на слѵжбѵ, въ црство его бѵдет скорбь и тѵга на всякомъ чловцѣ, зане ѵмножится глад и болѣзнь и моръ на[105]) людѣх[105]) на земли. ѡканныи Йнтихрстъ възложит грозѵ и прещение и страшныи мѵкы на вса члкы, ако мнать его помазанным. но ако же рекша стыа книгы: аще Бъ не бы скратилъ днеи тѣхъ изкранных дѣла, не бы спсласа всака плоть. ако же в Даниловѣ виденй ѡ семь рече: и дасть са емѵ црство до врѣмени,[106]) сиреч за да днн и а. но и Данилова ти видѣниа приникше скажемь йснейшн. аще ли хощеши тыа реци ми, жид[о]вине, ако великый патріархъ Іаковъ ѡ Самсонѣ реч[е], ако соуди Йїлю к. лѣть сыт. и азъ ти рекѵ: соудъ.[107]) но егда ѵгризнѵ Самсонъ патѵ коня йли всадника падшася въспать? но йли падшии йноплеменници ѡни ѡ лица Самсона ѡжидахѵ спсенїа ѡ Га въ днѣхъ тѣхъ? йли да не впад[е] ли Самсонъ в роукѵ йноплеменникъ и ѡслепиша ѡчи его? Разѵмейже, жид[о] вине, что есть конь? вѣра права. пата же реч[е]тся послѣдний день. и начнѵть стии тогда акыи на конѣх ездити на аерѣ. Машлах вашь, ѡканныи змиа, хапаи блазнений, начнеть имъ поносит[и],[108]) ѡниже стиа нѣснаго цра въйни сѵщи ѡбличат крага в лицѣ. того лї ждеши, ѡканныи жидовине? блазнися.[109]) но вѣроуи, ако великый патриархъ Іаковъ не Дана рад[и] реч[е] си, но врага рад[и] Йнтихрста. тогда бо и сема еврейское сберется с нимь и погыбнет, гнѣвъ бо божи изыде на на, и причастатся горцкй ѡной мо[ѵ]цѣ с' своимъ Машлахомъ. а еже реч[е] Іаковъ: помилѵеть та Гс, — того рад[и] реч[е], зане в пришествие Йнтихристово тогда соущий

Digitized by Google

приключившиⷭ сѧ жид[о]ки на тѣхъ гнѣвъ и̑ скорбь взыдет, зане прельщени боудѹть имъ. Данъ же нѣсть причастникъ имъ; того рад[и] реч[е]: милѹетъ тѧ Гⷭ, — таже всимъ ѡ̑бличивъ его прости.[110])

Гадъ же не какою̑ дерзостию̑ бл҃скнс[ѧ]. Гадъ[111]– йскѹшенiе̑ йскѹсит, самъ же йскѹситъ с[ѧ] при ногѹ.[111])

Також[е] и̑ Ѧсира бл҃сви и̑ похвали е̑го, послѹшливеи̑ бо бѣ ѡ̑цю своемѹ, таж[е] и̑ не како съгрѣшенiе̑ ѡ̑бличи. Ѧсиръ[113]– бл҃го маститъ хлѣбъ е̑го, се бо дастъ пицю кн҃земь.[113])

По сем бл҃сви Нефталима, го и̑ смиренiе̑ его похвали. Нефъталимъ[112]– вѣтѣ̑ йзрасти, придаѣ житоу̑ добрѹ сн҃ъ възрастъ.[112])

По сем же възлюбленаго своего сн҃а Ѩ̑сифа любезным бл҃свнiе̑м бл҃ви. „сн҃ъ[114]– мои̑ бл҃свнъ ревнитель, сн҃ъ мои̑ ѭнѣи̑ къ мнѣ възвращаѩсѧ. на него мьїсляще ѹкарахѹ и̑ враждоваХѹ нань гⷭ҃е̑ стрелець, и̑ съ҃трошасѧ крѣпостию лѹцї их и̑ разлиѧшас[ѧ] жильї мьїщам йхъ рѹкою [в ркп. хибно: рѹкѹю] силнаго Їакова. Ѡ̑йде ѹкрепивьї Їїлѧ Ѡ Бг҃а ѡ̑ца твоего и̑ поможетъ ти Бг҃ъ мои̑ и̑ бл҃сквть тѧ“. таже и̑ се преложивъ реч[е]: „бл҃свнъ боуди бл҃свнiе̑мъ нѣсным свьїше и̑ бл҃свенiе̑мъ земля имѣюще вся бл҃свнаѣ дѣтѣ̑ и̑ бл҃свнiѣ̑ ѡ̑ца твоего и̑ мт҃ри твоеѣ̑. ѹкрѣпивъ тѧ за бл҃свнiе̑ горъ великыХ и̑ бл҃свний йсточник вѣчныХ да боудѹть на главѣ Ѩ̑сифа и̑ на главѣ егоже възлюби брат Веньѣмина. волкъ хищникъ заѹтра снесть и̑ ещe на веч[е]ръ Ѡ̑дастъ пицю“.[114]) аще и̑ превъзлюбленъ сн҃ъ его Ѩ̑сифъ, но Ююдина бл҃свнiѣ̑ не приложи емѹ, прозрѧше бо велик[ї]и̑ патрiа̑рхъ Їаковъ, ѩко Ѡ Ююдина колена род[и]тисѧ Хс҃оу̑ Боу̑ нш҃емѹ Ѡ прчстьїѣ̑ двцѣ.

По семь ж[е] призва Веньѣмина, егож[е] роди Ѡ Рахили, братъ же Ѩ̑сифѹ прекрасномѹ, сегоже великии̑ патрiа̑рхъ Їаковъ сн҃а жалости нареч[е], ѩко конечныи̑ сн҃ъ нарече старости е̑го кыс[ть] Веньѣмин.

И реч[е] имъ: „всѧ си слышасте, сн҃ве Їаковли, вї. васъ“. си гл҃а ѻ̑ць йх к нимъ и̑ бл҃сви когождо йхъ по имени, по бл҃свенiю̑ йхъ бл҃сви и̑ и̑ реч[е] имъ: „азъ прилагаюсѧ къ своим людемъ, погрѣбите мѧ съ ѻ̑ци моими в[115]– пещере сѹгѹбеи̑, ѩже е̑сть на сѣле Е̑фрони Хетьтеѣ̑ противѹ Мамврiи̑, ѩже е̑сть в земли Ханаѡн[и], юже пещерѹ кѹпи Ѧвраамъ ѕ Е̑врона Хет'теѩнiна на зданiе̑ гроба. тѹ погрѣбоша Ѧвраѣма и̑ жен҃ѹ е̑го Сарѹ, тѹ погрѣбоша и̑ Исаака и̑ Ревекѹ жен҃ѹ е̑го, тѹ погрѣбоша Лию̑ в кѹпленемь селе е̑го в пещере соущеи̑ к нем и̑ Ѡ сн҃ѣ Хеттеѡ̑въ“.[115])

Digitized by Google

И преста Їаковъ заповѣдаѧ сн҃мъ своимъ, и простеръ ногѣ на ѻ́дре своемъ и сконча и[116–] приложиша [sic! зам. приложисѧ] къ людемъ своимъ.[116]) и быс[тъ] всѣхъ дн҃ей Їаковлихъ лѣт р҃м҃з; се же ѕ́бо вѣдѣти, ꙗ́ко житъ Їаковъ в землї єгупетстей лѣт з҃ї.

1–1) Кол. Ков. vac. 2) Кол. приближишасѧ днію ѹ҃мр҃твыя моєго 3) ѹ҃спѣніе 4) vac. 5) Кол. ѵ҃. и ч҃. и з҃. лѣтъ 6) ѹ҃ко 7) Кол. паче ѹ҃ко приближи Ꙗ́коѵъ сн҃ы свои бл҃гословити 8) Кол. дод. Призва ѹ҃ко первенца своєго Рѵ́бима и рече: тобѣ же Рѵ́бимъ има, первенець чадъ моихъ 9–9) vac. 10) по рѣкѹ къвъ прѹдокъ и лютъ 11) да не 12) възлеже 13) vac. Дод. но мл҃стивъ ти бѫди Бг҃, зане сн҃ъ мои єси первороженъıи 14–14) vac. Дод. натомість: Симеѡна же и Левгиы совокѫпль рече 15) волею своєю 16) приди 17) дша ихъ 18) vac. 19) и къ ѹ҃стѣ 20) да не окрюшать сѧ шдра каю 21) помъıсломъ 22) проклята л... сею 23) бъıста 24) ею 25) vac. 26) по рокѕ 27) Дод. ѹ҃ко не 28) vac. 29) ıже 30) Тут додано ті промови до Симеона і Левія, що були пропущені вище 14—14. 31–31) vac. 32) вашего 33) свѣтъı 34) исповѣданиѥ 35–35) Кол. vac. 36) потищь 37) изиде 38) лвичищь 39) вставить 40) vac. 41–41) vac. натомість: ѥмѕ ж[е] градить сѧ 42) виничиною 43) лептин свой 44) Тут сьлїдує в Кол. текст, що в Крех. читає ся вище, а пропуск його зазначено нотою 35—35; виписуємо тут його варіанти супроти нашого тексту. 45) ѥдинъ 46) а дрѣгъıи 47) запалъчии и бѹдеть 48) а третїй 49) всемѹ 50) жестъствоѵ бо птица 51, vac 52) распрашы 53) vac. 54) вреда 55) дод. ѹ҃ко инъ 56) орла 57) ѡ 58) по поѹстънѫмъ 59–59) vac. 60) ѹ҃багрено 61) и зеленоѹысѧ 62) дод. по 63) дод. само 64) ꙗда самъ 65) дод. й вце 66) разѹмѣєсѧ 67) vac. 68) дод. паче 69) и 70) скъıсѧ 71) дод. рече 72) vac. 73) vac. 74) Бѫмъ 75) Дод. смотриж[е] ѹ҃бо, комѕ градѣно жесть 76–76) vac. 77) дод. ѥгда распнѫтъ къıсть 78) бл҃гдать 79) дод. законъ 80) прикмлеть 81) изъкинѹсѧ 82) vac. 83) vac., натомість: да 84) и подъ 85) корабленъıхъ 86) рѹкѹ твою 87) волѣ добро и 88—88) vac. 89) на бл҃го на дѣло 90) тѫжарь 91) Дод. и спадеса коньникъ сп҃са жида Гн҃а 92) Дод. къ 93) бѫди крѣпкомѹ 94–94) vac. 95) Дод. сѣдаи на пѫти, реч[е]. хапѭаи патъı коньскъı, сирѣч: сѣдаи на пр҃стлѣ в мирѣ 96) vac. 97) дод. Гѫ 98—98) vac. 99) ино бо 100) жесть к: 101) на 102) мъıшлѫхомъ 103) совѣ паречеть 104) vac. 105) vac. 106) дод. и полъ времене 107) соѹди 108) носити 109) но не блазнисѧ 110) Тут повторено в Кол. ще раз те речене, що починаєть ся словами „сѣтъ золъ“ а кінчить ся „къ грѣхъ прости“, та слів тих не коментовано. 111–111) vac. 112–112) vac. 113–113) vac. 114–114) Сего уступу в Кол. нема, а замість него читаємо ось що: бл҃свнъ бѫди бл҃гсньемъ оѿца твоєго и м҃тре твоєы, ꙗкобъı старѣи братъı своєы. сирѣчь в домѕ фараоновѣ ч҃стнѣи бѣ. також[е] и прочаи вса любъзно похвално. 115–115) vac. 116–116) vac.

Сей твір — властиво не апокріф, а палейний виклад біблїйної поемки, що нею кінчить ся книга Бития (Бит. XLIX); вона звичайно зветь ся Якововим благословенством. Біблїйний текст єї, доволї темний, сам напрошував ся на коментарвї. Та в Палеї ми не маємо анї повного анї чистого біблїйного тексту; деякі уступи подано майже дословно, хоча і з замітними варіантами, що вказують на ріжні редакциї слов. перекладу книги Бития, — иньші подано в скороченю, з додатками, а з кінцевих не подано майже нїчого. Відповідно до мети автора Палеї коментарий занимає ся особливо двома уступами:

Digitized by Google

тим, що відносить ся до Юди — протопляти Христового, і тим, що відносить ся до Дана, в котрім старі християнські теологи бачили протопляту Антихристового. Власне ті коментарії і додатки до біблійного тексту мають в собі деякі цїкаві апокріфічні подробиці. впр. неясний натяк на якийсь замах, що вчинив Дан на жінку Йосифову і на сина Фараонового, оповіданє про Антихриста, цитат з незвісного в староруській лїтературі апокріфа „Видѣніе Данилово“ (він заховав ся тілько в полудньово-словянських списках). В коментарий до Яковового пророцтва про племя Юдово вплетено декілька уступів та подробиць узятих із старохристиянського твору „Физіологъ“, де зібрано мітичні оповідання про всяких звірів і додано до тих оповідань символїчне витолкуванє в християнськім дусї. Задля того ми й містимо сей твір в нашій збірцї апокріфів, хоча анї Тіхонравов, анї Пипін, анї Порфірєв не подали його в своїх збірках. Варіанти виписані нами з видання Коломенської Палеї (Палея Толковая стор. 182—193, стовпцї 364—385).

М. Крехівська Палея, стор. 278—280.

[Йосиф оповідає братам свої пригоди.] Видѣвше ж[є] братїа Ѡсифова, ꙗко ѕмрє ѡц҃ь ихъ, рѣша: „егда поменет когда злокѕ ѩщю Ишсифъ и̑ къздастїа въздасть намъ всѧ злаа, ꙗже къздахомъємѕ“. и̑ приступиша к немѕ гл҃ще:[1]) „ѡц҃ь твои заклатъ тѧ преже ѕмр҃тнымъ своєго гл҃а: тако рчете Ѡсифѣ: прости кривиныї грѣха их и̑[2]— не брези имъ неправды их,[2]) ꙗко зла створиша ти. нн҃ѣ ѡстави кривїныї рабомъ твоим[3]) Бг҃а ѡц҃ь твоих ради!“ въсплакаша [зам. късплакаса] Ишсифъ гл҃ющимъ имъ к немѕ; егда брат[ї]а єго вменѕхѕся ꙗко раби, въздохнѕ Ѡсифъ велми реч[є] имъ: „не тако, ѡц҃и и̑ брат[ї]а! Бнн҃ бо єсми азъ и̑ вы вси. выї възненавидесте мѧ, но Бг҃ възлюби мѧ; вы ѕбо хотесте мѧ ѕбити, но Бг҃ ѡц҃ь моих съхрани мѧ. въ ровъ мѧ въвѣргосте, но Вышнии изведе мѧ; к работѣ мѧ предасте, но всѣх кл҃дка Гс҃ свободи мѧ и̑ всемѕ Єгупту соудъ дашт[и] ми сътвори мѧ. въ плень бо влезохъ, но крѣпкаа[4]) рѣка помозе ми; гладомъ ѡбатъ быхъ, и̑ самъ Гс҃ препїта мѧ. єдинъ ѕбо бѣхъ в ровѣ, но Бг҃ ѻц҃а моег[о] ѕтѣши мѧ; в болѣзни бѣхъ, но Бг҃ поскти мѧ. в темници бѣхъ, но Сн҃съ радость ми сътвори. въ ѕзе Фрѣши мѧ и̑ въ ѡклеветании Гс҃ь ѩзбави мѧ и̑ въ словесех горкыїхъ Єгуптанынии ѩзат мѧ. тѣже и̑ страсть приємшю ми Ѡ женьї скверньї,[5]) нѣдмцю ми съгрѣшити с нею, но Бг҃ ѻц҃а моєго

Digitized by Google

Їйлѧ избави мѧ ѿ пламени того горѧщаг[о]. но и̂ [въ] темницю всаженъ бы́х, бѣемь и̂ ѕкараѣ́мъ, и̂ вдасть мѧ Гс̃ въ щедротѣ́ї пред всеми стражми темничными, не бо о̂ставитъ Гс̃ боѧщихсѧ е̂го и̂стинною̂ йли в темници йли въ ѕдахъ, в печалѣ́хъ йли в кѣ́дахъ. не бо а̂ко чл̃къ стыдитсѧ Гс̃ ни а̂ки земень и̂знемагаѣ́тъ йли Фстѹпаѣ́т, но въ вс̑ѣ́х навѣ́ждаѣ́тъ Гс̃ и̂ в рачныхъ [зам. различныхъ] скорбѣ́х ѕтѣ́шаѣ́тъ и̂ пресѣщаѣ́тъ, в десѧтихъ и̂скѹшенихъ крѣ́пка створи мѧ Гс̃.

„Бѣнегда Е̂гѵптѧнини лѣстѧше мѧ гл̃щи: аще бо боѹдеши съ мною̂, Фвѣ́ргѹсѧ коумиръ и̂ Е̂гѵптѧнина Петефриа̂ вѣ́ровати створѹ по законѹ Бг̃а твоѥ́го. — к нейже Фвѣщавъ рекохъ: Їмемьфриѝ,[6]) гже моа̂, не въ нечѣстотѣ́ хощетъ Бг̃ боѧщихсѧ е̂го ни в прелюбодѣ́ющихъ бл̃говоли. ѡ̂на же болми прилипе козни своа̂ на съблазнъ ми. Їзъ же болми прилагахъ в пощенїи и мл̃тве, да мѧ и̂збавитъ Гс̃ ѿ неа̂. и̂ е̂диною̂ съ ѡ̂травою̂ брашно ми прїнесла[7]) бѣ́ше, мнѣ́ же Гс̃ Бг̃ ѡ̂ц̑а моего́ Фкрк̑ї. по семже ѕбо пришедши е̂й въ храмъ мой, къ ней же азъ рекохъ: что ѕко ѕмышли [sic!] на мѧ, а̂ко взѧти животъ мой бес правды́ї, понеж[е] принесе ми брашно се наполнивши ада смр̑тнаго? но да весь: къ смы́сле Бг̃а чтѹщимъ не ѕспѣетъ въ злобѣ́ невѣ́рныхъ. и̂ къземъ пред нею̂ начахъ ча́сти, рѣ́къ: Бг̃ ѡ̂ц̑ь нш̑ихъ с мною ѡ̂наже паде на лици своемъ пред ногама моима и̂ плакасѧ и̂ ѡ̂вѣщѧ ми с[ѧ] не творити ми пакости по сем. ѡ̂бач̑е мыслью своею̂ ѡ̂ружше с[ѧ] и̂ внѹтрь прелюбодѣ́йнїѧ дѣ́менъ распалѧша ю̑.

„По сем пришедшю ми к ней потребныхъ дѣ́лъ рече́й, и̂ ємши мѧ за свитѹ влечаше мѧ на ѡ̂дръ постелѧ своѣ́мъ. азъж[е] съвлекъ с себе свитѹ свою̂ йзбежахъ ѡ̂ нѣ́ѧ. ѡ̂на же не полѹчивши хотенїа̂ своего́ ѡ̂кади мѧ къ гн̑оу моем[ѹ]. азъ бие́мъ всаженъ в темницю, Е̂гѵптѧнын[и] же поѹщаше къ мнѣ́ гл̃щи многажды: йзволи скончати мою̂ волю, и̂ разрѣ́шю тѧ ѿ ѕзъ и̂ йзбавлю тѧ ѿ темница. азъ же ни помыслом приклоних сѧ к ней. Любитъ бо Гс̃ паче къ кровѣ́ тме[8]) постѹщихъ сѧ смы́слом, неже к полатах цр̑ковыхъ питающихсѧ в блѧжений. к помысле ходѧ[и] прїи́метъ славѹ; кѣ́сть Гс̃. йже и̂мъ е́сть на потребоу и̂ даѣ́тъ тако ѭкоже и̂ мнѣ́ дарова. нн̑ѣ́ же, братїа моа̂, не бойтесѧ, азъ прекормлю вы́ї и домы́ї ваша“. ѕтѣ́шихъ ѭ гл̃авъ к нимъ. и̂ вселисѧ Йѡ̂сифъ въ Е̂гѵптѣ самъ и̂ брат[ї]а̂ е̂го и̂ вси пришелци ѡ̂ц̑а е̂го. и̂ нача жит[и] къ Е̂гѵптѣ Йѡ̂сї́фъ ѡ̂кдержакшю власть е̂гѵпетскѹю.

[1]) Доси Кол. і Солов. vac., натомість читаємо: По семже пришедше братия Іосифова рѣша [2–2]) Кол. Сол. vac. [3]) Кол. Сол. vac. [4]) Сол. крѣпкаго [5]) Кол. Сол. свирѣпы [6]) Солов. Амемфріи Кол. Имьмефриа [7]) Кол. Сол. присла [8]) Кол. Солов. темнѣ.

Digitized by Google

Се оповіданє, де подано історию Йосифа і жінки Пентефриевої з новими апокріфічними подробицями, а також подано імя тої жінки, находить ся тілько в Палеях і то в тексті, що являє дуже мало відмін. Жерелом сего оповіданя був певно Талмуд. Ми порівняли наш текст с тим, що є в Коломенській Палеї (Палея Толковая стор. 193 – 195, стовп. 386—390) і с тим, що опублїкував Порфірєв із Соловецької Палеї (Сказанія о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. бібл. стор. 156 – 158).

Н. Угро-руський рукопис попа Стефана Теслевцьового XVIII віку карти 266—281.

(Сказанїє ѡ Їосифѣ Прекрасном о сн҃ѣ Їакова патрїархи старозаконнаго винѧтоє з Бѵблей і йзъ ст҃ыхъ жывотовъ описанъныхъ ѿ ст҃ого Семиона Метафраста)*) Їаковъ патрыарха старозаконный мѣвъ оу себе двѣ женѣ, за которые то служылъ Лаванокѣ sї. лѣтъ: единой было йма Лїа, тота была каправа на ѡчи; а дрѵгой было й[ма] Рахиль, и тота была барзо краснам. Й тоты были сестры собѣ родный єдиного ѳц҃а і єдиней м҃тре, але то лѣп'ше Їаковъ любилъ Рахилю. С которыми то был сподил двандцать сн҃окъ: першомѵ было йма Рѵвимъ, а дрѵгомѵ Семионъ, третемѵ Левїй, четвер'томѵ Їюда, пятомѵ Са[харъ], шестомѵ Заулонъ, семомѵ Данъ, ѡсмомѵ [.....], девятомѵ Гадзъ, десятомѵ Вениямин. Десят йхъ было из Лїею. а тоты два Їѡсифъ й Венїяминъ з Рахїлею. Й тоты десят братовъ ненавидѣли тых двохъ, а найгор'ше ненавидѣли Їѡсифа. бо єго ѳц҃ъ лѣп'ше любил ѳ оусѣхъ і ѡдѣж'кѵємѵ справлял ѡкремѣш'нѵю, бар'зо краснѵю й дорогѵю, й зав'ше єго держа[л] дома при собѣ. йбо коханся в нем як оу своєй дш҃и, бо сам был велми красный Їосифъ і ѵтѣш'ный барзо, а лице мал бѣлое як снѣгъ. Й до того был тихїй й покорный, вѣр'ный во всемъ**) й справедливый й коханл'ся к' чистости й в' побожности и къ цнотѣ і в страхѵ бж҃омъ. Єсли коли видѣлъ кого, або брата своєго, которій бы ся засмакъ оу якой пѵстотѣ, оу нерядности, зараз их стрѵфовал и напоминал их й грозил страхом бж҃ійм҃ъ. І ѡни єго за тое оу҃шитки не лю-

*) Титул сей, написаний киноваром, вишкрябано пізнїйше так що три середні рядки ледви можна прочитати.

**) Слова розставленні — в рукоп. написані киноваром.

Digitized by Google

бил. Єдиного дня оустав'ши Їосифъ перань почнет говорыти Щеви й братом своймъ: „Че мой любый й вы братїа моа, снило ми са сей ночи сонъ див'ный. Здало ми са быти з вами на поли, на нивѣ нашой, и ты Че, жалисмо пшеницю, ї м. Здаломи са нажав'ши снопокъ свой, поставилем єго, й вы всѣ нажалисте. Я но ваши кшит'ки єдинадцат' сноповъ*) пришли й почали са кланати моемь снопови й почест' воздакати.“ Слышав'ши то Їакокъ дивовалса томь, [а б]раты са смали з него мовачи: „Я чейто са мы тобѣ кланати, смар'качевич! шкїй єс'ми панъ!“ Й глумили са з него, але Щъ боронил того. Зновь єдиного дня коли сѣли оу стола щбѣдъ ѣли, станет Їосифъ говорыти: „Послухай ма Че мой й вы всѣ наймылшам моа братїа, видѣлемъ сонъ сей ночи: гдес' ємъ стоал на высокомъ мѣсци оу дворѣ препышномъ кролев'ском, ано гдес' са оузало сѣнце й мѣць й звѣздъ єдинайцат' шсных*) й пришов'ши стали са кланати, а потом й сѣнце ми са поклонило“. Слышав'ши то Їакокъ чюдовал са томь, братїажъ єго тое слышав'ши почали ємь говорити сердито: „Мовчи ты, сновидъче смят'ный! Подобно ты хочеш над нами пановати. Я чей ти са Щъ бѣдет кланати або наша мти Лїа й мы оушитки? Я чей ты того, китанко**), не дождешъ!“ Стали са на Їосифа сердити й лаати ємь, а Щъ их грозил за тое, а они стали говорыти: „Ты Че кохаешъ Їосифа ї єго лѣп'ше любишъ, що ти не робит, а мы зав'ше працюеме, а нас такъ не любишъ й такъ не шанбешъ. Нехайже та Їосифъ заходит!“ Я Щъ йхъ оупоминалъ лагодне. І о того чась еще болше єго*) зненавидѣли оушит'ка братїа й радилисм зав'ше, як бы то Їосифа могли сами загубити. Я дале затым Рахил оумер'ла, за которою то был Їакокъ оу великой жалести, бо єй бар'зо любил й тых двох сновъ о Рахилѣ, Їосифа й Венїамина.

Теды по нѣкоторых днехъ были сновє єго со скоты ї ов'цы на пасовиск в Сихемѣ й тамса бавили й не йшли до домь. рек Їосифови Їакокъ: „Сну мой Їосифе, юж то ѕ. днїй як твой братм нейдутъ до домь. Що са з ними чинит, не знаю за них й за мар'гь.***) Козми ты, дѣтино моа, стракы, хлѣба й вина й пойди оу Сихем накѣдити братїю свою, що са з ними чинит, й вертай са, дѣтино*) моа, бор'зо до домь“. Рек Їосифъ:

---

*) Слова розставлені — в рукоп. написані киноваром.

**) Мадярське слово bitang, знач. блудний, волоцюга.

***) Мадярське слово marha, знач. худоба, скотина.

Digitized by Google

„рад ємъ, нанечкѫ мой, и пойдѫ з охотою моею“. Й пошол тамъ Їѡсифъ. Й коли єго тамъ братя оувидѣли, стали говорыти: „што идет йшъ сновидецъ, которыйто хочетъ надъ намн пановати. Теперъ часъ маємо на него!“ Й коли Їѡсифъ пришолъ к ним, рад был оукидѣвши их, почал их миле поздоровлати Ѳ Ѳцѣа. Й ѡни ся на него оучинили лютыми зкѣрами, порвавши єго за волосы ꙗко лютый звѣрѣ йгнм*) стали на Їѡсифа звѣома скреготати й злословити мовячи: „Тѫтъ естес, злой мтре злый снѫ, вороже йшъ! хочешъ пановати надъ намн!“ Станѫт єго там' немилостиво оубивати. Видѣв'ши то Їѡсифъ станет их молити мовячи: „Ѳ моя наймилшая братїа, повѣж'те ваша милости, за що ма оубити хочете? Й вам не ѫчинил нѣкакого зла. Прошѫ васъ, мой милый братя, оубойте ся Бга, Сотворытеля нбснаго, не сквернѣте рѫкъ своих братнею кровїю, да бысте не были прокляты Каиновою клятвою Ѳ небеснаго Бга. Спаматайте ся на Бга Сотворытеля, не розлѫчайте ма з моимъ милым Ѳцемъ, не зав'дакайте жалости старѫшковн, наймилшомѫ Ѳцеви ншомѫ!“ И то говорячи с плачем хапле ся за ноги их й цѣлует им ноги й слезами поливаетъ. Й ѡни жкрѫтные єще гор'ше ся на Їѡсифа лютят и звѣома на него скрегочѫтъ, не жалѫют Їѡсифа, закаменѣлый ср̃дца на него маючи.*)

Й найгоршим был на него над всѣх Рѫвим, старшїй братъ; той бар'зо на него настомлъ, абы то Їѡсифа забити. Там' ся єдинъ оумилик над нимъ Семиѡн подстаршїй братъ, станет говорыти рекѫчй и спинивши йхъ: „Моя най[мил]шая братїа, послѫхайте ны моей порады, не ѫбиваймо мы Їѡсифа, бо бѫдет Бгъ пом'стою нам за него й за его кровъ невин'нѫю, як то Каина за Явела. Але так мы, братїа моя милая, оучинѣмъ: ест' тѫтъ єдина ꙗма глѫбокая й страш'ная, й мы єго оу тотѫ ямѫ оукин'ме, їѡн там сам' оумрет, й меншїй нам грѣхъ*) бѫдет; не поган'мо рѫкъ ншихъ братнею кровїю; юж ес'мо ся потѣшили над нимъ“. И тѫ мыслил оу ночи потайцѣ вынати Їѡсифа Ѳтол й пѫстити, бо ємѫ было жал, й просилъ их со плачемъ, абы то так оучинили И так ѡни на тое оушит'ки пристали: оузавши Їѡсифа младенца прекрасного оувер'гли єго сер'дито оу тотѫ страш'нѫю ямѫ. Тамъ смѫтный Їѡсифъ сидячи плакавъ рев'не погибели своей такой й невинности великой: „Оукй мнѣ бѣд'номѫ! Теперми ест гробъ незагребенный! Нанечкѫ мой

*) Слова розставленi — в рукоп. написанi киноваром.

Digitized by Google

солодкій, не знаешъ ты, нанейкѫ мой любый, що сѧ стало надъ твоймъ любымъ, коханымъ сѣномъ! Юж бо ѧ не бѫдѫ видѣти сѣдины твоей красной; кж й ты, нанейкѫ мой, нѣколи не бѫдеш видѣти лице мое й ѿтѣшатисѧ*) из него. І юж, нанейкѫ мой солодкій, нѣгды не бѫдеш лица моего цѣловати, анѣ теж й тебе не бѫдѫ ѿбляплѧти. Не знаешъ, нанечкѫ мой солодкій, що сѧ чинит надо мною бѣдным сиротою. Ѡ брате мой единокревный Бенямине, брате мой солодкій! То мѧ розлѫчила злаѧ братіѧ с тобою. Юж то сѧ нѣколи не бѫдемо видѣти. Нанечкѫ мой солодкій Іакове, кабы ты знавъ такѫю мою погибел, не слав бы ты быв мене до тыхъ ѕвѣровъ драпѣжныхъ, й тепер бысь мѧ, нанейкѫ мой, ратовалъ, єсликысь знавъ такѫю мою погибел". Й такъ плакавъ*) горко Іѡсифъ.

Щож сѧ стало? Йшли тым пѫтем Сарацинове. рек Семиѡнъ братом своймъ: „Братіѧ моѧ миллѧ, послѫхайте вы єще моей порады: вытягнѣм мы знову с тоей ямы Іѡсифа й продаймє єго тым кѫпцем оу чѫжѫю землю, то єще нам меншій грѣхъ бѫдет, а пѣнязѣ колиме оузяти за него й ними сѧ подѣлити. Й Ѫцеви повѣмо, иж то єго ѕвѣръ оу полю иззѣвъ". Й Семиѡн оусе горнувъ, абы то не погинувъ Іѡсифъ. Слышавши то братѧ ради былй томѫ: вынявши Іѡсифа из ямы оумыли єго красно й привели єго до кѫпцевъ, стали Іѡсифа продавати. Оувидѣвши кѫпцѣ Ѳрока красного, кѫпили єго*) за трыйцать сребрниковъ. Й там Іѡсифъ пожегнавшисѧ з братіею жалосне пошов въ пѫтъ. То значило цѣнѫ Хѫ, Іѡсифъ былъ томѫ фѣгурою.

Й придало сѧ тымъ кѫпцем йти по при гробъ мтре єго, где была попрятана Рахил; тамъ почали кѫпцѣ спочивати. Й Іѡсифъ пошовши на гробъ мтре своей, припавши станет плакати горко говорячи: „Бже Сотворытелю, Ядонай Гсдь, Бг Саваѳ, Бг Ійлевъ, видишъ мою нещасливѫю пригодѫ. Ѡ мти моѧ, мти Рахил, Ѳворы ми гробъ свой й пріймй мѧ, мти моѧ, до себе оу той моей тажкой розлѫцѣ з моймъ любым Ѳіемъ и з моймъ единокровным братом Бенямином!"

Видѣвши то кѫпцѣ, иж то Іѡсифъ*) плаче на гробѣ, ѕвѣдовали єго кѫпцѣ: „Чого ты плачеш на гровѣ? Подобно ты нас чарбешъ!" Рек им Іѡсифъ: „Ѡ панове мой, й чарок жадных не знаю, але то гробъ єст мтре моей". Й росповѣлъ им

*) Слова розставлені — в рукоп. написані киноваром.

Digitized by Google

оушит'ко по довоⷣ, цо сѧ над нимъ чинитъ їакого єст родъ. Їони єго сѹ̑тѣшили лагодными словы.

Цож оучиниⷷши братѧ Їωсифовы козла зарѣзали й тоею кровїю измачали ѿдежⷣ Їωсифовⷣ й принесли до Ѻц̃а й рекли: „Ѧаню, смотры, а то єст ѿдежа сн̃а твоего Їωсифа. Мы єй знайшли на поли, а то єго подобно звѣръ иззѣвъ". Видѣкши то Їаковъ ѿдежⷣ Їωсифовⷣ, оударилсѧ моц'но. почнет свой волосы на собѣ тор'гати з головы и з бороды своей, станет горко плакати й нарѣкати мовѧчи: Горе мнѣ, то єст ѿдѣжка сн̃а моего любого Їωсифа! Ѻ сн̃ⷣ мой Їωсифе, дѣтино моѧ любаѧ, томъ тѧ оу̑тративъ! Нещасливый тотъ дн̃ь был, в' которїй том тѧ послал был. Колѣбымсѧ былъ оу той дн̃ь самъ лютою хоробою розболѣти. Ѻ сн̃ⷣ мой прекрасный, сн̃ⷣ мой Їωсифе, дитѧ моѧ любое, то тѧ звѣры иззѣли! Я див'но ми тое, же ти шаты не пор'вали, але то ѭ рѹками тѧ издегнено; див'но ми то непомалѹ, же то ѿдѣж'ка твоѧ цѣлаѧ єст й непошар'пана. Ѻ сн̃ⷣ мой Їωсифе, гроба твоего не знаю, где єго маю видѣти: звѣрѧчаѧ оу̑ гроба тобою наполнила сѧ! Не могѹ нѣ ѿ кого потѣшонъ быти до моей см̃рти". Й так былъ Їаковъ оу великомъ фрасѹн'кѹ й жалю.

Й такъ кѹп'цѣ из Їωсифомъ пришли до Єгип'тѹ wрѧдѹючи там свою потребѹ, маючи из собою Їωсифа. Оувидѣв'ши тѣды Їωсифа чѣвка бар'зо красного на лици воєвода Пѣнътефрый, панъ єгипет'скїй пер'шїй по цр̃ѹ, оу̑павъємѹ бар'зо на дакѹ ѿный младенецъ; станет извѣдовати кѹпцевъ, цо бы то за wтрок оу̑ них такїй был? Я кѹп'цѣ ємѹ рекли: „Мы єго, пане, кѹпили на пѹти. Єсли ти потрєба, мы тн єго продаме, кѹпи єго оу̑ нас!" Й так Їωсифа той панъ кѹпил, воєвода Пѣнътефрый, панъ єгипетскїй.

Кѹпивши оу̑ тых кѹп'цевъ того то красного Їωсифа, й привѣлъ єго оу̑ дом свой той то Пен'тефрый й справилъ ємѹ шаты пристойный. Жывет там Їωсифъ мѣцъ, дрѹгїй й третїй в побожности ї ѹ вѣр'ности, оу̑ цнрой правⷣдѣ, й цо далє, то сѧ крас'шовъ чинитъ оу̑ роскоши й справѹючи пристойне оушит'ки порѧдки. Я сам сѧ заховѹетъ оу̑ цнотах побожных, оу̑ мѧтвах, оу̑ стр̃хѹ бж̃омъ, памѧтаючи Ѻц̃ек'ское наказанїе й выполнаючи десѧтеро бж̃ое приказанѧ, хотѧчи свою чѣстостъ телеснѹю зав'ше заховати крем єслибы ємѹ жонѹ свою закон'нѹю далъ Бг̃ъ. Оу̑видѣв'ши тое воєвода Пен'тефрый таковые добрые постѹп'ки, цнотѹ й ростропност, порѧдки й вѣр'ност Їωсифовⷣ, сталъ єго вел'ми любити й вчиниⷧ єго стар'шим

Digitized by Google

по собѣ над оусѣм двором своймъ и над оусею челядю своею, абы то сѧ его бояли ык его самого, и подал емѹ вшит'ко в'моцъ крем книгинѣ своей жоны, и в'сѣ ключѣ ѿ скарбѹ своего. И там поцастивъ Бг҃ъ смѹтномѹ Їѡсифови, оушитки сѧ Їѡсифови покланяли и боялн сѧ его ык самого всекоды Пен'тефрїѣ. Але дїаволъ ест ненавист'никъ добромѹ дѣлѹ: запалилъ любовїю телесною жонѹ Пен'тефрыевѹ на Їѡсифа, почала его вел'ми любити и в'павъ ей бар'зо на дѣкѹ: если бы лица его не ѹвидѣла, то бы сѧ сама была стратила, и великїе емѹ подарѹн'ки дорогїе давала. И Їѡсифъ сѧ вшитко томѹ чѹдѹетъ и ганет сам до себе, що то сѧ такое чинитъ? И потом почала оусне до Їѡсифа сама говорыти, безстѹдницею дѣв'коѭ наказовати, жебы то оучинил волю ей. и бѹдетъ ѿ мене великѹю ласкѹ зав'ше мати и любовъ. Але Їѡсифъ сѧ того бар'зо гнѹшлв и страхѹ сѧ бж҃ого боялъ, ыко живо того оучиннти не хотѣлъ, абы то был ворогом панѹ своемѹ, и карана сѧ Бж҃ого велми боявъ.

Потом єдиного часѹ придало сѧ, же той панъ Пен'тефрый Їѡсифовъ ѿїшолъ был йз домѹ своего, жона тыж его запалив'шисѧ любовїю многокрот насылала на Їѡсифа, а потом призвавши его до себе к' полатѹ, ѡложыла ѿ себе оустыд и соромъ, оубрала сѧ вел'ми красно, станет емѹ говорыти на самотѣ мовячи: „Мой наймильшїй Їѡсифе, оучини мою любокъ! Чом' ты зо мною, такою книгїнею красною, жыти зо м'ною [м. б. не хочеш] потай пана моего? Не бойсѧ нѣкого!“ И розмайтыми словами Їѡсифа намов'лала и цѣловала его любезно и мало его юж до того спросного грѣха не привела, если бы его Бг҃ъ не ѹтвер'дикъ. Онъ сѧ почалъ страхом бж҃ымъ ѡмок'лати, иж то ест оу Бг҃а злаа речъ. „Я а своемѹ панѹ не хочѹ ворогомъ быти. и межевами любве не хочѹ гѹбити, бо то естъ грѣхъ брыдкїй перед Бг҃омъ нб҃ескым' сотворытелем“. И жна нѣчего на тое не гадаючи свое безстѹдное дѣло веде, а потом станет его силою тагнѹти до коморы на постѣль, хотячи свое злое дѣло оучиннти. Видѣв'ши то Їѡсифъ станет'сѧ оу книгинѣ йр'вати и выкив'шисѧ из ѡдежѣ своей ѡ҃ставив'ши шатѹ свою оутѣк ѿ ней. Видѣк'ши то ѡ҃наа без'стѹдъница розсердиласа велми на Їѡсифа, много мыслила, ѩкъ бы его могла погѹбити, абы то болше не был' на ѡчах ей. И по нѣкоторых днѣхъ пришол Пентефрый панъ. Она злаа безстѹдница станет плакати перед ним говорячи: „Що ты, пане мой, на мою вѣдѹ кѹ пивъ за гѹл'там и подалес емѹ не тылко пан'ство и добро нш҃е, але и мене самѹю! И то хотѣл' ма насиловати и ѹчиннти зо мною

Digitized by Google

грѣхъ телесный. Єсли ты его не стратишъ. то а сѧ сама йстрачѹ. Й єсли мы не ймеш вѣры, што єст знакъ его, который то шкѣгъ: коли стала гойкати, зараз шкѣгъ шатѹ свою. Йкогож ты еще свѣдоцтва хочешъ? Й ты знаешъ, иж то а оу тебе не естем такаа й не бѹдѹ нѣколи". Видѣвши то Пентефрый шатѹ Їосифовѹ зачѹдовалсѧ велми й зажѹрылсѧ: ймил жонѣ своей вѣры, а та [sic! зам. тѹ] жал емѹ за Їосифомъ, бо его любилъ велми. Й не хотячи его смрти видѣти зараз его казал шковати й в' тем'ницю посадити, абы там самъ оумеръ.

Плакалъ бѣдный Їосифъ такой злой невин'ности. Й сидѣлъ тамъ Їосифъ оу темници сѣмъ лѣтъ мачисѧ Гѹ Бѹ непрестан [sic!] днѐ й ночъ. Але й там емѹ Бгъ поцастил по его прав'дѣ й по невинности. Й такъ тогды показал мастъ свою над Їосифом: стар'шій темнич'никъ видячи его чавка пристойного, розмайтого, мѹдрого і вченого, шлахет'ного, бар'зо его оуподячил собѣ й вчинил емѹ полехкѹ: подал емѹ старшин'ство над оусѣми казнями й неволниками, оучинилъ емѹ мѣсце оудѣл'ное, й часто й сам' тем'ничникъ ко Їосифѹ прихожовалъ для навки й вѣхи й для розмайтой бесѣды й порады. Бо цо его Їосифъ порадил, такъ он чинилъ, й многіе сѧ емѹ й там покланѧли й божли. Й до того теж еще Бгъ нѣсный далъ былъ даръ Дха сто, прмдрость — сны розсѹжовати: цо сѧ комѹ приснитъ якій сонъ, то як Їосифъ розспокѣлъ, то так сѧ й ставало. Й велми сѧ в нем кохалъ тем'нич'ник; тамъ Їосифоки было ѣсти й пити, достаток оусего, і шпирано Їосифа часто черезъ тоты сѣмъ лѣтъ.

Шож сѧ тогды стало далѣй из Їосифомъ? Єдиного часѹ оуданы были црѹ Фарашновы два вѣрний слѹгы, єдинъ подчашій црскій, а дрѹгій стол'никъ, который до црского столѹ хлѣбъ ношовалъ й роскладал' порядне. Й казал их цръ посажати до темницѣ. Й коли тоты панята сидѣли оу темници, видѣли сонъ, который то пришов'ши перед Їосифа просили его, жебы то йм той сонъ розсѹдивъ. Рекъ им Їосифъ: „Повѣж'те ми поедын'комъ!" Станет подчашій свой сонъ Їосифови казати говорячи: „Здало ми сѧ, пане мой милый, иж то емъ стоякъ оу полатѣ перед црем й дерѣжавем' оу единой моей рѹцѣ золотый [погар'], а дрѹгой грозно вин'ное бар'зо красное. Й надавилем йз него оу той погар црскій повенъ того вина й давалем цреви пити з моихъ рѹкъ; потем емъ сѧ пробѹдикъ." Потом станет стольник' свой сонъ повѣдати рекѹчи: „Мнѣ, пане милый, тое сѧ снило сей ночи: здало ми сѧ быти

Digitized by Google

гей бы на городѣ, й нѣсъ емъ повное корыто хлѣба красного до полаты цр҃ской. Й гдес'ся оу҃зало птаство й стало налѣтаючи мене крылами бити й с корыта хлѣбъ хватати; потом ем'ся пробудивъ". Выслухав'ши тое Їωсифъ станет мовити стол'никови: „Но трох дн҃ехъ выведутъ васъ w҃бох йс тем'ницѣ; але тебе, пане столниче, повѣсят на шибеницю; будутъ прилѣтати птаство w҃коло тя й будут тѣло твое ѣсти; а ты, брате подчашїй, знов прїйдешъ до пер'шой ласки цр҃ской й до своего пер'шого оу҃рядu, бо тебе не по винности оудано, а тебе по винности. Й если ты, брате, Бг҃ъ пощастит, прошu тя, не забывай за мене оу цр҃я!" Що теж так' ся й стало. По трехъ дн҃ехъ выведено их йс тем'ницѣ й столника цр҃ского заразъ повѣшено, а подъчашого цр҃ъ знов принявъ до пер'шой ласки. Але подчашїй забыл за Їωсифа.

Їωсифъ сѣдѣл' оу тем'ници сѣмъ лѣтъ. Потом семого року приснил ся сонъ цр҃ю Фараωнови, которого то снu не могъ емu нѣх'то вытолковати. Єдиного дн҃я рекъ цр҃ъ Фараωн: „Хто бы той мой сонъ выложылъ и розсудилъ, то бым его оучинил великим чл҃вком". Слышавши тое подчашїи цр҃скїй, тогда пришол емu на памят Їωсифъ. Станет говорыти: „Цр҃ю йсный, коли я сидѣвъ оу темници с подстолником', тогда нам еден вазен росповѣл сонъ нашъ, которого то был воєвода Пен'тефрїй посадилъ оу темницю Й той намъ оусю прав'дu повѣлъ: который з нас двох погинет й который не погинет. Єлибы [sic!] той, цр҃ю нш҃ъ милый, розсудивъ сонъ твой? Але то не знаю, ци жыв ест той чл҃вкъ, бо юж томu есть сѣмъ лѣтъ". Слышав'ши то цр҃ъ Фараωн зараз казал йти оу темницю й казалъ привести Їωсифа. Й знайшли его здорового, але волосами заросłого.

Й той ночи приснилъ ся сонъ Їωсифu, якобы здало ся емu стоати на едином поли бар'зо красном, на высоком едином мѣсцu, й много тамъ было людей розных, где теж Їωсифъ стоячи бравъ пшенич'ное колоса красное, выминав й давал то оушит'ким людем из своїхъ рѣкъ. Пробудивши ся Їωсифъ мыслил собѣ: „Милый Бж҃е, Сотворытелю, що то ся чинит? Й сѣжu оу҃ тем'ници, где бы то и мав й коли быти людем хлѣбодав'цем?" И тое собѣ мыслит, й там пришли по Їωсифа цр҃скїе слуги й росковав'ши повели его до цр҃я, дознав'шися его по ймени, w҃ кого ест вазен. Й коли его приведено перед цр҃я Фараω҃на, й так не звѣдаючи его цр҃ъ w҃ вазѣню станет емu говорыти: „Чл҃вче, если быс' ми сонъ мой розсудил, надарыл

бым тѧ и на волю бых тѧ пꙋстил". Рек Їωсифъ: „Бг̃ъ тым' нбсный, великій цр̃ꙋ, оꙋшит'ким справꙋет, который то дꙋр'ные и тꙋпые розꙋмы оꙋмꙋдрает. Про тож в' надѣю Бг̃а моего нбснаго повѣж' ми сонъ твой". Там' почнет Їωсифови цр̃ъ Фараωн повѣдати сны свой мовячи: „Перший мой сонъ естъ, шкобы здало ми сѧ ходити по над морем, и стоялем над морем и видѣлем чꙋдное и дик'ное дѣле. Йк бы вышло из моря сѣмъ коров' шлокых бар'зо красных, тꙋчных, и пасли по при море. И знов видѣлем, ано дрꙋгих сѣмъ коров из моря выйшло бар'зо шпетных, сꙋхїе и хꙋдые. И пришок'ши пожерли тоты хꙋдые тых тꙋчных к себе и знов пошли оꙋ море, и дивилем сѧ сам на тое. Знов дрꙋгій мой сонъ. Стоялем на едином полю при моры и видѣлем, ано выйшло з моря на берегъ на поле сѣмъ колосовъ пшенич'ных бар'зо красных, великих, пов'ных; знов видѣлем, ано выйшло з моря дрꙋгих сѣмъ колосовъ сꙋхих, порожных. И там пришов'ши пожер'ли тых пов'ных и знов пошли оꙋ море. И за тым ем' сѧ пробꙋдих. И не может ми нѣх'то той сонъ мой розсꙋдити, що бы то мало быти?"

Тамъ Їωсифъ поклонив'шысѧ цр̃ви и рек: „Цр̃ꙋ ѧсный Фараѡне, той ест сонъ на великій тобѣ пожыток и вшитким людем. Єсли быс мѧ з неволѣ пꙋстил, ѣ бым тое, цр̃ꙋ ѧсный, розповѣлъ по простꙋ, що йс того мает быти незабав'комъ". Рек емꙋ цр̃ъ: „Ѡ милый чл̃вче, щом ти пер'ше мовилъ, бꙋдет ти тое, бо як не можетъ сл̃нце воспак пойти, такъ не могꙋт цр̃ские слова назад сѧ ѡбер'нꙋти. Тылко прошꙋ тѧ, повѣж' ми причинꙋ слꙋш'нꙋю того сна". Тогды станет Їωсифъ смѣле цр̃ꙋ Фараωнови повѣдати перед оꙋшит'кими паны єгипет'скими: „Слꙋхай ц̃р ѧсный! Тото, що видѣлъ тых сѣм' коров сꙋхих и хꙋдые пожер'ли тых тꙋч'ных и пошли оꙋ море, — море свѣтъ сей естъ; то, цр̃ꙋ, значит: великій голодъ бꙋдет на сѣмъ лѣтъ. И знов, цр̃ꙋ, що видѣлъ сѣм' колосовъ пшенич'ных великих, красных и пов'ных, то, цр̃ꙋ, значит, же бꙋдет сѣмъ лѣтъ велми добрых и ꙋрожайных. И що выйшов'ши з моря сѣмъ колосовъ порожных, сꙋхихъ и що пожер'ли тых пов'ных сѣмъ, то значит, же бꙋдет по тых оꙋрожайных сѣмъ лѣтъ вел'ми тяж'ких и неꙋрожайных. И бꙋдет, цр̃ꙋ ѧсный, за тоты сѣмъ лѣтъ голод тяжкій и силный по в'сей оꙋселенной. И ты, цр̃ꙋ, знайди собѣ такого чл̃вка, абы то ти за тоты сѣмъ лѣтъ оꙋрожайных не тратил марне збожа и не продавал, але абы то прятал оꙋ сокровища, оꙋ сѣсѣки, абы то

Digitized by Google

за тоты сѣмъ лѣтъ голодныхъ кѣды не тер'пѣти. Й тог'ды, цр҃ь ѥсный, вел'ми w҃богатѣешъ. Й то теперъ пер'шое лѣто доброе настанет; знай же собѣ w тем, цр҃ь ѥсный! Юж то ти, цр҃ь милый, мое слово й росвж'денїе; нехайже бѫдет й твое слово цр҃ское стат'ком".

Слышав'ши то цр҃ъ Фарао҃нъ почѫдокал см҃ такомѫ розѫмови й рек: „О мой милый приятелю! Знаю, же то Бг҃ъ тѧ мнѣ w҃бъявил й цр҃ствѫ моемѫ. Претож не хочѫ я нѣкого йнъшого гладати крем тебе на тое; коли ми тѧ Бг҃ъ показал, ради й справѫй цр҃ством моймъ оу҃шит'ким єгипет'ским ѩк самъ хочешъ, а я бѫдѫ тылко ѣсти й пити с покоемъ добрымъ". Тогда цр҃ъ казал Їwсифа w҃брытвати ї w҃мыти красно й росказал цр҃ъ оу҃брати Їwсифа оу҃ до[ро]гїе шаты цр҃скїе, й повелѣлъ цр҃ъ Фарао҃н положыти на голокѫ Їwсифовѫ корѫнѫ цр҃скѫю s вѣнцем' золотымъ цр҃скимъ, й лан'цѫхи золотый з до[ро]гим камѣ[нѧ]мъ положыти на пер'си Їwсифови, й повелѣлъ дати пер'стен Їwсифови золотый на рѫкѫ єго й сапоги дорогїе на ноги єго, й казал подати палицю свою золотѫю цр҃скѫю к рѫки єго. Й коли такъ оу҃стройили Їwсифа, оувидѣл' цр҃ъ Фарао҃н й в'сѣ велможы красотѫ єго невымов'нѫю ї пав'ши оу҃шитки поклонили см҃ ємѫ ѩко цр҃ви Й рекъ цр҃ъ Фарао҃н: „Цр҃ствуй на вѣки, Їwсифе, к радости й бѫд' ми кмѣсто сна моего. Подаю ти в моцъ вшит'ко цр҃ство мое й вшитки скар'бы мой, а х'то бы см҃ с тобою к чом перечил, такового лютою см҃ртїю карати". Потом росказал цр҃ъ Фарао҃нъ зготовити золотѫю колесѫ й заложыти в ню конѣ цр҃скїе й слѫги цр҃скїе препышные й йгры цр҃скїе, сѫр'мы й бѫбны; во всей славѣ великой цр҃ской посадив'ши Їwсифа на золотый возъ росказалъ Їwсифа возити по в'семѫ єгипет'скомѫ цр҃ствѫ. Й росказал кликономъ' всюды кликати й волати ѩк'но, жебы то знавъ каждый молодого цр҃ѧ Їwсифа по цр҃ѫ Фарао҃нѣ, абы то см҃ єго бояли й слѫхали во в'сем под затраченѧм горъла. Й так то Гдь Бг҃ъ йбсный поцастил Їwсифови за єго побожность й тер'пливост. Й там спаматавъ Їwсифъ сонъ свой й бл҃годарывъ йбсного Бг҃а во вѣки. Ѧмиѹ.

Видѣвши то коекода Пен'тефрый, иж то Їwсифъ сталъ цр҃емъ великимъ, кел'ми см҃ збоявъ, иж то, мовитъ, бѫдет см҃ йм'стити крывды своей. Й повѣл' то жонѣ своей, иж то „Їwсифъ той, которо[го]сме оу҃ тем'ницю были на см҃ртъ посадили, теперъ цр҃емъ єст всей земли нш҃ой. Щож теперъ маемо чинити? Онъ нас роскажетъ злою см҃ртїю потратити теперъ." Й жона станетъ ємѫ говорыти: „Не бой см҃, пане мой, коекодо

Digitized by Google

Пен'тефрїй, єстъ бо wн мл҃сердный и побожный, чл҃вкъ добрый, а чей нам Фпѵстит. Бо то єст моя вина, бо я єго тобѣ не по прав'дѣ оудала, про тоємѵ Бг҃ъ поцастивъ по єго прав'дѣ. Але мы возмѣмє дорогих подарѵн'ковъ; хочай нам бѵдет см҃рть а хочай жывотъ, а мы ходѣмє к' немѵ и поклонѣм'ся ємѵ, єднаково мы оу єго рѵках". И так пришов'ши перед Їwсифа оупалиємѵ в ноги и с плачем великим почнѵт'ъ просити Фпѵщенїа. Видѣв'ши то Їwсифъ казал им оустати и рекъ: „Оустан'тє, не бойтєся! Бг҃ъ васъ нєбесный прощает ї я вам оушит'ко Фпѵщаю, бо твое вазена оу҃чинило мнѣ цр҃ство". И принялъ их до ласки своей и оучинилъ их великими и слав'ными.

И так через тоты сѣм' лѣтъ оурожайных пратав Їwсифъ пшеницю по всѣхъ городах цр҃ства єгипет'ского и многое множество наз'бирав без числа, иж не могъ вомѣстити оу сокровицах. И потом настѵпило сѣмъ лѣтъ нєврожайныхъ и стал ся голод бар'зо великїй, же и за травѵ было тажко по в'шитких сторонах, и многїе люде тогды помер'ли из голодѵ по сторонах и по пѵтех. И в земли єгипет'ской бл҃годат бж҃а восымла, ї wбернѵлися вшитки стороны до Єгиптѵ на п'шеницю. И многое бр҃атство зобрал был Їwсифъ за тоты сѣмъ лѣтъ ц҃рѵ Фарашнови безчислен'но, и мало не ѵвес Єгипет йскѵпилъємѵ, зем'лѣ и мар'ги много, сребра, злота, шат дорогих, пѣназей, коней, вер'блюдов, садов, вин'ниць, лазовъ крем зем'лѣ сцїен'ническої; бо сцїен'ником давано пожывлѣня из скар'ѵ ц҃рского и в' гойности стат'ѵ великого вшитко довол'но было.

И так тогды почѵв'ши Їаковъ Фц҃ъ Їwсифовъ, иж то єст пшеницѣ статком во Єгиптѣ, и послал' там сн҃овъ своїхъ пшеницѣ кѵпити. Сн҃ове Їаковы [sic!] тамъ пришов'ши до Єгиптѵ пошли до ц҃ра Їwсифа, до в'ласного брата своєго, которого то продали кѵп'цемъ, которогото ся юж видѣти нѣколи не сподѣвали. Пришов'ши братя перед Їwсифа оу҃ полатѵ поклонили ся тамъємѵ, оу҃вид'кли єго славного и бг҃атого, красного и достатного во в'сем, але єго яко жыво не поз'нали. И Їwсифъ их зараз поз'навъ братїю свою и рек самъ к' собѣ: „Блг҃одарѵ тя Гн҃, иж то мя сподобил єси видѣти братїю свою!" И стало ємѵ жалосно на ср҃дцѵ и плачъ єго надходил; Їwсифъ оу҃став'ши пошов до коморы своей, де хожовал спати, и плакал тамъ довольно. И там наплакав'ши ся знова оумыв лице свое водою и кыйшол с коморы, мыслил, що мает йз' ними чинити. И потом рек до нихъ грозно, яко бы со гнѣвом: „Wкол

Digitized by Google

єсте и цросте за люде?“ Ѧ wни поклонивши сѧ Їwсифови рекли: „Цр҃ѕ велможный, мы єсме люде из землѣ хананской, пришли єсме кѵпити п'шеницѣ“. Їwсифъ знова на них пофѵкавъ и рек: „Недобрый вы люде, вижѕ ш. Вы єсте шпѣґи, кимъліове,*) просмотрѣете города моего, ш вас кажѕ посажати до темницѣ. Выведѣте сѧ, єслисте добрый люде!“ Wни тое чѵючи поклонили сѧ, а потом поклонив'ши сѧ Їwсифови станѵт говорыти: „W цр҃ѕ великїй, шко жыво, того з нас не єстъ! Мы, цр҃ѕ шсный, сѣы єсме Wц҃а слав'ного, єсли сте слыхали, Їакова патрыар'хи. Мы єсме оу҃шитки брата єдиного Wц҃а и м҃тре. Было нас вї, а тепер лише нас єдинайцат: тѵтъ нас десат, ш нас видишъ, а дома єдинайцатый брат нашъ наймен'шїй, хлопецъ Веніямінъ при Wц҃и. Ѧ дванадцатый брат наш Їwсифъ, але той десь дав'но изгибъ без' вѣсти. бо той был битанка“.

Слышав'ши то Їwсифъ за Wца и за брата Веніямина, знова надойшол на Їwсифа великїй жал и плачъ, а Їwсифъ знова оувойшов'ши до коморы станетъ плакати. И наплакав'ши сѧ доволно оумыв лице свое, не даючи сѧ на знак братом своїмъ, выйшолъ к нимъ и рекъ: Що вы гадаете, бо ѧ вам не имѕ вѣры, зачим ми вы не приведете того мен'шого брата, ци єст то правда“. Ѧ потом казал слѵгам оузати з межи них стар'шого брата Рѵвима, который то найгор'ше настоял на Їwсифа W к'сѣхъ, и покелѣлъ Рѵвима перед брат'ми моц'но извязати и в' тем'ницю єго посадити. Ѧ wни тое видѣв'ши велми сѧ оужаклн, иж то слова не могли промокити. Рек им Їwсифъ: „Не бойте сѧ вы, для того то єм' з межа вас єдиного тѵ зостав'лю, жебысте мы того брата менъшого Веніямина ко м'нѣ привели, абым єго видѣлъ; тогда вам имѕ вѣры, жесте правый люде“. Ѧ то все для того такъ оу҃чинил, жебы то оувидѣлъ брата своего єдиномѣтрного Веніямина И казал их возы пшеницею насыпати колко было треба, а шл[фа]рови своемѕ пошеп'нѵвъ на ѵхо, абы то тѵю сѵмѕ грошїй, которѵю то емѕ Wличат, абы то их потайцѣ оу҃ мѣхъ оу п'шеницю положыл ї абы то собѣ з них нѣчого не взял, примючи родинѣ своей, що так сѧ и стало. Тогды w҃ни набрав'ши п'шеницѣ пошли в дорогѕ, а Їwсифъ казалъ тем'ничникови розвязати Рѵвима и такой єго стеречи оу҃ тем'ници, и слалъ емѕ каждый дн҃ъ ѣсти и пити W своего ц҃рского столѵ.

---

*) Слово мадирське kemlel — пшігувати, сьлїдити.

Digitized by Google

Й коли юж пришли до домꙋ, почал их Ѡцъ ѕвѣдовати за Рꙋвима, а ѻ̃ни емꙋ кшитко росповѣли, що сѧ над ними чинило, „й доки тамъ Веніамина не поставимо, поты Рꙋвима Ѡтол цр̃ъ не пꙋститъ“. Слышавши то Їаковъ станет плакати сам й мѫти их Лїѧ. Й коли высыпали пшеницю з мѣховъ, знайшли тоты пѣнязѣ свой, который то были дали за пшеницю. Почꙋдовали сѧ вельми, що то сѧ чинит й рекли: „Й то не йншое, едно то их шафар оупꙋстил насыпаючи им пшеницю“.

Юж пойли тотꙋ пшеницю, а голод им докꙋчавъ, йти было не по воли на дрꙋгꙋю й брата вызволити Рꙋвима, але Їаковъ не хотѣлъ им дати Веніамина. „Хочай бы, мокит, доки тамой сидѣвъ Рꙋвимъ, еще ѧ з вами не пꙋщꙋ Веніамина, бо то толко естъ оу мене здорова й надѣй. Не досытъ ем за вами Їѡсифа йзбылъ васъ жалꙋючи? Єсли бы то не вы, то бы Їѡсифъ был не погинꙋлъ. Также й сего, як его где дѣете, то й мене юж на свѣтѣ не бꙋдет“. Бо Їаковъ вмѣсто Їѡсифа любил Веніамина. Рек емꙋ Семиѡнъ: „Єсли ты, наню, Веніамина з нами не пꙋстишъ, то мы тамъ оушитки не йдемо, бо там нас цр̃ъ оушитких погꙋбит, бо мы сѧ выводили Веніамином. Й теперъ шож маемо чинити? Й тꙋ з голодꙋ нам прїйдет погинꙋти, а Веніамин тѧ не погодꙋетъ. Сѣдиж ты из нимъ як хочеш по старомꙋ, и з голодꙋ изгинет[е]. Але ты, наню, оучини так: дай нам Веніамина на мой рꙋки. Не бой сѧ, и [его] поставлю здорового. Й цр̃еви пошли подарꙋнъки, бо маеш що теперъ послати“. Видячи то Їаковъ, иж то не может йначей быти, ено так, а тꙋтъ голод долѣгает, й так мꙋсѣлъ пꙋстити Веніамина й давъ его на Семиѡнови рꙋки и рек: „Стерезы [sic!], сн̃ꙋ, прошꙋ тѧ, моего здорова, абым то еще з вами побыв на свѣтѣ“. Й так й выправилъ их с подарꙋнъками дорогими.

Пришовъши знов сн̃ове Їаковововы до Єгип'тꙋ, оувидѣвши шафара цр̃ского, поклонивши сѧ емꙋ чн̃о привитали сѧ на здоровю й дали емꙋ поклонъ Ѡ себе зготованный. Й потым стали емꙋ давати тоты грошѣ, которые то изнайшли оу пшеници, рекꙋчи: „Пане милый, а то есте оу пшеници забыли пѣнязѣ, а мы их дома знайшли“. Там сѧ шафаръ засмалъ и рекъ: „[.....] и их тамъ не клалъ оу пшеницю, й тоты былъ йспраталъ, а то ваши пѣнязѣ, возмѣте йхъ собѣ“.

Й потом оувойшли оу полатꙋ перед цр̃ѧ й ꙋвели тамъ из собою й Веніамина й поклонили сѧ Їѡсифови пристойне и подали емꙋ Ѡ Ѡцꙋ своего подарꙋнъкы великїе. Станет к ним Їѡсифъ говорыти: „Добре ли ходите? Здоров ли ест старꙋшокъ Ѡцъ

Digitized by Google

вашъ й братъ вашъ менъшій Веніямин, за которого сте ми пер'ше повѣдали?" Они поклонивъши са емѹ рекѹтъ: „Бгъ ти заплат, вел'можный цр̃ю! Гаразд, живъ ест Фцъ нашъ, слѹга твой, жива й Лїа слѹж'ница твоа, мтка наша, жывъ ест и здо[ровъ] братъ нашъ Веніямин Фрок твой. Оно, цр̃ь, ест!" И [.....] его оузавши з меже себе, бо са едно [.....] *) й нѣкого не видалъ. Я Веніяминъ стоячи перед цр̃ем квитнет шко чѣч'ка лицем: едно са бойтъ, а дрѹгое са еще соромѣетъ. Посмотрыв'ши на Веніямина цр̃ъ оувидѣлъ его, иж то единокров'ный емѹ брат ест, оумилилъса ср̃дцемъ й воз'радовалъ са дшею, й встак'ши з мѣста пристѹпил к' немѹ, погладилъ его по головѣ й по лици рѹкою й рекъ: „Бѹди бг̃скенъ Бг̃омъ нбсным, сн̃ѹ милый!" Й там са Їосифово срдце розжаловало й плачъ наступилъ на него. Пошок'ши Їосифо [sic!] до к'покою своего плакалъ довол'но, а потом са оутоликъ. Оумыв'ши са выйшолъ и казалъ Рѹвима пѹстити й рекъ: „Прошѹ васъ, милый гостѣ, на шѣдъ мой цр̃ъскій". Й казалъ им козы готовити. Я коли зготовлено шѣдъ, казал их цр̃ъ оушитких звати до полаты до столѹ. Я они не такъ ради были шѣдови, шкъ были ради, абы то их кор'зо пѹщено. Але то йно хотѣли, й так мѹсѣли йти не по воли. [Я] Їосифъ сѣв'ши оузавъ оу рѹкѹ правѹю золотый [по]гаръ, шко бы чароч'кѹ: постакив'ши на долони [свое]й оударыт в ню цыг'ломъ, а чар'ка зав'винит [.....] то оучинилъ к речи то ворожка: коли ч[арка .....] на Рѹвима й рек: „Ты естес' Рѹвимъ стар'шій братъ, сади тѹ выш'ше!" Потом знов оударытъ оу чаркѹ, а чар'ка зав'винит, а Їосифъ оукажет на Семиона на подстар'шого й рек: „Ты Семионъ подстар'шій, сади тѹ по при стар'шого!" Знов цо ѹдарыт оу чар'кѹ, а чарька зав'винитъ, а Їосифъ на йма назоветъ, й так до [**).....]. Я Веніямина посадил напротивъ себе. Видячи то братя чѹдовали са вел'ми томѹ, станѹтъ говорыти ев'рейским йзыком: „Тотъ, братя, шк вачѹ, й помысли йшѣ знаетъ, цо мыслимо! Не знати, цо са з нами кѹдет чинити? Не мил нам той шѣдъ его". Я они то гадают, иж то Їосифъ не розѹмѣетъ, цо они говорят. Потомѹ шкѣдали, а Їосифъ пробавючи их перед Веніямина посадил напротивъ себе. Видячи то братя чѹдовали са вел'ми томѹ, станѹтъ говорыти ев'рейским йзыком: „Тотъ, братя, шк вачѹ, й помысли йшѣ знаетъ, цо мыслимо! Не знати, цо са з нами кѹдет чинити? Не мил нам той шѣдъ его". Я они то гадают, иж то Їосифъ не розѹмѣетъ, цо они говорят. Потомѹ шкѣдали, а Їосифъ пробавючи их перед Венія-

*) Викропкувані місця означають, що в списку витлїли і повідкришували ся шматочки с поодинокими словами або цілими рядками тексту.

**) Один рядок, написаний киноваром, виблід так, що зовсім нїчого не можна розібрати.

Digitized by Google

ѧмина болше накладает ѣсти, про тое, ци не бѫдѫт завидѣти на него. Й в той часъ был голодъ великій ..... гойный ї wбѣдъ былъ цр҃скій. Й потом юж дано напою по мѣрѣ. Й коли было по wбѣдѣ, пошел[тал] цр҃ъ Филонѫ шафарови своемѫ: „Коли им бѫдете насыпати пшеницю, абы то тотѫ чаркѫ зол[отѫ], которою то цр҃ъ ворожыкъ, абы то єй оу[ложити оу] Бенїѧминовъ возъ потайцѣ [.....] оукрадена“. Що сѧ такъ й стало.

Подѧковавъши цр҃ви й к'шит'ким вел'можамъ й вшит'комѫ дворови пошли во пѫт' свой. Й коли выйшли за мѣсто, рекъ цр҃ъ шафарови своемѫ: „Филоне, чар'ки моей нѣтъ! Йкъ блчѫ, гостѣ єй оукрали. Воз'ми слѫги й бѣжы бор'зо за ними оу̃ погоню й змотѫйте [sic!] их̃ зараз, а если знайдете мою чар'кѫ, не чинѣте имъ нѣчого злого, ано их̃ сюда провадте исхлѣбом [?] до мене“. Слѫги теж пошов'ши догонили их̃ и рекли грозно: „Стойте, нешбач'ный люде! Що сте оучинили? Чом то есте цр҃скѫю чар'кѫ оукрали, ворожкѫ его мѧсти? За его то хлѣбъ такъ есте оучинили?“ Они сѧ смѣле на то застановили, бо сѧ оу том не чѫли, й рек'ли смѣло: „Если бы то сѧ оу нас знайшло, не просимо оу его ласности гор'ла свой ни єдинъ з меже нас, повиннис'мо их̃ сами дати под мѣчъ“. Тогда цр҃скій шафаръ зараз пошокъ до Бенїѧминового воза й казал слѫгам розказати мѣхъ, ано чар'ка оу мѣхѫ. Слѫги рек'ли: „Wто єст, пане, чарка!“ Рек шафар [до бра]тїй: „Шож теперъ гадлете й що бѫдете чинити [....] нешбачливый люде? Й то сте оутратили [гор'ла] свой!“ Они тое кидѣв'ши постовпѣли оу [.....] говорыти оустали к [.....] на Бенїѧмина, пѫшали сѧ на него йко ил'вы лютїе. Але слѫги цр҃скїе боронили его й завер'нѫли их̃ оушит'ких̃ из собою до цр҃ѧ. Й коли пришли перед цр҃ѧ й стоѧли йко мр̃твы, станет имъ Їωсифъ говорыти: „Що то сте так', нешбач'ные люде, оучинили? Чомѫ то сте мою чар'кѫ золотѫю оукрали? Ци не гонороклем вас пристойне? Шож теперъ бѫдете чинити?“ Й ѿни став'ши на колѣна свой почнѫт' йс плачом говорыти рекѫчи: „Wо великій цр҃ѫ, мы оу твойхъ єсме рѫкахъ, що хочъ, то з нами чини! Але мы шко жыво w том не знаемо. Й то менъшій брат нашъ Бенїѧминъ тое оучинивъ“. Wбернѫв'ши сѧ до Бенїѧмина станѫтъ емѫ лаати: „Wо злой мр̃ри злый сн̃ѫ, що ты начинив й ˆ сєкѣ й намъ! Йкъ м̃ти твоѧ Рахил была битанъка, такъ былъ Їωсифъ братъ твой битан'ка, который хотѣлъ над нами пановати й хотѣлъ, абы то сѧ емѫ есм[е] оусѣ кланѧли, але то емѫ

Digitized by Google

Бгъ не далъ й wн без вѣсти изгнѵлъ. Такъ и ты злой мтре злый сн҃ѵ й сам изгинешъ й нас оушиткиχ по при себе п[огѵбишъ]".

Я Венїамин҃ъ вѣдный стойтъ ꙗко ꙗгнатко [незло]бивое, тремтитъ зо страχѵ, бо й wн см оу [.....], а коли бы см й там цр҃ѡ не внимали, там бы [ꙗк] лютый звѣры были рознесли Венїамина. Я найгорше Рувимъ старшїй звѣома на Венїамина скреготалъ. Я Їωсифъ оу жалости ср҃дца своего барзо смѵтенъ сѣдитъ. Потым рек к ним Їωсифъ: „Оустанте Ѡ землѣ, йдѣте вы до своей землѣ, а того меншого не пѵщѵ: которїй тѵтъ завинил, тотъ нехай Фбывается [.....] оу мене высл҃жыт за той простѵпок". Тамъ станет Семиωнъ ревно плакати й говорыти: „Ѡ цр҃ѵ великїй, если ты Венїамина береш, то нѣчого нам оусѣмъ до домѵ йти, а злаще*) мнѣ, бо а его на своей рѵки оузавъ оу Фц҃а, бо его Фц҃ъ не хотѣлъ из нами пѵстити. Бо его, цр҃ѵ ысный, Фц҃ъ нашъ барзо любитъ в мѣсто Їωсифа, которїй то гдес' см дѣвъ й загинѵлъ. Єсли ты, цр҃ѵ, Венїамина береш, берыж и насъ оусѣхъ, бо й мы не йдемо до Фца йшего". Я потом Семиωн оупал оу ноги Їωсифѵ, станет с плачем Їωсифа просити мовчи: „Ѡ цр҃ѵ слав'ный [и] великоможный, сотворы мл҃сть бж҃ю, дай здоро[вм] Фцеви йшомѵ старѵш'кови, Фпѵсти намъ [.....], поневаж безѵм'ство такое братъ йшъ оу҃чинил. [Є]го Фц҃ъ такъ миле любитъ! Йк его з нами юж [не оувиди]т, то жывъ не бѵдет. Й ты, цр҃ѵ ысный, пощады [Фц҃]а йшого!" Слышав'ши то Їωсифъ наполнил[см] великой жалости. Поднав'ши Їωсифъ Семиωна й рек: „Стойте тѵ мало!" Я самъ оувойшов'ши до впокою своего оупавъ на постелю свою, станет рев'не плакатн. Й такъ накрыв'ши й настрашивши розмайте братїю свою, юж мѵсѣлъ см им wбъявити явно. Оумыкъши лице свое выйшол' к ним из своей комоpы й велѣлъ оушитким слѵгамъ своймъ выстѵпити вонъ йс полаты, толко братїю ѿставилъ, а слѵгъ своиχъ ї єдиного не wставилъ, доки см wповѣлъ братомъ своймъ. Й рек Їωсифъ посмотрыв'ши на них пил'но и на брата своего Венїамина єдинокрев'ного, й рек к нимъ: „Почто ма не можете спознати, братїа моа? Я то а єстем Їωсифъ братъ вашъ оу҃ласный, которого то вы продали въ Єгипетъ. Нн҃ѣ бо не банѵйте й не бойте см, иж то есте ма тѵ продали!" Слышавши то братїа

*) Polonizm — zwłaszcza.

Digitized by Google

зълкли сѧ и̑ слова не могли промовити. Тамъ Їѡсифъ оу҃фватив'ши [sic!] Веніамина і ѡблапив'ши его станетъ цѣловати любезно и̑ плакати. Такъ же и̑ Веніаминъ то[же]. Потом почнет ѡб'лапл҃ати братїю свою и̑ цѣ[ло]вати каждого, станет к ним говорыти мовячи: „[. . . . .] братїа моа любла, не бойте сѧ йже-[сте ма про]дали до Єгип'тѹ. Такъ то сѧ самомѹ и̑кономѹ Бг҃ѹ хотѣло. Мнѣ бо через вашое продана дал Гд҃ь Бг҃ъ ц҃рство, показалъ ма ꙗко ѿца ц҃рѹ Фараѡ҃нѹ и̑ людїй препытати ѿ голодѹ великого. Се бо южъ дрѹгое лѣто голодное и̑сходит, а еще по сих настѹпит пят' такнх злых, же не бѹдетъ нѣ сѣна анѣ жрана по к'сей вселен'ной. И вы братїа моа и̑дѣте по ѿц҃а и̑ по оу҃вес мой народ, повѣж'те ѿц҃еви славѹ мою, которѹю то видите теперъ оу҃ єгипет'ской земли. И̑ вы, братїа моа, не гадайте собѣ нѣчого злого на себе ѿ мене". Там' сѧ Їѡсифови оу҃шит'ки поклонили с плачем и̑ со слезами, со страхом великнм и̑ со трепетом, станѹтъ оу҃ Їѡсифа ѳпѹщенїа просити, а ѡн сѧ им заклалъ нб҃снымъ Бг҃омъ и̑ закрѣпил нх моц'но.

Тогда из Їѡсифомъ б҃ли оу҃тѣш'но велми говорыти радостно. И̑ донесло сѧ тое до ц҃ра Фараѡ҃на, [иж то сѧ] ц҃ръ Їѡсифъ спознавъ из братїею своею, иж то еще ест емѹ ѿц҃ъ жывый и великаго ест родѹ. Оу҃слышавши то ц҃ръ Фараѡнъ рад был велми зо всѣмъ [двором] своймъ и̑ слѹгами своймн. Потом повелѣлъ [Фара]ѡн Їѡсифоки скоро прыпроваднти ѿц҃а [своего] Їѡкова старѹш'ка і оу҃вес народъ его . . . . . [кінця не став].

Крім Єфрема Сирина написав про житє Йосифа осібні твори Філон Александрийський (Philon Judaeus, Βίος Πολιτικοῦ, ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ); писанє Симеона Метафраста на сю тему мінї незвісне (гл. Fabricius, Bibliotheca graeca, ed. Harless, t. IV, 732; VII, 683; VIII, 29; X, 180, 264). Не маючи під рукою твору Філонового не можу сказати, що з него взяв наш автор. Порівнюючи отсе оповіданє з надрукованим висше уривком жития Йосифа по Іспаському рукопису, бачимо, що оба ті списки належать без сумнїву до одної редакциї.

Digitized by Google

XV. Заповіти дванацяти патріархів.

Крехівська Палея, стор. 281—366.

1. Завѣтъ Роувимовъ ѡ благоумьи.

Написанїе завет[а] Рꙋвимова, ѣлико заповед[а] сн҃мъ своимъ преж[е] оумр҃твиа своего въ рк҃. лѣт[о] ꙁмр҃твиѧ своег[о], къ к҃-ѣ лѣт[о] по скончанїи Ѡсифове. болящю Рꙋвимꙋ съкрашас[ѧ] посетити его сн҃ве его и сн҃ве сн҃въ его. и простре к нимъ словеса своѧ[1]) и реч[е] имъ:

„Чад[а] моѧ, азъ ꙁмираю и идꙋ поутемь ѿц҃ь монх“. и видевъ Иꙁдꙋ и Гада и Ясира, брат[ї]ю свою и реч[е] имъ: „въздвигнете мѧ, брат[ї]а моѧ, да рк҃ꙁ брат[ї]и моеи и чадом моим, ѣлико имамъ въ ср҃дци моемъ таинъ. скончаваю бо сѧ азъ ꙁже.“ и късклонивсѧ и челова [sic!] ѧ и късплак[а]ксѧ реч[е]: „послоушайте мене,[2]) брат[ї]а мои и чад[а] моѧ, кнꙋшайте гл҃ы Рꙋвима ѡц҃а вашаго, ѣлико азъ заповедаю вамъ. и[3]) се[3]) заповедаю[3]) вамъ[3]) и се ви завещаю Бм҃ъ нбснымъ дн҃сь, ꙗкож[е] не ходит[и] в неразꙁмии ꙁностьнемь и к блꙁд[е],[4]) в немь ж[е] излиѧхсѧ азъ [и] ѡсквернихъ ложе ѻц҃а моего Їакова. съгрѣшихъ с Валою рабою ѡц҃а моего, ꙗко ꙁꙁвки мѧ ꙗзвою велик[о]ю въ ꙁтробе моеи и за з҃. мц҃ь, и аще не быс[ть], ѡц҃ь мои Їаковъ молилсѧ ѡ мнѣ Гв҃и, ꙗко хотѧше Гс҃ ꙁбити мѧ. бѣхъ бо лѣт л҃. егда сътворихъ злое пред Гм҃ь. и з҃. мц҃ь болех до смр҃ти и похотенїемь дшїа з҃. лѣт каꙗхъ сѧ пред Гм҃ь, вина ни ѡлоу не вкꙋсихъ и мас[о] не книде въ ꙁста моѧ,[5]) по коли не вкꙋси[х], плача сѧ блꙁднаг[о] ради съгрѣшенїа. великъ бо баше грѣхъ и не боудеть въ Ил҃ли таковаго.

„И нн҃ѣ послꙋшайте мене, чад[а] моѧ, Рꙋвима ѻц҃а вашего, иже видѣхъ з҃. дх҃ъ прелѣстных в покаанний моемъ. з҃. дх҃ъ дано

ѣсть на чл҃ка ѿ врага, да ти сѧть начатци дѣломъ ѵностньїмъ, и з҃. дх҃ъ дастъ сѧ ємѹ въ къзрасте, ꙗкож[е] бьїти в нихъ всемѹ дѣлѹ чл҃вчѹ.[6]) первоѥ дх҃ъ живот[а], с нимь ж[е] дх҃ъ похотьньїй жижетсѧ.[7]) ѳ-ѥ дх҃ъ видѣниѥ, с нимь же бьіваѥть помьїшленїе. г҃-ѥ дх҃ъ слышанїе, с нимь ж[е] даѥтсѧ дх҃ъ[8]) ѵчениѥ. д҃. дх҃ъ ѡбонанїѥ, с нимь ж[е] есть вкѹшениѥ, даѥмъ к силѣ въздѹха и дыханїа. ѥ҃. дх҃ъ гл҃анїа, с нимь ж[е] бьіваѥт разѹменїе. ѕ҃-ѥ дх҃ъ вкоушенїѥ, с нимь ж[е] бьіваѥт помышленїе ꙗденїѥм и питьѥмь, и крѣпость в немь ж[е] ѕизетсѧ [sic!], ꙗко в пиꙗхъ ѣсть сила крѣпостьнаа. з҃-ѥ дх҃ъ сѣанїа и зачатьѥ, с нимь ж[е] сход[и]ть любопохотный грѣхъ. тѣмьже послѣд[и] ѥго ѥстъ зданїѥ прежѣ ѵности, ꙗко неразѹменїѥ[9]) ѥполнисѧ. и тъ ѵность вводит аки слепца в пропасть, и ꙗко скот на брегъ. и надъ всѣми сими й-и дх҃ъ сонъный ѥсть, с нимь ж[е] създасѧ оужасенїа вѣщи, ѡбразъ смр҃тньїй. с сими дх҃ъї съвѣкѹплѧѥтсѧ дх҃ъ прелестньїй. а҃-ѥ блоудньїй дх҃ъ к вещи и к сѹществѹ прилепляѥтсѧ. в҃-ѥ дх҃ъ несытости въ ѵтробѣ. г҃-ѣѥ [sic!] дх҃ъ вражды въ ср҃дци [и] в крѹвчине. д҃-ѥ дх҃ъ славохотьѥ и проказньства, да ѡбананїѥмь[10]) доброъ сѧ ꙗвитъ. ѥ҃. дх҃ъ прозоръства, да хвалитсѧ и вьісоко мѹдроуѥть. ѕ҃-ѥ дх҃ъ лжа в пагѵ[бѹ] [и] к зависть, ꙗкож[е] творит[и] речь и крити словеса ѿ сердоболя и домашних своих. з҃-ѥ дх҃ъ неправдьї, с нимь дх҃ъ татьбьї, ѡбаженїѥ — съткворит[и] ѵгодниѥ ср҃дцю своѥмѹ, непракъд[ѹ] бо дѣлаѥть съ прочими доухьї дародатьемъ. надъ всеми же сими съньный къ ѡсмомоу дх҃ѹ съвѣкѹплѧѥтсѧ, ѣже ѥсть прельсти и мечта. и тако погьїбаѥт и всякый ѡмрачаѥ ѵмъ ѿ йстиньї и не разѹмеваѥ в законѣ бж҃ї, ни слѹшаѥ казанїа[11]) ѡц҃ь своих, ꙗкоже и азъ пострадахъ въ юности моѥй.[12]) и нн҃ѣ, чада, възлюбите правдѹ и та[13]) съхранит вьї. послѹшайте словесъ рѹкима ѡц҃а вашего, не взирайт[е] на лица женьска, ни глѹмите сѧ съ женами мѹжесками, ни дѣлайте дѣла женьскл. аще бо не бьіхъ виделъ азъ Ѕалькї мьюще сѧ в тайнѣ мѣсте, не бьіхъ палъ въ безаконїѥ великоѥ. приимшн бо мысль моѥ женьскѹю нагость, не да ми спати, дондеж[е] съткорихъ мерьзость. ѳшедшю бо ѡц҃ю нш҃емѹ Їаковѹ къ ѡц҃ю своемѹ Йсакѹ, сѹщимъ намъ к Гадере близъ Єѵфрафь[14]) в Кефлиѡмѣ, Ѕала бѣше ѵпила и спала не покривши сѧ въ хлевине своѥй. азъ же[15]) видѣхъ наготѹ ѥѧ съткорихъ безаконїѥ. и ѡставивъ ю спящю и йзлезохъ. и авїѥ анг҃лъ бж҃ї ꙗви сѧ ѡц҃ю моемѹ Їѣаковоу [и поведа ємѹ] ѡ безаконїи моемь. и пришед скорбѣше ѡ мнѣ, потомъ ни[16]) приближисѧ к ней. да не можете взирати ѵбо на доброть женьскѹ ни разоумевайте делесъ ихъ, но ходит[е] простотою ср҃дца въ страсе

Digitized by Google

Гн҃и,[17]) и̑ тщащих сѧ[18]) в дѣлесѣх[19]) и̑ не прѣльщайте сѧ[20]) в писанїи и ѡ҆пастве всей,[21]) дондеже дасть вы Гс҃ подрѹжиѳ҆, и҆же самъ хощеть, да не постражет[ѕ] и҆коже и̑ азъ[22]) до кончины ѻ҆ц҃а моего не имехъ взрении[23]) дерзновенїа на лице Їаковле, йли поведати комѹ ѡ҆ брат поноса дѣлъ. и̑ доселѣ свѣсть моя клецит мѧ ѡ҆ грѣсе моемь. и̑ ѹтѣси [sic!] мѧ ѡ҆ц҃ь мой, и҆ко помол[нл] сѧ кѧше ѡ҆ мнѣ Гн҃и, да прийдет ѡ҆ мене [гнѣвъ] Гн҃ь, и҆коже показа ми Гс҃. ѠТоле аки тайнѹ съхраних и̑ не съгрѣшихъ. того рад[и], чада моя, съхранит[ѕ] вся и҆ж[ѕ] заповедаю вам[24]): не и҆мате съгрѣшити, пропасть бо е҆сть дш҃и грѣхъ, и҆же блоудa рад[и] Ѡлѹчаетсѧ ѡ҆ Бц҃а и̑ приближаетсѧ къ кѹмиром. и҆ко то есть прелщаа и̑ ѹмъ и̑ свѣсть и̑ вводит ѹньїи въ адъ прež[ѕ] времени их. йбо много блѹженїе погѹби, и҆ко а҆ще е҆сть старъ йли добра род[а], то ѹкоръ творит собѣ ѡ҆ врага и̑ ѡ҆ сн҃овъ чл҃вческъ. и̑ е҆лмаже съхрани сѧ Йѡ҃сифъ ѡ҆ всякиѧ жены и̑ помыслъ ѡ҆чисти ѡ҆ всяког[о] блѹжениѧ, ѡ҆брет[ѕ] блг҃дть пред Гм҃ь и̑ чл҃кы. много[25]) е҆мѹ створи Е҆гѵптѧньїни, и̑ волхвы призыка и̑ ѡ҆травы даѧ, и̑ не прїѧ сѣт[а] дш҃а е҆го помыслa непризнена. того рад[и] Бц҃ѣ ѡ҆ц҃ь моих йзбави е҆го видимыи̑ и̑ скровенїа[26]) смр҃ти. а҆ще ѹбо не ѹдолеет блоуд всемѹ[27]) помыслѹ, то ни Сотона ѡдолеет вами.

„Лѹкавы сѹть жены, чада моя, и҆ко не имеюще власти ни силы на моужех, льстѧть крашенїемь, како и̑ к собе привадїт[и]; е҆же силою не могѹть принѹдит[и], того льстью принѹжают. йбо ѡ҆ тѣхъ ми рече а҆нг҃лъ и[28]) наѹчи мѧ, и҆ко жены зѣло распалмаютсѧ на блоуд паче моужа и̑ въ ср҃дци разъжизаю҆т сѧ на моужь, и̑ крашенїемь прельщаю҆т йхъ а҃-е҃. мыслью,[29]) взоромъ, да[30]) късеваю҆ть, и̑ потомь дѣломь плѣнают. не бо может жена моужа принѹдит[и]. бѣгайте ѹбо блоуженїа, чада моя, и̑ заповедаит[ѕ] женам всемь[31]) и̑ дщеремь, да не красѧть главъ своих и̑ лиць[32]) ѹмѹ. ик҃[о] всака жена красящи сѧ ѡ҆ томъ въ мѹкѹ вѣчнѹю съблюдет сѧ. тако бо провадиша[33]) бодрыи̑ преже потопа: ѡ҆ни бо с прилежанїемь зряще на ня быша в помыслех дѣло[34]) и̑ проѡ҆бразовахѹ[35]) сѧ въ моужа, и̑ въ соблажне и̑[36]) мѹжей своихъ швлахѹ сѧ ймъ, ѡ҆ни же помышлающе въ ѹме своемь ѡ҆бразы их ражахѹ Гиганты швлахѹ сѧ бодры до нб҃си досязающе. храните сѧ ѹбо, чад[а], ѡ҆ блѹженїа! а҆ще и̑ хощете ѡ҆ч҃тити помыслы,[37]) то храните е҆стество все[38]) ѡ҆ всякыи̑ жены. ѡ҆ немь ж[ѕ] заповедайте пред чл҃кы, да и̑ ти сами чистѧтсѧ въ ѹмѣ своемь.[39]) е҆же бо частыа бѣседы а҆ще и̑ не творят съгрѣшенїа, тѣмь ѹбо есть болезнь неисцѣлима, намь жѣ [sic!] поносъ вражей въ векы. и҆ко блѹженїе ни смысленнй блг҃очс҃тьем҃[40]) имаѣть к собѣ, и̑ всака

Digitized by Google

зависть живить[41]) в помыслѣ вѣ. темь же ревнуйте сномь Левгиномъ и ищете възнести ся выше ихъ. но не может[е], Бъ бо сътворить вместиѣ ихъ и умреть[42]) смьртью лютою [sic! зам. лютою]. Левгий бо далъ есть Гъ начало и Июдѣ с нимь, а мне и Данѵ и Ѳсифѵ якоже быти въ старешиньстве. тѣмже заповѣдаю вамъ: послушайте Левгия, яко той разумѣет законь Гнь и растроить[43]) в соуд и жертвѵ принесет за всего Ізраиля до скончанїа лѣт архїереа Ха, егож[е] рече Гъ. заклинаю вы Бгомъ небесным, сътворит[е] истинѵ кождо братѵ[44]) своемѵ, и к Левгию приближити ся[45]) въ смиренїи сьрдцемь, да прим.м[е]те благословенїе ѳ устъ его. то бо благословить Ізраиля и Июдѵ, яко ѳ того изыдеть Гъ цьстковат[и] всемь людем. и поклоните ся племени его, яко за вы умрет в ратех видимых[46]) и[46]) невидимых и боудеть в васъ црь вечный!“ *)

И сиа рѣкъ умре Рувимъ, а. сынъ Іаковль, сынъ Лиинъ, заповѣдавъ сномъ сконм, живъ лѣт рке. и положиша и въ гробѣ, дондеж[е] изнесъше[52]) изъ Егупта и погребоша в Хевронѣ в пещере сугубѣ.[53])

[1]) слово пакаиніа [2]) vac. [3]) vac. [4]) и блудницѣмъ [5]) дод. и хлѣба [6]) чарческѵ [7]) с нимь ж[е] похоти зижютсѧ [8]) vac. [9]) неразумѣніа [10]) ѡказаннемь [11]) наказанїа [12]) своим [13]) тако [14]) Боуфрада, vav. Ефран'ти [15]) дод. калзоу и [16]) не [17]) бжїи [18]) тщаще ся [19]) дѣхъ [20]) прелщающе с[а] [21]) вашем [22]) дод. яко [23]) возрѣнию [24]) дод. и [25]) дод. бо [26]) скверныа [27]) вашемѵ [28]) vac. [29]) дод. и [30]) ѣдъ [31]) вашимь [32]) дод. на прелесть [33]) пръкам быша [34]) дод. дроугъ дрѵг[а] и зачаша в помысле [35]) прекразоваху [36]) к соблажненїи, var. въ соблажанїе [37]) ѡчистити [ся] помыслом [38]) ваше [39]) vac. [40]) благочестїа [41]) живет [42]) оумрете [43]) растворить [44]) дод. къ ближнемоу своемоу и любовъ кождо к [45]) приближите ся [46]) vac. [47]) дод. их [48]) дод. ѡца его.

Варіанти виписано із Палеї 1477 р., що в Московській Синодальній бібліотеці, відки текст „Заповітів“ опублікував Тіхонравов у книзі „Памятники отреченной русской литературы“ I, 146—152.

2. Завѣтъ Семиѡновъ ѡ зависти.

Въписанїй словесъ Семеѡнь, иже гла сномъ своим преже смьрти в рке-е лѣт[о] живота своего, в неже лѣт[о] умре Ѡсифъ. болевшю Семеѡню и придоша посетити его сыне его. и укрѣпивь с[а] седѣ и лобзавь и и реч[е]: „послушайте, чад[а], послуш[а]йте Семеѡна Ѳца вашего, елико имамъ въ сьрдцї своемъ. азъ ро-

*) Пропускаємо 15 рядків палейної полеміки з Жидовином.

Digitized by Google

днх сѧ ѡ Їакова ѿца своего сн҃ъ е҃. Лїа мт҃и моѧ прозва мѧ Семеѡномъ, ꙗко ѹслыша Гс҃ мл҃итвоу ег҃ѡ. силенъ быхъ зѣло, не ѹжасохсѧ дѣла ни ѹмꙋхсѧ[1]) матежа, ср҃дце бо ми бе твердо и ѹтроба моѧ безъ матежа и чресла моѧ нем҃тна, ꙗко мѫжество ѡ Вышняго даѥтсѧ чл҃комъ въ дш҃ахъ и в телѣсех. въ лет[о] ѹбо шн[о] ѹности, в неже възревноваχъ Йѡсифѹ, ꙗко люблаше и ѿц҃ь йшь, и ѹжесточих нань ср҃дце мое,[2]) ꙗкож[е] ѹбити.[3]) ꙗко кн҃зь прельсти посла дх҃ъ завистныи҃ и ѻслепї мн ѹмъ, и не ймаѥтъ[4]) ег҃о ꙗко брат[а] и не поцꙋа[дн]т[5]) ѿца моег[о] Їакова. но въ[6]) ег҃о и Бг҃ ѻц҃ь ег҃о посла а҃нгла своег҃о и ѷзбави и ѡ рѹкѹ моег҃ѡ. ꙗко бо азъ ѩйдохъ в Сикимѹ[7]) по помазе[8]) пастꙋшиныѣ, и Рѹвимъ в Дофаймъ, йже не потребна бахѹ и все рѹхло, Йїюда брат ншь҃ прода ег҃о Ѩзмалтѧном. и пришед Рѹвим ѡпечали сѧ, хотѧше[9]) и повести ко ѻц҃ю. азъ же разгнѣвахъ сѧ на Юдѹ, ꙗко жива поустилъ ѥсн.[10]) и створихъ мц҃ь е҃. гнѣвашесѧ на него. но запат ми Гс҃ и раздреши ѡ мене мощь рꙋчнꙋю, ꙗко рѹка моѧ десна҃ мало не быс[ть] сѣχа за а҃. днїи҃. и разꙋмехъ, чадо, ꙗко Йѡсифа рад[и] то слоучи ми сѧ, и плакахъ[11]) сѧ и помол[и]χ сѧ Гв҃и, да сѧ ѹтвержю и ѡстанѹ сѧ всякоѧ скверныѣ и зависти и ѡ всякого веселиѧ. разꙋмѣхъ, ꙗко вражїѥ дѣло мыѥлиχ прѣдъ Гм҃ь и пред Їаковомъ ѡц҃мь моимъ [ѡ] Йѡсифе брате ншемь завидевъ ѥмѹ. и йнѣ, чада моѧ, съхраните [сѧ] ѡ дх҃овъ прельсти и зависти, ꙗко зависть ѡвладаѥтъ всеми[12]) помыѥслꙋ чл҃кѹ и не ѡставитъ ег҃о ни ѩсти ни пити, ни створит[и] добра, но всегда мыѥслит ѹбити завидимаг[о], а завидимыѥ[и] всегда цвѣтетъ, а за[ви]дливыѥ[и][13]) ѹвадаѥтъ. двоѭ лѣтѹ днїи ѡ страсе Гв҃и ѻзлобихъ дш҃ю мою ѡ алч҃бе и разꙋмех, ꙗко разореніѥ зависти страхомъ ѥйѩмъ быѵаѥтъ. аще бо кто приѣгнеть къ Бо҃ю, то ѿбежитъ лѹкавыѥ дх҃ъ ѡ него и боудеть помышленіе тцѣ, и ѹже спостражеть завидимомѹ, рассѣжаѥтъ[14]) любацꙋа ег҃о, и тако престанеть ѡ зависти. ѩбо[15]) въпрашала ѻц҃ь мене, ꙗко видмше мѧ драχла, и глχъ: ср҃дцемь[16]) стража азъ. скорбахъ бо паче всѣχ, ꙗко азъ бѣхъ винен҃ъ в проданіѭ Йѡсифовѹ. и ег҃да снидохъ въ Ег҃ипет и связа мѧ ꙗко прилагатаѧ,[17]) разꙋмехъ бо, ꙗко по правдѣ страж[ѹ] и не жаловахъ сн. Йѡсифъ же бѣше мѫжь бл҃гъ,[18]) ймѣѩше дх҃ъ ѩйѥ в себе, мл҃рдъ и мл҃стивъ, и зла моег҃о не погонѧ,[19]) но и любляше мѧ аки йноꙋю брат[ї]ю свою.

„Съхраните с[ѧ] ѹбо, чада моѧ, ѡ всякоѧ зависти и вражды и ходити [sic! зам. ходите] въ простоте и в бл҃готѣ ср҃дца, помышлающе Йѡсифа стройавшаго,[20]) да дасть и вамъ[21]) бл҃годать и славѹ и вѣнїѥ на главахъ вашихъ, ꙗкож[е] видѣсте на томъ.

Digitized by Google

и̑ въ всѧ дн҃ї не ѹкори нас в словеси семь, но възлюби ны̑ аки и̑ свою дш҃ю и̑ паче сн҃овъ своих прослави нас, бр҃атство[22]) и̑ семена дасть всемъ намъ. и̑ вы, чада моѧ̑, възлюбите кождо брата своѥ̑го въ бл҃гости ср҃дца, да ѿстѹпитъ ѿ васъ дх҃ъ завистны̑ї, ꙗко тъ боую съткорит дш҃ю его[23]) и немощно тѣло, враждоу и̑ рать даѥ̑тъ маслены̑мъ,[24]) и̑но ѹбо[25]) поважда ѥ̑тъ и̑ на ѹжасти прикодитъ помы̑слы и̑ не дасть разѹмѹ въ чл҃вцех дѣлати, но и̑ сонъ ѿи̑метъ и̑ матежь дш҃и подастъ и̑ трепетанїе тѣлѹ. ибо и въ сне некакъ зависть злобьна̑ мечетъ творѧще ємѹ пои̑дает его и̑ въ дс҃ѣ лѹкаве мѹтитъ дш҃ю и̑ ѹжасть тѣлѹ творитъ и̑ въ матежи възбнѹти ѹмѹ. и̑ ꙗко дх҃ъ непри̑язнен ѥ̑ст ѥ̑мѣ̑, тако ꙗ̑влѧ ѥ̑тсѧ ѥ̑[26]) чл҃комъ. того рад[и] Ѩсифъ бѣше красенъ видомъ и̑ добръ взоромъ, ꙗко не живѣше в немь никакоже лѹкавьство, матежь бо дх҃овны̑ї[27]) ꙗ̑вл҃ѣтъ. и̑ нн҃ѣ ѹбо,[28]) чад[а], ѹбл҃житъ[29]) ср҃дца ваша пред Гм҃ь и̑ ѹправитъ[30]) поути ваша пред чл҃кы̑ї[31]) и̑ сохранитъ[32]) не бл҃ѹдит[и], ꙗко бл҃ѹженїе м҃ти ѥ̑сть всякомѹ злѹ, оудалаю̑щи ѿ Бг҃а̑ и̑ приближаю̑щи къ непри̑язни. видѣхъ бо въ сказаже[33]) книгъ Ѥ̑ноховъ, ꙗко сн҃ове ваши велми въ бл҃женїи̑ ѹстлю̑тъ и̑ в Левгиѧ̑ неправдѹ створат и[34]) копї҃ѥ̑мъ, но не възмогѹтъ противѣ Левгиѧ̑, ꙗко рать Гн҃ю борет и̑ ѿдолеѥ̑тъ всемѹ полкѹ вашемѹ. и̑ боудѹтъ ѹмалени и̑ разделаѥ̑мь в Левгиѧ̑ и̑ въ Ююде, и̑ не бѹдеть ѿ васъ въ старешиньстве, ꙗкож[е] и̑ ѿць Ꙗковъ прор҃чест[во]ва въ бл҃гвнии̑:[35]) проркохъ вамъ, да и̑збавлѧюсѧ ѿ грѣхъ дш҃ь вашихъ. и̑ аще ѿи̑метъ[36]) ѿ себе зависть и̑ выѥ̑соумъѣ̑, аки род[37]) процвет[ѧт] кости моѧ̑ въ Ии҃лю, ꙗки кринъ плоть моѧ̑ въ Ꙗкове, и̑ боудеть вона моѧ̑ ꙗко вона Ливана, и̑ ѹмножат сѧ ꙗко кедри ливаньстии̑[38]) ст҃ии̑ ѿ мене до вѣка, и̑ ѳрасли ихъ долгы соуть. тогда погыбнеть племѧ Хан[а]ѡне и̑ всѝ Фетьтеи̑ распрашат сѧ. тогда скончаѥ̑тсѧ земл҃ѧ Хамова и̑ вси люд[ї]е погыбнѹтъ. тогда предстанеть вся земл҃ѧ ѿ матежа и̑ всѧ подънебн҃аѧ ѿ рати. тогда знамениѥ̑ прославит сѧ, ꙗко Гс҃ Бж҃ великъ Ии҃левъ ꙗ̑витсѧ на земли ꙗко чл҃къ спс҃ѧ̑ собою Ѧдама. тогда дадатсѧ вси дс҃и прелѣстнии̑ в непранїи̑, чл҃цї҃ цр҃ст[во]вати начнѹтъ надъ лѹкавымы дх҃ы. тогда станоут в веселии̑ и бл҃гвлю Вышнего ѿ чюдесех его, ꙗко Бж҃ плот прии̑мъ и̑ ꙗдыи̑ съ чл҃кы̑ї спсетъ чл҃кы̑ї. нн҃ѣ чада моѧ̑ послѹшайте Левгиѧ̑, и̑ въ Ююде ѹзбавленїе бѹдеть. и̑ не къзносите сѧ надъ ѿбѣма сима племенома, ꙗко ѿ тою взыдет вы̑ї спс҃ениѥ̑ бж҃ьѥ̑. и̑ въставитъ Гс҃ ѿ Левгиѧ̑ аки стари̑шинѹ жреческа, ѿ Ююды̑ ꙗкы цр҃ѧ̑ и̑ Бг҃а̑ и̑ чл҃вка, тъ спсетъ всѧ ꙗзы̑кы и̑ племѧ Ии҃лево. тѣм же се

Digitized by Google

заповѣдаю вамъ, да и вы заповѣсте чадомъ вашимъ, да съхранят си в роде своем".*)

Си рѣкъ скончачаша сѧ Семеѡнъ, заповедай сѡмъ своймъ, и вспе сномъ вѣчныїмъ, лѣтъ ркѣ. и положиша в ковчезе древа негниющаго, ꙗко ж[е] принести кости ѥго в Хевронь. и принесоша а в раты ѥгупетскыю ѡтай. и кости во Ѡсифовыї хранахѫ Ѥгупт[ꙗ]ни в полатах цр҃евах, глхѫ во им вълъсви, ꙗко въ исходѣ костей Ѡсифовъ боудет въ всей земли ѥгѫпетьстей мракъ и тма и вѣда велика ѕѣло Ѥгуптѧном, ꙗко съ свѣщею[43]) познати комѫждо брат[а] своѥго. и плакаша сѧ сѡнове Семеѡни ѡц҃а своѥго по законѫ плачаномѫ, и вѣша въ Ѥгупте до дни исхода их рѫкою Моусейнюю [sic!]. Семеѡнъ сн҃ъ Їаковль в҃. сн҃ъ Їлиинъ.

[1]) оубоих сѧ [2]) мое [3]) дод. и [4]) не имѣти [5]) пощадет[и] [6]) бг҃ [7]) Сикимь [8]) по помазъ [9]) дод. бо [10]) есть его [11]) дод. покаи [12]) всемѫ [13]) а завидми вынѣ [14]) и разоумѣвть [15]) и вѣ [16]) с трудемь [17]) прелагатаи [18]) бл҃жнъ [19]) не помѣноу [20]) стрыи вашего [21]) дод. бг҃ [22]) дод. и скот [23]) vac. [24]) мыслемь [25]) и на оубои [26]) vac. [27]) дод. лице [28]) vac. [29]) оублажите [30]) оуправите [31]) дод. и вѣдѣте ѡкрѣтающи бг҃дть пред Бм҃ъ и чл҃кы [32]) сохраните [33]) сказѣ [34]) vac. [35]) дод. се [36]) Вземете [37]) ѧрода [38]) vac. [39]) дод. же оубо [40]) дод. не.

Варіанти виписані з Тіхонравова op. cit. 152—158.

3. Завѣт Левгиин ѻ жречестве и ѡ прозорьстве.

Въписаний словес Левгиинъ, ѥлико заповеда сѡмъ своим преж[е] скончанїа своѥго по всемѫ, ѥлико сътворят, ѥлико ж[е] имъ слꙋчитъ с[ѧ] до дни смр҃тнаго[1]) соуднаго. здравъ сыї ѥще призва и къ собѣ, ꙗви бо сѧ ѥмѫ, ꙗко хощет ꙋмрет[и]. и егда**) събраша с[ѧ] к немѫ, к нимъ ж[е] ѻ жречестве виденїѥ възвести и ѡ прозорьстве[2]) преж[е] скончанїа своѥго. „Азъ Левгиий в радости зачахсѧ и род[и] сѧ, и вѣ възрастию[3]) въ домѫ ѡц҃а моѥго. и егда прийдох съ ѡц҃ѣмъ в Сикимъ, вѣхъ же ѭнъ ꙗко к҃. лѣт, егда сътвориχ съ Семеѡномъ ѿмьщениѥ сестры нашеа Диныї. но егда пасахъ в Леломавле, дхъ разѫма бѣша прид[е] на мѧ, и всѧ видѣхъ чл҃кыї ѡставльше пѫть свой, ꙗко стенѫ възградилъ[4]) бѣше Неправда, и[5]) на сѣхъ безаконїѥ пребывашет. и печаленъ вѣхъ ѡ роде чл҃честемь и помолихъ Гв҃и, да спсетсѧ. и тогда нападе на мѧ сонъ и видѣх горѫ высокѫ, та гора Щит именемь

*) Пропускаємо 67 рядків палейної полеміки і коментария до сих слів.

**) По сїм слові написано і не перечеркнено в текстї зайве слово: скончашас[ѧ].

Digitized by Google

въ Вѣломаѳѣ. и се ѿверъзоша сѧ нб̃са и а҆нг̃лъ бж̃и рече[е] къ мнѣ: Левгию, виноди! и виноу҆хъ ѿ перваг[о] нб̃си до втораго. видѣхъ тѫ̀ водѫ̀ висящю межи симъ и ѡ҆немъ. и ѥ҆ще же видѣхъ г̃-ѥ̂ нбо многѣмъ свѣтлѣе двою̀ и чт̃нѣе̂, и кѣше кыѥ̃сота в немь безъмѣрѣна. и рекоу҆ ко а҆нг̃лу: почто сице? и рече[е] а҆нг̃лъ кь мнѣ: и не чюди се ѡ҆ семъ, дрѫгаи҆ взриши нб̃са, иѭ сѫть планитыѥ̃, иѭже нарѣкѫть сѧ пояси, четверицею̀ честнеи҆ши и дивнеи҆ши сихъ соуть. ѥ҆гда ж[е] видиши[6]), взыдеши тамо, ꙗко близъ Гд̃а станеши и слѫжитель ѥ̂мѫ боудеши и тайныѥ̃ ѥ̂мѫ ѥ̂го възвѣстиши, чл̃комъ ѡ҆ хо[тѧ]щемъ ѡ҆бладѣти Ѥ҃рлм проповеси. и ѡ҆ токѣ и ѡ҆ Июдѣ шьвитсѧ Гь̃ чл̃комъ спс̃ати соб҃ою̀ весь родъ чл̃чь. и ѡ҆ [зам. ѡ] чт̃ѣ Гс̃нѣ живот твои҆: тотъ ти боудет село и виноград, плод златъ[7]) и сребро. сльѭши ѕво ѡ҆ седми нб̃съ: долнеѥ̂ того дѣла дрѧхлов ѥ̂сть, понеже видить вса тайныѥ̃ чл̃ча; ѥ̃-ѥ̂ имлѥ̂ть ѡ҆гнь и снегъ и ледъ, готово въ дн̃ь повелениѣ Гс̃нѣ ѡ҆ праведнѣм соудѣ бж̃ии҆, и на томъ сѫть вси дс̃и пѫщаѥ̂ми на мѣсть[8]) чл̃комъ. На третьѥ̂мь силы сѫть, полкыѥ̃ ѕстроѥ̂ныѥ̃а въ дн̃ь соуда творит[и] ѡ҆мщениѥ̃ дх̃мъ льстивыѥ̃мъ вражиимъ. а҆ ѥ̂же в четвертомъ выше сихъ ст̃ии҆ сѫть, а҆ на вышнемъ всиҳ пребываѥ̂ть велика слава въ ст̃аа҆ ст̃ыҳ превеше [sic! зам. превыше] всѣа҆ ст̃на. а҆ подъ тѣмь а҆нг̃ли сѫть, лица Гс̃нѧ слѫжащи, молѧща Гд̃а за всѧ недоведома,[9]) за[10]) праведныҳ, и приносѧт же Гв̃и воню бл̃говѫханиа҆, словесноу҆ю̀, бес крове приносѧт. а подъ тѣми сѫть а҆нг̃ли доносѧщи ѡ҆вѣть а҆нг̃лмъ лица Гс̃нѧ, подъ тѣми соуть пр̃стли и вл̃дчествиа҆, иѭже вын[ѫ] хвалѫ приносѧт Бо҃ю. ѥ҆гда ѕво къзрит Гь̃ на ныѥ̃, вси мы въсколѣблемьс[ѧ], нб̃са и землѧ и глѫбина ѡ҆ лица величествиа҆ его възыблютсѧ, сн̃ве же чл̃честиа҆ ѡ҆ тѣхъ небрегѫще съгрѣшают и гнѣвать Вышнѧг[о].

„Нн̃ѣ оубо видит[е], ꙗко сътворит Гь̃ соудъ ѡ҆ сн̃ехъ чл̃кыҳ. Ꙗко каменію рассыпаю̀щю сѧ и слн̃цю ѕгасающюс[ѧ] и[11]– слн̃цю ѕсыѥ̃сающюс[ѧ][11]) и водамъ и҆ссыхающимъ и ада плѣнаѥ̂мѫ ѡ҆ стр̃сти[12]) Вышняго, чл̃вци некѣрѫю̀ци пребывают в неправде, того рад[и] в мѫкѫ ѡ҆ѕдатсѧ. ѕслыша ѕво мл̃твѫ твою Гь̃, ѡ҆лѫчить тѧ ѡ҆ неправдыѥ̃ и быти его сн̃ѫ и ѕгодникѫ и слѫзѣ лицю ѥ̂го. свѣтъ разѫмѣниа҆ свѣтъло просвѣтиши къ Ꙗ҆кове и ꙗко слн̃це бѫдеши всемѫ семени въ Ꙗ҆зл̃и. и дасть сѧ бл̃вниѥ̂ всемѫ семени твоемь[8], дондеж[е] посетить Гь̃ всѣхъ ꙁыѥ̃къ мл̃тью Сн̃а своѥ̃го къ кѣмъ. ѡ҆баче сн̃оке твои҆ възложать рѫкыѥ̃ нань, ꙗкож[е] ѡ҆зловити и, и того рад[и] дасть т[и] сѧ свѣт и разѫмъ, да вразѫмиши сн̃ы своѥ̃ ѡ҆ сѣмь, ꙗко бл̃жаи҆ ѥ̂го блаженъ боудет, а кленѫщеи҆ ѥ̂го и҆згыбнѫть.“

Digitized by Google

Таче и̑ є̑ще се приложи Левгий на сказанїе сѝмъ своимъ: „и̑ Фвръзе ми двери а̑нг̑лъ небе̑сныа̑ и̑ видѣхъ цр̑къ ст҃ую на пр̑тлѣ славы̑ Вышнаго. и реч[е] ми: Левгию, тебѣ дахъ бл҃свнне чст҃ительства. дондеж[е] пришед вселю са посреде Ии̑лѧ. тогда а̑нг̑лъ Ја̑ко[ва][13]) сведе ма на землю и̑ дасть ми ѡр҃жье̑ и̑ копие и̑ реч[е] ми: створи Фмещение в Сѵхемѣ Дины ради, и̑ а̑зъ боудѹ с тобою, ако Гс҃ посла ма. по семь ж[е] ако Ф сна възбнѹвъ бл҃говолихъ[14]) Вышнаго,*) и потомъ лѣт[е] скончахъ сны̑ А̑моревы̑, а̑коже пишет въ скрижалех нбны̑хъ. рѣхъ же к нѣмѹ: молю ти с[а], Ги̑, повежь ми и̑ма свое. да та прїзыва̑ю въ дн҃ь печали. и̑ реч[е]: азъ е̑смь а̑нг̑лъ храна̑ ро̑д Ии̑лвъ. да не погыбнет до конца, ако да[15]) всякъ дх҃ъ лѹкавый с нимъ борет са. и̑ бл҃вихъ а̑нгла хранащаго племя Ии̑лво въ всемь. и̑ егда пойдох къ ѡ҃цю моемѹ, ѡ҃брѣтохъ цитъ медян, тѣмже и̑ма [зам. и̑ма][16]) горѣ той Щитъ, а̑же е̑сть близь Невала,[17]) ѻ҃десною А̑вила[18]). и̑ сблюдах словеса си въ ср҃дци своемъ, и̑ свѣщахъ съ ѡ҃цмъ моим и̑ с Рѹвимом бра[то]мъ моим, да рчет сѝмъ А̑морейѹвым, е̑же есть ѡ҃брезати с[а] и̑мъ, ако ж[е] възревновах за безаконнѣ, е̑же сътвориша въ Ии̑ли. и̑ азъ ѹбих Сѵхема и первыхъ, а̑ Семеѡ҃нъ А̑мора, и̑ потом пришедша брат[ї]а̑ и̑ побиша град ѡ҃стрием меча. и̑ слышавъ ѡ҃цъ нш҃ь разгневаша [зам. разгнева са] и̑ о̑печалис[а], а̑ко прима̑ли бахѹ ѡ҃брѣзанїе̑ и̑ потом измерли бах[ѹ]. и̑ въ бл҃венын и̑нако сътвори, съгрѣшихом бо, а̑ко без вола е̑го то сътворихом, и̑ болезнь ми быс[ть] въ тъ дн҃ь. но а̑зъ вѣдѣхъ, а̑ко Жѣтъ би̑и̑ золъ баше на Сихеме, а̑ко хотеша и̑ Сарре сътворит[и], а̑ко ж[е] сътвориша Дине сестре нш҃ей, и̑ Гс҃ възбрани им. и̑ тако Фгнаша ѡ҃цъ нашего странна сѹца, и̑ вредиша ѡ҃вча врежа сѹца и̑ с ними Ѳвла̑̑ домочадца сѹца е̑мѹ ѹбиша ст҃ло. тако творахѹ всемь насил[ї]е̑, въсхыщахоу чюжая и̑ чѹжая а̑дѹша, и̑ постиже их гн҃ѣвъ би̑и̑ до конча. и̑ рѣхъ ѡ҃цю моемѹ: не гн҃ѣвай са, Ги̑ ѡ҃чѣ Ја̑кове, а̑ко тобою ѡ҃хѹдитъ Гс҃ Хананея̑ и̑ дастъ землю их тобѣ и̑ сѣмени твоемѹ с тобою. боудетъ бо дн҃ь Сикима гр҃ма̑ град несмысленых, а̑ко и̑мь ж[е] ѻ҃бразом кто прельстить ѹрода. тако прельстихомь а̑: и̑мьже безѹмїе̑ сътвориша въ Ии̑ли ѡ҃скверньшии̑ Динѹ сестрѹ нш҃ю, и̑ того рад[и] гн҃ѣвъ би̑и̑ възыде на на и̑ а̑нг̑лъ крѣпкаго помози ми.“ **)

Сказа ж[е] и̑ се Лев'гий: „егда въздвигше с[а] прийдохом в Вифель, и тѹ паки видехом виденїе̑ страшно. егда пребыхом

*) В ркп. через помилку вышнахъ.

**) Тут пропускаємо 65 рядків палейної полеміки з Жидовином.

Digitized by Google

тѵ̀ ѳ̃. дн҃ии и̂ видѣх ѕ̃. мѫжь къ ѡ̂дежи вѣле, гл҃юще ми: въстани и̂ ѡ̂дежи сѧ въ ѡ̂дежю сѣ̃тльства и̂ в венець правдыѣ и̂ въ плащ҃ьницю[19]) разѵма и̂ въ ѻ̑нѵцѵ̀ истиннѵ̀ и̂ в завесѵ̀ вѣрыѣ и̂ въ ѻ̑стежь наперьснюю, въ ефѵ́дъ пр҃очествий. и̂ кождо ѿ нихъ досѧзающе м[и] носаще ковегождо възложиша на мѧ и̂ рѣша: ѿ нѣ̃нѣ вѣди жреч[ь] Гс̃и тыѣ и̂ сѣ̃мѧ твоѣ и̂ племѧ твоѣ до вѣка к немѵ̀. Первыи ж[е], рече, помаза мѧ маслом сѣ̃тымъ и̂ дасть ми жезлъ помазанна, (сиречь мѵ̀ромъ сѣ̃мъ, и̂мьже мажютъ сѧ кр̃тьцыне ѵ̀ сто́и кѵ̀пели стоѩщи, тогда и ѡ̂бещаютсѧ Гс̃и и̂ жизнь вѣчнюю приемлют).*) Вторыи ж[е] ѡ̂мыѣ́и мѧ водою чт̃ою, (сиречь трикратным погрѵ̀женіѣ́мь въ и̂мѧ ѻ̃ц҃а и̂ сн̃а и̂ ст̃го дх̃а),*) и напита мѧ, реч[е], хлѣва и̂ вина къ ст̃аи̂ стыхъ (сиреч ст̃го комканиѣ́ къ цр̃кви Гн̃и),*) и̂ възложи, реч[е], на мѧ ѡ̂дежю ст̃ую и̂ славнѵ̀, (сиреч нб̃наго ц҃рѧ знамениѣ́, ст̃оѣ́ кр̃щенїѣ́),*) сию́ бо ѡ̂дежю видѣвше[20]) славнѵ̀ю полчи [sic!] демоньстий повѣжаютсѧ. Третии́ же, реч[е], вѣчинѵ̀[21]) ми наложи подобнѵ̀ ефѵ́дѵ̀, по томѵ̀ ѣ̈врействовкат[и] до врѣмени, а не къ вѣкы̀ въда ми сѧ (сиреч, единъ бо е̑сть в вѣкъ и̂ на вѣкъ пребывает Іс̃ѵ̀ Хр̃ѣ по чинѵ̀ Мелхиседекова ѣ̈врействовкати).*) Четвертыи́ мѧ поясомъ мѧ поѩса не посред[и], но, по долнѣ части тѣла; поѩсъ же подобенъ е̑сть багрѵ̀. Пѧтыи́ ж[е] ветхѣ ми подасть насыщенїѣ́ (сиреч ѣ̈ѳѵ̆агльскыхъ словесъ, ты ѵ̀бо слышаще стіи́ мч̃ници ѡ̂полчиша сѧ[22]) врагѵ̀ подвизаша сѧ).*) Шестыи ж[е] венець на главѣ̀ възложи ми, (тѵ̀ бо[23]) мч̃ници подвизавше сѧ по и̂стиннѣ́и вѣрѣ вѣнчашас[ѧ]).*) Седмыи́ ж[е] оѵ̆ѧсло ч̂тителства възложи на мѧ и̂ и̂сполни ми рѵ̀цѣ тѣмьіана, ꙗко жрети ми Гс̃и, реч[е] ми: Левгіѣ́, на три начала раздѣлитъ с[ѧ] племѧ твоѣ́ къ знаменїѣ́ славы Гд̃а пр҃иходѧща: кѣровавыи́ первоѣ́ прич[ѧ]стник боудет великъ и̂ паче е̑го не боудет (си ѡ̂ І̂ѡаннѣ́ пр̃дтечи познаменоваше, иж[е] выс[ть] ѿ племени жреческа)*); дрѵ̀гъи́ же боудет въ ѵ̀чительство (ѡ̂ Хр̂ѣ І̂ѣ̃, сп̃сеннѣ́ миръ рец҃[е] сѧ)*); третьѣ́мѵ̀ прозоветсѧ и̂ма ново, ꙗко[24]) ѿ Июды̀ въстанеть и̂ створит жречество[25]) по ѡ̂бразѵ̀ ꙗзы̑къ всѣхъ странъ пришествиѣ́ е̑го, люво ꙗко пр̃орок Вышнаг[о] ѿ племени Аврамля Ѳц̃а йшего. все хотенїѣ́ твоѣ́ въ Йїли е̑сть и̂ племени твоѣ́го, и̂ снесте все красноѣ́ виденїѣ́мь, и трапезѵ̀ Гн̃ю раздѣлать чада ваша (сиреч апс̃ли), и ѿ нихъ боудѵ̀ть жерчи, соудиѣ́ и книгциѣ́ [sic!], ꙗко ѵ̀ стыхъ[26]) скончаютъ с[ѧ] стіи́. възвѣвъ разоумех, ꙗко неподобно е̑сть первомѵ̀ ѣи-

*) Те, що тут узято в круглі скобки, очевидно — пізнійша вставка.

Digitized by Google

денію ѝ скрыхъ въ ср҃дци моемъ ѝ не повѣдахъ его всякомꙋ чл҃кꙋ на земли.*)

„По двою дн҃ю, реч[е], азъ взыдохъ ѝ Їюда съ о҃ц҃емъ моимъ къ прадѣдꙋ нш҃емꙋ Ѝсакꙋ, ѝ бл҃сви ма о҃ц҃ь ѡц҃а моего по всемъ словесемъ виденїа моего, є҃же видехъ, ѝ не въсхоте йти с нами в Вифел. ѝ егда прийдохом в Вифель, виде ѡц҃ь мой Ѝаковъ к вїденїи ѡ мнѣ, ꙗко боꙋдꙋ имъ въ жречество къ Бꙋ. ѝ въставъ заꙋтра ѡдесатори вса мною Гв҃и. ѝ прїйдохом в Хеврон҃ь селом,[27]) ѝ тꙋ Ѝсакъ призываше ма часто въспоминат[и] законъ Г҃сн҃ь, ꙗ҆коже навчи ма а҃нглъ Г҃нь. ѝ ꙋчаше ма законꙋ чтительства, жертвамъ, всесъжеженїемъ, начаткомъ, воламъ, сп҃сенїемъ. како жрети ми чт҃тотою ꙋма Боꙋ Вышнемꙋ. ѝ бяше по вса дн҃ї вразꙋмлаꙗ ма ѝ ѡ мнѣ ꙋпразнꙗшасѧ[28]) пред Б҃гомъ. тѣмь ж[е] ѝ к разꙋменїи гл҃а ми: „внемлеши ѡ дс҃ѣ бл҃ꙋднем, то во частить ѝ хощет ѡскверневлавати племенемь твоимъ ст҃ыи. поймеши ꙋбо женꙋ еще ꙋнъ си, не ѝмеюще[29]) зазора ни ѡскверненꙋ, ни ѡ племени ѝностранныхъ ни ѡ ꙗзыкъ. ѝ прež[е] вшествиꙗ [в] ст҃аа мыи ся; ѝ егда хотя жрети, ꙋмываи ся. вї-ть же древъ выѣнꙋ ѝмеющихъ листвиѣ приноси Гв҃и, ꙗко ѝ мене Ѩвраа҃мъ навчи. ѝ всяког[о] живот[а] чт҃таго ѝ птиць чт҃ыхъ приноси Гв҃и жертвꙋ, ѝ всѣхъ первородныхъ твоихъ, ѝ вина приноси Гв҃и начаток, ѝ всю жертвꙋ твою солью ѡсолиѝ“.

„И нн҃ѣ ꙋбо, чада, сохранит[е] єлико заповѣдахъ вамъ, ꙗко єлико слышах ѡ о҃ц҃ь моихъ, възвѣстихъ вамъ, без вины ж[е] є҃сть [зам. є҃смь] ѡ всего бес'ц҃ѣнїа вашего. престꙋплен҃ї[е], є҃же створит[е] на кончинꙋ вѣкꙋ, въ С҃пса мирꙋ не вѣ[рꙋ]ющи ѝ прельщающе Ѝ҃їлѧ**) ѝ вздвизающе емꙋ золь великꙋ ѡ Га҃, ѝ безаконие творить съ Ѝ҃їлмь, ꙗко ѝ не стерпети Ѝ҃їер҃лсмꙋ ѡ лица безак[о]нїа вашего, но раздратис[ѧ] завес[е] ц҃ркven҃ей, ꙗкож[е] не покрити стоꙋда вашег[о]. ѝ расс҃ыплете ся пленници въ странах, ѝ боꙋдет[е] тамо въ корен҃ѣ ѝ в попран҃ѣ. домъ бо ѝзвереть Г҃ь ѝ Є҃рслма нареч[е]тсѧ, ꙗкож[е] пишеть с[ѧ] въ книгах Є҃ноха праведнаго.***)

„Се ѝ нн҃ѣ, чада, развмехъ ѡ племени Є҃ноховa, ꙗко на конець въстанꙋть на Га҃ рꙋки ваша възлагающе. въ всякой злобѣ ѝ ѡкоре боꙋдоꙋт васъ дѣла брат[ї]а҃ ваша всемь ꙗзыком, ѝ боꙋдете в похꙋлений, ѝбо о҃ц҃ь нш҃ь Ѝ҃їль чт҃ь [зам. чт҃ъ] єсть

*) Тут пропускаємо 4 рядки полеміки з жидовином.

**) Пропускаємо 4 рядки палейної вставки

***) Пропускаємо два рядки палейної вставки.

Digitized by Google

Ѡ весцѣстиѧ архїєрєйска, ꙗкож[є] възложит[30]) роукы своѧ на спсителѧ мирѳ ѝ накедет[31]) клатвѳ на племѧ своє все.[32]) зане свѣтъ свѣта,[33]) закон даный к васъ на просвѣщеніє всякомѳ чл҃кѳ, того хотѧщи ѕбити противныѧ заповѣд[и] ѕчащѳ бїю ѡ̑правданїю. того дѣлма цр҃ьковъ, юже ѝзберет Гс҃, ѡ̑пѕтеєть к нечистоте вашей ѝ ꙗвленици боудоут въ всѣх̑ странах̑, ѝ бѳдет ѕкоръ к них̑ ѝ прииметъ поносъ ѝ срама вечнꙋ̑[34]) соуда бїѧ Ѡ[35]) Праведнаго[35]) ѝ вси ненавидѧщиѝ нан[ь]. ѝ ѧще не бы҃ Ѧвраамъ[36]) ѝ Исак[37]) ѝ Їакова ѡ̑цъ нш҃ь[38]), ѐдиног[о] племени моєго не ѡ̑ставилъ на земли. ѝ нн҃ѣ ѕвѣдах̑ въ книгах̑ Ѐноховах̑, ꙗко седмицею прельстис[ѧ][39]) ѝ сл҃ьство бесчествѳѐте ѝ закон погѳкисте[40]) ѝ слокеса пр҃ороческаѧ вмениете[41]) ни въ чтож[є] въ житиѝ. проженете вы мѳжа праведныѝ ѝ бл҃гоч҃ствївы̑ възненавидит[є], неправедных̑ словесъ[42]) Ѡмеръзнѳть вы, мѳжа понавлаю̑ща законъ въ силѣ Вышнаг[о] ѝ прелестником прозовет[є] ѝ конечніѐ ѕбїете; мните, ꙗко не ведѳще ємѳ въскр҃снїѧ, неповинънꙋ̑ю кровъ къ злобѣ на главы̑ ваша приѐмлюще. ѝ того рад[и][43]) сл҃ава ваша до дна ѡ̑сквернена[44]) бѳдет, мѣсто всеч҃сто[45], ѝ въ ꙗзыцех̑ боудет[є] проклят[ы] ѝ расыпани боудете, дондеж[є] тѣ самъ[46]) посет[и]тъ ѐго мл҃стивъ сы, прид[є] вы̑ вѣрою ѝ водою.*)

„Слышите, чада моѧ, ѡ̑ жреч[є]стве, в коємбождо род[є] ѐсть жреч[є]ство. пєрвыѝ помазаныѝ въ жреч[є]ство велик ѐсть, а еж[є] въ ктором помазлємиѝ роде и въ плащѣ[47]) любящих̑ ѡ̑бѣтъ бѳд[є]ть ѝ бѳдет жреч[є]ство ѐго ч҃стно. а третеѝ жреч в печали боудет, а четвертыѝ̑ къ стр҃сти боудет, ꙗко нападет на нѧ неправда многа, ѝ всь Иѳль възненавидит ѝ кождо ближнаго своѐго. патеѝ въ тме боудет, також[є] ѝ ѕ̑. ѝ з̑-ѝ въ всем ѡ̑сквернени боудоут, єгож[є] ѝзреци не възмогоут пред чл҃кы̑, ꙗко ти сами развмеют творащіѝ таковаѧ. того рад[и] в пленениѝ попрани боудѳть ѝ землѧ их̑ ѝ ѝменіє их̑ погыбнет, ѝ пат[ь]ю̑ седмїцею̑ възвратятсѧ на земли погибел ѝх̑ъ. ѝ поновѧть домь Гн҃ь, седмию ж[є] седмице[48]) придѳть жреци кѳмиром слѳжащиѝ, враждници ѝ злат[о]любьци, прозориви безаконници, прокѳдници, скотоскверни гел[и]: єгда боудет мѣсть ихъ Ѡ Гѣ, скончаєтьс[ѧ] жреч[є]ство. тогда въздвигнет Гс҃ жерца нова, ѐмоуже вся словеса Ѡкрыю̑тсѧ, ѝ тъ сътворить соуд праведныѝ̑ на земли къ долготѳ дн҃ий. взыд[є]ть звѣзда[49]) на нб҃са ꙗки ц҃рю просвѣщающѳ свѣтъ развма въ сл҃нци дн҃и. ѝ възвеличитъ с[ѧ] по вселеней до вшествиѧ ѐго. тъ свѣт[и]тъ на землю ѝ ѡ̑йметь всякѳ

*) Далї пропускаємо 13 рядків полеміки з Жидовином.

Digitized by Google

тмѫ ѿ нб҃сный, и боудет миръ по всей земли, нб҃са възвеселятсѧ въ тъ дн҃ь и земля възрадѫ҃ётсѧ и блата взыграютсѧ[50]) о҆ немь, нб҃са ѿверзѫтсѧ и ѿ домѫ҃ слава прид[е]ть нань, ст҃ый съ гл҃смъ о҆ц҃мь и слава Вышняго реч[е]тсѧ ѡ҆ немь, и дх҃а[51]) разѫма ст҃ни почиетъ на немь водою. тъ дастъ величество Гн҃е сн҃мь е҆го правдою в вѣк, и не боудет премены҃ ємѫ҃ до вѣка к родѹ и родѹ и ст҃ни е҆го. страны ѫмножатсѧ к разѫмѣ на земли и просвѣтятсѧ бл҃гдтью Гн҃ею, Йл҃ь ѡ҆хѫдеѥ҃тъ неразѫмнн҃ый, потемнеѥ҃тъ к печали ст҃льства е҆го. и ѡ҆хѫдеѥ҃тъ всѧкъ грѣхъ, беззаконн҃ици престанѫ҃тъ къ зло, праведници почиѭ҃тъ о҆ немь, ѩко тъ ѿверзеть двери райскы҃ѩ и приставит прѣтѧщее копиѥ҃ Ѧдамѫ, и дастъ ст҃мъ крашно ѿ древа жизни.[52]) дх҃ъ правды҃ боудет в нихъ же, Сатана скѧж[е]ть с[ѧ] ѿ него; дастъ власть чад[о]мъ своймъ ходит[и] по лѫкавым дх҃мъ. къзвеселит сѧ Гѣ ѡ҆ чадехъ своихъ въ вѣки вѣкомъ. тогда възрад[ѫ]ѥтсѧ Ѩвраам, Йсакъ, Йа҆ковъ и а҆зъ възвеселю сѧ и вси ст҃ии о҆блекѫ҃тсѧ бъ правдѫ. и йнѣ, чада моѧ҃, слышасте, ѩзберите себи [sic!] ѕло ил[и] свѣтъ или тмѫ, ѩли законъ Гн҃ь ил[и] дѣла кражѧ҃, и всѧ, елико[53]) заповѣдахъ вамъ.

„Е҆гда ѕло поѧ҃хъ женѫ к҃. и н҃. лѣт, е҆йже ѩмѧ Малха, и зачевши и роди, и прозвахъ ѩмѧ ємѫ Герсан, ѩко на земли нашей пришелци бѣхом, Герсинь бо пришлець тоѧ҃[54]). видехъ бо ѡ҆ нѣмь, ѩко нѣс[ть] въ первомъ чинѫ. Кладъ роди сѧ въ лѣ. лѣт[о] на въсточе сн҃чнемь роди.[55]) видех же в виденїи, ѩко посред[и] дѫбъ вышних стоѧше всего събора, тѣмь прозвахъ ѩмѧ ємѫ Кладъ, еже е҆сть начал[о] величества и строенїе. и третей род[и] Мерѳию м҃. лѣт живот[а] моего. и ел'маже болезнью род[и] мѣти е҆го, и прозва и Мерарии, е҆же есть горесть моѧ҃. и той самъ ѫмирасѧ.[56]) и Ѡхавеѳь въ ѯд҃-е лѣт[о] родис[ѧ] въ Е҆гупте, славенъ бо бѣх тогда въ брат[ї]и моей. и поѧ҃тъ Гирсанъ женѫ и род[и] сѧ ѿ неѧ҃ Ломний и Сеней. и сн҃ве Каа҆фове: Ѩвram, Йсаҳаръ и Хекронъ и Ѡ҆зель, и сн҃ве Мармарийни: и Мѡѱл и Моусе. и въ сѧ҃ лѣт[о] поѧ҃ть Ѩвram Йѡгавед дщерь мою҆ собѣ женѣ, ѩко въ е҆динъ дн҃ь род[и]ста сѧ. тои [и] дщи моѧ҃ н҃. лѣт бѣѧ҃ста,[57]) е҆гда внидохъ въ землю Ханаа҆ню, и ї҃-ю и н҃. лѣт бѣх, е҆гда ѕвиҳ Сѫхема и дї҃. лѣт чтител бѣхъ Гви, к҃. лѣт сам поѧхъ собѣ женѫ. и м҃. лѣт внидохъ во Е҆гупет, и се есте чад[а] моѧ҃, третей род. Йѡсиф въ р҃ ни҃. лѣт[о][58]) моего ѫмре.

„Нѣнѣ, чад[а] моѧ҃, боите сѧ Га҃ Ба҃ вашег[о] всимь ср҃дцемь и ходите къ простот[е] по всемѫ законѫ е҆го. навчите же се и вы, чада моѧ҃, книгамъ, да имеют[59]) разѫмъ въ всем житьи своем, почитающи пр҃но законъ бж҃ий. и всѧкъ иж[е] разѫмеет законъ бж҃ии

Digitized by Google

и̑ чстенъ боудет, и нѣс[ть] страненъ аще аможе идет, и много дрѹг паче племени своег[о] стажет си книгиѭ и̑ късхотят мнози ѿ чл҃къ работати ем҃ѹ и̑ слышати законъ ѿ ѹстъ его. створити[60]) же правдѹ, чада моа̑. на земли, да ѡ̑бращеть[61]) ю̑ на нѣсех҃ъ, и̑ всѣ̑ чти[62]) въ дш҃ахъ ваших҃ бг҃а, да пожнет[63]) и̑ и̑ ѡ̑бращеть[64]) ю̑ в живот[ѣ] вечнѣмь. аще ѹбо сѣ̑ють[65]) зло, всак матежь и̑ печаль пожнет.[66]) вы҃ же, чад[а], моудрость стажит[ѣ] въ страсѣ бж҃и̑ съ тщанїе̑мъ: аще[67]) бѹдеть плененїе̑, гради[68]) ѡ̑пѹстеют и̑ злат[а] и̑ сребра и̑ всесъжженїе̑[69]) погыбнет, мѹдраго ж[ѣ] мѹдрости никто ж[ѣ] можеть ѿнят[и], но токмо ѡ̑мраченїе̑ грѣховнѣ и̑ ѡ̑слепленїе на[70]) вѣки ѿ бг҃ородства. тогда боудет ем҃ѹ рать ѿ ратник, на чюжеи̑ земли ѿчина и посред[и] врагъ твоих҃[71]) ѡ̑бращеть с҃а. аще л[и] кто прилепит с҃а ѹченїю̑ и̑ мѹдрости, то състолникъ[72]) ц҃рмь, ыко ж[ѣ] и̑ брат нш҃ь цѣломѹдрїи̑ Ї҃ѡсифъ".

И ѿвѣщаша ж[ѣ] сн҃ве Левгиине къ ѡ̑ц҃ю гл҃ще: „пред Гм҃ь ходихом"[73]). „послѹх҃ да боудеть Бг҃ъ, емоуже ѡ̑бещасте с҃а дисъ и̑ послѹси анг҃ли его и̑ послѹси кы҃ ѡ̑ словесих҃ оустъ всѣх҃".[74])

И̑ тако преста Левгиѝ заповедаа̑ сн҃мъ своим҃ъ и̑ простре носѣ̑ свои̑ на ѡ̑дре своем҃ь и̑ ѹспе и̑ приложи с҃а къ ѻц҃ѣмь своим҃, живъ лѣт р҃. и̑ лз҃. и̑ положиша в ковчезѣ, последи же погрѣбоша в Хеврове близъ Ѧврам[а], Ї҃сак[а], Ї҃акова. Левгиѝ сн҃ъ Ї҃аковль, г҃. сн҃ъ [Лиинъ], жены Ї҃аковли.

[1]) vac. [2]) дод. гл҃а [3]) возрастаа̑ [4]) въздрала [5]) дод. ыко [6]) vac. [7]) злато [8]) месть [9]) недовѣдѣнїа [10]) vac. [11–11]) vac. [12]) Бг҃а [13]) vac. [14]) бг҃свиих҃ [15]) vac. [16]) имам [17]) Гевала [18]) Ѧкима [19]) планицю [20]) дод. аг҃ли нѣснїи и возрадоваша с҃а. сиѭ бо ѿдѣжю видѣкше [21]) вѣсиѵ [22]) на ѿполчение [23]) то ѹко [24]) дод. ц҃рь [25]) дод. ноко [26]) оу҃сты их҃ [27]) силомъ [28]) оу҃пражнаа с҃а [29]) имѣющю [30]) возложать [31]) накедоут [32]) племя ваше [33]) vac. [34]) срамь вѣчныи̑ ѿ [35]) vac. [36]) Ѧврама ради [37]) Исаака [38]) наших҃ [39]) прельстите с҃а [40]) погѣките [41]) клѣнивше [42]) праведных҃ словеса [43]) дод. коудоут [44]) дод. не [45]) ваше чѣсто [46]) дод. паки [47]) плачи [48]) в седмѹю же седмиць [49]) дод. его [50]) дод. и разѵ҃мъ Гн҃ень пролиетсѧ на землю аки вода морскаа̑ и аг҃ли славы Гн҃ня възыграются [51]) дх҃ъ [52]) животнаго [53]) дод. разоумѣ [54]) творится [55]) vac [56]) оу҃мираше [57]) бѣахъ [58]) дод. живота [59]) имеете [60]) сътворите [61]) ѡ̑бращете [62]) всѣи̑те [63]) пожнете [64]) ѡ̑бращете [65]) сѣете [66]) пожнете [67]) ыко аще [68]) градѹ [69]) все стажанїе [70]) vac. [71]) своих҃ [72]) дод. коудет [73]) дод. к законѣ его. и реч[ѣ] Левгиѝ: [74]) словесѣх҃ вашихъ

Варіанти виписано з Тіхонравова op. cit. I, 158–174.

4. Завѣт Їюдин ѻ мѹжествѣ.

Въписанїе̑ словес Їюдин, елик[а] гл҃а сн҃мъ своим преж[ѣ] ѕм҃ртвиа своег҃о. събравше с҃а прид[о]ша к немѹ, и реч[ѣ] и̑мъ:

Digitized by Google

„чада моꙗ, си прежⷪ ѵмр҃твиꙗ моегѡ скажю вамъ дѣла моꙗ. дⷣ-й быхъ сн҃ъ ѡц҃ю моемѵ. Лиа жⷪ мт҃и моꙗ прозва мѧ Июдѵ гл҃ци: йспокѣдⷪю сѧ Гв҃и, ꙗко дасть[1]) дⷣ-й сн҃ъ. борзо вѣхъ неподвиженъ[2]) къ ѵностїи моей, ꙗко мѵжество моѐ в первыхъ[3]) бѧше. й быхъ жⷪ быстръ ногама й силенъ тѣлом й на множⷪствѣ ратныхъ не въздѣржахъ мышца моꙗ й разбихъ твердость града не покарающаго сѧ ми. тѣмьжⷪ видѧше ѡц҃ь мой Йаковъ, ꙗко аггл҃ъ Крѣпкагⷪ помагаѐт ми. й послѵшахъ же къ всѣхъ словесѣхъ ѡц҃а моегѡ й чтѧхъ мт҃рь й сестрѵ мт҃ри моꙗ. й быхъ ꙗко възмѵжахъ, й ѡц҃ь мой Йаковъ въсхвали мѧ гл҃ѧ: ц҃рь вѵдеши ѵправлꙗ късѣмъ. и дастъ ми Гс҃ благодть въ всѣхъ дѣлѣхъ моихъ на поли жⷪ й в домѵ. вѣдѣ ꙗко постигох лаиню, ѐмь ю сътворихъ ѡвѣдѡц҃ю моемѵ. серны ймахъ спостїзлꙗ й все ѐже бѧше на поли ймахъ; кобылѵ дивиню спостизлꙗ ймахъ, ѵкротихъ, й лва ѵбихъ, йзѧхъ козли йз ѕвѣръ ѐмѵ. мечѵ[4]) ймъ за ногѵ свергохъ с брега, й всѧкъ звѣръ йже сѧ ѡбратиш[а] на мѧ, растергнѧхъ [sic!] аки пса. дивиꙗго вепра гнавъ варивъ ег҃о й тѣкохъ й разбихъ ѐго. рись в Хевронѣ въскочи на пса; ймъ за ѡпашь вергохъ й й разби сѧ къ пред[ѣ]ле Газы. вола дивиꙗго ꙗдѵща нивѵ ймъ за рог й крѵгом ѡбертевъ й раздраживъ повергохъ й ѵбихъ.

„Єгда придоста два ц҃рѧ ханаиейска къшрѵжена на паствѵ[5]) й мноѕи люд[ї]е с нимь, ѧзъ ѐдин тѣкъ на ц҃рѧ Йѵра, снѧхсѧ с нимь, в лыста ѐго ѵдариха й ѵбиха й. й дрѵг[а]го ц҃рѧ Тафѵѐ седѧща на конѣ ѵбиха й й тако всѧ люд[и] ѐго разгнахъ. Йхора ц҃рѧ гиганта, моуж[а] стрелающаг[о] стрелами с пред[и] и с зад[и] на кони, взем камень ѯ. литръ вергъ кдариха в конь ѐго й ѵбиха й, й бракса съ Йхором два час[а] и ѵбихъ ег҃о й на две части пребиха цѣлъ ѐго й носе ѐго. й ѐгда съклачах с него брона, й се й. мѵж под[о]кни ѐмѵ начаша брати с[ѧ] съ мною. ѵпратавъ ѵбо скитѵ своюѳ рѵкоюѳ моеюѳ, каменїѐ меща на ня дⷣ. ѿ них ѵбиха, а дрѵзи ѿ них ѵбежаша. а Йаковъ ѡц҃ь ѥшь ѵби Єлисад[а] ц҃рѧ ц҃рмь, гиганта силоюѳ в҃. лакот. напад на ня трепет, й престаша борю[ще] сѧ с нами. тѣм же бес печали бѧше ѡц҃ь ѥшь к ратѣхъ, єгда ѧзъ вѣхъ с брат[ї]еюѳ моеюѳ, видѣ бо в вид[е]ний ѿ мнѣ, ꙗко аггл҃ъ силенъ помагаѐть м[и] въ всемъ, ꙗкеж[е] не покарати с[ѧ], й хребет ны даѥше рать паче сикимьскиꙗ. ѳполчик сѧ с брат[ї]еюѳ моеюѳ прогнахъ ѧ. мѵж й ѵбихъ ѿ нихъ с҃. моуж й дⷣ. ц҃рн, й възлезохъ по стѣкне й дрѵ[а] два ц҃рѧ ѵбихъ й тако свободихъ Хеврона, взѧхомъ всь плень ц҃рьскъ. й ѿтѵдѵ идохом на дрѵгыи градъ твердъ й крѣпокъ ѕѣло й невдобь приствпен, претѧщь ны смр҃тью. азъ ѵбо й Гадъ приствпахове ѿ въстокѣ къ град[ѵ],

Digitized by Google

Рѣкимь ж[е] и Левгий ѿ запад[а]. и мнѣвше, иже на стене, ꙗко мы два єсве, изринѹшас[а] на ны. и тако тай брат[ї]и мои съ всѣх странъ кольѣ вбивше къзлезоша на град, и влезоша къ град, и невѣдоуцимъ имъ, и пришхом град[6]) ѡстриѣмь меча, и къ сонъ къбегъшай запалиша[7]). єгда пойдохомъ. моуж[и] фафѹдъстий и[8]) поиша полонь ѥшь и продаша сѫмъ ѥшим. съкъкѹпившес[а] с ним[и] на Фафѹа придохом и тѣх избихом и град запалихом и все єж[е] в нем пришхомъ.

„Єгда бѣхъ на водах Хожинѣскыхъ[9]) иж[е] къ Йѡ. прид[о]ша нань[10]) бранью и съкъкоупившес[а] ѳдолехом[11]) и тѣхъ избихом, ѿ сонма имъ помощники избихом и не дахомъ им сход[а], ꙗко прити к намъ. и иж[е] ѿ Мехира придоша к намъ[12]) ꙗко[13]) в пят[и]и дн҃ь, ꙗкож[е] приат[и] плень. и пришедшимъ нань[14]) с крепкым мечемь и не ѡбѫхом их. ꙗко бѧше множ[е]ство силных в них, избихом и̑ преже даже не взидоша на верхъ. и єже[15]) придохом к градѹ ихъ, жены их метахѹ каменїе на ны с верхѹ горы на нейже бѧше град. и скрывше с[а] азъ и Семиѡнъ с сада варихове на версѣ, вск град прокѣдихом. и потомъ покѣдаша ны глас: град цр҃скыи с вой великым[и] к намъ! азъ ѹбо и Дань приложивше с[а] къ Амореѡм' ꙗко помощници их влезохомъ в град йхъ. полѹношци ж[е] пришедший брат[ї]и ншей ѿтворихом крат[а] имъ, и вса ꙗже в них прокѣдихом, и вса ꙗже в них приймше, г҃. стены их ѡборихом и к Фамнѣ приближихом, иж[е] бахѹ вси сосоуд[и][16]) цр҃ьстий. тегда ѹкарѧем разгневахъ са и ѹстремих са на на на верхъ, ѡни ж[е] метахѹ пращами каменїемь и стрелами. и аще не бы Данъ брат мои помогалъ ми, то ѹбили ма быша. придохове ѹбо на них съ ярости҃ю, и пробегоша вси прошедше инемь поутем, и молише с[а] ѳц҃ю моѣмѹ, и створи миръ с ними, и не сътворихом имъ никоѥгож[е] зла, но сътворихом и данникы и къзкратихом имъ вск плень.

„И къзградихъ азъ Фамнѹ, а ѡц҃ь мои Равайль. двемадесатма лѣт быхъ, єгдаже бысть брань си и бахъ[17]) на ней, боицис[а] мене и брат[ї]и моа. бахѹть же ми скоти многи и имахъ ж[е] старѣишаго пастоухъ[а] Ефрама Ѳдоламитанина. к немоуже пришед видех Варсавѹ[18]) цр҃а Ѳдоломитьска. и створи ми питвѹ и ѹмоли ма и дасть ми дщерь свою Висѹе жене, та ми род[и] Йра и Янана[19]) и Соломa[20]), иже ѡба бесчадна ѹмори Гь. Соломь ж[е] живъ бы[сть] и чад[а] его вы єсте. ни-ть же лѣт сътвори миръ ѡц҃ь нш съ брат[о]мъ своимъ Исавомъ и сйве его с нами. по пришествии нашемь ѿ Межюречья ѿ Лавкыи скончавши с[а] ни. лѣт, въ м҃. лѣт[о] живот[а] моего прид[е] на ны Исавъ брат

ѡ҆ц҃а моегѡ [с] людми тажкыї и҆ крѣпкыї, и҆ паде лѫкомъ Іа҃ковлимъ Ѝсаковем[31]), и҆ взят бы[сть] мр҃твъ в горѣ Ѝсирѣ, и иди на кони и҆ раме[32]) ѵмре. мыж[е] гнаѥмъ сн҃ъ Ѝсаковъ. бѣже и҆ градъ[33]) железнъ и крат[а] медяна, и҆ не възмогохом власти въ нь. и҆ Ѡседши ж[е] борѧхом сѧ с ними, ꙗко не Ѡтвориша до к҃-ти дн҃ий. и҆ зрѧщим имъ принесох винничиѥ и҆ цинъ на главѣ моеи҆ и҆ поидохъ бьемь каменїемь ꙗк[о] три литри, и҆ шед оубихъ д҃. силных Ѡ них. и потом вшедше Рѫкимъ и҆ Гадъ ѵбиста инѣх с҃. тогда просит[и] начаше ѕ нас мира и҆ бывше съ ѡ҆ц҃мъ нш҃н.м҃ приѧхом дань на ныї[24]) и҆ быша даю҆ще намъ пшеницю кринъ ф҃. масла меръ ф҃. вина мехъ ф҃, дондеж[е] сни[до]хом въ Єгупет. и҆ потомъ Ѝръ сн҃ъ мои҆ приведе[25]) женѫ собѣ Фамарѫ Ѡ Межѫречьи҆, дщерь Ѝрамовѫ. бе же Ѝръ лѫкавъ и҆ не брежаше Фамарьї, ꙗко не бѧше Ѡ земля Ханаѡ҃на, и҆ а҃нглъ Гн҃ь ѵби ег҃о въ г҃-ю҆ нощь, и҆ той не позна ег҃а по лѫкавъствѫ м҃тр҃и ег[о], не бо хотѧше Ѡ нея и҆мет[и] чад[а]. въ дн҃и чертожныи҆ вневестихъ ю҆ Ѝѵнанѫ, к҃-моу сн҃оу моемѫ, и҆ тъ проказньстве[н] не позна ег҃а[26]), быс[ть] с нею҆ лѣт[о]. и҆ егда запретихъ ем[ѫ] съближити, и҆ и҆споусти сѣмѧ на землю по заповеди м҃тр҃и своеи҆, ѥбо и҆ тъ ѵмре въ проказньстве. хоте же и҆ г҃-емѫ сн҃оу Ѝсиломѫ дати ю҆, но жена моя҆ Висѫа[28]) не дасть ми, враждоваше бо на Фамарѫ, ꙗко не бѧше бо Ѡ дщерей Ханаѡ҃нъ. но ꙗкож[е] и҆ та[29]). вѣдѧх ж[е] азъ, ꙗко лѫкаво єсть племя Ханаѡ҃ни, но мьїсль ѵностьнаа҆ ѡ҆слепи ср҃дце моѥ҆. и҆ видевъ ю҆ шѭмень бых в питии виннем, прельстихъ сѧ и҆ владохъ к ней. та не соущѫ мнѣ шедшю[30]) поя҆ Силомѫ женѫ моюѭ[31]) Ѡ Ханаѡ҃на земля; ѵвед[е]къ же еж[е] сътвори, проклѧхъ ю҆ к болезни ср҃дца моего, таж[е] ѵмре в лѫкавьстве сн҃къ своих. по словесих же сих къ вдовъстве сѵщи Фамарѣ по двою҆ лѣт[ѫ] слышавши, ꙗко късхожаш[е][32]) стрецї ѡ҆вець ѵтваривши сѧ ѵтварїю братнею҆ седе пред градом [к] вратех. законъ бо аморенскъ: вдаѥмѫю посажати къ блѫд седми д҃ньи пред вратьї. ѵпилъ сѧ ѵбо азъ на воде Хозикъсте не познах ег҃а Ѡ пьѧньства, и҆ прельсти мя до брат[а] ег҃а[33]) ѵкрашенїем ризъ ег҃а, и҆ приклонїв сѧ к ней рѣхъ: прид[ѫ] ли к тобѣ? и҆ рече: что ми даси? и҆ дахъ ей҆ жезлъ мои҆ и҆ поясъ и҆ вѫсло ц҃рьское҆. еже[34]) приближих сѧ к ней, зачат; не разѵмехъ же, еж[е] створих, тѣхъ ѵбиют[35]). пѵщьши ж[е] ѡ҆тай вѣри ѡ҆срамисѧ. призкавъ ж[е] ю҆ слышах еже в тайне словеси, ꙗже лежа[36]) с нею в пьѧньстве моемь гл҃хъ, и҆ не могох оубити ег҃а, ꙗко Ѡ Г҃а быс[ть]. гл҃хъ бо, егда како въ прельсти сътворих Ѡ йноа҆ вземши вѣрьї, и҆ не приближих сѧ к ней[37]) и҆ до живот[а] моего, ꙗко понос сътворих си

Digitized by Google

къ всѣмь Їи҃ли. сущиⷨ бо въ градѣ гл҃хⷭ: да не боудет въ вратех прибыѣточествоующи, ꙗко ѡ иноⷨ страныѣ пришедша, но седела ес[ть] въ вратѣх. и азъ мнѣх, ꙗко никто же разѣмѣ [sic! зам. разⷭмѣ], ꙗко влѣзох к ней.

„И потомь придохом въ Єгупет къ Їѡсифⷭ глад[а] рад[и]. мⷭ. лѣт бѣхъ, и оⷤ. лѣт жихъ тамо. и нѣнѣ єж[е] гл҃ю вамъ и заповѣд[а]ю вамъ, чада моⷨ, послушайте Їюды ѡц҃а вашего и сохраните всѧ словеса[38]) моⷨ, ꙗк[о]же твори[ти] всѧ правдыѣ Гс҃ѧ и послушати заповеди бж҃ⷨ. и не ходите к слѣд помыслъ всѣх[39]) ни к замыѣслений злоⷭмыⷨ всего[40]), к прозорьстве ср҃дца вашег[о], ни хвалите с[ѧ] силою дѣлъ ⷭности вашеⷨ, ꙗко и се ѣсть лⷭкаво пред Бг҃омъ. токож[е] и азъ хвалѧ с[ѧ], ꙗко к ратех не срете мене жена красне, рⷭгах сѧ Рⷭвим[ⷭ] моемⷭ братⷭ ѡ Вале женыѣ ѡц҃ю моемⷭ, и дх҃ъ завистныѣй и блоудныѣй ѡплетьстесѧ[41]), дондеж[е] впад[о]хъ к Висвѣ к Хананитанины и к Фамарѣ к невесте сн҃оу моѣго. и гл҃хъ тестеви своемⷭ, да сѧ свѣщлю съ ѡц҃мь моимъ и тако поимⷭ дщерь твою. и показа ми ѡ имени[42]) дщери твоеⷨ[43]) злат[а] множ[е]ство бес числа, ѧше бо цр҃ь. и тъ ⷭкрасївъ ю златом и бисеромъ сътвори намъ пиръ на вечери ѡ доброте женъ. И вино прекрати ми оч҃ї и ѡмени ми ср҃дце похот[ь]. и къзлюбникъ ю и падох и престⷭпихъ заповеди Гн҃и и заповед[и] оц҃ь своихъ. и похъ ю женⷭ, и въздя ми Гⷭ помышленїа ср҃дца моѣго. ино не порадовахъ сѧ о чадех ѣⷨ. и нн҃ѣ, чⷣда моⷨ, не ⷭпивайте с[ѧ] виномъ, ꙗко вино развращаѣть ⷭмъ ѡ истины и влагает гнѣвнѣю мыѣсль и приводит на прелесть ѡчи. дх҃ъ бо блⷭдныѣй[44]) ꙗки слѫжителѧ на похот[ь] имае оумⷭ. ибо двоѣ се превращаѣть моць чл҃вскую: аще бо пьѣть до пьянъства, то в мыслех скверных смⷭщает ⷭмъ на блⷭдъ и ражжизает тѣло на совокⷭпленїѣ и бываетъ похотѣмь виновна, творит грѣхъ, не срамлѧетсѧ. тако ѣсть блоудъ, чада моⷨ, ꙗко пьѧный никогоже срамлѧѣтсѧ. се бо и мене прелсти не срамлѧти с[ѧ] множества въ братѣх, ꙗко въ ѡчию всѣх приклонихсѧ к Фамарѣ и створихъ грѣхъ великъ и ѡкрыихъ покровъ нечⷭтотыѣ сн҃омъ моимъ. пивъ вино не ⷭбоѧхсѧ заповеди бж҃ⷨ и похъ женⷭ ѡ Хананей. смыслъ бо ѣсть треке пиюцимъ вино, чад[а] моⷨ, и то ѣсть смыслъ пиюцимъ вино: дондеж[е] имает разоумъ, да пиѣть; аще л[и] пременет ⷭставъ сей, внидеть къ ⷭста ѣго дх҃ъ прелестьныѣй и створит пианомⷭ бестⷭдно гл҃ти и безаконновати и не срамлѧти с[ѧ], но хвалити с[ѧ] несчестием. мнѧщю сѫщю добро, блⷭдѧ и ѡбличаѣмь не покараѣть с[ѧ], бесчинно не срамлѧѣтсѧ. аще бо и цр҃ь ѣсть, кто[45]) ти блⷭдит ѡбнажаѣмь

Digitized by Google

и цр҃ства испад[а]ѣть поработивсѧ блⷭженїю. ꙗкы и азъ wбнажихъ сѧ wдахъ жезлъ мои, ѣже ѥсть ⷭткржениѣ моемⷭ племени, и посохъ мои ѣже ѣсть сила, и вен҃ць, [ѣже] ѥсть слава цр҃ства моего. ибо покаꙗвсѧ w тѣхъ винъ и мясо не вкⷭсихъ и до старости, и всѧкого веселиꙗ не видехъ. показа мн ан҃гл҃ъ бии, ꙗко до вѣк[а] любо цр҃мь люко ⷭбогым жены wвладаютъ: w цр҃а wемлютъ славⷭ, w силнаго мощь, а ⷭбогаго въ ⷭбожестве сетиое ⷭткрженїѣ. съхранит[ѥ] оубо. чад[а] моа, ⷭста[46]) вино, сѣть ⷭко в нем д҃. дс҃и лⷭкавыи: помышлениѣ, злораспаленїе, блⷭженїѣ, мерзости прибытокъ. ибо пьет[ѥ] вино то весело съ страхом бии҃мъ сѫщесѧ[47]). аще л[и] в веселиꙗ wстⷭпит бии страхъ, то ⷭко бⷭдет пїанство, приходит бесрамиѣ. се же, гл҃ю, не зле пьет[ѥ], да не съгрѣшитъ в мале которе и клевете и к престоуплениꙗ заповед[и] биа҃ погыбнет[ѥ] преже времени всего[48]). ибо таины бии҃ чⷭчскы[49]) ꙗвлѧет вино, ꙗкож[ѥ] и азъ заповед[и] бии҃, таины Иⷦкова оц҃а моего ꙗвихъ хананетенинї Бисⷭѣ, йхже реч[ѥ] Бⷭ҃ не поведати. и рати имате,[50]) ꙗко винно бываетъ кино. заповед[а]ю вамъ, чада моа҃: не любите сребра ни взирайте на доброт҃ женьскⷭю. азъ бо сребролюбиемь и красотою прельстих сѧ на Бисⷭѣ Хананитининⷭ: видѣхъ азъ ꙗко въ дво[и] ѥго, сего рад[и][51]) боудетъ племѧ моѣ в мерꙁости, и пои҃мⷭ[52]) мⷭдрыа мⷭжа w сѣкъ моих съвратита и цр҃ство Июдино wхⷭдети сътворит, ѥж[ѥ] да ми Гⷭ҃ к послⷭшанию wц҃ь моих. никогда же ѳпечалихъ к слекесех ѳц҃а моего Ꙗкова, ꙗко все ѥж[ѥ] речаше, твореҳ. и Ꙗкраам wц҃ь ѳц҃а моего бѫгсви мѧ цр҃ствовати въ Иⷩлви[53]), и Исакь також[ѥ] ѳблажи мѧ. толмиж[ѥ] ꙗже азъ виде, ꙗко зменивъ[54]) встанет цр҃ство. и ⷭвидех бо w книгъ Ѥноха праведнаго, ѥлика зла сътворит[ѥ] в последныа҃ дни҃ съхраните сѧ, чад[а] моа, w блⷭженїа҃ и сребролюбиа҃, послⷭшайте Июдыи ѳц҃а вашего, ꙗко то лишаѣтъ закона бии҃, ѳслепї[т] помысли дшевныа҃, презорⷭствⷭ навчает и не wставит мⷭжа помилокати ближнаг[ѳ] своег[ѳ], но ⷭжесточитъ дшю его w всего добра, и ѳбоиметь ѥго въ трⷭдехъ и болезнех и фиметь w него сонъ, и скончает плоть ѥго, и мл҃итви бии҃ запинает, и блⷭвенїа҃ бии҃ не поминаѣть, и пр҃рⷦ вѣщаюⷣ не послⷭшает, и словес[ѥ] клⷭчⷭтна гнⷭшаѣть сѧ. двоѥмⷭ бо грѣхⷭ противⷭ запокѣдемь Гⷭ҃имъ работаа҃, Бⷭ҃ послⷭшати не может, ꙗко wслепи дшю ѥго, дн҃ью ꙗки нощью скитаютъ с[ѧ], чада моа҃, сребролюбїѥмь кⷭмиром приводим, ꙗко въ прельсти сребра несⷭщаа҃ бⷭ҃ы имеⷭютсѧ и ⷭтворити имеющю моѣ[55]) въ ⷭжасти власти. сребра рад[и] азъ изгⷭбихъ чада своа҃, и аще не бы покаꙗзнь тѣла моего и смотреніѣ дша моеа҃ и мл҃итва Иⷦкова wц҃а моего, безъ чад бых

ѕмерлъ. Бъ ѡцъ монх цѣдръ и мл҃ствъ и помилова мѧ, ꙗко в неразѕмехъ створих. ѡслепи бо мѧ кнзъ прельсти, и не поразѕмех, ꙗко чл҃къ, и ꙗки плот йстлих въ грѣсѣхъ. и поразѕмехъ свою немощь, мнѣк сѧ неповежень быти. разѕмѣйте ѕбо, чад[а], ꙗко два дх҃а ходита ѡ чл҃че: йстинныи т[ъ] и прелестьныїй, и в сред[ѣ] есть смыїслъ ѕмныїй, и къ немѕже хощет преклонити с[ѧ]. йстинныи бо и прелестныи прекл[он]ѧ́тсѧ к персем чл҃кѕ, и коежде своего познаваєт ѕ чл҃ка чн҃к.[56]) и нѣс[ть] врѣмені, в неже может оутайти чл҃ческо дѣло, ꙗко в перьсѣх костн[57]) его вписа стоѧ[58]) пред Гм҃ь дх҃ъ йстин'ныи, послѕшествѹєть бо ємѕ[59]) и ѡбличаєть бо все, и възгарѧєть съгрѣшивши[60]) ѡ своего ср҃дца и възвести лица не может къ соудыи.

„И нн҃к, чад[а] моѧ, възлюбит[ѣ] Левгиѧ, да пребоудеть, и не възносите сѧ над него, да не погыбнете. мнѣ дал єсть Гс҃ цр҃ство, а ѡномѕ жречество, и покори цр҃ство жречествѕ. мнѣ даєть ꙗже на земли, а ѡномѕ ꙗже на нбсѣх; елицимьж[ѣ] есть выше нко земли, толицимьж[ѣ] єсть выше жречество земьскаго цр҃ства, аще не грѣхъ дѣла Ѳпадѹть Га҃ и ѡкладань бѹдеть земьскым цр҃ством. и в[61]) того паче ж[ѣ] тѣк йзбра Гс҃, приближати сѧ имъ и ꙗсти трапезѕ ємѕ и начаткы їлод[о]въ сн҃въ. ты ж[ѣ] боудеши цр҃ь Йꙗковль и боудеш]и] ꙗко морѣ. ꙗко бо в немь праведнии и непра[ѣ]днїй стражють, ѳви пленѧ́ми, ѡви багатѣюще, ꙗкож[ѣ][62]) и в тобѣ вся родъ Нїлъкъ[64]): ѡви к бѣдѕ впадѹть пленѧ́ми, ѡви[64]) пленѧ́ми[64]), ѳви ѳког[а]тѣють въсхытающе, ꙗко цр҃ствѹюще. и боудѹть ꙗки кити пожирающе рыбы и чл҃кы[65]), сны свободныїй поработать, домы и села и пастбины въсхытат, и много телѣсъ бес правды ꙗкы вранове и стервожадивыїй птица насытатсѧ. и приспеют на зло в лїхоймьстве выїсщес[ѧ][66]) и бѹдѹть ꙗки Ѳврати[67]) лжи, и пр҃роци всѧ правдивыїа проженѹть. наведеть же на нѧ Гс҃ розорьї межи собою а рати частий бѹдѹт въ Нїли. и въ чюжемь племени цр҃ство моѐ скончаѐть с[ѧ], дондеж[ѣ] прид[ѣ]т спс҃ннѣ Нїлю до пришествиа йстиннаго Бг҃а, ꙗкож[ѣ] ѕмолчати Йꙗковѕ в мирѣ и всѣмь странамъ. тъ схранить др҃жавѕ цр҃ствїа моего до вѣка. клтвою же клят ми сѧ Гс҃ не Ѳнати цр҃ствиа моего ѡ племени моего всѧ дни до вѣкк. многаж[ѣ] печал ми єсть, чада, безаконныа и чародѣаниа и кѧмирослоужениа, иж[ѣ] створить[68]) въ цр҃ствии въ чревѣ вълхѹющим и последѹющимъ баѧннѣмъ и вѣсом прелестньїмъ. и дщери ваша песнивица сътворит[ѣ] и плсавица, и примесите с[ѧ] дерзостем ꙗзыкъ. егож[ѣ] ради наведеть Гс҃ на вы гладъ и моръ и смр҃ть и копие, ѡмщающю плѕѕ и псомъ изъсаниа[69]),

Digitized by Google

врагомъ и̂ дрⷭ҃гомъ поношенїе, погыбель и̂ сечение̂ и̂ пред ѡ̑чима и̂шима[70]) млад[ѣ]нцемъ пагⷭ҃ба и по̑дрⷭ҃жнѣмъ смр҃ть и̂ и̂менію начатокъ, храмⷭ҃ бі҃ю запаленїе, земли прикⷭ҃жа, вамъ самемъ работа въ ꙗзы҃цѣхъ. и̂здрежютъ ѡ̑ васъ въ скопца женамъ своимъ, дондеж[ѣ][71]) ѡ̑братит[ѣ]ся[72]) въ свершене ср҃дци кающес[а], ходяще въ всѣхъ заповѣдех бі҃нхъ. и̂ присетитъ васъ Гⷭ҃ мⷭ҃стью̑ и̂ изведетъ васъ ѡ̑ плененїа странъ. и̂ потомъ възыдетъ вы҃ звезда ѡ̑ Їакова в мирѣ, въстанетъ чл҃къ ѡ̑ племени моего аки сл҃нце праведное̂, ходи[73]) съ чл҃кы въ правдѣ и̂ въ и̂стинѣ, и̂ всякъ грѣхъ не ѡ̑кращетсѧ в немь. и̂ ѡ̑кръзоутсѧ и̂мъ и̂бса и̂злиꙗти и̂ дх҃ъ бл҃свнье̂ о̑ц҃а и̂ сг҃о дх҃а. и̂ тъ и̂злиетъ дх҃ъ бл҃гчстьна на вы҃ и̂ боудете смⷭ҃ве в правде и̂ пондет[ѣ] в заповедех е̂го первы҃хъ и̂ последнихъ. тъ ѳрасль Бга Кышнаго, тъ и̂сточникъ в животъ всякъ и̂ плоть[74]). тогда просвѣтитсѧ скипетръ цр҃ьствиꙗ моего и̂ ѡ̑ корени вашег[о] боудет корень[75]) и̂ ѳрасль, и̂ и̂з нея и̂зыдет жезлъ правды҃ ꙗзы҃комъ, соудитъ и̂ спсаетъ всѣхъ призыкающихъ Бг҃а. и̂ потомъ въстанет Аврамъ и̂ Исакъ и Їковъ въ жизнь, и̂ азъ и̂ братьꙗ моꙗ, началнници хорⷭ҃гъвамъ в[а]шимъ[76]) въ Їр҃ли. боудет[77]) Левгнй первое̂ и̂ второе̂ азъ, р҃-е̂е̂ Іѡсиф, д҃-е̂ Веньꙗмин, е҃-е Семеѡн, ѕ-е̂ Сахаръ, з. Завлон, и̂ пото[м] всї въ Їр҃ли. бл҃свенъ[78]) Гⷭ҃ Левгиевъ[79]), аггл҃ъ лице е̂го мене, и̂ силы и̂ славы҃ — Семеѡнъ, нбо — Рувимъ, земля — Исахарь, моря — Завлонъ, гори — Иосифъ, цр҃кви — Веньꙗмина, светило — Дань, пища — Нефталима, сл҃нца — Гадъ, мⷭ҃ць — Асїра. и̂ боудетъ в люди Гⷭ҃ꙗ ꙗзы҃къ е̂динъ, и̂ не боудетъ к томⷭ҃ дх҃а прелестнаго вражиꙗ, ꙗко предаетсѧ пламени въ векъ бес конеча. и̂-ли в конча вселсѧ[80]) в радости, въ ѕбожестве Гⷭ҃а ради ѕмиравши възбⷭ҃дятсѧ в жизнь [и̂] ѡ̑бгатеютъ, в болезнь — възмогⷭ҃тъ, въ алчбе — насыт[ꙗ]тсѧ. и̂ е̂лени Ѳсифови[81]) в веселий, и̂ ѡ̑рли Їр҃ли полетят в радости. а̂ нечⷭ҃тиви възридают, и̂ грѣшнии въсплачютъ сѧ, и̂ вси люд[ї]е въсхвалят Гⷭ҃а в векы҃. съхраните ѕбо, чад[а] моꙗ, всь законь, ꙗко естъ надежа всемь и̂спрамляющимъ поуть е̂го.“

Си реч[е] Їюда р҃. дї҃. лѣт: „азъ ѕмираю̑ днсь въ ѡ̑чию̑ всѣю̑,[82]) никто же да не погрѣбаетъ мене многоченною [sic!] ѳдежею, ни чрева моего да не и̂здымает, ꙗко тако и̂мѣютъ цр҃ствующи. и̂ възнесете ма в Хеврон.“ и̂ то рекъ ѕсше Їюда. и̂ створиша е̂мⷭ҃ сн҃ве по всемⷭ҃ ꙗкоже заповеда и̂мъ, и̂ погрѣбоша и̂ в Хевроне съ ѡ̑чи е̂го. Їюда сн҃ъ Іаковль д҃-и̂, Лиинъ д҃-и̂, жит же лѣт сто и̂ девятнадесят.

[1]) Дод. ми [2]) борзопоѕвижнъ бѣх [3]) перстѣх [4]) медведь [5]) пастенникъ [6]) vac. [7]) запалше [8]) vac. [9]) Хоянъскых [10]) на ны [11]) дод. имъ [12]) на ны [13]) vac. [14]) на ны [15])

Digitized by Google

ѥгдаже [16]) дод. ратнїи [17]) ѣхоу [18]) Карсѣвѣ [19]) Ноунана [20]) Силома [21]) vac. [22]) нонїираме [23]) дод. тѣмъ приѩхомь и даннику [25]) поит [26]) проказньственѣ позна вы [28]) Зисоуы [29]) Ханаѡнескъ ыкоже и та [30]) шедши [31]) vac. [32]) въсхожю [33]) доброта вы [34]) ѥгдаже [35]) тѣмь оу҃бити ѭ повелѣх, var. хотѣхъ оу҃бити ѭ [36]) лежах [37]) дод. потом [38]) споѣсти [39]) вашиx [40]) вашего [41]) о҃плъчистаса на ма [42]) много и҃меніа [43]) своы [44]) дод вино [45]) vac [46]) оустав҃ъ [47]) сѣмнаще са [48]) вашего [49]) и человечскым [50]) и матеж [51]) ыко двоиx сиx ради [52]) иѣко и҃ [53]) vac. [54]) и҃з мене [55]) и҃мѣющемоу ѥ҃ [56]) чс҃на [57]) въ пръси и въ кости [58]) вписаѣть с[а] [59]) ѿбоѥмѣ [60]) съгрѣшивыи [61]) ыко [62]) такоже [63]) чл҃чскъ [64]) vac. [65]) дод. дїерїи же чл҃чскыx [66]) бо скосящеся [67]) Ѡвратитель [68]) створитѣ [69]) изыд.иѣ [70]) vac. [71]) дод. аще [72]) дод. къ Боу҃ [73]) ходя [74]) ксякон плоти [75]) vac. [76]) нашимь [77]) боудемъ [78]) и҃ кл҃гсвить [79]) Левгню [80]) и҃ в печали конца вселисе въстанокт [81]) дод. потекоут [82]) вашею.

Варіанти вписано з Тіхонравова op. cit. I, 174—186.

5. Завѣтъ Сахаровъ о добровмьи.

Кписанїе словесъ Исахарокъ. призвакъ сны свои и реч[е] имъ: „слышита чад[а] Исахара ѡц҃а вашег[о], внѹшайте словеса възлюбленаго ѡц҃а Исахара.[1]) азъ родїхсм ѣ. сн҃ъ ѵ Иакова мездрою[2]) Рѵвимъ бо принесь ж[е] мандрагоуръ с поля и сретши Рахиль взат и҃. плакаше же са Рѵвимъ; ѡ гл҃ѣ его излѣзе Лиа мѣти мои҃. сиж[е] быхѵ ыблока бл҃говонна, ыже творить земля Ираматьска[3]) на версѣ подъ жреломъ водным. и речѣ Рахилъ: не дамь ти ихъ, ыако боудѵть ми въ чад мѣсто. бѣста же ыблоцѣ двѣ. и речѣ Лиа: не доволеѣть ли ти, еж[е] ес[и] поыла моужа моего, да или се хощеши взат[и]? ѡнаже речѣ: да боуди ти Иаков сию ноць в мандрагоуръ мѣсто сна твоего. речѣ же Лиа к нѣи: не хвали са ни величаи са сама, мои ко есть Иаковъ, азъ жена оуность[4]) его. Рахиль же речѣ: что ѵбо, ыако мене преже тебе възлюби, мене дѣла работа оцю моемѵ дї. лѣт. да что ти створю, ыако ѵмножи са прелѣсть варил[5]) на земли, то ти не бы видела лица Иаковля. не бо жена ѵбо еси тыи, но прелестью в мене мѣсто ввѣдена еси и прельсти ма ѡц҃ь мои и Ѡкѣдѣ ма ноць тѵ и не да ми видети его. аще бо быхъ тѵ была[6])... и речѣ Рахиль: възми единѵ мандрагѵрѵ. [за] единѵ наимѵ са единѵ ноць. и разоумѣ Іаковъ Лию, заченшю[7]) мене роди, и мьзды ради нарекох са Исахарь. тогда ыви са Иаковоу аггл҃ъ гл҃а, ыако чад[а] Рахиль род[и]ть, ыако небреже сшествиа мѵжьнаго избра въздержанїе. аще бы Лиа мѣти мои҃ сближениа ради Ѡдала ѡѣ ыблоцѣ, ѡсмь снвъ бы родила; того рад[и] с҃. роди, а два Рахиль, ыко мандрагоуръ дѣла посети ѥы Гѣ вѣдяше бо, ыако чадо род[и]ти хотяше съближити са[8]) съ Іаковомъ, а не похоти дѣла. приложи же ѵбо на ѵтрїа Ѡдати Иакова, да възмѣть дрѵгѵю[9]), мандра-

Digitized by Google

гѹрь ѵбо рад[и] ѵслыша Гⷭ Рахиль, ꙗко хотѧвшимъ[10]) не ѩзгриже, но вѣдастъ ѩ въ домь Гⷭнь, принесъши жертвѹ Вышнег[о] сѹщемѹ в то врѣмѧ.

„Єгда възмѹжахѹ [sic! зам. възмѹжахъ], чад[а] моѧ, ходѧхъ въ простотѣ ср҃дца ѝ быхъ дѣлатѣль о҃цемь моймь ѝ брат[ь]ѝ моєѝ, ѝ приносѧхъ плод въ врѣмена ихъ. блⷭвѧше мѧ ѡ҃цъ мой видѧ, ꙗко въ простотѣ ходѧхъ, не бѣхъ ленивъ в дѣлѣхъ моихъ, не зазорливъ, не завидьливъ ближнемоу, ни ѡ҃клевѣтахъ никогоже. ни похѹлихъ житый чл҃вѹ, живый въ правости о҃чию. того рад[и] лⷣ. лѣт поѧхъ себѣ женѹ, ꙗко трѹд снедше[11]) силѹ моѭ, ѝ не разѹмехъ похоти женьскыѧ, но трѹд[а] рад[и] сонъ ми бываше. ѝ всегда радовашесѧ о҃ простотѣ моєѝ о҃цъ мой, єже бо дѣлах всѧко о҃вощьє, ѝ все первородноє ѝ первоє їереѡмь Гⷭви приносѧх, таж[е] ѡ҃цѹ, ѝ потомъ собѣ, Гоу҃ сѹгѹб[о] творѧше блг҃аѧ роукама моима. видѧше же Іаковъ, ꙗко Бⷭ҃ помагаєт простот[е] моєѝ, всѧкомоу ѵбогомѹ ѝ печалнѹ подаваѧх земнаѧ блг҃аѧ правостию ср҃дца. ѝ ѩнѣ послѹшаит[е] мене, чад[а], и ходите в простотѣ дш҃а вашеѧ, ꙗко видѣхъ в васъ всѧко ѵгоженїє Гⷭне: простыѧ ѝ злат[а] не желаѣте, ближнего не о҃видите, пищь различних не ѩщете, свитамъ красным не хощете, лѣт долго не ѩщете жити, но токмо чаѣте волѧ вж҃ѧ. прелестни бо дс҃и ничтоже не ѵспеют ємѹ, ни бо смотрите доброты женьскыѧ, да не житьѣмь сквернит[е] ѹма своєго, ни рѣвность в помысле єго внидет, ни зависть тлить дш҃а єг[о], ни мятеж в простотѣ чюєть. ходите же въ блг҃ости дш҃а, все видит[е] в простот[е], не приємлѧ о҃чию[12]) лоукавоу ѡ прельсти мирьскыѧ, да не видит[е] развращень заповѣдей Гⷭнь. храните ѵбо, чада моа, законь Гⷭнь ѝ простотѣ[13]) стѧжит[е] ѝ в безлобий ходите не хоулѧще заповед[и] Гⷭня и ближнѧго дѣлесъ, но възлюбите Гⷭа ѝ ближнѧго, ѵбⷪаго и болѧщаго помилоуите, полагаит[е] хребет вашь на дѣланїє ѝ дѣланте дѣланїа земнаѧ, всегда дѣланиѧ дары с похвалѹ҃ю [зам. похвалою] приносѧщи Гⷭви. ꙗко в перъвомъ род[е] плодовъ земных блⷭвитъ тѧ Гⷭь, ꙗкож[е] блг҃ѣви[14]) всѧ стыѧ ѡ Ѩвеля до ѩнѣ. нѣс[ть] ко ти дана на[15]) часть разве тѹкости земныѧ къ трѹдъ[16]) плод[о]въ[17]) земных. блⷭви мѧ, а Левгий [ѝ] Їюда прослависте сѧ ѡ Гⷭа ѡ сⷭвъ[18]) Їаковлих, ѝбо Гⷭь вселисѧ в нею ѝ ѡкомоу дасть жречество, ѡкомѹ цр҃ство; тою слоушаите ѝ [к] простотѣ ѡ҃цѧ вашего ходите. єще ж[е] ѝ Гад[19]) дасть сѧ погѹбити ѩскѹсы прїходѧщаѧ в Ѩ҃ли. видит[е], чада моа, ꙗко [по]слѣднѧѧ днѝ[20]) ѡ҃ставѧть сⷭнке ваши простотѹ ѝ прилепѧтсѧ к несытьствѹ, ѝ ѡ҃ставивший безлобьство въслед[ѹ]ють злотворенію, ѝ ѡ҃ставивши заповед[и]

Digitized by Google

Гн҃а прилепатьс[ѧ] къ врагѹ. и ѡ҆ставивши деланїа въ слѣд пойдѹть лѹкавыхъ мысле[й]. иχ [зам. и] расеютсѧ въ ꙗзыцехъ и раби боудѹти [sic!] врагом своим. и вы ѹбо повед[и]те чадомъ своимъ, да а҆ще съгрѣшить, то скоро да ѡ҆братит [сѧ] къ Гоу҃, ꙗко мл҃ствъ есть и ꙗзбавит и ꙗкоже възвратити с[ѧ] на землю иχ. ста и к҃. и в҃. лѣт е҆смь азъ и не ѹкѣдахъ на совѣ грѣха къ см҃рть: развеѣ жены своеѧ не познахъ ѝноѧ, ни съблоудихъ въ глоумлении ѡ҆чнемь, вина до смѧтенїа[21]) ближнаго не взелеχ [sic! зам. вжелѣχ], лъсти не быс[ть] въ ср҃дци моемь, лжа не ꙗзыд[е] ѹстнама моим[а]. по всякомь ч҃ас печалне постонахъ и ѹбогоу подахъ хлѣба моего, и не ꙗдоχ единъ, и предѣла не разериχ, блг҃очс҃тне сътвориχ въ всѧ дни моѧ, и҆стинѹ съделахъ, Гд҃а възлюбиχ всею крѣпостию моею, також[е] всякого ч҃ка възлюбиχ паче чад своиχ. си сътворит[е], чада моѧ, и всякъ дχ҃ъ вражи ѡ҆бѣжит ѡ҆ васъ, всѧ дѣланїа пронырливыχ[22]) ч҃къ не ѡ҆бладаєт[23]) вами, и всего дивнаго звери ѡ҆бладите ловитвѹ, и ѝмеюще с собою бг҃а нѣснаго живѹща съ ч҃кы въ простоте ср҃дца.“ и заповед[ѧ] ѝмъ, да ѝзнесѹть и в Хеврон и тамо и погрѣбоуть в пещере съ ѡ҆ц҃ы его. и простре носе свои и ѹмре[24]) добре, и всѧ ѹдыи цѣлыи и крѣпкыи, ѹспе снмъ вечным. Ѝсахарь снъ Ꙗковль пѧтый и снъ Илиинъ ѕ҃-и, и жит лѣт р҃кв҃.

[1]) възлюб:енда Бг҃ъ [2]) моздою [3]) Ирамьскаа [4]) оу҃ности [5]) прелестьно лоукавство ч҃ас. и аще не бы прелесть варила [6]) дод. не бы то было [7]) и заченши [8]) съближи сѧ [9]) дод. мандрагѕроу [10]) и хотѣкши [11]) снѣдаше [12]) ѡ҆чию [13]) простотѹ [14]) бо Гсви [15]) ина [16]) трѣде [17]) дод и ꙗко и ѡ҆ц҃ь нашь Ꙗковъ къ бг҃ословенїи земла и начатки плодовъ [18]) къ снвехъ [19]) Гадѹ [20]) лѣта [21]) дод. не пихъ и [22]) пронорнвыχ [23]) ѡ҆бладат [24]) дод. въ старости [25]) дод. ѝмѣы.

Варіанти виписано з Тіхонравова op. cit. I, 186—189.

6. Завѣтъ Завлоновъ ѡ мл҃срди и ѡ мл҃стни.

Ѝписанїе словесъ Завлонь, е҆же предастъ снмъ своим въ р҃. и дї. лѣт живот[а] его, по двою лѣт[ѹ] см҃рти Ꙗѡсифовѣ, и реч[е] к нимъ: „послоуш[а]ите мене, снве Завлони, внѹшите словеса ѡ҆ц҃а вашего. азъ есмь Завлонъ, даръ бг҃ъ родителем своимъ. в рожденїе мое разбогате ѡ҆ц҃ь мой ѕѣло ѡ҆ пастванькы[1]) и вол'мй, егда в пестрыχ жезлѣχъ прнѧ часть. не вѣдѣ, аще съгрѣшихъ коли, развеѣ в помышлений, ни помню, ꙗко безак[о]нїе сътворихъ, развеѣ невед[е]нїа, е҆же сътворихъ на Ѡсифе, ꙗко ꙗвѣстихъ си[2]) бра-

Digitized by Google

т[ї]й моѣй не повѣдати ѡц҃ю моѣмѹ бы҃вшаго. плакахъ ѡтай многыѣ дн҃и ѡ Иѡсифѣ, бѣхъ бо сѧ брат[ї]й, ꙗко свѣщаша сѧ вси кѹпно: иж[є] повесть тайнѹ тѹ, то погоубимь й҃ его ножи. токмо єгда хотѧхоу ѹбити, много ѡпослѹшахъ[3]) имъ съ слезами, да не сътворѧть безак[о]нїа сего. придоста бо Семіѡнъ й҃ Гадъ на Иѡсифа съ гнѣвомъ, ꙗкож[є] й҃ ѹбити. й҃ падъ на лици своѣмъ Иѡсифъ гл҃ше имъ: помилѹит[є] мѧ, брат[ї]ꙗ, ѹщедрит[є] любо[4]) Иꙗкова оц҃а нш҃ег[о], не възлагайте на мѧ рѹкъ вашихъ, ꙗкоже й҃злиꙗти кровъ неповинноѹю, ꙗко нѣсмь съгрѣшилъ к вамъ. аще л[и] съгрѣшихъ, то показаниѣмь покажите[5]) мѧ, брат[ї]а моꙗ, а рѹкѹ вашеѭ не приносит[є] на мѧ Иꙗкова ради оц҃а нш҃ег[о]. й҃ єгда гл҃ше словеса си, к сожеженїѣ[6]) придох азъ. начах плакати й҃ ср҃дце моє раздреши сѧ къ мнѣ, й҃ всь съставъ ѹтробы҃ моєа, дрежашес[ѧ] ѹтроба съ дш҃еѭ моѣѭ, плак[а]ше же сѧ[7]) и азъ съ Іѡсифомъ, рыдаше ср҃дце моѣ й҃ състави ср҃дца моѣго и тѣло ѹжасоша сѧ, й҃ не можахъ стоꙗти. й҃ видевъ мѧ плачюшася по немь. ѡни же приходѧще ѹбити ѥго, забежа за мѧ моля сѧ имъ. ставъ Рѹвимъ [и] реч[є]: братьꙗ. не ѹбиѣмъ, но въвержемъ й҃ [и] ѥдинъ ѿ кладѧжицъ соухиx сихъ, ѭже копаша ѡц҃и ѩши и не ѡбретоша водыѣ. того бо рад[и] не повеле Гс҃ быти водыѣ в нихъ, да боудет на съхраненїѥ Иѡсифѹ. й҃ сътвори Гс҃ тако, дондеже продаше Ізмаи҃литомъ. й҃ цѣне бо Иѡсифове не причастиxсѧ, чада моꙗ, но Семеѡнъ й҃ Гадъ й҃ брат[ї]ꙗ й҃ братѹчади ѩши, й҃ вземше цѣнѹ Иѡсифовѹ кѹпиша собѣ сапоги й҃ женамъ своѣмъ й҃ чадомъ, гл҃ше: не ѩздим ѣꙗ, ꙗко цѣна крови ѥсть брат[а] ѩшего си, но распранїѥмь расперемь ѥ, ѣлма же реч[є], ꙗко ц҃рствовати ми ѥсть на васъ, да видимъ, что ѥсть сон ѥго. того рад[и] въ книгахъ Єноxова закона пишет: не хотѧщего въставить семени братѹ своем[ѹ] да й҃зѹются ѡнѹци й҃ заплюются лица. брат[ї]ꙗ Иѡсифова не хотѧшѧ бо живота брат[а] ихъ, да Гс҃ й҃зѹ имъ ѡнѹцю, ею же ѡбѹшас[ѧ] на Ѡсифа брат[а] своєг[о]. приведше[8]) бо Єгупетъ й҃зѹкени быша ѿ ѡтрокъ Иѡсифов[и]хъ вне вратъ й҃ тако поклонїшас[ѧ] Иѡсифѹ по закон[ѹ] ц҃рѧ Фараѡна. не токмо поклониша с[ѧ] ємѹ, но й҃ заплевани быша бѣс чина [sic! зам. вес чина] падше пред нимъ. й҃ тако посрамишас[ѧ] пред Єгуптаны҃. потомъ бо слышася [зам. слышашѧ] Єгѹптане вся злаꙗ, иж[є] сътворихомъ Иѡсифѹ. тогда бо сѣдоша ꙗсти ѡни, азь два дн҃и й҃ две ноци не шх жалѧ сий по Иѡсифе, й҃ Юда не ꙗдѧше с ним[и], преседѧше бо ѹ рва, ꙗко боꙗше с[ѧ], ꙗко да не въскочивши Семеѡнъ й҃ Гад ѹбьѥта й҃. й҃ видевше мене не ꙗдѹща приставиша мѧ блюсти ѥго, дондеж[є] продань бы҃с[ть].

Digitized by Google

створиже в рове г҃. дни и г҃. ноши и̑ тако проданъ быс[ть] не ѿдъ и̑ слышавъ Роувим, ꙗко продаше, но шедшю ємꙋ ризꙋ си раздробивъ въпиꙗше гл҃м: како ꙁрю лице о҆ц҃а моего Ѩкова! и̑ взем сребро и̑ гна въ слѣд кѹпець, никтоже о҆брет[є], ѡ҆ставивше бо пѧть великый и̑[9]) стезями и̑ строминмыѩ близности дела. и̑ не ꙗсть хлѣба [в] томъ дни. пришед же Дань реч[е] ємꙋ: не плачисѧ ни тѫжи, ѡ҆брѣтох бо, что реч[е]мыѩ о҆ц҃ю нашемꙋ Ѩаковꙋ. заколемъ ножемъ козлище ѿ козъ, помажемъ котыгꙋ Иѡсифлю и̑ реч[е]мыѩ: познай, аще се свита сна твоего Ѩсифа. и̑ сътвориш[а] тако, свита бо о҆ц҃а нашего съвлекоша съ Ѩсифа, и егда хотѧхоу продати, и̑ о҆блекоша въ свѣтꙋ вѣтхꙋ, в рабыю. котыгꙋ же его держаше Семеѡнъ и̑ не хотѧше ѥ҆ѩ дати, хотевъ копиемъ и̑здробит[и] его, гнѣваѩ сѧ, ꙗко живъ есть а не ꙁьенъ. въставшю же вси нань, рѣша же мы кѹпно, ꙗко аще не даси, реч[е]мъ, ꙗко ты ѥ҆динъ сътвори злое въ Ии҃ли. и тако дастъ имъ, и̑ сътвориша ꙗкож[е] реч[е] Дань.

„И̑ нн҃ѣ, чада моѩ, завѣщеваю вамъ хранит[и] заповеди Гн҃и и̑ творити мл҃сть ближнемꙋ и̑ мл҃сердие[10]) къ всѣмъ, не точыю къ чл҃ком, но и̑ къ бесловесным. сихъ бо рад[и] бл҃гсви мѧ Гъ, и̑ всей брат[ї]и̑ моеи҃ [sic!] болѧщи без болѣзни пребыхъ. вѣсть бо Гъ когождо мыѩсль. имѣйте мл҃сть къ ѵтробе вашей, чада моѩ, ꙗко ѥ҆же кто сътворить ближнемꙋ своемꙋ, тако и̑ [Гъ] сътворить ємꙋ. йво сн҃ве брат[ь]а моеа҆ болѧхꙋ и̑ ѵмирахꙋ Ѩсифа дѣла, ꙗко не сътвориша мл҃сти въ ѵтробахъ своих, сн҃ве же мой без болѣзни съхранени быша, ꙗкож[е] вѣсте. и̑ егда бѣхъ в земли Ханаа҆ни, в морихъ ловѧх ловитвꙋ рыѩбнюю Ѩковꙋ ѡ҆ц҃ю нашемоу, и̑ многимъ ѵтапающимь[11]) азъ безь вр҃ѣда пребываахъ. азъ первое сътворихъ корабль на плаваниє в мори, ꙗко Гъ дасть ми разꙋмъ и̑ мꙋдрость, ѥ҆же в немь. и поставихъ др҃во на зади[12]) ємꙋ и̑ понавꙋ распростроухъ на правѣ древѣ в сред[и], и̑ вѣх в немь ходѧ по краемь лова домꙋ ѡ҆ц҃ю. дондеж[е] придохом въ Е҆гупет, ѣ҆. лѣт ловахъ. лѣте же ловах, а зиме пасѧх с брат[ї]ею моею. егда же снид[о]хомъ въ Е҆гупет, Ѩсифъ не помнѧ злобы нашеа҆. егда же [зам. егоже] подражающе и̑ вы, чада моѩ, любите дрꙋгъ дрꙋга и̑ не помышлѧи҆ злобы кождо брат[а] своего, ꙗко то разꙋмѣваѣть, ѝночество и̑ сред[о]больство[13]) рассыпаѣт и̑ дшꙋ смꙋщаѣть и̑ ѝменіе погꙋбляѣть. помышлѧеть [зам. помышлѧйте] ѡ҆ кодах, ꙗко егда в кѹпѣ текꙋть, то каменіе и̑ древеса и̑ землю и̑ пѣсокъ носит; аще л[и] на много разделит сѧ, земля покриѣть ѩ҆ и̑ бꙋдет ꙁдоба прешѣбидена; и̑ вы аще се разделит[е], боудет[е] також[е]. не разделяйте сѧ на две части,

Digitized by Google

ꙗко все, ѥ́же ѥ́сть сътворит Гⷭ̃, старѣшинство ѥ́дино и҃мает. далъ ѥсть по двои҃ма, раꙁꙁмет[и] рꙋцѣ, нозе, но ко[14]) всемꙑ ꙁдꙑ ѥдиной главꙑ[15]) послꙋшаѥ́ть. раꙁꙁмѣхъ в писаний о҆́цъ моихъ, ꙗ́ко разꙑ́доша [зам. разыдꙋтсѧ][16]) въ Йⷬ҃ли и҆ двоѥ́мꙋ цр҃ьствꙋ въслѣдꙋѥ́ть и҆ всѧкꙋ мерꙁость сътворит, и҃бо всѧкомꙋ кꙋмирꙋ поклонит сѧ. и҆ попленѧть вꙑ́ врази ваши, ѡ҆ꙁлобитѥс[ѧ] въ странах и҆ въ всѣх болѣꙁнех и҆ печалѣх. и҆ потом поманоꙋвшес[ѧ] покаи҃тѥ с[ѧ] и҆ възкратѧт[ѧ][17]) вꙑ́, ꙗ́ко мл҃ствъ ѥ́сть и҆ добросердь и҆ не поминаѧ̀ излобꙑ́ сн҃мь чл҃ческымъ, зане плот[ь] сꙋть и҆ дх҃и лꙋкавии҆ прельщаютъ сѧ [зам. и҆] въ всѣх дѣлех. и҆ потом просвѣтитъ вꙑ́ самъ въ свѣтѣ правдꙑ́, и҆ възвратѧтьсѧ на землю свою и҆ ꙁрит[ѥ] Гⷭ̃ въ Ї҆ер҃салмѣ и҃мени рад[и] ѥ́го. и҆ пакы в лꙋкавьствѣ дѣлъ вашихъ разгнѣваѥ́тѥ и҆ и҆ ѡ҆вержени боꙋдет[ѥ] до времени конечнаг[о]. и҆ нн҃ѣ, чада моѧ̀, не тꙋжитѥ, ꙗ́ко ꙁмираю̀ ꙁъ, ни ѡ҆падаи҃т[ѥ] ꙗ́ко ѡ҆хоꙋдеваю̀. въскр҃снꙋ бо паки посред[и] и҆хъ ꙗко властелинъ ѥ́динъ посред[и] сн҃въ ѥго, възрадꙋюсѧ посред[и] племени своѥ́мꙋ[18]), ѥ́лико их съхранило законъ Гн҃ь и҆ заповеди ѡ҆ц҃а ихъ Завлона. и҆ на нечс̑тивыи҆ наведет Гⷭ̃ ѡ҆гнь вѣчныи҆ и҆ погꙋбит ѧ҆ до ро[до]въ. ѡ҆бачѥ в покои моѧ̀ ѧ҆ꙁъ тѣхꙋ ꙗко о҆́цъ мои҆, вꙑ́ же бойтѥ сѧ Гⷭ̃ Бⷭ̃ своѥ́го всею дш҃ею своею̀ и҆ всею̀ крѣпостию̀ всѧ дн҃и живота ваш҃его[19]). аще л[и] кто не внимаѥ́ть моихъ словесъ, наведет на на Гⷭ̃ ѡ҆гнь вѣчныи҆". то рѣкъ сномъ добрым [ꙁспе] и҆ положиша и҆ сн҃ве ѥ́го в ковчезѣ, послѣди же възнесъше и҆ в Хевронъ и҆ погрѣбоша и҆ съ о҆́ци ѥ́го. Завлонъ сн҃ъ Ї҆ковль s̃-и҆, сн҃ъ Лиинъ s̃. жит лѣт ρ̃. дї.

[1]) пастꙑнною [2]) и҃зкѣстихсѧ [3]) молихсѧ [4]) люкокъ [5]) накажѥте [6]) сожалѥніѥ [7]) плакахсѧ [8]) пришедше [9]) и҆доша [10]) дод. и҃мѣните [11]) дод. к мори [12]) вежи [13]) срьдокольство [14]) со [15]) главѣ [16]) раꙁыдетес[ѧ] [17]) възвратитъ [18]) своего [19]) вашего.

Варіанти виписано з Тіхонравова op. cit. I, 190–194.

7. Завѣт Данов ѡ҆ ѧ҆рости и҆ ѡ҆ лжи.

Написанїѥ́ словес Данов, ꙗ́же реч[ѥ] [сн҃омъ] своимъ на послед[о]къ дн҃ий ѥ́го къ рѣ̀. лѣт[о] живот[а] ѥ́го. съꙁвавъ ѡ҆ц҃ьство своѥ́ реч[ѥ]: „послꙋшит[ѥ] сн҃ве Данове словесѣ моег[о], вънмит[ѥ] г҃и҃ ꙁстъ моих, ѡ҆ц҃а вашег[о]. и҃скꙋсихсѧ ср҃дцемь моим и҆ въ всѣмь живот[ѥ] своем, ꙗко добро ѥ́сть и҆ блг҃оꙋгодно и҃стинна с правдою̀ творенїѥ́мь, ꙗ́ко вражии ес[ть] лжа и҆ гнѣвъ, всѣи҆ злобѣ бо чл҃кꙑ́ оу҆чить. и҃сповѣдаю̀ дн҃ь, чада моѧ̀, ꙗ́ко въ ср҃дци

Digitized by Google

моѣмь мыслмъ ѻ смрти Ѩосифовѣ, моужа блгаго, истиннаго, и рад[о]вах сѧ ѡправданїй[1]) его, ꙗко паче нас ѡцъ его люблѧш[е], дхъ бо завистньїй и пагбньїй глше мн: и тьї еси снъ Їаковль. и[2]) дхъ вражий помагаши [sic!] ми глѧ: възми мечь сей[3])! се ѥсть дхъ враждньїй, иж[е] бѧше понбжаа мѧ. аки рись блюдбщи козлища, тако и азъ блюдох Ѩосиф[а]. но Бъ ѻца моѣго Їакова не вда в рбци мои, да ѡбращю его единог[о], ни дасть ми сего безаконїа створит[и], да не рассыплютсѧ вї. скипетри въ Ѩгли. и ѥнѣ, чад[а] моа, се азъ бмираю, и истиною глю вамъ, ꙗко аще не схранит[е] сами себе ѿ дха лживаго и гнѣвнаго, и аще не възлюбите истинньї и млрдиа, то погыбнет[е]. и ѡслеплени[е] ѥсть въ гнѣве, чада моа, и нѣс[ть] кто видѣ лица въ истиннѣ, ꙗко аще йли ѡцъ йли мти аки ратникъ имает ꙗ. йли аще и брат ѥсть, не вѣсть; и аще прркъ ѥсть Гнь, то преслбшаѣть с[ѧ]; и аще праведникъ ѥсть, не видит, дрбга не знаѣть. ѡбазаѣть[4]) дхъ гнѣвливьи сетми прелестнымі и ѡслепляѣть ѥстественый ѡчи и лжею ѡмрачает бмъ его и свой видъ подавает емб, на него ж[е] възложит ѡчи свой в ненависти срдцьнѣй. и даѣть емб срдце на брат[а] своего в завистї. лбкавъ бо ѥсть гнѣвъ, чад[а] моа, йбо в самой дши самъ бываѣть, дша и тѣло свое творит, гнѣвнаго дшею же ѡбладаѣть, подает телѣси силоу свою, да сътворит все безакониѥ; егда сътворит дша, ѡправдаѣть с[ѧ] сътвореноѥ, понеж[е] не видить. тѣмь же гнѣвай сѧ аще ѥсть силенъ, трегбб силб имаѣть въ гнѣвѣ: ѥдинб бо ѿ помощи слбжащих, вторбюже братеством' поникаѣмь и ѡдолѣвай бес правдьї, третьеѥ вещьноую имей въ плоти и собою твор злоѥ. и аще ж[е] и разболитсѧ гнѣвай сѧ, то сбгоубоу имаѣть силб паче ѥстественьїа: помагаѣть емб гнѣвъ всегда въ престбплений. той бо дхъ с ложею ходить ѡдесню Сотоньї, да йзобща въ лжи боудбть словеса[5]) его. йбо не разоумеѣть силы гнѣвньїа, ꙗко сѣтна ѥсть, въ словесн бо разгнѣвит первоѥ, потомь же делесьї двигнеть гнѣвающагосѧ, ѡбидою малою възматеть бмъ его, и тако въздвигнѣть в великый гнѣвъ дшю его. егда бо кто глть на вьї, то вьї не въздвизайте сѧ на гнѣвъ; и аще кто хвалить вьї акьї стма, то не възноситес[ѧ] ни в веселиѥ ни въ славоход[ь]ѥ.

„Перкоѥ бо ѡбеселит слбхъ ти, потом поѡстротить бма разбмети поваженїѥ; тогда разгнѣвавсѧ мнитсѧ самъ в правдб гнѣвавъ сѧ. егда тщета йли пагбба комб боудет, чада моа, не бжасайтес[ѧ], ꙗко тои дхъ тако помьїшлят[и] творит погьїбляюіемб, да разгнѣваѣть с[ѧ] ѿ срдца. егда в бедб впадете во-

Digitized by Google

лею ѝли неволею,[6]) не печалѹйтесѧ, ѿ печали бо въздвизаетъ сѧ гнѣвъ съ лжею. ѥстъ бо дволично золъ гнѣвъ, съ лжею смешаѥтсѧ ѡбѣ, да възмат[ѥ]тѧ ѹмъ. матѹщи же сѧ дш҃и часто ѿстѹпаѥтъ ѿ нея г҃ъ ѝ ѡбладаетъ ѥю крагъ. съхранѝт[ѥ] ѹбо, чада моѧ, заповед[и] г҃ню ѝ законъ ѥго съблюдет[ѥ], ѿстѹпите ѿ гнева ѝ възненавидит[ѥ] лжа, да г҃ъ въселитсѧ во вы҃ ѝ бежитъ ѿ васъ врагъ. ѝ истинѹ гл҃ете кождо къ ближнемѹ своемѹ, да не впадет[ѥ] въ враждѹ ѝ матежь, но боудет[ѥ] в любви ѝмеюще бг҃а мирна, не преможетъ васъ рад[и].[7]) възлюбит[ѥ] г҃а въ всемъ животе вашем ѝ сами сѧ въ ѝстинне ср҃ци. веде бо: в последнѧѧ дн҃ѝ ѿстѹпите г҃а ѝ възненавидите Левгиѧ ѝ на Юдѹ вполчите сѧ, но не възможет[ѥ] противѹ ѝмя, а҃нглъ бо г҃нь направлѧетъ ѡбѣ, ѩко тема станетъ ѝ҃ль. ѩко ѿстѹпите г҃а въ дх҃ѣхъ злобныхъ ходѧщи ѝ творѧщи мерзость ѩзъ҃ѥкомъ, блоудѧщи съ женами безаконныѥми, ѝ въ[8]) проньѥрьстве д҃клаю҆щимъ к васъ дх҃омь прелестным. разѹмѣхъ бо въ кн҃ѥгах Ѥноха праведнаго, ѩко кн҃зь вашь боудет Сотона, ѩко всѣхъ дх҃овъ блѹженѹѧ ѝ выѥсоковмыѧ слоушати начноутъ ѝ год[и]ти ѝ сн҃омь Левгийным, ѩкож[ѥ] творит[и] ѝ съгрѣшати ѝмъ пред г҃мь. ѝ сн҃ве мой прибл҃ѥжаю҆щис[ѧ] боудѹтъ к Левгийном ѝ съгрѣшаю҆щи съ всѣхъ[9]) с ними. и сн҃ве Ююдинни боудѹт в лихоѝмьстве късхищаю҆щи чюжаѧ ѩко л҃ви. того рад[и] ѿведени боудет[ѥ] с ними в плень ѝ тамо прииме[тѥ] всѧ ѩзыѥ ѥгѹпетскыѧ ѝ все проказньство странно.[10]) ѝ тако възвративше с[ѧ] к г҃ви помиловани бѹдѹтъ.[11]) въведетъ вы҃ въ сн҃ню ѥго ѝ дастъ вы҃ миръ ѝ взыѥдетъ вы҃ ѿ племени Ююдина ѝ Левгийна сп҃сенѥ г҃не. ѝ тъ сътворитъ съ врагом брань ѝ зданѥ поведе[12]) дастъ ѡц҃ѧмъ нш҃имъ, ѝ плень възметъ ѿ врага дш҃а ст҃ыхъ, ѝ възвратѧт ср҃дца дш҃а[13]) непок[о]ривыхъ къ г҃ѹ. ѝ дастъ призываю҆щим ѥго миръ вѣчныѥ, ѝ почиют в раи ст҃ии ѝ ѳ ст҃мь ѝ новем Ѥр҃лимѣ възвесе[лѧ]тсѧ праведний, ѩже ѥстъ въ прославлениѥ бг҃ѥ ѝ до вѣка. ѝ к гомѹ не боудет Ѥр҃лимъ в запоустнѥ ни пленитсѧ Ѥр҃лимль, ѩко г҃ъ боудетъ посред[и] ѥго съ чл҃кы ходѧ ст҃ыѝ Ѝ҃лвъ, цр҃твѹѧ в немь в смиренѥ ѝ нищете, ѝ вѣрѹѧ в него цр҃твоват[и] начнет въ ѝстиннѣ нб҃ыхъ.[14]) ѝ нн҃ѣ бойте с[ѧ] г҃а, чад[а] моѝ, внемлет[ѥ] силами ѿ Сотоны ѝ ѿ дх҃овъ ѥго, молите с[ѧ] бц҃ѹ ѝ анг҃лѹ, ѥмѹже ѥсте предани, ѩко то ѥстъ ходотаѝ бц҃ѹ ѝ чл҃комь ѝ ѡ мирѣ ѝ҃лвѣ, ѝ противѹ цр҃твѹ бию҆ станет. того рад[и] тщитсѧ врагъ запат[и] всѣмь призыѥмлю҆щимъ ѥго, вѣрѹетъ[15]) бо, ѩко въ нь же дн҃ь вѣрѹѥтъ ѝ҃ль, скончаетсѧ цр҃ство вражьѥ. тъ анг҃лъ миръ ѹкрѣпитъ ѝ҃ль[16]) не кпасти ѥмѹ до конча въ зло. боудет же въ врѣмѧ

Digitized by Google

безаконїа Їїлва Фстѹпивь Гѣ Ф них минеть въ їазыцѣх творащыа волѧ ѥго. їако никто ж[е] Ф аг҃гль ѥсть точенъ ѥмѹ, имѧ же ѥго боудет въ всякомь мѣстѣ Їїлвѣ и въ їазыцѣх сп҃съ. блюдете с[а], чада моа, Ф всякого дѣла вражиа и Фвержете гнѣвъ и всякѹ лжѹ и възлюбите їстинѹ и мл҃рдиѥ. и ѥлико слышасте Ф ѿца вашего, предадит[е] и вы чадомъ вашим, да приимет выї сп҃съ странамъ, ѥсть бо їстѣненъ, мл҃рдь, кротокъ и смиренъ и ѹча дѣлѣсї законъ бж҃ї.[17]) Фстѹпите ѹбо Ф всякоа неправдьї и прилепите с[а] к правдѣ закона бж҃а и боудете племѧ моѥ въ сп҃сенїѥ до вѣка. и погрѣбете мѧ близъ ѿц҃ь моих.“ и такъ рѣкъ цѣлова и ѹсноу сномъ вѣчнымъ. и погрѣбоша и сн҃ѣ ѥго. и потом възнесоша кости ѥго и положиша близъ Їѵраама, Їсаака и Їїков[а]. ѡбач[е] пр҃рочествѣ[ов]а имъ Данъ, їако ѡставят[18]) їх и тѹжди боудѹть земла своа и род[а] Їѕлка и ѡ҃чества своѥго и семени их. Данъ сн҃ъ Їаковль ѕ҃., сн҃ъ Валїнь первыї, житъ лѣт р҃. и кѳ҃. лѣтъ.

[1]) преданїи [2]) дод. Ф тог[о] [3]) дод. и ѹ҃кїи имъ Їѡсифа и възлюбить та ѿц҃ь ѹ҃мр҃шю емѹ. [4]) дод. бо [5]) дѣлеса, var. тѣлеса [6]) ноужѹдею [7]) рать [8]) дод. всякомъ [9]) въ естѣмъ [10]) страньско [11]) боудѣте [12]) даніѣ побѣды [13]) vac. [14]) на їксѣх [15]) вѣсть [16]) Їїлю [17]) законѹ бїю [18]) дод. Бѣ

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 195—199.

8. Завѣтъ Нефталимокъ ѡ естественеи блгости.

Вписанїѥ завѣта Нефталимля ѥже завеща въ врѣмена кончинь своа к лѣт[о] рл҃. живот[а] своѥго. съшедшимсѧ сѣмъ ѥго въ ѕ҃. мц҃ь въ ѥдиньїи [дн҃ь] мц҃а здравѹ сѹщѹ ѥмѹ, створи веч[е]рѹ емѹ[1]) и пит[ь]ѥ. и завтра ѥгда възбнѹ и реч[е] имъ, їако ѹмираю. и не вѣровахѹ ѥмѹ. и бл҃гла Гѣ, їако їзвѣсти имъ, їако в[2]) сна нощи вечери ѹмрет, нача ѹбо гл҃ти: „послѹшайте, чада моа, сн҃ве Нефталимови, послѹшайте сн҃ве[3]) ѡц҃а вашег[о]. азъ род[и]хсѧ Ф Валїї, їако хитростию сътвори Рахиль и дасть в себе мѣсто Валѹ Їїковѹ, и при Рахили роди мѧ, и того рад[и] нареч[е]нь быхъ Нефталим. и възлюби мѧ Рахиль, їако пред нею роднх сѧ. и ѥще млад[ѹ] сѹщѹ ми ловзаше мѧ гл҃ющи: абы ми видети брат[ї]ю твою Ф чрева моѥго їакож[е] и тебѣ. тѣмже подобенъ ми быс[ть] всемь Їѡсиф по бл҃вленїю Рахилинѹ. а м҃ти ми ѥсть Вала дщи Рѳфийна, брат[а] Деворина, доилица Ревецина, їаже ѥдиномѹ дн҃и роди сѧ[с] Рахил[и]ю. а Рѳфи[11]) Ф рода Їѵрл-

Digitized by Google

а҃мла Халдеѧнинъ бг҃очт҃ивъ, свобода и̑ добра род[а], и̑ пленень быс[ть] Лавою.[5]) и̑ да е̑диноу рабоу свою̑ жене, ѩж[е] роди дщерь, и̑ створи и̑мѧ е̑и Зелфа и̑ по и̑мени веси е̑го, в нейже пленень быс[ть]. и̑ тогда роди Валоу гл҃ѧ: кромѣ спѣха моего дши. еиж[е] бо родившюсѧ приимше сесещѣ хоте ссати. и̑ ельма легокъ бѣх ногама ѩко е̑лень, Фл҃ѣчи мѧ ѡ҆ц҃ь мой Иаков и на всѧкъ посолъ и̑ вести носити, ибо аки а҆нглъ мѧ бл҃гви. ѩкож[е] горньчарь весть съсоудъ колко требоуеть, противоу томоу̑ вземлет кала, також[е] и̑ Гъ҃ дши творит подоволь тѣло и̑ по силе телесней и̑ дх҃ъ влагаѣть и̑ нѣс[ть] лише коегождо третьѧѩ̑ часть власа. в мерѵ бо и̑ к число и̑ в равность всѧ тварь възноситсѧ. и̑ ѩк[о] же вѣсть горьньчаръ коемоуждо сосоудоу что гонѣеть, тако и̑ Гъ҃ вѣсть тѣло колко доволѣѣть въ бл҃гое̑ и̑ колко[6]) въ зое̑, ѩко[7]) твари и̑ всѧкоѧ мьїсли ѩко не вѣсть Гъ҃. всѧкомоу бо чл҃коу по подобию̑ е̑го ѩко же оумъ е̑моу, тако и̑ снага е̑го; ѩкож[е] ср҃дце е̑го, тако и̑ ѵста е̑го; ѩкож[е] ѡ҆ко е̑го, тако и̑ сонъ[8]) е̑го; ѩко дш҃а е̑го, тако и̑ слово е̑го или в закон Гнь, или в законь кражий. ѩкож[е] разлѵченїе межи свѣтомъ и̑ тмою̑ виденїемь и̑ слышанїемь, тако разлѵченїѣ межи свѣтом[9]) моужем и̑ мѵжемь, женою̑ и̑ женою̑, и̑ нѣс[ть] рѣци, ѩко въ е̑диномъ лици и се е̑моу е̑сть подобно все. въ чинъ сътворилъ е̑сть Бъ҃ добрѣ: е҃. съставъ главе[10]) чл҃коу, приложены ж[е] и̑ главныѧ власьї на лѣпотѵ ей и̑ славѵ, ѩкож[е] и̑ ср҃дце на моудрость, чрево на рассѵженїѣ сырицю, тѣло[11]) на зданїѣ, селезеню на гнѣвъ, крѵчинѵ на въражду, слѵхъ на смѣхъ, йстелеси[12]) на все х҃ѵдожество, стень[13]) на силѵ, ребра на сохраненїе, чресла на крѣпость и̑ прочее̑. тако ѵбо, чада моѧ̑, да бѵдѵть всѧ дѣла ваша вчиннена въ страсе бй҃и, и̑ ничто ж[е] не строѧ̑[14]) не творите в прозо[р]стве ни без времени ихъ. ѩкож[е] аще реч[е]ши ѡ҆ко не[15]) слышати не может, тако и̑ вы [въ] тмѣ не можете творит[и] дѣлъ свѣтлыхъ. не тщитес[ѧ] в лихоймьстве и̑стрети[16]) дѣлъ вашихъ, ли въ словесех тщих сѧщю творит[и] дшамь вашим, ѩко в молчании дш҃а чт҃а и ср҃дца разѵмеѣть Боу҃ держат[и][18]) и̑ ѿметати волю дьѧволю. сл҃нце и̑ мц҃ь и̑ звездьї не и̑зменѧю̑ть чина своего; тако не и̑зменѧйте закона бй҃ѧ в бесчинний дѣлъ вашихъ. ѩзыци прельстивъшис[ѧ] и̑ ѡ҆ставивше Га҃ погоубивше чинъ свои̑ и̑ въследоваша каменїю и̑ древѵ шедше въ слѣдъ дховъ лестных; вы ж[е],[19]) чада моѧ̑, разѵмевше въ ѵтвержений землѧ и̑ морѣ и̑ въ всѧкомъ чюдотворенний Га҃ сътворившего всѧческаѧ̑, да не бѵдеть всѧческа ѩко Содома,[20]) и̑же и̑змениша чинъ своеѧ̑ вѣци. також[е] и̑ бодрий и̑змениша чинъ свои̑, ѩж[е] проклавъ[21]) в потопе и̑ [без] плод[о]въ[22])

Digitized by Google

повеле быт[и]. тѣмь ж[е] и глю камъ, чада моя, яко разумѣхъ в писанияхъ Еноховехъ, яко и вы Фстѹпите ѿ писанїа Гна закона, ходящи по всемь безак[о]нїемь страньскым, и створит[е] по всемѹ проньрьствомь содомьскым. и наведет Гь на вы пленєнїє и работаѣта тамо врагом вашимъ, и всемь ѿзлобленїемь и печалию поживет[е], дондеж[е] ѿхѹдить Гь кѣхъ васъ. єгда же Фхоудѣѣте и скончаѣтесѧ, ѿбратитес[ѧ] и познают[е] Га Ба вашего, и възкратите вы [sic!] на землю вашю по мнозѣи єго мѫти. и боудеть єгда прид[е]те на землю ѿцъ вашихъ, паки ѿставать[23]) и съгрѣшать. и расьсыплет ѧ Гь Бжь по лицю всеѧ земла, дондеж[е] придет мѫрдиѣ Гнѣ, чѣкъ творѧи правдѹ и творѧи мѫть къ всемь далнимь и ближнимь.

„В лѣт[о] мѳ. живота моѣго видѣх в виденїи маслїчинѹ на въстокъ Йѣрлма, яко слнце и мцъ стоѣста. и се Исакъ ѿцъ ѿца ншего глѣ к намь: текше похватит[е] кождо вама, по силе противѹ, [и] ѣмшѹмѹ [sic!] да боудет слнце и мцъ. потекохом вси в кѹпе, и Левгии ѧть слнце, Йюда сѧгъ ѧть мца, и възнесоста сѧ с нама. и сѣцѹ Левгию яки слнцю дасть сѧ ѣмѹ вѣи фѹниковъ вї. Йюда бѧше свѣтел яки мцъ, под ногама ѣю бѧше вї. лѹць, и притѣкоша сама, и Левгии и Юда взѧста ѧ к собе. Й се ѹнець на земли имѣша два рога велика и криле ѿрли на хрѣбте єго, и хотевша ѧти єго и не възмогохом ѧти[24]) єго[24]). и постигъ ж[е] Ишсид ѧтъ єг[о] и взыде с ними на выѣсотѹ. и видѣх яко бых пришелъ тамо, и се пїсаниѣ сто яки сѧ намъ[25]) глѣ: Асирииѹ, Мидѹ, Персѹ, иностранници, Херѹлкии,[26]) Халдей сѹпричастѧть[27]) си плень вї. скипетръ Иїлевъ. паки по з. мцъ видѣх ѿца ншего Їакова стоѧща на мори Намнийстемь, и мы сѣве єго с ними. и се корабль йдѧше съ ѧдринами, полнъ рѹхла, без грѣбець и кормьчиѧ. писано ж[е] бѧше на корабли: корабль Їаковль. и реч[е] ны ѿцъ: в[лѣ]земь ны къ корабль нашь и є[гда] же влезохом, быс[ть] зима люта и бѹра вѣтрѧна велик[а] и Фстѹпи ѿцъ[28]) держа ѧдра и мы стражюще к поучинѣ несѧхомь сѧ. и наполни сѧ корабль воды волнами потаплѧшас[ѧ], яко же стерти с[ѧ] ѣмѹ. а Йѿсифъ к челнъ йзбеже. разлѹчихомъ же сѧ и мы на дъскахъ десѧт[и]. Левгии ж[е] и Юда каста в кѹпѣ, рассыпашас[ѧ] вси к конца. Левгии ж[е] ѡблексѧ въ вретище ѿ всехъ нас молѧше с[ѧ] Гви и є[гда] же преста стѹдень, корабль прид[е] на землю яки цѣль, и се прид[е] ѿцъ ншь и в кѹпѣ веселѧхомсѧ. ѿва сиа сна повѣдах ѿцю моемѹ, и реч[е]: подобаѣть сѧ томѹ събыти въ врѣмѧ своя, много Йїлю подъимшю. тогда рече ми ѿчь [sic!] мой: вѣрѹю, яко живъ ѣсть Йѿсид и вижю,[29]) яко при-

Digitized by Google

читаєть и Гⷭ с нами. и плачаше[30]) глше: живъ єси, чадо моє Ииⷭ сид[є], но не книжю тебе и тыї не видѣ Иакова родившаг[с] тѧ. сътвориже плачь и намь ѡ словесѣхъ сихъ. и горѧхъ ѕтробою, хотѣхъ покѣдат[и], ако проданъ есть, но боихъ бо сѧ брат[ь]а моеа. и се, чад[а] моа, възвѣстихъ вы врѣмѧн[а] послѣдняа, єже все бѹдет въ Иⷭли. вы ѕбо запокѣдант[є] чадом своймъ, да сѧ приѡбщаютъ к Левгиї и къ Июдѣ, Июдою бо възсиаетъ спсъ Иⷭлевъ и ѡ том блгвит сѧ Иаковъ, ѡ скипетре бо того ѧвитьс[ѧ] Бгъ живыи въ нбⷭѣхъ и на земли спсти плѣмѧ Иⷭлво, и зберет стыа ѿ ѧзыкъ. аще съдѣлает[є] дѣла[31]) добраа, чад[а] моа, то блвят вы чвци и анги и Бⷤ прославитъ с[ѧ] въ ѧзыцѣхъ васъ рад[и], дїавол ѿбежитъ ѿ васъ и Бⷤ възлюбитъ вы, и анги помогѹтъ вамъ. ако аще кто чад[а] въскормит добре, памать имат добрѹ; тако и ѡ добродетели памѧт добра ѿ Ба. а не творѧщог[о] добра кленѹтсѧ въ странахъ, тмь и дїавол вселитсѧ въ нь ѧки въ свои съсѹдъ и всякъ звѣрь ѡбладаетъ имъ, и Гⷭ възненави[ди]тъ его. заповед[и] безаконныа[32]) сѣгоѹбы сѹть, с хытростью свершаютъ сѧ. врѣмѧ бо съближенїа съ женою єсть врѣмѧ въздерь[жа]нїе[33]) въ мтвѣ его, и си две заповед[є] есть бжїа, и аще не боудета по чинѹ своемѹ, то грѣхъ прїнесета; тоже боудетъ и ѡ дрѹгыхъ заповѣдехъ. боудет[є] ѕбо смыслена ѡ бнй мѹдрости[34]) вѣдѹще чинъ заповеди его и ѹстав всякого дѣла, да вы възлюбитъ Гⷭ.“ и много такоже заповѣдавъ волнинъ[35]): да принесѹтъ кости его в Хеврон, да погрѣбоѹтъ съ ѡци его, ада и пи въ тихости дша, покри лице своє и ѹмре. и створиша снве емѹ по всемѹ елико заповѣда имъ Нефталимъ ѡцъ ихъ. Нефталимъ снъ Іаковль и. снъ Валинъ[36]) е. житъ лѣт рлѣ.

[1]) имь [2]) но [3]) словесн [4]) Роѹфен [5]) Лаваномь [6]) дод приходит [7]) дод. нѣс[ть] [8]) самъ [9]) vac. [10]) бѣствъ въ главѣ и шію приквпивъ къ главѣ [11]) дод. и чрево [12]) истѣсѧ [13]) стѣнь. vac. стега [14]) вѣ[с] строи [15]) vac. [16]) истлѣти [17]) дразати [18]) дод. не так[е] [19]) да не боудѣте аки Содома [20]) дод. Гⷭь [21]) ихъ ж[е] ради житїа и потопъ [22]) дод. Гⷭ [23]) vac. [24]) на немь [25]) Хелекен [26]) Сврїи причастать [27]) дод. ѿ нас [28]) дод ко всегда [29]) плача сѧ [30]) vac. [31]) ко аконныы [sic!] [32]) въздержанїа [33]) ѿ Бѣ и мѹрн [34]) моли их [35]) Лїннъ.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 199—205.

9. Завѣт Гадовъ ѻ ненавїстї.

Напис[а]нїе завет[а] Гадова, его же гла снмъ своим в лѣт[о] ркїй. живот[а] своего. „азъ родихъ сѧ Иаковѹ и бѣхъ крѣпокъ

Digitized by Google

ѻ паствинѣ: азъ хранѧх ноцью паствѹ. єгда прийдѧше ноцью левъ йли вълкъ йли рись йли мечка йли как[о]къ звѣръ на паствинѹ, спостигнѧхъ єго йємъ за ногѹ рѹкою мѹ ѡбертевъ раздражах й вержах им съ два престрела й тако ѹбивах єго. Йѡсифъ же пасѧше [sic! зам. пасѧше] с нами до л҃. днїй, й млад[е]нь сьї ѹгорѣ ѿ зноѹ й въздрат[и] сѧ в Хевронь к ѠцЂю ншємѹ й положи й ѹ себе ꙗко люблѧше єго. й реч[е] Иѡсифъ къ ѻцю йшемѹ, ꙗко сйѣ Зелвинє й Калинни йзакалают добренїаѹ й ꙗдят*) ѡтци Роувима и Їоѹды. вѣд[е] бо, ꙗко йзах агньць йзъ оустъ медведицн й ѡноѹю оумориx й агнець заклах, ѡ нем же печаловах сѧ, ꙗко не бы живъ йзмхомъ єг[о]. й гнѣвенъ быx на Иѡсифа ѡ словесн семъ й до дни преданиѧ єго въ Єгипет, й дхъ гнѣвнын бѣ во мнѣ, н не хотех ни ѡчима ни слоухомъ видѣти Їѡсифа: в лице наше ѡбличн ны, ꙗко безъ Июды ꙗдмхомъ пасомое. й все єлико гл҃ше ѠцЂю й ймѧшеємѹ вѣроу. йсповѣдаю оубо нынѣ грѣх мои, чада моѧ, ꙗко многажды хотѣх оубити єг[о], ꙗко ѿ всеѧ дша гнѣвах сѧ нань, й за сны бо єг[о] приложиx ненависть й хотѣх єго потерти ѿ земла живыx, ꙗкож[е] потирает телець злак земнын. тѣмже азъ й Симеѡн продахове єг[о] Измаилътомъ на л҃. златицех, ї. скрывша а к҃. показахове братїи наю, й так[о] лихоимьства ради совѣщахомсѧ ѡ҃ изгибели єг[о]. и Бх҃ ѠцЂ моиx йзкави єг[о] ѿ роукѹ моею, да не створю безаконїа въ Иїли.

„Нынѣ слышите словеса йстиннаѧ, чада моѧ, єже творити правдѹ и в'сь законъ Вышнаг[о]. й не прелщаите с[а] дхомъ ненакисътны[м], ꙗко зол єс[ть] во всѣx дѣлѣx чл҃комъ. все бо єлико твориτе ненавидимымь, зло єс[ть]. й аще кто творит законъ Гн҃ь, то не хвалит єг[о]; аще бонт сѧ Бг҃ й хощет правдѣ, то того не любить, истиноу хоулит, йсправлѧюцемоу завиряєть, клеветѹ целоует, прозорьство любит, ꙗко ненависть ѡ҃слѣпи дшю єг[о], ꙗкож[е] й азъ зрѣx на Иѡсифа. сохранитес[а] оубо, чада моѧ, ѿ кражды, ꙗко к самомѹ Гсви согрѣшати творит, не бо хощет слышати словес закона єг[о] ѡ҃ любви ближнаг[о] и Боу҃ согрѣшает. аще бо падет брат єг[о], то тоу ѧбие хощет повѣдати всѣмь й тщитсѧ, да ѡ҃соудитсѧ ѡ҃ нем й моучимъ оумрет. аще ли єс[ть] рабъ, то ѡ҃соудить й к' Гн҃оу єг[о] й на всякоу печаль воздвижеть єг[о], како й бы оумориl. ненависть бо дѣ-

*) Далї картка рукопису видерта, і через се ми подаємо сю часть заповіта з друкованого тексту Тіхонравова, op. cit. I, 205—207.

Digitized by Google

лает съ завистью, а ѿ добротворящихъ съ снагою слыша йли видѣ всегда болит. ꙗко бо й любыи мр҃твыя хощет ѿживити й ѿсоуженыя на см҃рть хощет возвратити, також[е] й вражда й живыя хощеть оуморити й мало согрѣшившимь не велит жити. дх҃ъ бо ненависътныи впомогает Сатане всегда въ см҃рть чл҃комъ, а дх҃ъ любовныи въ мл҃сердїи помогает законѹ бж҃ию въ спснїе чл҃комъ. зло оу҃бо ес[ть] вражда, ꙗко частит беспрестани л'жа гл҃ма на йстинѹ й малаа велика творит, тмоу свѣт творит, сладкомѹ горкоє творит й клеветѣ оучит й гнѣвѹ й рати й которо҃у й в'сь прибытокъ злобныи й ада дїаволa наполнаеть ср҃дце. Се ѿ нескоушенна гл҃ю вамъ, чада моа, да йжженет[е] ненависть дїавольскоую й прилепите с[а] к любви Гснн. йстинна бо прогонит ненависть, смиренне погоублает враждоу, праведныи бо й смиреныи стыдитса сотворити неправдѹ, не ѿ иного ѿбличаемь, но ѿ своего ср҃дца, ꙗко Гсь смотритъ мысли. не ѿгл҃ет моужа праведна, зане страха бл҃гаго ѿдолѣваеть ненависть, боя бо са, єгда разгнѣвает Гса. не хощеть намь Бц҃ ни в помысле неправдѹ створит[и] чл҃кѹ. се азъ послѣжде оу҃вѣдѣх, єгда поклаахса ѿ Ииѿсифе. єже бо по бж҃ию исти*) нноє покаание погѹбляет ненависть й прогонїт тмѹ й просвѣщаеть ѡчи й разѹмъ даеть дѹши й направляеть ѹмъ на спсенїе. йхже нѣс[ть] навыкль ѿ чл҃къ, ѹвѣсть ѿ покаанна. навѣде на ма Гѣ болѣзнь лядвейнѹю, й аще не быша мл҃тва ѡц҃а моего Іакова, мала не изыд[е] йз мене дша моа. ймьж[е] бо чл҃къ безаконѹеть, тѣми й стражеть; ймже бо ашє ѹтроба моа безь мл҃ти на Ииѿсифа, лядвеами стража безь мл҃ти ѡсѹжах са мц҃ь аї, єлико же врѣма враждоваахъ на Ииѿсиф[а], дондеже продан быс[ть]. нн҃ѣ, чада моа, възлюбит[е] кождо ближнаго своего й ѿимет[е] вражда ѿ срд҃ца вашихъ. възлюбите са дѣломъ й словомъ, мыслїю дшевною. й азъ бо предъ лицемъ ѡц҃а моего мирно гл҃ахъ къ Ииѿсифѹ, й йзлѣзшю ми дх҃ъ ненавистьныи ѡслепляше ми ѹмъ й сматаше дшю мою ашеже й ѹбити его. възлюбит[е] ѹбо дрѹгъ дрѹга ѿ срдца. аще кто съгрѣшитъ ѿ[1]) срд҃ца ктобѣ, рци емѹ с миромъ йзгнавъ ада ненавистныи, не держи лести въ дши своеи. аще не поведавъ покаетса, не брежи его; аще л[и] са ѿмещеши[2]), не свари са с нимь, єгда како кленьшю са емѹ соугѹбо съгрѣшиши, да не слышит вы[3]) сваре чюжей тайны вашеа, да не възненавидевъ тебе вражда йли великъ грѣхъ сътворит ѡ тобѣ. ашко многаждыї лестью ѡгласїть та йли ѡчарѹеть та зле приймъ ада. аще л[и] ѿме-

*) Відси йде далї текст Крехівської Палеї.

Digitized by Google

цѣт сѧ и҃ вѣ҃мнит сѧ ѡ҃бличаѣ́мь, то вѣ҃молчи, а не ѡ҃бличи є҃г[о]. а[4]) Ѡ҃мыцаи́ бо сѧ покаѣ́т сѧ, а҃коже не съгрѣ́шити є҃мѹ к тобѣ́; но и҃ почтеть тѧ и҃ вѣ҃ойт сѧ и҃ смирите сѧ[5]). аще л[и] бестѹ́денъ е҃сть и҃ противлѧет сѧ злобою, и҃ тако прости ѡ҃ ср҃дца и҃ даи́же Бо҃ѹ҃ Ѡ҃мыслнїѣ́ аще л[и] кто паче васъ добрее спѣ́еть, не печалѹ́йте сѧ, но молите с[ѧ] зань, дабы́ све[рше]не[6]) спѣшлъ; и҃ ѡ҃ васъ бо печет сѧ таковы́и҃. аще и҃ паче възнесет сѧ таковы́и҃[7]), не завиз[дн]те помнѧще, а҃ко всѧкоі плоти ѵ҃мрет[и] е҃сть, Хс҃ѣи[8]) же хвалы́ прин[о]сити[9]) даюцемѹ добраи҃ и҃ потребнаа чл҃комъ. взыщи соѹ҃д[о]въ Гн҃ь и҃ не престани, и҃ почитаютъ[10]) мысли твоѣ҃. аще л[и] кто ѡ҃ зла ѡ҃бѣ҃гатѣ́ѣть а҃кы Ѕаѵлъ стрыі҃и҃ мои҃, не завидите, но ѵ҃ставa бѣ҃ѹ пождите. терпить бо є҃мѹ зло Бг҃[11]), да не коли покаѧвъ сѧ Ѳстанет. аще л[и] бес покаѧ́нии҃ пребѹ́деть, то приимет мѧ́кѹ вѣ҃чнѹ́ю. смиреный бо и ненавистьныі҃и҃ ѡ҃ всемь Гд҃ь блг҃одарит, и тъ паче ѡ҃бѣ҃гат[е]ѣ́ть всѣ҃х, а҃ко не и҃маѣть лѹ́кава зазора чл҃ска. и҃ Ѳи҃мет[е] враждѹ ѡ҃ дш҃ь вашиѣ҃ и҃ възлюбит[е][12]) въ правдѣ́ ср҃дца.

„Повед[и]те же и҃ се и҃ кы́і и҃ чадом вашимъ, да почтѹ́ть Ѵ҃юдѹ и҃ Левгию҃, а҃ко ѡ҃ тою въсиѣ́ть вам Гс҃ и спс҃ъ Ѵ҃лвъ. развмеѣ́ бо, а҃ко на кончинѹ Ѳстѹпат чада ваша ѡ҃ него и҃ ѡ҃ всем лѹ́кавьстве и҃ въ ѡ҃злобленнии҃ и҃ в растлениѣ́ [sic!] боѹ҃доѹт пред Гм҃ь.“ и҃ мало помолчавъ рече[е]: „и҃ погребит[е] мѧ близь о҃ц҃ь моиѣ҃“. и҃ простеръ носѣ́ свои҃ вспе с миром. и по пат[и] лѣ́теѣ҃ изнесосеюче [sic!] и҃ в Хеврон҃ь и҃ погрѣ́бошла и҃ тѵ҃. Гадъ сн҃ъ Ѵ҃аковль д҃. сн҃ъ Зелфинъ первы́и҃, живъ лѣ́т р҃. и҃ к҃. и҃ е҃.

[1]) vac. [2]) Ѡ҃мыцет [3]) во [4]) vac. [5]) смиритсѧ [6]) скершенѣ́ [7]) тако и вы и [8]) Гс҃ѣи [9]) приносите [10]) почиют [11]) злобъ [12]) възлюбите сѧ.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 205—209.

10. Завѣ́т Ѵ҃сирова ѡ҃ двоюѡ҃ лицю и҃ ѡ҃ злобѣ́ и҃ о҃ доброѵ҃мьи҃.

Написанiе́ завет[а] Ѵ҃сирова, е҃ж[е] гл҃а сн҃мъ своимъ въ р҃.кѕ. [лѣ́то] живота своего́. еще здравъ сыи҃ гл҃а имъ: „послѹ́шайте, чада моѣ҃ Ѵ҃сира ѡ҃ц҃а вашаг[о] и҃ все е҃ж[е] е҃сть[1]) пред Гм҃ь показаю[2]) вамъ.. два поути дал е҃сть Бг҃ сн҃мъ чл҃ческим и҃ две мыі҃сли и҃ два нрава и҃ две свершенни҃и҃, и҃ того дѣлма всего двое́. двое́ е҃сть, коеждо противно дрѹ́гомѹ: поути два добрѹ и҃ злѹ, в нею

Digitized by Google

же ѣсть двє мьїсле в персѣхъ нш҃ихъ рассѣжающи їма. аще ѕво дш҃а хощет на добро, все дѣло ѣи҃ ѣсть въ правдѣ; аще й съгрѣшить, то скоро покаѣтъ сѧ, бл҃гаи҃ помьїслѧи҃, ѿмещи лоукавьство погоубить а҃вїє злоє, йскоренит грѣхъ. аще ли в пронырьство, оуклонит мысль свою҃, то все дѣло еи҃ боудет к пронырьстве, й ѿставивъ бл҃гоє прииметь злоѣ й ѿкладань[4]) врагом; аще й добро что съткорит, на лѣкавьствиє прекратить. єгда бо начнет ꙗко добро творит[и], й на конци дѣла ѣго на злотвореніє ѿбратит, понеже скровище мысли ѣго ѿкладано ѣсть врагомь, ѣгда лѣкаваго дх҃а наполнить с[ѧ]. ѣгда ѕво дѣша дѣлающи рѣч доброѣ пач[ѣ] злаго, й конець дѣлѣ на злоѣ ведеи҃[5]), й ѣсть чл҃вкъ иже не милѣеть слѣжащаго ѣмѣ на злѣѣ [sic! зам. злобѣ], да сѣ ѣсть дволично, но враждѣнно ѣсть. ѣсть чл҃къ любѧ ходѧщаго ака й самъ ѣсть в лѣкавьствѣ, ꙗкож[ѣ] ѕмрѣти хощет[6]) въ зле[7]) ѣго рад[и]: й ѿ семь ꙗкѣ ѣсть, ꙗко дволично ѣсть, но все то зло дѣло. сѫщиі҃ бо любьі в лѣкавьствѣ крыюще ѣго в лѣкавьствѣ[8]) ѣсть їменемь ака добро, конець дѣлѣ приходит на зло. дрѣгиі҃ крадет, насилѣѣть, ѿѣмлеть, лихоимствѣѣть и милѣеть ничіаго: дволично ѕво ѣсть й сѣ, но все вражиѣ ѣсть; лихоі҃мьствѣі҃ ближнаго гнѣвити бг҃ъ. и вьїшнѧг[о] клѣнеть [и] ѕвогаг[о] милѣѣть; заповедавшаго законь[9]) ѿслоушаѣть й гнѣвит [и] оу҃б[о]гиҳ милѣеть: дш҃ю скверните, тѣло чт҃ит; много ѕвикает й рѣдьки милѣеть. й сѣ двоично [sic!] ѣсть, но все вражьѣ ѣсть. дрѣгыи прелюбы дѣѣть, блѣдить, [и] въздержить сѧ ѿ ꙗди; постѧ сѧ а зло творить; силою бг҃тества многи привлачит, ѿ лихиі҃ злобьі творит заповеди: й сѣ двоично ѣсть. таковиі҃ ѥлико[10]) ѣсть косматами ногами йсполѣ сѣть чт҃и, но въ йстинѣ нечт҃и сѣть. бг҃ъ въ книгах нбн҃ыхъ рѣч[ѣ] тако: не бѣдете таци двоични при бл҃тию злобою҃, но при бл҃остию҃[11]) ѣдиноі҃ прилепите сѧ[12]), й бг҃ъ почиваѣть в неі҃ й чл҃чи [sic!] жадѧть ѣи҃. ѿ злобьі҃ ѿбегнет[ѣ] побивающе дїа҃вола въ бл҃гыхъ вашиҳ дѣлесѣхъ, ꙗко двоични не бг҃ѣ но своімъ мъислѣмъ работают, да врагѣ оугодни бѣдѣть й подобным чл҃комъ. добриі҃ бо чл҃ци ѣдиноични; аще й мнѧтсѧ ѿ двоичниҳ чл҃къ съгрѣшающи, праведни сѣть ѕ бг҃а. мнѕи бо погѣбляю҃ть[13]) пронырливьіа҃, двоѣ творѧт дѣло, добро й злъмъ:[14]) все ж[ѣ] ѣсть доброє, ѣлма злоѣ йскорениъ погѣби[т]. ѣсть некто ненавидѧ [не]мл҃тиваго й насилѧіі҃ в прелюбодействе постящемоу сѧ, и то ѣсть двоиченъ: все дѣло ѣго добро ѣсть, ꙗко подражаѣть гг҃и,[15]) не прииемлѧ мнимаго добра съ йстовымъ зломъ. йнъ хощеть дн҃и добра видети съ блѣдникъі, да не ѿскверните дѣла й ѳкалѧѣть дш҃а: й сѣ же двоично ѣсть, все ж[ѣ] добро ѣсть. таковиі҃

Digitized by Google

подобни соуть сернамъ и еленемъ, ꙗко боуими и мнимии сѫть, — нечѧти сѫть, но всемь чѧти сѫть. ꙗко в ре[в]ности бии ходят ѕклонающи с[а] их же бг̃ъ заповеда, ненавидѧ[16]), Фречет, изгонѧ злое добростью. видите ли, чада, ꙗко двое есть въ всемь, единo противѹ единомѹ и коежде по[д] дрѹгимъ крiется, по[д][17]) дрѹгым[17]) въ творенiи: лихоимьство в' веселiи, пьяньство въ смеѧнiи, печаль въ брацѣ, пицю живот смр̃ть приемлет, словѹ[18]) бещестиѣ, дни и ночь свѣт тмѹ; но вся та по днех соуть[19]) праведнаѧ. тѣм же и смр̃ти вѣчнаѧ жизнь ждет, и нѣс[ть] рѣци истинѣ лжа есть ни правдѣ неправда, ꙗко вся истина подъ свѣтом есть, ꙗкож[е] вся подъ бг̃омъ есть. сих вся искѹсих в животе моемь и не прельстих сѧ в[20]) животе[20]) моемь[20]) ѿ истины г̃и и заповеди Вышнаго и взыскѧх [в рукоп. взыскых] всею крѣпостию моею, ходѧ единем лицемъ въ блг̃ыих. внемлет[е] ѕбо и вы, чада моѧ, заповеди г̃и, единолично последоующе истины, ꙗко дволично[21]) соугѹбо мѹчит сѧ. ꙗко дѣлают злое и съѽбещают сѧ дѣлающимь, дх̃ов прелестьных подражающих, иже чл̃кы подвижют сѧ. вы же ѕбо, чад[а], закон г̃ь храните и не приемлет[е] злаг[о] ꙗки добраго, но на сѹще добро взирающе и съблюдайте по всемѹ [sic!] заповедемь г̃имь, в немь пребыѵающе и в немь кончевающе, ꙗко конець чл̃къ показѹет правдѹ ихъ, ꙗвлѧѧ аг̃глом г̃имъ и Сатонинiимъ. и егда повелена быс[ть] дша исходит[и], и стражеть ѿ непризнена дх̃а, емѹ же есть работала мыслмыї и делесы злымыї; ѧце есть кротка, в радости позна аг̃ла мирнаго и ѕтишить[22]) ю в жизнь. не боудет[е] ꙗки Содомлѧне, иже познаша[23]) аг̃лъ г̃ь, иже[24]) погибоша до век[а]. веде бо, ꙗко съгрѣшить [зам. съгрѣшите] и предани боудете в рѹки врагомъ вашим, и землѧ ваша ѩсказит сѧ и сѣѧ ваша истлѣють и вы рассыплете сѧ въ д̃. ѕглы все[ле]нiѣѧ[25]), и бѹдете в рас'сеянiи ѳхѹдеваѧще ꙗки вода непотребна, дондеже Вышнiй посетить земли. и тъ пришед ꙗко чл̃къ и съ чл̃кы и чадьї и пїѧ, и в молчанiи сътреть главѹ змiевѹ. волею[26]) тотъ спсеть їл̃ѧ и вся ѩзыцькыї, бг̃ моужь приложив сѧ. поведети [sic!] ѕбо чад[а]мъ вашимъ не противити сѧ емѹ. развмех бо въ книгах нбн̃ыхъ, ꙗко[27]) покараюшаѧ сѧ не покорите с[а] емѹ бесществѹюще закона бiѧ, но по заповедемь чл̃ческым единем лицемь злобы носими. того рад[и] просыплете сѧ ꙗк[о] Гад и Данъ брат[ь]а моѧ, иже землѧ своеѧ не начнѹть кидети и страны своеѧ и племени своег[о]. но сбереть кыї[28]) в вѣрѹ надежею мр̃диѧ своего, Ѩкраѧма дѣлѧ и Ѩсака [и] Ѩакова". и реч[е] имъ и се заповеда имъ гл̃ѧ: „погрѣбите мѧ в Хевроне". и ѕмре сномь вѣчнымъ[29]) ѕноувъ.

Digitized by Google

и̂ по семь сътвориша сн҃ве е̂го и̂ако ж[е] заповѣда и̂мъ. и и̂зиесоша и̂ и̂[30]) погрѣбоша[30]) и̂[30]) съ ѡ҃ц҃и е̂го. Ѧсиръ сн҃ъ Зелфинъ в҃. сн҃ъ Їаковль і҃. жит лѣт рк҃ѕ.

[1]) Дод. право, var. перво [2]) покажю [3]) праведнаа бо [4]) дод. боудет [5]) ведый [6]) волить, var. болить [7]) въ зло [8]) злобѣ [9]) дод. Гн҃ь [10]) дод. ихъ [11]) къ бѣгсти [12]) дод. ык[о] [13]) погоубляющи [14]) зло [15]) Г҃а [16]) ненавидѣти [17]) vac. [18]) славоу [19]) дод. по животом [20]) vac. [21]) дволичныи [22]) оу҃тѣшить [23]) не познаша [24]) и̂ [25]) земленыа [26]) водою [27]) дод. не [28]) дод. Гк҃ [29]) добрымъ [30]) vac.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 209—213.

11. Завѣт и̂ѡсифль ѡ̂ премдрости.

Написанїе завѣт[а] Йосифлм. егда бѣше ѕмрет[и], и̂ призвавъ сн҃ы своѝ и брат[ь]ю своѝ [sic!] реч[е] имъ: „чад[а] моѝ,[1]) послѹшайте и̂ѡсифа възлюбленаго ѡ̂ Їл҃м, вн҃ѹшите сн҃ке[2]) ѡ̂ц҃а вашего. азъ видѣхъ в животѣ моемъ зависть и̂ см҃рть и̂ не прельстих, но пребыхъ въ и̂стиннѣ Гн҃и. и̂ брат[ьа] моѝ възненавидѣша мл, и̂ Гк҃ възлюби мл; сиѝ хотѣша мл къ[3]) зле[3]) ѕбити, но Бх҃ ѡ̂ц҃ь моиҳъ съхрани мл. в ровъ мл ввѣрьгоша, и̂ Кыїшниѝ изкѣде мл; в работѹ мл продаше, и̂ Гк҃ всѣх свободи мл; и̂ к полонъ влезох, и̂ крѣпкаа е̂го рѹка помозе ми. глад[о]мъ ѡ̂кмтъ быхъ, и̂ самъ Гк҃ препита мл; в тѣмници бѣхъ, [и] Сн҃съ[4]) радость мї сътвори; єдин бѣхъ, и̂ Гк҃ ѕтѣши мл; и̂ в болѣзни бѣхъ, [и] Гк҃ посѣти мл; къ ѕзѣхъ — и̂ Гк҃ ѡ̂рѣши мл; въ ѡ̂клеветаниѝ — и̂ Гк҃ и̂збави мл; въ словесѣх Е҃гупьтѧнинѣ горцѣх — и̂ и̂змть мл; к завистн сѹщим съ мною работах, и̂ възнесе мл. и̂ тако скопечкыѝ старшина домъ порѹчи ми своѝ, и̂ стр҃сть прнмхъ ѡ̂ жены скверныа[5]), нѹд[л]ци мл съгрѣшити с нѣю, но Бх҃ Їл҃въ ѻ̂ц҃а моего и̂збави мл ѡ̂ пламени горѧщаго. в темьницю всаженъ быхъ и̂ бѣ҆нь бѣїхъ и̂ ѕкоренъ быхъ, и̂ да мл[6]) въ щедротѣ подьтемници хранителемь. не ѡ̂ставит бо Гк҃ боѧщих сл е̂го въ тмѣ ли, въ ѕзахъ и̂ли въ печалехъ и̂ли въ бѣдахъ. не бо акы чл҃къ стыдит сл Бх҃, не акы сн҃ъ чл҃ць боит сл, ни аки земленыѝ и̂знемагаѣ҆тъ и̂ли въ Фстѹпаѣ҆тъ[7]). въ всѣх же сих не врѣжаѣ҆тъ[8]), в различнах [sic!] скорбѣхъ ѕтѣшаѣ҆тъ и̂ присѣщаѣ҆тъ въ и̂скѹшенни дш҃евныҳ мыслей. въ д҃-ти и̂скѹшенни крѣпка мл показа, въ всѣх долъготрьпѣнниҳъ[9]) и̂ако велик Ѳ҃ал҃ъ[10]) е̂сть долготерпенїе. колькократы Сгѹптѧнькни претѧше см҃ртью[11]), на мѹкѹ да мл, възвращлше мл и̂ претѧше ми, и̂ не хотѧщю ми

Digitized by Google

съближит[н] сѧ мн[11]) с нею, глаше же ми: „да владѣеши мною и всемь моим, аще сн предаси мне и бѫдеши ми ако единъ властелинъ нщь“. азъ же поминахъ словеса щць моихъ и влазѧ в хлѣвинѫ молѧх сѧ Гви, постѧх сѧ з. лѣ[т] тѣхъ [н] ѩвлѧх сѧ Єгуптѧнинѫ аки в пещи[13]) пребыѣваи; ако иже Бг рад[и] постат сѧ, лицю блгдть приѣмлют. и аще то[14]) щидѧше, то вина не пыѩх, и на трї дни взимах ѵрокыї и даѩхъ ницимъ и болѧщим, ѵтреюи къ Гви плакахъ сѧ Мемѳфиа рад[и] Єгуптѧныны, ако sѣло беспрестани насилѧше ми и насилѧше[15]) м[и][15]), ноцью влажѧше къ мнѣ навежению дѣлѧ, ако чад[а] мѫжеска поля[16]) не бѣше ѵ неи, да мена хотѧщи имети аки сна. и помо[ли]х сѧ Гви и роди щтрочице. въ ѣликож[е] врѣмѧ люблѧше мѧ аки сна, азъ не разѵмѣх, послеже на блѫжениѣ мѧ понѫди, и разѵмѣвъ щпечалих сѧ до смрти. izлезъши ѣи придох в сѧ, плакахъ с[ѧ] за ню дни многы и разѵмѣхъ лѫкавьство еи и прелесть, и глхъ к неи словеса Вышнего, да гли[17]) щбратит сѧ щ мыісли своеи пагѫбныїи. колькратьї акы къ стмѫ моуж[ѫ] словесьї льстѧше ми сѧ и с проказньствомь реч[ї]ю хвалѧщи смыслъ мои пред мѫжемь еи, мыіслящи щсобь запати,[18]) славлѧше мѧ аки мѫдра ѩвѣ, и щтаи глаше ми: „не бои сѧ мѫжа моего, ѩлъ бо ѣсть вѣрѫ щ мѫдрости твоеи. да аще и кто емѫ и речет щ нлю, не имет вѣры“. щ семь всемь на земли лежах молѧ сѧ Гви въ врѣтищи, да мѧ избавить щ Єгуптѧныни. и ако не ѵспе ничтож[е], паки словом ѵвѣтнымъ влазѧше къ мнѣ, навыкнѫти хотѧщи слово Гне и глаше ми: „аще хощеш[и]. да щвергѫ сѧ кѫмиръ, то бѫди съ мною. и Єгуптѧнина ѵвѣрѫ Петефриа щстѫпити кѫмиръ, по законѫ Бг твоего ходѧщи“. глхъ же к неи: „Ммемфрие, гже моя, не в нечстоте хощеть[19]) бощихъ сѧ его ни прелюбодеющихъ блговолит Гь“.[20]) множайши хотѧщи[21]) прилагах алчьбѫ и мтвѫ, да мѧ избакить Гь щ неа. паки в дрѫгоє врѣмѧ глаше ми: „аще не хощеши прелюбы сътворити, то азъ ѵморю Єгѫптѧнина и тако в законъ поимѫ тѧ мѫжемь“. азъ же ѣже[22]) слышахъ то, раздрлх скитѫ своюи и рѣхъ: „жено, ѵбои сѧ Га и не сътвори дѣла того неприлзненаго, да не погыбнеши, ако и азъ повѣмь мысль твою бе[сче]ствиа твоего всемь“. ѵбоявсисѧ [sic!] ѵбо щна моли ми сѧ, да никомѫ же поведат[и] злобьї еа, и излезе ѵтешивши мѧ дарьї и пѫщающи ми щ всякого вкѫса снвъ чческыхъ. и ѣдиною пѫсти ми ѩдь щтравою растворенѫ. и ѣ[гда]же и принде скопець несыи ми то, и мнѣ щкри Бѫ: възрѣвъ видехъ страшна моуж[а] придающа ми с' солїломъ ножь, и разѵмѣх, ако растворенїе[23]) с прелестию ѣсть. излезьшю ѣмѫ и плакахъ сѧ, ни того ни

Digitized by Google

йного не вкѵснѫѣ ѿ ѽди ѥ̑ѧ. по ѥ̑диномь ж[ѥ] дйї пришедши къ мнѣ рек[ѥ]: „что неси[24]) ѽлъ ѿ ѽди?“ рехъ гѯи своей̑: „что ѵмысли на мѧ взять животъ мой̑ бес правдьі, понеж[ѥ] присла ми брашно наполнивши ѽда сѧ̑ртнаго? да како гл̑а, ѩко приближиѫ сѧ[25]) къ кѵмиромъ, но Гѯ̑ѧ боѵди?[26]) йнѣ ѵбо разѵмей̑, ѩко Бѫ̑ ѡ̑ц̑а моего анг̑мъ ѿкрьі ми злобѵ твою. йнѣ схраниѫ[27]) на ѳбличенїе̑ твое̑, да некли видевши[28]) покаѥши сѧ. но да ѵвеси, ѩко к мьісле[29]) Бѫ̑ чтоѵщимъ не ѵспее̑ть злоба невѣрныхъ“ — вземь пред нею ѿ неѣ й ѩсти начахъ рѣкъ: „Бѫ̑ ѡ̑ц̑ь моихъ и анг̑лъ Аврамль бѵди съ мною!“ ѡ̑нлж[ѥ] падъ [на] лици своем̑ъ пред ногама моима й късплака сѧ. й въздохнѵвъ й въздвигъ ю̑ й ѵтешихъ. й ѡ̑бѣцл ми сѧ не ткорит[и] по сем бе[с]честнаго сего. ѥ̑ще ж[ѥ] ср̑дце ѥ̑ѧ пребываше в блѵженїй̑ и стонющи ѡ̑немагаше. видев же ю̑ Ѥ̑гуптанїнъ реч[ѥ] к ней̑: „что спад[ѥ] лице твое̑?“[30]) „болѣзнью̑ ср̑дчною̑ азъ болю, къздыханїе дх̑а моего ѡ̑бдержить мѧ.“ й й[с]ц̑кли ю̑ ѿ болезни. тогда въскочи ко мнѣ ѥ̑ще вне сѣщю мѵжю ѥ̑ѧ й реч[ѥ] ми: „ѵдавлю с[ѧ] любо съ стѣне свѣргѵ сѧ сама, аще не бѵдеши съ мною!“ разѵмѣвъ, ѩко дх̑ъ вражий насилѧеть ей̑[31]): „почто матеши сѧ й мѵтиши въ грѣсехъ ѡ̑слепляю̑щи с[ѧ]? помани, аще сѧ погѵбиши сама, то жснѣ женима мѵжа твоего рѣквющи погѵбить чада твоѧ, й згѵбиши памят твою ѿ земля“. й реч[ѥ] къ мнѣ: „се вижю, ѩко любиши мѧ. да довол ѥ̑сть ми ѵже, ѩко печеши с[ѧ] животомъ моимъ й чады моимы, да имамъ надежѵ приати мьісль свою̑.“ й не разѵмѣша, ѩко Гѧ ради моего гл̑ахъ тако[32]) ѡ̑неѣ дѣлѧ. аще кто въ сѧ̑рть въпадеть помышленїѧ вражиѧ й томѵ поработитсѧ аки ѡ̑на, аще й до[бро] что слышит, на грѣхъ ѥ̑ мнѣ ѡ̑бращаѥть, на мысль вражью̑. гл̑ю ѵбо вамъ, чада моѧ, час бѧше ѩко ѕ̑-й̑; ѥгда йзлезе ѿ мене, приклонивъ колен[и] въсь дн̑ь й всю ноць съвъкѵпивъ къ ѵтрѵ въсклониХ сѧ плача йзбавити сѧ ѿ Ѥ̑гуптаныни. послѣднеѥ̑ ѩтъ мѧ за свитѵ с нѵжею влекѵщи мѧ на съвъкѵпленїе̑. й ѥ̑же видѣхъ, ѩко нейстови сѧ держить свиты моѧ, азъ же нагъ йзбегохъ. ѡ̑на же ѡ̑клевета мѧ, й всади мѧ в темницю в дѵмѵ [зам. домѵ] своем Ѥ̑гуптан[и]нъ, й потом бивъ мѧ пѵсти мѧ в темницю фарао̑ню. ѥгда бьіх въ ѵзе, Ѥ̑гуптанъіни бѣлѧше [sic! зам. болѧше] ѿ печали й послѵшаше мене, како хѣлѧхъ Гѧ к темнѣ мѣсте й в тисѣ гласѣ радуѧ сѧ славѧХ Бѫ̑, токмо ѩко ѡ̑болганием йзбыхъ Ѥ̑гуптанын[и]. многажды й пѵщаше мѧ[33]) ко мнѣ гл̑ати: „йзволи скончат[и] волю мою, раздрешю тѧ ѿ ѵзъ й збавлю тѧ ѿ тмьі“. ни поне в помысле преклонихъ сѧ к ней̑; любить бо Бѫ̑ паче в ровѣ темне постящаго в смысле,

Digitized by Google

неже в полатахъ цр҃ьскахъ [sic!] питающаго с[а] въ блаженій. а въ смыслѣ хода пріемлет славу; и вѣсть Вышній: ꙗк[о] же имъ есть на оспѣхъ. дѣетъ ѣмоу Бг҃ також[е] ꙗко мнѣ. колькраты и болѧщи приход[а]ше къ мнѣ ѡтаи, послоушла са глас[а] моего молѧщю ми са; разоумѣхъ же азъ стоѧніе ѣа [и] омолчах. егда бо кѣ въ домоу ѣа, ѡбнажаше мышци свои и перси и лысты, да быхъ палъ к неи, зѣло бо бѧше красна, пачеж[е] оукрашающи с[а] на прелесть мнѣ; и Гс҃ съхрани ма ѡ начинанїа ѣа. видите ли, чада моа, колко сътвараѥт терпение и мт҃ва с постомъ.

„Й выї аще в помыслѣ[34]) и в чистот[е] живет[е], в терпении и въ ницете ср҃дцьнеи, то Гс҃ пребоудет в вась;[35]) възлюбилъ есть моудрость, да йдеж[е] живеть Вышний, то аще кто впадеть в завистъ[36]) ил[и] в клевет[оу] йли в тмоу, Бг҃ в нем же живы смыслъ рад[и] не токмо зла йзбавит, но йзнесет и прославит его акы мене. всѧкъ бо чл҃къ йли в делѣ йли въ словеси ил[и] в мысле съгрѣшить сведеть[37]) брат[ї]а моеа,[38]) како възлюби ма ѡц҃ь мои, и не възнесох са въ оме своем, а и детьскъ сыи имѣяхъ бии страх, вѣдехъ бо, ꙗко все прейдет, и смирѧх са самъ и чтѧхъ брат[ї]ю мою и страх[а] йхъ дѣла молчахъ продаем, не поведат[и] Йзманлътомъ рода моего, ꙗко сн҃ъ есмь Їаковль, моуж[а] велика и сїлна. и вы обо имент[е] въ всѣхъ дѣлех ншних[39]) пред ѡчима бии страх и чтете брат[ь]ю вашю. всѧкъ творѧи законъ бии възлюбленъ боудет ѡ него. пришед оубо къ Индоколпьїты[40]) съ Йзмантены [sic!] въпрашахоу ма, и азъ гл҃ахъ: „рабъ имъ есмь ѡ домоу“, да не срамлю брат[ь]а моеи. и реч[е] ми старейши их: „неси[41]) рабъ, но[42]) ѡбразъ твои ꙗвлѧет ѡ тобѣ“. претяше мї смр҃тью, азъ же гл҃ахъ, ꙗко рабъ есмь их. ꙗко прийдохом къ Єгупетет [sic!], ѡ мнѣ сварѧхоу са, кто преж[е] дасть злат[о] и поимет ма. тѣмже вса ми йзволиша быти ми[43]) въ Єгупте и кпца рохла их, дондеж[е] възвратят са носѧщи кплю. и Гс҃ дасть ми блг҃дть пред ѡчима кпцю и порѧчи ми домъ свои, и бѧски его Гс҃ рокою моею и йсполни сребром и златомъ. и пребых и него мц҃и г҃. и дн҃ей е҃. в то врем[а] прид[е] Мемфиій[44]) отворивши са Петефрийнаа[45]) съ славою многою и възложи на ма ѡчи свои, ꙗко повѣдали бѧх[оу] ѥи скопци ѡ мнѣ. и гл҃а моужю своемоу ѡ коупци, ꙗк[о] ѡбогателъ есть роукою ѡног[о] жидовина некоего. „гл҃ть же, ꙗко татбою окрали сѧть ѡ земла Хнаѡнѧ. нѣнѣ обо створи ѡ мнѣ[46]) сдъ, поим ѡтрока в домъ свои и блг҃скить та жидовьскыи Бг҃, ꙗко блг҃дть нс҃наа есть на нем.“ Петефрїиж[е] вѣро[ва]въ словесемъ еа повеле прити кпцю и рече ѥмоу: „что слышю

ѡ тобѣ, ꙗко ѕкрадаѧ дша ѿ Ханаѡнъ в работѹ продаѣши?“ паде ѕбо на лици своемѹ кѹпець молѧ сѧ гл҃ѧ: „молю ти с[ѧ], гн҃и, не вед[ѣ] еже гл҃ши“. ѡнь же реч[е] емѹ: „да како ѥсть ѹ тебе ѡтрокъ жид[о]винъ?“ и реч[е] Измантѧнинъ: „ѡставиша и ѕ мене, дондеж[е] възвратѧт сѧ.“ и не нѧли[47]) емѹ вѣрьи, но повеле нага бити ѥго. пребывающю же емѹ в тѣхъ словесѣхъ реч[е] Петедрии: „да ѡвещаѣть ѕноша!“ и въведенъ и поклонивъ сѧ старишїне мнишескѹ,[48]) трет[и]и бо бѧше ѕ ц҃рѧ саном[49]) Фараѡна[59]) всеми скопцы, имыи жены и женимьїѧ чада. и ѡведе мѧ ѿ него и реч[е]: „рабъ ли ес[и] ил[и] свобод?“ и рѣхъ: „рабъ“.[51]) „чии?“[52]) „Измалтескъ“. ѡнь же реч[е]: „какъ ѥси имъ рабъ?“ и азъ ѡвѣщахъ, ꙗко ѿ земля Ханаѡня искѹпиша мѧ. гл҃а же мнѣ: „лжеши“. сволкъша мѧ и повеле бити мѧ. Мамфии[53]) же зрѧ дверцами, ѥгда мѧ бїахѹ и пѹсти к мѹжю гл҃ци: „бесправенъ соудъ, ꙗко ѕкраденѹ свободѹ мѹчиши [аки] съгрѣшивша“. ꙗко не измениҳ словесъ бѣемъ, повелѣ хранити ныи, дондеже прид[ѣ]ть гл҃ѣ Фрок[а]. и жена гл҃а к немѹ: „почто ѡскорбьлѧѣши пленника и бл҃городна ѡтрока, ѥгож[е] паче бы имет[и] в покои и слѹжити тобѣ?“ хотѧше бо мене зрѣти в похот грѣха.[54]) и не разѹмѣҳ всего того. ѡнь ж[е] рече къ Мемьфии: „нѣс[ть] Ѥгѵптѧном Фнимат[и] преж[е] ѕказанїѧ чюжаго“. се же рече ѡ кѹпци. „ѡтрокъ ж[е][55]) превоудет въ ѕзници“. по к҃-тѹ же [д҃-]тии[56]) дѣхъ и придеша же Измалтѧни и слышавше, ꙗко Ꙗковъ ѡц҃ь мои тѹжит по мнѣ: „что ꙗко гл҃а ѡ себѣ, ꙗко рабъ ѥсмь? и се разѹмѣхом, ꙗко мѹжа[57]) вѣлика в земли Ханаѡни, и скорбит ѡ тобѣ ѻц҃ь твои въ власѧници“. зело хотѣҳ плакати и ѕдержахъ с[ѧ], да не осрамлю брат[ь]и моеи, и рѣх: „азъ рабъ ѥсмь“. тогда скѣцаше с[ѧ] продати мѧ, да сѧ не ѡбращѹ в рѹкїи[58]) иҳъ, боѩхоу бо сѧ Ꙗкова, да не сътворитъ на них ѡбмыстьѧ бедна, слышахѹ бо, ꙗко велик ѥсть пред Гм҃ь и чл҃кьї. тогда гл҃а кѹпець к нимь: „издержїт[ѣ] мѧ ѿ сюдѹ [зам. сѕдѹ] Петефриина!“ пришедша ѕбо ноужахѹ мѧ гл҃ци: „рци, ꙗко на сребре прода[н] ѥси намъ и ѡнъ ѡпѹстить ныи“. възвестить[59]) Мемьфии мѹжю своемѹ, да мѧ кѹпѧть, слышю бо,[60]) ꙗко продаютъ мѧ[61]). и пѹсти ѥмѹҳъ къ Измалтѧномъ просѧща мене на проданїѥ. призвавъ же старѣишина сокачиѧмъ и Измалтьї прошаше мене на проданиѣ, и не хотевъ Фнде скопець просваривъ сѧ с нимь. гл҃а же госпож[и] своеи: „мнози цѣны просѧт на ѡтроци“. ѡна же поѹсти иног[о] скопца гл҃ци: „аще и двою ств златиць просѧт, блюди сѧ, не цадї злат[а], точию кѹпивъ приведи раба“.[21]) и давъ им п҃. златиць, и „р҃. — реч[е] Ѥгѵптѧныни — дал ѥсмь на немь“. и ведеи и азъ ѕмол-

Digitized by Google

чахъ, да не бѣ҆ѣнъ боудет ємноухъ. видите ли, чада моѝ, колико стерпехъ, да не срамлю҆ братьѧ моеѧ. да вы҃ зблюдит[е][63]) дрѹгъ дрѹга и҆ в долготерпенїи скрывайте и҆ныхъ[64]) съгрѣшенныѧ, веселить бо бг҃ѣ ѡ єдиномыслѣ брат[ь]ѧ и҆ въ ѹвѣтне ср҃дци бл҃говолѧщи в любви.

„И҆ єгда прииждоша брат[ь]ѧ моѝ въ Єгупет, ꙗко и҆ сами ведет[е], ꙗко възврат[и]хъ сребро их и҆ не ѹкорих и҆хъ, но ѹтеших и҆хъ. и҆ по см҃рти Ї҆ѧковли паче възлюбих ѧ҆ и҆ всѧ ꙗж[е] повел[е] и҆ съ и҆збытком сътворих. не ѡ҆ставих бо их печалном пребыти ни до хоудыѧ вины. єже бо бѧше в рѹце моеи҆, тѣмь дахъ, сѝве и҆хъ и҆ сѝве и҆ сѝвчи мои҆ ꙗки раби им, дш҃а и҆хъ — дш҃а моѝ, всѧ болѣзнь их — болѣзнь[65]) моѝ, и҆ всѧкаѧ стр҃сть их болѣзнь мнѣ, свѣт и҆хъ — свѣт мои҆. не възнесохъ себе в них презорьствомъ земьскыѝ дѣлѧ славы моеѧ, но бѣх в них ꙗко хѹдеи҆ их кто. аще ѹбо и҆ вы҃ ходит[е] в заповѣдех Гн҃их, чада моѝ, възнесет вы҃ с҆де и҆ бл҃скить вы҃ въ благы҃хъ въ вѣкы҃. и҆ аще въсхощеть вы҃ зло сътвори[ти] вамъ, вы добротворенияѧ молите с[ѧ] зань и҆ ѡ всѧкого зла и҆збавит вы.[66]) се бо видит[е], ꙗко терпенияѧ рад[и] и҆ дщерь господеи҆ моих поѧхъ собѣ жене Єнефѳ, и҆ р҃. талантъ злат[а] дано ми с нею, и҆ Гѣ ны҃ѧ[67]) подъ властию҆[68]) сътвори, и҆ доброте[69]) же ми предасть ꙗки цвѣтець паче красных Ї҆ѯлвъ, и҆ сохрани мѧ до старости в силе и҆ в доброте, ꙗко подобень всемь[70]) Ї҆ѧковѹ.

„Слышите и҆ се, чад[а] моѝ, єж[е] видехъ сонъ, сказаю҆ вамъ и҆ се. вї҃. єлени пасѧшта[71]) [sic!] се и҆ д҃. их рассїпаше с[ѧ] въ всю землю. також[е] и҆ трие видех, ꙗко ѡ Ї҆ѹды роди сѧ дв҃цѧ и҆мѣюще ѻдежю вѹсиньнѹ, и҆з нея же и҆зыде агнець непорочень, [и] ѡ левѹю ег҃о ꙗко левъ, и҆ вси звериє ѹстремлѧхѹ сѧ нань, и҆ ѡ҆долє и҆мъ агнець и҆ погѹби ѧ҆ в попраниє. и҆ радѹвахъ[ѕ] сѧ ѡ҆ нѣмь вси а҆ггли и҆ чл҃вци и҆ всѧ землѧ. сиж[е] свѣдоут сѧ въ врѣмѧ своє. радѹвахѹ сѧ ѡ҆ нем в последнѧѧ дн҃и. вы же ѹбо, чада моѝ, съхранит[е] заповед[и] Гн҃ѧ и҆ чтите Ї҆ѹдѹ и҆ Левгию҆, ꙗко ѡ тою҆ вамъ възѣдеть агнець бн҃ѝ и҆ бл҃гдтью҆ спсаѧ ꙗзыкы҃ всѧ [и҆] Ї҆ѳлѧ, и҆ цр҃ство бо ег҃о цр҃ство вѣчноє и҆ еже не пройдет, а моє цр҃ство скончаѣть с[ѧ] в вас, аки ѳвощю хранилиїца по выѝманию҆ не ꙗвит сѧ.*)

„Вѣдѣ, чад[а], ꙗко по кончине моеи҆ Єгуптян[е] ѡ҆печалѧть васъ, но бг҃ѣ сътворит вамъ ѡ҆пѹщениє и҆ введет вы҃ въ ѡ҆бѣщанїѣ

*) Далї пропускаємо 44 рядки палейної вставки — виклад сну Йосифового на Ісуса Христа, Богородицю і 12 апостолів.

Digitized by Google

ѡ҃цѣ вашихъ. но ѩзнесете кости моѧ с собою таме, ꙗко ѩзнесеномъ костем тамо Гс҃ъ въ свѣт[72]) боудетъ с вама, а крагъ въ тмѣ боудет съ Єгуптѧнꙑї. Ѝ Зелфѳ мт҃рь своѭ ѩзнесете ѝ близъ Ѥалꙗї при гостинници, близь Рахилинѣ положит[є] ю҃." ѝ се рекъ Ѝѡсифъ простеръ нозѣ свои на ѡдре ѝ ѳспе сномъ вѣчным. ѝ плака сѧ ѥго весь Ѝїль ѝ весь Єгупет плачемь великим, съ Єгуптѧнꙑї бо акы ѳдъ страдаше. добро творѧше въ всѧком дѣлѣ ѝ въ свѣт[ѣ] ѝ къ строи предстоѧ. Ѝѡсиф сн҃ъ Їѡковль м҃. сн҃ъ Рахилинъ а҃. житъ лѣт рї҃.

[1]) Дод ѝ братїа моѧ [2]) дод. гд҃ы [3]) vac. [4]) Гс҃ [5]) скврепый [6]) дод. Гс҃ [7]) Ѿстѣпати [8]) накѣжавть [9]) долготерпѧх [10]) Ѿдъ [11]) дод. колькраты [12]) vac. [13]) пиши [14]) тъ [15]) vac. [16]) понеже, var. полаже [17]) некли [18]) дод. мѧ [19]) Гс҃ [20]) дод. ѡна же реч[є] [21]) дод. совершити мысль свою, азъ ж[є] [22]) єгда [23]) дод. то [24]) что се, ꙗко нѣси [25]) не приближю сѧ [26]) ѳбдѳ [27]) дод. ю҃ [28]) дод. ю҃ [29]) смыслѣ [30]) дод. ѡна же рече: [31]) ѝ рѣх [32]) дод. а не [33]) vac. [34]) смыслѣ [35]) дод. ꙗко [36]) дод. или в работоу [37]) свѣдите [38]) моѧ [39]) вашихъ [40]) Индоколгыты, var. Нидѳколипити [41]) дод. ти [42]) ꙗко и [43]) vac. [44]) Ѩмемфїа, var. Деземфинъ [45]) var. Метедрина [46]) немь [47]) нѧ [48]) ємнишескѳ [49]) дод. оу҃ [50]) дод. владѣꙗ [51]) дод. и реч[є]: [52]) дод. и рѣх [53]) Мемфїи [54]) vac. [55]) дод. да [56]) ти по х҃. [57]) дод. сн҃ъ [58]) роукѳ [59]) възвѣсти же [60]) дод. реч[є] [61]) и [62]) ѡ҃трока [63]) възлюбите [64]) оуныхъ [65]) печаль [66]) дод. Гс҃ [67]) Гсномъ [68]) подвласты [69]) добротоу [70]) дод. бых [71]) пасѧшаста [72]) свѣтѣ.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 213—225.

12. Завѣт Ѥеньꙗминовъ ѻ помысле чс҃томъ.

Ѣписанїе[1]) словес Ѥеньꙗминовъ, ѥже предасть сн҃омъ своим. жит лѣтъ ркѣ҃. цѣловъвъ [sic!] ꙗ рече[є]: „азъ Ѥеньꙗминъ, старость ѡцѣю моѥмоу Ѩковѳ, ѝ бѣхъ ѳней всеи братиѧ моеѧ. ꙗкоже тако ѝ дѣдъ нш҃ь Ѩврамъ роди сѧ[2]) р҃. лѣт ємѳ сѳцю.[3]) ѝ понеже Рахиль ѳмре раждающи мѧ, млѣка не ѩмѣхъ, Ѥалѳ оубо робѳ ею ссахъ. Рахиль ѳбо ѩти наш[а] Ѳнележ[є] роди Ѝѡсифа, вї҃. лѣт неплод[и] бѣ. но ѝ помоли сѧ Гв҃и с подтиранїѥмь[4]) вї҃. дн҃и, заченьши роди мѧ. ѕѣло бо ѡцѣ нш҃ь любляше Рахиль, молѧше с[ѧ] два сн҃а ѩмѣти Ѳ него. да того ради нареч[є]нъ бꙑхъ сн҃ъ дн҃и, єж[є] єсть Ѥеньꙗмин. єгда внидохом къ Єгупетъ, позна мѧ Ѝѡсифъ брат мои ѝ гл҃а ми: „что рѣша ѡцѣю моѥмѳ, єгда мѧ продаша?" ѝ рѣх ємѳ, ꙗко помазаше котыгѳ твою кро[вию] ѝ пѳстивше ю҃ ѝ рѣша: „познай, се же котыга сн҃а твоѥго ѥсть." ѝ реч[є] ми: „ѥ҃й, брат[є], єгда поꙗша мѧ Ѩзмалтѧнѣ, ѥдинъ Ѳ нихъ съвлекъ котыгѳ дасть ми препоꙗсанїе. възбивъ мѧ реч[є]: потци! и єгда пойде, скрыти котыгѳ мою хотѣ, срет[є] ѝ лѣвъ ѝ ѳмори ѝ. ѝ тако дрѳжин[а] ѥго ѳбокꙑвши с[ѧ]

Digitized by Google

продаше мѧ їнемъ". тѣм же, чада моѧ възлюбленаѧ, любит[є] Гⷭ҃ Бⷭ҃ їбеснаго и схраните заповѣди є[г], подражающи блⷭ҃таго и прⷭ҃дѣнаго моу҃ж[а] Иѡ҃сифа брат[а] моѥго [sic!], и да бѹдет мысль ваша въ бл҃гое. ѩкоже мене видесте, також[є] и вы живит[є]: боите с[ѧ] Бⷭ҃ и любит[є] брат брат[а]. аще дⷭ҃и вражии въ всѧко лѹкавъство[5]) їспросѧт васъ, и не їмаєт ѡ҃власти всѧка непрїѧзнѣна печаль. аки Иѡ҃сифа брат[а] моѥго колко чл҃къ хотѧше бити, и Бⷭ҃ покры є҃го. їж[є] боѧї сѧ Бⷭ҃ и любѧї брат[а] своѥго, то не имать страховат[и] сѧ ничтож[є], аще и множество золъ и часто не[6]) дадѧт, не бспеют; то ни зверем можеть ѡ҃владанъ быти, понеж[є] помагаѥть ємѹ ѥ҃же къ Боу҃, юже їме к братѹ своѥмѹ любовъ. моли бо сѧ ѡ҃цю нш҃ємѹ Иѡ҃сифъ гл҃ѧ: „чⷭ҃тыи ѡ҃чє мои Їѧкове, моли сѧ ѡ҃ сн҃ѣхъ своих къ Гⷭ҃ѹ, да не вменить їмъ Гⷭ҃ грѣха, ѥ҃же бо зло помыслиша ѡ҃ мнѣ." и тако велиимъ глⷭ҃мъ възглас[и] Їѧковъ рⷣкыї: „О҃ чад[о] бл҃гоє, прѣ҃долева-ѥ҃ши мⷭ҃рдиѥмь Їѧковѹ ѡ҃цю своѥмѹ". приимыї и за два час[а] лобзаше гл҃ѧ: „да збоу҃дет сѧ на тобѣ прⷭ҃рочество чл҃че ѡ҃ агньци биї҃ и ѡ҃ сп҃се мирѹ, ѩко в[с]скверныї҃ за скверныї҃ преданъ бѹдет и безгрѣшныї҃ за нечⷭ҃тивыѧ ѹмрет въ крови завѣта за сп҃сенїе ѩзыкъ и Їл҃м. тъ разорит врага и ѹгодника є҃го". видите ли, чад[а] моѧ, бл҃жена ѡ҃ного мѹжа Иѡ҃сифа кончанїе дн҃ємь. подражайте ѹбо доброѹмьє є҃го и мⷭ҃рднє є҃го, да и вы вѣнца славныї҃а прїимет[є]. бл҃гыи чл҃къ не їмать[7]) ѡ҃ка темна, но милѹѥ҃ть всѧ, аще и грѣшници сѧть; аще ж[є] и мыслать нань зле, то тъ бл҃готворѧ ѡ҃долеет злѹ, но и покрываѥ҃мь ѥ҃сть ѡ҃ Бⷭ҃ бл҃готворенїѧ є҃го рад[и]. праведныї҃а же любит[є] аки дш҃ю свою; аще кто прославит сѧ, то не завидит[є] ємѹ; аще бо кто ѡ҃бг҃о҃гѣеть [sic!], то не ревнѹѥ҃ть[8]); аще кто ѥ҃сть храборъ, то хвалить[9]); смыслѣнаго[10]– вѣрою [sic! зам. вѣрою] то хвалит[є][19]), и нищаго помилѹѥ҃ть[11]), с болѧщим болит[є], брат[ї҆]ю любит[є], родитель не забыѵаѥ҃ть[12]), Бⷭ҃ възносит[є], їмеющемѹ страх биї҃ помагает[є][13]), невѣдѧщемѹ Вышнего накажет[є] и ѡ҃вращайте ѡ҃ неправеднаго поути є҃го, с любѧщими Бⷭ҃ чт[и]те, не чтѹщаго Вышнаго моля не възвращает[є], и їмеющаго блⷭ҃дать и блⷭ҃таго дх҃а любит[є] аки дѹшю свою. аще їмает[є] блⷭ҃ъ смыслъ, то и лѹкавиї҃ члѣци мирѣни боу҃дѹт с вами и блѹдници ѕѣмниша с[ѧ][14]) васъ възвратѧть с[ѧ] на бл҃гоє, хиціници не точию ѡ҃станѹть с[ѧ] граблениѧ, то[15]) и ѡ҃їманоє ѡ҃дадѧть печалным. аще боу҃дет[є] добро творѧще, то и нечⷭ҃тиї҃ дⷭ҃и пробегнѹть васъ, и ти звериє и ѕбоѧт сѧ васъ. їдеже бо ѥ҃сть свѣт бл҃гых дѣлесъ въ ѹмѣ чл҃кѹ, тѹ и дⷭ҃и пробегнѹть[16]) непрїѧзненїи ѡ҃ него. аще бо злословит[є]

Digitized by Google

моужа[17]), никогда же вскорівши, и милвєть бо праведныи и корящаго и вмолчить, аще до дша вскорень боудет, и праведьний мтвв творя паче смиряєть с[я], имъ ж[е] паче свѣтлей авит ся Вышнемв. Тако вбо быс[ть] брать мой Йсифъ. мысль блгаго мжа нѣс[ть] в рцѣ прельсти дха кражьа, и англъ бо мирный править двшв его, не видит[18]) на прокѣженіе тлеющих ни низбираєть[19]) бгатества любовию похот[и], не веселить ся похотью, не опечалвєт ближняго, не насладить с[я] пиціами, не прельціаєт ся зрѣніем очію. Гъ бо есть часть его, добраа мысль ег[о] не пріємлет славы бесчестиа члчєска и вся льсти и лжи и свари и вражды не вѣсть, и[20]) Гъ бо в немъ живет и просвещаєть дшю его и радоуеть с[я] къ всемь въ всякое врѣмя. добрый вмъ не имаєть дв языкв, блсвныа и клатвы, и свара и лжи, и чсти, печали и радости, и молчаніа и матежа, и лицемриа и истинны, ницеты и бгатества, но єдино имаєть о всѣх, не на лице, но чиств мысль. не имаєть вида ни слышаниа свгвба, все бо, єже творит или глть или видить, вѣсть, яко Гъ навежаєть[21]) дшю его и очищаєть мысль его, якоже безъ зазора быти о Ба и чкъ. и вражье все дѣло свг[в]бо есть, не мѣть [зам. не имѣть] простоты. тог[о] ради, чада моа, бегайте злобы кражиа, яко мечь подаєть покаряющим ся емв. мець бо з-ми злобъ мти есть: первое начин[а]єть мысль о врага, есть же еж[е] ражаєть: а. зависть, в-є погыбель, г-є печаль, д. плененіе, е. безочество, s. матежь, з-є исказвєть[22]). того бо рад[и] Каинъ з-ми неправды проданъ быс[ть][23]): за р. лѣт єдиномв[24]) казнь поведаше[25]) Бъ; за кровъ Явела брат[а] своего за ѱ. лѣт Каинъ соудъ приймаше, а Ламехъ за о. седьмиць; яко до вѣка подобаще с[я] Каинв въ брат[а] ненавиденіи и въ вбой, тою же мкою осжаютъ с[я].

„И вы, чада моа, бегаите злобы, зависти и брат[о]ненавиденіа, но прилепляите с[я] въ бгости и вседно къ любви. и имей вмъ чсть в любви не взираєть на женв в похот[и], не имеет скверны въ дши и въ срдци своемь, яко почиваєт на таковѣмъ дхъ бжи. якож[е] бо слнцѣ не сквернить с[я] призираа на гнои и на калъ, но паче[26]) обое иссушаєть с[я] и огонить смрадъ, тако и чстый вмъ въ скверна земныхъ приклася ся паче строит ся, а самъ не сквернить ся. развмею и дѣломъ недобрым в васъ къ вждущемв о словесе Єноха праведнаго. съблюдет[е] вбо, чада моа, блоуженіа содомьска; аще л[и] — також[е] погыбнет[е] велми и ожените с[я] женами сверпами, и цтва нбснаго не боудет в васъ, яко скоро самъ възмет є. токмо нарокомъ в васъ

Digitized by Google

боудет храмъ бйй, славней боудеть паче перваго, вї. племенъ тѫ сберѫть с[а] [и] вси ѩзыїци, дондеж[е] Вышний послет бо спсенїе своє пресещенїемь єдиночадаго аки прркa. й книдѫть к первѫю црквъ, й тѫ Гѣ похоулень боудет й на древе възнесеть с[а]. й боудеть тогда завеса цркванаа раздрана на двоє. тогда придеть дхъ бйй на ѩзыїкы аки ѡгнь разливаа са, й йсшедъ ѡ люд[е]й боудеть преходяй ѡ земла на нбо. разѫмѣх бо все: иж[е] есть смирень на земли, той же ѕбо славенъ на нбси. єгда же ѕбо бѣ Йѡсифъ въ Єгупьте, желах видети ѡбразъ єго й красот[ѕ] лица єг[о], й млтва[ми] Ишкова ѡца моєго видех єго дньѭ бдя, також[е] есть всь ѡбразъ єго. видите ѕбо, чада моа, ако ѕже ѕмираю, сътворит[е] ѕбо йстинѫ й правдѫ кождо къ ближнемѫ своємѫ й сдъ къ твореній й вѣрѣ й законъ Гнь, й заповеди єго хранит[е], сем[ѕ] бо за все причастне ѕчю. й вы ѕбо продадите чадом вашимъ [в] причастиє вѣчноє. сиче [sic!] бо сътвори Ѩвраамъ й Йсак [и] Йаковъ тѣмь всѣм намъ причасти са [зам. причастиша] глще: „хранїт[е] заповед[и] бйа, донележе Ѿкрыет Гѣ спсенїе своє всемь странамъ“. тогда оузрит[е] Єнох[а], Ноа, Сима, Ѩвраама й Йсака й Йкова въстающе ѡдесноую к веселій. тогда и мы къстанемь кождо въ скїпетре своємь покланяюще с[а] црю нбсномѫ на земли ѩкльшю са въ ѡбразе члка смирена. и єлико вѣроваше ємѫ на земли, радовати са начнѫть с нимь. й єгда вси въстанѫть, ѡви к славѣ, ѡви къ бе[с]честиє ѡно хотѧщее быти въ превѣдѫщюю жизнь вѣчнюю вѣрѫємь й[27]) бесконечноую имамъ, ѡви прсно веселящю[28]) добрыхъ дѣлъ творите[29]), ѡви бес престани ѳскорьбляюци не токмо же, но й мѫчащоу[30]) иже зде быївшаа ѕгодникы скверне, покаати са не хотевшаа преже ѡ сдній[31]) ѡбежанїа й пришествиа. червь бо йхъ не кончаетъ са, реч[е] Хс, сдній йстина[32]), и ѡгнь йхъ не ѕгаснет. й сдитъ[33]) в первыхъ глю[34]), паче же ѩже к нимъ неправда, ако пришедшемѫ Боу въ плоти не вѣроваше. и тогда соудит по всемь странамь, єлико не вѣроваше но[35]) ѩвившю са на земли, й ѡбличит й ѩзбранныїмы ѿ стран Йїлм, ако ж[е] ѡбличи Исава в Мадїнѣх не вѣровавшихъ братѫ єго быти. блженїа радї [и] кѫмирослоужениа йщюще быша Боу, быша чада бйа въ части большиих са Ба. вы ѕбо аще хощете къ стни пред лицемь Гнимь, паки вселите с[а] с надежею въ ма, сберете с[а] къ Гоу всь Йїль й ктомѫ не нарѣкѫт са вълкъ й хищникъ за въсхыщенїе ваше, [но] дѣлатель Гнь даа пицю дѣлаюцимъ блгое.

„И въстанет бо въ послѣднаа врѣмена ѿ племени моєго мѫжь възлюблень Гмь й послѫшаа глас[а] єго й творя ѕгоднаа

Digitized by Google

волѧ ѥ҆го и҆ разумомъ новымъ и҆ просвѣщаѧ всѧ языкы̀ свѣтомъ разумныи҃мъ, вводѧ Ѝ҃ѧ въ спсенїѥ̀ и҆ въсхы̀щаѧ аки вълкъ ѿ нихъ и҆ да звѣрь ѩ҆зыкы̀ до скончанїа вѣкъ. боудет въ съборищи ѩ҆зы̀къ и҆ въ кн҃зихъ ихъ аки веселиѧ пѣсни въ ѵ҆стѣхъ всѣмъ къ ѩ҆мѧ нареченнаго, и҆ к писанииихъ сты̀хъ боудет вписаниѧ и҆ дѣло ѥ҆го и҆ слово ѥ҆го, и҆ боудеть ѩ҆збранъ Бж҃омъ до вѣка. и҆ ѿ тогѡ просвѣтит[ѥ] сѧ, аки Ѿц҃ь мои҆ Їаковъ гл҃ѧ: „тъ свѣршит ѿстанок племени моѥ҆го“.

Ѩко сконча словесa своѧ и҆ рѣч[ѥ]: „се ѵ҆бо, чад[а] моѧ, ѥ҆лико разумѣхъ, сказахъ камъ. се ѵ҆бо предаю̀ сѧ гробоу̀ и҆ заповѣдаю вы̀ї, чада моѧ, ѩ҆знесете кости [мо]и҆ ѩ҆зъ Ѥ҃гѵпта и҆ погрѣбѣте мѧ к Хевроне близъ ѿц҃ь монх“. и҆ се рѣкъ ѵ҆спе Веньѧминъ сн҃ъ Їаковль вї. жит лѣт ркѣ. въ старосте [sic!] добре, и҆ положиша и҆ к притворе. въ а҃-ѣ лѣт[о] въ ѩ҆сход сн҃къ Ї҃илѣвъ ѿ Ѥ҃гѵпта ти[36]) брат[ьа] ѩ҆хъ ѩ҆знесоша кости ѿц҃ь своих в рат[ы] ханаѡньскѵ̀ и҆ погрѣбоша к Хевроне при ногѵ̀ ѿц҃ь ѩ҆хъ. и҆ ти възвратиша с[ѧ] ѿ земль Ханаѡнѧ и҆ жиша въ Ѥ҃гѵпте до лѣи ѩ҆схода ихъ ѿ земль Ѥ҃гѵпетъскыи҃ѧ. и҆ Веньѧминъ сн҃ъ Їаковль вї. сн҃ъ Рахил[и]нъ в҃. жит лѣтъ ркѣ.

Вси[37]) же сн҃ове Їаковли скончаша сѧ въ Ѥ҃гѵпте давше завѣтъ сн҃мъ и҆ вн҃ѵкомъ своим єлико ѩ҆мѵ̀ть въ ср҃дцѩхъ своих, єлико разумѣхѵ̀ проповѣдѵ̀ще[38]): дх҃мь ст҃мъ движими прорѣкоша хотѧщаѧ быти[39]) въ крѣмѧ своѥ҆. та всѧ възвѣстиша и҆ рѣша ѩ҆мъ: „ѩ҆мѣйте надежю̀ доброу̀, ѩко хощет Вы̀шнии посетит[и] ницихъ в молчании, сътреть некрѣщаѧ ѥ҆го. сн҃ове же ваши аще ѿставѧт хотѧщаѧ быти, по лѣтѣх рассы̀плют сѧ в пагѵ̀бѵ̀ и҆ ѵ҆кориз҃н[40]) ѩ҆зыком“. Слышалъ ѥ҆си, жидовине, како тии҆ прорѣкоша вси сн҃ове Ї҃илеви по рѧд[ѵ̀] ѿ рж҃стве[41]) и҆ ѿ стр҃сти и҆ ѿ въскр҃сенїи и҆ ѿ възнесении ѥ҆го на нб҃са и҆ съшествии ст҃го Дх҃а на[42]) ап҃лы и҆ ѳ҆ събранїи новоѩ҆зычникъ в крѣ҆ и҆ ѿ Ѳкерженїи вашемъ и҆ ѿ распѧт[ї]и҆? О жид[о]вине, почто слышавъ бж҃ственаѧ приницанїа не клѣши сѧ? како ли не пристѵ̀пиши къ Влдц҃ѣ Хр҃ѡу с дерзновенїѥ̀мъ, да не бѵ̀деши крашно горкомѵ̀ адѵ̀ с преже бывшими Ююдеи҆? но аще симъ патриархомъ не вѣрѵ̀ѣши, ѩ҆мамъ ти предложити всѧ прр҃окы глаголавшаѧ по рѧдѵ̀.[43])

[1]) Написанїе [2]) роди сѧ ѡ҃ Ѩкраама [3]) дод. такоже и҆ азъ ѡ҃ Ѩкова р҃ лѣт Ѩковъ соущѵ̀ [4]) починѣем [5]) дод. печалное, var вражїе [6]) что нанъ [7]) пріимет [8]) ревнѵ̀йте [9]) хвалите и҆ [10–10]) vac. [11]) помилѵ̀йте [12]) закыванте [13]) помагаите [14]) ѡ҃соумѣвъша с[ѧ] [15]) но [16]) Ѿвѣгают [17]) дод. праведнаго [18]) ведет [19]) събираетъ [20]) ибо [21]) наважаетъ [22]) йсказѵ̀ [23]) преданъ бысть ѿ Бг҃а [24]) единоу̀ [25]) наведаше нанъ [26]) ѿбаче [27]) дод мѵ̀коу̀ [28]) веселящиа [29]) творителя [30]) моучащи [31]) Ѿсюдѵ̀ [32]) йстинныи [33]) дод Гѵ̀ [34]) Ѝлю [35])

Digitized by Google

конь [36]) vac. [37]) Відси до кінця vac. [38]) Солов. прекѣдоуще [39]) с'быти сѧ [40]) оукоро [41]) дод. его и ѡ кр̃щенїи [42]) дод. сты̃мъ [43]) дод. по преставленїи сйнъ Іаковль.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 225—232, а до кінцевого уступу із Порфірєва „Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ а событіяхъ по рукоп. Соловецкой библіотеки", стор. 193—194.

Першу вказівку про істнованє сего апокріфа находимо у Орігена в єго викладї книги Ісуса Навина. В грецьких індексах книг апокріфічних сей твір згадує ся під загальною назвою Πατριάρχαι; те саме бачимо і в словянських індексах гочинаючи тим, що знаходить ся в Сьвятославовім Сборнику з 1073 р пз. Богословца Ѳ словесъ, а кінчачи тим, що надруковані у нас. Припускають, що Заповіти написані були первісно по гебрейськи, хоча припущенє се мало правдоподібне з огляду на те, що автор їх без сумнїву був християнин. В усякім разї Оріген користував ся вже грецьким текстом апокріфа. На латинє ку мову переклав Заповіти в XIII в. Роберт єпіскоп Лїнкольнський. Грецький текст видав у-перве Ґрабе в збірцї Spicilegium Patrum et haereticorum saeculi I, Oxoniae 1699; відси передрукував їх Фабріцій у своїому Codex pseudepigraphus Veteris testamenti I, 519—748. Французький текст надрукував Мінь (Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 854—968). На церковнословянську мову Заповіти були перекладені дуже вчасно в Болгарії або Сербії і вийшли в склад Палеї, при чому їх розширено властивими палейними полемічними та екзегетичними вставками. В Палеях ми стрічаємо Заповіти в двох редакціях: в повній, такій, яка є в Крехівській Палеї і надрукована нами, і в скороченій, такій, яка находить ся в Ковельській Палеї в віденьській бібліотецї надв. Сей скорочений текст ми лишили на боцї; найстаршу єго форму, що находить ся в пергаменовім списку Палеї Олександро-Невської Лаври в Москві з XIV в., надрукував Тіхонравов у своїй збірці апокріфів I, 96—145; той же текст скороченої редакциї по списку Соловецької Палеї надрукував Порфірєв (Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библіот. ст. 158—194). Повнїй текст апокріфа з захованєм палейних вставок надрукував Тіхонравов op. cit. I, 146—232 по списку Палеї московської Синодальної бібліотеки з р. 1477, при чому текст порівнано з текстом вставленим у список слов. перекладу хронїки Йоана Малали з XV в., та переписаний зі старшого списка з р. 1261. Сей текст ми порівнали з нашим, користуючи ся декуди й варіантами зі списка Малали. В збірці Пипіна (Памятники старинной русской литературы III, 158—194)

Digitized by Google

надруковано два заповіти, Рувима і Симеона, також повної редакції, по списку Румянцівської Палеї. Аналіз змісту сего апокріфа подав Порфірєв у своїй книзі „Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ, Казань 1872“, стор. 256—284; в его збірці старозав. апокріфів по Соловецьким рукописам (стор. 59—67) бачимо пробу порівнати словянський текст Заповітів з грецьким і визначити словянські приставки. З латинської були Заповіти перекладені також на чеську мову, гл. E. Kozak, Bibliographische Übersicht der biblisch-apokryphen Litteratur bei den Slaven. Список рукописів, де знаходять ся иньші, доси ще не визискані списки церковнословянського тексту сего апокріфа, поданий в книзі Гарнака „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius“, Bd. I, 2 Hälfte, 915. Додати ще треба, що надрукована нами при кінці заповіту Вениямінового палейна приставка не находить ся при тексті повної редакції у Тіхонравова (I, 232), а натомісць властива в текстови скороченої редакції, хоч і тут в найстаршій, опублікованій Тіхонравовим формі (I, 145) вона значно коротша, ніж в пізнійших списках. Сю пізнійшу редакцию сего уступу опублікував Порфірєв по списку Соловецької Палеї (op. cit. 193—194); варіанти ей супроти нашого тексту ми виписали вище. Треба ще й те зазначити, що в короткій редакції Заповітів (в тім числі і в Ковельській Палеї) заповіт Йосифів стоїть на першім місці, перед Рувимовим.

Digitized by Google

XVI. Оповіданя про Мойсея.

А. Крехівська Палея стор. 366—500.

(Житье стго великого прока Мойсеа. сказаніе бытьіа его[1]). Іаковъ бо бывъ лѣт из. род[и] Левгиа. и по преставленіи сіновъ Іаковль начаша ражати мнози въ Иіли к наслѣд[і]є ихъ и в наслѣд[і]є завѣт[а] бііа еже къ Аврамѣ праіцю [и]х. а[2]) Левгий бывъ [3]— лѣт мд.[3]) род[и] Ярмиа, Гайдадъ, Хеврон[4]) и[5]— Каата. Каатъ ж[е] бывъ лѣт ѯ. род[и] Амврам[а][5]), Амврамъ ж[е] бывъ[6]— лѣт р.[6]) род[и] Арон[а] и Мариамъ и Мойсеа в лѣт[о] ра. къ пришествію Иіильскомѣ въ Єгупет. Мойсеи[7]— ж[е] быс[ть] з. Ѡ Аврамля колена, мти же ємѣ быс[ть] Ягавед дщи Левгина.

Въ единъ бо Ѡ днїи[7]) вид[е] Фараонъ црь сонь: седмцю ємѣ на столѣ црства его въ[8]) Єгупте[8]), въздвигъ ѡчи свои видѣ старца стоаща противоу ємѣ, а в рѣкѣ ємѣ скалвьі. и въсклад[е] въ единѣ скалвѣ всм старца єгупетскіа и всм велмож[а] его, а в дрѣгоую скалвѣ всм агнцм. и ѣбодив см црь и ѣрани заутра съзва всм рабы его[9]) и повѣд[а] им' сонъ, и ѣжасоша см люд[і]є страхом великым[10]). и реч[е] волхвъ Баламъ: „се въстанет зло въ Єгупте в последнаа дни“. и реч[е] црь: „что боудет, скажи намъ?“ и реч[е] Баламъ въліхвъ къ цроу: „ѡтроча родить с[м] въ Иіли и растворит[11]) все црство єгупетскоѣ. вѣдаа боуд[и], црѣ, да напиши в законе єгупетском, да ѣбьют[12]) всмко ѡтроча, иж[е][13]) родит см в жидех“.[13]) и призва црь[15]) бабьі жидовьскіа и повеле имъ ѣбивати млад[е]нца, а дрѣгыа вметати в рѣкѣ. бабы же ѣбоивши см Бга и не створиша тако, ако ж[е] повеле имъ црь єгупетскіи Фараонъ[16]). да[17]— того рад[и] ѣзволи Бгъ, да не токмо єдинех Єгуптм възврати въ Єгупетъ, что

Digitized by Google

ж[е] не бышa сътворили ѣдини си, но акы враждꙋ сплетаѭ имъ
Вѣдка на wбѣтованноѥ въводит[17]). жены же жид[о]вскыѩ исхо-
жахꙋ[18]) на поле и ражах[ꙋ],[19]) анг҃лъ же бжіи искаваx[ꙋ][20]) дет[и]
и повиваxꙋ и вкладаx[ꙋ] въ wбѣ рꙋцѣ имъ два камени: изъ
единого ссахꙋ млек[о],[21]) а изъ дрꙋгаго медъ. и вхожахꙋ Єгипь-
т[е]не на поле искати[22]) их, и пове[ле]ниемъ бжіимъ wверзше сѧ
земла и приимаше ѩ. wниже идаxꙋ по плꙋги и по рала своѩ, не
можахꙋ wбрѣсти, ꙗко Бг҃ храняше ѩ. възростъша на поли прихо-
жахꙋ тмами в домы своѩ, и ꙁмножиша с[ѧ] людиѥ жидовъ-
стиѭ[23]) и рас'силе паче[24]– Єгиптѧнъ. цр҃ь же єгипетьскыѩ Фара-
wнъ не любляше, ꙗко множит сѧ Иг҃ль[24]).

Мꙋжь же бѣ въ Иг҃ли именимь [sic!] Имрамъ, а поѩ женꙋ себѣ
Иѕавед[25]), родъную свою, и роди дщерь и нареч[е] има ѥѩ Мари-
амъ[26]); въ дни во тыѩ почаше насилати[27]) сн҃ове Хамове [и] wзло-
блати сны[28]) Изл҃вы. Имврамъ[29]) ж[е][29]) зачат роди сн҃ъ и нареч[е]
има ѥмꙋ Ирон҃ъ; въ дни бо тыѩ начать Фараwнъ проливати кровъ
на землю wтрочат, а дрꙋгыѩхъ вметати въ рекꙋ. тогда Флѣчиша
сѧ моуж[и][30]) W женъ своихъ, и Флоучи же сѧ и Имврамъ W женъı
своѣѩ и быс[ть] в годинꙋ тꙋ на конець третиѩго лѣт[а] быс[ть]
дх҃ъ бжіи на Мариами[31]) и прр҃чествовавъ реч[е]: „се сн҃ъ родит
сѧ ѕ wц҃а моего в годинꙋ сию и тъ спсеть Иг҃ль W рꙋкꙋ єгипеть-
скꙋ“. слышавъ же Имврамъ ѕ Мариамиѩ[32]) и възврати женꙋ
свою въспят и собѣ[33]) и зачѣши и род[и] сн҃ъ и[34]– нареч[е] има
ѥмꙋ Немелхиѭ[34]). и наполнише [sic! зам. наполни сѧ] храмъ свѣ-
тлости. и виде жена wтроча [ꙗко] добро єсть и сохрани г҃. мц҃и
въ кровѣ. В тыѩ дни заповѣдаша Єгиптѧне носит[и] дѣтѧ своѩ
мадд[е]ница[35]) по храмомъ жид[о]вѣскым, негли быша[36]) Wмол-
виши wтроча жидовьскоѥ къ детати єгипетскомꙋ [в ркп. хибно:
жидовыскомꙋ]. жена же та ѕбоявъши с[ѧ] того створи ситꙗнъ
ѩскъ и помаза смалоюꙋ[37]) [sic!] и вложи тамо[38]) и wпоусти
и межи ситникы надь рѣкоюꙋ, сестра ж[е] єго[39]) Марїамъ[39]) ста
издалеча зрѧщи[40]). и посла Бг҃ъ зноѩ на землю єгипе[т]скꙋю и
ѕловьреша чѧвци. и сниде дщи Фараwнова Фермꙋѳъ[41]) ѩзмыти
сѧ на рѣкꙋ съ дѣцами [и] съ многыми женам[и]. и ꙁзре ковчежць[42])
плавающь на реке[43]) и послав'ши[44]) взят ю. и wкрывъ
виде в немь wтроча [sic!] плачюще сѧ, и помїлова єго и рече:
„W детеи єврейскыѭ єсть“. и[45]– нареч[е] има ѥмꙋ Мойсеи гл҃ци,
ꙗко W воды взяxъ єго[46]). и приведоша ѥмꙋ женꙋ доилицю[46])
Єгиптѧнинꙋ дойти, и не въсхоте с'сати, W Бг҃а бо бяше, ꙗко
възратит[и] къ сесцю мт҃рню. и приступль[47]) Мр҃іамъ[47]) и реч[е]
дщери[49]– Фараwновѣ, и реч[е][49]): „хощеши ли, да ти приведꙋ женꙋ

Digitized by Google

дойлицю ѿ жидовъ[50]) и въздонть ти ѡтроча се[51])? и иде и приведе мтрь его. и рече ен дщи Фараѡнова: „въздой ми ѡтроча се[51]) и вдам ти по две сребренице на днь“. и взя я ней и въздой его. Бысть же на конець дв лтъ и принесе къ дщери Фараѡневи, и бы[ть] ен сй[52]).

И бы[ть] въ г-е лт[о] к рож[е]ству Моисѣову Фараѡнъ седше за столом, цр[ц]а ѡдесную[53]) а Ферифь ѡшюю его седше, ѡтроча ж[е] седше в пазусе его[54]) и велмож[и][55]) ѡкрстъ его. ѡтроча ж[е] сгъ снжт венець съ главы црвы и възложи на главу свою. и ужасе см цр и велможи его. Отвещавъ же Валам волхвъ: „помани, гне црю, сонъ, иже видел вси и како протолкова рабъ твой к тебѣ. се есть ѡтроча еврейское, ико дхъ бй есть[56]) и прд[р]остию сътворил вси [sic! зам. есть] сие и хощет принти црство египетское себѣ. тако бо створи Авраамъ дѣдъ его, иж[е] цр перы славу ихъ: Вениме[ле]х[а] цр Агарьскаго прогна, а самъ приходить въ Египт и нарече жену свою сестрою, ихож[е] бы погубилъ цр их. тако ж[е] створи Исакъ иноплменникомъ и рассилане ѿ иноплменникъ. цр же[57]) хотя погубити ѡбрете також[е] жену свою сестрою сътвори. Йковъ же такоже лстью взять такоже брата своего Исава первенство и блсвнье иде в Вонырамъ[58]) к Лавану тестю[59]) своему и пошть лестью дщерь его и скот[и] его и вся домы его и бежа в землю Хананейскую възвратив см. продаша сне его Йсифа[60]) и бѣ в темници, дондеже виде сонъ цр ѡцъ твой и пусти и с темници и възвелици и надо всеми велможами егупетскыими, понеже протолкова ему сонъ. и бы[ть][61]) егда пусти Богъ глад на землю и посла и[62]) и приведе оца своего и брат[ь]ю свою въ Египет и корми[63]) безъ искупленіа, нас же искупи себѣ раби. да аще хощеши, цр, да вземъ ѡтроча се, да не възрастет ни възмет црства твоего ѿ тебе, да не погыбнет надежа егупетскаа“. и посла Бг архангла своего Гаврила, уподоби см къ единому ѿ велможь цр и рече: „аще хощеши цр, да принесуть камень драгый свтелъ и угль ѡгненый[64]) пред ним[65]); аще прострет рку к камени, вѣдайте, ико[66]) премдростью се створи[67]), да ѡхабим[68]) см ег[о]“. да[69]) годе бы[ть][70]) црю и вѣлможамъ его. принесош[а] предъ него камень драгый[71]) свтел[71]) и угль угненый. и уклони англъ Гнь рку его къ ѡгню, и взем[72]) притче конець[73]) изыка[74]) и того[75]) рад[и][75]) бы[ть] свибликъ, и не уби его.

И бы[ть] Моисей[76]) в домы Фараѡнове ѣ. лт и расташе[77])] с детми црвыми в ризахъ единех. и бы[ть] на кон[е]цы ѣ. лт[а

и̂ въсхоте къ ѡ̑цю и̂ к мт̃ри и̂ пойде к нимъ. и̂ прид[е] к брат[ь]и̂ своей̂ и̂ виде мѫжа Е̂гѵптанина бьюща Е̂вре̑анина ѡ̑ брат[ь]а̑ е̂го. и̂ ѡ̑зре с҃ѧ семо и̂ ѡ̑намо, не виде никогож[е] и ѵби Е̂гѵптанина и̂ скры̑[78]) в песце. И̂ бы̑с[ть] въ дн҃ь вторы̑й̂ виде Мѵ̑йсей̂ к брат[ь]и̂[79]) и̂ виде два мѫжа тѧжюща[80]) с҃ѧ[80]) и̂[80]) сварѧща с[а]. и̂ рече[е] Моусе́й[81]): „о̂ злодѣю, что ѡ̑бидиши дрѵга своего!“ ѡ̑ни ж[е] рѣша[82]): „кто тѧ поставн соу̑д[и̑]ю над нами? и̂ли[83]) ѵбити[84]) хощеши, а̑кож[е] и̂ вчера Е̂гѵптанина ѵби?“ И ѵзо с҃ѧ Моусе́й и̂ рече[е]: „въ и̑стинѫ ведома боудеть[85]) речь си и̂[86]— виде́т слово се въ ѵши Фараѡ̑нѫ“.[86]) и̂ заповѣда Фараѡ̑нъ ѵбити Мойсе́а̑. и̂ посла Б҃ъ архаг̃ла своего[87]) Михаи́ла и ѵподоби с҃ѧ въ о̂бличи́е столника ц҃рва и̂ въсхыти мечь и̑з рѫкы̑ [в рукоп. хибно рыкы̑] е̂го и̂ ст҃а голов҃ѫ е̂го. а̑тъ анг̃лъ Г҃нь Моусе́й за рѫкѫ десн҃ю̑[88]) и̑зведе вънь[89]) и̑зь земл҃а егупетскы̑а̑ и̂ посади кромѣ межю егупетьскы̑ими м҃. вѣрьстъ в далѣ. и ѡ̑ста с҃ѧ толко И̑ро̑нъ брат[90]) е̂го[90]) и̂ начатъ пр҃рчествовати въ Е̂гипте сн҃мъ И̑и̑а̑вомъ, рече[е]: „моужь болѧнь е̂го възверже́ть[90]), и̂ въ скрернествѣ [sic! зам. сквернествѣ] е̂гѵпетьском не ѡ̑скверна́йте с[а]“. и̂ не послѵшаша е̂го. и̂ рече[е]: „Б҃ъ загѵбы̑а̑нъ[91]) помань[92]) завѣтъ, е̂же завѣща съ И̑а̑рамом, И̑саако́м и̂ И̑а̑ковомъ“. и пойде рѫка Фараѡ̑нова болши и̂ жесточа́йши на[д] сн҃ми И̑и̑а̑вы̑мъı, дондеж[е] посла Б҃ъ слов[о] свое и̂ поманѫ а̑.

Въ дн҃ь же ты̑ бы̑с[ть] сѣча межи Синци и̂ межи сн҃мы Перскыми [в ркп. хибно первыми] и̂ межи И̑рмены̑. и̂ и̑зыд[е] Киканосъ ц҃рь срачиньскы̑й̂ въевати с И̑рмены̑, съ сн҃ми Первыми[93]) и̂ плени а̑. а Баламъ прибеглъ бѣша и̑зъ Е̂гупта к Киканосѫ, занеж[е] не[94]) сташа [зам. ста с҃ѧ] речь е̂го. и̂ бы̑с[ть] ѫ Киканосе два с҃на е̂го И̑носъ и̂ И̑крис[95]) стрегши град[а], и̂ люд[и̑е] с[а]ѵжаша[96]) с ними. и̂ свѣща[97]) Баламъ с людми земьскы̑ими Ѳвреци с҃ѧ ц҃ра Киканоса и̂ не дати ѥ̑мѫ внити въ град. и̂ послѵшаша [в ркп. послѵша с[а]] людиѣ е̂го и присмгоша [в ркп. пришаго с҃ѧ] к немѫ и̂ поставиша и̂ ц҃ра над всеми, а с҃на е̂го поставиша воѥ̑водою, и̂ възвы̑сиша забрала[98]) градѫ томѫ съ двою странѫ, а с третиа̑ страны̑ и̑скопаша рвы̑ и̂[99]) ѡ̑мѵты[99]) великы̑й бес числа, а съ четвертыа̑ страны̑ съзва Баламъ[100]) змиа̑ и̂ скорпиа̑ mnosi велми шептанѥ́мь своимъ и̂ потвори. и̂ затворишà градъ и̂ не даша внити ни приставпити. и̂ бы̑с[ть] е̂гда възврати с[а] Киканос с войны̑ и̂ въздрѣвша[101]) ѡ̑чи с вой и̂ видѣша забрала вы̑сокы̑ градна̑ сѣло и ѵдивиша с[а] и̂ рѣша: „люд[и̑]е наши, а̑ко долго[102]) бы̑хомъ на войнѣ, и̂ потвердиша град свой гл҃ше, е̂гда[103]) придет на ны̑ рать“. да а̑кож[е] приставъ-

Digitized by Google

пиша къ градꙋ и видѣш[а] врата граднаꙗ замчена и рѣша вратьникомъ: „Ѿверзете врат[а], да внидем в град!“ и не хотеша Ѿтворит[и] по заповеди Балама вольхва и не даша внити[104]). полки ж[е] предъ вратьї градъскым[и]. и паде Ѡ войнъ Киканосовъ въ єдин дн҃ь рл҃. мꙋжь. а на дрꙋгы дн҃ь биша с[а] на брезѣ рѣкьї, и въбрѣде конникъ л҃. хотѧщи пребрести на ѡнꙋ странꙋ и не възмогоша и истопоша въ рѣцѣ. и повеле цр҃ь сещи[105]) дрова и дѣлат[и] плотьї, да бꙋш[а] прешли на нѧ. и створиша тако и прейдош[а] на плотѣ в ровьї тыѩ, и възверте ими ѡмꙋтъ и ꙋтопе въ тъ дн҃ь до с҃. мꙋжь на ї. плотовъ. и въ трет[ї]и дн҃ь прид[о]ша с тои страны [в ркп. стране], на нейже змиѣве, и не възмогоша ꙋспети ничтож[е], изъидоша[106]) змиѣве люд[ї]и рꙋ҃.[107]) мꙋж. и ѡхабиша сѧ ихъ и стоѩша ꙋ града д҃. лѣт, и не даша приступити ни внити въ градъ. и быс[ть] нєгда стоѩхꙋ на Срачинѣх, бѣжеше Моусей изъ Єгꙋпта и приде к Киканосꙋ цр҃ꙋ срачиньскꙋ. Моусе[є]ви ж[е] бѧше лѣт ни҃, єгда бѣжеше Ѿ Фараѡна и принд[е] [к] Киканосꙋ цр҃ю въ ѡстою[108]). и прия цр҃ь и вси вѣльможи єго и вси вой єго, яко великъ и драгъ[109]) въ ѡчїю всѣх, высочество єго яко тисово, лице же яко сл҃нце[110]— сияюци, храбрѣство же єго яко[110]) силно. и быс[ть] Моисеи[111]) дꙋмца ꙋ цр҃а. и быс[ть] на конець д҃. лѣт разболе сѧ Киканосъ цр҃ь срачиньскыи и ꙋмре въ з҃. дн҃ь. и ꙋмазаша рабы єго и погрѣбоша и предъ враты градиньїми и створиша надъ ним полатꙋ краснꙋ и высокꙋ над[112]) нимъ[112]) и написаше на камени все єго вънѣнество и все єго храборьство. и быс[ть] єгда сделаше[113]) полатꙋ и рѣша дрꙋгъ къ др[ꙋ]гꙋ: „что створимъ? аще сечем сѧ съ градомъ и погыбнем? дѣѳм ли си[114]), да седимъ зде, и ꙋведать вси цр҃и Ѩрменьстии и сн҃ве Первии[115]), яко ꙋмерлъ єсть цр҃ь ишь, и прид[ꙋ]ть на ны и внезапꙋ не ѡставят нас ни избытка? а инѣ пойдемъ, да поставим себѣ цр҃а и седимъ ꙋ града, дондеже приймемъ єго“. ꙋборзиша [в ркп. ꙋборзи сѧ] снемше с себѣ одежа[116]) своѩ и сметаша грамадꙋ и створиша горꙋ великꙋ, посадиша Моисеа и реша: „живи, цр҃ю, въ[117]) кѣки![117])“ и тагоша[118]) к нѣмꙋ вси велможи и вси люд[ї]є. и поят Моусе[и] женꙋ Киканосовꙋ с вѣстью єѩ[119]).

Моусеи же бѧше кз҃. лѣт, єгда ста цр҃ем над Срачинъї. быс[ть] же вторыи дн҃ь цр҃ства єго събраша с[а] вси люд[ї]є и рѣша ємꙋ: „цр҃ꙋ, промысли нам, что створим? д҃. лѣт минꙋ, женъ своихъ не видехомъ ни дѣтеи“. и рече Моисе[и] к людем своимъ: „да аще слꙋшаюце послꙋшавте глас[а] моєго, вѣдете, яко преданъ бꙋдеть градъ сеи в рꙋцѣ наши. сечем сѧ с нїми яко

Digitized by Google

первѣ[120]) поченше, то погыбнеть нас много, ꙗко первѣ. аще[121]— л[и] поидемь на плотѣх въ ѵмѵтѣ [sic!], то потопить нас много, ꙗко первѣ[121]). ѥ҃нѣ же въстанете ѝ ѩдете в лесъ ѝ принесете сѣ҃ стерковьї: кождо свой хранит[є], дондеже възрастѵть, ѝ навчите ѝ перелетывати акы ѩстребьї[122])". ѝ ѩдоша ѝ принесоша сѣ҃ стерковьї, ꙗкож[є] повеле им Мойсей[123]). быс[ть] же възрастоша[124]) стерковѣ ѝ заповѣд[а] цр҃ь заморит[и] ѝ гладом за ѕ҃. дней. ѝ сътвориш[а] людї҃ѣ тако. ѝ быс[ть] же дн҃ь третей, реч[є] же к нимь цр҃ь: „ѡблечете с[а] въ ѡружиꙗ своꙗ ѝ всадете на коня своѩ, ѝ възмете кождо стеркъ свой на рѵкѵ, пойдѣм да приступимъ[125]) на томъ мѣсте, ѩдеже зминѵе сѵть". ѝ реч[є] цр҃ь: „поѵслайте стеркьї!" ѝ поѵстиша ѝ ѝ лѣтеша стерковьї на змиꙗ ѝ снедоша ѝ [и] ѡчистишаꙗ[126]) мѣсто. быс[ть] ꙗко ѵзре цр҃ь ѝ людї҃ѣ его, ꙗко погыбоша зминѵе, ѝ въстрѵбиша людї҃ѣ трѵбою ѝ ѡкъстѵпиша град ѝ взяше ѝ. ѝ прийдоша ѝ кождо въ домъ свой ѝ ѵбиша тражанъ в той дн҃ь ѧ҃. ѝ р҃. моуж, а внешних не ѵбиша ни єдиного мѵжа. и ѵзрев же Баламъ вълхъ, ꙗко взят быс[ть] град, ѝ всед на конь съ двема сѣ҃ма своима ѝ вѣжа въ землю[127]) Мадиамьскѵю къ цр҃ю Балакѵ[128]) до[129]— победе Мадиамьскъı, єгда победим сїа съ Їїльтьї[129]). То ти соуть вълъсві чародеи, иже[130]) сѵть писани в паремьи, иж[є] повчахѵ погѵбити племꙗ Їаковля ѿ лица земля[131]).

Моусе[и] же седѧ на столѣ въ Срачинех, жена же Киканосова[132]) за нимъ, ѵбоꙗ сѧ Мойсей Бг҃ ни приближи сѧ[133]) къ ней[134]). ꙗко закла Аврамъ Єлиазаръ раба своѥго не имати женьї сѣ҃ своемѵ ѿ дцерей Хананейскъ, ѝ Исакъ же заповеда Иꙗкова сѣ҃ соу своемѵ[140]) сватит[и] сѧ съ сѣ҃ми Хамовьї, ꙗко продани сѵть в работѣ сѣ҃мъ Сѵмовъ҃имъ ѝ сѣ҃мъ Афетовым. ѵбоꙗ сѧ Мойсей Бг҃ своѥго ѝ не прикоснѵ сѧ жене Киканосове[141]), та бо ѥсть ѿ сѣ҃ъ Хамовъ. ѝ рассилне цр҃ь Мойси ѝ въєваша Содомлянь[142]) ѝ примѵчи ѝ ѝ ѡдоле на войнахъ своихъ [и] Їѵковъ дѣдъ его с ним.

В лѣт[о] м҃-ѥ цр҃ства его Мой[сей] же седѧше на пр҃стлѣ, цр҃ца же блїзъ[143]) его сѣдѧше, ѝ реч[є] цр҃ца къ людемь своим ѝ велможамъ: „се дн҃ь лѣт м҃. цр҃ствоѵющю Мойсею над намї ѝ къ мнѣ не прикоснѵ сѧ, ѝ бг҃омъ ѥ҃шимъ не поклони сѧ. ѝ ѥ҃нѣ послѵшанте мене, сѣ҃ве срачиньстий, ѝ ѿ сегодни не боѵди надъ вами се цр҃ь. се вы ѥсть Мѵкарисъ сѣ҃нъ мой ѝ тъ да цр҃ствѵѥть над вами. лѣпо бо ѥсть вамъ послѵшати сѣ҃а гн҃а своѥго, нежели мѵжа страньска". ѝ быша людї҃ѥ всї сварѧще сѧ ѝ до вечера ѝ не хотѧхѵ ѿпоѵстит[и] Мойсеꙗ. и преможе цр҃ца. ѝ ѵранища

Digitized by Google

заутра и̂ поставиша Мѡкариса цр҃мь надъ всеми. и̂ ѵ҃ѣша с[а] люд[ї]е̂ прострѣти рѫ̈кы на Моисе́а, а̂ко вои҃хоу с[а] присла'ше к немѹ. и вдаша е̂мѹ дарꙑ великꙑ и̂ ѡпѫ̈стиша и̂ съ ч҃стью҆. И҆зыд[е] Моисе́й пѫ̈темъ своим ѡтѣдѹ. Моисе[и̂] же бы҃с[ть] ѕ҃. лѣ̈т, егда и҆зы҆́де ѿ Єгѵптѧнъ. ѿ Бо҃ бо бѣше съ҆творенъ[144]) то, пришла бо бѣше година, а̂ко[145]) ѵготована ѿ дни первыхъ, и҆звести сѝ҆ и҆҆ѵлѣвы ѿ Єгѵпта.

И̂ и҆́де Моисе́й в Мадиа̂мь, вои҃ бо сѧ въспла҃т[и]ти въ Єгѵпетѣ. и̂ сед[е] на стоуденци и̂ вид[е][146]) ѕ҃. дщерей Рагѵи́ла Мадиа̂мъскаго пастѵит[и] ѡ҃вець ѡ҃ц҃а своего. и̂ прї҆и҆доша къ и҆́сточникѹ томѹ и̂ почерпоша водѹ напоити ѡ҃вча. и̂ пристоу҃пиша [в ркп. пристѹпи сѧ] пастѹси мадиамьстнй и̂ ѳгнаша и̂. И҆ въставъ Моисе́й и̂ спсе҆ а̂ и̂ напои ѡ҃вца и҃х. и̂ пришедше къ ѡ҃ц҃ю и̂ повед[а]ша, что сѣтвори Моисе́й, како спсе҆ а̂ и̂ напои ѡ҃вца и҃х. и̂ посла Рагѵи́лъ и̂ поꙗ и̂ къ домъ свои҃ и̂ и҆́де с нимъ хлѣ̈бъ. и̂ повѣда е̂мѹ Моисе́й, како и҆́збежа и҆́з Єгѵпта и̂ како цр҃ствова въ Срачинѣ҃х и̂ како ѳнаше ѿ него цр҃ство и̂ ѳпоустиша и̂. и̂ бы҃с[ть] а̂ко ѵслы҆́ша Рагѵи́лъ рече е̂го и̂ реч[е] въ с҃рдци своем҃: „вса҃жю а҆зъ сего в темницю и̂ примирю[147]) се и̂мъ къ Срачином, се бо е̂сть [бѣглець]“. и̂ е̂мь ж[е][148]) е̂го и̂ всади в темницю, бѣ҃ же в темници ї҃. лѣ̈т. тамо ж[е] помилова е̂го Цифора[149]) дщи Рагѵи́лова и̂ корми е̂го хлѣ̈бомъ и̂ водою. и̂ бы҃с[ть] на конець ї҃. лѣ̈т[ѹ] реч[е] Цифора о҆ц҃ю своем҃ѹ: „мѫ̀жь е̂врѣа́нинъ, е̂го же всади в темницю, се ї҃-е̂ лѣ̈т[о] нѣ҃с[ть] взыскаа е̂го ни въ҆змолвѧщаго ѿ немь. да а҆́ще тако годѣ҃ прѣ҆д ѡ҃чима твои҃ма[150]), да бы҃хом послали [и] видели е̂го, живъ ли е̂сть моужь той и҆́ли ѹ҃мрлъ҆?“ ѡ҃ц҃ь же е̂ѧ҃ не вѣдѧше, а̂ко та бѣше кормила е̂го, и̂ рече Рагѵи́лъ: „не видѣ҃х[151]) николи же на свѣ҃т҃е, да бы чл҃кѣ лежащю в темници ї҃. лѣ̈т безъ хлѣ̈ба и̂ безъ водꙑ живѣ быти“. и реч[е] Цифора ѡ҃ц҃ю своем҃ѹ: „да не слышалъ еси, ѡ҃ч҃е мои҃, а̂ко Бг҃ъ великъ е̂сть е̂врейскъ и̂ рожен҃ъ [sic!] и̂ ѹ҃здравлѣ҃ть чюд[е]сы҃ї на всѧкъ часъ҆? не ѡ҃нъ ли и҆́збави А҃враама ѿ пещи [в ркп. пищи] халдейскы҃ї и̂ И҆саа҃ка ѿ меча и̂ І҃а҃кова ѿ рѫ̈кѹ а҆́нгла, егда ворѧше сѧ с нимь на перевозе҆? І҃а҃ко Бг҃ъ паки мѫ̀жю[152]) семоу много сѣтворивъ чюдеса и̂ и҆́звлавилъ ѿ рѫ̈кѹ єгѵпетьскѹ и̂ ѿ меча Фараѡ҃нова, и̂ паки можеть и҆́звлавит[и][153])“. и̂ бы҃с[ть] люба реч въ ѹ҃шиѭ[154]) Рагѵи́ловѹ, сѣтвори тако, а̂ко ж[е] реч[е] дщи е̂го и̂ посла к темници видети е̂го[155]). и̂ ѡбрѣ҃тоша молѧщꙗ сѧ Бо҃ѹ ѡ҃ц҃ь своих҃, и҆́звеоша и҆́с темници и̂ ѡ҃стригоша и̂ и̂ и҆́змениша ѥ҃мѹ портꙑ темничныа҃, и̂ и҆́де хлѣ̈бъ с Рагѵи́лом. и̂ прид[е] Моисе́й въ ѡ҃град[ѹ] Рагѵи́ловѹ [в ркп. Рагѵи́левъ], и҆́же бѣше҃

Digitized by Google

[sic!] за дворомъ ѣго и молаше с[а] Бо҃у своѣмъ, иже емъ сътворилъ чюд[ѣ]са и избавилъ и с темници той. молящю же са ѣмъ възревъ ѡчима и виде палицю потчень посред[и] ѡград[и], и приступи къ палици, и бѣ написано на ней имя Ба҃ Савао҃да. и приступивъ исторже ю и ѡчюти са палица в рѫкѣ ѣго трестата, ѣю же сѫть чинена чюдеса бі҃а.

Ѥгда сътвори Бг҃ нбо и землю и всѧ дѣла ихъ, морѣ и рѣки и всѧ иже в них[156]), коли изгна Ѧдам[а] изъ ѡград[а] райскаго, взѧ палицю тѫ с собою в рѫкоу. и дои[дѣ] палицѧ та ѡ Ѧдама до Ноа, Ной ж[ѣ] дасть Симови и род[о]мъ ихъ, донеле же прииде в рѫцѣ Авраамовѣ. Авраамъ дасть Исаковѣ, Исакъ же ю дасть Иаковоу, Іаковъ же егда бѣжа на полѣ Ермѣньскоѥ, палицю же тѫ взѧ с собою. и дасть ю Иаковъ Ио҃сиф[ѫ] час[ѫ][157]) единѫ излиха брат[ь]и. и быс[ть] по сѫрти Іосифове разграбиша домъ Ѥгуптѧне Ио҃сифовъ, попаде Рагуилѫ палица та. и посади ю въ ѡградѣ своѣмъ посред[и]. и ѡкѫшахѫ са вси храбрии хотѧщии пошт[и] дщерь ѣго и не могоша до пришествиа Моисеѡва; емоуже соужен[о], тои ю исторже. быс[ть] ако взрѣ Рагуилъ палицю тѫ в рѫкѫ Моисеовѫ и ѫдиви с[а] и вда ѣмъ Цифорѫ дщерь свою в женоу. Моисеи ж[ѣ] бѧше лѣт оѯ. егда изыиде ис темници и поѧтъ Чифорѫ Мадіа҃млю[158]) в женѫ себѣ, и пойде Цифора в пѫть женъ домъ Иаковлѧ и не меньши быс[ть] ничимь ж[ѣ] ѡ правдыі Сарриныі и Ревечиныі и Рахилиныі и Лиины. и заченши Цифора род[и] сіа и нарече имя ѣмоу Гирсънъ[159]) гл҃ѧ, ако пѫстъ[160]) бых в земли[161]). но не ѡбреза плоти ѣго по повеленію Рагоуилову тестѧ своѣго. и быс[ть] ако на конець г҃-го лѣт[а][162]) и нареч[ѣ] имя ѣмѫ Ѥлиа҃заръ гл҃ѧ, ако Бг҃ оц҃а моѣго помощник быс[ть] [и] изба[ви] мѧ ѡ меча Фараѡнова. Цифора[163]—, жена Моисеова, иноплеменьца быс[ть] ѡбразъ предлежа ако ѡ языкъ цр҃кви. ако ж[ѣ] Моисеи бѣ ѡ иноплеменникъ невѣстѣ себѣ ѡбрѫчи, тако и Хг҃ спсъ нашь роди са из Мр҃ни дв҃ца в родѫ ѥврейстѣмь, ѡ языкъ ж[ѣ] себѣ цр҃квь ѡбрѫчи и невѣстѫ себѣ нарече, иже вѣнца [sic! зам. вѣнча] ю своѣю кровью пр҃чстою, ако венель [sic!] бе ю ѡ пахъ [sic!] ѡгнании. но на предлежащеѥ да възвратим са.

Въ дни же ты быс[ть] Моисе[и] ходѧ по поустыі[ни] съ ѡвцами тѣстѧ своѣго, палица же бжиа в рѫкѫ ѣго. и нач[а]ть премдрость любит[и] и ѫчаше с[а] ѡ анг҃ла Гаврала ѡ битии всег[о] мира, ѡ первѣмь чл҃вци, иж[ѥ] соуть были по тѣх, и ѡ потопѣ и ѡ спсении ихъ ѡ потопа и ѡ размесении [зам. размѣшении] языкъ и ѡ лѣтехъ же, ѣлико лѣтъ быіло до него, и ѡ законодании, ѣлико бѧше самомѫ дати іюдейскѫ языкѫ, и звѣздное

Digitized by Google

теченїѣ и стихиа и числа и земнꙋю мерꙋ, и всакꙋ премꙋдрость писати въ книгах добраго житиа. и паша сѧ [зам. пасаше] Мойсеи стад[а], палица ж[е] биа бе в рꙋцѣ его[163]).

[Далї пропускаємо 95 рядків (стор. 379—382), де оповідаєть ся про те, як Бог явив ся Мойсеєви в горючому корчі на горі Хориві і велїв йому йти до Єгипту. Се оповіданє в Палеї майже дословно взяте з Библїї (Исход. III і IV, 1—26); до него вплетено також деякі палейні полемічні вставки. У Тіхонравова сей уступ оповідаєть ся коротко, та також після Библїї (стор. 245—246). Тілько конець главы IV. библїйного оповідання (зач. 27—31) в Палеї має деякі апокріфічні додатки, от тим то й подаємо його тут].

И ѩви сѧ Гѣ Ирону и Левгию въ Єгупте ходящю на брегꙋ рѣкы и реч[е] емꙋ: „йди противꙋ Мойсеа в пꙋстыню“. и йде Ирон и срет[е] и в поустыни в горѣ биа и цѣлова и. и въздвиже ѡчи свои и виде женꙋ его и дети[164]). „кто соуть си?“ и реч[е] Мойсеи: „се[165]– жена моа и[165]) дети мои, иж[е] ми есть вдал Бъ в Мадиамех“. и бе зло въ ѡчию Иронову и реч[е] Ирон[166]): „поусти женꙋ свою и дети свои къ Ѡчю [sic!] еи в домъ“. и створи Моисеи так[о], и Финее Цнмфора и два сна еа в домъ ѡца своего до годины, в нюж[е] помани люд[и] свои Гѣ и изведе[е] иа изъ Єгупта ѿ рꙋкы Фарашна. и[167]– сказа Моусеи всѧ Ироноу и всѧ иаже гла емоу Бъ[167]). и пойдоста къ Єгупетъ и ѩвиша сѧ къ соборꙋ снвъ Ииилкъ и повѣдаста им всѧ речи биа. и възрад[о]каша с[а] люд[ї]е ѡ[168]– словесехъ сихъ[168]).

І оураниша заутра и йдоша въ домъ Фараѡновъ, и палїца биа взаста с собою. и быс[ть] єгда придоста къ вратомъ домꙋ црва, и два лва стоаха привазани ꙋжи железными, и не можаше ни единъ чакъ ни прит[и] ни изыти развее емоуж[е] црь повелит изыти и шедше корьмилци ꙋтолят лвы и проведет ихъ. Мойсеи же и Ирон прийдоста и въздвигоста палицю на лвы. и раздрешиста сѧ лва [и] приид[о]ста Мойсе и Ирон в домъ цркъ, и лва внидоста с нима радꙋюще сѧ. да ако же ꙋзре их Фарашнъ, ꙋдиви сѧ велми [и] ꙋжасе сѧ, баше бо взоръ ихъ ако снви биа. реч[е] к нимъ црь: „что хощет[е]?“ и рѣкоста:[169]– „Ѡпꙋсти нас в поустиню, да положимъ требоу Гви Боу нашемꙋ и послꙋжимъ емꙋ“.[169]) и ꙋбоа сѧ Фарашн велми и реч[е] к нима: „йдета днсь в домь свои и ꙋтро придет[е] къ мнѣ“. и изыдоста[170]), ижж[е] реч[е] имъ црь.

И быс[ть] ако Финоста, посла црь по[171]) Валама вольхва и снꙋ его Єноса и Якриса[172]), и всѧ чародеа єгупетьскыї[173]), и поведа имъ црь, еже гла Мойсеи и Ирон. и реша чародеи

Digitized by Google

к немꙋ: „како прїшли сѧть, скази [sic!] намъ?“ [174]) и реч[е] имъ цр҃ь: „толко въздвигоста жезлъ[175]) и раздрешиста см лва[176]) и притекоста к нимъ радꙋюще см“. Ѡвеща ж[е] Валамъ и реч[е]: „се, цр҃ь, чародеи соуть, ꙗко ж[е] и мы. а ѡнѣ посли по них, да придꙋть к нам, да ѥскажемъ реч ею“. и створи цр҃ь тако и[177]— посла по нихъ[177]). ѡни ж[е] взаста палицю бию в рꙋцѣ свои и приидоста къ цр҃ви и гл҃аста ем҃ словеса бию, гл҃ще[178]—: „сице ти гл҃ть Гс҃ь Бг҃: Ѳпꙋсти люд[и] Їз҃лвы, да створать треб҃ Гс҃и Бг҃ꙋ своем҃ꙋ“.[178]) реч[е] има цр҃ь: „но кто вѣрꙋ имает вама, ꙗко ѥста послана Ѡ Бг҃а[179]) и что знамение сътворите предо мною[180]), да ꙋверить с[а][181]) реч каю?“ и поспеши Ѧронь повержє палицю свою пред цр҃мь и пред велможи ѥго, и быс[ть] змиі великъ[182]) ползаі[183]). и сътвориша цародеи [sic!] також[е]: пометаша жезлы своі и быша змиєве. того[183]— рад[и] попоусти Бг҃ъ вълхвом ѥгꙋпетьскым жезлы своі въ змиі претворит[и], да не рекꙋть Фараѡнꙋ, ꙗко вълхъ ѥсть Моисеи и волшеством си творят. но си противленїем противлахꙋ см ем҃ꙋ, и потомъ ꙁнемогоша[183]). въздвиже бо змиі главꙋ свою, иже в Моисеѡви палици, и пожре всѧ змиі вълхвомъ[184]). И реч[е] Валамъ вълхвъ: „ꙋже сътворило см ѥсть Ѡ дн҃ї первыхъ, ꙗко пожиралъ ѥсть змиі дрꙋга своѥго, ꙗко и риба морьскаі пожре дрꙋжину свою. а ѡнѣ сътвори палицю свою[185]), ꙗкоже и преже был[а], да аще можеши палица бꙋдꙋть и наша палица пожертыі и да ꙋвемы, ꙗко дх҃ъ биі в тобѣ; аще л[и] не можеши[186]), то чародеи ѥси ꙗкоже и мы“. и простеръ Ѧронъ рꙋкꙋ свою и ꙗтъ за хвостъ змиєвъ и быс[ть] палица в рꙋце ѥго, и[187]) ѡнѣхъ палица, ꙗко ж[е] и прежде. и заповеда Фараѡнъ принести всѧ книгы ѥгꙋпетьскыіа[188]) и чтоша пред нимь и рече: „се не ѡбретох Бг҃а вашего къ книгах[189]) сихъ ни имені ѥго виде“. Ѡвѣщаста и рѣкоста: „цр҃ю, Ѧдонаі Саваѡѳъ ѥсть има ѥго“. и рече Фараѡнъ: „гдѣ ѥсть Ѧданаі, да бых виделъ ѥго и глас ѥго слышал быіхъ и поустилъ быхъ и Їз҃ла? не вѣдаю Ѧданаі, не поущꙋ Їл҃ла“. и рѣкоша: „Бг҃а нєврискаго[о] има къзваша[190]) см на нас Ѡ дн҃ий[191]) ѡшихъ. и ѡнѣ пꙋсти ны, да ідемъ в пꙋстыню, да пожремь жертвꙋ Гс҃и Бг҃ꙋ ѡшемꙋ. Ѳнеле бо сниде Їл҃ь къ Ѥгꙋпет, Ѳтолѣ не приіалъ ничтож[е] Ѡ роукꙋ ѡшю. аще ли насъ не поустиши, вѣдаи боуди, ꙗко разгневаѥт см и ꙁбьѥть землю ѥгꙋпетьскꙋю моромъ ѡли мечемь“. и реч[е] Фараѡнъ к нимъ: „скажнте мї силꙋ ѥго и храборъство ѥго“. и рѣша к немꙋ: „ѡнъ ѥсть сътворилъ нѣо[192]) и всю силꙋ ихъ, и землю и всѧ ꙗже на ней, и морѣ и ксю риб҃ꙋ ихъ, и родил свѣтъ и ро-д[и] тм҃ꙋ, и пꙋщаѥть дождь и напаѥть землю, и сътворилъ

Digitized by Google

ѣ́сть ч҃лка и̑ скотꙑ̀ и̑ звѣри селны̀[193]) и̑ птица нєб҃сны̀а и̑ рꙑбы морьскꙑ̀а. тои ж[є] и̑ тебѣ сътворъ ѣ́сть и̑ в ложеснах м̃три твоє́а, тои ж[є][194]) вложи в та дх̃ъ животны̀й и̑ възрасти[195]) та и̑ посади та на пр̃стлѣ ц̃рствиа твоє́го".[196]) и̑ разгнѣвав сѧ Фараѡ̑нъ на на и̑ рє҃[є]: „кто ѣ́сть въ всѣхъ бз̃ѣхъ людскꙑ̀хъ, иж[є] можетъ сътворит[и] мнѣ тако? рѫка же моа̀, а̑же и̑ самъ сътвориχ". и̑[197]) възъзри сѧ на на велми и̑ насилье и̑мь велиє сътворит[и] повеле Ѣгꙋптѧни и̑ѣльтѧномъ. Мѡсе́й же възпи къ Гоу̯ Боу̯ гл҃а: „почто предастъ люд[и] своа̀, Гс̃?" и̑ рє҃[є] Гс̃ къ Моисе́ѡви г҃ла: „се ѡзриши, что сътворю Фараѡ̑ноу. роукою крѣпкою и̑споущю та и̑ мꙑ̀щею высокою и̑звед҃ѫ та ѿ земла ѣ́го. азъ Гс̃ Бг̃ а̑кивꙑ̀и сѧ Ѧврамѡ и̑ Ѩсакѡ, Ѩковѡ, и̑ вдах завѣт мои̑ к ним, ꙗко дати имъ землю Хананеи́скꙋю, на неи̑ же земли самъ хощѫ ѡ́битати".[197])

Далі пропускаємо 12 рядків палейної полеміки з жидовином і обширне оповіданє „О̑ кознѣχ ѥгѵптскы̀χ" *стор. 390—401, взяте майже дословно з Біблії, хоча з значними стилїстичними вкороченями, а власне:* казнь а̑. *Ісход. VII, 19--24;* казнь в̑. *Ісх. VII, 25—29; VIII, 4—11;* казнь г̑. *Ісх. VIII, 12—15;* казнь д̑. *Ісх. VIII, 16—27;* казнь ѥ̑. *Ісх. IX. 2—7;* казнь ѕ̑. *Ісх. IX, 8—12;* казнь з̑. *Ісх. IX, 13—35;* казнь и̑. *Ісх. X, 1—20;* казнь д̑. *Ісх. X. 21—29; XI, 1—3;* казнь і̑. *Ісх. XI, 3—10; XII. 1—3, 7—10, кон. 11—13, 21—23. Далі йде полемічна палейна вставка, стор. 400, рядків 10, а потім знов біблійне оповіданє Ісх. XII, 29—36, та з деякими відмінами і апокріфічними додатками, через що ми приводимо його тут:]*

Бы̀ї[ть] же той ноши въпль великъ по всеи земли ѥгѵптѣстеи̑. начатъ ѹбивати анг̃лъ Гс̃нь ѿ первенца сн̃а Фараѡ̑на и̑ до первенца всѣχ[198]), ѿ ч҃лка и̑ до скота [зам. скота] въ[199]– всѣχ бз̃ѣхъ ѥгѵптскы̀χ[199]), да иж[є][200]) и̑ ѡ̑брази и̑хъ[201]) всѣχ[201]) первенець и̑хъ написани на стенах и̑ ти сѧ разбиваχѫ, а и̑же бѧхѫ дрѣвяни или[и] злат[и] и̑ли сребрени, ти разбиваχѫ.[202]) а̑ и̑же первенцї недавно погребени, вꙑвлачаχѫ сиχ псꙑ̀ и̑ полагаχѫ пре[д] ѡ̑чи[203]) и̑х и̑ пред м̃три. и̑[204]– нѣс[ть] двора и̑лї храма, в нем же не бѧше мр̃твеца[204]). и̑ възпиша ж[є] глас[о]мъ великꙑ̀мъ сн̃ве Хамови къ[205]– ц̃рю г҃ще: „Ѳпѫсти, ц̃рю[205]), Ѳпоусти сн̃вы [sic!] Илви[206]), аще[207]– л[и] ни, то ѹмр̃емъ вси и̑хъ рад[и]".[207])

[Дальше оповіданє передає доволї вірно біблійний текст Ісх. XII, 31—36, по чім іде ось яка апокріфічна вставка, стор. 401].

В[208]– лѣт[а] Моисе[ѡ]в[а] ц̃рствова въ Ѥгѵптѣ Петисоний Фараѡ̑нъ. сеи̑ Петисоний ц̃рь ѥгѵптскы̀й преже Ѳпоущенїа сн̃въ

Digitized by Google

Ї҃лвъ ѝде в Момфь градъ, вольхвовалъ ѝ жертвꙋ сътворивъ въпрашаше Поуфиѝ гл҃м: „повежь ми, ѣсть ли Бг҃ъ?“ и дано быс[ть] ѣмоу провреч[є]нїѥ сице: „ѣсть съ нѣбси велика сила сходящи, пламень ѝ бесмр҃тнъїй wгнь, ѣго ж[є] вскь нѣбо трепещет ѝ земля, море ѝ прейсподняѝ. се Бг҃ъ самъ сѣць, wц҃ь ѝ сн҃ъ самъ, тресловенъ ѣдинъ, мала ж[є] часть W анг҃лъ — мы. слышавше ж[є] ѝди молча“. Ц҃рь же Фарашѝнь сиѝ волч'ьи повеле в камени дѣсце ваѧти провреч[є]нияѝ, ѩже соуть в горѣ в коумирници Мемфѣеве ѝ до нѣ, гдѣ ж[є] Нилъ рѣка исходит. ѝ пришед W волъхованияѝ йспꙋсти сн҃ы Ї҃лвы, ꙗко ж[є] Мойсей написа въ прѣмꙋдремь своѣмь лѣт[о]писци. В лѣт[о] ѧг҃. W. кд. Мойсей быкъ лѣт п҃. ѧ Ѧрон пг҃.[208])

(Ѡ исход[є] Ї҃лви). Въздвигоша[209]) с[ѧ] сн҃ви Ї҃лвї W Рамеси до Сохоти х҃. тысѧщь пешихъ моуж развѣє цѣлѧди [sic!], присташа ж[є] мнозѣ ѝ ѩзлезоша с ним[и], wвца и скоти мнози зѣло, ѝ сребром ѝ златомъ ѝ ризами кождо испроси ѕ сѹседа своѣго и дрꙋга своѣго, ѝ тако тщи Ѥгꙋптѧнини wстави сѧ [зам. wставиша] ѝ Wйдоша. понеже люд[ї]ѥ ѩ҃льстиѝ живꙋще въ Ѥгоупте томими зиждюще градъ, того рад[и] мьздꙋ [т]рꙋдъ ихъ повеле Гс҃ъ Бг҃ъ взѧти ѩмъ. ѝ выпровадиша рабы бж҃иѝ с добыткомъ ѝ з дары многыѩми, ꙗко завѣтъ бѣѝ бц҃ь къ Ѧврамꙋ дѣдꙋ ихъ, ѝ испекоша мꙋжи ѩже ѩзнесоша погрѣбники пресныѩ, не ꙋже въскыше, ѩзгнаша бо Ѥгиптѧне ѝ не могоша пребыти ни брашна сътворити собѣ на поут[ь]. ꙗкож[є] Wпоусти Фарао҃нъ люд[и], не веде ихъ поутемь земля филистимьстиѝ, ꙗко близъ бѣше, ѥгда когда wтѧгчаютъ ѝ раскаю҃т сѧ люд[ї]є рать [и] възратѧть с[ѧ] въ Ѥгипет. ѝ Wведе ѩ҃ Гс҃ъ в поустиню поутемь Черьмномꙋ морю. патоѣ же плѧма [sic!] ѝ ѩзыѩдоша сн҃ви Ї҃злви W земля ѥгупетьскоѝ.

Клятвою[210]— же заклѧлъ бѣше Ѩсифъ сн҃ы Ї҃лвы гл҃м пресещениѥм [зам. съ прещенїѥмъ]: „ѩмже присет[и]тъ васъ Гс҃ъ Бг҃ъ, да ѩзнесете кости моѝ Wсюдꙋ с собою“. кнѧдже ж[є] сиѧ речь въ Ѥгипет[211]) ѩсперва, боѩхоу бо сѧ исход[а] Ї҃лва, мнѧщимъ ѩмъ, ꙗко темь держать[212]) сн҃ы Ї҃лвы, понеж[є] wковаша рако҃ Wсифлю wловом ѝ wтаѝ ввѣргоша в рѣкꙋ[213]) рѣкꙋще: „ꙗко аще не ѩзнесꙋт кости Ѩсифли с собою, не ѩзыдꙋть сн҃ве Ї҃лви ѩзъ Ѥгипта“. Тыѩ же ѕво, жидовине, скажи намъ, како взѧша кости Ѩсифли[214]), найдоша грѧзѧща в мори за ꙋ҃. лѣт? аще л[и] тыѩ не свеси, мы ѕкажемъ ти[215]), все ѕво видѣти ѥсть[216]). ѝ въставъ Мойсѝ нача сочїти, кто поведа[216]), ꙗко Ѩсифъ къ Ѥгꙋпте живa? нача[217]) сочит[и][217]) wкостѣх Wсифлиих, како ѩ҃ ѩзобрести?[218]) Ѩсифꙋ[219])

Digitized by Google

повѣда[220]) дщи Їа҃ковлѧ[221]) ꙗко[22] — жива соущи[222]), ѡ҃на ж[є] възпи къ ѡ҃цю ѝ рeч[є]: „ѡ҃ч҃е Ио҃сифе живъ еси“.[223]) ѡ҃нь же възложи рѫкѫ на главѫ єѧ ѝ рече: „жива ѝ ты[224]) боудѝ к вѣк“. и та єсть был[а] жива ѵ҃. лѣт, ѝ та покѣда Моисеѡ҃ви, кдѣ соуть кости Ѡ҃сиф[а]. „єсть рѣка въ Є҃гиптѣ йменем Нѡилда[225]), тѫ соут погрѫжени кости Їѡсифли въ ѡлокѧне раце“. єгда же реч[є] Гѣ Моисе[о]ви: „йзведи[ѝ] люди моѧ йзъ Є҃гипьта съ всемь йменїѥмь иѵ҃“, сътвори ѥмѫ Бѣ з҃. ноцей въ ѥдинѫ ноць. ѝ нача Моисей въпрашати иѵ҃ъ[226]) „хотѧ[227]) кости Ѡ҃сифови съ скѣпа[ми]. и срѣте ѝ[228]) дщи[229]) Їѣковлѧ[229]) ѝ рeч[є] ємоу: „к рецѣ соуть кости Їѡсифови въ[230]) Нѡилдаѝ“.[230]) Моисей же[231]) вземь л҃. моуж с собоѭ вшедъ на горѫ[232]) ѝ [рече]: „възми[233]) се, Вѣйлдаѡ҃, ѝ дажь кости Ѡ҃сифли!“ не быс[ть] ꙗвлениѧ. ѝ паки второѥ реч[є] — не быс[ть] ꙗвлениѧ. пак[и] третьѥѥ же написа на хартию ѝ реч[є]: „Вѣйлдаѡ҃, възми[234]) сѧ!“ ѝ положи на воде. ѝ въстѫпи сѧ[235]) рака Иѡ҃сифова. Моисеи ж[є] радъ бысть ѝ взѧт ракѫ,[236]) хартиѧ ж[є] не взѧть. но пристѫпивъ ѥдинъ жид[о]вѣнъ жестосердъ ѝ взѧт ю, ѝ многы главы взѧт с собоѭ ѡ҃цѣ своѩхъ. ѝ мнозѝ йноплеменници поидеша с ним за г҃. дн҃и. ѝ быс[ть] по г҃. днѣх рѣкоша к Моисеѡ҃ви ѝ Ироню: „се ѫже г҃. дн҃и ходимъ, ѥсть[237]) заѵ҃тра възратите сѧ въ Є҃гипеть, ꙗко ж[є] єсте рекли“. ѡ҃ни ж[є] Ѡкѣщаша рѣкоша: „Гѣ[238]) повеле намъ не възвратити сѧ въ Є҃гипеть, пойдем в землю ꙗѥже точить медъ ѝ млеко“. ѡ҃ни же начаша бити с[ѧ] с ними, ѝ йзбиша ѫ ниѵ҃ много ѝ ранѫ великѫ даша ймъ, дрѫзии ж[є] Ѡ ниѵ҃ бежаше.

[Далі йдуть відривки біблійного тексту, а власне: Іск. XII, 40; XIV, 5; XIII, 21; XIV, 6—13, 21—24, 28, де оповідаєть ся в коротці про перехід Жидів через Червоне море.]

Йдѣвши[239]) же Мариа҃мий сестра Моисеѡ҃ва ѝ Иронова чюдеса преславна славлѧше Бѫ. ѝ събравши ликъ женъ, сам[а] же взѧт боубѣн, а йнѣмь женам повеле две медяни плесници взѧти, йнемь же рѫкама плескат[и], сама ж[є] наполнивши с[ѧ] Дх҃а с҃таго начат въспѣти Гѫ сице гл҃ще: „Поємь Гѣи, славно бо прослави с[ѧ], коня ѝ всадника вверже к море“. Ликъ же събранныѵ҃ женъ Ѡтѣкахѫ сице гл҃щиѵ҃: „славьно бо прослави с[ѧ]!“ И паки Мариа҃мь: „Помощник' ѝ покровитель быс[ть] мнѣ“. Паки жены: „славно бо прослави с[ѧ]“. И тако Ѡтѣсть всю пѣс[нь] ѡ҃нѫ.*)

По[240]) семь ж[є] въздвигоша сѧ сѫнѣ Илѵи Ѡ моря Чрьмнаго в пѫстыню наречаемѫ Сѫръ. йдоша по поустыни г҃. дн҃и

---

[1]) Тут пропускаємо 4½ рядки палейної хронольогії.

Digitized by Google

й г. ноши[241]) й не можахѫ пити водꙑ ѿ[242]) Мерꙑ[242]), горка бо бѣ зѣло, й прозваша имѧ мѣстѹ томѹ горѣсть. й ропташа людиє на Моисѣа глще: „что пиємъ? се ѹже хощем изомрети й скоти наша ѿ воды сеѧ. въ Єгупте бѣхѡм нꙑ воды сладкꙑ й плодовит[и] скотомъ, а в сеи поустꙑни пасти см хотѧть телѣса ишла изгоревъше жажею водною. нѣнѣ же покажи намъ водѹ, да пиємъ!“ й вел'ми зазлиша люд[ї]є Моисию. Въспи же Моисе къ Бгу о людѣх тѣхъ, й прид[е] к немѹ аггл Гнь г. древа в рѹкѹ свою держа: певгъ, кедръ, кипарисъ. й реч[е] аггль к Моисеови: „си древа три сплети ако пленицю въ ѡбразъ стꙑѧ Трца и всади й в водѹ мерьскѹю, да темь ѡслади воды мерз'кꙑа. се дрѣво боудет в древа великꙑїа,[243]) се древо спсенїє мирѹ, симь древомъ перваго врага лесть побежена боудет“ — и прочеє ѡ хотѧщих бꙑти сказъ [зам. сказа] агглъ[244]) Моисею, по семь ж[е] Ѡйде ѿ него. й створи Моисей тако, ако ж[е] повеле емѹ аггл Гнь, й сплете древъе й всади е въ исходище[245]) воде при брезе. й рече Моиси: „се древо боудет[246]) жизнь всемѹ мирѹ, се древ[о] въ велик чсть преложить с[а], по летех же посекѹть, тогда боудет изволенне[247]) бже[248]) пришт[и][249]) Вышнемѹ. но по времени, егда изволить плот[ь]ю родити с[а][250]) й ставити с[а] всемѹ мирѹ й ѡчщаѧ женьскаѧ естества прествленїа, на сне древо рѹками безаконных свѣт[251]) истиньнїй[251]) възнесеть см. й ѹзрите живот вашь[252]) прямо очима вашима, безаконнии ж[е] ти скоро в пагѹбе ѡбрацют см, възнесеномѹ на древо всь миръ поклонить с[а]. ако ж[е] се древо ослажаеть[253]) водꙑ, тако й распатаго кровь остить древо сие; ако ж[е] древо мерзкꙑа[254]) горкꙑй ѹслад[и] водꙑ, тако крстъ Хвъ горкаа ѧзыческаа неверьствиа[255]). нѣнѣ же вꙑ премолькнете роптющи на ма! симь древомъ[256]) вода ѹслади см, вы же пристѹпльше почерпете й напаите см й скоти ваши“. к тои час ѹслади см кода в Мерре, й начаше пити вси людиє и скот[и].

[Далї пропускаємо 5 рядків палейної полеміки з жидовином, оповіданє про побут Жидів у Елїмі (Ісх. XV, 27), при чім 12 жерел, які там найшли Жиди, Палея толкує як прообраз 12-ти апостолів, а 70 фінїків як прообраз 70-ти учеників; пропускаємо й дальші взяті з Біблії оповіданя про манну і коростелїв (Ісх. XVI), про воду видобуту Мойсеєм із скали в Рафідї (Ісх. XVII, 1—7) і про війну Жидів з Амаликитянами (Ісх. XVII, 8 - 13). Із палейного коментария доданого до сего оповіданя вийматмо ось який уступ:]

Ѡкоудѹ же бꙑс[ть] ѳроужиє сѣмъ Йѣлкꙑмъ? не на рать бо бꙑша вышли изъ Єгѹпта, но требѹ положит[и] мнящи см й паки

Digitized by Google

възкратити с[а]. но єгда ѵбо Фараѡнови въи истопленни быша[157]) моремь[158]), на брегъ сномъ Ѩлкыимъ[159]) ѡружиє взяша; ѡ всемь[160]) промышляше имь Бъ.

[Далї йде знов текст біблійний (Іск. XVII, 14—16), де докінчено оповіданє про Амаликитян, потім оповіданє про прихід Рагуїла (Іск. XVIII), про побут Жидів на Синаї (Іск. XIX; XX, 18—26; XXIV; XV, 1—7; XXXI, 18; XXXII, XXXVI, 1—16). Із сего оповіданя вийманмо тілько отсей уступ за для деяких апокріфічних подробиць:]

Тогда[161]) же Моисей повеле истерти телецъ пилами и рассыпати в рекѵ[162]) и повеле народѵ[163]) всемѵ[163]) пити водѵ прилогом[164]): да[165]) ѵ кого [в ркп. хибно: вого] быс[ть] злато на ѵстехъ, тоть и быс[ть] в вещаний телца, ихъ же повел[є] Моисе сещи до ѯ. моужь.

[Далї вставлено оповіданє з иньшого місця Біблії (Іск, XXXIII, 12—23) і до него додано палейний коментарий, по чім знов іде текст біблійний (Іск. XXXIV: 29—35); дальше з тексту біблійного винято тілько деякі подробиці (Іск. XXXV, 20—XXXVI, 7), по чім вставлено апокріфічне оповіданє про 12 каменїв на нагрудникѵ Ароновім. Приводимо весь сей уступ в повнї:]

Изреч[є][166]— всемѵ сонмѵ ѥлико гла ѥмѵ Гь на горѣ Синанстей, и покеле понести им час[ть] елико кто их хощет Бгѹ всеѥмѵ. и послѵшаше вся снем реч[и] той и понесоша кождо ихъ на все дѣло храма сведенна: инъ злат[о], инъ сребро, инъ медь, инъ синет, и[н] черьвленицю, дрѵжни [sic!] же висѵ и брячинѵ и багряничю приношахѵ ѥмѵ. над всеми же дѣлы тыми пристави Мойсей Ѵрина Веселеила ѳ племени Ююдина тобѣ, к семѵ же дрѵгаго мѵдреца нареч[є] Єлеава Ахисамахова; си ѵбо наполни дха и премѵдрость Гь и разѵмъ на все дѣло и ваяниа каменаа, инъ прад[є]ний и тъканий и всяко ѵхищреніе и на клепаніе злат[ѵ] и сребрѵ и меди и железѵ, на все ізвестни древесы.[166]) к томѵ же и ризы творяхѵ Ароню жерцю[167]) и синетѵ и багряница и червленица и праденї, и растриг[о]ша злат[о] як[о] по власѵ, иж[є] сшиваахѵ дѣло швенї[168]). пестротою творяхѵ на вѣрхъ ризъ доскѵ наперьснюю ваяниѵ златомь, в ней же беста вї. камени драг[и] по числѵ коленѵ[169]) сновъ Ѩлвъ. єсть ж[є] ѵбо дъска та наперьсная на д. грани, ваяниа ж[є] в ню камені по г. къ единомѵ оуглѵ створенї[170]).

Первыи камыкъ нареч[а]ємыи сардионъ вавилонъскыи, черьмень же ѡбразомъ яко кровъ. ѡбрѣтают же его в вавилонстеи земли[171]) пѵтьшествѵющимъ яже къ Ясиромъ. призраченъ[172])

Digitized by Google

єсть, силы же цѣлебнѣи в немь єсть и лекꙋють имъ ѿ токы̀ и ꙗзвы ѿ железа[173]) помазают. сии ꙁко камень ꙁподоблень єсть первенцю Иꙗковлю Рꙋвимꙋ, понеже силень и крѣпокъ бѣше на дѣло, но и за грѣхъ недѣговавъ [sic! зам. недꙋговавъ] ѕ. мць ꙁтрокою, и тако покаꙗнїемь и[с]цѣле.

Вторы̀и камень гандзонь[174]), и шкретаєть ся в Панзе граде Индиистемь. сила же цѣлебнаи в немь єсть: єгда имъ шстримъ по врачѣбнеи шслѣ, то не чермень испоꙋщаєть по шбразꙋ своєм[ꙋ][175]), но ꙗко млеко наполнаєть сосоꙋд[ы] многы̀ елико хощет. шстрим же не шхоꙋдеваєт самъ ни мерою ни тѣломъ, но въ своємъ чинꙋ прекываєть точа сокъ. сокъ ж[є] его цѣлить шчѝныи колезни, темьже и[с]цѣлаєт водныи трꙋдъ, иж[є] неистовъствоꙋют[176]) ѿ вина морьскаго и цѣлить. сии ж[є] камен ꙁподоблень быс[ть] к-мꙋ сн҃ꙋ Иꙗковлю Семеѡнꙋ, иже имаше гнѣвъ и немилсрдиє на брат[а] своєго Иосифа хотѣ его оꙋбити. „но запать ми Гс҃ и раздреши ми мощь рчнꙋю, ꙗко рꙋка моя десная мало не быс[ть] сꙋха за д҃. дни[177]), и разꙋмѣхъ — рече — ꙗко Иосифа рад[и][178]), и покаꙗх ся плакꙋ ся[179]).“

Третеи камень єсть измарагдъ, зелень же есть, в горахъ индиискы̀х коплют, свѣтелъ ж[є] єсть, иж[є] и лице чл҃вце [sic!] видети в немь ꙗкс в жрьцалѣ [sic!]. сии ꙁподоблень быс[ть] Левгию ст҃лю и еврейскꙋмꙋ [sic!] чинꙋ, иж[є] и лица чл҃ческаг[о] не стыдети с[а] имъ подабаєт. сии ж[є] камени ѣдинимъ родомъ оꙋ єдиного ꙁглица ѡваꙗни быша[180]).

Четвертыѝ камень анфраксъ sѣло червлень єсть шбразомъ блещ, быкаєть же в Халкид[о]не Ливинииистемь[181]), иже наричет ꙗ Фракиа[182]). нощью же шкрѣтаю̀ть єго[183]). взать ж[є] ꙁко сиꙗе кацем[и] ризами шбшиваєть с[а][184]), но шбаче блескъ его вне ризъ есть. сии ꙁко камень ꙁподобленъ єсть д҃-мꙋ сн҃ꙋ Ꙗковлю Июдѣ цр҃ьскꙋмꙋ [sic!] колену. тако ꙁвѣщ[а][185]) цр҃и изыдоꙋт. ꙗкож[є][186]) есть цр҃мь, иж[є] оꙋвѣтомъ своя порадит[и] тач и мчити злодѣи, також[є] и шгню свое єсть жещи и свѣтити. Тако ж[є] и Хс҃ъ, его ж[є] прореч[е] Ꙗковъ, емꙋ же цадить ся, свое єсть, иж[є] миловати и праштати грѣхи и моꙋчит[и] же не кающих ся. но и семꙋ шбразъ предлежеть [sic!]: аще и по распат[и]и ризами шквит положенъ быс[ть] въ гробѣ, но бж҃ствомъ[187]) къскр҃се, его же и стрегоꙋщии стражиє видеша блещанїемь ѡмертвеша, но испълни ся мьздою десница их, ꙁтанти мнѧхꙋ, твое[188]) же[189]) нн҃ѣ въ всѣмь мирѣ славит ся.

Патыи камень єсть самфиръ, багранъ ес[ть], бываєть же въ Индии ефишпьстеи. силы цѣлебныѝ бывают к немь: остримь

Digitized by Google

по ѡсле съ млекомъ ѡтокъ и напищенiе цѣлить. законь ж[е] къспрiемь, ако Мѳси то на камыцѣ самѳирѣ гл҃ше быкъ. сiй ѳподобленъ бывъ ё-мѳ сн҃оу Iѣковлю Iсахарѳ: то добръ ѳво дѣлатель ѝ тажаръ ѝ праѵед[ѣ]нъ, ѝ „еж[е] ѿ тажаръ[290]) поста[291]) своего всякого шѵоица перкородьiй ѥрешмъ Г҃нимъ приношах — реч[е] — ѝ[192]— всякомоу ѳ҃гѳ ѝ печ[а]лнѳ даѝхъ[292]) земнаѝ бл҃гаѝ въ правости ср҃дца“.

Шестый камень нареч[а]ѥмый ѳсписъ[293]), оубо зеленъ ѥсть, шбретаютъ же на ѳстию Фермодонтьi рѣкьi ѝ на Ѩмантийстѣ[294]) рѣце, требеж[е][295]— ѥсть въ Ѥпилит[е][295]). си ѳподобленъ s҃-мѳ сн҃оу Iаковлю Завѵлоноу, сн҃ѳ Лиинѳ, понеже каше мѳжь бл҃гъ ѝ кротокъ ѝ смиренъ, ѝко къ завет[е] гл҃ть сн҃мь своiмъ реч[е]: „сн҃е[296]) мои[296]), азъ ходихъ ч҃стотою пред Бг҃омь; аще съгрѣшихъ развѣе мысли, не[297]) вѣмь[297]); но простотою[298]) послѣшах оц҃а ѝ старѣиши брат[ї]ѝ. но ѝ первоѣ — реч[е] — начахъ плавати по морѳ ѥгупетском ловитвѳ творя о҃цю моемѳ, ѝ Бг҃ѣ бл҃гстнею[299]) поспеваше трѳдъ“.[300]) си же камени[301]) ѳ второраго ѳглица ѵваiнн.

Рѧд трет[ї]ѝ. Седмыiй ѳво камень наричаемыiй аѳкинд[302]), аки черменъ ѥсть, ѿбретаютъ ж[е] [въ] внѳтреней Каравиѝ[303]) сурьстеѝ,[304]) Скѳфиею же нарицютъ сию страно всю северьскѹю, иж[е] сѣть Готѣфи да Киси[305]). да тѳ да ѝ всю[306]) къноутрь поустыни великыiѝ[307]) пѳстыни[308]) ѥсть пропасть велика[309]), глѳбока ѝ чл҃комъ невходима, стенамъ ѳво каменым ѿ всѣдѳ ѳгражена ѥсть, да тѣмь с горы приникъша комѳ любо аки к стене немощно зрѣти доль, ѿ глѳбины ѳво мракъ ѥсть. но посылаютъ с[а] тамо ѡсѳжений чл҃вци ѿ ближних ѳ҃ цр҃въ[310]). да ѩли сами изгибнѳт, ил[и] аѳкиитъ[311]) камень ѿбретше живи[312]) вѳдоут. пришедшимъ же ѳжникомъ[313]) ѝ закалаютъ ѡвчата ѝ ѡдравше кожю с них вмещют к пропасть дебри тоѝ. ѝ прiлипаѥть тамо камень тоѝ[314]) к масомъ темь, ѡрли ж[е] в камени томъ живѳще ѝ на воню мясню ѩходят въ дно ѝ тако ѝзносят маса с прилепшимь каменiемь. ѥгда снедать маса, каменiе ѡстанет са на мѣсте, ѝдеже боудет сѣдел ѡрел тоѝ, ѝ тако добыiвают и. камень ж[е] то дѣйствие имѣет сице: въземшемь си на ѳгле горящеѣ ѝ погасаютъ ѳгли горящи, а[315]) сами без вреда пребывают. понявицею держимъ[316]) надо ѡгнемь, то рѧкѳ си ѡж҃жеть, понявица же без вреда пребываѥт. гл҃ть же, ако ѝ ражающимъ женам на потребѳ бываѥть[317]). сiй ѳво камень подобень седмомѳ сн҃ѳ Иаковлю [Данѳ] сн҃оу Калинѳ рабьi Рахилиньi, иж[е] в закет[е] пиша пред сконми сн҃ми поноси себѣ гл҃м: „азъ — рече — вѣхъ ѩмѣи ср҃дце ѝ ѳтробѳ немл҃стивѳ на брат[а] своего Ѩѡсифа, ѝ вѣхъ стрѣгый его ако.

Digitized by Google

рисъ козлица, но Бъ ѡ҃ца моего ѝзбави его ѿ рѣкѹ моею, не дасть м[и] сего зла сътворити, да не рассыплетъ сѧ кї. скипетровъ Їґлви. но по лѣтехъ — реч[е] — и по кременѣхъ боудет — реч[е] — вашь кнзь Сотона". ѡ томъ бо оцѣ его[318]) бѧше прорѣкълъ: „данъ тебѣ соуд есть: ѝми змиѧ на распѧтий сѣдѧ[319]) на пѧти, хапаѧ пѧтѹ коньскѹ, ѝ спаде сѧ конникъ въспѧть". сню реч ѡ Ѧнтихрс̃ти [sic!] рѣкоста, ꙗко ѿ Данока племени есть емѹ ѝзыти. тѣмь ж[е] ꙗко к семѹ акинфъ[320]) приложенъ есть[321]), ꙗко въ пропасти бездны жилище его.

Ѡсмый ꙗко камень ѧфатисъ[322]), ꙗсинь ес[ть]. ѡбретаютъ же ѝ того въ странѣхъ тоѧ землѧ. сила ж[е] врачевнаѧ в немь есть: егда ꙗко ѡстримъ по ѡсле ѝ помазыкаютъ сокомъ его всякоѧзвенїа змининаѧ ѝ скорпїйнаѧ, и тако ѳгонѧют ѧдъ[323]) ихъ. ꙗко ѧфатис[324]) подобенъ ѝ-мѹ сн҃ѹ Ѝѧковлю Нефталимѹ сн҃ѹ Валинѹ, понеже ꙗко быс[ть] моужь кр̃тъ ѝ смирѣнъ ѝ ѡц҃ь его Ѝѧковъ на всѧ посыланіѧ скораѧ посылаше, ѝ всегда нетрѹденъ пребываше.

Деѧтыїй ꙗко камень анфиси[325]) ꙗко пламень зело, ѡбретаютъ ж[е] в горѣхъ ливийскихъ на[326]) крайхъ морѣскыхъ[327]). сни ж[е] подобенъ[328]) есть д̃-мѹ сн҃ѹ Їаковлю Ісирѹ[329]) [sic! зам. Гадѹ] сн҃ѹ Зелфинѹ рабы Лиѝнкї, понеж[е] бѣ кротокъ к горѣхъ пастѣкиньї[330]) стада ѡц҃а своего. си же ꙗко камен[и][331]) при третьемъ ѹглици ѧкаѧни.

Десѧтыїй ꙗко камень нареч[е]нїи фрѹсилисъ[332]), ѡбразомъ зракъ его ꙗко злат[о], ѡбретают къ кладѧзнем камени на[333]) краї[333]) Ѧхиманидьї[334]) вавилоньскыїа рѣкьї. сиї ꙗко ѹподоблень есть десѧтомѹ сн҃ѹ Ѝѧковлю Ісирѹ сн҃ѹ Зельфинѹ второмѹ рабы Лиѝнкї, понеже моужь бѣ бл̃гъ ѝ кротокъ ѿметаше сѧ всякого зла. бываетъ чс̃тъ ꙗко злат[о]

Перкьїй на десѧт камень нареч[а]ємый варил[и]шнъ[335]), ѡбразъ его зекръ[336]) есть, бываетъ ж[е] при брезе горкї наречаємыѣ Ѧфаврьї[337]). сиї ꙗподоблень быс[ть] ѧї. сн҃ѹ Ѝѧковлю Ѝосиф[ѹ] сн҃ѹ Рахилин[ѹ].

Камень ж[е] вї. ѡнѹхинѡнъ рѹсъ есть, ѡбрѣтаетъ сѧ к той же горѣ. сии же ꙗподоблень ѣсть кї. сн҃ѹ Їаковлю Веньѧминѹ сн҃ѹ Рахилинѹ, понеж[е] ꙗко Вѣньѧминъ ѝ Ѡсифъ ѿ единой мѣри ѝзыдоста. ѝ сиї ꙗко три камени ѧкаѧна быша въ д̃-мѣ ѹглици, ѡковани быша златомь,[337]) дѣло[338]) пленичное ѿ злат[а] чс̃та[338]), камиць ж[е] ти бѣхѹ ѿ племенъ сн҃къ Ѝґлкъ, по ѝменомъ ихъ написаша с[ѧ] на[339]) знаменїам ихъ когождо по своѧмъ ѝменимъ вї.[340]) племени[341]). Тако ж[е] ꙗко ѝ всемъ правовѣрнымъ

Digitized by Google

к законѣ поставн Гѣ кї. а҃ѣсла верхевнаꙗ по числѹ вї. колєнъ сн҃ъ Ї҃илвъ, но ꙗко же рѣша кънгѣйскыа книг[и].

[Дальший палейний текст, стор. 437—499, що містить вирівки з Біблії (кн. Ісход. і Чисел) і обширні до них коментарії, нпр. палейний коментарий до десяти заповідей Божих, до передсмертного пророцтва Мойсеєвого (Второзак. XXXIII), пропускаємо і подаємо тілько кінцеве оповіданє про смерть Мойсеєву].

(Ѻ сѫ́рти Моу҃с[є]ѡк[и]). Й скончаша [зам. сконча сѧ] рабъ бж҃ї Моисѣй к земли Моа҃кли близъ домѹ Фогорова. По[341]) скончанїй же быс[ть] тѹ архистратиг Михаи҃лъ началник силы Гн҃ѣ. й се дїаволъ бестѹдныї҃ й злокознивый wкрѣте сѧ тѹ й пра҃ше с[а] ѡ҃ Моисеѡ҃ве телѣси, ꙗко Єгиптанина ѕби[342]) й и҃нала҃[343]) некаи҃ лъсташе нань ѡ҃блычала речи. к немѹ ж[є] архистратигъ Михаи҃л Фвещавъ реч[е]: „запрещаєть ти Гѣ Вседержител[ь][344]), вселѹкавый дїавол[е]!“ не сме же[345]) а҃рхистрат[и]г Гн҃ь[346]) Михаи҃л[346]) силы Гн҃ѣ сѹда хѹлна навести нань[347]), но проповеда величество бж҃ства реч[е]: „запрещаєть ти Гд҃ь, дїаволе“. ѡ҃бличаꙗ є҃го сѹрокоє бестѹдьство, и҃мь же самъ за гордость свержень быс[ть]. того рад[и] и҃менемь Гн҃имь архистратигъ запрещаєт є҃мѹ, проповед[а] величе[є]ство бж҃ства, й лвїе и҃цезнѹ лъстець. ѡ҃ семь бо послѹшествова а҃пс҃лъ Иѹда къ лѣ.[348]) посланий. тѣмъ ж[є] й не кѣдаше сн҃ѣ Ї҃илви телѣси є҃го даже й до дн҃ь. Й житъ ж[є] Моисѣй рк҃. лѣт й сконча сѧ. й плаклша сѧ є҃го кси сн҃ѣ Ї҃илви л҃. дн҃ий къ Прафоке[349]) Моавли ѕ Єрдана близъ Єрихона. Й[350]) єгда ж[є] Моисѣй извед[є] люди и҃зъ Єгѵпта, тогда быс[ть] є҃мѹ лѣт п҃. Мѡѵсѣй же быс[ть] по Евраме седмыї҃.

[1]) Къ тъиж[є] дн҃ь житіе сѵ҃го ѻ҃брока Мѡѵсеа й како ц҃рствовавъ къ Сраиинѣх й како съ ц҃ремъ Фараѡномъ прѣ сѧ й съ Валаамѡмъ влъхвомъ й как[о] и҃зведе люди и҃зъ Єгѵп[та] [2]) Від початку доси vac. [3]) vac [4]) дод. оу҃милъ [5]) vac. [6]) vac. [7]) vac. [8]) vac. [9]) своѧ [10]) дод. и сам ц҃ѣ видѣнїю томоу҃ [11]) разорит [12]) йстеплт [13]) аще [14]) дод. да ѕбиваю҃т [15]) vac. [16]) vac. [17]) vac. [18]) Замість сего початку речеця читаємо: Бѫ́ бо й можеши ѕѣло, да кыйдмѫ҃ѕ из града [19]) дод. дѣти [20]) ископаѫ҃ѕ, зам. искѫ҃паѫ҃ѕ [21]) масло [22]) и мат[и] [23]) vac. [24]) vac. [25]) Єхедѫ҃ѕ [26]) Маріамьанїи [27]) vac. [28]) живштъ сн҃ъ [29]) vac. [30]) мнозѣи [31]) Мариміанїи [32]) Маріміанїи [33]) дод. й пѧ҃ѫ҃, къ ѕ҃-йже мц҃ъ [34]) vac. [35]) младыѧ [36]) бы сѧ [37]) глиною из дна а изконѣ смолою [38]) дод. дѣтѧ [39]) vac. [40]) vac. [41]) vac. [42]) йскъ [43]) лнци воды [44]) vac. [45]) vac [46]) vac [47]) vac [48]) Маріѣмьани [49]) vac. [50]) Єкрои [51]) дѣтиць съ [52]) дод. й бысть бѣ къ сн҃ъ й нарече є҃моу҃ и҃ма Монсеи, ꙗко ѿ воды взяхъ є҃го [53]) Кнфіа же [54]) ѕа [55]) сѣдяхѫ҃ [56]) дод. к нем [57]) дод. иѫ҃ [58]) по горам [59]) оу҃зѣи [60]) дод. въ Єгѵпет [61]) vac. [62]) vac [63]) дод. и҃ [64]) дод й положиша [65]) дод. и рѣша: да [66]) vac [67]) дод. й оу҃біемь є҃го: аще ли къ ѳгню прострет рѣкѣ, то ѕкѣдземь, ꙗко не мѫ҃ростію сѧ сътвори [68]) ѳ҃хапим сѧ [69]) Й [70]) дод. сѧ [71]) vac. [72]) дод. оу҃глъ й вложи къ ѕста й [73]) къ концѹ [74]) дод. своего [75]) vac. [76]) vac. [77]) дод. й хожаще [78]) похорони [79]) дод. своѧ [80]) vac. [81]) vac. [82]) й рече емѹ [83]) цили [84]) дод. ма [85]) есть [86]) vac [87]) va

Digitized by Google

88) дод. его 89) vac. 90) поверзнуть 91) забыти и̑, но 92) поманѣти 93) перскыми 94) vac. 95) Ѩркинъ. и ѡ̑стаки и̑ 96) хожашаѧ 97) съдѣма 98) дод. келми 99) vac. 100) vac. 101) възведше 102) vac 103) ци 104) въ град. и̑ сташа 105) сѣцитѣ 106) изкиша 107) р̑. и̑ о̑ 108) станъ 109) дод. кыкъ 110) vac 111) vac. 112) vac. зам. сего: келми 113) достѣша 114) vac. 115) перстїи 116) порты 117) vac. 118) сѧгоша 119) дод. и̑ съ веселїемъ сѧ̑ и̑ всѧ земла 120) vac. 121) vac. 122) ѩстрѣкскы 123) цр̑ь 124) дод. сны 125) дод. къ градѣ 126) ѥспразниша 127) дод. без потреби: єгупетскѣю къ цр̑ю Фараѡ̑нѣ 128) Валаамъ 129) vac 130) vac. 131) Тут знаходить ся у Тіхонр. уступ, якого нема в Крех., а власне оповіданє про нараду Фараона з трьома своїми дорадниками: Рагуїлом, Йовом і Валаамом (стор. 240—242). Се оповіданє виняте з жидівського жерела, має вияснити, для чого й Рагуіл так само як Валаам утік із Єгипту. 132) дод. каше 133) не приходи 134) дод. и̑ поманѣ 140) дод. не 141) сен 142) коіка сѧ съ ѣдемланы и съ сны̑ми перскыми 143) по сторони 144) створенїе 145) дод. Ѿ Бѣ 146) видѣ 147) примилѣю 148) ймша 149) Семфора 150) дод. о̑чѣ мои 151) кѣдано 152) межѣ 153) дод. не теминци 154) ѡ̑чїю 155) видить, что ѥ̑сть сѧ створило о̑ нема 156) ксю рыкѣ нх̑ 157) часть 158) Мадіаннинѡ̑ 159) Персанъ 160) пѣтникъ 161) дод. чюжи 162) дод. зача и̑ роди сны̑ 163) vac. 164) дод. и рече 165) vac. 166) vac. 167) vac. 168) vac. 169) рѣкоста емѣ: „Бг̑ъ нашь єврѣискъ посла к тебѣ рка: поусти люди моа, да послоужат ми“. 170) створиста 171) и призка 172) Ймноса и Ѩркиса 173) дод. и пріидоша къ цр̑ю 174) „но како сѣт пришли мимо лкы ты?“ 175) посох̑ 176) vac. 177) vac. 178) vac. 179) ѥ̑ко посолника ѥста кѩіа и по словѣ ѥго ѥ̑ста пришла? 180) дадита нам знаменїе 181) изкѣстит сѧ 182) vac. 183) vac 184) vac. 185) дод. ѡ̑тнат 186) дод. пожерты 187) дод. створиша пакы і 188) грамѡ̑ты всѣх̑ кѡгъ єгупетскых̑ 189) грамотах̑ 190) къзкало 191) дод. дѣдъ 192) йкса 193) лѣсныа 194) vac 195) къспитокалъ 196) дод. ѡ̑нже Ѳимет дїю твою Ѿ тебе и̑ къзвратит та в землю Ѿ нея взмтъ ѥсы“ 197) vac. Замість сего уступу і дальшого пропущеного нами оповіданя Крех. про казнї єгипетські у Тіхонравова є иньше, коротше оповіданє про се дїло, з апокріфічними подробицями. Тілько остатня частина сеї версиї є в Крех. і приведена нами далї. 198) Початок сего уступу у Тіх. такий: Й взѧ вся перѕенца земла єгупетскаа 199) vac. 200) даже 201) vac. 202) разбикахѫ̑ сѧ 203) о̑ци 204) vac 205) vac 206) Єврни 207) vac. 208) Сего уступу нема ні у Тіхонравова, ні у Порфірєва. 209) Сего уступу, котрого фактична часть взята з Біблії, нема також у Тіхонравова; дещо з него є в Соловецькій Палеї (Порфирьевъ op. cit. 185), та в редакциї загалом відмінній від нашої. 210) У Тіхонравова vac., та є в Солов. Палеї 211) Солов. Єгиптяны 212) сол. оудержати 213) Сол. море 214) дод. или коею мⷯростїю 215) Відси до кінця сего оповіданя в Солов. vacat. 216) Відси йдуть далї варіанти з тексту Тіхонравова. Дод. Іа̑ковѣ 217) vac. 218) дод. какоже сѣт ѡ̑крѣтены къ Єгупт̑ѣ за ѵ̑. лѣт, како жидове кланают сѧ телчи главѣ. 219) Йѡсифа 220) дод. Іоуда Мр̑їи 221) дщери Іа̑кови 222) vac. 223) о̑ч̑е, Іѡсифъ живъ ѥ̑сть 224) дод дочко 225) Колъ 226) vac 227) ходѧ 228) дод. Мр̑їа 229) vac. 230) vac. 231) дод. вземь скѣира 232) над рѣкѣ Колѣ 233) возмѣти 234) възмѣти 235) высѣпи 236) vac. 237) ходили есте 238) vac 239) сего уступу нема ні у Тіхонр. ні у Порф. 240) Оповіданя про чудо при водї Мерри нема у Тіхонр. Варіанти виписуємо з Порфірєва. 241) Замість цїлого сего початку в Солов. сказано: И пріидоша къ Мерроу 242) vac. 243) Дод. то дрѣво четыре краи вселенныа разыдетъ 244) и гл̑авъ 245) vac. 246) хощетъ быти 247) не боудетъ изволенїа 248) vac. 249) пріити 250) vac. 251) vac. 252) нань писаць 253) дод. и ѡ̑сѣщаетъ 254) vac. 255) дод. ѡ̑сладить 256) дод. и комъ 257) дод. съ ѡ̑роужїемъ нх̑ 258) дод. и по семъ море изверже 259) дод. Ѿтоудоу си и 260) дод. оубо тогда 261) Сего уступу нема у Порфірєва, та подібне оповіданє є в текстї Тіхонравова, відки ми й виписуємо варіанти. 262) У Тіхонр. початок такий: и̑ повелѣ Мѡѵсей разкити телчю главѣ и̑ съсѣцн ю подробнѣ и̑ сътворша тако 263) имъ 264) vac. 265) Конець такий:

Digitized by Google

шкнт сѧ знамєніѥ на нихъ. Да ѩкоже пиѕѣ късклонишa сѧ ѝ оүѣдѣ Мшүсн, кто что къвръглъ в телчю главѣ: ѻ҃къ златѡ, ѻ҃къ сребро, йныи ж[є] мѣдь а҃ дрѣгыи ѿлово, а҃ то ймъ на ѕстѣхъ бѣше, а҃ кто не вкергла, а҃ ти сташа. Й повелѣ Мшүсн йзкити всѧ престѹпникы. [266]) Сего уступу анї у Тіхонравова анї у Порфірєва нема. Сьлїдуюче далї оповідане про 12 каменїв на пагрудникy Ароновім надруковане Порфірєвим із тоїж Соловецькой Падеї ч. 635; варіанти єго супроти нашого тексту ми й виписуємо. [267]) дод. Ѿ злата [268]) шкенов [269]) изколінїы [270]) vac. [271]) к' Кавилѡнѣ на земли [272]) прозрачнъ [273]) дод. кыкающїы [274]) панзїѡнъ, по грецьки τοπάζιον [275]) дод. сокъ [276]) сѧ истокоүютъ [277]) за а҃. ѯнї [278]) дод. то ми сѧ слоүчи [279]) дод. Гкѝ [280]) дод. рядъ же который [281]) в грецькім текстї Епіфанія Кипрського: ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύας [282]) Йнфракій, в грецькім Ἀφρικὴ [283]) дод. и порода на земли той: издалеча очко видѣти, ани свѣтла свѣтит сѧ или ани оүглїе искрами мєтнет сѧ. и по свѣтоү прочїи ѿкрашоүтъ й [284]) ѿковыет сѧ [285]) Ѿ сего ѕко, кѣща [286]) дод. ѿкычай [287]) дод. Ѿ гроба [288]) къскрснїе [289]) єже [290]) тижанїѧ [291]) пота [292]) vac. [293]) ѡпнсъ в грецькім ἰάσπις [294]) Ѻмантїйстєй, по гр. περὶ Ἀμαθοῦντα [295]) Сол. vac. грець. οὐ τοὺς ἐν Κύπρῳ [296]) vac. [297]) vac. [298]) всею простотою сръда [299]) дод. помагаше ми и [300]) троды моѧ [301]) дод. три [302]) оүакиндъ, по грець. λυγύριον [303]) Кавкарїи [304]) дод. Скифїи [305]) да Кенеси [306]) да тоү оүко [307]) дод. Скифїа [308]) vac. [309]) дод. зело [310]) цр҃ствъ [311]) акинфъ [312]) прости [313]) дод. таме [314]) оүакинфъ [315]) vac [316]) аще кто ѿкинетъ поныкнцею и дєржитъ [317]) Дод. к семоү же оүко камыкоү приложенъ есть Данъ. [318]) дод. Йкевъ [319]) сѣдыра [320]) оүакинфоү [321]) дод. Данъ [322]) ахатисъ [323]) дх҃ъ [324]) ахатисъ [325]) амѳоүсїй, по грецьки ἀμέθυστος [326]) vac. [327]) приложенъ [328]) Годоү [329]) пастыше [330]) дод. ѳ҃. [331]) хрѣсолифъ, по грецьє χρυσόλιθος [332]) vac [333]) Химинцы, по грець. Ἀχαιμενίδιος [334]) по гр. βηρύλλιον, в Сол. через помилку шноүхїшноү [335]) по грець. γλαυκίζων [336]) по грець. Ταύρου У Порф. сей камінь зовсїм пропущено і за те два рази дано опис сьлїдуючого, онїкса. [337]) дод чистымъ [338]) vac. [339]) напьсана [340]) vac. [341]) къ [342]) ако соткршоү емоү, рече, Єгиптѧнинноү оүкїйство [343]) vac [344]) vac. [345]) азъ же оүко [346]) vac. [347]) дод не смѣю [348]) vac На дїлї натяк на се в в посл. ап. Юди, зач. 9 [349]) Ѩрекиф [350]) Конець vacat.

Варіанти виписано із Тіхонравова, op. cit. I, 233—253, а власне варіанти 1—207, 216—238, 262—265 і з Порфірєва, op. cit. стор. 195—204. На стор. 239—240 нашого виданя нотки через помилку понумеровано хибно: замість 157—189 мають бути числа 257—289, що просимо соправити; в спискї варіантів числа стоять такі, як сьлїд.

Б. Рукопис попа Стефана Теслевцьового, карти 283, 284, 286—289, 292.

(Сказанїе ѿ Мосеи шк' сѧ родивъ, къ которое кремаїѧк' сѧ годокалъ и шкъ Жыдовъ кывклъ изъ Єгип'та и былъ имъ коєводою м҃. лѣтъ*). По смрти же Їѡсифа настал йн'шїй цр҃ъ во Єгип'тѣ, который не знавъ Їѡсифа, й томѵ было имѧ Фарашн, й не хотѣ любити Жыдовъ. Й Жыдове сѧ прѵд'ко множыли й росли. й рекъ цр҃ъ Єгип'тѧномъ

*) Сей титул написаний киноваром.

Digitized by Google

своймъ: „Я...*) Жыдове множатъ лѣпше ѡ насъ: що бысме над [ни]ми змѹдрокали? бо як' са розмножатъ й коли і[ѹдет] шкам война, могѹтъ ѡни насъ израдити, придадѹт са им и землю нашѹ йзк[ѣдѹт] і пойдѹт [їз] землѣ нашеи. Але мы и[хъ] придаймо до роботы, оучинѣмо им трѹды, а ч[ей са] не вѹдѹтъ такъ плодити". И почали мѹ[рѹвати горо]ды моцные цр҃ѹ Фарашнови: Ниф ..... оуполь. Я чимъ ни Жы[довъ] ..... [мно]жыли са без лич'бы и велми их Єгиптане [нена]кидѣли. й наложыли на Жыдовъ Єгип'тане [ке]ликѹю нѹж'дѹ, томили их вел'ми працами бар'зо тажкими: мѹсѣли Жыдове калъ, болото мѣсити, вапно палити, цеглою мѹрокати. Починили им Єгип'тане шлей й закладали в них Жыдовъ ѣко волокъ й возили ними камѣня, робили ними ..... до оупадкѹ шк волами ..... могли працовати нѣ сякъ нѣ такъ. Я было оу Єгип'тѣ дв҃ѣ бабѣ, которїе дѣти кирали ѡ Жыдовокъ: єдиной было имя Семи'фора, а дрѹгой было имя Фѹа. И призвал цр҃ъ Фарашнъ тоты шбѣ бакѣ й загрозил им моцно и рек до нихъ: „[єс]ли коли пойдете бабити до Жыдовокъ, если са [н]ародит хлопат'ко, а вы их оубивайте як можете, а д'кв'чат'кам не чинѣте нѣчего". И загрозил их цр҃ъ ..... оубоявше са Бг҃а ..... и грозы цр҃ской .... [так]ъ шкъ им цр҃ъ велѣлъ і шжывлали хлопат. И призвалъ цр҃ъ бабы перед себе и рек им: „Що в[ы] ..... Чом' вы перестѹпаете росказ мой цр҃с[кий] ..... [хло]пат'ка жыдов'ского зо". ..... „.... жыдов'скїе такїе сѹтъ: тогды юж бабѹ до секе призоветъ, коли са юж дитина народит, а мы, цр҃ѹ шсный, юж на готовое придемо и тогды не можемо що оучинити". Бг҃о же твораше бабы й множыли са Жыдове й крѣпили са моц'но. Потом росказал цр҃ъ Фарашнъ гѹбити дѣти жыдов'скїе хлопата. И тогда ношено дѣти єгипетскїе по ..... й по домах, й где бы са мало знайти хлопатко до хлопатка циган'ского, то его зараз загѹбити. И такъ цр҃ъ не могъ що оучинити. Бг҃ъ бо хранил их. Бѣд'ные Жыдове й Жыдов'ки тѹлмали дѣти свой форем'но и годовали их.

И тогды са в тое врема народил Мойсей. И тѹлмл его Фц҃ъ и мѣти оу домѹ своемъ тры мц҃ѣ кї҃. йдлъ Потом оубоялн са цр҃ъ і ѕчиник'ши из с'кт'ника човникъ из смолою, ѡсмолик'ши смолою моц'но оубложыли тамъ дитинѹ й пѹстили его на море, бо красное было тое дитѧ велми .....

*) Точки значать, що в тім місці чогось бракує, бо рукопис по краях витлів і обшарпаний.

Digitized by Google

Єдного же дня выйшла дѣв'ка Фараѡнова Фивея мыти ся на рѣкѣ. й служ'ница єї ходячи по при рѣцѣ оукидѣ[ла чо]в'ника малый на водѣ. И послала ц҃ркна Фи[вею] служ'ницю, абы тот чов'ник оузяла ..... дѣв'ка поплыв'ши оузяла тотъ дитинѣ на берегъ. И коли ѡкрыли, ано дѣтина бар'зо краснаа плачетъ. Оужаловав'ши ся ц҃рвна над тою дитиною оузяла єго й рек'ла: „ѡ дѣтей жыдов'скых тое дитѧ". Й тота служница єй была сестра власнаа Мойсеѡва. И рекла служ'ница ц҃ркнѣ Фивей: „если хочешъ, а я ти призовѣ жонѣ Жыдов'кѣ, котораа ти тотъ дитинѣ выгодуетъ". Ї рекла єй ц҃рвна: „Йди и призови". Дѣв'ка пойшов'ши призвала мѣткѣ Мойсеѡвѣ. И рекла до ней ц҃рвна: „козми тое дитѧ до своего домѣ и згодуй ми єго, а я ти заплачѹ". И взяла Мойсея єго власнаа мѣги й годовала прыстойне, й такъ выгодовав'ши Мойсея привела єго до ц҃ркны, й было ц҃ркнѣ Фивей тое дитѧ в мѣсто сна й нарек'ли емѹ имя Мойсей, говорячи: „бо я єго оузял ѡ воды".

И так ся Мойсей коχал при ц҃рскомъ дворѣ, й любили тое дитѧт'ко самъ ц҃ръ Фараѡнъ й ц҃рвна й в'си вел'можы, пан'ство єгипетъское за єго красѹ. И такъ єдного дня сѣдѣлъ ц҃ръ Фараѡнъ оу столѹ з вел'можами своїми и с ц҃рцею своєю, [а] ц҃рвна Фивея сидѣла з Мойсеѡм напротив' ц҃р[а й годо]вала Мойсея. Потомъ ц҃рь Фараѡн оу[зялъ Мойсея на] свой рѹки и пѣстекалъ єго на колѣ[нах] . . . . . *) . . . . . гладалъ Мойсея погѹбити. И тогды оутѣк' Мойсей ѡ Фараѡна ц҃ра й пришол оу землю Мадыамскѹю. Оутрѹдив'ши ся из дороги сѣвъ собѣ при єдной стѹдни спочивати. И на том поли єдиного попа мадыамского сѣмъ дѣвокъ пасли ѡвеч'ки ѡц҃а своего. И пришов'ши тогды дѣв'ки стали чер'пати водѹ, и коли понасыпали коды повны кор[та], пришов'ши пастѹхи прогнали их ѡ корытъ. Видѣв'ши то Мойсей оустѹпил ся за дѣв'ками: ѡгнав'ши пастѹховъ напойвъ их ѡвеч'ки. Дѣв'ки пришов'ши до Рѹгаила ѡц҃а своего повѣли тое, иж якись чѣвкъ прехожый мѣднецъ оу стѹд'нѣ спочиваетъ й той нас wкоронилъ ѡ пастѹховъ й напойвъ наш ѡвеч'ки. И рек имъ ѡц҃ъ: „а бо книжѹ, що вы не дар'мо такъ бор'зо пришли до домѹ. Где той чѣвкъ? Чом єсте єго лишили? Идѣте й зовѣте єго, нехай хлѣба ѣстъ оу насъ". И пришол там Мой[сей] и сподобал єго собѣ Рѹгаилъ й призвалъ до себе людей і ѡдавъ за Мойсея дечкѹ свою на имя Семп'форѹ. Й потом оурод'лъ ся [сн]ъ Мойсеѡви, Мойсей же нарекъ имя

*) Далї бракує цїлої картки рукопису.

Digitized by Google

сновн скоемѹ Гир'самъ, мокил такъ: „ꙗко пришлецъ естем [в земли] чѹжой". Потом оуродил сѧ Мойсешви дрѹгїй сн҃ъ [и н]арекъ имѧ Єлиазаръ, „Бг҃ъ бо Отц҃а моего помощникъ мнѣ и выбакил' мѧ из рѹки Фарашновы и пошолемъ оу землю Мадыамскѹю и знашолем собѣ дрѹгѹю плот' и маю сн҃ъ своихъ двох и бѹдѹ имъ навчати".

(О̃ явл'енїю кѹпины горѧщїѧ). Мойсей же пасовалъ о̃вец'ки и ходил во страсѣ бжїи и во вс҃ѣхъ заповѣдех его. І единого дн҃ѧ ходилъ по горѣ Сынайской за овец'ками и знайшол тамъ ꙗсност' невымов'нѹю, але там не горѣло нѣчого. И приствпилъ ближе Мойсей видѣти, що ест': ано кѹпина велми ꙗснѧла ꙗко о̃ген' горыт, а зеленѧ красно. И дивѹетъ сѧ Мойсей стоячи томѹ то виденїю. І Отолѧ . . . . . Мойсею говорыти ис того о̃гня . . . . . „Мойсею, чого стойшъ и мыслишъ? [Из]зѹй сапогъ из ногъ твоихъ, мѣст'це бо то сто ест, на котором ты стойшъ. И не бой сѧ, ѩ бо ест Бг҃ъ Ав'раамовъ, Ісаковъ, Іаковль, показалем' ти сѧ на сей горѣ. Дойшла до мене тѧжкост' и воздыханїе людей мои̯х', [кот]орїе во Єгип'тѣ оу Фарашна оу тѧжкой неволи. [Тебе] хочѹ тамъ послати ко людем моимъ извести имъ Отола". Рекъ Мойсей: „Гн҃и, ѩ не могѹ тамъ ити. Фарашнъ ест злый цр҃ъ і ѧ Отол оц҃тѣкъ, а ты мѧ хочешъ тамо слати, абы мѧ Фарашн изгѹбивъ. И до того єм, Гн҃и, ꙗзыком гѹгнавъ и не могѹ того доказати". Рекъ Мойсею Бг҃ъ: „Не бой сѧ, ѩ бо бѹдѹ ис тобою зав'ше и бѹдеш славен. И се посылаю ис тобою Ирона, Исюра тобѣ для помочи". Рек Мойсей: „Гн҃и, если мѧ шлешъ во Єгипетъ, покажи ми знакъ свой, ꙗким маю знаменїемъ славен' быти по тобѣ оу цр҃ѧ Фарашна і ѕ Єгип'тянъ и при ѧком знакѹ маю вывести людїй твоихъ Іи̯лѧ?" Рекъ емѹ „Слышн, Мойсею, що маешъ оу твоей пазѹхѣ?" Врек Мойсей: „о̃крѹхъ ꙗчмѣнъный". Рек Мойсею Гс҃: „Покажи ми его сюда". И кложил Мойсей рѹкѹ свою оу пазѹхѹ и вынял, ано з окрѹха снѣж'нам грѹда. Потом рек Гс҃дь: „Оуложи тое оц҃ пазѹхѹ!" И в'ложылъ. И рекъ емѹ Гс҃ь: „Выйми сюда снѣжнюю грѹдѹ!" И вынялъ, ано знов ꙗчмѣн'ный о̃крѹхъ. Видячи то Мойсей чѹдовалъ сѧ велми. Тогды рекъ Мойсешви Гс҃: „Поверзь палицю твою на зем'лю". И повергъ и зараз стала ис палицѣ великам змиѧ, лютам гадина. И рекъ Мойсею Гс҃: „Не бой сѧ, про[стри] рѹкѹ твою и возми єѣ!" И простеръ Мойсей рѹкѹ и взялъ и знов стала палица оу рѹцѣ Мойсешвѣ. И рекъ Гс҃ Мойсешви: „о̃то маешъ знаменїе, и с тым мои̯м знаменїемъ выведеш людїй мои̯х из Єгиптѹ. но и болше того оуздрышъ: сотворѹ тѧ

Digitized by Google

велми страшного Фарaѡнѵ и в'сѣмъ Єгип'тяномъ. И ты не розмышлай бол'ше нѣчого, йди нс тым моймъ знаменїемъ, и чого ти бѵде потрева, и ты подоймн палицю в' нбо и бѵдет ти зараз, и бо бѵдѵ йс тобою". Тое рекши невидим бысть Гѣ, и пад Мойсей лицем на зем'лю и поклонил са Гдѵ Бгѵ нбсномѵ.

Оузав'ши тогды Мойсей Ярона брата своего Їѡра пошол во Єгипетъ. Став'ши перед Фарaѡнѡм Мойсей станет говорыти црѵ Фарaѡнѵ мовячи: „Бгъ Ѳцъ нших посла мене, црѵ Фараѡне, як тобѣ, абыс пѵстил людїй его Їйла на поклоненїе емѵ". Слышавши то цръ Фарaѡнъ розсердилъ са на Мойсея и рек со гнѣвомъ: „Где єст Бгъ йхъ и который та тѵ послал? Нѣсть болшого Бга над бги нши єгипетъскїе и нѣтъ такого Бга, абы то оузял з мойхъ рѵкъ жыдов'скїй людъ, [бо] то єст мой неволники вѣч'ный. Я єсли ты Ѳ Бга [поход]ниш, и ты покажы нам знаменїе Бга твоего, [яко]же и мы покажемо знакъ свойхъ бговъ єгипет'скнх, сѵтъ бо нши бги великїе и моц'ные".

И призвалъ цръ Єгиптянъ и чорнокниж'никовъ, вол'шебниковъ свойхъ и рек до Мойсея цръ: „Покажи знаменїе перед оусѣми людми: єсли єст твоего Бга знаменїе болшое, то я пѵщѵ Жыдовъ". Тамъ зараз Мойсей вынял с пазѵхи своей яч'мѣн'ный ѿкрѵхъ и рек: „Видите сей хлѣбъ, ѿкрѵхъ яч'мѣн'ный?" И положыл его знов ѵ пазѵхѵ, а по тым знов его выймет, ано снѣж'нам грѵда. Такожъ і єгипет'скїе чаров'ники оучинили, але ѿни тое оучинили через меч'ты чар'тов'скїе, яко то цигане бѵдячи манътят ѿчи людскїе по всемѵ свѣтѵ. Знов Мойсей рекъ: „Єст єще оу мене Бга моего Савашда знаменїе". Я Єгиптяне рек'ли: „Покажы его сюда". Тогда Мойсей повергъ з рѵкъ свойхъ палицю свою на землю и в'чинила са с палицѣ великам и страшнам гадина шгнем дышѵца и станет лазити перед оусѣми Єгип'тяны. И ѵбояли са там оушит'ки. Потом простеръ Мойсей рѵкѵ свою и възялъ єѣ, и знов стала палица в рѵках Мойсеѡвых. Тамъ єдинъ волфъ на йма Замъбрый чор'нокниж[ник] рек: „Не хвали ты са, Жыдовине! Єст и ѵ нашого Ба оу... не такое знаменїе". И так повергъ и той Замбрый палицю на зем'лю и стала з ней великам гадина лютам велми и стала лазити по земли. И рекъ Мойсей: „Козми єѣ знов!" И хотѣлъ Замбрый оузати и тота гадина оукѵсила его оу рѵкѵ і пѵхла Замбрыева рѵка в борзом часѣ як мѣхъ. И зараз стал Замбрый плакати гор'ко и кликати до Бга йсного просячи его стѵю мл'ст' ѿ поратѵнок. Тогды Мойсей простеръ рѵкѵ свою и положылъ палицю свою на рѵкѵ Зам'брыевѵ и зараз рѵка са Зам'брыева йсцѣлила.

Digitized by Google

Й пав'ши поклонил сѧ Мойсеѡви й прославилъ Бг҃а нбснаго. Потом Мойсей рекъ: „Цр҃ю Фарашне, пѹсти людїй Бг҃а моего!“ Рекъ цр҃ъ: „Если погѹбишъ тотъ змию лютѹю, то зав'тра пѹщѹ их“. Тогда Мойсей оу҃дарыл своею палицею тотъ гадинъ и зараз сѧ ростекла водою перед оу҃сѣмн Єгип'тяны. И там много Єгип'тянъ оувѣрыло нбсномѹ Бг҃ѹ.

(О карностяхъ єгипет'скихъ, як Бг҃ъ каралъ Єгиптянъ їѡ чѹдотворной палици Мойсеѡвой). Быст' же во ѹтрнейшїй дн҃ь по ранѣ пришол Мойсей до цр҃а Фарашна, абы пѹстил Жыдовъ из єго зем'лѣ, й знов не хотѣлъ пѹстити: наладил' сѧ з воєводами єгипет'скими не пѹстити их. Тогды Мойсей помолил сѧ нбсномѹ Бг҃ѹ, поднѣсъ к' нбо ѡ҃чи свой й палицю свою горѣ й рек: „Бж҃е Сотворытелю, который мѧ єси сюда послал, покажы знамѧ, якожес сѧ мнѣ ѡ҃бѣцялъ при кѹпинѣ неѡ҃па[лимой]! Нехай станѹт рѣки й в'шитки воды єгипетс[кїѧ] кровїю, абы то не было Єгиптяном що пити самым й скотом их“. И так сѧ зараз стало, же не толко сѧ рѣки, потоки, кнр'ницѣ стали кровїю, але й нап[оѣ] их дорогїе, оушит'ко сѧ ѡ҃бернѹло во кровъ. Й погибали Єгип'тяне. Видѣв'ши то Фарашн цр҃ъ призвал' Мойсеѧ й рекъ: „Змилѹй сѧ, чѣкче бж҃їй, помоли сѧ Бг҃ѹ твоемѹ, нехай Ѳдалнт Ѳ нас гнѣвъ той! Пѹщѹ ти зав'тра людїй“. Й помолил сѧ Мойсей ко Гд҃ѹ, оу҃ложил палицю свою оу҃ рѣкѹ и знов так' стало красно й чысто як пер'ше было.

Во оутрый дн҃ь пошол Мойсей до Фарашна цр҃а, абы пѹстил Жыдовъ. Знов Фарашн цр҃ъ солъгав Бг҃ѹ нбсномѹ, не пѹстив людїй. Тамъ Мойсей помолил сѧ Бг҃ѹ й поднѣсъ в' горѣ палицю свою. Й напѹстнл на Єгип'тян Бг҃ъ нбсный тмѹ великѹю й страшнѹю [и] не видѣли сѧнца ани свѣта. Знов стали воды кровїю горячою й измер'ли рыбы оу҃ рѣках . . . . . Напѹстил на них жабы безчисленный . . . . . зем'лѧ их всады жабами. Повно было жабъ оу их склепах и в' напоѧх: коли що пили, то в'се жабы испивали й там росли в черевах их й крѹчали в них й гнили их черева, й так помирали Єгип'тяне лютою смр҃тїю. Й рек им Мойсей: „Где сѣтъ моцные бг҃и ваш҃ѣ єгипет'скїе? Чомъ вамъ не помогѹтъ?“ Станет цр҃ъ Фарашн просити Мойсеѧ, абы то ѡдвернл' Ѳ нихъ [то]тѹ бѣдѹ, ѡ҃бѣцаючи пѹстити Жыдов оу҃сѣхъ. [Й по]молил сѧ знов Мойсей Гѹ҃ Бѹ҃, й зараз оутолил сѧ гнѣвъ бж҃їй; й такъ цр҃ъ Фарашн не пѹстил людїй своїхъ. Знов Мойсей поднѣсъ палицю свою в нбо, й напѹст[и]лъ на Єгип'тянъ песѣй мѹхи Бг҃ъ нбсный, люто ѣдовитые, злый:

Digitized by Google

которого оу҃кѹсит, то зараз оумретъ. И еще напѹстил Бг҃ъ на Єгип'тян коросты, вѣспѹ вончѹю: і шни тое из своего тѣла брали и метали. Знов҃ѹ йс того оу҃чинили сѧ блощицѣ вончїй ис того то стрѣпѹ, злый, ѣдовитые, вончїе во всѣ вѣдын'ки иҳ, и была Єгип'тяном великаѧ нѹж'да и гибел скораѧ и смр҃ть. Знов҃ѹ цр҃ъ Фарашн просил [Мойс]еѧ, абы то иҳ помиловалъ. „Юж ти — мовит — пѹщѹ [люд] жыдов'скїй из моей землѣ". И коли ѿ них карност [взѧ]лъ, тогда цр҃ъ не хочет пѹстити и л'жет Бг҃ѹ . . . . . [Зно]ѹ Мойсей поднѣсъ па[лицю сво]ю в' горѹ — *[Далї бракує дві картки рукопису].*

. . . . . на сем дочасном и мѣзер'ном свѣтѣ. И потом Мойсей был Жыдом воєводою сорок лѣтъ. И потом Мойсей пророк бжїй, оугодник Хв҃ъ, преставил сѧ, гробъ же его стый оу горѣ Єтрыв'ской, але нѣх'то не знаетъ и до днсь, на котором мѣсци естъ, ток'мо самъ Бг҃ъ нбсный. Бг҃ѹ же нашемѹ слава всегда і нн҃ѣ и во вѣкѣ [sic!] вѣком. Амнн.

Отсе оповідане, на жаль, заховане не в цілости, основане крім повісти біблійної та висше надрукованого апокріфа ще на якихсь иньших апокріфічних жерелах, головнож, здаєть ся, на жидівській книзї Яшар, що послужила жерелом також поданого висше Житія Мойсея, та про те має деякі подробиці відмінні від Житія; відси без сумніву взятий епізод про Замбрия в нашім текстї (в жидівськім він зоветь ся Мамбрием), а мабуть також і епізод про окрух ячмінний і апокріфічні подробиці при описї єгипетських „карностей". Що до тих карностей можна подумати, що дещо додав автор угроруського тексту сам із людових вірувань (тотожність Єгиптян з циганами, жаби в животах, походженє блощиць з коростн).

В. Рукопис попа Стефана Теслевцьового к. 154—157.

[Перехід через Червоне море, битва з Аммаликом, гірка вода, вода з каменя, теляча голова і мідяна гадюка]. Коли Мойсей пророкъ бжїй выкѣлъ был Жыдокъ їзъ Єгип'тѹ с тажкой неволѣ Фарашновы и коли иҳ был привѣл' до Червоного морѧ, тогды Фарашн цр҃ъ єгипетъскїй оуганялъ за ними хотячи иҳ оусѣхъ погѹбити. Видячи тое Жыдове войско Фарашново оустрашили сѧ вел'ми. Там' Мойсей став'шн пом҃лил' сѧ Бг҃ѹ нбсномѹ, и стал сѧ голос из нба ѿ Бг҃а до Мойсѧ: „Чого стойшъ и вопїешъ? Пере-

Digitized by Google

крести море палицею, которою маеш ѡ мене в рѫках своихъ чѫдотвор'ною с кипарыса дерева!*) І ѵзрыш славѫ бжою и бѫдеш' и ты славен. Не кой сѧ, ш естем при тобѣ и при людех твоихъ". И там Мойсей перекрестив палицею море на крестъ. І ѵдарыв моц'но по морѫ мовѧчи: „Во имѧ Бга Сававѳда! Адонай Гдь, призры на люд свой!" И там сѧ море зараз рестѫпило [sic!] до самого дна, стала оулицѧ великаѧ через море, стала вода стѣна[ми] ѿбаполъ ажъ под нбса оу выш'ки, и так Жыдове перейшли по сѫхѫ и нога сѧ їединомѫ з них не змочила. И Фарашн зараз з войском своимъ оувойшолъ оу море с трема полками выбранными, с кот'чиѧми препыш'ными. И коли юж тое войско Фарашново оушитко оувойшло в' море, зараз почѫвъ Мойсей голос из нба мовѧчи такъ: „Чого стоишъ? Перекрести море палицею!" И скоро перекрестив Мойсей палицею море, зараз сѧ стѫлило и црѧ єгипетского зо в'сѣмъ его войском потопило і ни єдинъ сѧ з них не зоставъ.

Знова Жидове коли юж перейшли Чер'воное море, оувойшли оу пѫщѫ. Почѫв'ши то за них дрѫгїй цръ невѣр'ный Ям'маликъ, зобрав'ши войско пошовъ на Мойсеа хотѧчи их оушитких погѫбити и маетности их побрати, бо Жыдове мали из собою много добра. И коли их цръ Ям'маликъ доставалъ, тогда Мойсей зыйшовъши на горѫ млив' сѧ Бгѫ нбесномѫ. И коли поднѧвъ Мойсей до горы рѫки свои дер'жачи их накрстъ, и тог'ды Мойсешво войско перемагало Ям'малика, а коли рѫки ѿпѫстивъ, тогды Ям'маликово войско перемагало их. Видѧчи то воеводы Мойсешвы дер'жали рѫки єго крста-шкразно, абы то не ѿслаб'лѧли. И там побили Жыдове войско Ям'маликово, и ледво и сам цръ Ям'малик оутѣк из малым людом.

Потым знова коли пришли были Жыдове до єдиной пѫщѣ, где не было воды, жѫрыли сѧ, иж то не мали там цо пити. Потом знайшли водѫ, але не могли єѣ пити, бо была бар'зо гор'кѧ. И там Мойсей оу тотѫ водѫ помолив'ши сѧ Гѫ Бѫ Сававѳдѫ оумочивъ свою палицю чѫдотвор'нѫю, и стала вода солод'кѧ. И прозвали тогды тое мѣсце горест[ь].

Знова коли были пришли Жыдове к пѫщѫ Сынайскѫю, и там им не было цо пити, бо была тота пѫща безводнаѧ, і юж было приш'ло Жыдом оумирати без воды и было им бар'зо прикро

*) Тут через помилку в ркп. вставлено речене „І ѵдарывъ по морѫ Мойсей", супроти дальшого тексту зовсім лишнє.

Digitized by Google

й тажко, й там Жыдове почали говорыти й нарѣкати на Мойсеа мовячи такъ: „Що ты такъ, Мойсею, над нами такое оучинив? Оузал есь нас йзъ Єгип'тв й водиш нас по пѵстыни! Юж нам тѵтъ пришло погинѵти оу сей пѵстыни. Покажы нам водѵ, що маємо пити!“ Й там Мойсей стоячи по при єдни камѣнъ великій рек до Жыдовъ со гнѣвом: „Та ци с того камена маю вам дати водѵ?“ Ї ѵдарит кон'цем палицею оу камѣнь. О великаа то моцъ бжаа естъ! Скоро оударывъ Мойсей оу камѣн', зараз там с того камена почала вода кипѣти ꙗко с кир'ницѣ, й тота вода была бѣлаа як молоко а солодка якъ сахаръ. Й той камѣн' был на тры оуглы, то значило ѿ стой Тройци. Видѣв'ши то Жыдове возыли той камѣнь из собою, пили з него во сытост, точили з него як из боч'ки.

Єще теж коли Жыдове жыли в пѵщи м҃. лѣтъ, зоставив'ши их Мойсей, а сам пошолъ на горѵ Сынайскѵю до Бг҃а по законъ, а Жыдом приказалъ, абы постили м҃. дн҃ій й м҃. ночій, а вмѣсто себе зоставив'ши им Арона брата своего для розсѵдъкѵ й для в'сякого порадкѵ, а сам са бакил на горѣ Сынайской м҃. дн҃ій й м҃. ночій постом й мл҃итвами, чекаючи ѿ Бг҃а законѵ й приказана, як бы могли на чом жыти й Бг҃а знати. Що Жыдове оучиннли? Перестѵпили розказъ Мойсешвъ через Бг҃а, не постили тылко м҃. дн҃ій й м҃. ночій, колко им приказано, але собѣ сами постановили постъ: личили собѣ с того дн҃ь й ночь, к҃. дн҃ій а ночій к҃. й ночъ личили за дн҃ь, й тое выпостивши знов сѧ зкѵнътовали на Арона брата Мойсешва. Пришовши до Арона почали емѵ говорыти мовячи: „Где ест Мойсей, братъ твой? Завелисте нас оу пѵщѵ й тѵ гинеме без хлѣба й без законѵ й не маемо сѧ комѵ кланати. Й Мойсей брат твой тѵтъ нас лишив, ходит без вѣсти. Мы его ждати не хочемо. Й ты нам покажы бг҃и, комѵ сѧ маемо кланати, бо єсли ты нам того не ѵчиниш, дѹши твоеа возыщеш.“ Й хотѣли оукамѣновати Арона. Видѣв'ши то Аронъ такїе бѵн'ты, изкомв' сѧ, дав им по нх волн. Оучинивши Жыдове гор'нило, то ест пѣчъ ѿгненнѵю со ѿгнем великим, й там метали оу той пѣчъ ѿгненный срѣбро, злото, мѣдь. Хто що макъ й такъ говорыли: „Що сѧ выллыет [sic!] оу том ѿгни, томѵ сѧ бѵдемо кланати й за бг҃а собѣ мати“. Й там сѧ выллала телачаа голова. Оувидѣв'ши Жыдове телачѵю головѵ, не хотѣли сѧ єй кланати, як ѿ том пише ц҃ръ Дв҃дъ: „Из'мѣниша тѣлца во подобїѣ [sic!] ꙗдѵщаго травѵ“. Потом дрѵгї разъ розбив'ши тотѵ головѵ знов єѣ оуметали оу горнило, ано сѧ им выллила гадина. Й к той пѵстыни много там' было гадѵ,

Digitized by Google

але нх тоты гадины не кѣсали пети, поки Бг҃ѣ не простѣпили й Мойсею. Й так заразъ почали Жыдовъ тоты гадины кѣсати й почали Жыдове гинѣти й мерети, й так нх панъ Бг҃ъ скарав за йхъ простѣпок. Й коли пришол Мойсей ѿ Бг҃а из законом бжїнмъ из горы Сынайской оу҃ сорокъ днїй й в' сорок ночїй, [оувидѣл] Мойсей злое дѣло людїй свойхъ [й] жаловал бар'зо. Й рек до Мойсем Бг҃ъ: „Мойсею, не скор'ки! Не ты ми простѣпив, але твой люде". Й повелѣлъ емѣ Бг҃ъ оу҃чинити посредѣ шбозѣ нх мѣдяного оу҃жа й повѣсити на деревѣ, й кого оукѣсит тота гадина, тотъ нехай пришовъшин поклякнет на колѣна перед тым столпомъ, на котором то висѣлъ оу҃жъ мѣдяный й там пилно смотрывъ на того оу҃жа, то емѣ нѣчого не заш'кодило, и здоровыми ставали ѿ тыхъ козячокъ.

Отсе оповіданє, в котрім основа повісти біблїйної (Ісх. XIV, XV, 23—26, XVII, 8—16, XVII, 1—7, XIX, XXIV, 15—18, XXXII, 1—20, Чисел XXI, 6—9) підмальована апокріфічними подробицями, виняте нами із обширної проповіді, що має напис: „Повченїе к недлю Кр҃стопоклоннѣю до хрестїян вѣрныхъ. Бл҃сви Фче".

Г. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 102.

[Чудо при водах Мерри]. Оу҃каз ѿ третем древѣ крестянѣм, на нем же распят сѧ разбоиникъ невѣр'ный й. Е҃гда бяше врема потопь[1]), тогда изнесе 'вода потоп'на ѿ древа того животворящаго[2]), й ѡсмче вода потоп'на, древо ж[є] ѡстá[3]) при рѣцѣ Мирстѣи[4]). й е҃гда же изведе Моусен їйѣтяны[5]) й потопи Фарашна, й пришедшж Моусеѡви[6]) на рѣкоу грѣкоу, й[7]— възопиша людїе[7]) й не быс[ть] что[8]) пити, понеж[є][9]) вода[10]) грѣка бяше[11]). люд[ї]є[12]— рѣша Моусеѡви: „повѣждь нам, что҃ хощем пити?" [12]) й сътвори Моусен мл҃твоу къ Бж: „спси Гй люд[и] своа й бл҃сви дост[о]анїе свое!" тогда а҃гль Гнь показа[13]) древо йз раа йзшедшее на водѣ потоп'нѣ. й възя Моусен г҃. проуты[14]) й въгроsї [sic!][15]) й въ водоу грѣкоу кр҃стаѡбразно, й[16]) быс[ть][17]) сладка вода[18]) ѿ древа того. древо ж[є] възрасте крас'но й велико, ймѣя красотоу й лѣпотоу[19]).

[1]) потопа [2]) дод. часть [3]) ѡстало сѧ [4]) Мерцѣ [5]) Жидовъ [6]) vac. [7]) vac. [8]) й не могли [9]) ко [10]) vac. [11]) дод. Мерра рѣка [12]) vac. зам. сего: й роптахѫ Жидове на Моисѣѧ [13]) дод. емѫ [14]) дод. ѿ того древа [15]) водрѫзи [16]) дод. аѕѣ [17]) стала [18]) vac. [19]) ймѣйй висотѫ й красотѫ.

Digitized by Google

Варіанти виписано із рукопису о. Іллї Яремецького Білахевича, стор. 108. Є се частина псевдепіграфа „Слово св. Григорія Богослова о крестѣ, о Адамѣ и за два разбойника“, з якого частинн по тим самим рукописам надруковані у нас на стор. 29 і 90.

Д. Дрогобицький рукопис стор. 18.

[Уривок оповіданя про те саме чудо]. Ѡ третом древѣ, на немъ же распша сѧ разбойникъ невѣрникъ. Списа сѧ року ѕ҃. ѧ҃. ѱ. мр҃. Ѡ того древа изнесе вода потопнаша. и егда изсыче вода, а древо шста при Портѣ рѣцѣ. и егда изкеде Моисеи Израилѣтѧни [sic!] и не имѣхѫ что пити, понеижє [sic!] бо бѣ горка вода. и Моисей хождаше скорбенъ води ища и сотвори мл҃твѫ къ Бг҃ꙋ. и показа емꙋ а҃гглъ древо, а древо лежаше и з кореѣхꙋ цвитыше. и возем Моисеи Ѡ древа то[го] . . . . . [кінця нема].

Є се також частина Слова св. Григория Богослова, та оповіданє тут перероблене доволї свобідно, хоча мова досить далека від народньої вказує на те, що ся переробка значно давнїйша від часу списаня рукопису. Назва ріки Порти вказує також на якусь відмінну редакцию від тої, яка захована в иньших рукописах.

Е. Рукописний уривок XVII в.*)

(Ѻ камыкахъ вї. иже бышли на главѣ сѵ̑тителевѣ насажени, слово сѵ̑тго Єпифанїа). Пръвый сардїѡнъ вавилонскїй нарицаемый, ѻу҃с [sic! зам. всь] черьмень єсть ꙗко кровъ. бываєт въ Вавилонѣ на земли ꙗкоже Ассꙋрїем, прозрачень бо єс[ть], силы цѣлебныа имый. лѣчат ним врачеве ѡтоки и ꙗзвы Ѡ железа бываѫщїа помазаѫть.

Вторыи томпазиѡнь, тверъждышее паче ан'фраѯа камыка бываєт, єже въ Пан'зѣ градѣ ин'дейстѣм. ѡстрим же по врачебнѣи ѡслѣ не чер'мный испиѫщает по ѡбразꙋ сокь, нѫ ык[о] млеко, напол'нѣет же чаша многы. єлико ж[е] хочет ѡстрѫй, той же ни мѣроѫ ни тѣлом хѫдѣет. на потрѣбѫ же єс[ть], Ѡ него же възземлемо єс[ть] на ѡбычныа болѣзни, на водныа троꙋды накаем [sic!], иже сѧ нейстевжет Ѡ вина мор'скаго.

*) Находить ся в моїм посїданю, купленій у Львові, незвісного походженя.

Digitized by Google

Третїи ѝзмарагдъ, єс[ть] ѕ҃клень, въ горах ѝнд҃ѣйскыхъ копажіе вар'вари сѣкѫт. сила же ѣго ѣс[ть] лице свое в нем видѣти.

Четвер'тый ѡ҃нѳ҃фазъ, ѕ҃кло чрѣмень ѣсть ѡ҃бразом, быкаѣть же жел'ть. доне [sic!] в Лювїистѣм, ѣже наречет сѧ Ѧ҃фрикый. глют же нѣцїи ѝли ѩ҃ко ѹ҃гль ѝскрами же мечет ѝ ѣдинь час прѣстанет. разоумѣвше же ѝщѫщіи ѣго, ѩ҃к[о] тѳ ѣ҃сть, на блескь ѣго ѝдѫт ѝ ѡ҃брѧщѫт ѝ. носим же кацѣми ѹ҃бо ризами да ѡ҃бо҃вьет сѧ, блескь ѣго внѣ ризъ сїѧ҃ѣть.

Пѧтый сам'ѳ҃ирь, ѝже ѹ҃бо багрянь ѣсть, бывает же во Ѝн'дїи, во Ѣ҃фи҃ѡпїи. ѡ҃стрим же ѡ҃токы напещеным цѣлит со млеком помазаем. ѝ на горѣ же даный Мѡѷсеѡ҃ви законь на камыцѣ же самьѳ҃ирь глаголеть сѧ бывъ.

Шестый ѝ҃асписъ, ѝже ѹ҃бо ѕ҃клень ѣсть, ѡ҃брѣтает же сѧ на ѹ҃стїи Фер'модон'ть рѣкы ѝ на Маниднїистѣи рѣцѣ. требѣ ж[є] єс[ть] въ Ѣ҃пелит[ѣ].

Седмый ѧ҃ѹ҃кин'ѳ҃ь, ѩ҃ко ѹ҃[гль] чер'мень єс[ть], ѡ҃брѣтает же сѧ в' нѫтрьней Варъварїи сѳ҃рїистѣи Скѵ́ти, ѭже нарицажт ветсѣи странѫ тѫ в'сю сѣвер'скѫ, иже ѹ҃готови дав'ный сый. да тоу ѹ҃бо внѫтрь въ пѫстыни великїа Скифїа ѣсть дебрь вельми глѫбока ѝ чл҃ком невходна, стѣна[ми] каменми ѡ҃ ѳ҃бождѫ ѡ҃градив'ши сѧ, да тѣм з горы комоу любо прииик'шѳ ѩ҃ко съ стѣны не могѫщіе зрѣти, ѡ҃ глѫбины же мракь єс[ть] ѩ҃ко пропасть нѣкая. посылаѣми же ѡ҃ вышних цр҃ь тоу ѡ҃сѫженници нѫдма, заклав'ше ѧ҃гньца ѝ ѡ҃драв'ше змечѫт з горы ѝ ѡ҃ каменїа въ пропасти дебри тоѧ, ѝ прилипает каменїе на мясѣх тѣх. ѡ҃р'ли ѹ҃бо в каменїи том живѫщіи на воню мясньѫ сходят ѝ възносѧт ѧ҃гнята съ прилип'шим каменїем,· ѝ ѣгда зьѧ҃дѫт мяса ѝ каменїе ѡ҃станет сѧ врѣхоу горы, ѡ҃сѫженици же смотрив'ше, где възносѧт, ѝдѫт ѝ тамо приносѧт камен той. ѝмат бо каменїе то дѣйства сице: намещемо на ѹ҃глїе ѡ҃гненое погасит ѹ҃гли, сами же безь врѣда прѣбываѫт. не точїѫ же се, но ѝ в'земь нѣкто камыкь той ѝ ѡ҃бвивь понявицеѫ ѝ над ѹ҃гльми дръжа, роукы собѣ ѡ҃ж'жет, ѧ҃ понявица безь вреда пребываѫт. глют же рожажщим женам на потрѣбоу.

Ѳ҃смый ахатисїи, ѹ҃синѣ ѣсть. находят же ѝ того въ Скитѣх тыхже. ѡ҃стрим же ѝ помазаѣмь на лицѝ оуставлѣет же оу҃сѣканїа скоропїйна ѝ ѣхидьнина.

Девятый ѧ҃мефѳ҃ст, ѩ҃к[о] мѣд ѣс[ть] ѕ҃кло в горах Лювїйскых на краех же морскых.

Digitized by Google

Десѧтый хрусолидь, ѩко злат ѣсть, находѧт же ѣго въ кладѧжнѣмъ каменїи на краи Ѧхымениды вавулоньскыѧ.

Пръвыйнадесѧт калириѡнь, ѩзекрь ѣсть, бываѥт при березѣ нарицаѥмыѧ Фабѹра.

Вторыйнадесѧт ѧнѫдиѡнь, роусь ѣсть, ѡбрѣтаѥт же сѧ в той же горѣ.

Є се скорочена редакция тої статтї, яку ми надрукували висше по списку Крехівської Палеї. Ся стаття — не переклад, а переробка грецького твору св. Епіфанія Кипрського Περὶ τῶν ιβ. λιθῶν τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρὼν βίβλιον. Твір сей дійшов до нас не тілько в грецькім тексті, але і в старій латинській переробці, де в чому розширеній супроти грецького тексту. Отже старословянська стаття „О 12 камыкахъ“ скорочуючи троха грецький текст додає до него дещо з тексту латинського, а надто на підставі Заповітів 12-ти патріархів викладає, для чого такий то камінь подібний був до такого то сина Яковового (гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библіот. 68—70). Скорочена редакция сего твору, яку тут друкуємо, повстала очевидно з палейного тексту, з котрого пропущено порівнане каменїв з патріархами.

Ж. Рукопис о. Стефана Теслевцьового к. 114—116.

[Про Валаама]. Коли были єдиного часѹ пришли Жыдове з войною ѝ с потѹгою великою воюючи землю Моавитъскѹю, ѝ стѣмли на ѝхъ границахъ грозно ѝ серьдито, мятности ихъ гѹбячи, палячи, стинаючи, плюнъдрѹючи, пѹстошачи, — бо тоты Моавитане погане были, не вѣрыли нѣсномѹ Бгѹ, але мали собѣ своѝхъ бгѡвъ фалшивыхъ, поганыхъ бгѡвъ, которым были ѝмена ихъ єдиномѹ Кронъ, дрѹгомѹ Явилъ, третемѹ Ѵвръ. Почѹвши то князь Моавитъскїй такѹю погибель крайны своеѝ, збомли сѧ барзо чѹючи, иж то єстъ потѹжнам ѝ силнам война, почали радити мовячи: „Щож маемо чинити ѝс тыми Жыдами? Ѧ чѹемо, иж то єстъ Бгъ ихъ великъ ѝ моценъ ѝ помагаетъ ѝмъ: море им Черьвоное роздѣливъ, шли по сѹхѹ оѹшитки перейшли а Фараѡн цръ єгипетъскїй зо всѣмъ войском' своѝмъ великим оу моры потонѹлъ; знова кроля великаго Ям'малика з войскомъ єго сил'ным оу пѹщи побили; Єрыхон город славный ѝ моц'ный, коло которого было сѣмъ мѹров каменныхъ, то ѡни єго оѹзмли и зкѹрыли; Єр'данъ рѣкѹ великѹю по сѹхѹ перейшли, Ханаанѹ

Digitized by Google

побили, варышѣ*) их попалили, — тоеж и нам могутъ оучинити. Але и мы теж маемо боги моц'ные и силные". Тое рекши зараз послы посылают до Пер'сиды города по единого пророка Балаама. Бо той пророк Балаам такою моцъ мавъ о Гсда небснаго: если са за кого помоливъ, тому Бгъ на в'шит'ко помагавъ, а кого проклинавъ, тотъ несилен и немоцен бывъ. И послали ему великіе подарунъки. И коли пришолъ до них Балаам, тогды зараз почнутъ просити его пил'но ѡбѣцаючи ему великою м'здо дати, абы то Жыдов проклялъ. И коли Балаам пришолъ до Моавитанъ, почнутъ Балаама просити с плачем ѡбѣцаючи ему великіе подарунъки дати. И дали ему колов и телят туч'ных и козловъ и баранов, абы то чинив ѡфѣро бгомъ моавитъскимъ Кроно и Явилу и Пеоу. И пошли на гору Моав'лю и там оучиннли ѡфѣро. И посмотрыт Балаам ис той горы и увидѣлъ войско жыдов'ское бар'зо великое и сил'ное, а посредѣ того войска был стол'пъ ѡболоч'ный, а дрогій ѡгненный ажъ под небса свѣтил са. И коли Балаам Фворыл книгу свою и схотѣлъ проклинати Жыдовъ, знайшол там слово написанъное тыми словы: „Восыет звѣз'да о Іакова и востанет члвкъ с поколѣна із' народу жыдовского, который спсетъ люди свои о грѣховъ их и погубитъ князей моавитъских и поплѣнит сны Сифовы, с которых то стало поганъство и Флячили са о небсного Бга Савао̃да и оучинили совѣ бги фалшивые, поганые, гамѣшные**)". И коли хотѣлъ Балаам Жыдов проклинати і Фворивши оуста свои почнетъ говорыти через Дха стого и рек: „Йко добрый ест домы твои, Іакове, и жытіе твое, Іилю! Йко кедры на горах і якъ сады при рѣках множы са! Йко пѣсокъ по крам моря, таке та блсвитъ Бгъ и умножыт жыта твои и розмножыт плод твой йко звѣз'ды небным. Дер'зайте, людіе бжіи, дер'зай Іилю, йбо ты побѣ[дн]шъ вороги бжій и сотрешъ вороги свои, князей поганых и в'сю силу их и положышъ под ноги свои".

Слышав'ши то Моавитане, иж то Балаам не проклинает Жыдовъ, але блсвитъ их, йзойшли йз горы. И рек цръ Моавъ: „Чому то, Баламе, не проклинаеш Іилю, але еще его и блсвиш...?" Рекъ Балаам: „О цру Моаве, а то ми на тое книга не ѵказуетъ часу. Нехай, цру, до утра".

Знову пош[ол] Балаам другого дня на тоту гору Моав'лю проклинати Жыдовъ. И коли ѣхалъ оулицею на ѡслати, и там

*) Мадярське слово varos — місто.

**) Мадярське слово hamis — фальшивий.

Digitized by Google

емꙋ а҃гглъ бж҃ій заставꙋпил на пꙋти и̂ стал посредъ оу҃лиць҄. Валаам а҃ггла не видитъ, а ѿсламꙋ́ко видитъ и̂ не можетъ и̂ти на а҃ггла. Станет Валаам силою ѿсламꙋ́ко гнати, а ѿсламꙋ́ко скочивꙋ́ши оу҃ єдинъ бокъ притерло ногꙋ до стѣны виноградной Валаамовꙋ, панꙋ своемꙋ. И̂ тамъ сѧ Валаам розсерꙋ́дилъ, станет ѿсламꙋ́ко немилостиво бити палицею оу҃ головꙋ. Щож сѧ стало? Тамъ ко Валаамꙋ ѿсламꙋ́ко промовило чл҃вческим ꙗ҆зыкомъ и̂ рекло: „О̀ пане мой, пане, за що мѧ такъ немилостиво оу҃биваешъ? Ци ты не видиш бл҃гдти бж҃ей? Я҆ то ми а҃ггл҃ъ бж҃ій застак на пꙋти и̂ не могꙋ и̂ти на него“. Слышавꙋ́ши то Валаам зачꙋдовал сѧ барꙋ́зо и̂ посмотрꙋт ѿчима своима ї оу҃видѣлъ, ано стойтъ Михаилъ с҃тый на пꙋти из голымъ мечомъ и̂ грозно смотрꙋт на Валаама пр҃рока. Видѣвꙋ́ши то Валаам збоялъ сѧ барꙋ́зо и зсѣкъши з ослате оу҃падет лицем своймъ на землю и̂ рек: „О Гд҃и мой, не погꙋби мѧ єціе, и̂ що ми велиш творыти, рабꙋ твоемꙋ?“ Рекъ Валаамꙋ с҃тый Михаилъ: „Оу҃стан, не бой сѧ, и̂ди до домꙋ твоего! Ї чомꙋ ты слꙋхаеш цр҃ꙗ нечстиваго, и̂деш проклинати людїй бжыхъ? Я҆ ты читаеш оу҃ книзѣ своей, иж то тым' Моавитꙗном погинꙋти“. (И̂ там писано и̂ признакано, иж то сѧ мавъ народити Хс҃ Сн҃ъ бж҃ій, Спсъ мирꙋ, цр҃ъ предвѣ[чный], которомꙋ то цр҃ствꙋ не бꙋдет конъца). И̂ тое рекꙋ́ши а҃ггл҃ъ бж҃ій невидим быст.

И̂ так Валаам пр҃рокъ пошолъ до своей земꙋ́лѣ де Перꙋ́сиды. И̂ пришовꙋ́ши до домꙋ своего повѣдал то Перꙋ́сидꙗном, що видѣлъ. И̂ так читали ѿ той звѣздꙋ́ѣ многїе книжники и̂ фѣлїозофы, як то сѧ ѿна маетъ явити и̂ коли и̂ которого часꙋ. Потом Валаам оу҃меръ и̂ зоставил тотꙋ книгꙋ тром цр҃евичемъ, которые сѧ оу҃ него оу҃чили, и̂ тоты три цр҃евичѣ барꙋ́зо пилно тото стерегли и̂ смотрыли, коли сѧ тота звѣздꙋ́да явит и̂ коли сѧ Хс҃ всего свѣта народит, абы то сѧ ѿни могли найперꙋ́ше поклонити. Я҆ тым тром цр҃евичем были и̂мена: єдиномꙋ Испаръ, дрꙋгомꙋ Балътасаръ, а третемꙋ Мелихиѡнъ.

Я҆ коли Валаам ѿтышолъ ѿ Моавитанъ, тогды Жыдове напакꙋ́ши на город Моавꙋ́лю збꙋрыли и̂ до цен'тꙋ его спалили и̂ самыхъ цр҃ей нечестывыхъ оу҃сѣхъ трохъ: Моава, Гевала и̂ Ямꙋ́она погꙋбили и̂ в'сю их землю звоевали, поплѣнили и̂ в' нѣкечъ ѿберꙋ́ѣли, и̂ так сѧ скончало цр҃ство моавитское.

Отсе оповідане, так само як і сьлїдуюче, становить першу частину „Казана на Рождество Гс҃ Бс҃ и̂ Спса йшего Їс҃а Хс҃а“, основаного загалом на апокріфічних переказах. З Біблії взята тільки головна основа повісти про Валаама, та автор нашого тексту не

Digitized by Google

знав навіть назви царя Валака, що кликав Валаама, а натомість подав богато подробиць апокріфічних, узятих мабуть із жидівських коментаріїв до Пятикнижя.

3. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського з р. 1751, стор. 17—23.*)

[Про Валаама]. Коли били пришли Жидове до землѣ Моавитской и стали на их границахъ палячи и поустошачи землю ї набитки ихъ, видячи то князы Моавитскїи, иж Їс̃ [з боку приписано: по єврейскѵ Їовиш] Навин стойт з воиском своим на их границах ї чинит им великие пакосты, ї не знали цю собѣ за радѵ оузати, бо не хтѣли са Жидом поклонїты, оумислили в радѣ своєй слати по Валаама пророка. И зложивши подарѵнки шлют до Персиди по ѡного Валаама и пишѵтъ к немѵ листъ: „Великомѵ звѣздочетцѵ и оучителю персидскомѵ, пророкѵ Валаамѵ радовати са. Пишем при томже, просим твою великостъ оумиленно со слезами, аби твоя мл̃стъ пришолъ к нам и проклиав Жидов, бо гдиж пришли ї стоят̃ъ на границах нш̃их и пѵстошатъ землю нашѵ и грѵнти нш̃и ѡ̃добрали и села нашѣ попалили и тепер хотятъ поустошити и подстѵпити под город нш̃ъ. И того ради молим са тобѣ, абес [sic!] пришол и проклял Израиля". Я тотъ Валаамъ пророкъ такѵю моц ѡ Бг̃а мѣлъ: єсли кого проклинает, тотъ [sic!] бѵдет проклятъ и оупадет, а єсли кого благословитъ, тот ен [sic!] оукрѣпит са. Прочитавши теди Валаамъ листъ, ѡ̃сѣдлавши ѡ̃сла свое ї взявши книги свои й пошолъ до Моавитян. Я гди там пришол, ради емѵ били и поклонивши са емѵ просили его, аби проклял воиско жидовское. И дали емѵ р̃. волов, р̃. биков, р̃. баранов ї ѳвец, р̃. козлов, аби то вшитко гнано на горѵ Моавлю на ѡфѣрѵ богом йх Кронѵ и Явилѵ; бо тие Моавитяне били погане, не вѣрылы Бг̃ѵ нѣснмѵ, которни сотворил небо, але ѡстѵпивши ѡ правдивого Бг̃а оучинили собѣ боги смишленнии, то естъ болваны, оу которых' сидѣли дияволи й зъ нїми говорыли ї за богов' са имъ показовали; й задля того то Їс̃ Навин, гетман жидовскии, ишолъ на них хотячи их выгѵбити. Теди Валаам' изсѣвши на своєго ѡсла поишол на горѵ Моавлю. И коли пришол на горѵ и оувидѣлъ: воиско жидовское стоит ѡ̃полченно и красно и порядно и оумн-

*) Находить ся в бібліотеці Оссолїнських у Львові ч. 2189.

Digitized by Google

ленно, а столпъ пснии ѡблачистии стоит посред во[и]ска ѿ земл҃ѣ до нб҃съ; то видѣвши Валаамъ почѫдовал сѧ велми. Так' прием' притчѫ свою и рече: „О̃ домы твоѧ добры, Їаковѣ, и скиниѧ твоѧ красна, Їйлю! Оу҃множаите сѧ ꙗко кедри Ливанскиѧ! Розмножаите сѧ ꙗко пѣсок' при морѣ̃ и ꙗко сади при рѣкахъ! И красѫи сѧ ꙗко цв҃т оу҃ поли, и оу҃множан сѧ и оукр҃пляи сѧ!“

Такыѣ то слова виходили из оу҃стъ Валаамовыхъ през справѫ и през моць нб҃сного Бг҃а: що мѣл' проклинати Їйлѧ, тѫт почалъ вихваляты и бл҃гословти. Видѣвши то слѫги цр҃скіѣ, иж то Валаам' не проклинает Жидов, але бл҃гсвит', дивовалї сѧ томѫ и рекли емоу: „Что се твориш, о̃ Валааме? По что бл҃гвишъ Їзрайля а не проклинаеш?“ На том Валаам' повторне возрит на во[и]ско жидовское, хощет проклинати, и тѫ знов сила бж҃ѧ вондет во оу҃ста его и почнет иѫ б҃гословыти ꙗко і҃ перше. И тѫ сам стал сѧ Валаам' чѫдовати, а потом поишолъ ѿз гори. Пришовши слѫги повѣли то цр҃вы молкитскомѫ, иж Валаам не проклинает Їйлѧ, але бл҃гословит'. Рек' емѫ цр҃ь: „По что ти не проклинаеш' Жидок?“ Онъ же рече: „Цр҃ю милий, перегоди мало, бо ми книга не ѫказѫет на то часѫ“. Потом еще болше цр҃ъ казал' дати волов, баранов', ѡ҃вецъ, козлев' богом своймъ поганѣм. И так' знов пошол' Валаамъ проклинати Їйлѧ. Що то сѧ чинит? „Юж тепер мѫшѫ проклинати!“ Я коли і҃шол на своем ѡ҃слѧти ѳ оувоишол на передмѣстѣ межи стѣны садовний ѳ виноградний, гдиж пр҃ішолъ на оу҃лицю тѣснѫю, тѫт' бж҃ією справою що сѧ стало? Й тѫ а҃ггл҃ъ бож[ий] стый Михаил ставши посред оу҃лици и мечем голим застѫпил' емѫ пѫт' и не пѫщаетъ ѡ҃сла. Видячи то ѡ҃сля а҃ггла бг҃о [sic!] не может ити дале ѳ не смѣетъ, бо ѡ҃сля видит а҃ггла, а Валаамъ не видит. И почал гнати и бити Валаам' ѡ҃сля свое. Тѣди ѡ҃сля стѫпило с пѫте оу҃ бок и притерло до стѣны ногѫ Валаамовѫ, пановы своемѫ. Тѫт' сѧ Валаам наполнил гнѣвѫ великого и ярости, и зѣвшы со ѡ҃слѧте почнетъ его немл҃стивѣ оу҃бивати по головѣ и по ушох. Тѫт' слышите, наимилшиѣ моі҃ хр҃стиане и слѫхаче, що сѧ стало, иж то божиею сі҃лою промовило к немѫ осляткo бѣдноѣ человѣческим ꙗзком [sic!] и рече емѫ: „О̃ пане мои, пане, почто мѧ оу҃бываеш' немилостиво?“ То слыша пан его здѫмѣл' сѧ велми, а потом' рече: „За то тѧ бю, почто есы̃ ми неповолно и непослѫшно и почто не идеши пѫтем и заразило еси мн ногѫ до стѣны?“ Рече емѫ ѳ҃сля: „О чл҃вче и пн҃е мои, ци не видиш ли ти бл҃гдти бж҃іѧ, иж то а҃ггл҃ъ Гн҃ь стоит посредѣ дороги и грозит мнѣ и не могѫ ити на а҃ггла, бож возри ѡ҃чима и вижд'!“ Тогда Валаам возведе ѡ҃чи свої и оу҃зрѣл' Ми-

Digitized by Google

хаїла стоящи на пути з голим мечем и позираєтъ на него грозно и строго и страшно. Видѣвши то Балаам оустраши сѧ и пад лїцем на землю не може смотрѣти на ангела Гн҃а. И рече Балаам: „Гд҃и, Гд҃и, что твориши рабѹ твоемѹ?“ Рече емѹ а҃гглъ: „Балааме, тоє мѣсце, где ты лежиши, сто̀ естъ“. Рече Балаам: „Гд҃и, почто гнѣваєши сѧ на мѧ?“ Рече емѹ Михаил: „За тото, почто береш мъздѹ оу̀ поганих и хощеши проклинати вибранни люд бж҃ій. Я ци не читаєшъ оу̀ книзѣ твоєи пророческои, где такъ пишет реквчи: Восиает звѣзда ѿ Ѩакова и костанет чл҃век' ѿ Ѩйлы и той приимет моц' и силѹ Дамасковѹ и поплѣнит сы҃ны Сифови, отрет, изможднт яко оу̀ можари князеи моавскыхъ и покрѹшит богов египетскихъ. Я ти днесъ что шмраєш' против Бг҃а и противко людовы бж҃мѹ? Подобаєт бо томѹ всемѹ бити“. Рече Балаамъ: „Гд҃и, повели ми рабѹ твоемѹ, да что сотворю днес, єжели и азъ оумрѹ, понеже престѹпихъ Гд҃ѹ Бг҃ѹ?“ И рече емѹ а҃гглъ: „Ни, не гл҃и тако! Посади ти на о҃сла твоє и иди до своєго мѣста Персиди и наоучан звѣздочетцовъ, которыхъ маєш цр҃ских сы҃новъ оу̀ себе на наоуцѣ. Оу̀чи их, аби то завше пилнокали читаючи ѡ̀ тои звѣздѣ. Я до Моавитын не иди!“ То рекши а҃гглъ Гн҃ь невидим бистъ. Тогда Балаам пророкъ яко ѿ сна возбѹди сѧ и прослави Бг҃а показавшемѹ емѹ таковам величиа своа. И восѣвши на кон свои пошол до домѹ благодарящи нб҃сного Бг҃а. И в тои часъ Ї҃с Навинъ з воиском своим напавши на город Моавию оузялъ и город их спалив и князеи ихъ поплнил, погѹбил и вес люд поплѣнилъ и всю землю их поплѣнил и зпѹстошил и боги ихъ покрѹшилъ и статки их оу̀шитки и скарби позабирал. Послишавши многиє короли и царѣ оу̀страшили сѧ и оубоили сѧ велми, иж то Бг҃ъ нб҃сним помагает Ізраилтяном, яко море им раздѣлил а Фарашна грозного цр҃а египетского зо всѣми силами оу̀ море потопил, Ямалика крола побѣдил, Ѥердан' по сѹхѹ перешли, Ѥериховъ славнии и моцнии город спѹстошили і моавитскѹю землю звоєвали, тож, мовит, и нам могѹтъ оу̀чинити. И посилали почти и подарѹнки всемѹ Ізраилскомѹ [народѹ] хотячи сидѣти в покою.

І отсе оповіданє основане на повісти біблїйній, та взятій з других рук, через посередок якоїсь версиї підмішаної апокріфічними елементами. Нема сумнїву, що як угро-руський, так і тухольський текст черпали з якогось спільного жерела, та про те автори їх заявили досить оріґінальности в обробленю оповіданя. Більшу часть рукопису о. Теодора Тухлянського (з пропущенѣм оповіданя

Digitized by Google

про Валаама) опублїкував др. Ом. Калитовський у книжцї „Матеріялы до рускои литературы апокрифичноі“ Львів 1884.

Апокріфічних оповідань про Мойсея в жидівській рабінській літературі досить богато, та в церковнословянських текстах їх заховало ся мало. Огляд літератури сего предмету гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. Казань 1872, стор. 289–294 і вгож Апокр. сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. библ. ст. 67—71, 184–204, 227—235, 259—260; Weil, Biblische Legenden der Muselmänner стор. 126—191; M. Grünbaum, Neue Beiträge zur semitischem Sagenkunde, 152—185, а надто O. Zöckler, Die Apokryphen des Alten Testaments, München 1891, стор. 424, 437, 438, 476.

Digitized by Google

XVII. Від Мойсея до Давида.

А. Рукопис о. Стефана Теслевцьового стор. 292—296.

(Жытїе Їѡва праведнаго из жывотовъ сѣтыхъ описанный ѿ Семиѡна Метафраста, ик малъ терпѣти напасти и карности йз допѹщена бжого). Оу Яв'сидїйской сторонѣ был єдни чѣкъ, которомѹ было имѧ Їѡвъ, и был вел'ми побожный, прав'дивый и бѣгочестивый, жыл на свѣтѣ побожне и мавъ оу себе сновъ сѣмъ а дѣвокъ тры, мал' сѧ оу богатствѣ добре, бар'зо был богатъ во всѧкиχ достат'кахъ, мавъ своиχъ ѡвецъ сѣмъ тисѧчъ. вер'блюдов тры тисѧчи, воловъ до ѡрана пат' сотъ, ѡслят пат' сотъ, и челѧди было многое множество, коней было пат' сотъ, коровъ пат' сотъ. И той чѣвкъ слав'ный был велми и в повазѣ был великой, ѿ востока сѣнца и до запада не было такого чѣвка богатого ик Їѡвъ. Сχожовали сѧ сновє его на каждый днь єдинъ до дрѹгого, пили, ѣли, веселили сѧ, гойновали оу роскоши великой и в' достат'кахъ'. Оу єдиного стар'шого брата тры сестры каждый днь веселили сѧ вшитки оу єдно. И ѳцъ иχ Їѡвъ давалъ за ниχ Гѣ Бѣ йвсномѹ ѡфѣрѹ за йχъ ѡчищенїе. „Може то — мовит — новє мой даколи [sic!] оу пан'ствѣ що злое помыслили и Бѣ изгрѣшили". И тое чинил Їѡвъ на каждый днь за своиχъ дѣтей, за грѣχи иχ, абы то которой дитинѣ дша не пропала.

І єдиного дне пришли аггглы бжїи и стали перед Бгомъ, и там пришол из аггглами и Сотона. И рек Бгъ ко дїаволѹ: „И ты Сотоно откол ходишъ и чого сюда пришол?" И рекъ дїаволъ: „Гн Бе, обыйшолем оусю зем'лю и прийшолемъ подйвснюю". И рек емѹ Бгъ: „Чи знайшол' ты що оу моего чѣка

Digitized by Google

Їѡва на мысли єго цо злое? Бо ѡн єстъ оу мене чл҃къ прав'дивый, добрый, бл҃гочестивый, побожный, не любит нѣчого злого". Й рекъ дїаволъ ко Гд҃ѵ: „Гн҃, то єсь давалъємѵ в'сего статокъ й хвалит' та зав'ше. Але прошѵ та, Гн҃, допѵсти ми, нехай са потѣшѵ над нимъ, спробалъй єго, цо з него на потом бѵдет, ци бѵдет тебе бл҃годарити тогды оу злѣ, йкъ теперъ оу добрѣ? Досвѣдъчи єго, Гн҃, прав'ды, а я знаю, цо та бѵдет хѵлити и самъ на себе бѵдет лихословити". Рекъємѵ Гд҃ь: „Єсли ма просиш, а ты са над ним потѣшъ, оусе цо маетъ, то дамъ ти, але са самого не дотѵлай, дїаволе". Й пошол дїавол ѿ лица Гн҃а. Й пошов'ши дїавол ставъ пакости чинити Їѡвѵ, хотячи єго ѡ҃шѵкати оу якомъ словѣ гнилом й неподобном.

І единого дна сн҃ове Їѡвовы й дѣвъки єго пили вино оу стар'шого брата. Й там' пришол єдинъ челядникъ до Їѡва й рек ємѵ: „Пане, плѵги твои оу поли ѡрали а ѡсли тамъ ї ѡслята близко тых [пасли са], й пришов'ши война вшитко забрали й слѵги твои постинали мечем. тылко я҃ са єдинъ зосталъ й пришолем ти повѣсти". Й рек Їѡв': „Мовчи, чадо! Бг҃ъ давъ, Бг҃ъ й в'завъ". То ємѵ говорятъ, ано пришол к немѵ дрѵгїй слѵга й рек: „Пане, ѡ҃гнь йзойшов'ши из нба йспаливъ оу҃шитки твои швеч'ки, оусе стадо ї шв'чаровъ попаливъ, тылко я҃ са самъ зосталъ єдини й пришолем тобѣ повѣсти". Й томѵ Їѡвъ рек: „Цытъ, чадо, Бг҃ъ был дав, Бг҃ъ й в'зав". Єще той не ѵстигъ повѣсти, ано третїй пришовъ ко Їѡвѵ й рекъ: „Пане мой, розбойники напав'ши вер'блюды замли й челяд посѣкли, тылко я҃ сам зостал єдинъ й пришолем ти повѣсти". Рекъ Їѡвъ: „Не кажы, чадо! Бг҃ъ ми быв давъ, Бг҃ъ ї взялъ знова". Й той лише ѿ Їѡва ѡ҃дойшолъ, ано єще слѵга пришол плачѵчи й хлипаючи ко Їѡвѵ й станет говорыти: „О҃ пане мой, бѣда са стала великая!" Рек Їѡвъ: „Что єст, чадо?" Й рек слѵга: „Сн҃ы твои й доч'ки оу сн҃а твоего стар'шаго ѣли й пили, й пришовъ вѣтеръ великїй з бѵрею ѿ лѣса ї шбъкалило камѣнъницю й дѣти твои побило, тылко цо я са єдинъ зостал й пришолем' тобѣ повѣсти". Слышав'ши то Їѡвъ оустав'ши з мѣсца своего розодравъ на собѣ ѡ҃дѣна свое из жалости ї шстрыгъ волоса з головы своей й посыпал пѣскомъ голова свою й павъ долѵ' ниц', поклонил са Бг҃ѵ й рекъ: „Сам' ємъ выйшол голый из черева м҃тре моєя, голый й пойдѵ из сего свѣта. Бл҃годарѵ та Г҃а Б҃а моего! Бг҃ъ ми то был дав, Бг҃ъ и знова оу҃зялъ; як Бг҃ъ йсхотѣлъ, такъ й в'чинив. Слава товѣ Бж҃е!" Й рек: „Бѵди йма Гн҃е блсвенно ѿ нн҃ѣ й до вѣка!" Й не

Digitized by Google

роп'тавъ ѡ̃ том Їѡвъ и̂ не злословив ꙗ̃зыком своймъ и̂ не ре҃кал, але зав'ше хвалив' нбсного Бг̃а.

Потом оувидѣв'ши дїавол, иж то Їѡвъ оу̯̃шитко тое вытер'пѣвъ для Бг̃а, пошов'ши знов҃ станет просити рекѵчи: „Гн̃, тер'пеливый є҃ст чл̃вкъ Їѡвъ, але ти Гн̃ дай ми є҃ще, нехай сѧ потѣш҃ над самым Їѡвом". И̂ рек є҃мꙋ Бг̃ъ: „Даю ти, Сотоно, власт[ь] над его тѣлом', а дш̃и его, дїаволе, не косни сѧ никако же!" И̂ так пошолъ Сотона до Їѡва, напꙋстил на него гной ї мз'ꙋ лютꙋю, стрꙋпъ великїй на в'се тѣло его ѡ̃ ногъ аж' до головы. И̂ в'зав'ши Їѡвъ черепъ ѡ̃стрꙋгавъ черепомъ гной свой. И̂ лежалъ за мѣстом оу̯̃ гною и̂ чер'вы точили тѣло є҃го. Але Їѡ̃въ и̂ тогды бл̃годарыв Гд̃а Бг̃а и̂ не лихословив ꙗ̃зыком своймъ, але тое оу̯̃шит'ко вытер'пѣлъ Гд̃а Бг̃а ради.

Повѣствꙋет' же сѧ ѡ̃ їных, иж то є҃диного дн̃е йшли из мѣста того жебраки и̂ гꙋдаки вел'ми оутѣш'ные, є҃дин видющїй а дрꙋгїй слѣпый, и̂ мовил є҃дин дрꙋгомꙋ: „Подка — мовит — брате до Їѡ̃ва, оу̯̃тѣш'ме его хочай из-мало оу̯̃ его теперѣшнем клопотѣ, бо то йшъ панъ был добрый". И̂ пришов'ши к немꙋ заграли над нимъ оу̯̃тѣшно и̂ весело и̂ подали є҃мꙋ мало вѣл'гот'ности. Їстѣшило сѧ Їѡвово ср̃дце мало [и] рек Їѡвъ: „Братїѧ мои любаѧ, не маю вам що дати, але що маю сам ѡ̃ Бг̃а, тое и̂ вам даю во їмѧ бж̃ое, прїймѣть!" И̂ зачерп оу̯̃ рꙋкꙋ стрꙋпа и̂ станет им давати. Видющїй не хотѣли брати, смѧли сѧ, а слѣпецъ простеръ рꙋкꙋ и̂ рек: „Дай, пане, во їмѧ бж̃ое!" Я̂ видющїй сѧ насмѣвалъ йс того слѣпого и̂ потрꙋчовал его ближе. Я̂ коли Їѡвъ оу̯̃ложылъ оу̯ рꙋкꙋ слѣпомꙋ стрꙋпа из себе, тамъ з бж̃ого промыслꙋ стали чер'воный золотые въ рꙋцѣ слѣпого, и̂ заразъ слѣпецъ прозрѣвъ и̂ бл̃годарыв Гд̃а Бг̃а.

На той часъ надойшла жона Їѡвова, принесла є҃мꙋ пожыв'лѣна. Оувидѣвши тое станет є҃мꙋ сꙋдити мовячи: „Гнилакꙋ чер'вивый, та ци такъ ты вѣр'не живеш? Ты лежышъ оу̯̃ гной, а ѧ бѣдница хожꙋ ѡ̃ зорѣ до зорѣ, зарабляю працею и̂ тебе годꙋю, а то подъ собою скар'бъ дер'жышъ потай мене! Юж помоли сѧ Бг̃ꙋ, нехай дш̃ꙋ твою возмет йс тебе!" Їѡвъ же посмотрыв пил'но на жонꙋ свою со жалемъ ср̃дца своего и̂ сплакав'ши и̂ рек к ней: „Чомꙋ ты так, безꙋмнаѧ жоно, говорышъ? . . . . . любили доброе ѡ̃ Бг̃а прїймати, любѣм' же и злое терпѣти ѡ̃ рꙋки Гн̃ѧ. Нн̃ѣ ми свѣдителїе сїѧ чл̃вки два, которїй о̃чи маетъ, а шн слѣпъ был, а дрꙋгїй є҃ст видꙋщїй, и̂ тоты повѣдат ти, що є҃мъ дал во їмѧ Гн̃е. Не моѧ то мл̃стина справила, але сила Гн̃ѧ: хотѧще просвѣтити чл̃вка тем'наго, ѡ̃бъѧвил мною недо-

Digitized by Google

стойным блг҃одат[ь] свою". Тое рек'ши оу҃стал҃ѣ ѿ гнѣ, помолил сѧ Гс҃ѣ Бс҃ѣ, і ѿпало ѿколо Їѡва стрѣпъ ꙗко ѿ дерева кора, й стало тѣло его красное ꙗко малой дитины. Й бл҃годарыв Їѡвъ ст҃ый Гд҃а Бг҃а, і ѳстѫпил ѿ Їѡва дїаволъ посрамленъ, як' то ѡ҃ Їѡвѣ пише ст҃омъ оу҃ Бобле҃й [sic!] оу҃ книгах Исходнихъ в главѣ чотырыдесат второй. Бл҃ви Гс҃ѣ послѣднѧѧ Їѡвѣ: еще емѣ давъ Гдь кол'ше нѣжъ пер'ше. Потом было ѿвецъ чотырнайцѧць [sic!] тисѧчїй, верѣблюдовъ с҃. тисѧчїй, ѡслов҃ъ стадныхъ тисѧча. Й дал был Бг҃ъ знове Їѡвови сн҃овъ сѣмъ а дѣвокъ тры знове: пер'шой нарек имѧ Дн҃ь, а дрвгой было имѧ Касыѧ, а третой нарек имѧ Ямал'фегоръ. Й не было под всею подн҃бсною нѣг'де краснѣйшихъ дѣвок над Їѡвови дѣв'ки. Й по той карности жылъ Їѡвъ лѣтъ р҃о. а в'сѣхъ лѣтъ его с҃мї. И дождавъ видѣти сн҃ы сн҃овъ своихъ аж до четвер'того поколѣнѧ. Й потом преставил сѧ й чс҃но погребенъ бысть.

Пишет' же сѧ, иж знове Їѡвъ оустав ѩс тыми, которїе оу҃стали по воскресенїи Хс҃вомъ; сїе оу҃бо протолковано оу҃ книгах сырыйскиҳ. Жыл Їѡвъ оу҃ зем'ли Як'сидїйской на границах Ідѹмейскиҳ і Правїѧх. Перед тымъ пер'ше имѧ его было Їѡавъ, жона же за Їѡвом была Прав'лан'ка а имѧ ей было Ревека. Мавъ сн҃а. которомѹ было имѧ Єнонъ, а ѳц҃ъ былъ Їѡвѣ Зарефъ, а м҃ти Їѡвова имѧ ей было Бороса. Їѡвъ был ѿ Їсафовыхъ сн҃овъ сн҃ъ; пишет бо быти емѹ патомѹ ѿ Як'рамма. Бо Їсавъ бывъ сн҃ъ Їаковов҃ъ а ѳц҃ъ ихъ Їсаакъ сн҃ъ бывъ Явраамовъ. Й так Їѡвъ бывъ сн҃ъ Їсавовыхъ сн҃овъ, правнѹкъ Їаковов҃ъ а в'нѹкъ Їсавовъ. Й такъ Іѡвъ праведный сподобылъ сѧ ст҃ымъ зостати й в' ц҃рствѣ со в'сѣми ст҃ыми спочивати на вѣки вѣч'ный без кон'ца всегда і ѝнѣ й пр҃сно й во вѣки вѣком. Ямин҃ь.

Апокріфічні оповіданя про Йова не звісні по індексах заказаних книг і дуже рідко попадають ся в старих рукописах. Про одно таке оповіданє, вставлене в Житіє Мойсея опублїковане Тіхонравовим, ми вже згадували на стор. 244. В старословянських рукописах віднайдено ще якийсь окремий апокріф про Йова, доси не опублїкований. Наше оповіданє держить ся в початку біблїйної основи, та за те конець его зовсім видуманий. І тут, розуміть ся, поклик на Симеона Метафраста в титулї — зовсім безпідставний. Відки взяв автор нашого твору кінцеві епізоди: про трьох жебраків, про струп перемінений в золото, про нагле видужанє Йова, назви его нових синів і дочок і т. д. — сего не відаємо. Поклик автора на 42 главу якоїсь біблїйної „Книги Исходної" не відносить ся до книги Ісхода, що входить в склад Пятикнижя, бо ся книга має тілько 40 глав.

Digitized by Google

Б. Із Слова Меѳодія Патарскаго.

[Гедеон і Ізмаіл'тяне]. Й ѿтолѣ прїа̑ша[1]) землю[1]) сѝоке Йзмаїлоки[2]) Оривъ, Йзикъ[3]), Йзквей[4]) й Салъмона[5]). й начали всѣвати, й дойдоша Ѣфранта, й ѿ[6]) Ѣфранта[6]) до Тирга[7]) и ѿ Тирга [до] Сардоника[8]) великїа̑, даже[9]) й до[10]) Рима. й в'зем'ше Римъ цр̃ствоваша в' немъ седмъ лѣтъ. й[11]) начаша стройти собѣ кораблѣ, й почали парити[12]) а̑ко птица[13]) по морѳ, й[14]– взя̑ша вся̑ подводнаа̑ по морю. Ѳтѳдѳ же восташе[14]) пойдоша на Їйль[15]). Їйль[16]) же слишавше Йзмаїлтя̑нъ[17]) й разбѣгоша ся̑ в пѳстыню[18]) й[19]– к' горы[19]) й к' пропасти земнїа̑[20]). Гедїѡн же ѣще[21]) бѣ[22]) на тоцѣ[23]) своем вѣся̑[24]) п'шеницю, й прїйде к' немѳ а̑г̃глъ[25]) гла̑[26]): „страждеши ли[27])?“ ѿнъ же рече: „страждѳ[28])“. й[29]) рече а̑г̃глъ[30]): „како хощешъ[31])?“ й[32]) рече Гедїѡнъ[33]): „хощѳ скрити ся̑ ѿ лица[34]) Йзмаїловъ[35])“. А̑г̃глъ же рече: „не крий ся̑, но[36]) стани противъ ныхъ й ѿдолѣеши имъ[37])“. й се рекъ[38]) невидим быс[ть] ѿ него. ѿнъ[39]) же рече к' собѣ[40]): „искѳшѳ Бг̃а моего, или привиденїем[40]) бѳдетъ се, или[41]) правда[42])?“ й[43]) положи[44]) рѳно[45]) на тоцѣ[46]) й рече: „Гд̑и, а̑ще бѳдетъ право[47]), ѣже ми рече а̑г̃глъ. да[48]) бѳдет' на рѳнѣ семъ[49]) роса, а̑ по всей земли сѳшл“. й быс[ть] тако, пѳсти[50]– Бг̃ъ на рѳно росѳ[50]). й рече Гедїѡнъ: „ѣще искѳшѳ тя Гд̑и[51])! да бѳдетъ на рѳнѣ[52]) сѳша̑, а̑ по всей земли роса“. й быс[ть] тако. й рече Гедїѡнъ: „то[53]) како йззовѳ[54]) Їйля̑[55])? вси бо разыйдоша ся̑[56])“. й йзнес[е] ѣмѳ рогъ ѿ нѣси а̑г̃гъ[57]) Авраа̑мля̑ ѿнна, й рече ѣмѳ: „трꙋбы в' сей[58]) рогъ[59])!“ ѿнъ[60]) же почалъ трѳбити на тоцѣ[61]) сѣся̑[62]), глас же быс[ть] трѳбы[63]) а̑ко громъ, й[64]– где бы хто былъ, чи к' пѳстини йли к' горахъ йли в' пропасти земной, то ѿ всюдѳ зваше. й снїйде ся̑ к' немѳ до три тися̑чїй мѳжей[64]). й рече ко немѳ а̑г̃глъ[65]): „не дай имъ коды пити за три дни, а̑ во третый днь повели имъ[66]) пити без сѳдевъ[67]): котрїй же ѿ[68]) ныхъ[68]) пити бѳдетъ рѳками[69]) черпа̑[69]), то с тими пойди[70]), а̑[71]– wрѳжїе аби мали мѣчь, копїе, фѣнарь, трꙋба[71])“. й се рек а̑г̃глъ Ѡйде ѿ него. ѿнъ[72]) же не дас[ть] имъ коды[73]) за три дны[74]), а̑ во третїй днь пѳсти ихъ[75]) ко рѣкѣ. й[76]– падоша вси ныцъ й начаша пити ѿвїй прилогом, а̑ йнїй пригерцами ѿнъ же тыхъ вибралъ ходя̑чи, й собра йхъ з межи выхъ тылко триста, а̑ йнныхъ пѳсти пречь назадъ[76]). й повелѣ тим[77]), которих[78]– вибрал', аби[78]) мали[79]) со[80]) собою[80]) ѿрѳжїе: мечь, копїе, трѳбѳ. фѣнаръ[81]). й пойде с ными противъ им[82]). Тогда[83]) Бг̃ъ покры йзмаїтелскїй [sic!] полкъ[84]) темнымъ ѿблаком, а̑ Гедїѡнѳ сотвори днь свѣтлїй. Гедїѡн же

Digitized by Google

рече: „ѣціе оу҃кѣрѧю[85]) оу҃[86]) Бг҃а[87]): ѣще ми дано сихъ побити, то[88]– сїй оу҃кѣдѧтъ мою҆ покѣдѧ[88])“. и҆ в'земъ мѣчъ[89]) под w҃плачь[90]) и҆ слугы своего[91]), и҆ пошовъ оу҃ полкъ Ѩзмаилителскїй [sic!][92]). и҆ почали питати сѧ҆ его[93]): „кто ѣси ты[94]), спокѣж[95]) намъ[95])?“ w҃нъ[96]) же рече: „стадникъ ѣсмъ[97]), Ѡ стада хожь[98])“. лежаста же в[99]) ноции[99]) Ѩзмаиловича два ѣдинъ младъ а҆ дрѣгїй старъ привиденїем[100]). рече молодшїй старшомь: „видѣхъ сонъ[101]): с полѣденной страни, з кисокой горы[102]) Ѳторже сѧ҆ грѣда[103]) п'шенична тѣста и҆ ячних[104]) крѣпъ с лоѣмъ и҆[105]– з маслом[105]) смѣшенна, и҆[106]) докалила сѧ҆ легомица [sic!][107]) царей[108]) нашихъ, и҆ цр҃ѣ нашѣ сотре“. старїй же рече: „то сего ли не вѣси[109]), ꙗко с полѣденной страны вийдетъ[110]) пр҃рок' именемъ Гедїѡнъ и҆ Ѩзбї ѣтъ[111]) нас и҆ царѣ нашѣ?“ Гедїѡн' же слышавъ то[112]) и҆ рече в' собѣ: „во йстынь повелѣ ми Бг҃ъ покѣдити сих'.“ и҆ вышодши [sic!][113]– с полкь Ѩзмаиловичъ[113]) повелѣ своймъ всѣмъ[114]– фѣнари со скѣщами[114]) воз'нести на копїе и҆ w҃ставити w҃коло полкь Ѩзмаиловичъ по ѣдномь дрѣгъ Ѡ дрѣга. и҆ вострѣбиша[115]) вси[116]) во триста трѣбъ. w҃ни же возскакаша и҆ видѣша w҃гнь w҃коло себе и҆ глас трѣбъ[117]) много. и҆ Ѡ страхь[118]) повѣгоша[119]). и҆[120]– оу҃бы Гедїѡнъ на костоцѣ[120]) Зива и҆ Ѡрива и҆[121]– Оу҃гнала[121]) и҆ Зевкю[122]) и҆ Салмона[123]) оу҃би[124]–, и҆ йзбы всѧ҆ силы йхъ[129]), и҆ w҃ставки[125]) йхъ w҃см' [126]) племенъ, и҆ тѣхъ загнавъ оу҃ тѣжъ[127]) пѣстыню, Фнюдь же и҆ прїйдоша.

[1]) разыдоша сѧ [2]) Измаилокичи [3]) Зивъ [4]) Зевей [5]) Салманъ [6]) vac. [7]) Тигра [8]) Гардикїа [9]) vac. [10]) дод. великаго [11]) дод. тѣ [12]) дод. къ нихъ [13]) дод. крилома [14]) vac [15]) Исраильтѧне [16]) Исраильтѧне [17]) vac. зам. сего: на себѧ идѣшихъ [18]) пѣстыни [19]) vac. [20]) дод. скрыша сѧ [21]) единъ [22]) оста сѧ [23]) гѣмнѣ [24]) сѣкше [25]) дод. Господень [26]) и рече [27]) дод. Гедеоне [28]) дод. Господи [29]) зам. сего: Ѩнгелъ же Господень [30]) зам. сего: емь [31]) дод. изыти отъ Измаиловичь [32]) зам. сего: Онъ же [33]) vac. [34]) нихъ [35]) vac. [36]) дод. спаси Израиля [37]) дод. И рече Гедеонъ: „О чемъ спасѣ Израиля? Се азъ единъ“. И рече ангелъ: „Се и тысящи предъ тобою есть“ [38]) дод. ангелъ [39]) Гедеонъ [40]) во вѣмь своемъ [41]) мнѣ не истинна [42]) vac. [43]) но [44]) положь [45]) рѣкь [46]) гѣмнѣ моемъ [47]) правда [48]) тогда [49]) гѣмнѣ моемъ [50]) vac. [51]) дод. но не прогнѣвай сѧ на мя [52]) дод. моемъ [53]) Ѯвы мнѣ, Господи! [54]) созовь [55]) Израильтѧнъ [56]) разбѣгоша сѧ [57]) дод. Господень [58]) на [59]) vac. [60]) Гедеонъ [61]) гѣмнѣ [62]) своемъ [63]) трѣбный [64]) Се місце виглядає ось як: слышавше вси Израильте къ пѣстынѧхъ и къ горахъ и къ пещерахъ, и собраша сѧ къ Гедеонь 3000. [65]) дод. Господень [66]) дод. всѣмъ [67]) сосѣдокъ [68]) vac. [69]) зам. сего: припадши прилогомъ изъ рѣки [70]) не ходи [71]) vac. [72]) Гедеонъ [73]) дод пити [74]) до трехъ дней [75]) дод. пити [76]) Се місце виглядає ось як: Они же пондоша и начаша пити прилогомъ, а инїи изъ нихъ рѣками почерпахѫ, и тѣхъ Гедеонъ отсылаше прочь, а которїи прилогомъ пїахѫ, онъ же тѣхъ откиращи, и собра ихъ отъ трехъ тысящь только 300 человѣкъ, а тѣхъ всѣхъ назадъ отпѣсти. [77]) имъ [78]) vac. [79]) имати [80]) vac. [81]) фонарь [82]) Измаилокичь [83]) И срѣтоша ихъ Измаильтѧне и [84]) родъ [85]) искѣшь [86]) Господа

Digitized by Google

[87]) дод. моего [88]) vac. [89]) дод. ской [90]) пазахѫ [91]) и понмъ съ собою единаго отъ сѫгъ своихъ [92]) прiйде ко стражамъ измаилтескимъ [93]) рекоша емѫ стражiе [94]) естъ ходитъ [95]) vac. [96]) Гедеонъ [97]) дод. нашъ [98]) дод. И прiйде къ вежѣ Измайловичь, жно на рѫдѣцѣ [99]) vac. [100]) vac. [101]) vac. [1 2]) дод. кабы [103]) великая грамада [104]) мчменныхъ [105]) vac. [106]) дод. валял сѧ по слѣдомъ нашимъ [107]) до ложницъ [108]) vac. [109]) нѣдаеши [110]) идетъ [111]) покiетъ [112]) дод. кыде изъ полкѫ Измайловичь конъ [113]) vac. [114]) зам. сего ось як: взящи свѣщи и поставити къ фонарiхъ и [115]) кострѫбити [116]) vac. [117]) трѫбный [118]) дод. того [119]) дод. кси [120]) зам. сего ось як: Гедеонъ же съ кон своимi настѫпникъ на нихъ и изби всѧ кон ихъ и царей ихъ поби [121]) vac. [122]) Зевеа [123]) Салмана [124]) vac. [125]) только осташа сѧ [126]) 15 [127]) тiи разбѣгоша сѧ къ.

Варіанти виписано із Тульського списка Слова Меѳодія Патарського, надрукованого Тіхонравовим (Памятники стреч. русск. лит. II, 253 – 255). В старших списках Слова сей епізод розповідаєть ся дуже коротко (гл. op. cit. 216, 230—231, 271). Основою нашого оповіданя є повість біблійна про війну Гедеонову з Мадіанїтами (Суддів VI, 11—VII, 25).

В. Дрогобицький рукопис стор. 1.

[Відривок оповіданя про Самсона]. . . . . телми моими и оутратѫ моиχ ѿчий и людий твоиχ Їзраилѧ". И рек до хлопцятє: „Вийди ѳ мене и диви с[ѧ], що бѫдет". Й гди дитѧ Вийшло, а Самсон взявши слѫпи ѿние единъ правою, дрѫгий лѣкою и рекъ: „Нехай же положѫ живот свой з Филистинами за людъ Їзраилский!" И страши [sic!] ѿними слѫпами ѿбкаликъ теди ѿний оукес палацъ йс планами Филистинами й позабивал оукес люд, которий там близко были ѿнаго палаца. Й гди валив сѧ мѫр, и Самсона оубикъ.

Пишѫт ѿ Самсонѣ йсторикове так, же такѫю силѫ мавъ: гди би такое коло великое, же би затримала земля, оупрaвленно, й Самсон би оузял рѫками за тое коло, то би оусего скѣта землю повернѫл. Такий то был Самсонъ силний, Самсонъ славний мѫжъ и воинъ валечной. и ѿкаянная жена его йзкела й силѫ емѫ Вняла й ѿчи емѫ вибрала, бо жена єст всемѫ злемѫ початок и приводца злиχ дѣлъ. И тако престави сѧ ѿний славний Самсонъ мѫж в мѣстѣ . . . . [И пришед]ше сородники его вземше й положиша его тѣло в гробѣ Ѳца его. Сѫдив Їзраилский люд лѣтъ кѣ. й ѳ апѣстола Павла ѿписанъ, же ѿн єст между прав[ед]ними праѲци. но иншии люде повѣдали, же гди волоси киросли, й сила емѫ къ волосамъ прийшла ко немѫ такая бѫла. бо гди ѿн зоставал оу неволи филистинской, прилѣжно молил сѧ Бѣѫ ѿ люд

Digitized by Google

Їйлский, жебы не зоставали оу неволи. бо бивши Самсон сѣдиа ѡ Бга даний, аби визволил их из рѣки филистинскои, а гди оузятий бил оу неволю, знов8 Филистинове оустававали на Израилитанов неволю. И вислѣхал Бгъ Самсона и дав знов8 ем8 сил8, жебы ѡкоронил люд бжїй ѡ непрителей, и там то Самсон ѡбвалив м8ри оусѣ филистинские з воеводами и преложонух панов и всѣх, которие там вбли, и оупокоив люд Їйлский. Бо Тройци едином8 Бг8 честь и слава во вѣки вѣком, аминъ.

Апокріфічних оповідань про Самсона не названо в індексах і не опублїковано в збірках апокріфів. У виданій Поповим історичній Палеї (А. Н. Поповъ, Книга бытія неба и земли (Палея историческая) съ приложеніемъ сокращенной Палеи русской редакціи. Москва 1881, стор. 122—132) находить ся „Сказаніе о Самсонѣ“ з деякими апокріфічними подробицями. Иньше оповіданє „О Самсонѣ богатырѣ, о рожденіи Самсона сына Манѳилова, о силѣ его и о женѣ его Далидѣ“ находить ся в Копенгаґенській рукописній збірці (Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, N. LXI, стор. 353), та се оповіданє доси не опублїковане. Болгарський список „Слова о Самсонѣ“, геть відмінного від нашого уривка, опублїкував Н. А. Начов по Тиквенському рукопису (Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, т. VIII і уваги до него т. X, стор. 100—101). Оповіданє про Самсона в Крехівській Палеї, стор. 589—599 не має апокріфічних подробиць, а йде досить вірно за Біблїєю.

Digitized by Google

XVIII. Оповіданя про Давида.

А. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 123—124.

(Слово [ѡ] цр҃ѣ Дв҃дѣ како списа Псалтиръ, всѣхъ псал'мѣхъ т҃а҃ѣ). Ꙗко клят сѧ Дв҃дъ Гд҃ви, ѡ҃бѣщꙗ сѧ Бг҃ѣ Їа҃ковлю, да егда коцарит сѧ Дв҃дъ, ѡ҃бр҃тѣ мѣсто Гд҃ви. И сѣде написати псалтиръ, [и] не вѣдꙗше, ѿкѣдѣ и с чего пишет. Є҃динъ велможнїй, їм҃а емѣ Їѡ҃ръ, хот҃ꙗше в тайнѣ гл҃ати ц҃рю. Ц҃ръ же рече: „Прїйди в ночи и сповѣжъ мнѣ“. Їѡ҃ръ же прїйде при вечери ѝ видѣша юношꙋ во ѳхо шепчꙋще ц҃рѣ, ї не ꙗви сѧ҃, но изїйде. Завтра рече емѣ ц҃ръ: „Чемꙋ-с не прїйшолъ в тайнѣ? Но паки прїйди во вечер ѝ сповѣж мнѣ вся, ѩже видѣлъ є҃си“. Їѡ҃ръ же прїйде ѝ видѣ юношꙋ во ѳхо ѥ҃мꙋ гл҃ющи ї паки возврати сѧ҃. Но завтра ц҃ръ рече емѣ со гнѣвом: „Что-с не прїйшолъ, ꙗ҃ко рѣхъ тебѣ?“ Ѡ҃ръ же рече: „Тричѣ ꙋже-м приходилъ, а҃нѣ едной ночи не находил ти во единствѣ“. Тогда аж ц҃ръ поразѣмѣ, что сотвори ѝ рече: „Прїйди во вечер!“ Є҃гдаж Їѡр прїйде во вечеръ, Дв҃дъ вопросит є҃го, є҃сли чл҃вкъ ꙗ҃ко ж[е] всегда? І то разѣмѣ Дв҃дъ, ꙗ҃ко а҃ггл҃ъ Гд҃нь кажетъ є҃мѣ писати псалтир. И сѣде Дв҃дъ на мѣстѣ ѡ҃собном писати псалтир. И паки бꙗ҃ше саджавка пред палацами царскими. В той саджавцѣ жаби непрестанне скрежетахѫ, кричахѫ, Дв҃дъ же през ѡ҃нїй крикъ не можахѫ писати. И повелѣ Дв҃дъ заметати саджавкѫ соломою, каменїем, землею, ꙗ҃ко да не кричать жаби. Во еднѫ же ночь видѣ Дв҃дъ жабѫ великѫю распалꙗ҃ющꙋю сѧ҃ на писанїе Дв҃дово ѝ покази емѣ писанїе. В той час почѫди сѧ вельми Дв҃дъ. И паки вторицею покази писанїе. Ѻ҃скорбѣ вельми Дв҃дъ, не вѣдꙗ҃ше что творити. І҃ паки третицею покази Дв҃дꙋ писанїе. Тогда рече Давид: „Заклинаю ти дїа҃коле Бг҃омъ вишнимъ, что тако пакость мнѣ твориши?“

Digitized by Google

Тогда жаба прогла ко Дв҃ду: „Не дам тебѣ Бг҃а хвалити, ꙗко ти нам не даешь Бг҃а хвалити“. В той часъ Дв҃дъ повелѣ ѡ҃троком ѡ҃чистити саджавкѹ ѡ҃нѹ, соломѹ, каменїѧ, землю киметати, и бисть саджавка чиста. В той часъ прогла жаби всѣ равно. Тогда Дв҃дъ написа и рече: „Всѣко дыханїе да хвалит Гд҃а!“ И списа Дв҃дъ псалтир, всѣхъ псал҃мѣвъ тр҃ѣ. И залїѧ псалтиръ ѡ҃ловом і̑ воверже во море и рече: „Ащe право слово бѹдет, да ꙗзїйдетъ ꙗз морѧ, ащe ли злое, то тамо погибнетъ и зостанет сѧ“. По см҃рти же Дв҃довѣ воверже Соломонъ мрежѹ во море, ꙗзвлече ѡ҃лово [в ркп. хибно: с л о в о] і̑ ѡ҃брѣте ѱалтиръ и ѡ҃брѣте всѣхъ псалмовъ рнг҃. І̑ то проповѣда мирови и наполнит сѧ миръ пѣсней псалтирныхъ. Такожде и Гд҃ь нашъ Їс҃ Хс҃ во послѣднѧѧ времена в томже мѣстѣ повелѣ вовръци мрежѹ и ѧть рибъ сто нг҃. Ꙗкоже Соломонъ наполнилъ ввесь миръ [пѣнїемъ псалтирным, тако Їс҃ Хс҃ наполнилъ ввесь миръ] бжествомъ правїѧ вѣри. Риби бѧхѹ новїй завѣтъ і̑ крещенїе Хв҃о.

Б. Дрогобицький рукопис стор. 23.

[Відривок тогож оповіданя] . . . . на первѣи жаби кричащи, егда ц҃ръ писаше. И пов[ел]ѣлъ Фроком, и забиѧхом жаби со саждами, да не кричат. во единѹ нощь видѣ единѹ Дв҃дъ жабѹ великѹ, растли на шии его, ѡ҃н же Фверг сѧ, и паки видѣ которое писание [в ркп. хибно: тисъ ание] и покажи [зам. покази] емѹ. и почѹди сѧ Дв҃дъ. и паки третие ѡ҃брѣте во писании и рече: „проганяю ты, дыяволе! того [зам. почто] тако [на]пасти твориши?“ тогда проглагола жаба: „Не дам азъ тебѣ писати и Бг҃а хвалити, ꙗкоже и ти мѣнѣ не даваешъ“. тогда повелѣ ц҃ръ Фрокомъ Фнти. Такожъ Дв҃идъ рече: „всѣко дыхание да хвалит Гд҃а“! И писа Дв҃идъ ѱалтиръ всѣхъ ѱалмокъ рнг҃. и зали сѧ воло[во]мъ и верже ихъ во море и рече: „ащe естъ слово се право, да ꙁзийдет из мори [sic!]“. И пробист ѱалтиръ ѡ҃седмъ десатъ лѣтъ. и по см҃рти Дв҃идови воверже во море мрежѹ, ꙁвлече ѡ҃лово и ѡ҃брѣте во ѡ҃ловѣ ѱалмовъ рнг҃. І̑ тое повѣда мирови и наполни сѧ миръ ѱалтиръ и псалмовъ. такъ и Гд҃ъ Бг҃ъ нашъ во послѣдняѧ времѧ во томъ же мѣстѣ повелѣ вовръци мрежа, и ꙗкъ рече.... Ꙗкже Соломонъ полнїй псалтири, тако и Гд҃ъ наполниша миръ бжества и приниму вѣру, завѣтъ и крещение. Хѹ҃ Бг҃ѹ ѥшемѹ слава въ вѣки вѣком. Ꙗминъ.

Те саме оповіданє, тілько зложене мовою близшою до церковної, надрукував Порфірєв із Соловецької рукописної збірки

Digitized by Google

XVII–XVIII в. (Апокр. сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. библ. ст. 242—243). Варіантів не виписуємо власне задля ріжниці мови. Що до наших текстів слїд зазначити, що Дрогобицький відривок, хоч писаний досить недбало і з помилками, являє деякі признаки троха відмінної рецензиї від списка о. Яремецького-Білахевича. Болгарську рецензию сего оповіданя, троха вкорочену супроти нашої, надрукував із Тиквенського рукопису Начов (Сборникъ за нар. умотворения, наука и книжнина, т. VIII і X стор. 109—112). Про лїтературу сего оповіданя гл. також И. Я. Порфирьевъ, Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. Казань 1872, ст. 92—95.

В. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 272—274.

(Оу҃каз сїй ѡ̑ съставленїи ѱалтыр'нѣмъ, ꙗ̑ко съставиша ѱалтыр нам). Быс[ть] ѥ̑гда ков'чегъ принесен къ Іе̑рлим, събра бл̑женныи Дв̑ыд моудрїа моужа ѿ всѣх колѣнь Їи̑левыхъ, и̑збра д̑. моужи ѿ племене Лев'гитска, и̑м' же си им и̑мена: А̑сафъ, Е̑ман, Доуѳим, Е̑дам. И кождо их и̑маше съ собою по о̑ и по в̑. моужѣ, ѥ̑же им ѿпѣваахѫ а̑ллилуи̑а. Се ж[е] ѡ̑браз бѧше съмотренїа быв'шаго прежде, ѥ̑гда сѧ ꙗ̑зыци раздѣлиша ѿ столпотворенїѧ на о̑. и на д'ва ꙗ̑зыкы: ѿ Симова оу̑ко рода к̑. и г̑. ꙗ̑зыка, ѿ Хамова л̑. и д̑., ѿ А̑фета ѕ̑. То оу̑ко ѡ̑брѣте бл̑жен'ныи Дв̑ыд: коемоуждо началници пѣнїи по о̑. и по два моужа въдает на пѣснослокїе̑ бж̑іе, прорицала на послѣдняѧ лѣта: всѧк ꙗзык начнет славити Бг̑а. иже д̑. начал'ници ѱаллмом предрекый, в том стомще помоха Бг̑а: ѥ̑дин въ кумвалы їѧше, ї и̑нїи въ гоусли, и̑нїи же въ прегѫдници, и̑нїи в рожаны їи̑ тржбы. Посрѣд же их стомше Дв̑ыд дръжа ѱалтыр и̑ когождо их помоха подвизаем Дх̑ом сты̑м. да ѥ̑гда възыїграше Дх̑ь сты̑и на единомъ кождо и̑хъ, а̑ дрѹзїи стомще млъчахоу и̑ къ слѣд ѥ̑го поюще гл̑ахѫ: аллилуи̑а, ѥже и̑сказует сѧ: похвалим и̑стиннаго Бг̑а. И̑же а̑пл̑ъ гл̑ть: „ѥ̑моу ж[е] пр̑очество ѿкрыет сѧ, и̑но да млъчит“.

Е̑го ж[е] подобает пытати, како зокоуг' сѧ ѱал'мы Дв̑довы, а̑ ни ѥ̑диного Дв̑да твореніе? но тот зде ес[ть] замыслилъ прежде показами, сѧ̀ бо ес[ть] цр̑ь и̑ пр̑орокъ. томоу в' ср̑дце положи Бг̑ъ съставити· ѱал'тыр̑ь, ꙗ̑ко то[и] ес[т] начал'ник славословїю бж̑ію. Сѫт же в'сѣх ѱаллмов р̑. и н̑, ѿ них же д̑. състави Дв̑ыд, А̑сафъ о̑. и в̑. Е̑дам а̑, Е̑ман д̑і, Доуѳим в̑і, Соломон

Digitized by Google

в҃, Аггей и Захарїа д҃, Лев'гїй кд҃, степен пѣснїй кї. зазор'но же, ꙗко не по рядѫ стоѧт ѱалмы, ꙗкоже при Дв҃дѣ было писано. ѩзмѣнили сѧ за многїй лѣта, ꙗко ж[е] писанїе гл҃ет. ѥще ко Жидове ѩдолом слѫжиша и ѡбычай ѡц҃евь своихъ забыли и закон Моусеѡв и пророкы̀ побиша ѩстин'ноу послѫшествѫю́ще. въ таковой вѣдѣ и забыша ѱал'мы въ многа лѣта. и потом быс[ть] Ездра пр҃орокъ, съ начал ѩскати ѡч҃ьства своег[о], тъгда ж[е] ѱал'мы̀ събра. не въскорѣ сего ѩзобрѣте, но за многа лѣта ѩзъѡбрѣте, тѫ написа. того рад[и] не по рядоу стоѧт ѱал'мы, ꙗко ж[е] сотворени, сн҃ь Кореѡв и Сафовь и прочїй: ѡбрѣтше и написани быша, а пръвїи быша послѣдн҃їй написани.

Дв҃ыд великїй ц҃рь во пророцѣх҃ вѣ мѫж ѩзрядѣн, поспѣшен ст҃го Дх҃а мѫдростїю и словомь и быстростїю. Ѩмѧше же въ себѣ шесть ликовь и кождо ихъ имѧше по о҃. и по два мѫжа: лик а҃-й нарицает сѧ Дв҃ыд, лик в҃-й Кореѡв, лик г҃-й Сафов, лик д҃-й Ѩѳамов, лик е҃-й Дѫѳимов, лик s҃-й Моисеѡв чѧка бж҃їѧ. ꙗкож[е] нарицает сѧ крилос тои ц҃ркве, тако и тїй въ то врема ликоствовати. Ѡ тыхъ же ликовь ни ѥдинаго слова въведе въ ѱал'тырный ѳуставь. Ѩ пр҃орочество спод[о]би сѧ тъ Дв҃дь ѥдинь; ѥгда ж[е] пр҃рочествоваше, тогда же и ликоствоую́ще и възы̀ваше.

Г. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 262—264.

(По ѳ҃ученїе]. како ѱал'тырь почитает сѧ). Бысть ꙗко се речен'нам Ѩсафа и држзїи стоѫха молчще и въ слѣд пою́щаго ѡ҃пѣваха Бг҃а поюще алл҃ѵгїа, иж[е] сказует сѧ: похвалим ѩстин'наго Бг҃а. ѥгда ж[е] паки на дроугїа найдѧше ст҃ыи Дх҃ъ, прочїи станѫха, Дх҃а бо сѫт ѩспол'нени и времени мир'ноу покарѫхоу сѧ. тѣм же и бл҃жен'ныи Павель гл҃аше: „аще ж[е] ѩномоу Ѡкрыет сѧ, старѣишїи да мл҃чит, хотѧ по ѡбразоу своемоу ѕставити и ѳ҃учити ц҃ркы̀“. Сѫт же ѱал'ми си всѣх҃ р҃. и н҃, Ѡ них же сътвориль ест сам Дв҃дь д҃, а ѡ нем сътворени сѫт р҃. и к҃, ѧ всѣх҃ о҃. и в҃, на сн҃ыї Кореѡвыї д҃, на Моусеѧ а҃, на Ѩдама а҃, на Соломона в҃, на Ѩггеѧ и на Захарїа д҃, на алл҃ѵгїа кв҃, степенїа пѣс[ни] ѳ҃ї.

Се ж[е] достоить пытати, по что сѧ сїи ѱал'ми Дв҃двы нарицают, ѧ сътворени соуть не Ѡ того ѥдиного? но понеж[е] тот есть замыслил, тот ж[е] събрал начальники пѣснем. Ꙗкож[е] пишоуть „книги Є[с]фироки“, а не Мар'дахеѡвы, иж[е] ес[ть] неправло [sic!] болѣ, понеж[е] ѡна ж[е] ц҃рица соуцїи дшоу свою

Digitized by Google

положи за їи҃льтанїи҃ и҃ тал҃а ѣ҆ше вина сп҃снїѧ їи҃льска, того ради книгы҃ тыѧ сѧ нарекоша; тако ж[е] по Дв҃дѣ, ѣ҆ко то[и] ес[ть] вина славословїю бж҃їю кыв'шемоу, того дѣлѧ книги нарекоша с[ѧ] „ѱал'мы҃ Дв҃довы҃“.

Зазор'но бо ес[ть] и҃ се, ѣ҆ко не по рѧдоу стоѧт ѱал'мы҃ сїи҃, [не] ѣ҆ко написани были к҃. лѣт[ы], но и҃змѣнили с[ѧ] соуть ѡ҆ много лѣт, ѣ҆ко ж[е] въ книгах ѱаломскихъ пишет. Жидове наченше слоуж[и]ти и҃дол҃ом забыша ѡ҆бычаєв ѡ҆ц҃евь своихъ, Моусеѡвоу законоу, ни памѧти и҃мѣти своихъ ѡ҆бычаєвь, пр҃рокы҃ своѧ нач[а]ша и҃збивати ѡ҆бличаѥми ѡ҆ них. Є҆гда ж[е] и҃ пръвое полонив'ше А҆соур҃и҃ведоша, да нѣс[ть] се див'но, ѣ҆ко въ таковѣ бѣдѣ соуще погоубили соуть и҃ забыли соуть на многа лѣта писанїа ѱал'мовь. Потом же Є҆здра пр҃рокь потоцив' сѧ нача и҃скати своего в'сего; тогда и҃ ѱал'мы҃ събра. не въ скорѣ ѡ҆брѣт[е] в'сѣх, но на многа лѣта, да є҆го ж[е] пръвѣе налѣзе, то ж[е] пръвѣе написаше. тѣм же Дв҃довы҃ ѱал'мы҃ не по рѧдоу соуть писаны҃ к'сѣ: иж[е] соуть по них сн҃ѣвь Корешвь и҃ А҆сафовь і҃ прочих, тако ж[е] паки Дв҃довы ѡ҆брѣтают сѧ посрѣд их и҃ным смѣшени, а҆ не лежат по рѧдоу ѣ҆ко ж[е] соуть сотворени, но лежат ѣ҆ко кождо е[сть] пръвѣе налѣзень. тѣмъ ес[ть] ключило, да послѣдніи҃ ѡ҆брѣтени соуть пръвѣе, а҆ по и҃на лѣта по слѵсѣ [в ркп. хибно: по слѣсѣ] ѡ҆брѣтени соуть пръвѣе, да поставлени соуть на конци.

Дв҃дъ ж[е] родом ѣ҆ше незлобивь, да и҃ Саѵ҃ловы҃ дѣти нача м҃ловати. стоѧше ж[е] жена в' полатах, оувидѣвь женоу Оу҃р҃їинноу мыюци с[ѧ] и҃ пр҃їиде ко нен, и҃ Оу҃р҃їю на полкѣ ѵ҃биша, а҆ ѡ҆ноу пом к' собѣ. и҃ заченши род[и]. Надан же пр҃рокь ѣ҆ко ж[е] Дв҃дь прелюбодѣйство ѵ҃бо хотѧще сътворити, прорекль ѣ҆ше, ѣ҆ко оу҃мр҃ѣти хощет рожденный ѡ҆трок. томоу ж[е] ѵ҃мр҃ъшоу роди сѧ Соломонь.

Отсї два тексти — очевидно дві редакциї одного лѣгендового оповіданя, взятого із рабінських коментарвів до Псалтирі. Дуже подібне оповіданє в редакциї близькій раз до одного, то з ов до другого нашого тексту, та при тім декуди очевидно вкороченій, надрукував Порфірєв із Соловецькоі Палеї ч. 866 (op. cit. 237), де вказано й жерело сего оповіданя.

Д. Крехівська Палея стор. 712.

[Про пророка Натана]. Бѣ же пр҃рокъ ѡ҆ Дв҃дова колена, и҃мѧ ємѹ Нафанъ. и҃ тъ бѣ навчилъ Дв҃да бі҃ю законѹ. и҃ разѹме, ѣ҆ко Дв҃дъ престѹпити хощеть ѕ҃ Вирсавиє, потщав сѧ, да бы шед

Digitized by Google

повѣдалъ ємѹ, дабы сѧ съхранилъ ѿ безак[о]нїѧ. и съблазнъ ємѹ сътвори Сатана, на поутн бо ѡбрет[є] моужа мр҃тва и нага лежаща зарезана, да ѡсталъ тѹ, да погрѣбеть мр҃твец и не доспе прїти къ Дв҃ѣдви, и той нощи ѹведе, ꙗко сътворїлъ єстъ Дв҃ѣдъ ѹже грѣхъ. и ѡбрати с[ѧ] плача с[ѧ], ѹведе бо, ꙗко мѹж[а] єа оубилъ. И гл҃ша Нафанъ, ꙗко мене рад[и] сътворъ єсть грѣхъ сей. да понеж[є] ѹведе Бг҃ плачюща с[ѧ] Нафана ѡ грѣсе Дв҃ѣдове, и смилѣша сѧ Бг҃и и реч[є] к немѹ: „понеж[є] мниши, ꙗко тебою се ѣсть створил[а] ꙗзва си, тебою да бѹдет ѩсцеленїѣ. но шед ѡбличи ѥго с покроком“.

Отсе оповіданє, вплетене в історию Давидової провини з Хеттітом Урією і єго жінкою Вирсавією, не знаходить ся в Біблії, де воно мало би стояти між XI і XII гл. другої книги Самуіла; ми не знаходимо єго анї в иньших Палеях, анї в Талмудї — бодай Ґрінбаум не наводить єго (гл. M. Grünbaum, Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde, ст. 195—198), анї у Магометан (тут же і Weil, Biblische Legenden der Muselmänner, стор. 209—212); та про те дуже правдоподібно, що ся лєґенда — жидівського походженя.

Е. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 80—82.

(Слово ѿ Сивидлѣ пророчици и ѿ Дв҃ѣдѣ царѧ). Дв҃ѣдъ цр҃ъ пророкъ Господень їмѣѩше похоть великѹ: єгда сѣдѧше, їсхождаше сили єго ѩз него, и полагах[ѧ] сосѹд, каплѧхѹ во сосѹдъ. Бо єденъ днь єден ракъ ѿтер зелїем и поверже. И зѩйде гѹска и зѣде зелїе и знесе ѩйце, и зъ ѩйцѧ того ѩзїйде женскїй полъ. И ктайнѣ повѣли цр҃ѹ Дв҃ѣдѹ. Дв҃ѣдъ же поразѹмѣ что соткорил и повелѣ ѿное дитѧ скрити в землю оугорскѹю, и воспиталъ ю тамо и даде ю навченїю книжномѹ, ї бисть мѹдра всего свѣта и красна ї мѹдростїю прїѧть землю оугорскѹю и царствовала в Римѣ. И смотрѧше рѣчи пророческїѧ, како рече Гд҃ь: „ѿ плода чрева моего посажду на пр҃толѣ моем“, ї ѩнїѧ пророци сматраше, что гл҃етъ. Їмѧ бо ей Мр҃їа, а за мдрость ей нарекоша Сивидла. Надѣѩше сѧ ѿна, ꙗко ѿ неѧ хощет родити сѧ Хс҃, и хранѩше дѣвство свое лѣтъ пятдесѧтъ; дондеже видѣхѹ р҃. коѧръ великихъ еден сонъ, тогда разѹмѣ Сивидла, ꙗко нѣсть таѧ, ѩже надѣѩх сѧ, иж би сѧ родил Хс҃ ѿ неѧ. Собрали сѧ вси коѧре и рекоша: „Пойдѣмъ ко царици и покѣжмо сонъ той, иж видѣхом сеѧ нощи“. И пришедши рекоша: „Госпоже ѩша,

Digitized by Google

видѣлисмо сїа ноцїи сонъ дивенъ, ми боїаре твої". Сивилла рече: „Мої боїаре, покѣжте ми сонъ той, хощѫ его разѫмѣти". И той час рекоша вси боїаре: „Госпоже наша, видѣлисмо д҃. сл҃нцїй сїа ноци". Сивилла рече: „Повѣжте ми, какова сл҃нца?" Рекоша ѥи: „а҃-є сл҃нце їасно сїающе. в҃-є сл҃нце трижди помрачающе, г҃-є сл҃нце черно . . . . но, д҃-є сл҃нце ѡколо мрачно, е҃-є сл҃нце варно насилно иж сѫ того блюсти, ѕ҃-є сл҃нце снѣжнѫ свѣтлѫ имѫще, з҃-є сл҃нце кривако зрачно, посредѣ рѫкѫ имѫще, и҃-є сл҃нце ѡ всѣхъ страшно и трепетно, ѳ҃-є сл҃нце варно горѧчестю велми". Сивилла рече: „Ѻто боаре мої, послѫхайте мене! Ѻто ѥ҆стъ д҃. сл҃нцїй — д҃. родовъ: а҃-є сл҃нце то є[с]тъ род болгарскїй, в҃-є сл҃нце то ѥ҆стъ Греци, г҃-є сл҃нце то сѫтъ Фрази: їзїйдетъ ѡ них чѣкѣкъ двороденъ, имѧ емѫ бѫдетъ Константинъ, той сотворитъ великѫю рать по земли, и ѡбѣавит сѧ емѫ бѣлий крѣт на нбсѣхъ, и соткорит цр҃тво во Грецїй и нарекѫт Новїй Їерѫсалим. и мѣти его ѡбѣавит крѣтъ Хр҃ъ; ѳ҃-є сл҃нце то сѫтъ . . . дїе, е҃-є сл҃нце то ѥ҆стъ род сарацинскїй, ѕ҃-є сл҃нце то сѫтъ Сирїане, з҃-є сл҃нце то ѥ҆стъ род жидовскїй: изїйдетъ ѡ того народа жена имѣнем Мр҃їа и народитъ сна ѡ небесъ и нарекѫт їмѧ емѫ Їс҃; двою его роди и двою пребѫдет, егоже ѥ҆стъ прс҃тол нбо и подножїе землѧ. И зберѫт сѧ людїе и кнѧзи и сѫдїй и предастъ его оученникъ его на распѧтїе, [и оумретъ], и погребѫтъ его, але ѡн воскреснетъ и раздрѫшитъ пекло и праѡц҃ъ і ѡц҃ъ свободит. а потом вознесе сѧ на нбо, [и ѡставит] кн҃. мѫжей и тїй закон нш҃ъ разорѧтъ и ѥго законъ оутвердѧтъ, и того законъ восцарствуетъ ѡ костока до запада и ѡ сѣвера до юга". Тогда єврейскїи (мб. оугорскїи) кнѧзи рекоша: „Оумолкни, госпоже нш҃а, ѕмолкни, барзо тѧ ѕпрошлем! Ци можетъ тое бити, жеби зїйшол с небесъ и народил сѧ ѡ дви и разорилъ закон нш҃ъ?" Тогда Сивилла рече: „Ѡ безѫмнїй роде нашъ! Великим чѫдним не дивите сѧ! Помнѣте, на чем нбо ѡбѣси, на чем землю оутвердивъ? Я се закон ваш не на добро вам ѥ҆стъ. И ази надѣюх сѧ доселѣ, иж ѡ мене хощетъ народити сѧ Хр҃с и храних двѣтко свое н҃. лѣтъ, а нѣнѣ познахъ, ако-м нѣсть тай. н҃-є сл҃нце то сѫтъ вѣр[н]їи правїи; д҃-є сл҃нце то ѥ҆стъ род бѣсѣрманскїй, Ѩгаряне, Тѣрки, Татаре!"

Отсе оповіданє, незвісне доси в слов. науці, опублїковане було мною у-перве в „Житю і Слові" 1895 р. III, 141—142. Оповіданє під таким самим заголовком знайшов проф. Сирку в одній рукописній збірцї в Букарештї, та не надрукував його. Згадуючи про

Digitized by Google

букарештське оповіданє проф. Веселовський без підстави потожсамлює його з тим текстом, який він опубліковав у Ягічевім Архіві, т. I, 608—611 пз. Zur bulgarischen Alexandersage; наше оповіданє не має с тим текстом нїчогісїнько спільного (гл. А. Н. Веселовскій, Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха VI, 17). До лїтератури Сібіллї, вказаної в „Ж. і Сл.“ (вона зрештою сюди мало стосуєть ся) дод. А. Н. Веселовскій, Опыты по исторіи развитія христіанской легенды II, 1. (Журналъ министерства нар. просвѣщенія 1876, Февраль, стор. 241—288). Вказаний мною в „Ж. і Сл.“ латинський рукопис віденьської надв. бібліотеки, як я пізнїйше переконав ся, анї з нашим оповіданєм, анї з сібіллїнською лїтературою не має нїчого спільного.

Digitized by Google

XIX. Оповіданя про Соломона.

А. Крехівська Палея, стор. 800—804.

(Повѣсть ѡ Китоврасѣ). Тогда же ѵбо быс[ть] потреба Соломонѵ просити[1]) ѡ Китоврасѣ. и ѳсочиша[2]) же, где живет в пѵстыни далней. и по мѵдрости своей замыїсли Соломонъ сковати оуж[ѥ] железно и гривнѵ железнѵ, написа же на ней къ имя бнѥ зароченїѥ[3]), и посла же боиарина своего лѵтшаго съ ѡтрокы. и ѵказаше вести вино и медъ, и рѵна ѡвчаа с собою взяша. придоша ж[ѥ] к мѣстѵ ѥго: ѡли[4]) г. кладези, а ѥго нѣс[ть] тѵ. и по ѵказанию Соломоню и вылыяша г. кладязи и заткоша жерела ихъ рѵны ѡвчими, и налыяша два кладязя вина, а трет[ї]и мед[ѵ]. сами же съхраниша с[я] на стране, ведяхоу бо, ѡже прити ѥмѵ воды пити къ кладеземь. приде перехотевъ воды пити[5]), и приникъ и виде вино, и ѡвѣщавъ реч[ѥ]: „всякъ пыи вино не ѵмѵдреѣть“. також[ѥ] перехоте воды и реч[ѥ]: „ты ѥси вино веселяще сръдце чѣкомъ“. и выпи вся три кладязя[6]). ѳнь ж[ѥ] боиринъ пришедь ѡбыстегнѵ ѡ шии ѥго ѵже железно и привяза и твердо. и ѡчютивъ ся хоте ияти ся. и реч[ѥ] ємѵ боиаринъ Соломоновъ: „и има Гнѣ съ запрещеннем на тобѣ“. ѡнь ж[ѥ] видевъ на собе има Гнѣ пойде кротко.

Нравъ же ѥго бяше такъвъ: не хожаше поутемъ кривыимъ, но правымъ. и въ Ієр҃лимъ пришедше требляхоут пред нимъ пѵть и рѵшахут полатыї, не ходи бо криво. и придоша ко въдовицинѣ храминѣ, и[7]) възпи глѧщи, молящи с[я] Китоврасѵ: „вдовица ѥсмь ѵбога!“ и ѡн же ся ѡгнѵ[8]) ѡколо ѵгла, и не състѵпа ся с пѵти и зломи си ребро. и реч[ѥ]: „мягко слово кость ломить, а жестоко слово гнѣвъ въздвизаѣть“.

Ведомь ж[ѥ] сквозе торгъ, и слыша моужа реквща: „нѣс[ть] ли черкви на з. лѣт?“ и расмея ся Китоврасъ. и виде дрѵгаго

Digitized by Google

моужа ворожаща, и посмѣа сѧ. и виде свадьбѹ играющю, и въсплака сѧ. и вид[ѣ] моужа блѹдяща кроме[9]) пѫти[9]) и наведе и на поут[ь]. И приведоша и в домь цр҃ькъ. а҃-го дни не ведоша его к Соломонѹ. и реч[е] Китоврасъ: „чемѹ мѧ не зоветь Соломонь цр҃ь?“ и реша емѹ: „перепилъ сѧ ѥстъ вечерь“. взатъ ж[е] Китоврасъ камень и положи на камени. и поведаша Соломонѹ створениѥ Китоврасе. и реч[е] цр҃ь: „велитъ ми пити питьѥ на питьѥ“.

Дрѹгыи ж[е] дн҃ь не зва его цр҃ь к собѣ. и реч[е]: „чемѹ не ведете мѧ къ цр҃ю и почто не вижю лица его?“ и рѣша: „поболѣѥтъ цр҃ь, имже вчера много пѣлъ[10])“. и снатъ же Китоврасъ камень с камени. въ г҃. же дн҃ь рѣша: „зоветь тѧ цр҃ь“. ѡнь ж[е] ѹмерѧ[11]) пр҃ты д҃-рей лакот, и вшедь пред цр҃ѧ поклони сѧ, и поверже проутьї пред цр҃емь молча. цр҃ь же мѹдростью своѥю протолкова пр҃тьї боѥром своимъ: „ѡбласть ти дал бг҃ вселенѹю и не насьїтил сѧ ѥси и пѣлъ ѥси и мене“. и реч[е] емѹ Соломонъ: „не на потребѹ тѧ приведохъ собѣ, но на ѹпросъ ѡчерганию стаа стхъ приведохъ тѧ по повелению Гн҃ю, ꙗко не повелено ми ѥсть тесати железомь“.

И реч[е] Китоврасъ: „ѥсть ноготь птиць малъ въ имѧ шамиръ, хранитъ же кокоть детькьї[12]) въ гнезде своѥмь на горѣ камене в пустыни далнеи“. Соломонь ж[е] посла боѥрина своѥго съ ѡтроки своими по наказанию Китоврасовѹ къ гнѣздѹ. Китоврасъ же вдасть стекло бѣлоѥ, ѹказа же емѹ сохранити сѧ ѡ гнезда. „ꙗко вьїлетитъ кокоть, замази стеклом симъ гнездо“. боѥринь ж[е] въставъ и иде къ гнездѹ: ѡже[13]) кр҃енци мали, кокоть ж[е] бе летелъ по корьмьлю. и замаза стеклом гнездо. мало ж[е] постоѧша и кокот прилетевъ и хоте власти въ гнездо, кр҃енци же пискахѹ сквозе стекло, а ѡнъ къ нимь, и не ѹме что сътворит[и]. съхранилъ и бо ѧше не на коѥм мѣстѣ[14]) и принесе и къ гнездѹ и положи на стекле хота рассадит[и]. ѡни же кликнѹша, и пѫсти ногот, и вземь боѥринъ принесе к Соломонѹ.

Быс[ть] же Соломон въпрашаа Китоврася, почто сѧ ес[ть] расмѣалъ моужю прашающю на з҃. лѣт червии. и реч[е] Китоврасъ: „видехъ на немь, ꙗко не боудет по з҃. дн҃ей живъ“. Ї реч[е] Соломонъ: „почто росмѣалъ сѧ ѥси моужю ворожащю?“ и реч[е] Китоврасъ: „ѡнъ поведаше люд[ѥ]мь скровенаа, а самъ не вѣдаше крова под собою съ златом“. и реч[е] цр҃ь: „испьїтайте!“ и испыташе т[а] и быс[ть] тако. Ї рече цр҃ь: „почто сѧ ѥси роспла калъ видевъ свадьбѹ?“ ѡни ж[е] реч[е]: „съжали ми сѧ, ꙗко ѡженивыи сѧ не бѹдет живъ до л҃. дн҃ий“. и испыта же цр҃ь и быс[ть] тако[15]). „Почто моужа пьѧна възведе на поуть?“ и ѿвещавъ

Digitized by Google

Китоврасъ реч[е]: „слышахъ глас с нб҃си, ꙗко вѣренъ ѥ҆стъ моужь тотъ и достоитъ послоужити ѥ҆моу“.

Быс[ть] оу Соломона Китоврасъ до свершенїа сто҃а сты҃х. И быс[ть] егда нача молвит[и] Соломон Китоврасоу: „нѣ҃к видѣхъ, ꙗко сила ваша аки чл҃ка, и нѣс[ть] сила ваша болѣ҃ нїѣ҃ силы҃, ꙗко азъ ѡ҆ныхъ тѧ“. и рече ѥ҆моу Китоврасъ: „цр҃ю, аще хощеши видѣти силоу мою, да съими с мене оужє се и да[и]же[16]) ми жюковиноу свою҃ с рокы҃, да видиши силоу мою҃“. Соломонь ж[е] сня с нег[о] оужє железноє и дасть ѥ҆моу жюковиноу свою҃, ѡ҆н же пожре ю҃, и простеръ крило своє и ѹдари Соломона и заверже и на конець земл҃ѧ ѡ҆кованныѧ. оувѣдаша же моудреци ѥ҆го, книжници, взыскаша Соломона. всегда же ѡ҆бхожаше[17]) страхъ Китоврасъ в ноцїи. Ѻнь ж[е] створь собѣ҃ ѡ҆дръ и повеле стоѧти ѕ҃. ѡ҆троковъ с мечи ѻколо; по чиноу же томоу молвить сѧ: ѡ҆дръ Соломонь, ѕ҃. ѡ҆тровъ храбрыхъ ѡ҆ Иѳ҃лтѧнь ѡ҆ страны ноцныѧ.

[1]) къпросити [2]) ѡ҆сочи [3]) заречение [4]) ѡ҆же [5]) vac. [6]) дод. и хотѣ҃ поспати мало, ражже его вино и оу҃спе твердо [7]) ѡ҆на же [8]) сагиѳ [9]) vac. [10]) дод. есть [11]) дод. г҃. [12]) дѣтьскыи [13]) дод. в немь [14]) vac. [15]) дод. И рече цр҃ь: [16]) дод. и

Варіанти виписано із Тіхонравова „Памятники отреченной русской литературы“ I, 254—257, де видано текст сего оповіданя по списку Палеї з р. 1477, що находить ся в Московській Синодальній бібліотеці. Другий текст, по списку Румянцівської Палеї з р. 1494, надрукував Пипін (Памятники старинной русской литературы издаваемые гр. Гр. Кушелевымъ-Безбородко, вып. III, 51—52).

Б. Крехівська Палея, стор. 820—821.

[Двоголовий слуга Соломона і его сини]. Тогда Соломонь възкед[е] дщерь Фараѡ҃ню и҃зъ град[а] Дв҃идка в домъ свой, иж[е] бѣ҃ създалъ въ дни сиа҃ к҃. лѣ҃тъ, в нѧже създа Соломонъ два домы: храм Гн҃ь и домъ цр҃кв҃ь. и тогда ѿпѹсти Соломонь Китовраса. Китоврасъ же пойде въ свой люд, и дасть Соломонь моужа ѡ҆ дв҃ѣ головѣ҃. И ѡ҆быче ж[е] сѧ житьѥ҆мь[1]) в Соломона моужь той. въспроша же с[ѧ] его[2]) Соломон: „которыхъ люд[ии] еси ты? чл҃къ ли еси ты или бѣсъ?“ Ѡ҆ктѧа[3]) ѡ҆нъ: „чл҃къ азъ ѥ҆смь чл҃къ жикоуцїихъ под землею҃“. и проси[4]) его цр҃ь: „ѥ҆сть ли в васъ сл҃нце и лѹна?“ ѡ҆нь же реч[е]: „ѡ҆ запада вашего к намъ въсходит сл҃нце, ѡ҆ въстока вашего заходит; егда[5]) в васъ дн҃ь,

Digitized by Google

тогда ѵ нас нощь, а єгда ѵ васъ нощь, тогда ѵ нас дн҃ь". и дасть[6]) ємѹ цр҃ь женѹ, и родиста сѧ ѿ него два сн҃а: єдинъ ѿ двѹ главѹ, а дрѹгый ѿ єдиной главе. и быс[ть] ѵбо[7]) ѿц҃а йхъ именіє много. и ѵмре ѿц҃ь йхъ. и реч[є] двоглавыйи братѹ: „деливе и҃мениѣ на главе". и реч[є] меншей братоу: „два ѣсве, деливе и҃менїє на полы". и йдоста на прѹ къ ц҃рю. и реч[є] єдиноглавый [в рец. хнбно: двоглавый] къ цр҃ѹ: „два ѣсве брат[а], деливе и҃менїѣ на полъ". ѿнь ж[є] двоглавыи[й] рече къ цр҃ю: „две главе и҃мамъ, два жребыа хощю взѧти". цр҃ь же мд҃ростью своѣю повеле взѧти ѿчта и реч[є]: „аще боудете две главе разно телом, да възлию ѿчта на ѣдинѹ главѹ, аще не ѿчютит дрѹгаа глава, и тако две части възмеши на две главе. аще л[и] ѿчютить дрѹгаа глава възлиа́нииа́[8]) главы сїа, єдиного тѣла ѿбѣ и ѣдинъ жребей възмеши точию". быс[ть] же єгда възлиа́ніѣ ѿчта на главѹ єдинѹ, и дрѹгаа кшерше[9]). и реч[є] цр҃ь; „понеж[є] ѣдино тѣло ѣсть, єдинъ жребий взѧти и҃маѣши". и тако разсѹди цр҃ь Соломон.

[1]) жити [2]) vac. [3]) дод. чл҃къ [4]) праша [5]) дод. оу҃бо [6]) вда [7]) оу҃ [8]) дод. ѿчта [9]) възсерше.

Варіанти виписано із Тіхонравова, op. cit. I, 257—258. Такий же текст по списку Румянцівської Палеї надрукований Пипіним (op. cit. 52—53) пз. „Сказаніе о подземномъ человѣкѣ".

В. Крехівська Палея, стор. 822—824.

(G҃ Ѹжицкои ц҃рци). И҃ быс[ть] ц҃рца Южицкаа и҃ноплеменница и҃менемь Малкоташка[1]). сна́ прид[є] и҃скѹсити Соломон[а] гадьками. и та бѣ моудра зѣло, и принесеємѹ дары: к҃. капий злат[а] и зелыа много велми и древеса негниющаа. слышавъ же Соломон пришедшю ц҃рцю седе на полатахъ стекла белого на[2]) помостехъ[2]), хотѧ бо искѹсїт[и][3]). ѿна ж[є] виде, а́ко в води седит ц҃рь, и въздыа порьтыї противѣємѹ. ѿн же видевъ а́ко красна лїцемь, тѣло ж[є] єа́ бѣ власато, быс[ть] а́ко цѣть, власьї же ѿнеми ѿна ѿбадаше мѹжа бьївающа с нею. и реч[є] Соломонъ мѹдрецемь своимъ створит[и] мовъ красно[4]) съ желѣмь, и помажет тѣло єа́ на ѿпаденїє власом. хитреци ж[є][5]) молвѧхѹт, а́ко съвокѹплѧет сѧ с нею. Зач[є]нши же ѿ него и йде в землю свою и род[и] сн҃ъ, и се быс[ть] Навход[о]носоръ.

Digitized by Google

Се же быс[ть] загадка ѣ҃а къ Соломонѹ: съвъкѹпила бѣше ѻ҃троки и̂ двѣ҆ци малыї и̂ ѡ҃блече а҃ в перъстыї ѥ҆диныї, и̂ рѣч[ѥ] цр҃ица: „цр҃ю, по мѹдрости своѥ҆и̂ разбери, коѥ҆ ѡ҃троки, коѥ҆ дв҃ци?“ Цр҃ь же по мѹдрости своѥ҆и̂ повеле просыпати ѡ҃вощъ. и̂ пр҃инесъше ѡ҃вощь просыпаша пред ними. ѻ҃троци ж[ѥ] начаша крати в пелены[6]) а дл҃ци в рѹкавы[7]). „се ѥ҆сть ѡ҃троки. а҃ се девки!“ шна ж[ѥ] ѡ҃ семь подиви се҆ хитрости ѥ҆го.

На дрѹгыи҆ дн҃ь събравши с[а҃] штрок[и] ѻ҃брезаныа҃ и̂ неѡ҃брезаныа҃, и̂ рѣч[ѥ] Соломонѹ: „коѥ҆ ѡ҃брезаныа҃ и̂ кое҆ неѻ҃брезаныа҃?“ цр҃ь же повеле а҃рхиѥ҆рѣѣвки внести венець с҃тыи҆, на нем быс[ть] написано слово Гн҃е, и҃мь ж[ѥ] бѣ[8]) Валамъ волхъ ѹничижень ѡ҃ волъхвованиа҃. ѡ҃трочата же ѡ҃брезанныа҃ сташа, а неѡ҃брѣзаныа҃ припадоша пред венцем. ѻ҃на же келми семѹ подиви се҆.

Мѹдреци ж[ѥ] ѣ҃а загонѹша хитрецемь Соломоним: „имамы кладезь далече град[а]. моудростью своѥ҆ю ѹгонит[ѥ], чимь можемь превести в град?“ хитреци разѹмевше реч и̂ рекоша: „йсплетите ѹже ѡ҃трѹбано, а мы привлецемь кладязь вашь въ град“.

И паки загонѹша мѹдреци ѥ҆а҃; „аще възрастет нива ножамї, чимь можете пожати ю҆?“ Ѡ҃вещаша и̂ рѣкоша: „рогом ѡ҃слим“. и̂ реша мѹдреци ѥ҆а҃: „где ѹ восла рога?“ шни ж[ѥ] реша: „где нива род[и]ть ножи?“

Загонѹша же и̂ ѥ҆ще: „аще съгниѥ҆ть соль, чимь ю может[ѥ] ѡ҃солит[и]?“ шни же рѣша: „ноже мьскы҆ вземыше, тѣмь ж[ѥ] посолите“. и̂ рѣша: „да где мьска род[и]ть?“ ѡ҃ниж[ѥ] рѣша: „да где соль съгнивает?“

Цр҃ица же видевши храмъ създаныї[и̂] и̂ брашна много и̂ седаниа҃ ѡ҃трокъ его и̂ стоанию҃ слѹгъ ѥ҆го и̂ ѡ҃дежанїе҆ ихъ и питье҆ ихъ и̂ жертвѹ, ѥ҆же жряша в домѹ бйи, и̂ рѣч[ѥ] цр҃ица: „йстиннаа҃ реч, ѡже ѥ҆ідехъ[9]) и̂[9]) слышах в земли моѥ҆и̂ ѹне мѹдрости тво҆ѥ҆и̂! не ѹмѣхъ кѣрыї речем, дондеж[ѥ] прийдох и̂ видеста ѡ҃чи мои҆. ѡ҃ли нескѹзанно ми быс[ть] ни половина. но колозе мѹжемъ твоим слышащим мѹдрости твоѥ҆а҃!“

Цр҃ь же Соломон дасть[10]) цр҃ци ѡ҃ной и҃ма Малкаташка[11]) [и] все, ѥ҆же просила. и̂ и҃де в землю свою҆ съ ѡ҃троки своими҆.

[1]) Мал'катъшка [2]) vac. [3]) дод. ю [4]) ми къ краж'лиоу [5]) дод. и книжници [6]) приполы [7]) дод. и реч[ѥ] Соломонъ: [8]) vac. [9]) vac. [10]) в'да [11]) Малкатош'ка.

Варіанти виписано із Пипіна, op. cit. 54. Безпосередно з сим оповіданєм вяжеть ся в Крех. і також передруковано у Пипіна стор. 54—55 з Румянц. Далеї оповіданє про царицю Савську, взяте

Digitized by Google

майже дословно з Біблії (I. Царств X, 1—10), без ніяких апокріфічних подробиць, із за чого ми й не передруковуємо сего оповідання. Иньша редакция оповідання про царицю Южську надрукована Пипіним op. cit. 61—63; доволї близький до нашого текст сего оповідання в у Тіхонравова, op. cit. I, 271—272, — царица названа тут Сивелила (Сибілля), т. в. віщунка; про царицю Савську гл. Порфірев op. cit. 261—263.

Г. Крехівська Палея, стор. 828—835.

(Соудове Соломони). Въ дни Соломони быс[ть] моуж имеи г. сны. Вмираи же моуж инъ призва сны свои и реч[е] имъ: „имѣи кровъ в земли, в томъ мѣстѣ, рѣкы, г. спдыї[1]) стоищя дрвгъ на дрвсѣ горѣ, а по смрти моеи възми стареи верхнее, а средней среднее, а последней мен'шее“[2]). по вмертвии оци ихъ Вкрыїша сны его кровї иныї пред людми. и быс[ть] верхнее полно злат[а], а среднее то полно костий, а[3]— исподнее то меншемв[3]). и быс[ть] оу них пра и бои, и пойдоша к Соломонв. правосудыи Соломон рассвди имъ: „иже что злат[о]мь, то старейшемв, а иже что скотомъ, то среднемв, по развмв кости, а иже что винограды и нивами и житом, то меншемв. Оцъ вашь быс[ть] мвжь мвдръ, а розрадилъ вы за живот[а]“.

Соломон премвдрыи хота испытати женькы, и призва боларина своего, имя емв сны Декировъ[4]). „Милъ мн еси вельми, и еще възлюблю та паче, аще сътвориши волю мою. Вби[и] женв свою и дам за та дще[р] свою лвтшюю“. тож[е] молви емв не по колко дний и не хотяше сего сътворити Декиръ. и паки рече: „сътворю волю твою, црю“. цръ же реч[е][5]) дасть емв мець свои рѣкъ ему: „егда вснеть жена твоа, Всечи главв ей, да не вбьласкаѣть тебе азыїкомъ своимъ“. шедъ ж[е] инь вбрете женв свою спящю и по сторон[е] еа двое детокъ. ин же видевъ дѣти своа спящя и реч[е] на сдци своемъ: „како вдарв в подрвжие мечемь и росквелю дети мои?“ цръ же къзва и паки к совѣ[6]). „Сътворил ес[и] волю мою, еже ти вѣх рекъ оуне жены?“ Реч[е] же: „не могох, ги мои, црю, створит[и]“. посла ж[е] его цръ въ инъ град и призва женв его къ совѣ и реч[е] ей: „сътвори волю мою, юже ти рѣкв. иже ми створиши, юж[е] ти повелю, поставлю та црицею. заколи моужа своего спящя на постели, а се ти мечь“. Вкѣпавши жена реч[е]: „рада, црв, како велиши“. развмевъ мвдростью своею мвжа еа, ако не хотеть

Digitized by Google

ѫбити жены своєа, дасть є҃мѹ мечь о҃стръ; и҃ разѹмѣвь его женѹ, и҃ако хощет ѫбити мѫжа своє҃го, и҃ дасть є҃й мечь прѫдень[7]), и҃ако зрѧщи о҃стръ є҃сть. „мечемь симъ ѫбий моѹжа своє҃го на постели лежаща“. и҃ пришедшю же мѫжѹ є҃а и҃ легшю є҃м[ѹ] спать, ѡ҃на же положи [мечь] на гр҃дехъ мѫжа своє҃го и҃ потре по горлѹ мѫжю своє҃мѹ мнѧщи, и҃ако ѡ҃стръ есть, и҃ако заколеть и҃. о҃н же сѧ въсхапивъ борзе мнѧ, и҃ако врази некоторий. видевъ, и҃ако жена є҃го держит мечь, и҃ реч[є] є҃й: „почто єси, подрѹжие мое, подѹма ѫбити мѧ?“ Ѿвѣщ҃а жена мѫжевн своє҃мѹ реч[є]: „и҃зыѣкъ чл҃вѣчь ѡ҃бласка мѧ ѫбити тѧ“. ѡ҃нь же хотѧ съзвати люд[и] и҃ разѹме, и҃ако наѹченіе҃ Соломоне є҃сть. Соломонъ же слышавъ написа въ соборник стихъ сей, реч[є]: „чл҃вка о҃бретохъ в тысѧщахъ, женьї же въ всемъ мире не о҃брѣтохъ“.

Въ дн҃ї Соломони быс[ть] моѹжь богат, не и҃мѣѩше дѣте[й]. ѫбывшю половинѹ дн҃ей [в ркп. через помилку: детей] своихъ [и] постави паробька въ сн҃а мѣсто и҃ въскрѹти с добыдкомъ [sic!] посла и҃ з Вавилона к кѹплю. ѡ҃нь ж[є] продавъ и҃ йде въ Іер҃ѵ҃лмь и҃ ожища [зам. ѡжи сѧ] тѹ и҃ быс[ть] тѹ в бояреχ ѫ Соломона вседающиχ на[8]) трапезе[8]) на ѡ҃беде. ѫ гн҃а же єг[о] роди сѧ сн҃ъ дома. и҃ бысть ѡ҃трок є҃ї. лѣт, и҃ престави с[ѧ] о҃ц҃ь єго. и҃ реч[є] є҃мѹ мт҃и є҃го: „чад[о], слышахъ[9]) ѡ҃ холопе о҃ц҃а твоєго, ѡ҃живил с[ѧ] есть въ Іер҃лиме. и҃ йди и҃ взыщи єго“. и҃ приде въ Іер҃лимь и҃ въпраша ѡ҃ имени мѫжа, холопа о҃ного, а бѣшеть нарочит велми. и поведаше, и҃ако на о҃беде ѫ Соломон[а]. и҃ внид[є] ѡ҃трокъ в полатѹ ц҃рковь [sic!] и҃ реч[є]: „кто є҃сть ѡ҃ньший[10]) [sic!] боѧрин?“ Ѿвѣщ҃а ѡ҃нь и҃ реч[є]: „азь єсмь“. и҃ приствпи ж[є] ѡнъ о҃трокъ и҃ ѫдари и҃ по лицю и҃ рече: „холопъ є҃си мой, не боѧрин[ѹ] седѧ, но пойди работаи҃ мнѣ, вдан ж[є] добытокъ“. и҃ разгнѣва сѧ ц҃рь и быс[ть] жаль. Ѿвѣщ҃а ѡ҃трокъ к Соломонѹ и҃ рече: „аще не бѫдеть, ц҃рю, се холопъ о҃ц҃а моє҃го и҃ мой, да за ѫдарєніе рѫкѹ моєю вдасть ми сѧ мечемь потати“. Ѿвѣщ҃а ѫдареный: „азъ є҃смь господ[и]чиць, а се паробокъ о҃ц҃а моє҃го и҃ мой, а҃ и҃мамъ послѫхы в Вавилоне“. и҃ рече ц҃рь: „не и҃мамь послѫхомъ и҃ати вѣры, да пошлю посолъ свой в Вавилонъ, тамо да възмет кость плечнюю ѿ гроба ѡ҃ц҃а є҃го, и҃ та ми повѣсть, коє҃ є҃сть сн҃ъ є҃го, кое ли паробок, а вы стоит[є] зде!“ посла ж[є] ц҃рь посолъ свой вѣрньїй и҃ принесе плечнюю кость. по премѫдрости же своє҃й реч[є] ц҃рь и҃ покеле кость и҃змьїти чѣсто, посади же боѧрина своє҃го предъ собою и҃ вси моѹдреци и҃ боѧри и҃ книзници [sic!]. гл҃ахѹ ѫмеющемѹ кровь пѫщат[и]: „пѫсти кровь боѧринѹ семѹ!“ ѧ҃ створи є҃мѹ тако. и҃ повеле ц҃рь кость вложит[и] в тыплою [sic!]

Digitized by Google

кровь, разрешенїе реч[и] повѣдаѭ боѭромь своймъ рече: „аще боудет сн҃ъ ѣго, прилнет кровь ѣго кости ѿ҃тни; аще л[и] не прилнет, то рабъ“. и вынѧше кость їс крови, ѩже кость бѣла ѩкож[е] кыїла и перкоѣ. повеле же цр҃ь кровъ пѫстит[и] Фрочат[и] въ инъ сосѫдъ, и змывше кость вложиша в кровъ Фрочат[и], и наш сѧ кость кроки. и реч[е] цр҃ь боѭромъ своймъ: „видит[е] своѭма ѳчима, ѩко ведом[а] вамъ гадька си: се ѣсть сн҃ъ, а сеи наш боѭрин рабъ ѣго“.

Бъ[11]– дни Соломон[и] прид[о]ста две жене блѫдници к Соломонѫ. и реч[е] жена перваѭ: „въ мнѣ ѥсть, гн҃ѣ цр҃ю. азъ и си подрѫга моѭ живѧхова [sic!] в кѫпѣ и породилѣ собѣ дѣтьцѣ мыї сами межи собою, и не бѣ никтоже в домѫ нашемь с нами. ѫмре же сн҃ъ женыї тоѭ в ноць сию, ѩко лежа на немь. и въставши ж[е] полѫноцїи взѧть ѿ҃троча моѣ Ѳ рѫкѫ моею и вспи на лоне своѣмь, ѿ҃троча же оумр҃ъшеѣ своѣ ѫ мене положи. и въстахъ заѫтра надоити ѿ҃трочати и ѿ҃брѣтохъ и мр҃твъ. и се нѣс[ть] сн҃ъ мои, ѣго ж[е] ѥсмь род[и]ла, но, реч[е], сн҃ъ подрѫгы моеи ѣсть, а се мои сн҃ъ живъ ѣсть“. и преста сѧ пред цр҃мь, а та реч[е]: „мои ѥсть сн҃ъ живъ, а твои мертвъ ѣсть“. и реч[е] цр҃ь: „пресечете дѣтище сїѣ на полъ и дади т[е] полъ сеи, а полъ ѿ҃ноѭ дрѫгоѭ, а мртвое також[е] пресечет[е] [и] дадит[е] полъ сеи а дрѫг[о]и полъ“. Ѳвещи жена ѥдина, ѣи ж[е] сн҃ъ живъ ѣстъ и реч[е]: „понеж[е] смѧте сѧ ѫтроба моѭ въ мне, боуди беда моѭ, гн҃ѣ! то[и] дайте ѳтроч[а] се, а не смр҃тью ѫморит[е] ѥго!“ а си реч[е]: „да не бѫдет ѥго ни [мнѣ ни тебѣ], но пресечет[е] и!“ и Ѳвещавъ цр҃ь и реч[е]: „дайте ѿ҃роча рекш[и]: „не сечет[е] ѥго“, то бо ѣсть мт҃н ѣго“. слышавше се весь Їи҃ль сеи соудь ѩже сѫдит цр҃ь, и ѫбоѩша сѧ Ѳ лица цр҃ва и разѫмеша, ѩко смыїслъ бжи҃и ѣсть въ немь творит[и] соудъ и оправданиѭ и ѥже Ѳ Бѫ ѣмѫ премдр҃сть вдана[11]).

(Се соуд Соломонъ). Се паки ѩдоша г҃. моуж[и] на поуть свои ѩмѫщи чересы съ златом. ставше соуботовати в пѫстыни смолвиша говети[12]): „сохранимъ злат[о] в кѫпѣ; аще боудет разбойницѣ, да ѫбежїм, а ѿ҃но боудет съхранено“. ѩскопаша ж[е] ровъ и въкладоша вси три чересы на скѫпь. и быс[ть] в полѫноцѣи ѩк[о] оуспоста два дрѫга, ѳдинъ ж[е] имѣѭ мысль злѫ, въставъ перехорони на ином мѣсто. и ѩко Фсѫботьствоваше, ѩдоша на мѣсто взѧти чересы своѭ и не ѿ҃брѣтоша. и възопиша вси ѣдиною, ѿ҃нь ж[е] си лѫкавыї завопи велми. и възвратиша с[ѧ] вси домовъ и рѣша: „поидемь къ Соломонѫ, скажемь пагѫбоу ѭшю“. и придоша к Соломонѫ и реша ѣмѫ: „не вемы, цр҃ю,

Digitized by Google

звѣрь ли взмль или птица, нл[и] аѓглъ[13])? повѣжь нам!“ Ôнь ж[е] рече им мѢдростью своєю зрящю ѣмѵ на них: „есть нѣкто ѿтрок добра род[а], ѿвроучи дѣцю красно и дасть ѣи жюковину вѣрною без оувѣданїа ѿтнм и мѣрим. ôтрок же ѿнъ йде в землю йною и ѿжени см тамо. ѿць ж[е] дасть дѣкѵ мѵжеви. ѩко хотм ôтрок съвѣкѵпити [sic!] с[м] с нею, завъпи дѣъка: „безъ стыденїа рѣкѵ: не покѣдала ѣсмь ôцю, азъ бо ѿбрѵчена ôн'шего[14]). а вѵош см Бã, пойди съ мною къ ѿбрѵченикѵ моемѵ на впросъ повеленїа єго, да боудѵ тобѣ жена по словеси ѣго“. съврати же с[м] ѿтрок съ добытком своймъ многымь йс дѣькою тою[15]) тамо. и повѣле ємѵ взмти: „боуди [в рки хибно: боудѵ] тобѣ жона, какъ то ѣси понмлъ“. ѿтрокъ же реч[е] къ ней: „възвративє же см в пѵть свой и створивє же складѵ йзнова и положю тм на постели своей“. йдѵщима ж[е] йма пѵтемь вспмт и вєрете и насильникъ єдинъ съ ѿтроки своими, и шпа с' дѣкѵ съ добыткомь. хотм ж[е] насильѣ сътворит[и] разбойникъ ѿнъ, и възпи дѣца и сказа разбойникѵ, ѩко „ходила єсмь на впросъ и не была єсми с ними в постели“. подиви же см разбойник и реч[е] мѵжеви: „пойми женѵ свою [и] йди с добыѣтком своймъ“. и реч[е] ймъ Соломонъ: „сказахъ вамъ дѣцю сню съ ѿтрокомъ“, повѣжь ми то ѓ. моужи, погоубивше члчество, ѿ ôтроци и ô дѣци и ô разбойнице“. єдинъ реч[е]: „добръ ѿнъ, йже ѿдасть ѿбрѵченїѣ своѣ“. дрѵг[и]й рече: „ѿтрок добръ, иже терпеликъ до повеленїа“. третей реч[е]: „розбойникъ[16]) ѿвою лѵтши, ѿже възвратилъ дѣькѵ, а самого пѵстилъ; а добыѣтка было не ѿдати ѣмѵ“. тогда ѿвѣщм Соломонъ реч[е] ємѵ: „дрѵзе [sic!], ѿхвочь ѣси до чѵжего добытка! ты єси взмлъ чересы вси триѣ“. и тотъ реч[е]: „цр̃ѵ господ[и]не, йистинѵ ѣси сказалъ, тако то и єсть, азъ ѣсмь взмлъ, не потаю тебѣ“.

[1]) Пип. стѣды [2]) Пип. йсподнѣє мен'шей [3]) Пип. vac. Тіхонр. а йсподнѣє полно прьсти [4]) Пип. дод. й рече ємѵ йрь [5]) Пип. vac. [6]) Пип. дод. и рече: [7]) Пип. проденъ, Тіхонр. прѣтанъ [8]) Пип. vac. [9]) Пип. смышлмх [10]) Пип. ѿн'сний [11]) Пип. vac. Оповіданя се взяте з Біблії. Пип. совет [13]) Пип. дод. или члкъ [14]) Пип. ѿнъ сяг [15]) Пип. дод. понде.

Варіанти виписано із Пипіна, Памятники стар. русс. лит. III, 56—57, а також Тіхонравова Пам. отр. русск. лит. I, 259—272. Тіхонравов видав сей твір із Палеї XVI в., що належала до Царського і містить текст „Судів Соломонових“ обширнійший і повнійший від вашого.

Digitized by Google

Д. Крехівська Палея, стор. 835—836.

[Оповіданє про царя Адаріяна]. По сем нача молвити Соломонъ боляромъ своим: „бы[ть] Ѧдарианъ цр҃ь и̑ покеле боѧромъ свои[м] звати с[а] бг҃омъ. и̑ не въсхотеша боѧри є[г]о, рѣша: „цр҃ю нш҃ь, мнишн ли въ ср҃дци своємь, ꙗко не бѣ҃ло Бг҃а преж[е] тебе? аще прозоземь тѧ вышнимь, цр҃емь къ цр҃ехъ, єгда прииметши вышний Єр҃лмь и̑ ст҃ла ст҃ъ?“ ѡ̑нь же причнїв сѧ съ вои многым[и] и̑ шедъ приат Їєр҃лимъ и̑ възвратив сѧ въспат рече имъ: „ꙗко ж[е] Бг҃ъ велит и речет, також[е] и сътворит. також[е] и̑ азъ сътворихъ, нн҃ѣ же взовете мѧ бг҃омъ“. имаше же три филосод[и]. Ѿвѣщи ем҃ѹ а̑. реч[е] ем҃ѹ: „аще хощеши възвати с[а] бг҃омъ, да нѣс[ть] възвати сѧ боѧринѹ въ цр҃ве полат[е] цр҃мь, а не въстѹпити вънь. тако и̑ тыї аще хощеши възвати с[а] бг҃омъ, да въстѹпи ѩзо вселенъїи҃ вси и̑ тамо взоки сѧ бг҃омъ“. и̑ реч[е] другъїи҃: „не можеши тыї възкати сѧ бг҃омъ“. и̑ реч[е] цр҃ь: „чемѹ?“ ѡ̑н же реч[е]: „гл҃ет Їеремеи҃ пророкъ: бз҃и не створшии нб҃си и̑ земли да погыбнѹть. аще хощеши погибнѹти, цр҃ю, то възови сѧ бг҃омъ“. и̑ реч[е] трет[ї]и̑: „гд҃нѣ мои̑ цр҃ю! помози ми в час сии̑ въскоре!“ и̑ реч[е] цр҃ь: „что ти ѥ̑сть?“ и̑ реч[е] филосоѳъ: „ꙗко лодьи̑ мои̑ за тримі верьстамн хощеть погрязнѹти, а все имениѥ мсѣ в ней“. и̑ реч[е] цр҃ъ: „не бои̑ сѧ, послю людї и̑ привед҃ть ю̑“. и̑ рече филосод: „чемѹ, цр҃ю, тр҃ѹдиши люди своі̑? посли кѣтръ тихъ, да спасеть ю̑“. ѡ̑нже разѹмевъ помолъче нелюбьѥ̑мъ и̑ йде къ цр҃ци в полатѹ. и̑ реч[е] цр҃ца: „философи съблазниша тѧ, цр҃ю, рѣша ти, ꙗк[о] не можеши звати с[а] бг҃омь“. хотекши же ем҃ѹ ѹ̑тешениє дати по печали той и̑ реч[е]: „тыї ѥ̑си цр҃ь, ты єс[и] бг҃ать, ты достоинъ чс҃ти великиа҃. створи реч єдинѹ [в рец. хибно: єдино], тогда взови сѧ бг҃омь“. и̑ реч[е] цр҃ь: „которѹю[1])?“ и̑ реч[е] цр҃ица: „покладь бн҃й, єж[е] имаѳши ѹ̑ себе, възврати“. ѡ̑н же реч[е]: „которий поклад?“ [2]) „възкрати дш҃ю твою, юже ти вдалъ Бг҃ъ в тѣло твоѥ̑, тогда взови сѧ бг҃омъ“. ѡ̑н же реч[е]: „аще не боудет дш҃и въ мнѣ и̑ в теле моем, како възовѹ сѧ бг҃омъ?“ цр҃ца же реч[е] ем҃ѹ: „да аще дш҃ею своѥ̑ю не владаѥ̑ши, то ни бг҃омь можеши прозват[и сѧ]“.

[1]) же торѹю (?) [2]) дод. цр҃ца реч[е]:

Варіанти виписано із Пипіна, op. cit. 58. Те саме оповіданє в у Тіхонравова I, 268—269 в стілїзациї троха обширнїйшій від нашої; цар, що хоче, щоб його вважати за Бога, зоветь ся тут Дарій.

Digitized by Google

Е. Крехівська Палея, стор. 836—838.

[Соломон і царівна]. Й бӹс[ть] в тое вр҃кмѧ[1]) старости Соломони ѹврати с[ѧ][2]) женӹ чюжаѧ ср҃дце е҃го къ след бг҃ъ чюжих҃. не бѣ ѹже ср҃дце его съ Гм҃ь Бм҃ъ е҃го й ꙗкож[е] й Дв҃да ѡц҃а е҃го, й хожаше Соломон въ след мерьжких҃ [sic!] й скверных҃ вкѹшений й въ слѣд ц҃р҃ѧ йх҃ъ лестнаго сн҃а Ямона. й створи Соломонъ лѹкавное҃ пред Гм҃ь й не ходи въ след Г҃а, ꙗкож[е] ходи къ след ѡц҃ь его Дв҃дь.

И ц҃рь Соломон поча просит[и] ц҃рковнӹ за себе, й не да сѧ[3]) за него. й реч[е] Соломон бѣсом: „ййдите й възмите ц҃рцю тѹ й приведите ю҃ къ мнѣ“. бѣси же шедше похитиша ю҃ на переѣоде йдѹщю ѿ полатӹ ѿ мр҃ри й всадиша ю в сандалъ и помчаша ю҃ по морю. й видѣ ц҃рца, ѡже моуж водѹ пье҃ть, а изъ тыла[4]) емѹ вода въспѧт идет къ нь. ѡнаж[е] реч[е]: „что се е҃сть?“ ѡни ж[е] реша: „тотъ ти повѣсть, къ комѹ тѧ ведемъ“. й поѣхавше мало голомѧ; ѡже моужь в воде бродѧ, а воды просит, а колны пошибают и. ц҃рца реч[е]: „немилий мой просатаѣке! а се повежте ми моуж[а] сего: в воде бродѧ а воды просит“. ѡни ж[е] рѣша: „тотъ ти повѣсть, к комѹ тѧ вѣдем“. Поѣхавша мало[5]), зремо, ѡже моуж сеножать сечет, а два козла за нимь ходѧ поѣдают траву[6]): ѡже что ѕсечет, а ѡни поѣдѹть. „повежете ми, немилий мой просатаѣке, жаль ли тема козлама ꙗсти травѹ в сено не сечену?“ ѡни ж[е] рѣша: „тотъ ти повѣсть, к комѹ тѧ ведемъ“. и пр҃ім'цаша ю҃ подъ град, и пришед єдин бѣсъ повед[а] Соломонѹ: „привегли е҃сме невѣстѹ тобѣ“. и ц҃рь вшед[7]) на конь й выеха на брегъ. й реч[е] ц҃ревна: „оуже твоѧ е҃смь[8]). но се ми повежь: ѡже мѹжь пыѧше водѹ, а вода ѡпят йс тыѧла течаше вонъ“. ц҃рь же реч[е]: „чемѹ се дивиши семѹ? то ти е҃сть домъ ц҃рвъ: сюдѹ внидет, а сѣдѹ йзыдетъ“. „а се ми повеж, что се е҃сть: моуж е҃динъ в води [sic!] бродѧ, а воды просит, а колны пошибають?“ й реч[е] Соломонъ: „ѡ҃ невесто, чемѹ се дивиши? то ти е҃сть тиѹнъ ц҃рвъ: тѧжю сѣдит, а иной йщет, аки е҃мѹ чимъ добро ср҃дце створит[и] ц҃рю“. „Но се ми повежь: моужь сеножать сечет[9]), а два козла за ним ходѧть й поѧдаю҃ть. жал[ь] ли бѧшеть тема козлама влезьши в сено ꙗсть травѹ несечен҃ѹ?“[10]) „невѣсто, не диви се семѹ! ѡже моуж поймет дрѹгѹю женѹ с чюжими детьми, тоть что ѕстражет, а ѡни снедѧть, а совѣ е҃моу нѣс[ть] ничтож[е]. нн҃ѣ же пойди невѣсто в полатѹ мою“. тако бӹс[ть] емѹ жена здесе.

Digitized by Google

[1]) во крема [2]) дод. на [3]) даше [4]) изыдла (?) [5]) И пріехав'ше [6]) дод. сѣчень [7]) всѣд [8]) дод. їдю [9]) дод. а что оу̑сличе [10]) дод. И рече їдъ.

Варіанти виписано із Пипіна, op. cit. 53—54. Те саме оповіданє, хоч троха відмінно стілїзоване, є у Тіхонравова, op. cit. I, 269—271.

Ж. Іспаський рукопис стор. 67—72.

(Сказанїє ѡ цр҃ю Соломонѣ, како закопа бѣси во единой дельвѣ тмами темъ, тисѧщами тисѧщъ). Цр҃ъ Соломонъ Їр҃лимъскїй сотвори вечерю велїю и̑ пойде на мѣсто безъводное глю҃щи: „Сатано. прїйди ко м'нѣ на вечерю!“ и̑ а҃вїе а҃ви сѧ ѥмꙋ Сатана и̑ пойде с' нымъ. рече ж[є] Соломонъ: „а҃зъ ѥсмъ цр҃ъ нат [sic!] цр҃ѣ а҃ пан над пани и̑ нѣсть и̑наго под слонцемъ кромѣ мене“. рече же дїаволъ: „що жъ на том, и̑жъ ти великимъ цр҃емъ, гди предив'ного знаменїа не ꙋчинишъ! и̑но а҃ цр҃ъ над цр҃ѣ и̑ панъ над паны и̑ нѣсть и̑наго кромѣ мене. вѣмъ такое древо, и̑жъ ты дол'жайшого не маешъ в' своемъ панствѣ; и̑ тое дерево ес[ть] вел'ми далеко, а гдыбы а҃ два разы сѧгнꙋлъ, а за третимъ реклъ бихъ, аби было тꙋт, и̑ было бы“. рече же Соломонъ: „а҃ ѥ̑стем моцънѣйшїй кроль над крольми и̑ панъ над паны. Я҃зъ маю цр҃ство ѿ костокъ сн҃ца до запад. а гди быхъ схотѣлъ заразъ, то з' ꙋ̑сего панъства моего стали бы предо мною“.

И̑ рече дїаволъ: „ѥ̑ще а҃ можнѣйшїй и̑ моцнѣйшїй и̑ над тебе и̑ над всѣ кролѣ, и̑ нѣсть и̑нъшого дрꙋгого як а҃. Я҃зъ маю множество ли слꙋгъ моих, а҃ гди быхъ схотѣлъ, то стали бы в'нети предо мною вси. и̑ такꙋю и̑мамъ моць, а҃бихъ всѣхъ претворил во макъ, а҃бы сѧ в'мѣстили во единꙋ дельвꙋ“.

И̑ посмѣялъ сѧ Соломон и̑ рече: „не вѣрꙋ тѣ томꙋ, абысь мѣлъ слꙋги свои̑ во макъ претворити и̑ в' ѥ̑днꙋ дельвꙋ вомѣстити“.

Їгди повелѣ Сатана всѣмъ прейсподнымъ своим, и̑ сташа пред нымъ, ѡн же претворил их во макъ и̑ ꙋ̑сипалъ всѣхъ во дел'вꙋ. тогда нача Соломон чꙋдо дивити сѧ, потом в'земъ шпꙋн'тъ и̑ забы их добрѣ во дельвѣ той и̑ запечаталъ знаменїем и рече имъ пр҃очествꙋю҃щи: „во и̑мѧ ѻ҃ца и̑ сн҃а и̑ ст҃аго дх҃а а҃минь“. и̑ гл҃аше: „не и̑зїйдѣте ѿсюдꙋ [развѣ] силою и̑ покленїем ц҃р҃а!“ и̑ попровадил их на поле Деи̑ре, где сотвори цр҃ъ Нав'ходоносоръ тѣло златое, и̑ закопа их тамо.

Пойде же старшїй Сатана рыдаѧ и плача сѧ во мѣсто свое. потомъ по ꙋ̑мертвїи Соломоновѣ нача Ирод҃ъ цр҃ствовати. дїа-

Digitized by Google

колъ же ѕѣло тщаше сѧ, како бы могль слѹги свои воздвигнѹти. и ѹзрѣ Ирода млада разѹмомъ, и пойде во цр҃ство его. сидѧше же в' билію и нача себѣ творити пищали, потом в'земъ козлица проклата ѿ стада Иродова и сотвори [дѹди]. и в' єдин ден сѣде на вербѣ и нача пискати. слышаша людіе и повѣдаша Иродови цр҃еви таковіи гласъ пречѹдніи. тогда посла цр҃ъ слѹги своя видѣти, что єс[ть]? ѿни же шедше молѧхѹ єго, да бы пришолъ с ними ко цр҃еви. и видѣ єго цр҃ъ пречѹдна война и рече: „что ти єси и ѿ коея страны?“ и рече дїаволъ: „а҃зъ ѥ҃смъ хитрецъ над всѣми майстри и йгрецъ над йгр'цами“. „маю тѧ, — рече ємѹ цр҃ъ, — живы во домѹ моем и весели домъ мой по вса дны, аз' же воздамъ ти м'здѹ твою и сотворю тѧ велика во цр҃ствіи моемъ“. и сотвори ємѹ ѿв'ціѹ келію ѕѣло красну ко станѣ [sic!] близь покою своего.

Потом сотвори Ирод҃ъ пиръ велик рж҃твѹ своемѹ и созва всѧ вел'можи ѿ цр҃ства своего, и повелѣ в' кѹбны быти и йграти гѹдинцом предгѹдницам в' сѹрми и во всѧ розніе мѹзикы. и жадніи не могль ѹгодити Иродїадѣ дщери Филипа брата Иродова. єгда же нача дїаволъ йграти во всѧ игри нарицаемїѧ пищали, ѥ҃же просто рещи дѹди, и а҃віе возвесели сѧ Иродїада и нача скакати и плѧсати и ѹгоди ѕѣло Иродови. рече же ей: „чадо, что хощеши, проси ѿ мене, дам ти и полъ цр҃ства моего“. ѿна же скоро тече ко мт҃ри своей и рече: „что прошѹ в' цр҃а, понеже йнѣ ѳѳѣцѧлъ ми полъ цр҃ства йли йно что ѥ҃же хощѹ“. [и рече] ей мт҃и: „проси на блюдѣ главѹ Їѡанна крс҃тля, то все бѹдет наше“.

Шедши же дв҃ица и рече цр҃ю пред всѣми вельможами: „дай ми, цр҃ю, главѹ Їѡанна на блюдѣ!“ слыша цр҃ъ и смѹтн сѧ ѕѣло, йбѣй бо єго ѹчт҃ля велика. и не хотѧше престѹпити слова ради предсѣдящих ѥ҃мѹ со нымъ, послаша в' темницѹ мѹчителя и ѹсѣкнѹ главѹ крс҃тля и даша на блюдѣ дв҃ици, ѿна же принесе мт҃ри своей. и козложи [кѣнець] на главѹ свою паки нача плѧсати пред всѣми. ѿле дивное чѹдо! брашно и питіе многоцѣнное пред всѣми постановленное во кровъ претвори сѧ.

Потом рече дїаволъ: „цр҃ю, не печалѹй ничтоже сію скорбъ! сотворим ѥ҃ще памѧтъ ѳц҃ѹ твоемѹ, поидем на поле Дейре, возвеселѣмъ сѧ тамо нинѣ“. йдѹщимъ же ймъ нача дїаволъ скакати и плѧсати пред всѣми йдѹщими. и ѥ҃гда прїйдоша на поле Дейре, где тѣло злато сотвори Нав'ходоносоръ цр҃ъ, прїйде же дїаволъ на мѣсто, йдеже закопа Соломонъ кѣси, и рече цр҃ви: „что сїѧ могила?“ рече же цр҃ъ: „слышахъ ѿ Ѳца а҃зъ, ꙗко ѳц҃ъ

Digitized by Google

мой закопа тѵ бѣси". и рече дїаволъ: „нѣсть, цр҃ю, ѥ҃же ти гл҃еши, но Ѳц҃ъ твой закопа тѵ злато и сребро и каменїе многоцѣнное, и рече сице: а҃ще бѵдет Ѳ сн҃ок҃ъ мои҃хъ мѵдръ, то вии҃мет тое сокровище". и радъ бы[ть] цр҃ъ и повелѣ копати и найдоша дельвѵ ст҃ло великѵю. рече же дїаволъ: „запрѣти, цр҃ю, всѣмъ Ѳтойти Ѳ насъ". и ѥ҃гда Ѳкиша шпѵнтъ, и а҃бїе пойдоша бѣси, а҃ко м'гла. тогда дїаволъ посмѣа сѧ ст҃ло безмїю Ирода. и растѵпи сѧ земла и пойде Иродъ во пропасть со всѣмъ домом своим.

Отсе оповіданє, доси незвісне в старословянській лїтературі, у-перве опублїковане було мною в „Житю і Слові" 1894, I, 136—138. Тамже додано вказівки на жерела сего оповіданя (138—140). На жидівське, тальмудичне жерело оповідання про те, як Соломон замкнув бісів у бочці, вказує Кізеветтер (Carl Kiesewetter, Faust in der Geschichte und Tradition, Leipzig 1893 стор. 325).

3. Рукопис попа Стефана Теслевцьового, к. 177—178.

[Як Соломон із пекла вимудрував ся]. Пошов'ши Хс҃ до пекла пекло розбикъ, дїавола изказав, народ люцкій с пекла вывѣклъ. И коли йшли люде йс пекла, которыхъ Хс҃ выз'коливъ Ѳтол, йдѵчи скакали веселячи сѧ, грали, ликовали. Посмотрытъ цр҃ъ Дв҃дъ, ано оушит'ки йдѵтъ, єдно сн҃а его Соломона нѣтъ. Рек емѵ Хс҃: „не жѵры сѧ, Соломона я тамъ w҃ставилъ про страхъ дїаволом, абы ихъ там настрашилъ по моем Ѳходѵ. Бо Соломонъ сн҃ъ твой мѵдростїю Ѳтол выйдет".

И коли оутихло оу пеклѣ, почали сѧ дїаволы збирати по той войнѣ и страхѵ, и стали надзырати оу пекло и приникати и смотрыти, ци зостал хто по том страхѵ в пеклѣ? И Соломонъ сѣк'ши почалъ спѣкати воскресний канон: „Бже мой, да возне́сет сѧ рѵка твоя! Не забѵди ницихъ своихъ до кон'ца!" Там' сѧ дїаволы ко Соломонѵ поз'бирали ї встали w҃коло него. Почали его звѣдовати мовячи: „Повѣж' нам, цр҃ѵ Соломоне, чого ты сѧ тѵтъ зостав?" Рек им Соломонъ: „Слѵхайте, дїаблы, Хс҃ мнѣ тѵт велѣлъ сидѣти, бо сѧ Хс҃ по мене дрѵгїй раз вер'нет сюда; тыхъ Ѳпровадив'ши то еще з колишним страхом по мене прїйдет". Слышав'ши то дїаволы звожли сѧ кел'ми и поркав'ши Соломона вытрѵтили его с пек'ла: „Йди и ты Ѳтол, если мы еще за тебе єдинаго маемо бѣдѵ тер'пѣти! Если Бг҃ъ оу҃зялъ головѵ, а за тебе хвоста не стоймe!" И вытрѵтили Соломона конъ дїаволы

Digitized by Google

йс пекла. И Соломонъ скачѹчи весело. спѣваючи. Гда Бга выславляючи. Оувидѣвши то цръ Двдъ сна своего и рек: „Ги, йдет мой снъ Соломон за нами спѣваючи". И Хс рекъ до цра Двда: „Ии ти казал, ажъ снъ твой Соломон мѹдростїю Фтол выйдет".

Се оповіданє доси не було звісне в ряді Соломонівських легенд. В рукописї попа Ст. Теслевцьового воно становить частину „Казанм на Воскресенїе Христово". Сей самий легендовий мотів знаходимо в старій українсько-руській пассийній драмі, котрої текст відкритий і опублїкований мною в „Кіевской Старинѣ" 1896 р., т. LIII, ст. 387—402, далї в українській вірші, записаній в ріжних місцях Харківської губернії, і в кінцї в людових оповіданях про Соломона, записаних також в Харківщинї, Катеринославщинї, а также на Угорській Руси. Про драму, віршу і про отсю легенду гл. Миронъ, Южнорусская пасхальная драма (Кіевская Старина 1896, т. LIV, стор. 1—29).

К. Крехівська Палея, стор. 1136—1137.

(Тлъкованїе о потири Соломонѣ). Єсть къ Цригрдѣ въ стѣй Софїи потирь Соломонм дѣлм. Єсть Кованъ на три граны, Ф драгыхъ каменїи, иж[е] наричаєт см пръвыи аханъ, вторыи йзмарагдъ, г-и самфиръ, д-и карвамъкѹл, е-и лѹхнит, s-и амфраксъ, і йнїи многи свѣтлїи камени. Сѹть ж[е] и стиси трїе написани: а-и на первои гранѣ самарѣйскїи, в-и на второи гранѣ єврѣискїи, г-и на третїеи гранѣ грѣчскїи. Стих самарѣискїи сице: „Чаша моа, чаша моа, прорицай, дондеж[е] звѣзда в пиво бѹди Гѹ первен'цю бдащю ноцїю". Стих єврѣискїи сице: „Се на вкѹшенїе Гне сткорена древа йного". тлъкованїе: древо йно ес[ть] крстъ, а вкѹшенїе о распатїи гть, яко вкѹси раны, еж[е] копїемь в ребра проколенъ быс[ть]. І възъпи зло слшко, а еже „пїи", на крстѣ бо питъ оцет со золчїю [sic!] смѣшенъ. а еже „и оупїи см" — погребенъ быс[ть] и лежа оубо въ гробѣ яко пивъ и шюменъ Ф вина. И еж[е] рече „веселїемъ" — въскрсе оубо, веселїа радость всѣм дарова. а еже „козопїи аллѹїа", сирѣч веселїе, аллѹїа, что ес[ть] тлък: похвалим истиннаго Ба. Стих г. греч[е]скыи, Гнь стих, гть: „И се кнзь, и оузрит весь соборъ славѹ его, і възрят нань и оукомть с[а], еже реч[е] и Двдъ црь посредѣ их". тлък: И самъ Гь црь посредѣ йхъ плотїю распат см. І число написано д. сот и деватеро. рацет же филосо[ѳа] Кирил[а]: ѡкрѣте Ф втораго на і. лѣта црства Соломонм до ржства Хва лѣт д. сот

Digitized by Google

и҃ д҃. И҃ се прр҃чство ѡ҃ Хт҃ѣ. Сиѭ же стиѭв никто ж[е] може протлъковати, но протлъкова древле иж[е] приходи в Рѣсь ф҃илософ Костан'тинъ нарицаѥ҃мын Кирил.

Три тексти сеї статї, значно ширші від нашого, опублїкували доси Срезневський (Извѣстія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ рукописяхъ, N. XL), Порфірєв (Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библ., стор. 240—241) і А. Н. Петров (Апокрифическое пророчество царя Соломона о Христѣ, находящее ся въ пространномъ житіи св. Константина Философа по списку XIII в. Памятники древней письменности (CIV. 1894). Сей остатнїй додав до свойого виданя невеличкий дослїд, де вказує на покревність оповіданя про Соломонову чашу з завязком західно-европейських оповідань про сьв. Ґраля. Найкоротший текст сего апокріфа находить ся в Житію Константина Філософа, що видане було в Fontes Rerum Bohemicarum I, 26—27.

Зведені тут українсько-руські рукописні тексти — тілько мала частина великого циклю апокріфічних і зовсїм казочних оповідань про Соломона, що повідкривано доси в старих книгах і рукописах ріжних країв, в тім числї і в Словянщинї, та про те спеціалїсти знайдуть тут дещо такого, чого доси не було знайдено в словянських рукописах. Старословянські або під лад старословянських писані тексти оповідань про Соломона опублїковані в збірках Тіхонравова (op. cit. I, 254—272), Пипіна (op. cit. 51—71), Порфірєва (op. cit. 240—241, 260—262), далї в видаваним Тіхонравовим журналї „Лѣтописи русской литературы и древности“, т. IV, Москва 1862 пз. „Повѣсти о царѣ Соломонѣ“ (стор. 112—153). Цїлий цикль словянських і західноевропейських апокріфічних оповідань про Соломона, їх вандрівки і дослїд їх оріентальних жерел був темою знаменитої праці А. Н. Веселовського „Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ и западно-европейскія преданія о Морольфѣ и Мерлинѣ“ С. Петербургъ 1872, доповненої 1881 р. новою працею в ряді студий пз. „Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, V. Новыя данныя къ исторіи Соломоновскихъ сказаній“. Богато важного материялу з жидівських, арабських і др. східнїх книг зібрав Ґрінбаум у своїх „Beiträge zur vergleichenden Mythologie aus der Hagadda“ (Zeitschr. der D. M. G. XXXI, 198—224) та в книзї „Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde“, Leiden 1893, 198—240. Надто гл. Weil, Biblische Legenden der Muselmänner, 215—279.

Digitized by Google

XX. Від Соломона до Христа.

А. Рукопис попа Ст. Теслевцьового к. 232—239.

(М҃ц҃а Їюлиа к҃. дн҃ь. Ст҃го слав'наго пророка Їлїи). Сей ст҃ый пророк бж҃їй Їлїа Θезвитанин' родом был из мѣста Θезвы Ѡ зем'лѣ Нравитской, с поколѣна Пронова. Ѿц҃ъ его был на имя Совакъ. Я коли его м҃ти родила сего ст҃го Їлїю, той ночи Ѡц҃еви его Совакѳ привидѣлъ ся такїй сонъ: яко бы мѳжѣ оу̑ кѣлых шатлх весѣдовали со Їлїемъ і огнем его покивали и поломен огненный дакали емѳ ѣсти той то его дитинѣ. Видѣвши то Совакъ такїй сонъ чѳдовал ся томѳ, и пошовши до Їерѳсалимѳ повѣдал тое сц҃енъником тот' свой сонъ. Тамъ Совакови єдинъ мѳдрецъ [сказалъ]: „Не бой ся, чл҃вче, бѳдет томѳ дитѧти жытїе свѣтъ и бѳдет тое дитя дрѳгъ бж̑ый и любый, слава его бѳдетъ великая и бѳдет яко а҃нглъ". Що такъ ся и стало. Бо коли Їлїа выросъ, пророковал ѡ Хр̑ѣ лѣтъ к҃е., иж то мал ся Хр̑ народити на сей свѣтъ видимый. Тое пророковал Жыдом невѣр'ным и людем поганым, а то было єще перед нароженам Хр̑ым за шсмь сотъ лѣтъ и за шѣсть надцать. Я коли дойшол до старости своей, жыл оу̑ ч҃стотѣ своей яко а҃нглъ.

Оу̑ тоты часы пов'стали были люде поганый, невѣр'ный болвофалцы, которые не хотѣли вѣрыти нб̑сномѳ Б҃ѳ сотворытелеви, але вѣрыли болваномъ, йдолом поганым, нечистым до того часѳ, поки им был наставъ корол невѣр'ный Ахавъ на имя, с царицею своею поганою Єзавелїю, злою и лютою ѱицею, которая то была великою гонителкою на самого нб̑сного Б҃га и на ц҃ркви бж̑їй и на людей вѣрных, ц҃ркви пѳстошила, д҃хвных тратити казала, людей мѳчила, тратила, на свою поганѳю вѣрѳ ломила,

Digitized by Google

пророки вшитѣки выгѹбила, тылко сѧ зостал пророк Їлїѧ, але и того гладала тѧ то безец'ница црца Єзавел и хотѣла погѹбитн. Я мала свойхъ поганыхъ поповъ чотырыста, которым давала на каждый дн҃ь достаток жыв'ности, годовала их с полаты своей, поила, ѡдѣвала и всякїй им свой статок давала.

Й в' тое врема много сѧ людей ѡ Бг҃а нѣсного Ѳкер'нѹло было, и в'дали сѧ ѻ҃ великїе своволѣ и в' безаконїй нечестїкый, поганый. Тогды, братїе, Їлїѧ стый бар'зо был ѻ҃ великой скор'бѣ и нарѣкавъ сам' на себе и просил Бг҃а, абы то оузял дш҃ѹ его, бо не могъ тер'пѣти безаконїѧ такого на свѣтѣ.

Й единого дн҃ѧ стал сѧ голос из нѣба ко Їлїй и рек емѹ: „Йди ты Їлїе до цр҃ѧ Ахава и напоминай его сроѓо!"

Пошол стый Їлїѧ до цр҃ѧ, стак'ши передъ нимъ почнет емѹ говорыти смѣло, рекѹчи тыми словы: „Слѹхай, цр҃ю! Жыв мой Бг҃ъ и жыва дш҃а моя: аж [не] бѹдет сых роковъ роса на земли або дожчъ, поки сѧ не покаете, бо так говорытъ Бг҃ъ мой, которомѹ я предстою днь и ночъ, аж хиба я Бг҃а моего оупрошѹ, тож если бѹдет дожчъ на зем'ли".

Знов рек Бг҃ъ до Їлїй: „Оустан ты, Їлїе, вѣр'ный мой слѹго, йди Ѳтол на восходные стороны и сокрый сѧ тамъ ѻ҃ потоцѣ Хорадѣ противѹ Їор'дана рѣки, и там бѹдеш водѹ пити Ѳ потока, а я казалъ вороном, абы тѧ годовали тамъ". Слышав'ши то Їлїѧ оустав'ши пошол, бо был голод великїй. Й так Їлїѧ оупросил нѣсного Бг҃а, абы то нѣбо не дало дожчѹ а земля росы, що сѧ такъ и стало: затворыл был Їлїѧ нѣса и не было дожчѹ анѣ росы на земли за тры годы и за шѣст' мц҃ей, то ес[ть] полчетвер'та рокѹ. Й тогды бѣда была великаѧ без' воды, такїй был голод, же и траквы нѣгде не было найти жати. Тогды люде и скоты гинѹли много.

Й пошолъ Йлїѧ тамъ, где емѹ повелѣлъ Бг҃ъ. Й коли был на пѹти, стомилъ сѧ йс працѣ, потом спочивъши знов пошов. Й дойшовши до того мѣсца, где емѹ Бг҃ъ росказавъ, сѣлъ там' оу той пѹщи при потоцѣ Хорадѣ, с которого водѹ пивалъ. Й тамъ Їлїй вороны с поран'кѹ приносили хлѣбъ, а ко вечерѹ приносили емѹ мясо, и так годовалъ Їлїю Бг҃ъ стый, і Ѳ того потока водѹ пивалъ.

Я потом той поток высохъ, бо не было дожчѹ пол'четвер'та рокѹ. Потом зафрасовал' сѧ Їлїѧ стый пророкъ. Тамъ Бг҃ъ рек ко Їлїй: „Оу҃стань, Їлїе, йди во Сареѳ мѣсто Сидонское и жыви тамъ, бо я там велѣлъ единой женѣ оудовици годовати тѧ". Оустав'ши Їлїѧ пошол до того мѣста Сареѳы. Й пришол до

Digitized by Google

воротъ варыскихъ*) [и] оу҃видѣлъ тамъ тотъ в'довицю, а шна збирает дрыва, дв'к полѣн'ца. И рек' к ней Їлїа: „Невѣсто, вынеси ми воды пити подорожномъ чл҃ку!“ И коли пошла жона, закликавъ на ню Їлїа и рекъ к ней: „Прошъ тя, жено, вынеси ми шк҃рѣхъ хл҃ба Бг҃а ради стран'номъ чл҃ку, бо есмъ голоденъ“. Рекла Їлїй жона: „Ѣкр' ми, чл҃че, не маю и в' домъ моемъ кремъ пригорща м҃ки в конов'ци и мало ш҃лики оу҃ кор'чазцѣ, и се дрыва несъ дв'к полѣнъци, и тое спѣк'ши ш҃щипок нззѣмъ из сн҃омъ моймъ, и тое нззѣвши юж оу҃мреме, бо ес[ть] голод крѣпокъ, не мож анѣ заробити анѣ выпросити“.

Рек ко женѣ Їлїа: „Мов'чи, жено, и не чини такъ, як ты говорыш, але тое оучини, що а ти повелю. Йди бор'зо и спечи пер'ше и вынеси мнѣ пер'ше мало ш҃щин'ка, тожъ знов сокѣ спечи и сн҃ови твоемъ на послѣдокъ. Бо такъ говорыт Бг҃ъ ст҃ый: конов҃ъ м҃ки спора б҃дет і кор'чага ш҃лики не шмалѣет до того дн҃а, зачим Бг҃ъ дожч҃ дast на лице земли“.

И пошекши жона оу҃чиннила такъ, як ей повелѣлъ Їлїа, и дала ѣсти Їлїй и сама ѣла и [дала] сн҃ови своемъ. І ф того дн҃а приспорав҃ъ Бг҃ъ м҃ки в' с҃динѣ, так' же и ш҃лики спорывъ им Бг҃ъ невидимою силою б҃жїею. И там пребывал ст҃ый Їлїа оу҃ той оу҃довицѣ за росказомъ Бг҃а нб҃снаго.

И потом по килкох дн҃ехъ що сѧ стало? Розболѣлъ сѧ сн҃ъ тоей оу҃довицѣ і ѕмеръ. Стала оу҃довица плач҃чи говорыти до Їлїй: „Що мнѣ и тобѣ, чл҃че б҃жїй! Пришол ес҃ь до мене воспоманѧти грѣхи мои і оуморыти сн҃а моего!“ И рек к ней Їлїа: „Мов'чи, жено, не плач, дай ми сн҃а твоего сюда!“ И к'зав'ши его Їлїа и понѣсъ его на зкыш'кѕ, где емѕ был спочивокъ Їлїйнъ, и полежыл его на постели своей и там стал сѧ молити Гд҃ѕ Бг҃ѕ плач҃чи и говорѧчи: „Оувй мнѣ, Гй҃! Гй҃, свѣдителю оудовы сїа, оу которой то и҃ жывѕ, а ты ш҃злобил еси оуморыти сн҃а ей и мнѣ смѧтномъ нарѕганиа оу҃чиннити!“ И там чѕдо сотворыл ст҃ый пророк Їлїа: дѧвъ на Фрока тры разы, ставъ прызывати Бг҃а и рекъ: „О҃ Гй҃, Б҃же мой, послѣхай мѧ, раба твоего, нехай сѧ вер'нетъ дш҃а того Фрока в него!“ И скоро тое вымовил, зараз ш҃жылъ Фрокъ. И в'зав'ши его Їлїа извѣлъ его из выш'ки і ѽдавъ его м҃тры его. И рекъ ей Їлїа: „О҃то естъ жывъ сн҃ъ твой, дай хвалѕ Гѕ҃ Бѕ҃ нб҃сномѕ!“ Рекла жена ко Їлїй: „Ниѕ, иж то естъ ты чл҃вкъ б҃жый и слово ест б҃жое ко ѕстахъ твоихъ“. И поклонила сѧ ст҃омѕ Їлїю пророкѕ б҃жомѕ и прославила Гг҃а Бг҃а нб҃сного.

*) Від мадярського város — місто.

Digitized by Google

Я коли выстомло полчетвер'та рокъ той карности, рекъ Бг̃ъ до Їлїй: „Оустан', Їлїе, йди й покажы сѧ кролю Ахавъ, нехай сѧ покают ѿ злостей своїхъ й дам дожчъ на зем'лю". Оўстав'ши Їлїѧ пошол. И коли Їлїю оувидѣл' крол Ахавъ, рек к немъ: „Ты естес Їлїѧ?" Їлїѧ же рек: „Йстем [sic!] Їлїѧ. Що чиниш, кролю? Чом сѧ не покаете й не ѿвер'нете до Гѧ Бѧ? Доки бѫдете храмати на шѣсть колѣна? Цр̃ъ, кажы ты зобрати всѣхъ людїй й поповъ своїхъ, кол'ко их маешъ". И такъ оучиниль цр̃ъ: послалъ оусюды й росказал людем зобрати сѧ [и] попом своїм', и так оучинил цр̃ъ: росказал йти оушиткимъ на горъ Кар'милскую. И тамъ рек им Їлїѧ: „Оучинѣте мѧтвы й принесѣте ѿфѣры бг̃омъ своїмъ: вы своемъ бг̃ови Ваѧламови [sic! зам. Ваалови], а ѧ своемъ Бг̃ъ сто̃мъ Савашъ, й который Бг̃ъ кого высльхает й дасть дожчъ на землю, то той ест й бѫдет Бг̃ъ болшїй й прав'дивый. Єсли мой Бг̃ъ даст дожчъ на землю, то мой Бг̃ъ бѫдет оусѣм бг̃омъ Бг̃ъ, прав'дивый й стый над оусѣми нами слугами его. Я єсли вш̃ъ Ваалъ даст дожчъ на землю, то вы йдѣте за ним. Я бо зоставъ пророк Гн̃ь единъ, а вш̃и пророки мнози sѣло. Дайте оубо нам два быки мо[лоди] й ростешѣте их єдиного на ѿфѣръ вашомъ Бг̃ъ, а ѧ ростешъ барана, і wгнѧ не кладѣмъ [в рец. хибно: накладѣмъ]: й который Бг̃ъ тотъ ѿфѣръ запалит ѿгнем, то ест Бг̃ъ великїй".

И похвалили тое слово оусѣ люде и реклй невѣр'ный: „Добре wн говорыт, той то Їлїѧ, нехай такъ бѫдет!" Потом Їлїѧ рек невѣр'ным поганом: „Возмѣте вы собѣ быка єдиного й вы пер'ше оучинѣте ѿфѣръ своемъ Бг̃ъ і wгнѧ не пригнѣцлйте!"

И пер'ше невѣр'ный й оучинили ѿфѣръ своемъ Бг̃ъ Ваалъ: стали вси попы йл'жыкий, почали прызыкати йма Ваалово ѿ заран'кѫ до полѫдня. Моцно звали й кликали мовячи: „Послѫхай нас, Ваале, послѫхай!" И не было гласа анѣ послѫшанїѧ. Трѫдили сѧ много ѿколо жертовника, который то были оучинили. И было юж полѫдне, смял' сѧ из нихъ Їлїѧ говорячи: „Клич'те голосно, але видите, иж то нѣколи вш̃емъ Бг̃ъ, або може панъ ест й спитъ". Кликали й не было нѣчого, а wфѣра лежала. Потом рек ймъ Їлїѧ: „Перестанте вы юж кликати вашого пѫстого Бг̃а, нехай ѧ оучиню ѿфѣръ моемъ". И рек Їлїѧ: „Приступите ко м'нѣ!" И приступили к немъ оушит'ки невѣр'ные люде. И рек Їлїѧ до людей: „Оучинѣте ми, що вам повелю!" И принявъ Їлїѧ вї. каменй по числѣ вї-ти колѣнъ Їлѣскихъ, як емъ Бг̃ъ говорыл мовячи: „Їйль бѫдетъ йма твое". . . . *) шѫкати жер'тов'ника

*) Тут у рукописї очевидно щось пропущено, хоча в текстї не зазначено пропуска.

Digitized by Google

Гнѣ, который то былъ розметанъ ѡ невѣр'ных. І школо жер'тов'ника ѡкопати казал ѡрок и казал положыти дрыва на жертов'никъ и мясо повелѣлъ порѣбати на кѣсатѣ и покласти на керхъ дровъ. И рек Ілїѣ: „Принесѣте ми чотыры водоносы воды и поливайте дрыва и мясо ѡ фѣр'ное". И рек: „Оудкойте!" І вдвойша. „Оутройте!" І вторйша сыпати водѣ чотыр'ма цебры, і шбыйшла вода ѡколо пр̃стола, стал той ѡрок повный воды, который был выкопавъ на тое ѡколо жер'тов'ника. Посмотрывши Ілїѣ на нбо и почнет говорыти мовячи: „Ѡ Гн̃ Бг̃ Авраамовъ, Ісааков, Іаковль, Бг̃ Сотворителю нба и земл̃, высл̃хай мене днсь и дай, Гн̃, шгень из нба на зем'лю! Нехай познают люде невѣр'ный, ꙗко ты естес Бг̃ъ єдин і ѧ єстем слѣга твой!" И мл̃ил' сѧ Ілїѣ плачѣчи ко Гдѣ Бг̃ѣ. И зараз высл̃хал Бг̃ъ мол'бѣ сг̃го Ілїѝ, и спавъ ѡгень из нба ѡ Гѣ ѡ самого пр̃стола бжого, шгень ем'пирейскїй моц'ный, тамъ спалив мясо и дрыва и водѣ оу том ѡр'кѣ и камѣня. И там оу̃шитки оупали невѣр'ный люде на землю, так' бор'зо як ѡком миг'нетъ долѣвъ ниць и закрычали голосно мовячи: „Заправды той ест Бг̃ъ моц'ный над оусѣми Бг̃ми и вѣрѣем емѣ оу̃шит'ки!" И рек Ілїѣ стый до людей: „Поймайте вы мнѣ тоты пророкы Ваалови поганый, абы ни єдин з нихъ не втѣкъ!" И так поймали их оу̃шит'кихъ люде и повелъ ихъ Ілїѣ на поток Кисъсовъ и там их порѣзалъ оушитких тыхъ поганых попов.

Потом Ілїѣ стый почнетъ говорыти цр̃ви невѣр'номѣ Ахавѣ: „Цр̃ѣ Ахаве, ѡ̃то теперъ бѣдет' дожчъ из нба на землю. Кажы запрягати колесницѣ твою цр̃скѣю, йди бор'зо до домѣ твоего, абы та не зах'ватив' дожчъ на пѣти!" И самъ стый Ілїѣ йзыйшол на горѣ Кар'милскѣю и приклонил сѧ на землю и положыл лице свое меже колѣна своѧ и станет мл̃ити сѧ Гѣ Бѣ. И тогды сѧ зараз нбо помрачило ѡблаками и дх̃омъ и проллал сѧ дожчъ великїй и сил'ный.

Цр̃ъ же Ахавъ пошолъ до домѣ и пришов'ши повѣдал' тое цр̃ци своей Єзавели, що Ілїѣ оучиник, же то и попов их оушиткихъ потратив. Слышавши то цр̃ца нечестївам Єзавелъ насер'дила сѧ люто на Ілїю и послала к' немѣ говорячи: „Ты ли єси погѣбив попок' мойхъ? И а зав'тра дш̃ѣ твою возмѣ йс тебе". Слышак'ши тото Ілїѣ избоял' сѧ, оустав'ши пошолъ и стал оу̃тѣкати перед тою нечестївою цр̃цею Єзавелїю.

И пришолъ во Бир'савїю зем'лю Іюдинѣ і шставил там' Фрока своего, а самъ пошол оу пѣщѣ. И шол тамъ дн̃ь цѣлый, и пришов'ши оу пѣщѣ сѣвъ спочивати под смереками. И там

Digitized by Google

оусн8къ и видѣлъ сонъ, ꙗк бы кто‹ь› приступил сѧ к нем8 и рекъ до него: „Їлїе, 8стань, ѣжъ и пїй, бо єст ти далека дорога!“ И коли сѧ Їлїѧ пробудивъ, дно ꙋвидѣлъ оу головах єго ѡцыпокъ ꙗч'мѣный и корчага воды пол'на стоꙗла. Оустав'ши Їлїѧ став ѣсти и твю вод8 пити, и зас[ь] оусн8въ. И знов8 пришол к нем8 а҃гглъ Гн҃ь, дрꙋгїй раз изб8днвъ его и рек: „Оустан' Їлїе, ѣжъ и пїй, бо ти далека єст дорога“. Оустав'ши Їлїѧ бл҃годарывъ Га҃ Ба҃, ѣвъ и пикъ. и так йшол во крѣпости того найдъкв м҃. дн҃їй и м҃. ночїй не в'кшаючи нѣчого.

И пришолъ до горы Хорыв'ской и там знайшолъ печар8 и в'войшол в ню и жыл тамъ молѧчи сѧ Гс҃ Бс҃ непрестанно дн҃ь и нощъ. И там пришов'ши к' нем8 а҃гглъ Гн҃ь и рек ем8: „Що ты т8 Їлїе чинишъ?“ Рек Їлїѧ ко а҃гглв „Ревнѣѧ порев'новах' по Гс҃дѣ Бз҃ѣ моемъ вседер'жителю, бо ѡ҃ставили люде твои приказанѧ твое и тебе, Гн҃ мой, ѡл'тарѧ твоѧ рескопали и пророки твои погѣбили, и толко єдин зосталемъ, и хотят и мою дш҃8 оузати за тебе, Гн҃ Бс҃ мой!“ И рек Гс҃дь ко Їлїй: „Не бой сѧ, Їлїе, оустан Фтол, йди во п8т' твой! Йди п8тем во пѣстыню Дамасков и там посѣтишъ Єлисеѧ сна Сафатова в' мѣсто себе пророка“.

Знов8 пише в четвер'тых книгах цр҃ственных в г[л]авѣ девятой на десатъ: Оустав'ши, мовит, єдиного дн҃ѧ ст҃ый Їлїѧ пошол во п8т' ской и знайшол Їлїѧ Єлисеѧ сна Сафатова, ѡ котором то ем8 а҃гглъ повѣдалъ. Я Єлисей на поли ѡ҃равъ своими волы. Пришов'ши к' нем8 Їлїѧ станетъ ем8 пропов҃дати слово бж҃ое Бг҃а нб҃сного Сававда. Рекъ ко Їлїй Єлисей: „Ѻче, жыв мой Бг҃ъ и жыва дш҃а моѧ, же тѧ не ѡставл'ю!“ И зараз' Єлисей порѣбавъ плѣгъ ской на ѡ҃гень и забил єдиного кола и наготовал ѣсти Їлїй и собѣ, і ѡставилъ оу҃шит'ко, пошол за Їлїемъ и был ем8 слꙋга, и слꙋжыл Їлїй вѣр'не.

Й там чѣдо сотворылъ ст҃ый пророкъ Їлїѧ. Єдиного дн҃е, коли оутѣкал ст҃ый Їлїѧ перед Єзавелїею цр҃цею, гонителкою на хр҃стїѧнъ [sic!], а погонѧ за ним оу слѣдъ была, Їлїѧ ст҃ый прибѣгъ на єдино поле и знайшол єдиного чл҃вка, а шн сѣтъ пшеницю. Поклонил сѧ ем8 Їлїѧ и бл҃скил нив8 его и п'шеницю и там сотворыл мл҃тв8 до Гс҃да Бг҃а, и там зараз стала пшеницѧ оу колосѣ и зац'вила красно. Я в том часѣ прышла погонѧ, слꙋги цр҃цѣ Єзавелины, станꙋт sвѣдовати чл҃вка; „Ци не видѣлъ есь, чл҃вче, т8тъ Їлїй?“ Я чл҃вкъ йм' Фповидѣлъ: „Й его єще тогды видѣлъ, колим твю сѣял п'шеницю, а теперъ ꙗ его, панове, не

Digitized by Google

видѣлъ". Й рек'ли слуги: „Юж то сѧ дав'но чинит!" Й вер'нули сѧ знову назадъ, а сты Ілїѧ пошол во пут' свой.

Слухай же, що сѧ стало над тою безбож'ною королицею Єзавелиною! Єдиного дня пошла сама на свой фол'варокъ. там' єй поразила сила бжа невидимаѧ; на единой зем'ли ѡраной упала тамъ мртва й там єй до вечера псы изъ'кли. Й так' то злаѧ безец'ница зле ѡдала дшу свою ѡкланию дїаволом й пошла до пекла на муки вѣч'ныи.

(О взатїю Ілїй на нбо йс тѣломъ и здушею). Я коли юж пришол тому час, иж то мавъ Бгъ узати Ілїю во трсѣ на нбо. тогды йшолъ Ілїѧ і Єлисей во Галъгалы. Тамъ мовил сты Ілїѧ ко Єлисею слузѣ своему: „Сѣди ты, чадо, тій на сем мѣс'ци, бо мнѣ велит Бгъ йти до Йор'дана". Рек к нему Єлисей: „Оче, жывъ мой Бгъ й жыва дша ест моѧ й твоѧ! Й сѧ тебе не лишу й не ѡставлю тѧ, оучителя своего!" И пош'ло из ними н. мужей ѡ сновъ пророческих, й стали мужїе по далеку, а Ілїѧ і Єлисей шба стали при Йор'даны рѣцѣ. И взавъ Ілїѧ шатъ свою, извивъ єй і ударывъ нею по водѣ, й роздѣлила сѧ вода на двое на ѡбѣ сторонѣ й сѣмъ й тамъ, й перейшли шба по суху. Й коли перейшли за Йордань, рекъ Ілїѧ Єлисею: „Проси собѣ оу мене що хочешъ, зачим не взят буду ѡ тебе". Й рек Єлисей: „Нехай будет и во м'нѣ дхъ такій богатый, якій ест оу тобѣ". Рекъ єму Ілїѧ: „Поскорыл єси тое оу мене просити. Я если ма оувидишъ, коли буду взатъ ѡ тебе, то будешъ ты тото мати оу себе, що я маю". І тое йдучи путем гокорыт Ілїѧ до Єлисеѧ, ино колѧса й конѣ ѡгненные ошит'ко стало меже ними й взало дхомъ Ілїю жывого йс тѣлом' на той воз ѡгнистый кон'ми ѡгнистыми й понесло Ілїю в нбо яко вихром. Єлисей же стоячи смотрытъ й закликавъ голосно й рек: „Оче, Оче, колѧса Йилева и конѣ его!" Я потом не оувидѣлъ Ілїю перед собою.

Й взавши Єлисей за шдежу свою розодравъ єй на двое. Ілиѧ же спустил Єлисееви из воздуха ѡдежу свою, которою то был роздѣлил Йор'дань рѣку. Оузав'ши Єлисей ѡдежу Ілїйну спадшую из' воздуха вернулъ сѧ до Йордана рѣкѣ [sic!] й став'ши при рѣцѣ оузав'ши Єлисей Ілїйну шдежу оударывъ по водѣ и не розступила сѧ єму вода. Й рек Єлисей со плачем: „Где ест Бгъ моц'ный Ілїйнъ Япфо?" Оударык по водѣ другїй раз и роступила сѧ вода й перейшолъ Єлисей по суху.

Єдиного часу притрафило сѧ было йти стому Єлисееви через едино мѣсто, где теж дѣти пустота грали сѧ на улици. Я Єлисей

Digitized by Google

былъ лысый, голова емꙋ была лысая, голая. Оувидѣвши Єлисея дѣти кѣгли за ним корячи єго и крычали говорячи: „Лысый! Плѣшивый! Гологолокый! Плѣшыкый!“ Бѣгли за Єлисеем за мѣсто корячи єго и за рызы [сѣ]паючи. Потом не терпячи Єлисей далей тым дѣтем пꙋстым помолилъ ся Бгꙋ и рекъ: „Дай то Бже иꙋсный, абы то васъ медкѣдь пороздирлъ оꙋшитких за вашꙋ такꙋю збыточнꙋю пꙋстотꙋ!“ И в'том часѣ гдес ся оузяла медведица зо двома дѣт'ми и там пороздирала медведица тых своеволных пꙋстошных дѣтей оꙋшит'ких сорок и патеро, и пошла оꙋ лѣсъ. Я Єлисей пошолъ оу пꙋщꙋ и в'селил ся во єдинꙋ печарꙋ и там пребывал на мѧтвах стых.

Той же Єлисей жонѣ єдиной на имя Соман'тянины воскресыл сна єѣ оꙋмерлого. Той же Єлисей стый Єрыхонскїе воды гор'кїе, соткорыкши мѧткꙋ, оусыпал оу тоты воды соли и стали воды солодкїе и людем пожыточные.

Повѣдают книги цр҃ственные четкер'тый оу главѣ патой, ико бы той же Єлисей стый пророкъ бжый единого князя Ясырыйского на имя Неемана шчѣстил [sic!] єго Ѳ проказы, коли емꙋ росказал был сѣмъ раз погрꙋзити ся оу рѣцѣ Їор'дани: и коли ся погрꙋзилъ, зараз Ѳ него пропала злая проказа, и в'чинило ся тѣло єго красное велми, ико Ѳрочате молодого, и был здоровъ и красенъ тѣлом. Тѣхъ молитвами Гсди стых твойхъ ѡбохъ пророкохъ Їлїи и Єлисея помилꙋй насъ и спси дша нша всегда и нынѣ и прсно и во вѣки вѣкомъ. Ямин.

Отсе оповіданє держить ся доволї вірно біблїйної основи, а декуди навіть тексту (1 Царств XVII—XIX; 2. Царств. II, 1—18 — оповіданя про Іллю, і 2 Царств II, 19—25; IV, 8—37 — оповіданя про Єлисея), та маѣ також деякі апокріфічні подробицї, а власне початок оповіданя про Іллю (сон єго батька і виклад того сну, взяті із проложної статтї про Іллю, а ся знов винята із твору сьв. Епіфанія Кипрського „Historia de prophetarum vita et interitu“), епізод про ниву, що чудом вродила пшеницю і оповіданє про смерть Єзавелї.

Б. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 8—10.

(Мц҃а тогож дї. стго прр҃ока Єлисея). Єлисей великїй и слав'ный прр҃окъ кжїй єѣ Ѳ страны Єдесскїа и племене Ржвимова, снъ же Ясафатов. ѣгда же хотѣше родити с[а], быс[ть] велїѣ знаменїѣ: златая бо ꙋница, нж[е] в Силамѣ, быстро възопи, ик[о] слышати ко Їр҃лимѣ. рече ж[е] жрец къ ѡкленїй. ѡко „вечїй

пр҃рокь роди с[а] днес[ь] въ Іе҃рлимѣ и тои раздрѫшит истꙋкан'ныї и съкрѫшит съліан'ныа". многа ж[е] знаменїа сътвори Бг҃ь рѫкою Єлесеиною. и тъ пр҃рочествова ѡ҃ пришествїи Гн҃и, Єрихонскїа водꙑ безчадныї и грѣзи сѫща исцѣли и рек: „тако гл҃ет Гс҃: исцѣлаю воды сїѧ, [да] исцѣлают". мр҃твыа въскр҃си и прокаженаго сѫщаго Неѳ҃мана Сирина ѡ҃ проказы ѡ҃чисти, и Ѳзїю своє҃го слѫгꙋ прокаженаго сътвори за сребролюбїѐ [и] преслꙋшанїе, и водꙑ Іе҃р'дан'скїа милотїю Иліи҃ною ꙋ҃дари и раздѣли, і ина многа чюдеса сътвор[и]. и сѣдѧщѫ ѥ҃мѫ близ Іе҃р'дана съ ѥ҃-ю҃ і҃. сн҃ъ пр҃рческихъ, слышав ѡ҃ нем цр҃ь Ассирїискїи и посла поимати ѥ҃го тисѫщи воинь. ꙋ҃зрѣвши ж[е] из горꙑ воиныї иж[е] идоша съ Єлисеем мѫжїи [sic!], хотѧха бѣжати. и реч[е]: „почто мало вой бѣжите? множайшїи бо ꙋ҃ нас сѫт". и показа им а҃гг҃лъскихъ воин'ствь множество ѡ҃ себе. и ꙋ҃кр҃пи [с]вом і йде с ними къ Асирїйским людем воем и реч[е]: „кого ищете?" и рѣша: „Єлисеѧ". и реч[е] им: „идѣте въ слѣд мене!" и приведе ѥ҃го въ слѣд себе гл҃ѧ цр҃ю Іи҃левꙋ: „не ꙋ҃бїи людей сихъ, но давь им ꙗ҃сти и ѿпоустивь их: не ꙗ҃ко на тѧ пр҃їндоша, но ꙗ҃ко на мѧ". и вопроси их: „како смѣет[е] в'нѣити въ град сеи҃?" и тїи клѧхѫ сѧ гл҃юще: „ни града кидѣхом!" Єлисеи же пожи҃ве бл҃гоꙋ҃годно престави сѧ Бг҃ѫ и похован быс[ть] ꙋ҃ Самарїи҃ в Савастїана градѣ.

Є се тзв. проложна житепись, т. є. така, що поміщувала ся звичайно в Прологах. Житія пророків у Прологах виняті з деякими скороченями із твору сьв. Епіфанїя Кипрського „Historia de prophetarum vita et interitu". Відомости свої черпав Епіфанїй не тілько з Письма сьв., але також із пізнїйших рабінських і апокріфічних творів. У нашому оповіданю апокріфічним додатком є відомість про чудо, яке стало ся при вродженю Єлисея.

В. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 1—2.

(Мц҃а тогож д҃[1]). с҃тго пр҃рока Іса҃їа). Сѣтый Іса҃їа великїи[2]) пр҃рокь кѣ[3]) ѡ҃ Іе҃рлима, стрꙑй же[4]) кѫше Манасїа цр҃ь, сн҃а Єзекиа, ѡ҃блнчаше ѥ҃го ѡ҃ безаконїи҃[5]) и претрен быс[ть] пилами[6] – на польї и похокань быс[ть][6]) близь воды, юж[е][7]) погꙋби Єзекиа [и][8]) разорї[9]) ю ратныхъ дѣлѧ[10]). но Бг҃ь[11]) знаменїѥ сътвори пр҃рока [так в Ком. Прол., тут хибно Бг҃а] ради, зане прежде ꙋ҃мр҃тви[а] ѥ҃го ꙋ҃жада сѧ[12]) и помѧли сѧ пити водꙑ.

Digitized by Google

[и ѧкїе][13]) послана бысть ѥмоу кода жыва ѿтоудоу. того ради нарече сѧ Силоуам, ѥж[е] сказлет сѧ: послан. тогда[14]) оубо лежаахоу мощѣ сѣго пр҃рока близ водьї Силоуа҃мла, ꙗко ж[е][15]) вѣ[16]) положенж[17]) оускраи морѧ[18]) ц҃ѧ Дв҃да и Соломона. и по сем же принесены быша моущи[19]) в Костѧ'тинград[20]) и положени быша оу Лахир'нѣ[21]) въ[22]) ц҃ркви[23]) сѣго Лаврен'тїа.

[1]) Стѣсть [2]) дод. бжїй [3]) дод. оубо [4]) страны ниже [5]) дод. ѥго [6]) vac. [7]) ниже [8]) vac. [9]) разорнк [10]) ради [11]) и бысть [12]) оуждав сѧ [13]) Т. з Д. vac. [14]) и тъго [15]) дод. речено [16]) бысть [17]) vac. [18]) грока [19]) vac. [20]) Цѣ҃град [21]) близ Влахыр'ны [22]) vac. [23]) ц҃ркве.

Варіанти виписано із рукописного Пролога, що находить ся в Комарні, власність тамтошнього міщанина Вільхового. Рукопис, сильно ушкоджений, походить із XVI або XVII віку. Про смерть пророка Ісаії в Письмі сьв. нема нїякої згадки, а тим менше про місце его смерти і про чудо з водою. Статейка отся так само як і попередня винята із твору сьв. Епіфанїя, гл. Divi Epiphanii episcopi Constantinae Cypri contra octoaginta haereses opus Panarium etc. Basileae 1542, стор. 618—625, де поміщено статтю Historia de prophetarum vita et interitu. Завважимо тут, що із сеї статтї взяте також оповіданє про пророка Натана, поміщене у нас на стор. 276—277, а також оповіданє про вродженє пророка Илиї на стор. 296.

Г. Крехівська Палея, стор. 985—987.

[Смерть Єремії і его пророцтво про Ісуса]. [По зруйнованю Єрусалима Навуходоносором решта Жидів, не виведених до Вавилона, не хотїла жити в Єрусалимі, як радив їм Єремія. Під проводом Йоанана вони пішли до Єгипту, забравши з собою і Єремію]. И пошт Йѡ҃нанъ и всѧ въекодьї, силы всѧ ѡставльшиѧ Йюдиньї ѡбращенъїѧ жити на земли, моужа сильнъїѧ и млад[е]нца и дщери ц҃ѧ и дїа ꙗже ѡстави Навѹзарданъ с Годолиѣмь сѣмъ Ахикакомомъ, и Єремея пр҃рока и Варѹха сѣа Нирійна, и внидоша въ Єгупет, ꙗко не послѹшаша глас[а] Гн҃а. и внидоша к Тафансъ и приста[ша] к мерзостьмь єгупетьскым и женьї йхъ и кажахѹ ц҃ци нѣсней, къзликахѹ ей възликаниѣ и кажахѹ, ꙗко и моужемъ ихъ пристати к нимъ. и бы[сть] слово Гн҃е къ Єремеи: „се а҃зъ преставлаю҃ лице свое ꙗкож[е] погѹбити всѧ Йюдеи бежавшиѧ въ Єгупет, и падѹть с[а] мечем и гладомь, ѡскѹдеют даже ѡ мала и до келик[а]. ꙗкож[е] сѧ ти надеютъ дїѧми своим[и] къзвратити[ти] с[а] на землю Йюдинѹ, не къзвратат сѧ тамо ни ѹчелеют“

Digitized by Google

|sic!]. и ѡкрѣпаше вси люд[ї]є Іюдейстий Єремей глаґіе разумѣвший, ꙗко жены их кажахѫ бгомъ инѣмь, гл҃аше: „слово, єж[є] намъ [рекл҃ъ єси] къ имѧ Гс҃не, не послꙋшаєм тебе. ꙗк[о] творѧщи творимъ сѧ слово, єж[є] изыдетъ из ꙋстъ нашихъ кадити цр҃ици нб҃сней и възливаєть ей възліванїе, ꙗкоже створиша оц҃и нши и цр҃и нши къ град[є] Июдине“. и веселѧще с[ѧ] и живꙋщи къ дни своѧ.

Много ж[є] плакаша [зам. плака сѧ] о них Іеремѣ и ꙋчаша ѩ не смѣшати сѧ мерзостьми єгꙋпетскыими. пр҃рочествова же много ѡ Іюдеєх сꙋщих къ Єгꙋпте и ѡ Фарашн[є] и о людехъ его, ꙗко погибнꙋти ѿ лица халде[и]ска, понеже кажахѫ рѫкотвореномь. и рече же и се предстоѧщимъ: „І҃ идет Гс҃ ѿ Сиѡна на нко и пак[и] придетъ в Сиѡн славою, єгда древѫ поклонѧтсѧ вси ꙗзыцы“. пр҃рочествова же преж[є] рж҃ства Хс҃ва лѣт хк҃. ѡ пришествий Хс҃вѣ и ѡ распят[и]и и прободений: слышавше ж[є] се Іюдей възпиша гл҃юще: „се ж[є] пакы тиж[є] гн҃ гл҃аний Исаю сн҃мь Амосовым!“ и вземше каменїем побиша и, понеж[є] ѡкличаше ѩ о безаконий. понеж[є] бѧше Єгꙋптѧном добръ, и погрѣбоша и близъ домꙋ Фарашѡнѧ. Помоли бо сѧ Бц҃ѹ, измроша ѿ аспидъї, иж[є] гꙋбѧхѫ люд[и]и водний звериѣ, иж[є] нарицаю́т сѧ коркодили.

Сен ж[є] Єремеѧ въда знаменїѣ єрешмь єгꙋпетскымь, ꙗко подобаєт трасти сѧ йдоломъ йхъ и пасти с[ѧ] Спс҃а дѣлѧ ѡтрочат[и] ѿ дѣвы рожен и къ ꙗслех. да сего дѣлѧ Єгꙋптѧне и доселѣ бі҃ю творѧть дѣвцю ражаю́щю пр҃вый младе[є]нець ѣѧ, и къ ꙗсли въложьше покланяю́т сѧ ѣмꙋ. Бы҃сть же по х҃. и ї҃. лѣт Ішсифь ѕвоѧ сѧ Ірод[а] йзбиваю́ща младе[є]нца, поѧть Хс҃а и Мр҃ию и бѣжа къ Єгꙋпетъ. вънидѣ же въ сѣлиці ба҃ иҳ Ягдѧла, сѣщꙋ Хс҃ꙋ ї҃. лѣт, ѩвиѣ падоша йдоли вси. йереи же видевше въстрепеташе и припадоша къ Спс҃ꙋ, дабы цр҃кви их не пала сѧ ѡ них. и хотѧщимъ имъ написат[и] йконꙋ подобиѧ его, пи[шю]цю же хотѧщю написат[и] и не можаше ѣѧ концати по ѡбразꙋ Хс҃ꙋ. и начаша молити с[ѧ] Спс҃ꙋ вси, дабы повелелъ, дабы сѧ концала йкона его. Хс҃ꙋ же наклонившю на ню, и сама йко[на] ѩвіе конца сѧ, иж[є] хранѧть Єгꙋптѧни и доселѣ. мнози же силний и цр҃и покꙋша[ша] с[ѧ] взѧти ю йли преписат[и] и не възмогоша.

І сего оповіданя нема в дотеперішніх збірках апокріфічних оповідань. Надрукована Тіхонравовим (op. cit. I, 273—297) у двох редакціях „Повѣсть о плѣненіи Іерусалима“ не має з нашим текстом нічого спільного крім пророцтва Єреміїного про Христа.

Digitized by Google

Д. Замойський рукопис стор. 753—761.

(Мц҃а декабр҃а въ зї҃. ст҃рсть ст҃ыхъ ѓ҃. ѡ҃трокъ Ѧнанїи, Ѧзарїи, Мисаилъ и҃ Данила пр҃рока. Гн҃ [бл҃кви]). Хощю н҃нѣ повѣсть благ҃ꙋ възвѣстити Хр҃амъ цр҃квамъ ѡ҃троковъ Хр҃ъ и҃ мч҃никъ моужьства. елико ꙋ҃бо Бг҃а знаете, паче же знаѥми есте и҃мъ, здѣ ꙋ҃шн приклон'ше ꙗкѣ послоушайте, да чтомыхъ мч҃никъ мздꙋ възданїа сподобите сѧ, сихъ бо подобаетъ хвалити и҃ дивити сѧ и҃мъ, не видѣвшихъ чл҃ковъ мч҃нїа ст҃рти и҃ въскр҃нїе м҃ртвым, и҃ преже славнаго по плоти Хр҃а пришествїа и҃сповѣдникы и҃ мч҃нкы бывша. ѡ҃ сихъ не мы к вамъ вѣщаемъ, но промышленїемъ чс҃тнаго н҃нѣ намъ пр҃рчтва вѣщати. тѣм же азъ хощю цр҃скыхъ сꙋродныхъ дѣтеи Ѧнанїа, Ѧзарїа и҃ Мисаила и҃ съ прем҃дрымъ Даниломъ бл҃гоѥ житие скончанїа покѣстковати. придѣте ꙋ҃бо, въздвигнемъ подлогъ древнаго създанїа, которыѧ ради вины и҃ забрала ꙋ҃чинени быша конци вселен'ныѧ красныѧ дѣти Ієр҃лмьскыѧ. како та ѩзвѣщаю! како стрыплю дѣанїа и҃ дѣтели твоа! не ѡ҃клевѣтаа тебѣ вышїю, но вѣседоуѧ дивлю сѧ словеси повелѣнїи, что ти гл҃а Бг҃ъ до четырьжды заскѣдѣтельствоуѧ и҃ гл҃а Дв҃домъ: „Ѩще ѡ҃ставать сн҃ве твои законъ мои и҃ въ соудбахъ моихъ не ходити и҃моуть“; Ѩсаи҃емъ запрѣщаѧ: „измыйте сѧ и҃ чс҃ты боудете, навыкнете добро творити“. и҃ пакы же гл҃ть: „Ієр҃лме, в тебѣ правда спить, и҃ н҃нѧ [sic!] ꙋ҃бїица“. какоже правда спить? прозвѣнїе по плоти и҃з' дв҃ца, еже Дв҃дъ предвидевъ вышїеть: „Въскр҃ни Гн҃ ты и҃ кивотъ ст҃ни твоеѧ! в тобѣ мѣсать [на боцї новійшим письмом приписано: смѣшают] корчемници вино с водою, и҃ кнѧзи твои не покоряют сѧ, ѡ҃бѣщници татемъ“. и҃ Михѣемъ гл҃еть: „превращю праздникы ваша на сѣтованїе и҃ преселю ѡ҃в онъ полъ Вавилона. егда ꙋ҃бо пребываше въ слоушанїе, то ꙋ҃же приготовилъ на тѧ цр҃ѧ Ісоурїйскаго“. въспоминаѧ съкровище, еже при Ѕзикѣи цр҃и, „и҃ ѡ҃полчи сѧ на тѧ с воиꙋ“. привѣдъ цр҃ѧ Ісоурїйскаго, ѩзбравша кона погон'ныѧ множицею на бранѣхъ, и҃ всѣдше на коня оуноша силныи[1]), бронѧми въѡ҃рожены[2]), ѡ҃бѣма рѫкама стрѣлающе не погрѣшахоу. и҃ найдоша[3]) на град[4]) въ ѓ҃. час нощи праздникоу соущю[5]) и҃ свѣщамъ многамъ[6]), егда бѣша лици и҃ пировѣ, коум'бали же и҃ гоусли, троусъ плачющихъ[7]). бл҃городнїи[8]— Ѳверзахоу сѧ всего сего и҃ свобод'ни, но събранъ быкъ вск градъ и҃ все торжество Ѳ всѣм чади на ѧденїе и питїе[8]). Ієремѣа ѡ҃бьходѧ рыдаше[9]): „доколѣ[10]— безъмолъствоуеши? ѡ҃бразомъ заткоренъ еси, зане же

Digitized by Google

наказаніє їхъ и дѣланіє їхъ“.[10]) Авимелехъ пр҃окъ хранимъ[11]) на селѣ, да не видитъ запоустѣнїа града[12]), и[13]– стоужени бывше напрасно[13]). ц҃рю[14]– вавилоньскоу пришедшоу троусъ творятъ троубы седмью полкы гласомъ велимъ и тяжкы[14]), и колеса пристроѣна[15]) желѣзна огнена[16]) прискакающе напрасно[17]– стѣны пробиваахоу до о҃снованїа. и тресновенїа тяжко о҃роужїе, тоулове борець сражахоу сѧ и кони свѣрепи гл҃сомъ варварьскым ржюще кел'ми копїахоу. яко всѣмъ тѣмъ тяжекъ громъ бываше[17]), пироке же а҃вїе напрасно[18]) съкроушиша[19]) сѧ и скѣща оугасноуша, якоже[20]– реч[е] пр҃окъ: „превратити сѧ праздникомъ їхъ на сѣтованіе[20]) и[21]) радость на плачь“.[22]) тоу бѣ[23]) падѣніє стѣнамъ и домовъ[24]) различныхъ[25]) спаденіе[25]) и ж'женіе[26]) хлѣвинъ[27]– и падѣнїа трѹпъ при ц҃ркви[27]), и сѣнїи[28]) съсоуди слоужевнїи[29]), їх[30]– же не свѣдѣ коликою вѣша цѣною злата[30]), и все расхыщено[31]), принесѣны бывахоу презлаго того дѣланїа[32]).

Пѧты же быша[33]) м҃. тысоущь моужь и женъ и дѣтѣй[34]). помыслив' же Исоурианинъ ѥ҃диною врькью[35]) с҃а҃[36]) моужь сказавъ[37]) изведе[38]) из града їхъ м҃. тысящь, посреди же[39]) множества[40]) плѣнникъ[40]) г҃. о҃троки ѥ҃динородныѧ[41]) оу҃строилъ[42]–, и тако[42]) сквозѣ поустам мѣста и дражданла[43]) о҃боуздавъ бразданы преднѧѧ[44]) їхъ ведяше[45]) якож[е] о҃слы имьскы, а со зади бїюще женяхоу[46]). бѣ ко[47]) повѣлелъ босый водити м҃[48]– на моукы[48]), да аще єдинъ їхъ[49]) на терн сѧ набодъ[50]) и хощеть[51]) терн из ногы изяти, то всей тысящи[52]) ждати єдиного, занеже бяше єдинемъ оу҃жемъ[53]) сказани[54]). якоже прокъзгласи Дв҃дъ[55]) гл҃а: „къзвратихъ сѧ на страсть. єгда оу҃нзе ми терн“. сице[56]) биемий пѣши идоуще[57]) дойдоша Вавилона до третїа рѣкы. тѣмже[58]) тѣ на[59]) древѣ[59]) о҃бѣшѣшимь[60]) о҃рганы[61]) ноужахоу їхъ[62]) гл҃юще: „воспойте намъ пс҃лмъ[63]– яко же на земли нашей!“[63]) тогда ставьше[64]) трие єдинороднїи[65]) о҃троци рѣша: „не достойно[66]) єсть пред[67]– нечт҃ивымъ словесъ бж҃їих гл҃ати[67])“. и[68]– бяша ѿ того дн҃ железиемъ соуковатымъ до д҃-го часа. непорочнїи же о҃троци гл҃яхоу о҃тай: „въсхвалимъ Г҃а!“[68]) на оу҃трїа҃ же въ г҃. час чл҃вколюбець и[69]) незлобный[69]) Б҃ъ поманоу[70]– завѣтъ сътвореный къ Авраамоу и оу҃молень быкъ праведными сими[70]) посла йсцѣлникы[70]) анг҃лы[71]) йсцѣлити[72]) люди своа ѡ[73]– страсти безаконьниковъ[73]) и оу҃кротивъ с҃рдца противныхъ[74]) на мл҃сть ѿ о҃брати[75]).

Тѣми же видѣ ц҃рь сонъ неоу҃добь рѣшимъ, Даниломъ и сѣтыми о҃троки сказанїе прїатъ. того ради поставї а҃ князя той странѣ всей. тремь ж[е] ц҃рмь изменившим сѧ живоущимъ

Digitized by Google

тоу Жидомъ не измени сѧ мысль їхъ і не съчташа сѧ с невѣрными ни прилѣпиша сѧ соуетѣ. прѣдвнїй же три ѿтроци по добрѣмь наставнице ходѧща д. лакотъ соуетныхъ і болваномъ оуничижиша, змїѧ шестидесѧть лакотъ, бга наречена имъ, поразиша оубивше. сн бо писанїа стыхъ ѿкрѣтъша с[ѧ] на хроустальнихъ дщицах написана. тѣмъ ж[е] їзволихъ странноу і всѣми некиднмоу повѣсть їсповѣдати намъ.

Съкроушеным же бывшимъ соуетнымъ коумиромъ силою стыхъ сихъ моужь, навоженїемъ дѧволимъ і зависті ю пещь оумыслиша въжещи их ради. но посла бъ архангла Михаила, да ѩко ѧ въвергоуть в пѣць, бжїи англъ прохлади пещь. дни же і нощь посреди ѿгнѧ прохлажаеми кеселѧхоу сѧ, власи же їхъ не ѿпалѣны быша і лица їхъ не їзмѣниша сѧ і ногы їхъ ѩко по росѣ хождахоу, ѩко дхъ Гнь прохлаждаше ѧ. тем же црь глаше: „не три ли моужа въвергохомъ въ пещь, і се нѣ виждоу д. і здракъ чѣтвѣртаго [sic!] подобенъ сна бжїа“. Їзарїа же рече к немоу: „гли ми, црю непрѣдбне і безоумнѣ, како бга не знаа сна бжїа проповедаѣши? того бо ради і мы ксѧкоу моукоу їзбрахомъ, да егда прїйдеть сѣмо к намъ по плоти дѣвою чтою, ѩко же пишеть, да ны слоугы съткорить боудоущимъ ѿнемъ сведѣтелемъ“. реч[е] црь: „свѣта вижю сходѧща“. Їзарїа рече: „да ты ли ѿ семь не развмѣѣши, ѩко страхомъ бжїимъ і стыхъ стѧ видиши?“ тогда оубоѩв сѧ Навхид[о]носоръ [sic!] развмѣ і вѣрова, притекъ к' пещи і поклони сѧ имъ і рече имъ: „Ананїе, Їзарїе, Мисаиле, їзидите нс пещи! разоумѣхъ бо, ѩко нѣс[ть] иного Ба, иже сице съткори, преложи пещь на хлад“. і приложи реч[е]: „иже ирчеть хоулоу на бга жива, да боудеть в пагоубоу!“ посла къ ближнимъ і къ далнимъ і оустрои ѿтроки кнѧза въ Вавилонѣ [и] вѣрою бжїею оусп.

По четырех же мцѣхъ оумртвїѧ его быс[ть] црь инъ к сего мѣсто, Прьсанинъ родомъ, именемь Ятътикъ, иже держа црство лѣтъ л. і д. і искаше повелѣнїѧ вавилоньска. і оувидѣвъ кгочстїе прѣдвныхъ моужь Данила і три ѿтрокъ, въпрошаше ѧ: „что есть мдрость жидовъскаѧ і которыхъ родитель вноуци соуть?“ ѿкрть же прѣтла его страшно слоуженїе с великымъ страхомъ всѣмъ предстоѧщим, прѣдвнїй же ѿтроци с дерзостью і роукама мающе сташа. Мисаилъ же начатъ Ѡвѣтъ творити црви і реч[е] к немоу: „оунъ есмь ко точнымъ ми ѿтрокомъ, первїе не хотѧщимъ к тобѣ глати, мерзость бо мнятъ бити, еже глати с тобою і еже ѿ тобѣ. ѿкаче ѧзъ Ѡвѣщаю ти. к мысли нечювьственаго ти съвѣта точенъ еси пресмыкаемыхъ

Digitized by Google

по земли. и ѧдокитъ животъ, иже оустнами износить wгнь и паки оугашеніе, имѣноуеши сѧ вмѣсто пса и волка сыи. дано оубо есть роду твоему и колѣноу богатити сѧ на земли на wсоужденіе клѧтвѣ, якоже Макидонъ wц҃ь твои, иже богатьства ради неправеднаго Сиринами wжанити сѧ изволи. тѣм же наоученіемъ и рыканіемъ wт нечистаго дх҃а оубивати навыче жидовинъ, скотъ ицадиѧ его wгнем же съжигати. яко жертвоу мняще безаконное смешеніе и кровь ихъ въ крови премѣшающе, не разоумѣете своѭ плоть ѧдоуще, тѣм же Манихѣи нарек[е]те сѧ. то оуже нарекоуть имѧ наше: мы прѣдѣныхъ wц҃ь чада есмы и wц҃а Єзекыѧ и мт҃ре Калигоны, иже дерзноулъ рещи Бг҃и, яко оугодила пред тобоѭ сътворихъ ходѧи во истинноу, иже приѧтъ wт Бг҃а приложеніе лѣтъ їѕ, иже и ратаемъ wдасть данъ той провозвѣщала рече намъ, яко прииде во свое крѣпкѧ слово кж҃їе въ wбразъ чл҃чь, иже и ада wверзеть и тмоу просвѣтить, его же видѣхомъ прежде лѣт wбразно поправше wгнь при цр҃ьствовавшемъ прежде тебѣ цр҃и. но wнъ быс[ть] сподобленъ сн҃їа, ты же еже ти боудеть во дни сн҃їѧ, тогда разоумѣеши, еже творить хотѧ намъ".

Онъ же противоу wвѣтоу расвѣрепѣ, съвѣтъ сътворивъ повелѣ Мисаила оусѣкноути. притек же Ѧзарїа wкрилъ свои простерлъ приатъ главоу его плача. Ѧтьтикь ж[е] повелѣ и Ѧзарїю оусѣкноути. Ѧнанїѧ же подтекъ и wбѣкма главѣ плащемъ подимь рече: „В коупѣ пойдѣмъ ко Гс҃у и спсоу всего мира!" и поклонь главоу и оусѣкновѣнъ быс[ть]. Данилъ же простеръ по земли wдѣѧнїе свое приѧтъ всѣхъ трех гл҃вы и поклонь колѣни свои оусѣкновѣнъ быс[ть]. вси же Иг҃ль плакавше сѧ ихъ рыданіемъ великымъ, и спрѧтавше и стребльше телеса ихъ. и златарѧ хитра приведше, исковавше ковчегы, написавше на коймьждо имена, кложивше телеса в ковчегы. внезапоу же прилпоша главы ихъ к телесемъ ихъ каждо ко своемоу. хотящю же цр҃ю съжещи телѣса ихъ, нощїю вземше аггли несоша на городоу Єгевалъ, да скрыютъ ѧ҃; напрасно ж[е] растоупи сѧ каменъ и скры телеса стыхъ.

По възвращеніи же сн҃вѣ Іи҃лвѣ и оустроєніи Іер҃лимовѣ быша телеса стыхъ въ Вавилоне до времени по плоти пришествїѧ Кр҃ьдчѧ. егда же поставиша Жидовѣ кр҃ст на Гѧ нашего Іс҃а Хр҃а, тогда wснованїа земли сматоша с[ѧ] зряще Бг҃а гроко предаема, тогда нбо сътресе сѧ, тогда каменїе распаде сѧ и верси горъ къстрепѣташа. Єгда вси ад҃ъ просвѣти сѧ и многа телѣса оусопшихъ стыхъ късташа и внидоша въ стыи градъ и ѧвиша

сѧ многымъ: Ꙗвель, Ной, Ꙗвраамъ, Исакъ, Ꙗковъ, Ꙗ҃сифъ, Исаїа, Ꙗеремѣа, Ꙗезекіи и съ женою и с тремі своіми сими ѿтроки Ꙗнаніемъ, Ꙗзаріемъ, Мисаіилемъ и наставникомъ Даніломъ, Ꙗ҃ѡан҃нъ Крт҃ль Хр҃ъ и много множество, тѣм же ѿ нихъ многы ізбракъ Кл҃дка посла к раи, дроугыи же паки повелѣ оу҃споути до втораго пришествіа. сего ради Павелъ гл҃ть: „Ꙗви сѧ оу҃бо боле пати сотъ братіи єдиною, ѿ них же множаіше пребываю҃ть доселѣ“, сиречь к раи пребываю҃ть доселе, „а іѧже ѳпоусти спати, спать“. Быс[ть] же се за дѣ҃ніе въскр҃нїа. сице пострадавше трие непорочніи ѿтроци и съхранени быша въ камени, лѣто ѵ҃. и м҃. въскр҃ше оу҃строєни быша на мѣстѣ своемъ. бл҃гдтію и чл҃кколюбиемъ О҃ц҃а и С҃на и ст҃го Дх҃а нн҃ѣ и присно въ вѣкы вѣкомъ.

[1]) Отсей уступ в Крех. починає ся ось якими словами: Ꙗ҃ѡакимъ ж[є] ц҃рь кѣ протнвѣ сѧ ц҃рю вавилонъскѣ Навходоносорѣ дани ради. приде ѧе паки ц҃рь Навходоносоръ на Ꙗ҃ерма [sic!] ізбравъ коня корзыи и зноши сильныи [2]) възрѣжиши [3]) пришедша напрасно [4]) къ град[ѣ] седьмию полковъ [5]) праздникъ творимъ [6]) дод. горѧщимъ [7]) плачющихъ, ꙗ҃ко быша видети весь градъ веселящіе сѧ [8]) vac. [9]) Ꙗеремеи же ѡ҃кружаше всь градъ плача се и рыдаи [10]) vac. [11]) дод. кѣ [12]) градѣ [13]) vac. [14]) Зам. сего: и се сила халдейскаа приступи гл҃смъ трѣбным тѧжкомъ [15]) створена [16]) железоѡ҃разно [17]) vac. зам. сего коротко: ꙗ҃ко взать быс[ть] градъ и акие [18]) vac. [19]) ѩскрѣша сѧ [20]) vac. [21]) дод. быс[ть] [22]) дод. ꙗко ж[є] реч[є] пр҃рокъ [23]) дод. видети [24]) домомъ [25]) vac. [26]) дод. столпокъ ц҃рковъныхъ [27]) vac. [28]) vac. [29]) ц҃рковнии [30]) vac. [31]) вси взати быша [32]) зам. сего ось як: ц҃рь же Ꙗ҃ѡаким[а] повеле ѣсекнѣти и съ стены градныи съврещи и непогребена за много врѣмя, ц҃рствовавшю емѣ лѣт аї҃. ꙗ҃ко ж[є] кѣщи и ѡ҃ немь Ꙗеремеа рѣкый: „тако гл҃ть Гс҃ на Ꙗкима сїа Ꙗхазова: „горе на мѣжи семь, не имѣть поридати ни плакат[и] сѧ ѡ҃ немь“. [33]) дод. тогда [34]) дод. вѣдени быша и г҃. отроци Ꙗнанїа, Ꙗзарїа, Мисаіла и Даниил пр҃рокъ, чад[а] сѫщи ѣзекеи ц҃ра [35]) единемь ѯжищемь [36]) по тысѣщи [37]) сказавше [38]) и тако вести и [39]) ихъ [40]) vac. [41]) кѧгородныа [42]) vac. [43]) дрѧзгнаа [44]) предних кроздами [45]) повеле и водит[и] [46]) къюща и пыхающе аки скоти, ꙗ҃ко ж[є] пр҃рокъ рече „кроздами и ѧзами [в рки. хибно ѣстами] челюсти ихъ въстѧгнеши“ [47]) дод. ц҃рь [48]) vac. [49]) который [50]) наколъ кы на терн҃ [51]) толико хотяше [52]) дод. кѧше [53]) оу҃жищемь [54]) дод. сѧ. всѧ [55]) рече пр҃рокъ [56]) и тако [57]) пеша ходяща [58]) и [59]) vac. [60]) повесиша [61]) дод [и] гѫсли [62]) и къюща железѣмь до ѯ-го час[а] [63]) зам. сего: ѿ пѣсни сиѳ҃ньскъ [64]) сташа [65]) vac. [66]) възможно [67]) зам. сего: намъ при васъ пѣти, но ѿтаи похвалим Бг҃а своего [68]) vac. [69]) vac. [70]) vac. [71]) имѣла [72]) ѩсцѣли [73]) vac. [74]) ихъ [75]) милокати люд[и] мои.

Отсе апокріфічне оповіданє, доси незвісне з друкованих збірок словянських апокріфів, виняте мною з рукописної збірки Житий і Слів, писаної правдоподібно в XVI в., що колись становила власність Василіянського манастиря в Замостї (про се свідчить підпис на першій сторонї в низу), а тепер знаходить ся в бібліотецї львівського унїверситету під знаком I. F. 15. Сей рукопис загалом

Digitized by Google

вельми богатий на апокріфічні оповіданя, особливо новозавітні. Що до нашого тексту, то він важний для нас іще тим, що частина його, хоч в рецензії досить відмінній від нашої, війшла в текст Крехівської Палеї стор. 953—955 (гляди вище виписані варіанти). Не менше важне й те, що отсим оповіданєм користував ся також автор рукописної збірки попа Ст. Теслевцьового, коли оповідав про смерть трьох отроків і пророка Данила.

E. Рукопис попа Стефана Теслевцьового, к. 105—109.

(Мц҃ца декевріа з҃і. дн҃а. Памат ст҃ыхъ трехъ отрокъ и стого пр҃рока Данийла). Сей ст҃ый пр҃рокъ кжїй Данийлъ родом былъ ѿ колѣна Їздова сна Їакова патрїар'хи старозаконного. Был ст҃ый Данийлъ славных родичов сн҃ъ, которіе то были ц҃рского рода, бо ѿ Їуды сна Їакового [sic!] ц҃рѣ пошли. Не того теж племя и родъ был ст҃ый Данийлъ, а родил са оу҃ вышней Вифсайдѣ и был младенец бар'зо красный и пристойный. И коли крол вавилонскїй Нав'ходоносоръ зкоевал был слав'ный город Їерусалим и позабирал много людей оу҃ неволю, тогда теж и того младенца прекрасного Данийла оу҃зато. И был барзо великой навки и милости ѿ самого нѣснаго Бг҃а, и был пр҃рокъ великих таемниць кжы҃х . . . . . [мс]дро: каждый сонъ, комс са що при[снило . . .], розсѣдивъ и взгавъ, не тылко простым людем, але . . . . . И бар'зо Данийла крол Нав'ходоносоръ любилъ и кохав, и такъ его оу҃шит'ки оу҃ великой показѣ мали, иж его вавилонским' Бг҃омъ звали.

Слухайтеж, що са стало. Был там оу҃ ѣдиной скалѣ каменной єдин поганый и страшный смокъ, то єстъ шар'канъ*), которого то Вавилонане мали собѣ за бг҃а і ѡ҃фѣрс ємс давали и молили са емс зак'ше поганые Вавилон'чикове, которые то не вѣрили нѣсномс Бг҃с. И такъ єдиного час казал Данийлъ наготовити розмайто ѣсти томс то поганомс шар'каневи и покласти перед его печарою, ѡкол выходит, на ѡ҃фѣрс. Я Данийлъ оу҃зак'ши папѣръ и каламаръ и написал йма нѣснаго Бг҃а Сабаѡ҃да і оу҃ложил оу҃ той погодокок и станет говорити до людей мовячи: „Слухайте, люде! Тоты потравы єст не нашого бг҃а, которомс то вы дйсь даете". Я люде рекли: „Я которого ж йн'шого? Мы то своемс бг҃с наготовили". Я Данийлъ рек: „Потравы то сѣтъ

*) Мадярське sárkány — смок, змий.

Digitized by Google

нѣсного Бг̃а Савао̃да, сотворителѧ нба и землѣ и в'шиткиχ рєчій видимыχ и невидимыχ". И о̃ни рекли Данийлови: „Що ты говорыш! Мы того твоего Бг̃а не знаємо и не томѵ то мы наготовили, але то мы даємо [наш]емѵ бг̃ѵ". И так Данийлъ поставил тотѵ потравѵ наперед, оу̃ которой была написана карт'ка имѧ Бг̃а Савао̃да. И там стоѧли и ждали, зачим выйдет бг̃ъ их. Иж' но йдет поганый смокъ з великим свистанѧм и з шѵмѣнѧм, и пришовши зараз почал пожырати тоты потравы. И се найпер'ше прожеръ тотѵ потравѵ, оу̃ которой было имѧ Бг̃а Савао̃да, и скоро прожеръ, зараз почал бити собою и роцибати и за малѵю годинѵ ѡ̃дѵв' сѧ як гора, а потом сѧ роспѵк ї ѵмер'. Видѣв'ши то невѣр'ный такѵю погибел бг̃а своего, жаловали велми за ним, а йные и плакали, а Данийл сѧ смѧл из ных и дѵр'ными их звалъ.

И пошли до крола, все тое повѣли королеви Нав'ходоносорѵ. Слышавши то кроль роз'сердил сѧ бар'зо на Данийла за того поганого своего бг̃а, а невѣр'ный люде єще почали говорыти ц̃рѵ Дарїю мовячи: „Ц̃рѵ ласный, Данийлъ твой коханый що ѵчиниѵъ! бг̃а йшего оу̃морыв и вѣрѵ йшѵ ганит и тебе самого и нас, и тобѣ, ц̃рѵ, лаетъ". Ї єще сѧ гор'ше розсер'дил крол на Данийла, а тѵ жалѵетъ єго, и много сѧ з невѣр'ными перечил и не могъ их переперечити. И так з великимъ ср̃дцем казал Данийла оу̃вергчи оу̃ тотѵ ѣмѵ, где два йл'вы держано, ѕвѣры лютый, абы то тотѣ ѕвѣры тамъ изъѣли Данийла, абы то не видѣл смр̃ти єго, любого и коханого слѵги. Я звѣрята были голодны. И рек ц̃ръ Дарїй ко Данийлѵ: „Бг̃ъ твой, котромѵ вѣрыш, оу̃вижѵ, ци поможет' ти и ци ѡ̃боронит тѧ?" И там єго оу̃кинѵв'ши навалили великим каменем на ѵста тоей ѣмы и запечатовал ц̃ръ Дарїй своймъ пер'стенем золотымъ. И пошол ц̃ръ оу̃ дом свой и лѣгъ спати не вечержавъши, и сонъ єго не ймивъ через оу̃шит'кѵ ночъ, иж то бар'зо жаловал за Данийломъ, бо єго бар'зо любил и кохал' сѧ оу̃ нем як оу̃ своем здоровю. И там бг̃ъ нѣсный затворылъ оу̃ста йл'комъ и не чинили нѣчого Данийлѵ; але то єще оу̃видѣли йл'вы, що Данийлъ плакал и молит сѧ нѣсномѵ бг̃ѵ, пришовши к немѵ йл'вы почалиємѵ ноги єго лизати.

Слѵхайтеж єще далей, що сѧ стало! Коли сидѣлъ оу̃ той ѣмѣ страшной оу̃ Вавилонѣ, а в' жыдовской земли был єдин чѣвѣкъ покожный на имѧ Як'вакѵмъ оу̃ далекой сторонѣ ѡ Вавилона. И той Як'вакѵмъ єдиного дн̃е изготовивши ѡ̃бѣдъ понѣсъ на поле до женцевъ своихъ. И коли был на поли, нѣсъ страв ѵ хлѣбъ, и там на пѵти показал сѧ Як'вакѵмови стый Михайлъ и рек: „Як'вакѵме, понеси той ѡ̃бѣдъ до Вавилона

Digitized by Google

мѣста оу халдейскоую землю и дай ѣсти Даниловi, который то сѣдит оу ровѣ глѳкокомъ межѳ лютыми йл'вами [и] барзо єст голодный". И рек Як'вакѳмъ: „Ѡ Гдѝ мой, ѣ Вавилона не знаю!" И ѳзялъ єго Михаилъ за верхъ головы за волосы и рек: „А ты покажѳ, где єст Вавилон, коли ты не знаешъ". И поставил Як'вакѳма во ѡкомгненю во Вавилонѣ над тою ямою, где сидѣлъ стый Даниилъ, дхом шѳмацим. И закликал Як'вакѳмъ мовячи: „Даниилє, возми ѡбѣдъ, который ти Бгъ послал!" И подал ємѳ в' ровъ ѡкномъ. И там Даниилъ прославил Бга нѣснаго и ѳзявши почал ѣсти. И стый Михаилъ знова поставил Як'вакѳма оу єго земли во ѡкомгненю ѣко блискавицѧ, коли бор'зо блиснет, такъ єго бор'зо перенѣсъ и єще оу час ѡбѣда, и женъцѣ свой погодовалъ Як'вакѳм. И было Ѡ Їрслима до Вавилона мил сѣмъдесят.

И там Даниилъ оу той ямѣ сидѣвъ ѕ. днїй, а л'вы ємѳ слѳжыли. И семого днє оустав'ши крол Дарїй пошолъ до того звѣрынъцѧ жалѳючи Даниила. И пришов'ши над тотѳ ямѳ ѡкачил Даниила жывого, а л'вы ємѳ ноги лижѳт. И закричал крол Дарїй великим голосом мовячи: „Великъ єси Бже Даниловъ и нѣсть иньшого Бга над тебе Гдѝ!" И рад был крол Дарїй бар'зо и казал єго ѡтол' кынати, а тых, которїе настоѧли на Даниила, казал их там оушитких оуметати до тых йл'ковъ. И скоро их там пометано, зараз их йл'вы пороздирали жыкых и пойли ѡных злых зрайцевъ Даниловых, которых смѳрть и сам крол Дарїй видѣлъ и вси люде.

И держал потомѳ кроль оу великой поч'тивости Даниила до своей смер'ти, и к'шитки сѧ ємѳ кланѧли и кожли сѧ єго як самого кролѧ Дарїѧ. И потом по килка лѣтех настал крол Ят'тик, але и той был злый и некр'ный и давал ѡброки болванови шатан'скомѳ, а тоты приносы пойдали потайцѣ попы поганъскїе, а кролю Ят'тикѳ повѣдали, иж то бгъ єго тоты приносы пойдаетъ, а крол сѧ с того тѣшилъ и вел'ми сѧ радовал. Шож оучинил Даниилъ стый? Сокрѳшил и подрѳц'кавъ того Бга кролек'ского и шатана из него выгналъ, которїй оу нем сидѣвъ, и поповъ прогнавъ поган'ских и погѳбивъ. И жыл стый Даниилъ на свѣтѣ сѣмъ десят лѣтъ и пророчествовалъ ѡ Хсѣ, иж то Хс мает царъствовати во вѣки вѣка.

Отсе оповідане переказує, хоч в порядку досить далекім від оригіналу, зміст деяких епізодів книги Даниїла. Апокріфічна подро-

Digitized by Google

биця в тут тілько одна, а власне та, що смок пропав від цидулки, на якій написане було імя Боже; в книзї Данїла сказано, що він погиб від смоли і сїрки, якою нагодував його Данїл.

Ж. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 109—113.

(В той же дн҃ь ст҃ых трех Фрок Ананїа, Азарїа и Мисаила). Тоты ст҃ыи три Фроки ал'бо младенцы были сн҃оке Єзекїа цр҃а Їерусалимскаго, а м҃ти их была именем Калигорїа. И тоты младенцы разом са родили и били бар'зо красный. Я о҃ лѣтех были пятнадъцетех, и тогда и тоты побраны были о҃ неволю разом из Данийломъ. Коли были о҃зяли Вавилонане Єрусалимъ, побрал их был Нак'ходоносоръ цр҃ъ вавилонскїй и за их красотѣ и мдрост' и цо были рода великого цр҃ского. И бар'зо их любил крол Нак'ходоносор ї вчинилъ их воеводами тоей стороны вавилонъскоей. Имена их были єдиномѹ Ананїа, дрѹгомѹ Азарїа, третемѹ Мисаилъ, а крол им подавал имена йнъшие, своей земл'ѣ и своего ѩзыка: Ананїй перезвал имя Седрах, Азарїю назвал Мисах, а Мисаила назвал Ав'денїй. Я тоты трїе младенцы бар'зо писма были навченый. И коли их приведено до Вавилонѹ, ї єдиного дне зобравши крол Нак'ходоносоръ венъкет и заставил тых трох Фроков, абы перед нимъ грали и спѣвали своей земл'ѣ пѣсни. Бо там были тогды кролев'скїе гѹдаки и грач҃ѣ препышный и спѣваки розмайтый. Я вчинил крол гостинѹ над рѣкою вавилонскою названою Ѩсидона. Але тоты тры младенцы были о҃ великой жалости бѹдучи о҃ неволи [и] мѹсѣли спѣвати пѣсни Сионскїе. И тамъ тоты тры цр҃кич҃ѣ почали спѣвати пред кролемъ и пред о҃шинт'кими паны ѱалмъ ст҃ого пр҃рока Дв҃да, мовячи через Дх҃а ст҃ого справѹ: „На рѣцѣ вавилон'ст҃кй, Ал҃лїа, тѹ сѣдохом и плакахом помянѹв'ше Сиѡ҃на, Ал҃лѹа“. И споминаючи єрусалимскѹю сторонѹ спѣвали плач҃ючи. Я то са по простѹ выкладае: „Сидячи по низкиx берегах воды вавилонскоей спѣваемо пѣсны красные, споминаючи Сионскїе городы. Щож тепер, братїе, маемо чинити? Єдно мѹсимо плакати смѹтне повѣшав'ши по вер'бах нш҃ѣ непотрекные лютнѣ, то ѥст ѡр'ганы“. И там повѣшав'ши на вер'бѣ над тою рѣкою Сидоною йгры свой и там почали припѣвати барзо жалосно и красно: „Ѡ Бж҃е нш҃ъ нѣсный, цо маемо чинити? як то мает быти слыхан голос пѣсней твоихъ о҃ край поганъском?“ Бо Вавилонане погане были: Вавилон — город поганскїй, Халдейчикъ, Вавилон-

Digitized by Google

чик', поганин — єдно то єст. Знов8 почнѣт спѣкати: „Мѣсто нш҃е спалили, мѵры до цедк8 розвалѧли, цр҃ковъ твою сѵ҃ю споганили. Людей погѵблено, йнъшихъ оу҃ неволю повдано, мѵры до ф8нъдамент8 розбито. Росказѵетъ крол войномъ: Истоцайте, йстоцайте до w҃сновань҃а его!“ Знов8 мовят: „Где єст, Гд҃и, слово твое, которое то мовил єси: „Єсли тѧ забѵдѵ, Їерѵсалиме, нехай бым забыл правой рѵки своей!“ Клѧл сѧ єси, Гд҃и, йзыком своймъ й мовилес такъ: „Нехай йзык мой прис[х]нет горл҃ѵ моемѵ, єсли тѧ, Їерѵсалиме, забѵдѵ, єсли тѧ на почат'к8 весѣлѧ не з'гадаю“. Не забѵд' же нас, Бж҃е, й твоего сѵ҃того мѣста! Шож нам теперъ начинила вавилонскаѧ злаѧ дѣв'ка, тота то безец'ница а проклатаѧ невѣста! Яле й ты, Вавилоне слав'ный, мѣсто хал'дейское, стережы й ты й вѣрѵй добре, бо юж видиш й над твоею головою висит оу҃падок готовый. Щасливый то й моц'ный панъ єст, которїй то Ѳдаст тобѣ нш҃ѣ вины а w҃ каменъ розбиетъ твой злый а нещасливый сны!“

Шож сѧ тамъ по воли бж҃ой чинило? Они спѣкали, а скрыпки их на вер'бахъ повѣшаны сами под той их голос красно йграли, иж то сѧ тамъ оушит'ки погане чѵдовали. И тамъ сѧ выполнило пр҃рочество Дв҃дово. Я w҃ плачѵ на рѣцѣ Вавилонъской, хто там над нею сидѣвъ й плакавъ, чытай книгѵ цр҃ственѵ w҃смѵю, глав[8] шестѵ, й вѵдеш знати w҃ плѣненїю Їерѵсалима. Выпол'нило сѧ теж пр҃рочество їw ѵпадк8 Вавилоновомъ їw҃ его запѵстѣню, иж теперъ Вавилонъ пѵстъ єст й запакъ сѧ, а Єрѵсалим слав'но стоитъ й днесь.

И такъ Нав'ходоносоръ крол бар'зо кохав тых трох мл҃денцев, также й Данийла, й зав'ше их при своей великой лас'цѣ дер'жавъ, й поставил их стар'шиною над в'сею стороною вавилонскою. Я потом крол Нав'ходоносоръ оу҃чинил болвана єдиного коштов'ного, золотого, барзо великого, на ѯ. локотъ за-вышки, й поставил єго на єдином поли славном Деиръ, й там росказалъ йзобрати людей зо в'сего цр҃ства своего оушитких, йзобрал тамъ мѵзыки, йгры, пищалки розмаитые, трѵбы, сѵр'мы й в'сякїе мѵзыки, що єст на свѣтѣ за ѵтѣхи, абы то перед тымъ бг҃омъ єго грано, трѵблено, сѵр'мано, спѣкано, й в' той час абы то оушитки люде оу҃пав'ши на землю поклонили сѧ томѵ то золотомѵ бол'вановi й абы єго йко Бг҃а величали й выхвалѧли. Шож сѧ там стало на росказѣ цр҃ском? Оу҃ той часъ тоты три Ѳроки не хотѣли сѧ поклонити сѧ томѵ то золотомѵ болванови и зневажили єго, иж то не єст Бг҃ъ. „Бо мы, кролю йсный, вѣрымє Бг҃ѵ нбсномѵ, который сотворыл йбо й зем'лю й сей свѣтъ

Digitized by Google

й в'се що єстъ на немъ. То єст, кролю, Бг̃ъ, а твой золотый болванъ не єст Бг̃ъ й мы сѧ ємꙋ не хочемо кланѧти й не бꙋдемо".

Слышав'ши то крол Нав'ходоносоръ розсердил сѧ барзо на них й росказал их оу̃сѣхъ трох оу̃веречи оу̃ пѣчъ ѡ̃гненнꙋю жывых, оу̃ великій ѡ̃ген, роспаливъши лютo тотꙋ пѣчъ халъдейскꙋю, котораѧ тамъ была оу̃чиненна длѧ того: єсли бы сѧ хто не хотѣлъ оу̃пав'ши на колѣна поклонити сѧ томꙋ то золотомꙋ болванови, которого то поставил Нав'ходоносоръ крол, того оу̃зав'ши оу̃веречи оу̃ тꙋю пѣчъ ѡ̃гненнꙋю. И была бр'зо роспалена, до седми крот по сѣмъ разъ, й там были оукиненны тоты тры младенцы прекрасные. родимый братѧ єдиного Ѿц̃а й мт̃ре, вѣр'ный слꙋги нб̃снаго Бг̃а Савао̃да. во в'сей своей ѡ̃дежы дорогой. И ѡ̃ни там спѣвали пѣснь Бг̃ꙋ нб̃сномꙋ, й там' з нб̃а зараз йзойшолъ к ним стꙑй Михайлъ оу̃ тотꙋ страшнꙋю пѣчъ ѡ̃гненнꙋю. И тотъ поломѣнь бывъ великій й так высокій на сорок й девѧт локот завышки єще над тою пѣчꙋ. И там пришов'ши а̃гелъ Гд̃нь ѡ̃холодив их й стало оу̃ той печи шꙋмѣти, а̃ко дх̃ъ вѣт'рꙋ холодного, й там ѡ̃ни ходили оу̃ печи а̃ко в кꙋпели. й колосъ им з головы не погибъ, ни єдиномꙋ не ѡ̃палил сѧ. Шож сѧ там стало силою нб̃снаго Бг̃а? Выпав'ши с тоей печѣ ї ѡ̃бер'нꙋвши сѧ той ѡ̃ген оу̃весь попалив тых невѣр'ных, которые были ѡ̃коло тоей печѣ. И почал поломѣнь палити Халдейчиков. тых то поганых Вавилонѧн, й сам крол Нав'ходоносоръ ледво оу̃тѣкъ Ѳтол. И много тамъ поганов тогды оу̃вѣрыло нб̃сномꙋ Бг̃ꙋ. И казал их крол вывести йс тоей печѣ, й єще их потом крол лѣп'ше дер'жавъ й шановал. И пришло до того, що й сам крол Нав'ходоносоръ оу̃вѣрывъ Бг̃ꙋ нб̃сномꙋ, бо так был Панъ Бг̃ъ скарал кролѧ Нав'ходоносора, иж то шѣсть лѣтъ волом ходилъ й травꙋ пасовалъ, а потом знов став чл̃вкомъ. И тоты тры Ѳроки много лѣтъ жыли в покою, й в'шитки сѧ их бояли а̃к самого кролѧ Навходоносора.

Пишетъ бо сѧ ѡ̃ них й повѣдает Ѳ нѣкоторыхъ старых книгъ, иж коли померъ крол Нав'ходоносоръ й йнъшїе панове великїе, которїе чтили й покажали Данийла й тых трох Ѳроков, потом наставъ їнъшій крол на ймѧ Ятътикъ, й был злый й невѣр'ный королъ й ненавидѣлъ Данийла й тых трох Ѳроковъ. И росказалъ их призвати перед себе й стал их силовати й навер'тати, акы то зоставили нб̃снаго Бг̃а ї акы сѧ поклонили бг̃омъ его поганым. Але ѡ̃ни стояли моц'но оу̃ своей вѣр'ѣ й не хотѣли чинити волѣ его, бг̃и его поганые ган'били й самого кролѧ оу̃ка-

Digitized by Google

рѧли. И розсер'дивши сѧ крол Ятътикъ росказал их постинати. Бо зав'ше злый доброго ненавидит через допѹщенѧ дїавол'ское, бо то тым сам' Сотона воюетъ: як самъ злый, так хочет, цюбы то й к'шитки люде оу̑ его сѧ злости кохали й абы его шатанскѹю волю выполнѧли, а доброго абы ненавидѣли. Бо й теперъ тото ест на сем свѣтѣ сѣтном, иж то Сотона Сотонѹ любит й злый чл̑вкъ злого любитъ й его злые дѣла хвалитъ й его лестит', богатый оу̑богаго ненавидит, безаконникъ прав'дивого не любитъ, немилостївый милосер'наго не любит, злый незбожныкъ набожного ненавидит, гр'кш'никъ праведнаго сѹдит, насм'ѣвает, оу̑карает, збытквет сѧ. Слова бж̑ого злый слѹхати не хочетъ, й того, который его на пѹт' добрый ведет, фѹкает, сер'дит' сѧ, ненавидит. Й к'се то его Сотона до того приводит, абы то не сам оу̑ пекл̑ сидѣвъ. Такъ й перед тымъ бывало, иж то злый доброго не любивъ, й теперъ сѧ тоежъ чинитъ. Але на ѿстаток горе таковым бѹдетъ!

Щож сѧ стало над сѣтымъ Данийломъ й над тыми трема ѿтроками, родными братами, коеводами? Казал невѣр'ный крол Ят'тикъ пер'ше голов̀ оу̑тати Мисаиловi. И коли оу̑тато, тамъ оу̑зял єѣ Ананїѧ на свой рѹки й цѣловалъ єѣ любезно. Й потомъ йс тоежъ головою й сѣтого Ананїю стато, а тот̀ оу̑зял Азарїѧ на свой рѹки й цѣлокал любезно со слезами. Й с тою головою й сѣтого Азарїю стато. Сѣтый же Данийлъ простер'ши фанътѹ Ананїевѹ й полежыл на ню голов̀ Азарыйнѹ, цѣловак'ши ѥй любезно, й говорыл слова розмайтые до Гд̑а Бг̑а нѣснаго. Й потом й сѣтомѹ Данийлови мечем оу̑тато голов̀: розсер'дивш'ши сѧ на Данийла крол Ят'тикъ, цо бг̑а его подрѹцкав й попевъ его погѹбивъ, й за тое Данийла казакъ йстати.

Пишет же сѧ, иж оусѣхъ четырох головы пришов'ши сѣтый Михайлъ, прилѣпив'ши их головы до тѣлѹка й ѹзак'ши их Фтол с тоей стороны поганъской йзнѣсъ йхъ на горѹ Гевалъскѹю оу̑ йхъ сторонѹ й поклал их под той камѣнь, слѹдъкѹ нѣкоторѹю. По лѣтех же четырысотъ, коли Хс̑ воскресъ, тогды й сїй воскресли й ѹстали й показали сѧ многим людем як'но й весѣдовали зо к'шиткими, которїе йхъ видѣли, й знов̀ невидимо сѧ престакили до сѣтого раю. [На марг. І тоты были Ѳ колѣна Іѹдова й разом сѧ родили]. Совер'шает же сѧ соборъ их во великой цр̑кви сѣтой оу̑ Єр̀ѹсалимѣ Воскресенїѧ Хр̑ва, то ко сѧ пишетъ: великаѧ цр̑ковъ. Постановили бо сѣтый Ѳц̑ѣ совершати памат их перед седми днїй Рождества Хр̑ва. Тѣхъ мл̑тками Хс̑ Бс̑ нш̑ъ помилѹй насъ всегда і йнѣ й пр̑сно й во вѣки вѣкомъ. Амин.

Digitized by Google

Оповіданє про смерть і воскресенє трьох отроків і пророка Даніїла взяте правдоподібно з тексту близького до того, який ми надрукували вище з Замойського рукопису. Апокріфічні подробиці про спів трьох отроків перед Навуходоносором і про гру їх скрипок на вербах є мабуть плодом фантазиї самого автора отсего рукопису так само, як єго виклад псальма „На рѣкахъ Вавилонскихъ".

3. Крехівська Палея, стор. 990—992.

(Провид[є]нїє прр҃ока Данила о Навхоодоносорѣ). Сей ѕбо Данилъ бѣ ѿ колена Йю҃дина, ѿ предержащих цр҃ькѵю҃ власть. но ещє млад сьї пленєнъ быс[ть] ѿ Йю҃дей в землю Халдейскѵю҃. рожєнъ в Тетори вышней, бѣ же цѣломѵдренъ мѵ́жь, ѵстроѧше Йю҃да и бѣ скопленъ [sic! зам. скопленъ] и много сѧ плака ѻ люд[є]хъ и за град Їр҃лмь, постомъ посташе сѧ ѿ всякиѧ пища желанныѧ, семена земленаѧ зобла сѵщєє, и коць и скѵдобладъ лицемъ, но красенъ бг҃дтию Вышнего. смили сѧ ѻ Навхоодоносорѣ молащю сѧ Валтасарѵ сн҃ѵ єго, и єгда быс[ть] звєрь и скот, да не погыбнет. бѣ бо преднѧа страны єго ѩко колоки и съ главою и носѣ ѩко лкови. ѩки же сѧ прѝдѣномѵ ѻ тайне сей, ѩк[о] боудет: за скотьскоє ѥго пр҃тасластиє и жестокыѧ ѩко волъ подъ йгомъ непризненым боудет, лекь ж[є] за стремьство и за мч҃тельство и звєрьство. ѡбразы имѵ́ть сиѧ: силни къ ѵностн, на старость же звєриѥ хитающе, потреблающе, мѵ́чаще, поражающе, нечьствоующе, къзмездиѥ ѿ праведнаго соудью [sic!] приѥмлюще. разоуме же бж҃ственый Данилъ, ѩко волъ ѧдаше сено и [не] бываше емѵ́ чл҃ческа єстества пища. и сего рад[и] Навход[о]носоръ по йсмѣченнй пища въ ср҃дци бывает, плача сѧ и мил сѧ дѣѧ Гоу҃ Боу҃ всѧ дни и ноцн, мч҃. крат моля сѧ Бѵ҃ мыслию, и ѵбиѥ забывающе, ѩко бѣ чл҃къ. внатъ же сѧ емѵ́ ѩзыкъ и нѣмъ быс[ть] и не гл҃ше. и паки разѵмевай сѧ и плака сѧ и бѣсте ѡчи ѥмѵ́ ѩки мр҃тво мясо ѿ плача и болезни. и мнози ж[є] йсходащи йз град[а] зрѧхѵ́ єго, Данилъ же єдинъ не хотѧше ѥго видети, ѩко къ всѧ врѣмена йзмененїа ѥго молѧше с[ѧ] зань и гл҃ше: „ѩко боудеть паки чл҃вкъ, тогда оузрю и". и молѧше с[ѧ], [и] имѧхѵ́ емѵ́ вѣрѵ́ слышащии. Данилъ же ѕбо з҃. лѣт ѩко ж[є] временъ з҃. — реч[є] — створи молѧше с[ѧ] къ Вышнемѵ́. и быше з҃. мц҃ь и тайна семи временъ скончаше на немь. ѩко ѵстроєнъ выѣвъ въ з҃. мц҃ь и шести лѣт и пят мц҃ь припадаше Гсви Навхоодоносоръ, йсповѣдаше неправды и нечьстиѥ своѥ, и по ѡпѵщении

Digitized by Google

безаконнâ єго и̂ дастьємѵ Гⷭ̃ цр̃ство єг[о]. да ни хлѣба ни мяса шалъ ѣсть, ни вина пить, и̂спокѣдаи̂ сѧ Гⷭ̃ви, ꙗко ж[є] Даниилъємѵ заповѣдалъ, но сочивомъ моченомъ, миль сѧ дѣи̂ сѧ Боу̯ Вышнемѵ. сего ради [sic! зам. ради] Навходоносоръ нареч[є] имя ємѵ Валтасаръ, ꙗко въсхот[є] ѵстроит[и] наследника съ чад[ы] своими. пр̃ипдѣныи ж[є] бж̃ии̂ реч[є]: „мл̃сть мнѣ боу̯ди не ѡставити наслед[ї]є ѡц̃а моѣго и̂ прилепити сѧ наслед[ї]є неѡбрѣзанницѣх!“

И дрѵгимъ ж[є] цр̃мъ перьскимъ многа знаменна сгвори, и̂х же не написа сⷮ̃ыи̂ Данил.

Основою сего оповідання є те, що сказано в книзї пророка Данияла про божевілле царя Небукаднессара, Дан. IV, 25—30.

И. Крехівська Палея, стор. 1002—1003.

[Пророк Даниял і цар Кур Перський]. Даниилъ же ѵправи въ цр̃стве Дарїєве Кѵра Персанина. По Дарии же цр̃ствова Кѵръ Перьсанинъ лѣт лв̃. и̂ ѵбивъ Дария и̂ всею̂ землею̂ ѡ̂блада. семѵ же цр̃ѵ Кѵрѵ въпрошьшю Даниила: „изъгн̃и ми, премѵдре, аще побеждю Кр̃ѵса цр̃а хыпника гордаго?“ Ѿвѣщя Даниилъ: „держаи̂ [sic! зам. дерзаи̂], ꙗко победивши Кр̃ѵса и̂ имеши ѣго плѣнника. ѡ̂ тобе бо реч[є] И̂саи̂ пр̃рькъ: тако реч[є] Гⷭ̃ бг̃омѵ Кѵрѵ, єго ж[є] шахъ за десницю послѵшати ꙗзыкомъ: „предь ними крѣпость цр̃воу̯ раздроу̯, той съзиждеть градъ мои̂ и̂ люд[и] моя̂ пленныя̂ възврат[и]ть“ — реч[є] Гⷭ̃ Савао̂ѳъ“. Кѵръ же слышавъ и поклони сѧ на ногѵ Даниилове гл̃ѧ: „аще тако ѥсть, ѣже гл̃ши, пришед Ѿпоу̯щю Їи̂л̃ѧ Ѡ землѧ моѣи̂, да и̂дет кождо въ своиꙗси“.

В книзї прор. Данияла нїчого не сказано про зносини сего пророка з царем Киром, тілько загально згадано, що прор. Даниял жив ще за часів Кировых.

І. Крехівська Палея, стор. 957—963.

[Про Сусанну]. Быс[ть] мѵжь в Вавилон[є] Їѵдеанинъ пленъ Ѡ Иерѵсалима, и̂мя ємѵ Иакимъ [и] поятъ женѵ, и̂мя єи̂ Соу̯сана. сиа же бе дщи Хелкеи̂ сⷮ̃ѧ ѡ̂кретъшаго книгӹ законъ въ храме Гⷭ̃ни, єгда Їѡ̂сии̂ цр̃къ повел[є] ємѵ и̂стребити сⷮ̃ыа сⷮ̃мъ. сиа̂ быс[ть] брат Иеремеи̂, и̂же съ всеми плѣненъными и̂иде въ Ѵ̀ѵпетъ и̂ пресели сѧ въ тѣхъ местѣхъ, лѣт... тѵ живъ си

Digitized by Google

прокꙋ каменїемь побьенъ быс[ть] ѿ нихъ. сий оубо ѿ рода стльска соущю ѿ племени левгитска съ племенемь Йюдинымъ, да праведномъ двема племенемь съвъкꙋпившима са, ѿ нею Хсъ по плоти ꙗвитъ са и раи ѿ неи стль са Боу ѡбличитъ. и Матфей ꙋбо хот[е] родъ Гнь иж[е] по плоти чть и беспорочен до Ѡсифа догнати, пришедъ до Ѡсеи не преже пать снъ емоу и нареч[е] же Ехонию родившаго са въ Вавилоне ѿ Сꙋсаны. ѿ праведнаго племени на праведно приходит, гть бо: „Йосей роди Ехонию и брат[ию] емꙋ ѡ пре[не]сении же в Вавилонъ“. како ꙋбо са ѡбличи[н]ть са? Осей цтвовка въ Йюдействей земли лкт лн. и тꙋ ꙋмре; како ꙋбо можаше тꙋ ꙋмрь ражати въ Вавилоне Ехонию? ѿ сего есть лепо разоумети, ꙗко ѿ Йакима и Сꙋсаны родивша са, сего родословьствы Матфей ꙗки сна сущи Йѡсеева. не бо йзгнанаго стмъ дхмъ Йехонию можаше славит[и] Матфей, ꙗко некоторий льстяще мнят; сий ꙋбо слепь веденъ быс[ть] в Вавилонь и тꙋ с веригами вверженъ и в темницахъ затворенъ бесчаденъ ꙋмре. Да не без оума оучить писание гмь: „И ваше моужь в Вавилоне именемь Йакимъ и поя женꙋ, сей же имя ей Сꙋсана дщи Хелкеева, добра велми и боящи са Ба“. роди са ꙋбо ѿ нея Ехоний, Ехонии роди Салафеля, и Салафелъ род[и] Зоровавеля, [иже] съ Ездрою книгъчиею и Исоус[о]мь Седековымъ взыд[е] на Йрлмь по повелению рꙋкапыя перьскаго. и тако пребыс[ть] чтъ родъ оцъ до ржества Їсꙋ Хсва.

Отсей вступ до оповідання про Сусанну, вратувану пророком Даниїлом від смерти, не находить ся в книзї Даниїла і є очевидно пізнїйшою, християнською фантазиєю на ґенеальоґічні теми.

К. Крехівська Палея, стор. 1000—1001.

[Смерть царя Валтасара]. Црю же Валтасарꙋ дмхлꙋ сущꙋ ѡ сказании виденииа Данилом*), бывшю же вечерꙋ повеле црь призвати вса иж[е] носмхꙋ предъ лицемь его ѡрꙋжие, оболченыї въ броня, и шлемы на главахъ их, стреци полат[и], в неи ж[е] црь спаше. Дарей же Мидяниинъ снъ Йзйровъ единъ бѣ ѿ стрегущих цра. црви же бе-сна пребываюцю и въ велице страсе сущю, въсхоте въставъ нощю зрѣти, йаце не спат стрегꙋщий

*) Мова була перед тим про звісний бенкет Валтасарів і про те, як Даниїл витолкував слова написані на стїнї огняною рукою, гляди Дан. V.

Digitized by Google

єго вънѣни. видевь же цр҃ь Дарій Мидяннинъ и не позна єго, и похвативь копье и ѹдари и в плеще [sic!], и паде цр҃ь Валтасарь. Дарій же познавъ, ꙗко цр҃ь есть, въсхит[и] цр҃ство. и той ноши оубьенъ быс[ть] Валтасарь цр҃ь по пророченію Данилову, понеж[е] ѡскверни съсоуд[ы] стыа в пѣрв.

Замісць сего оповіданя в книзї Данияла сказано коротко, що Валтасар був убитий в ночи. Відки взяв складач Палеї отсе оповіданє, не відаю.

Л. Крехівська Палея, стор. 1008.

[Як Зоровавель одержав дозвіл вивести Жидів із неволї]. Въсхожденіе сѣмь Иѳлвымъ и[с] Персид[ы] въ Ѡлнин [мб. Єрлин] быс[ть] по повеленію Кировѣ первѣ, послед[и] же Дариево, повелевшю ѡкончати рѣкоѭ Їсѹвою Ишсед[є]ковичемь и Зоровавелем и Немесеѡм и кажникомъ и Жидовиномъ. вина же ѡвина [зам. овая?] въсхожению. сеча бѣше Їѡдеом. Въйне г҃-е стрежахѹ, в них же бе Зоровавель. рекше заклад положисте [sic! зам. положишя] ѡбѣтованию, да сѧ испросять ѡдолевшемѹ, єго ж[е] хощеть ѹ цр҃а. єдиномѹ рѣкше: „ѡдолеѣ вино“. дрѹгомѹ же рекшемоу: „ѡдолеѣт цр҃ь“. Зоровавелю ж[е] рекше: „ѡдолеютъ женьї паче всеѣ істинныї“. рекшю Зоровавелю „ѡдолеютъ“, и повел[е] ѣмѹ [цр҃ь], єго ж[е] хощеть, да іспросят. и ѹмоли и, да іспѹстить пленникы и създай Іерс҃лмь. и быс[ть] тако.

Отсе оповіданє, незвісне в Біблії, взяте певно з якогось рабінського коментария до книги Ездри.

М. Крехівська Палея, стор. 1137—1138.

(Ѡ се ѡ пр҃рцѣх ї ѡ пр҃рочницах) а҃. Ѡдам, в҃. Єнох, г҃. Ной, д҃. Ѡврам, е҃. Ісакъ, ѕ҃. Їаковъ, з҃. Моисїи, и҃. Ѡронъ, ѳ҃. Їсѣ [sic!], і҃. Ѡлдашд, ѳі҃. Додаад, кі҃. Їѣвъ, гі҃. Самоил, ді҃. Нафанъ, еі҃. Дѣдъ, ѕі҃. Гад, зі҃. Дѹдим, ні҃. Ѡсад, ѳі҃. Єма, к҃. Єфамъ, ка҃. Соломон, кв҃. Ѡхїа, кі҃. Самѣл, кд҃. чловѣкъ бжїи, кє҃. Ѡлїи, кѕ҃. Симонъ, кз҃. Ѡндон, кі҃. Ѡзарїа, кѳ҃. Ѡнанїа, л҃. Ѡнѹ, ла҃. Михѣи, лв҃. Ѡлїа, лг҃. Ѡзїм, лд҃. Єлїадъ, лє҃. Ѡнсѹссїи, лѕ҃. Єлисеи, лз҃. Їѡндавъ, ли҃. Захарїа, лѳ҃. дрѹгыи Захарїа, м҃. Ѡсїа, ма҃. Ѡнѡиль, мв҃. Ѡмосъ, мг҃. Ѡвдїа, мд҃. Їѡна, ме҃. Ісаїа, мѕ҃.

Digitized by Google

Михѣа, мз. Наоум, ми. Амвакѵм, мд. Авиоуд, ни. Вдад, на. Еремѣа, нв. Варѵх, нг. Софонїи, нд. Иѹрїа, не. Езекїа, нѕ. Даниил, нз. Ездра, нѳ. Аггѣа, нд. Захарїа, ѯ. Малахїа, ѯа. Захарїа wїць Їwановъ, ѯв. Семеwи кѳопрїимець, ѯг. Їwан крѳтль, ѯд. Еносъ, ѯе. Мѳѳсала, ѯѕ. Ламеχ, ѯз. Каламъ, ѯи. Самоил, ѯд. Авимелеχ, о. Амосъ, оа. Садокъ, ов. старець иж[є] в Вѳфилѣ, ог. Агавъ иж[є] в дѣанїихъ.

А сє wѵ пр҃рчицахъ. а. Сарра, в. Ревекка, г. Девора, д. Адда, е. Анна, ѕ. Иѹдиѳ, з. Марїамь, и. Елисавѳѳь, ѳ. Аина дщи Фануилева, і. Марїа Бц҃а.

ДОДАТКИ.

Половина отсего тому була вже видрукувана, коли я одержав від д. В. Гнатюка угроруський рукопис попа Стефана Теслевцьового. Вважаючи потрібним передрукувати з того рукопису все, що відповідають метї отсеї збірки, я подаю тут в доповненю ті тексти з сего рукопису, що відносять ся до початкових роздїлів збірки. Крім того подаю і з иньших рукописів дещо такого, на що я не звернув був уваги укладаючи систематичний порядок текстів у роздїли.

До роздїлу II.

Б. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 214.

В неделю сотворилъ Бг҃ъ нбо и землю, дн҃ь и ночь и всю вселенную. В понеделокъ сотвори сл҃нце, мц҃ь и звѣздь [sic!] и вся небесная. Во второкъ насади раи, в средѳ оу҃стави воду в мори, в четвертокъ сотвори скоти, гади и птици и вся звѣрїе. В пѧтокъ сотвори Ад҃ама ф чистїа глини, в сѵботѳ дш҃ѳ далъ ем҃ѳ.

Вопрос: На колико частїй раздѣливъ Бг҃ъ часть Ад҃амову?

Ѿвѣтъ: а-ѧ часть далъ Авраамѳ бг҃олюбство; второе часть дал силѳ Самсонѳ; третее часть дал богатства Іѡвѳ; четвертое часть далъ красотѳ Іѡсифѳ; пѧтое часть далъ кротость Дв҃дѳ; шестое часть далъ мѳдрость Соломонѳ; седмое часть далъ Авесаломѳ власи златїе, сн҃у Дв҃довѳ.

Вопрос: Колико любилъ Бг҃ъ Ад҃ама?

Ѿвѣтъ: Колико любилъ ѡц҃ъ сн҃а своего.

Вопрос: Кто сидитъ выше Гд҃а на пр҃столѣ?

Ѿвѣтъ: Ад҃амъ, ег҃да далъ ем҃ѳ Бг҃ъ [в рукоп. хибно: Бг҃у] дш҃ѳ.

Digitized by Google

Вопрос: Ѡкѹдꙋ зачала сѧ л'жа, зависть, клевета, злость, хѹла, ненависть, татьба, силовань̈е?

Ѡвѣтъ: Єгда застрѣливъ Ламехъ Каина, тогда рече Гдь: „Злїй злѣ да погибнетъ". И постави Гдь Каина со лѹною, да ѹзритъ все злое на земли и колико зла ѿ него зача сѧ, и да ѹзритъ бл̈гаѧ, ел̈ика лиших сѧ.

[Вопрос: Ламех выше] слѣпъ, и како застрѣлилъ Каина?

[Ѡвѣтъ]: И водѧше его юноша, и егда оꙋзрѣ Каина ꙗко звѣра в тростїю, и направлѧше емѹ лѹкъ.

Текстів анальоґічних до сего маленького „вопросоодвіта" не знаходимо в дотеперішнїх збірках апокріфічних оповідань Цїкава тут згадка про те, що Бог поставив Каіна на місяцї — вірування, як звісно, дуже розширене серед українсько-руського народа. Чи отсей текст можна вважати доказом книжного, чужого походженя сего вірування, чи може в отсьому текстї треба бачити відгук готового вже людового вірування — не беру ся рішати.

До роздїлу III.

Д. Рукопис о. Ст. Теслевцьового к. 60—64.

[Бунт ангелів і сьв. Михаїл]. [Початку бракує]... зав'жды слѹжыли и Бг̃а Твор'ца своего хвалили. И ѹкрасил єго был Бг̃ъ великою красотою и поставил был єго оꙋ семъ нбѣ видимом, которое то мы видимо, и там то емѹ Бг̃ъ дал был жытїє из єго а̃гглами слѹгами бж̃їими, абы то там пановал оꙋ том нбѣ ї абы то хвалил Твор'ца своего [и] всего свѣта.

Жывѹчи тамъ ѿный Ден'ница, а̃глъ пресвѣтлый, свѣтячи сѧ оꙋ великой славѣ и повазѣ, которою то єго Бг̃ъ был оꙋкрасилъ, оꙋвидѣв'ши ѿный а̃глъ такѹю свою красотѹ и свою зацност ї жсност и свою славѹ, покагѹ и горъдост, моцъ и свое старшинство, своихъ слѹгъ красных, свою моцъ и потѹгѹ, там' сѧ єще поднесло ср̃дце єго оꙋ бол'шѹю пыхѹ и гордост. Сидячи на своем столци ꙗко монар'ха рекъ до слѹгъ своихъ: „Послѹхайте вы мене, цо вам реку". Рекли ко немѹ а̃гглы: „Пане йшъ, мы естес'мо зав'ше готовый твой росказ чинити, цо ты нам повелиш". Рек им Денница: „Видите мою жсност, славѹ и красотѹ? Претож єще хочѹ быти оꙋ болшой славѣ. Возмѣте столецъ мой и знесѣте єго вышше звѣздъ нбсных право на пол'ночъ и поставѣте єго зо мною на повѣтр'ныхъ, и сядѹ на ѿблакох нбсных ко свѣверѹ и бѹдѹ подобен нбсномѹ и бѹдѹ ꙗко Бг̃ъ".

Digitized by Google

И скоро тое Люцыпер помысливъ оу̃ своем пышном ср̃дцꙋ, зараз сѧ стал ѿ Бг̃а з высокости голосъ: „О злый и лꙋкавый слꙋго нꙋшъ, гор'дый, пыш'ный и нев'дячный ласки моей! Се так ты слꙋжыш прав'дивe? На що сѧ важыш, чого не можеш достꙋпити? Ци не досит ти было ѿ мене тоей славы и поваги, красоты и роскоши? Але теперъ за свою гордост и пыхꙋ и тое оу̃тратилесь. Был ес' пресвѣтлым и прекрасным Ден'ницею, а теперъ стал есь темным, страшным дѣменомъ, то ест шатаном пеколным, проклатым бѣсом и шпетным, тем'нымъ дїаволомъ. И слꙋги твои, которые были а̃нглы свѣтлый, теперъ нехай станꙋтъ шатанами крылатыми, хованцами и дїаволами, чор'тами проклатыми! И ты самъ бꙋдь чорен як головня, страшен и поганъ!“ И тое рекши Панъ Бг̃ъ нбсный затрас нбомъ и ꙋдарыв громом великимъ. И такъ полетѣвъ Люцыферъ из' нба зо в'сѣмъ пол'комъ своймъ во прeйсподнюю. И тоты дїаволы летѣли так гꙋсто як дождъ м̃. днїй и м̃. ночїй, бо той был полкъ болшїй над оушитки полки.

И тое нам потреба знати, мой наймилшїй хр̃стїане, иж то не в'шитки тоты проклатый а̃нглы оу̃пали оу̃ прeйсподнюю сторонꙋ, але сѧ ѡ̃ том ваша м̃лст' прислꙋхайте, где котрые сѧ зостали. Єдины передный полетѣли из своим' пышным паномъ скроз' землю до прeйсподней оу̃ пек'ло и там бꙋдꙋт сѣдѣти на вѣки, як то выгнан'цѣ и простꙋпцѣ бжїй, бо ѡ̃ни юж оутратили ласкꙋ бжꙋю на вѣки вѣч'ный. Бо пыха наробыла им лиха, и тоты сꙋтъ лютѣйшие дїаволы, которые то под землею, абы то люде не видѣли их лица. Дрꙋгїе зас, середный, оупали на зем'лю. Тоты сѧ часом явлютъ як'но людемъ и розмайто и пакости людем чинят и приводят людїй до розмайтых грѣхов и покꙋсъ, йнъшых приводят и скꙋшают на грѣхъ, йнъшїе людми ѡ̃владают и в них сѧ оу̃селют и гонят их и роцинбаючи мор'дꙋют; оу̃ходят ї з зкѣры и в потята и во ψи и въ свинѣ и во скоты и пакости чинят.

Потреба намъ и тое знати, где якїй той дх̃ъ злый на яком мѣсци на земли оу̃павъ, и коли сѧ трафитъ якомꙋ чл̃вкꙋ на том мѣсцꙋ оу̃снꙋти, тамъ на него злый дх̃ъ найдет'. Ал'бо коли тамъ на том мѣсци оу̃чинит домъ ал'бо гꙋмно або кошары або ѡ̃город, або садъ, або якое подворꙗ, то юж там не бꙋдет щастꙗ и добра томꙋ чл̃вкови. Навет хочай бы на том мѣст'цꙋ и цр̃ковъ стала або монастыръ або городъ, то ѡ̃ни пакости чинят, бо то их мѣсце на вѣки.

Digitized by Google

А иньшiй позастрѣвали на повѣтрѵ на w҃болокахъ, оу҃ хмарахъ сѧ носѧт, позастромлiовали сѧ которые ногама, которые крылома, которые рѵками, которые боком, которые стрѣм'голов. Бо тые повѣшали сѧ сами безъ бжiй росказъ до страшного сѵда бжого. И тоты дiаволы пакости чинѧт людем бѵрею, тѵчею поганою, градом, вихром, и тые сѧ называют люнатыки. И то ест люнатык, котрый мѣсячник, котрый ходит мc҃ь женою а дрѵгiй мc҃ь мѵщинною. А х'то сѧ под тотѵ планытѵ оу҃родит, если хлопецъ и коли вырастет, то бѵдет той чл҃вкъ люнатык, а коли бѵдет дѣв'ка, то люнатыч'ка. То в' таком дiаволѣ см҃ртелный жыти бѵдет и мор'довати i до его см҃рти iзлѣчити сѧ не может. И то ест лютый шатаны, люнатыци, и тоты сѧ и теперъ дiаволы оу҃рывают iс повѣтрѧ нѣснаго, а оу҃р'вав'ши сѧ летит через w҃болок або w҃гнемъ або iскрами або звѣздою, и тоты то падают дiаволы на зем'лю.

Еще нам потреба и тое знати w҃ тых то злых дх҃ах, которые сѧ оу҃рывают звѣзды и летѧт на землю звѣздою. Тепер' сѧ прислѵхай пилно и беры собѣ каждый на розѵмъ. Сѵтъ меже нами такiе люде: коли оу҃видит, що звѣзда з нѣба на землю летит, i w҃нн говорѧт, иж то сѧ звѣз'да оу҃р'вала. Але то ест байка простац'кам, бо то знай добре, чл҃вче мѣзер'ный: кол' бы една звѣзда iз нѣба на землю оу҃пала, то бы оувесь свѣтъ сей видимый загѵбила. Але то звѣзда не может w҃ своего теченiа перестѵпити, где Бг҃ъ єѣ поставил до страшнаго сѵда бжого*). Але то знай каждый и навчи сѧ днсь с того казана w҃ стой высокооу҃мной бг҃ословiи: а то сѧ тоты дiаволы iр'вѵт i р'вати сѧ бѵдѵт до страшного сѵдѵ бжого, и показвет' сѧ звѣздою, может бо сѧ дiавол претворыти як сам iс'хочет**). Если схочет, то сѧ оу҃чиннт звѣздою, оу҃чиннт сѧ w҃гнем и п'тахом и звѣром або скотиною або чл҃вком и дитиною, навет i аггломъ, як то w҃ том познаваемо з розных писмъ и на розныхъ мѣсцах. Бо i дiаволы не мают на собѣ тѣла анѣ костей анѣ к'рве, але тылко дх҃ъ, и называют сѧ дх҃ове злый, агглове лѵкавый, звѣз'ды перелестный, мрач'ный. Але нас, братiе, писмо стое оу҃чит: коли ты, чл҃вче вѣр'ный, оу҃видиш звѣздѵ, летячѵю ал'бо iскры по воздѵхѵ, а ты сѧ оу҃ той час ставши перекрести и плюй на марѵ, бо то ест змий, и тогды wн пропадет и щезнет***). И где той

*) На краю приписано: Зерцало w звѣздах.

**) На краю приписано: Патерык печерскiй.

***) На краю приписано: Ѱалом р҃.

Digitized by Google

лѣтавецъ оупадет, то там мѣсце злое, плюгавое и нецласливое чловкомъ и скотом. И так то, братіе, Бгъ йскарав аггла пыш'ного, ѣк w том написав цръ Двдъ: „Сего изгонмх гордым wком и несытымъ сдцемъ". Гор'дое wко естъ сонце, а несытое сдце земля.*)

И скроз землю летѣлъ Сотонайлъ до прейсподней, за свою гор'дост и пыхв стал дїаволом и слвги его. Прошв вас, братіе, претож стережѣме см [sic!] и мы той то проклятой пыхи и гордости, абы то и насъ не завела до пекелной стороны. Бо там сторона злам, темнам, мрачнам, смвтнам, страшнам, гор'кам, плач'ливам и всякой мвки пол'нам ест**). И в' той сторонѣ панветъ злый цръ Сотона, а слвги его и врадники немилостївый дїаволы, лютый драпѣж'ници, а люде тамъ жывт поганый и грѣшный. Нѣт' там свѣта, нѣт' там покоя, нѣт там радости . . . . . ***) „теперъ сѣди оу темномъ пеклѣ под зем'лею во прейсподной сторонѣ. Коли не хотѣлес воеводою быти в ннѣ над ан'гелами стыми, вд'же теперъ црем оу пек'лѣ над дїаволами и над грѣшниками прок'лятыми!" †) Бо так пише во стом Евглїй в' зачалѣ рс. Мадем стого мовитъ Хс: „Видѣте w мене проклатый во wген вѣч'ный зготованный дїаволв и слвгам его!" Як же то не проклаты вдвтъ грѣшный и пойдвт до пекла на мвки вѣч'ный со дїаволы! Знов стый евглїстъ Мадей пише в' зачалѣ нд. w Сотонѣ: „Видѣхъ Сотонв ако молнію спадша со ннбсе ал'бо ако йскры з головнѣ". Такъ и грѣшный полетмт до пек'ла ††).

Стрвтивши Панъ Бгъ Сотонайла з ннба, сопротив'ника своего злого, и оучинил его дїаволом стар'шим пекелным, а на Люцыферовом мѣсцв оучинил стар'шиною и воеводою ннбсным стого великаго ар'хистратига Михайла и поставил его стар'шимъ по собѣ над оушит'кими аггламы, силлми ннбсными. И подал емв Бгъ пан'ство и стражницътво над сым видимым миром, и абы то см его свѣтлости и моци бомли оушит'ки дїаволы, дхн нечистый и проклатый. Оузав'ши теды Михайлъ стый w Бга стар'шинство и моцъ, йзобрак'ши оушиткихъ ан'гелов и рек до них: „Вонмемъ! Прославѣмъ Бга, то ест, заспѣваймо и похва-

---

*) На краю приписано: Інракооученіе, бесѣда м.

**) На краю приписано: Гериблій w прейсподней сторонѣ.

***) Тут бракув одної картки рукопису.

†) На боцї приписано: Ефрем Сырыйскій роздѣл зї.

††) На боцї приписано: Театр.

Digitized by Google

лѣмъ пана в'сего свѣта!" „Вонмемъ" сѧ слово толкꙋетъ тое „похвалѣмъ Бг̃а". а коли рек „Вонмемъ, ст̃ам ст̃ых", то сѧ выкладает: „похвалѣмъ ст̃ам ст̃ым". Бо то ест' єдин ст̃ъ, єдин пан Іс̃ Хс̃ оу̃ славѣ Бг̃а Савао̃да, Фц̃а своего. Я коли мовит: „Вонми глас або голосꙋ мл̃твы моеѧ", то сѧ по простꙋ выкладает: „Похвали голос, Пане, мл̃твы моеѧ, коли тѧ бꙋдꙋ в'зывати ал'бо сѧ молѣти". Я що мовит: „вонми нб̃о, внꙋши земли гл̃ы оу̃сть моихъ" . . . .*).

Й так ст̃ый Михаилъ принявши стар'шинство ѿ Пана Сотворителѧ своего, не мовил до ангелов слов пышных, як той Люцыфер, але зараз рек: „Вонмемъ!" то ест похвалѣмъ Пана всѣх'! Зараз сѧ на х'валꙋ бжїю ѿбер'нꙋвъ й до покоры й до страхꙋ бжого, як то й теперъ хвалят Бг̃а нбснаго непрестанно, спѣвают пѣсн' днѣ й ночъ тыми словы: „Ст̃ъ, ст̃ъ, ст̃ъ Гд̃ь (Гд̃ь сѧ по простꙋ выкладает: пан) Савао̃д, йсполнивый нб̃о й землю славы своеѧ!" Савао̃д сѧ выкладает: пан и голова над войсками й над оу̃сѣмъ свѣтом видимым й невидимым. Й так ан'гелове ст̃ый хвалят зав'ше пѣ̃а всѣмъ, голекꙋ, пана й твор'ца своего й в'сего свѣта й бꙋдꙋт его хвалити во вѣки вѣком.

Пре[то]ж й мы, братїе, похвалѣмъ днсь нбснаго Бг̃а Твор'ца й пана своего, который то нас сотворыв й панꙋет над нами. Похвалѣмъ й ст̃ого ар'хистратига Хв̃а Михаила, воєводꙋ сил нбсных й нашего по Бозѣ заставника й во в'сѣх скор'бехъ бор'зого помощника й ѿ всякиx вѣдъ ѿборонъцꙋ, Михаила ст̃го, бо того сѧ оушитки дїаволы боят. Коли шн блиснетъ мечомъ своймъ ѿгнистымъ, а дїаволы летят' ѿ страхꙋ его як полова ал'бо як лист ѿ дерева ѿ вйного, великого вѣтрꙋ. Ѳ ст̃ый ар'хистратиже Хв̃ъ Михаиле ар'хангеле, бꙋдь намъ ходотаемъ до милост[и]вого Бг̃а й причинъцею, абы то й насъ грѣшныхъ принав до цр̃ства нбснаго, тамо йз нимъ жыти й его вѣч'не хвалити въ Тройци єдинаго Бг̃а й Фц̃а предвѣч'наго й славимаго Ѻц̃а й Сына й ст̃ого Дх̃а, всег'да й нн̃ѣ й присно й во вѣки вѣком. Яминь.

Основою сего оповіданя без сумнїву в той палейний текст, який надруковано у нас на стор. 11—13, що був основою й того пізнійшого тексту, який надруковано далї на стор. 14. Вказівки на жерела приписані з боку отсего тексту і подані нами в примітках, переважно фантастичні або приведені так, що очевидно автор от-

*) Тут автор урвав дальший виклад не закінчивши речення.

Digitized by Google

сего оповіданя не мав покликанних книг у руках. Вельми цїкавий причинок до демонольогіï, вставлений автором у оповіданє, помимо пришпилених до него нїби цитатів, переважно взятий із уст місцевого руського народу, хоча вірованє в те, що падучі звізди — демони, належить до дуже давнїх вірувань розширених серед ріжних народів, гл. напр. Dr. H. Wlislocki, Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. Hamburg 1891, стор. 51—52; Richard Andree, Ethnographische Parallelen und Vergleiche, Stuttgart 1878, стор. 112.

До роздїлу X.

Д. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 202—205.

(Слово ѿ стой Тройци, ѩкъ сѧ Авраамъ Бгъ показавъ на пѧти оу дѹбѣ Мавр'йского). Мой наймил'шїй православ'ный хрстїане, то есте чѧли ѿ стом Дх҃ѣ; еще прошѹ вшихъ мл҃стей, послѹхайте мл҃сть вша ѿ стой Тройци, ѩкъ пышет оу Библей оу Бытейских книгах, тымн словы мовчн: Быв оу старом вѣкѣ единъ чл҃вкъ вѣр'ный и прав'дивый оу Бга, на йма Ав'раамъ, патрїар'ха старозаконный, сн҃ъ Терехов. Тотъ Ав'раам велми любивъ перехожыхъ людей чѧжостороннух из женою своею Сарою, бо ѩкое были бгобоязный и добрый. Бо той Авраам и жена его Сар'ра такїй совѣ ѿбычай мали, же то нѣгда без гостѧ без чѧгого [sic!] чл҃вка не ѣли в домѹ своем. Що тыж дшевный непримтѣль дїавол зненавыдѣл такого доброго дѣла Ав'раамова, оучинил емѹ пакость: всѧды позалѣгавъ дороги и позапинал пѧтн людем, такъ ѿвер'нѹлъ людей ѿ Ав'раама, же нѣхто не пошолъ до Ав'раамового домѹ. И ждавъ Ав'раамъ пат днїй и не ѣв' и не пив нѣчого ждѧчи гостѧ до своего домѹ. И не йшовъ нѣх'то. Порозсылавъ Ав'раам по пѧтех слгъ свойхъ, абы то кого оувидѣв'ши звали оу дом его. Ано еще и так не было нѣкого. Потом оузав'ши сѧ сам пошол не имѧчи вѣры слгам своим. Пошол на распѧтїа и смотрыв пил'но, ѿколя хто мавъ йти, абы его оувести оу дом свой ї зростити. Оувидѣв'ши Бгъ такое тер'пенїе Авраамово и вѣрѹ его добрѹю, ѩкыл сѧ емѹ оу трох ѿсобахъ з Михайломъ арх҃ан'гелом и з Гав'рыйломъ: оучинивши сѧ пѧтниками йшли дорогою по при Ав'раама. Оувидѣв'ши йхъ Ав'раам из далека зрадовал сѧ им вел'ми и рек: „Слава тобѣ, Бже, иж то вижѹ людїй на пѧти! Нехай їм юж ѣздѹ з ними ѣсти хл'ба оу домѹ моем!“ И стрѣтив'ши

Digitized by Google

ихъ поклонил сѧ им и рек: „Прошѵ вас, братїе, до моего домѵ ходѣте, бѵдемо хлѣба ѣсти“. Они ж пробалѵючи*) его рекли к' немѵ: „Пилнѵ дорогѵ маемо, не пойдемо до тебе“. Як'раам же станет имъ молити сѧ с плачем: „Прошѵ вас, ѩк Бгѵ вѣрите, ходѣте Бга ради до моего домѵ хлѣба ѣсти, бо юж ми мое ср҃дце з голодѵ зомлѣло, бо юж то пѧтый дн҃ь ес[ть], ѩк хлѣба не ѣмъ без гостѧ“.

Розмиловав'ши сѧ Плнъ Бгъ над Ав'раамомъ, пошел до его домѵ. И коли их оувидѣла Сар'ра, зараз приставила водѵ до wгня и зогрѣв'ши оумывала имъ ноги их. І ѡмыв'ши имъ ноги Сар'ра поч'нет говорыти: „О великое ми то диво! Колко гостей бывало оу нашом домѵ и колкимъ емъ ноги оумывала, и не видѣлам такиx ногъ, ѩк оу сыx гостей ноги: и йхъ хочѵ оумывати, а wни все з рѵк' мойхъ оутѣчѵтъ!“ И зараз Як'раамъ казал привести телца кормленого и казал его зарѣзати і ѵчинилъ wбѣдъ. И коли wбѣдали, рекли гостѣ Ав'раамѵ: „Ав'рааме, где сѵть чада вшѣ?“ І рек Ав'раамъ: „Нѣтъ оу нас дѣтей“. И рек' Гдь до Сар'ры: „О сего дн҃е зачнеш во ѵтробѣ твоей и народишъ сн҃а“. Слышав'ши то Сар'ра засмѣяла сѧ и рекла: „Йк то мает быти? Йа єстем старѧ, так'же и панъ мой старъ!“

Слѵхай же далѣй, що сѧ тамъ стало! Коли юж' хотѣли оустати ѿ стола, тамъ прышла корока, мѣти того телѧте, которое то ѣли, стала рычати. Тамъ Гдь оу той час пережегнавъ кости того телѧте, и зараз wжыло тое телятко и почало коровѵ ссати. Видѣв'ши то Як'раамъ чѵдовал сѧ томѵ велми і ѵбожк' сѧ и поклонил сѧ Гѣи и рек: „О Гдве мой, повѣж'те ми, хто вы єсте и далек[о] йдете?“ Рек Гдь: „Не потаю ѿ тебе, козлювленнаго моего. Йдеме до Содомѵ и Гоморѵ, за йх тѧжкіе грѣхи хочѵ их погѵбити, ѩко ест[ем] Бгъ, творецъ нба и зем'лѣ“. И там Авраам оупавъ на землю лицем своймъ и рекъ: „О Гн҃и, пне нѣсный, а коли бѵдет сто пр҃вдныx, ци не погѵбиш оувес город?“ Рек Гдь: „Не погѵблю“. „А коли бѵдет пѧтдесѧтъ пр҃вдныx?“ Рек Гдь: „Не погѵблю“. „А коли, Гди, бѵдет к҃.?“ Рек Гдь: „Не погѵблю“. „А коли бѵдет, Гн҃и, к҃.?“ Рек Гдь: „Не погѵблю“. „А коли, Гн҃и, бѵдет десѧт?“ Рек Гдь: „Не погѵблю“. Потом Бгъ блиснѵвъ wгнем и невидими стали. И бѣгодарив Ав'раам Бга, иж то сѧ сподобив Тройцѵ ст҃ѵю видѣти лицемъ ко лицю и бесѣдовати со Хм҃ъ сн҃омъ Бжимъ, і вставъ оу домѵ своем бѣгодарѧще Тройцѵ ст҃ѵю.

---

*) З мадярського próbál — пробувати.

Digitized by Google

И сѣмъ Троица оувойшла оу Содом и Гоморъ і вошли во дом Лотовъ, бо там тол'ко было чѣвка пр҃веднаго оу Содомѣ и Гоморѣ, єдно дом Лотовъ. И той Лотъ был братаничъ Ав'раамовъ и там жыл. Оувидѣв'ши то Содомлане гостей такиx красныx младен'цовъ оу домѣ Лотовом, зобрало сѧ иx много и нарѣкали на Лота, абы то им выдал тыx гостей на збытокъ телесный. Лот' же не хотѣлъ иx выдати, але ѡ҃ни моц'но напирали на дом Лотовъ. И давал им дѣв'кн свои за тоты красный гостѣ, але Содомлане не хотѣли, и хотѣли розбити дом Лотовъ. Г҃дь же рек Лотови: „Пѣсти иx, нехай йдѣтъ!“ И коли прыстѣпили ко дверем, зараз Г҃дь пѣстивъ на ниx ѡ҃ген и попаливъ иx всѣхъ. И Лотѣ рекъ Б҃гъ: „Беры сѧ ты з домѣ твоего со женою твоею и з дѣв'ками твоими і ѣтѣкай з мѣста сего Содомѣ оу горѣ Сигоръ!“

И выбрав'ши сѧ Лотъ пошол. И Б҃гъ Лотови такъ былъ заказал, абы сѧ не ѡ҃бзыравъ назад лицем своимъ анѣ сам анѣ жона его анѣ дѣв'кн его, хочай бы сѧ що чинило. И скоро Лотъ выйшолъ з мѣста на горѣ Сигоръ, зараз почала земля кипѣти ѡ҃гнем сѣрчаным из смолею, а з' нба оударыв гром страш'ный и дождъ ѡ҃гнен'ный, град падавъ камян'ный з огнем, и так Михаилъ сѣтый погрѣзилъ ѡ҃бѣ тоты мѣста безаконный и потѣпилъ йхъ Ѡ чѣвка даже и до скота. Жона ж Лотова перестѣпила заповѣдь бж҃ію, не стерпѣла, ѡ҃бер'нѣла сѧ, хотѣла видѣти Ѡ҃чество свое, и там зараз стала каменем солоным, где теж й'до теперъ стойтъ и бѣдет стоати до сѣдѣ бж҃ого.

Щож Лотъ оучиннл? Бо Лотъ розѣмѣвъ, иж то Панъ Б҃гъ юж оушитокъ свѣтъ затративъ и вшитки люде. Оупив'ши сѧ виномъ оучинив блѣдъ из своимн дѣв'ками, абы то, мовит, насѣнм люц'кое на свѣтѣ было. И зостав' [самъ] совѣ і Ѳц҃ъ и зат' и свекоръ. И потом коли оувидѣл', [иж] оушитки люде цѣловы и свѣтъ, тол'ко тоты двѣ мѣста [Б҃гъ] затратив Содомѣ и Гоморѣ за йхъ поганое безаконство, а потом Лотъ стал сѧ того грѣха споведати, плакати гор'ко, же то не вошол Содомского грѣха спросного. І оузав'ши сѧ Лотъ пошол до Ав'раама стрыя своего и повѣлъ ємѣ свое злое дѣло, і Ѳтол то сѧ постановила споведь и покѣта за грѣхи.

Выслѣхав'ши то патрыарха Ав'раамъ рек Лотови: „Ѡ горе тобѣ, мой милый братаничѣ! Злое дѣло оучинилес и сталес сѧ и ты Содомлянином҃ъ“. И дал ємѣ покѣтѣ: казал ємѣ оу єдиной рѣкн ѡ҃ген самогорячій чыстителный. Той то ѡ҃ген значивъ тогды Дх҃а с҃тго; бо коли сѧ чѣвекъ грѣш'ный тяжко Б҃ѣ грѣ-

Digitized by Google

шит, а потом см того грѣха каетъ, споѣдꙋ стꙋю оучинитꙋ и покꙋтꙋ йакꙋю за тоты грѣхи выдерꙋжыт, то см его дшꙋа wбновит и тѣло, і ꙋ его тѣло и в' ср҃дцю wгеи см запалит самогорацїй. то ест Дх҃ъ стый, и сама см в нем стам Тройца вселитъ: Wц҃ъ и Сн҃ъ и Дх҃ъ стый. И той wгеи значит Дх҃а стаго. Але тажко было комꙋ того wгнм достати, бо его зав'ше стерегли звѣрмта лютый, и непрестꙋп'но тамъ было нѣкомꙋ: звѣры то были и значили чотырох еꙋглистовъ, который то зав'ше см знайдꙋютъ в днь и в' ночи wколо прстола [бжого]. И где тотъ wгеи горыт неꙋгаслючїй и самопалаю[чїй] при рѣцѣ, то естъ при источ'ницѣ Бг҃а Савашда, wгеи ест проходожаючїй. а не wпалючїй, Параклитъ, Дх҃ъ стый. И Параклитом см Дх҃ъ стый называет, бо wн коли на кого йсходит, тогды парою тонъкою и бар'зо сꙋп'телною и в'се невиднмо сходит и тѣменем скроз мозок проходит и до ср҃дца пришов'ши запалмет веселостю и в'се тѣло; Дх҃ъ Параклит дшꙋ, ср҃дце и в'се тѣло wчицает, оувеселмет і wсщаетъ, а грѣхи внꙋтр'ный попалмет, погꙋбляетъ, выкоренмет и пречъ выганмет. И таковъ ест Дх҃ъ стый, дх҃ъ жывꙋрїй, по простꙋ то ест жывотворацїй, жывый, ест правый, мысленный, wбладает, wчицает прегрѣшенїа. Бг҃ъ ест и бготворай, wгеи w Wц҃а йсходячїй, гл҃ай, дѣм, раздѣлмет дары, просто мовячи — Дх҃ъ стый. И говорыт, и цо хочет, тое оꙋчинит, и роздавает дары: комꙋ цо хочет, тое даетъ. Щасливый то на свѣтѣ естъ чл҃вкъ оꙋ Бг҃а, пры котором то Дх҃ъ стый жыветъ!

Послалъ Йвраам Лота до того wгнм оꙋ такое тѣсное мѣс'це, абы его тамъ тоты звѣры иззѣли. „Если — мовит — Wтол выйдетъ, то знати, цо Wпокꙋтꙋетъ тотъ свой грѣхъ". Не фолꙋючи емꙋ шлет его до того wгнм по тры голов'нѣ, абы то емꙋ Wтол принѣсъ. Тогды Лотъ помолив'ши см Гꙋ Бꙋ, оꙋзав'ши совѣ Га҃ Ба҃ на помощъ пошол тамъ до рѣки ...рдовы, где той wгеи был. И там емꙋ Бг҃ъ погодивъ, [по]щастив, же то на его щастм тоты лютый звѣрове спа[ли]... [Кінця не став].

Є се вільна переробка того самого оповіданя, що надруковане у нас на стор. 86—89.

До розділу XII.

Є. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 206.

[Уривок оповіданя про Ізмаіла]... „Мтко йшла и ты Wч҃е, если то такое дѣло, и вы насъ ведѣте до нашого дѣда, ней намъ

Digitized by Google

дацю дастъ". Й рек Измаíлъ ко Агарѣ: „Йдѣмо ко Ав'раамѵ Ѳц̃ѵ моемѵ, хощѵ бо а лице его видѣти". Й в'стак'ши пошли в'шитки, а было Ѳтол ѥ̃. дн̃íй ходѵ. Видѣв'ши то их оу̃шит'кинх Ав'раамъ рад был й спомятавъ [sic!] тое слово, которое то емѵ повѣлъ а̃ггл̃ъ бж̃íй, же то не ѡ̃ставитъ Бг̃ъ ледамко племя твое. Гостивъ их пристойне й дав им всего доволно, дал им ѡ̃слят, конúй, воловъ, коров, ѡ̃вецъ, козловъ, вер'блюдовъ й вина, челяди мѵз'ского полѵ й жен'ского полѵ бѣлой плоти й выправил их рядно. Ѳни ж пошов'ши размножыли сѧ й прибогатѣли. По нѣкоторых лѣтех знова пош'ли до Авраама, Ав'раам' им ещe давъ й дрѵгíй раз в'сего стат'кѵ, а по тым й третíй раз. Й так сѧ розмножылн й росплодили Агармане, бо ѡ̃ни сѧ Ѳ Агары і Ѳ Измаíла зачали й розмножыли сѧ поганые ѩзыкн Агармане, по простѵ Татаре й Тѵр'ки, Правиты, Сарацины. Тые то оу̃шит'ки сѧ называют Измаíл'тане, Сарацины, Тѵр'кы, бо их предок Ѳ Авраама сѧ родивъ.

Измаíл' же знова оу̃ которыс часъ зобрав'ши сѧ пошли до Ав'раама четвер'тый раз. Тогда ож [им] Ав'раам не давъ нѣчого, рек им: „Йдѣте собѣ преч, ож емъ вам дал тры разы, болше ож не дам. Самн ѡ [собѣ] розмышлмйте!" Ѳни ж сѧ розсердили на Ав'раама, зобравши сѧ воєнъным ѡ̃бычаем пошов'ши звоевали Авраама, брали, вязали людíй, маргѵ *) гнали, палили. І Ѳ тог'ды то почали Татаре на койнѵ ходити й то их ест робота й до дн̃сь.

Й потом мали собѣ ц̃рм Нев'рода, коли сѧ ож' розмножыли, й то был пер'шíй ц̃ръ на зем'ли татар'скíй. Й так' сѧ розмножыли Татаре й Тѵр'ки, населили села й городы. Й той ц̃ръ Неврод кымыслил чов'ны й кораблѣ правити й навчик морем ходити. Бг̃ѵ же нш̃емѵ слава всегда і н̃нѣ й пр̃сно й во вѣки вѣком. Амнь.

Із звязку сего оповіданя можна догадувати ся, що в початку его також була мова про кровосумішку Ізмаіла з Агарою. Відки взяв автор отсего тексту звістку про чотири відвідини Ізмаіла з сімьею у Авраама і про напад Ізмаіловичів на Авраама — не відаю. Кінцевий уступ про ізмаільського царя (імя Неврода приплетено тут мабуть автором отсеї переробки замісць иньшого, менше звісного) казав би догадувати ся, що автор переробки мав під рукою Слово Меѳодия Патарського в редакції досить подібній

*) З мадярського marha — худоба, скотина.

Digitized by Google

до тої, з якої ми тут передрукували початкові уступи, бо й там у вступі до оповідання про Ґедеона говорить ся про те, що Ізмаіл-тяне видумати морем плавати (гл. отся книга стор. 268).

До розділу XVII.

Г. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 346—348.

(Слово на погребѣ дѣвичом ѡ҃ Єдаі кролн, который то был оубогїй). Єдных часовъ перевели ся были оу҃ жыдов'ской зем'ли цр҃ѣ и были час немалый без цр҃а. Почав'шн то иноплемениици Изман'льтане наступили моц'но и грозно и смѣло на жыдов'скую зем'лю, чинили им великую бѣдѫ, хотячи их под свою моцъ оузяти, бо не мали совѣ цр҃а. Видѣв'шн то Ізмаѣльтане такую бѣдѫ свою стали ся велми жърыти, що мают чинити, иж то не мают цр҃а, нѣкомѫ боронити землѣ их. И заперши ся оу҃ Єр҃слимѣ городѣ сидѣли. Я в' той час былъ в Єр҃слимѣ єдинъ чл҃вкъ велми оубогїй на имя Єдай. Зобравши ся тогды сенаторство стали сами радити, кого бы то мали совѣ ѡ҃быкрати на кролев'ство. Выступив'шн той чл҃вкъ Єфтай оубогїй поч'нет им говорыти: „Єсли то вы хочете дознати, абы нам Бг҃ъ ст҃ый ѡ҃бъявил короля, а вы мечѣте жребїй на дванайцати ѡ҃собъ выбраных, выбрав'ши совѣ чл҃вковъ дванайцати: шест оубогих, неслав'ных и простого родѫ, а шест бг҃атых, слав'ных. И на котрого падет жребїй кролев'скїй, той выбавит землю Ізрль-скую ѡ҃ рѣкъ непримтел'ских и томѫ дайте кролев'ство".

Слышав'ши то слово панове ѡ҃ Єфтам оубогаго похвалили его оу҃шитки оу том словѣ, а порадивши ся станѫт говорыти: „Мы болше не шбираемо нѣкого, єдно на тебе мечемо жребїй". И поставили двох чл҃вков, единого из велможъ, а дрѫгаго того Єфтам, и метали на ѡ҃бох жребїй кролев'скїй трн разы. И не пал жребїй кролев'скїй на сенатора велможного. Потым стали метати на убогого Єфтам. Помолив'ши ся нбсномѫ Бг҃ рекли оу҃шитки: „Бж҃е, Сотворытелю нбсный, Бж҃е ѿц҃ъ ниих Яв'раамовъ, Ісаковъ, Іаковль, Бж҃е Савао҃де, ты един' бг҃атъ естес во мл҃сти, ѡ҃бъявн нам господара, абы побѣдывъ сѫпостатовъ ншихъ! Не дай нас, Бж҃е, наслѣдїа своего, в поношенїе и в' порѫганїе врагом ншим, абы не рекли: „Где естъ Бг҃ъ их, нан'ж оу҃поваша?" И рекши тое метали жребїй на Єфтам трн разы, и пал всѣ трн разы жребїй кролев'скїй на оубогаго Єфтам. Они теж пав'ши оусѣ поклонили ся Єфтаеви и в'чинили его кролем и подали емѫ оусѣ

Digitized by Google

клейноты й скарбы кролев'скїи й подали сѧ Єфтаєвн в моцъ. Й не могѹчи Єфтай що оучинити мѣстѣлъ тое кролев'ство на себе принѧти.

Й так Єфтай зобрав'шн войнѹ свою помолил сѧ йѣсномѹ Бгѹ [и] пошевъ на непрїѧтелѧ. Я коли был на дорозѣ, шѣбрѣкал сѧ Єфтай йѣсномѹ Бгѹ тыми словы: „Бже Сотворытелю Савашде, єсли мн допоможеш оубогомѹ члвкѹ твою славѹ показати, непрїѧтелѧ избити и звнтѧзтво показати ї шдер'жати й землю шкоронити, такѹю ти шѣкт'ницю, Бже йѣсный, шѣкцаю: єднѹ дѣв'кѹ маю єдинороднюю, то й тотѹ ти дамъ на шфѣрѹ". Й то шѣкцал з всей цнрости своей. Я коли сѧ приспособнвъ новый крол Єфтай з войском своймъ, помолив'ши сѧ Бгѹ йѣсномѹ, оударыв на непрыятелѧ, зненацка на нхъ напав'ши звоевал нхъ таборъ. Й так поцастил Бгъ стый оубогомѹ Єфтаєви: йныхъ посѣкли, а йныхъ потопили, йныхъ жывыхъ много оу неволю побрали й самого цра Сапорта поразили й не оу мнозѣ лед'во оутѣк' до своей зем'лѣ из малою дрѧжыною. Й так то Бгъ стый поцастивъ оубогомѹ Єфтаєви; як пише Пнсмо стое: моцно єст Бгѹ вынати з грязы й посадити его со князи, як то й того оубогаго члвка Єфтам, быв'шаго оубог'шаго над оушитких людей, оучинил его Панъ Бгъ кролем грозным на непрїятелѧ.

Тогда крол Єфтай вер'нѹл сѧ з войны с побѣдою славною. Я колн оуходилъ до Їерслимѹ города, тамъ его стрѣтили мѣщане й пан'ство з великою поч'тивостю й славою й поклонили сѧ емѹ яко цреви. Тамъ его стрѣтила жона его й дѣв'ка его едынач'ка, поклонила сѧ емѹ, зрадовали сѧ радостїю великою. Почнет дѣвка миле поздоров'лати Фца своего, иж то его Бгъ оучинил подвышоным й газдом*) всемѹ людови Їйлскомѹ. Там' Єфтай йсплакав'ши рек к ней: „Дитино мол любам, ты сѧ радѹешъ из моего кролев'ства й моемѹ приходови, а того, дитѧ мое, не знаешъ, иж то я тебе шѣкцалъ Бгѹ на шфѣрѹ, Бгѹ йѣсномѹ Савашдѹ, й бѹдеш спаленам шгнем на шлтарѹ бжомъ шфѣрном в подарѹнок Гдѹ Бгѹ, бо мн тажко сол'гати Сотворытелеви своемѹ".

Слышав'ши то кролев'на станет говорыти рекѹчи: „Слава тебѣ, йѣсный Бже! Бѣкр' ми, ианеч'кѹ мой, иж то естем раднѣйшова [sic!] пойти йѣсномѹ Бгѹ на шфѣрѹ, нежели меже людми называти сѧ кролев'ною. Бо то естъ слава дочасная, минѹцая,

*) З мадярського gazda — господар, хозяїн..

Digitized by Google

которам то єст ѩк цвѣтъ оу̃ полю: теперъ красно, слав'но и весело цвитет, а потом оу̃вянет и посхнет, оу̃падет на землю и гноємъ станет. Так' и слава свѣта сего во малѣ сѧ ѩвлѧет, а во скорѣ погибает. Я слава єст нѣсная вѣч'нам. Докле то єси оу̃мыслил, нанеч'кѹ мой, дати мене Гс̃ Бс̃ на ѡ̃фѣрѹ, нехай ѧ пойдѹ к немѹ вѣч'не цр̃ствовати. Не ѡмѣнай же ты своего слова и бѹди весѣлъ [sic!] собѣ и людови твоємѹ, которїй то Бг̃ъ дал тобѣ в рѹки твои до твоей см̃рти. Справѹй ним в покою, ѩк сам знаеш, нехай тѧ Бг̃ъ нѣсный бл̃свит на том дочасном кролев'ствѣ земном', которое то дал ти Бг̃ъ. И за мною не банѹй*)! Тылко прошѹ тѧ, нанеч'кѹ мой, подарѹй ми на два м̃сцѣ, нехай сѧ оу̃тѣшѹ з девицамы и похожѹ собѣ по чыстомѹ, красномѹ полю и нехай сѧ на сем из ними погѹлаю. Я ѹ два м̃сцѣ а ѧ сама прїйдѹ до тебе из моїми товарыш'ками, и ты мѧ даш ѡ̃вѣцїок свой Бг̃ѹ".

Слышавши то Єфтай такое слово розѹмное ѡ своей дѣтини почѹдовал сѧ таковой єѣ мѹдрости и разѹмѹ статеч'номѹ, так' же и в'сѣ люде. И позволил то ей Фц̃ъ, що собѣ просила. Она собѣ прибрав'ши двѣнадцѧт дѣвок рѧдных и пристойных пошла з ними оу̃ поле чыстое. [Ходила] по полю два м̃сцѣ, молила сѧ Гс̃ Бс̃, постом и м̃лтвами готовила себе Гс̃ Бс̃ на ѡфѣрѹ. И ходячи по полю рвала собѣ и дѣвицам своїмъ прекрасные чѣч'ки**) на оутѣхѹ, которыми то сѧ весело оу̃тѣшала. И говорыла: [„Чѣч'ки] прекрасные, то сте сѧ красно розвивали, пр[екрасно] зацвитали и на том полю сте сѧ красовали, сами сте не знали, хто бы ї ѡкол пришовши порвал вас на том далеком полю! И не сподѣвали сте сѧ оу̃ моїх' рѹках быти и повянѹти". Так' теж ѡ̃бер'нѹв'ши сѧ до своїхъ слѹжницъ почнет им говорыти: „Мой наймилшїе посестрыцѣ, красные дѣвцѣ, так' и мы на семъ свѣтѣ, на широком чыстом полю жыѣме, роскошѹеме, красѹеме сѧ. Я коли прыде см̃рть, не знати бѹдет чл̃вѣкъ оу̃сякїй час: прїйдет ї его возметъ ї ѡ того тѣла дш̃ѹ его вырвѹтъ а̃нглы, а тѣло зовянет ї ѹснет [sic! зам. ѹсхнет] и гноем' зостанет, из землею сѧ зрок'нает, ѩк то теперъ оу̃ ѩших рѹках тоты прекрасные цвѣты. Знаете прето, мой наймилшїе посестрыцѣ любый: ѩ єст оу̃ своего Фц̃а и м̃тры єдина дѣв'ка, йхъ любам чѣч'ка. Тепер' сѧ з вами красѹю, прекрасными цвѣтами оу̃тѣшаю сѧ, ходячи по томѹ чыстомѹ полю и красномѹ. Я по двох м̃сцехъ розлѹчѹ сѧ ѡ вас,

*) З мадярського bán — жалувати, тужити.

**) З мадярського isicsó — стрій, прикраса.

Digitized by Google

выр'вет бо мене смрть с того широкого поля, то ест йс того свѣта марного, дочасного. Прїйдет бо той дн҃ь и час, иж то я погибну оу҃ вогни бл҃венномъ на же[р]говникѹ бж҃омъ. Костн мои҃ попелемъ станѹтъ, тѣло мое изгорыт, дш҃ѹ мою а҃нглы бж҃їи в нбо взмѹтъ до вѣчного кролев'ства. [. . . .] посестрыцѣ мои҃, лѣп'ше хочѹ до нбсного кролев'ства, [. . . . .] тѹ жыти з моимъ ѡц҃емъ на сем дочасномъ . . . . . "

И то им припоминаючи і ѡбыймаючи йхъ и цѣлѹючи . . . . [кінця бракує].

Отсе оповіданє властиво годї назвати апокріфом; воно передає, хоч з деякими відмінами, зміст того, що сказано в Біблії (Суддів XI). Відміни належать до подробиць побутових і до цїлого колориту; в Біблії Їфтаг не є вбогим чоловіком, а тілько „могучим войовником", що прогнаний із своєї батьківщини робить ся ватажком розбійників, а опісля ставши на чолї більшої жидівської дружини побивав Амонїтів. Наш текст робить із него царя, та се мабуть не треба приписувати якомусь жерелу, відки-б то автор сего списка черпав своє оповіданє, а тілько его власній фантазиї. От тим то сей текст, не вміщений нами навмисне в числї апокріфічних оповідань, повинен знайти місце хоч в додатку, між иншим і як проба свобідного і навіть досить поетичного оброблєня біблїйної теми.

До розділу XX.

Н. Крехівська Палея, стор. 1018—1020.

[Александер В. у Рахманів]. И повѣдникъ Дарию҃ прия ц҃ствїѐ ѐго и всю перъскѹю землю и мидьскѹю землю и патрьскѹ и вавилоньскѹю страну. також[е] победи йндийскѹю страну. и ѡкр҃стъ йдѹщи всеи҃ земля Ѡкеа҃на рѣки, и въ великыи҃ островъ Брахманьскыи҃ и вшедъ дики см ѕ҃ѣло и столпъ постави. в томъ бо ѳстрови Рахмани живѹть, в ниж же нѣс[ть] ни четверногыхъ, ни ролеи҃, ни железа, ни здания҃, ни ѡгня, ни злат[а], ни сребра, ни ѳкоцла, ни вина, ни портъ, ни масоѣдениа҃, ни йное дѣло которое же, ил[и] на насыщенїѐ текѹть. но мокрагъ [sic! зам. мокраго] и сладькаго и добраго дождя, и всякиа҃ болести и треня҃ кроме соуть, и мало ѡвоцла и сладкыа҃ водьї приймают. а вервѹть йскренемѹ Боу҃ и беспрестани молят см. йбо моужи на единои҃ стране Якиана живоут, жены же их сѣть ѡ҃к онѣ страны реки Гала, текѹщи въ Якианъ рѣкѹ къ стране йндистеи҃ [sic!]. йбо

Digitized by Google

моужи приходатъ къ женамъ своимъ мцца іоуліа і авг8[ста] мцца, в нихъ соущю сѧнцю к намъ і, къ въстоком приходящіе, 8бо і мокри бывше, тогда движютъ с[ѧ] на съчтаніе женамъ. тако гл҃ть: такоже і Нила рѣкы, гл҃ть, не в то вр҃ма наводнить с[ѧ], но преполовлѣши с[ѧ] жатве напл҃ѣть Єгупе[тъ] таі҃, ꙗко сѧнцю всюдѣ зрящю: въсточьныі҃ напл҃аі҃ і ін҃емь сриящимъ сѧ рѣкамъ і їссякн8вшимъ, сем8 же далече сѣщю. і сткоршимъ съ женами своими дн҃ий м҃. і паки бредѣть о҃пат. жене же два детища родивши ктом8 не пребредѣть, ни о҃на къ ін҃ом8 моужю не приближаѣт сѧ за многее҃ въздержаніе҃. аще сѧ ключить неплодьї, за е҃. лѣт приход[ѧ]щю е҃і҃ і пребыі҃ваі҃ с нею҃, аще не родит, не приближаѣть с[ѧ] к ней. того ради не многи чл҃вци на стране той і҃хъ єсть. рѣце же, гл҃ть, не 8добь пребрести є҃і҃, зане зверье҃ ѣсть в ней, зеботомитель великъ ѣсть, в реце живоутъ, мог8щіе слона пожрети. той звѣрь за м҃. дн҃ий тыі҃, єгда бредѣть мѣжи ти, і і҃збегноут по бж҃ю повелінію҃ ѡ҃б онъ полъ. і змиѣке сѣтъ при пѣстыни той стране величѣкі҃ е҃. лакоть в должи, а скорпиі҃ лакотници, а м8равиі҃ шади, того рад[и] непреходимыі҃ сѣтъ пѣстыни тыі҃. слоноке же ражаютъ въ поустыни той мнеsи, ꙗко стадници ходатъ пасѣщіе сѧ сами.

Отсе оповіданє — також не апокріф, тим то й не вставлене нами в відповідним місці XX-го роздїлу. Та ми друкуємо єго тут раз для того, щоби вказати одно з жерел, із яких черпав автор Крехівської Палеї — Александрию тав. сербської редакциї, хоча наш текст не дословно з неї взятий; а по друге для того, що оповіданє про Рахманів у самій Александриї, по дослїдам Веселовського, оперте на апокріфічнім „Хожденію інока Зосима к Рахманом“, гл. А. Н Веселовскій, Изъ исторіи романа и повѣсти, т. I, стор. 281—283.

Digitized by Google

Digitized by Google

Показчик імен осіб і місць, згаданих в текстах сего тому.

А.

Абісинія 64
Аввакум пророк 1, 313, 314
Августин єпіскоп Гіппонський 3
Авдей пророк 1
Авденій 315
Авдія, пророк 323
Авдул, бог єгипетський 306
Авель 8, 9, 10, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 33, 34, 35, 36, 38, 116, 126, 159, 196, 220, 311
Авер 77, 78
Авесалом син Давидів 324
Авил, бог моавитський 182, 257, 258, 260
Авим 187
Авимелех пророк 227, 308, 323
Авіуд пророк 323
Авон 85
Авраам 74, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 114, 116, 117, 118, 121, 125, 132, 133, 145, 153, 183, 184, 185, 186, 187, 192, 194, 203, 211, 214, 218, 221, 222, 225, 227, 228, 230, 232, 235, 236, 243, 248, 267, 300, 308, 311, 322, 324, 330, 331, 332, 333, 334, 335
Аврам син Каафа 186
Аврок город 103
Авсидійська сторона 264, 267
Агав пророк 323
Агавеф 225, 226,
Агара 104, 105, 106, 333, 334
Агарський цар 227
Агаряне 278, 334
Аггей пророк 1, 275
Аггія прор. 323
Ад 54
Ада, жінка Ламехова 37
Аданай гл. Адонай
Адам 7, 8, 9, 10, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 50, 51, 52, 54, 59, 65, 66, 72, 76, 78, 88, 89, 90, 91, 109, 115, 116, 117, 119, 150, 186, 232, 255, 322, 324
Адаріян цар 289
Адда пророчиця 323
Адидон пророк 322
Адоїл 48
Адуда (Адуд), жінка двох братів Енохових 35
Адонай 160, 234, 252
Азарія, дочка Адамова 8
Азарія, один із трьох отроків 307, 309, 310, 311, 315, 318, 322
Академія Наук баварська 32

Digitized by Google

Академія Наук віденьська 32
» » петербурська 6, 32
» » югословянська 6
Акиан ріка 338
Аким отець Богородиці 149, 311, 321
Акинф, камінь 245
Акрис син Валаама 228, 233
Алдаод, прор. 322
Александер В. 338
Александро-Невська Лавра 223
Алкафрос 125
Амаврийський дуб 86
Амаликитяне, 122, 238, 239
Амалфегор, дочка Йовова 267
Амантийська ріка 241
Аматунта ріка 245
Амбакум пророк 322
Амбрам, син Каата 225
Амемфрия, Єгиптянка 157, 213, 218
Амефуст камінь 256
Амимис, імя Бога 110
Амисьми, імя Бога 118
Аммалик 251, 252, 257, 262
Аммон, цар моавський 259
Аммонїти 338
Амон 290
Амор 182
Аморсї 182, 189
Амос пророк 1, 322, 323
Амос, отець Ісаії 306
Амрам отець Мойсеїв 226
Амфілохій Іконїйський 3
Амфусий камінь 245
Анан син Юдин 189
Ананїя 307, 309, 310, 311, 315, 318, 322
Анастасий Синаїт 2
Андрей Юродивий 4
Анна архиерей 147
» мати Богородиці 149, 323
» пророчиця 323
Анодион камінь 257
Анос, син Валаамів 228
Антихрист 10. 37, 151, 152, 155, 242
Анфиси кам. 242
Анфракія 245
Анфракс камінь 181, 240
Апостоли 217, 238
Апфо імя бога (?) 302
Арабат 45
Аравити 334
Аравитська земля 296
Аравитські гори 70
Аравоф 46
Арам батько Фамари 190
Арам брат Авраамів 82, 83
Араматська земля 195
Арамська земля 197
Араратські гори 67
Арафов 243
Аревеф 245
Аред 9, 36, 39, 52, 68
Арикис 244
Арис звізда 49
Аркин син Валаамів 24, 43
Армій 225
Армінське поле 232
Армяне 228 229
Арон 112, 225, 226, 228, 233, 234, 236, 237, 239, 245, 248, 249, 253, 257, 296, 322
Арот 79
Арур 78
Арфаксад 77
Архангели многоочиті 7
Архас 48
Археографічна Комісия Петерб. 6
Асаф 274, 275, 276, 322
Асафат 303
Асахар 195
Асидона ріка 315
Асир гора 190
Асир, син Яковів 153, 174, 194, 209, 212, 242
Асирин 205
Асирия 239
Асириане 18, 106, 304, 307
Асирийська земля 27
Аспар, царевич перський, ученик Валаамів 259
Аспис камінь 241
Асуама дочка Адамова 33
Асурії 255, 276
Асюр 248
Аттик, цар вавилонський 309, 310, 314, 317, 318
Аукинф камінь 241, 256
Аунан син Юдин 190, 195

Digitized by Google

Аур цар ханапейський 188
Афам 275
Афаура гора 242
Афет 9, 65, 71, 72, 73, 74, 75, 94, 230, 274
Африка 245
Африкія 256
Афродит звізда 49
Афродитяни 120
Афулїя остров 30
Ахав, король ізраільський 296, 297, 299, 300
Ахаз король юдейський 311
Ахатис камінь 215
Ахатисей „ 256
Ахеменїда ріка 245, 257
Ахія пророк 322
Ахикавом (?) 305
Ахиманїд ріка 242
Ахисамах 239
Ахор, цар-гігант 188
Ахузань місце 61, 63
Аѳанасій Вел. (сьвятий) 2, 101

Б.

Бахмет 73
Бенимин гл. Вениямин
Богородиця 217
Болгария 223
Болгарський рід 278
Бон син Хусів 100
Букарешт 278

В.

Ваал бог 299, 300
Вавилон 5, 74, 75, 77, 78, 93, 245, 255, 286, 305, 307, 309, 310, 313, 314, 315, 316, 320, 321
Вавилонський рів 79
„ стови 75, 77
„ царство 75, 76
Вавилоняне 10, 76, 312, 315, 317
Вала 122, 174, 175, 191, 204, 206, 207, 218, 241, 242
Валаам 243, 244, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 284
Валаам бог 299
Валак 230, 260
Валам 225, 227, 228, 229, 230, 233, 234, 323
Валтасар, ученик Валаама 259
Валтасар син Навходоносора 319, 320, 321, 322
Варавія 241
Варварія 245, 256
Варисат бог 81, 82
Варих 110
Варсава 189
Варсува 195
Варух 305, 323
Василий Амасийський 2
„ Великий 2, 10
„ Новий 2
„ Парийський 2
Василияне 311
Вдад пророк 323
Великоруси 16
Венеси 245
Вениямин 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 153, 157, 158, 160, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 194, 218, 222, 224, 242
Вефиль 323
Вефлиом 175
Вилат 106
Вирсавія мати Соломонова 276, 277
Вирсавія земля Юдова 300
Вісн народ 241
Висуя жінка Юдова 189, 190, 191, 192
Вифель 182, 184
Вифлеом 115
Вифсаіда 312
Відень 13
Вільховий 305
Віндішман 79
Віор 275
Влахирни 305
Вледомаул 181
Воілдай ріка 237
Вол ріка 244
Вонърам місце 227
Вувал син Ламехів 9

Г, Ґ.

Гаврал ангел 232
Гаврил арханг. 227

Digitized by Google

Гавриїл арханг. 46, 47, 84, 330
Гаґада 79
Гад син Яковів 129, 153, 157, 174, 188, 190, 194, 196, 197, 198, 206, 209, 211, 245
Гадер 175
Гадз пророк 322
Газа 188
Гаідад син Енохів 40, 59, 225
„ внук Каінів 35
Гал ріка 338
Галгали 302
Гаммер-Пургшталь 79
Гевал цар Моавський 259
Гевал місто 187
Гевальська гора 318
Гедеон 28, 268, 269, 270, 334
Геннадий автор Златоструя 3
„ ігумен 39, 63
Геон ріка 18, 27
Георгий Амартол 33, 123
„ Пісид 3
„ Синкел 64
Герсан син Левіїв 186
Гершнь „ „ 186
Герсон син Мойсеїв 232
Геруси блато 23
Гирсам син Мойсеїв 248
Гіганти 65, 176
Гнатюк В. 324
Годолїя 305
Голгофа 30, 31
Гомор 87, 331, 332
Горгонія 26, 27
Готьфи 241
Граль сьвятий 295
Греки 278
Греция 278
Григори ангели 44, 45
Григорий Акраганський 3
„ Амиритський 3
„ архіепіскоп Селунський 2
„ Богослов 2, 10, 30, 91
„ Великий Арменії 2
„ Двоєсловець 2
„ Декаполїт 2
„ Неокесарийський 2
„ папа римський 2
„ Синайський 2
Григорий Цамблак 3
Григорович 30
Гур ріка 81

Д.

Давид 73, 114, 117, 148, 253, 264, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 282, 290, 293, 294, 305, 307, 308, 315, 322, 324, 328
Дадиян цар 6
Далида жінка Самсонова 271
Дамаск 27, 262
Дамаскин Петро 3
Дамаскова пустиня 301
Дамафаім 124
Дан син Яковів 151, 152, 153, 155, 157, 177, 189, 194, 199, 200, 203, 211, 241, 242, 245
Данїл писатель церк. 3
Данїл пророк 1, 152, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323
Дарий (Адариян) 289
Дарий цар 313, 314, 320, 321, 322, 338
Девера дочка Адамова 34
Девора пророчиця 203, 323
Деіре поле 291, 292, 316
Декир 285
Деляґард 79
Денница (Люціфер), 326, 329
День, дочка Йовова 267
Детроламеа писат. церк. 2
Дизма розбійник 90
Дина дочка Якова 122, 147, 151, 180
Диоклетиян 113, 119
Діонїсий Арсопаґіт 2
Дис 100
Додаад пророк 322
Дорофей, писатель церк. 2, 4
Дофаім, місце 178
Дофафа, син Ламехів 9
Драгоманов М. 16
Дудим прор. 322
Дуфим 274, 275
Дус 97, 98

Digitized by Google

Е, є.

Ева 8, 9, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 50, 51, 54
Еввa 116
Евводний, писатель церк. 3
Євер 76, 77, 93, 121
Евілатська земля 18
Евлай слуга Яковів 182
Євреї 76, 78, 112, 121, 138, 228, 321
Еврон Хеттеянин 153
Европа 78
Евсе внук Ісава 122
Егевал 310
Єгипет цар 94
Єгипет 80, 93, 106, 111, 112, 122, 124, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 136, 138, 142, 143, 144, 145, 146, 154, 155, 156, 161, 167, 169, 172, 173, 177, 180, 186, 190, 191, 198, 199, 207, 215, 217, 218, 221, 222, 225, 227, 228, 229, 231, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 243, 244, 245, 248, 251, 253, 305, 306, 320
Єгипетська земля 94
Єгипетське царство 75
Єгиптяне 66, 76, 112, 145, 155, 156, 176, 180, 198, 212, 213, 214, 216, 217, 218, 225, 226, 228, 232, 235, 236, 243, 244, 245, 246, 248, 249, 250, 251, 306
Еглом внук Ісавів 122
Егур син Ізмаілів 106
Едем 17, 18, 19, 20, 27, 29, 30, 35
Едемляне 244
Едемське царство 112
Едеська сторона 303
Едом 122
Єзавель 296, 297, 300, 301, 302, 303
Ездра 275, 276, 321, 323
Єзекиїл пророк 1
Єзекія 304, 307, 310, 311, 315, 323
Елеав Ахисамахів 239
Елнад прор. 322
Елназар слуга Авраамів 230
Елизар син Мойсеїв 232, 248
Елин 92, 96
Єлисавета сьв. 113
Єлисавєе 323
Єлисає цар-гіґант 188
Єлисей пророк 301, 302, 303, 304, 323
Елифаз 122
Елладська земля 27
Еллини 93
Ема прор. 322
Еман 274
Енос город 35
„ син Каінів 35
„ син Сифів 9, 35, 36, 52
Енох 9, 25, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 174, 184, 192, 202, 205, 220, 221, 322
Епелит 241
Епілит 256
Епіфаній Кипрський 4
Єрам Одоламитинин. 189
Єрдан 243, 257, 262
Єремія піп болгарський 6
Єремія пророк 1, 5, 289, 305, 306, 307, 311, 320, 323
Єрихон 243, 257, 262
Єрихонські води 303, 304
Ермис зьвізда 19
Ермоне місце 44
Єровам 111, 119
Єропійська земля 93
Єрофей Афинський 2
Єрусалим 10, 30, 31, 96, 110, 115, 184, 200, 202, 205, 274, 280, 286, 289, 296, 303, 304, 305, 306, 307, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 335, 336
Єрусалимська земля 94
Єт син Ізмаілів 106
Етіопська земля 18, 27
Єтривська гора 251
„ пустиня 106
Еуфранти 177
Еуфраф 175
Еуфраю 177
Ефам пророк 322
Ефес 27

Digitized by Google

Ефіопія 255
Ефрат ріка 18, 27
Ефрант ріка 268
Ефрем Сирин сьв. 2, 3
Ефрон Хеттей 153
Ефроново село 84, 153
Ехевда 243
Єфтай 335, 336, 337
Євай 335
Єфам 274

Ж.

Жиди 225, 227, 238, 239, 245, 246, 249, 250, 252, 253, 254, 257, 258, 259, 260, 261, 275, 276, 278, 296, 322
Жидівки 246, 247
Жидівська земля 313, 335

З.

Завлон, син Яковів 151
Завулон „ „ 241
Замбрій, волхв єгипетський 249, 251
Зана, дочка Адамова 33
Заулон, син Яковів 151, 157, 194, 197, 200
Захарія (кілька осіб сего імени) 1, 117, 275, 322, 323
Зевей 269, 270
Зевія 269
Зелва, слуга Яковова 207, 209, 212, 218
Зельфа 129, 147, 204, 242
Зеус, звізда 49
Зив 269
Зисуя гл. Висуя
Златоуст Іван 2, 10, 90
Зоровавель 321, 322
Зух, бог 82
Зухей, бог 82

І (И, Й).

Іав, бог 85
Іавер 77
Іаким, муж Сусанни 320, 321
Іао імя Бога 109
Іаова „ „ 110
Іаоіль „ „ 110
Іаокадое „ 110
Іаред, син Хозумізеда 76
Іасаф, прадїд Іова 267
Іван Олександер, цар болгарський 75
Іверська земля 93
Ігор гора 89
Ідевера, дочка Адамова 33
Ідума син Ізмаілів 106
Ідумеяне 122
Ієв (Іов) 122, 322
Ієрдан 88, 121, 149, 302, 303
Ієрмонська гора 41
Ієрсан, син Мойсеїв 244
Іехонїя 321
Іздим, цар 76
Іздинь „ 76
Ізив 268
Ізивей 268
Ізмаіл 28, 104, 105, 106, 107, 268, 333, 334
Ізмаілїти 198, 207, 215, 218
Ізмаілтяне 116, 128, 131, 138, 141, 178, 268, 2 9, 334, 335
Ізмайловичі 107, 269, 270, 334
Ізмантеци 215, 216
Ізмарагд камінь 240, 256
Ізраілїти, гл. Ізраільтяне
Ізраіль 110, 111, 112, 115, 116, 121, 122, 144, 145, 146, 147, 151, 152, 156, 160, 174, 177, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 191, 192, 193, 194, 196, 199, 200, 202, 203, 205, 206, 207, 209, 211, 212, 217, 218, 219, 221, 222, 225, 226, 228, 231, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 242, 243, 248, 249, 258, 260, 261, 262, 268, 270, 274, 287, 299, 302, 310, 320, 322
Ізраільська земля 335
Ізраільський люд 270, 271
Ізраільський цар 304
Ізраільтяне 121, 230, 235, 254, 255, 262, 276, 282, 335, 336

Digitized by Google

Іфтаг 338
Ілавир, імя Бога 110
Іларіон Великий 3
Ілий пророк 322
Ілія пророк 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 322
Ілой (Ило) ріка 87, 88, 90
Інах, цар 94
Індійські гори 256
„ царства 106, 107
Індія 256
„ ефіопська 240
Індоколгіти „ 218
Індоколпити, город 215
Інсуссей, пророк 322
Іну, пророк 322
Іо земля 189
Іоав бог 85
„ (первісне імя Іова) 267
Іоаким 91, 311
Іоан богослов (евангелист) 1, 8, 10, 27
Іоан Ексарх болгарський 2, 6
„ Дамаскин 2
„ Златоуст 2, 10, 90
„ Лїствичник 2
„ Хреститель 113, 117, 183, 292, 311, 323
Іоанан 305
Іоаннїтське сьвітлостояне 45
Іов 244, 264, 265, 266, 267, 324
Іовил, син Ламехів 35
Іовиш (Ісус Навин) 260
Іоіль архангел 20
Іоіль пророк 1, 322
Іона „ 1, 322
Іондав „ 322
Іор, боярин Давидів 249, 272
Іордан ріка 21, 30, 121, 149, 297, 304
Іоседек 322
Іосий цар юдейський 320, 321
Іосия пророк 1
Іосиф Обручник 9, 10, 113, 114, 306, 311
Іосиф Маттатиїн 3
„ писатель церк. 2, 3
Іосиф, син Яковів 111, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 151, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 186, 187, 191, 194, 197, 198, 199, 201, 203, 205, 206, 207, 208, 212, 217, 218, 219, 220, 221, 224, 232, 236, 337, 240, 241, 242, 244, 245, 324
Іпполїт папа римський 2
Ір син юдин 189, 190
Ірездий цар 76
Іриней Лугдонський 3
Ірод син Соломонів 291, 292, 293
Ірод цар 115, 306
Іродняда 292
Іройський город 145
Ірон город 146
Ірський город 146
Ісаак Сирин 4
Ісааф, писат. церк. 2
Ісав син Ісааків 108, 110, 121, 122, 123, 146, 188, 221, 227, 267
Ісаія пророк 1, 304, 305, 306, 307, 311, 320, 322
Ісак (Ісаак) син Авраамів 84, 88, 121, 122, 125, 132, 133, 145, 153, 175, 184, 185, 186, 187, 190, 192, 194, 203, 205, 211, 221, 227, 228, 230, 231, 232, 235, 248, 267, 311, 322, 335
Ісахар син Яковів 151, 194, 197, 241
„ внук Левіі 186
Ієїй пророк 322
Ісидор Пилусиот 3
Ісиплом син Іюдин 190
Ісихій пресвитер 3
Ісудия 76
Ісус Деків 2
„ Навин 223, 260, 262
„ Седеків 321, 322
„ Семирамин 2
„ Сирахів 2, 4
„ Христос 114, 117, 131, 146, 147, 148, 149, 150, 191, 247, 273, 278, 329
Іувал син Ламехів 35

Digitized by Google

Іудив 323
Іур, батько Дарія царя 321
Іурия 323
Іюда апостол 243, 245
„ син Яковів 122, 131, 141, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 155, 157, 174, 177, 178, 179, 181, 183, 184, 187, 188, 191, 192, 194, 196, 198, 202, 205, 206, 207, 209, 217, 239, 240, 244, 305, 306, 312, 318, 319, 321
Іюдеї 111, 222, 305, 306 319, 322
Іюдейська земля 321
Іюдейський народ 282
Іюдея 319
Іюстин філософ 4

К.

Каат син Левії 225
Каао „ „ 186
Каін 8, 9, 10, 19, 21, 25, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 65, 68, 116, 159, 220, 325
Каінан син Арфаксадів 77, 78
„ „ Еносів 9, 36, 52
Каламана дочка Адамова 33, 34
Калигона, мати трьох отроків 310
Калигория „ „ „ 315
Кана Галилейська 117
Кантакузен Іван 79
Кармильська гора 299, 300
Кархидон город 245
Касия дочка Йовова 267
Катеринославщина 294
Кают син Левії 245
Каяфа 147
Кедар, син Ізмаїла 106
Кендим „ „ 106
Кензул, ангел 110
Київська Духовна Академия 91
Киканос цар мадіамський 228, 229, 230
Кипр 245
Кир цар перський 320
Кирик сьв. 113
Кирил Александрийський 2
Кирил Єрусалимський 2
„ Словенський 3
„ Філософ 294
Киссов потік 300
Китоврас 5, 280, 281, 282, 295
Кленрик, негниюче дерево 71
Клехтнон „ „ 69
Климент Александрийський 64
Козма Індікоплов 2, 3
„ пресвитер 3
„ Халкидонський 4
Комарно 305
Конзул, архангел 118
Константин цар 10, 278
„ (Кирил) філософ 295
Константинград 305
Корей 275, 276
Корей внук Ісава 122
Крон внук Хамів 93
„ бог моавський 257, 258, 260
Круно, звізда 49
Крус цар 320
Кур Персянин, цар 320, 322
Куфіти 118
Кухавим, девяте небо 46

Л.

Лава гл. Лаван, 204
Лаван 108, 121, 157, 206, 227
Лаврентия сьв. церков 305
Лавия (Лаван) 189
Лам цар вавилонський 93
Ламарл „ „ 93
Ламарло „ 100
Ламех 9, 35, 37, 38, 65, 68, 220, 323, 325
Лахирна 305
Левгій 146, 147, 149, 154, 157, 177, 179, 180, 181, 182, 187, 189, 194, 195 196, 202, 205, 206, 209, 217, 225, 233, 240, 275
Левгітське племя 274
Левіафан риба 119
Леломаул (Влеломаул) місце 180
Леніаф риба 119
Лівія 256

Digitized by Google

Ливан 179
Ливанські кедри 261
Лия, жінка Якова 149, 153, 157, 169, 170, 177, 178, 187, 188, 194, 195, 197, 200, 206, 232, 241, 242
Ломній, внук Левгія 186
Лонгин сотник Пилатів 131
Лонґафан риба 112
Лот 87, 88, 89, 90, 322, 333
Лотова дочка 90
Лука євангелист 1
Львівські гори 256
„ краї 256
Люципер 326, 329
Львів 255

М.

Маврийський дуб 330
Магомет 79
Магомедане 277
Мадиям 21, 25, 36, 90, 231, 232, 233
Мадиямська земля 89, 220, 247, 248
Мадиян 221
Мадияніти 244, 270
Мадярські слова 158, 168, 258, 298, 312, 331, 334, 336, 337
Мазма син Ізмаілів 106
Макарий Великий 3
„ пустинник 5
Максим Грек 3
„ Ісповідник 2, 3
Макидон 310
Малахія пророк 1, 323
Малелеіл син Гайдадів 35
„ син Каінанів 9, 36, 52
Малкаташка, цариця южська 283, 284
Малкатошка, гл. Малкаташка
Малкоташка гл. Малкаташка
Малха жінка Левгієва 186
Мамврийський волхв єгипетський 251
Мамврийській дуб 330
Мамфія жінка Пентефрієва 216
Манасия цар 117, 304
Манидийська ріка 256
Манихеї 310
Мануіл отець Самсонів 271
Мардахей 275
Марія богородиця 9, 114, 149, 232, 244, 277, 278, 306, 323
Маріам пророчиця 225, 226, 237, 323
Маріаміянїя, сестра Мойсеєва 243
Мариміянїя „ „ 243
Марко євангелист 1, 27
Марот, ангел 79
Марумаф бог 80, 81, 82, 84
Марфусал син Енохів 9, 37, 39, 40
Масиход син Ізмаілів 106
Масиян „ „ 106
Матеей євангелист 1, 27, 321 328
„ писатель церк. 2
Мафусал син Енохів 35, 36, 53
Мафусала „ „ 6
Маеусаіл „ „ 35
Машлях 152
Межиріче гл. Месопотамія
Мелихіон 259
Мелх цар 98, 99
Мелхил цар 94, 95, 96, 100, 101
Мелхіседек 88, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 183
Мелхія 100
Мемфей цар єгипетський 236
Мемфія жінка Пентефрієва 213, 215, 218
Мер город 96
Мерария син Левиїв 186
Мерерия „ „ 186
Мерра озеро 238, 244, 254
Месопотамія 125, 127, 189, 190
Метафраст Симеон 157, 173, 264, 267
Метеория жінка Пентефрієва 218
Мефосал, син Енохів 53
Мефусала „ „ 323
Мехир край 189
Мееасалам син Енохів 63
Меодий Патарський 3, 26, 28, 34, 35, 36
Меосалам син Енохів 58, 59
Мид цар 205
Мирська ріка 15, 254
Мисаіл 307, 309, 310, 311, 315, 318
Мисах 315
Михаіл архангел 11, 12, 14, 22, 23, 30, 46, 47, 52, 228, 243,

Digitized by Google

259, 261, 262, 309, 313, 317, 318, 325, 328, 329, 330, 332
Михей пророк 1, 307, 322
Михея „ 323
Моав цар 258, 259
Моавитська земля 243, 257, 260, 262
Моавитські язики 112
Моавля гора 258, 260
„ город 259, 262
Моавитяне 258, 259, 260, 262
Мойсей 112, 114, 117, 180, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 263, 264, 267, 275, 276, 322
Момф город 236
Монит син Ноїв 75, 76
Моніїтон „ „ 71, 75
Моол син Мерерії 186
Московська Синодальна бібліотека 76, 223
Московське Общество ист. и древн. 63
Моус син Мерерії 186
Музалов, осьме небо 46
Мукарис син Киканоса 230, 231
Мунт город 74
„ син Ноїв 71, 74, 75, 76, 106, 107
Мусий (Мойсей) 241

Н.

Нав бог 82
Навоіл син Ізмаілів 106
Навузардан 305
Навходоносор 283, 291, 292, 309, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 319, 320
Нагаргаіл 118
Памнийське море 205
Наум пророк 1
Нафан „ 276, 277, 305, 322
Нафек син Ізмаіла 106
Нафеоф „ „ 106
Нахин бог 80
Нахор 78, 79, 80, 82, 83
Небукаднессар 320
Невал 182
Неврет 77, 116
Неврод 74, 75, 76, 93, 97, 100, 334
Неврон гл. Неврод
Неврот „ „
Неєман князь асирийський 303, 304
Немелхія 226
Немесей пророк 322
Немотриклин, негниюче дерево 71
Неопий 74
Неопись 76
Нергал бог 118
Нефталим 153, 184, 203, 206, 242
Никодолпити город 218
Нїл ріка 80, 90, 236, 238
„ писат. церк. 2, 3
„ Синаіт 4
Нїкон писатель церк. 3
„ Чорногорець 6
Нїн цар 93
Нїневгія город 93
Нирия 305
Новий Єрусалим 278
Новороссийський університет 32
Ной 9, 10, 28, 33, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 97, 106, 107, 221, 223, 311, 322

О.

Одоломитянин 189
Озель син Каатів 186
Озія пророк 322
Окиан ріка 338
Омантийська ріка 245
Омлелех імя Бога 110
Омний перший цар Хамітів 76
Онухион (онїкс) камінь 242, 245
Орив 268, 269
Оріген 64, 223
Осей пророк 321
Осиф 321
Осия пророк 322
Охавеф дочка Левії 186

Digitized by Google

П.

Павло апостол 7, 8, 12. 13 27, 117, 150, 275, 311
Павло Манакійський 2
„ Монасиїський 3
Палестина 94
Палестинський цар 98, 100
Палладий мних 3
Панза город 240, 255
Панзион (Ганзион) камінь 240, 245
Параклит 333
Пентефрий 131, 132, 134, 156, 157, 161. 162, 163, 164, 166, 167
Перс цар 93, 205
Перси 10, 93, 114. 115, 228. 229, 244
Персида город 93, 258, 262
„ земля 259, 322
Персидяне 259
Персянин 209
Перська земля 93, 120
Перські боги 115
Петефрий 213, 215, 216
Петигоній цар єгипетський 235
Петро апостол 5, 7, 8, 27, 117
Пилат 67, 131
Понтин 75
Порта ріка 255
Правуіл архангел 47
Пресор цар ізмаільський 106
Привор „ „ 107
Пров 75
Продром 127, 128
Пур, бог моавитський 257. 258
Пуфій 236

Р.

Раваіль ангел 189
Рагуіл „ 51
„ Мадіямитянин (брат Іова) 122, 231, 232, 239, 244
Раїсина земля 145
Рамеса город 236
Рафід „ 238
Рахиль, жінка Яковова 122, 125, 127, 128, 137, 140, 141, 142, 143, 157, 158, 160, 171, 195, 196, 203, 218, 222, 232, 241, 242
Рахмани 338, 339
Ревека, жінка Ісаакова 108, 153, 203, 232, 323
Ревека, жінка Іовова 267
Регим, син Енохів 40, 59
Реон ріка 21
Рим 27, 94, 268, 277
Риман син Енохів 59
Римське царство 10
Роберт, єпіскон лїнкольнський 223
Роваам 111
Роздій цар 75
Рувим син Яковів 129, 136, 137, 139, 141, 146, 149, 154, 157, 159, 168, 169, 170, 172, 174, 177, 178, 182, 189, 190, 191. 194 195, 193. 207, 224, 240, 303
Румуни 91
Румянцівський музей 16
Русь 63, 295
Руфей 206
Руфій 203

С.

Савакдос імя Бога 118
Саваоѳ 14, 57, 110, 160, 232, 234, 249, 252, 258, 299, 301, 312, 313, 317, 320, 329, 333, 335
Савастияна город 304
Савек 103
Сави пустиня 106
Савська царица 284. 285
Садок пророк 323
Сала 77, 78
Салафель 321
Салим город 96
Салима, мати Мелхіседекова 95, 98. 99, 100
Салимська країна 94
Салимський цар 97
Салман 269, 270
Салмон 269
Сальмона 268
Самарія 304
Самія пророк 322
Самоіл 322, 323
Самон 152, 270, 271, 324

Digitized by Google

Самфір камінь 240, 256
Самуіл ангел 51
Сана, дочка Адамова 8
Сапорта, цар ізмаільський 336
Сара, жінка Авраамова 153, 182, 330, 131
Сарацини 106, 160, 228, 229, 230, 231, 278, 334
Сардион камінь 239, 255
Сардонапаль цар 96
Сардоника остров 268
Сарсеа місто 297
Сариіль архангел 110
Сарикль „ 118
Сариль „ 110
Сарла 86, 87, 89, 104
Сарра 105, 106, 232, 323
Сатана 11, 12, 14, 15, 208, 211, 277, 291
Сатанаіл 11, 14, 15, 16, 44, 49, 51
Саул 209, 276
Сафат 301
Сафетово царство 76
Сахар, син Яковів 194, 195
Седек 98, 100, 101, 321
Седрах 315
Селла, жінка Ламехова 35, 37
Семеон Богоприїмець 323
„ син Яковів 194, 198, 199, 207, 224, 240
Симеон, син Яковів 136, 137, 138, 146, 147, 149, 154, 157, 159, 160, 169, 170, 172, 177, 178, 180, 182, 189
Семірама 93
Семфора, жінка Мойсеєва 244, 247
„ баба єгипетська 246
Сенар земля 93
Сеней внук Левії 186
Сенефа, жінка Йосифова 217
Сенор край 77, 78
Серафими шестокрилаті 7, 45, 46, 109
Сербія 63, 223
Серух 78, 79
Сиар гора 122
Сибілля 279, 285
Сиблат гора 29
Сивелила 285
Сивидла, дочка Давидова 277, 278
Сигор гора 332
Сид, цар єгипетський 94. 96
Сидон город 94, 151, 297
Сидона ріка 315
Сиким город 147, 182
Силам город 303
Силом син Юдів 195
Силома жінка Юдова 190
Силуам город 305
Сильвестр папа римський 2
Сим, син Ноїв 9, 65, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 221, 230, 232, 274
Симеон Богоприїмець 2
„ Дивногорець 3
„ Єрусалимський 3
Симон пророк 322
Син город 92, 93
Синай гора 239
Синайська гора 104, 105, 106, 248, 253, 254
Синайська пуща 252
Синцї 228
Сион гора 96, 306, 315
Сирийцї 76
Сирин 310
Сирияне 278
Сирку проф. 278
Сиф (Сиѳ) 9, 21, 22, 23, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 52, 65, 68, 75, 88, 89, 90, 258. 262, 275
Сихем місто 124, 158, 178, 180, 182
Скити сирийські 256
Скифія 245, 256
Скуфія 93, 241
Словяне 224
Словянщина 295
Совак отець Ілиї 296
Содом 87, 89, 204, 331, 332
Содома 206
Содомляне 89, 211, 230, 232
Соловецький манаст. 123
Солом син Юдів 189
Соломон 31, 111, 273, 274, 275, 276, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 305, 322, 324
Сомантянина вдова 303

Digitized by Google

Сострь, цар перський 93
Сотона 7, 8, 152, 176, 186, 201, 264, 266, 318, 328
Сотонаіл 328
Софії сьв. церков 294
Софонїй пророк 1, 323
Сохій місце 88
Сохота 236
Спірідонїй Тримифинський 3
Срацини 243
Стир ріка 25
Сур пустиня 237
Сурії 206
Сурия 93
Сурська земля 93
Сурияне 80
Сусанна 320, 321
Сухем 182, 186

Т.

Тавель перший коваль 35
Тавр гора 245
Татари 105, 106, 278, 334
Тафаіс місто в Єгиптї 305
Тафуй цар ханаанський 188
Теодор Авукар 4
„ Едеський 3
„ Студит 4
Терех отець Авраамів 330
Тертуліян 64
Тетора вишня, місце вродженя Данїла прор. 319
Тигр ріка 15, 18, 21, 27, 76, 90, 269
Тирг „ 268
Тит син Неврета 77
Троіцька Лавра 43
Тур 84
Турки 105, 106, 278, 334

У.

Угнал цар ізмаільський 269
Угорська земля 277
„ Русь 294
Ужицька царица 283
Украіна 91
Улита сьвята 113
Унїверсітет львівський 311
Урин Веселеіл 239
Урия, муж Вирсавії 276
„ Хеттей 277
Ухан син Еноха 59

Ф.

Фаворська гора 95, 96
Фалек син Еверів 77, 78
Фалкон, бог (?) 112, 118
Фалконагаргаіль, бог 110
Фалкон Гаргаіль, бог 119
Фамара, невістка Іюдова 191
Фамна город 189
Фандана Сурська 80, 110
Фануіл, дїд Марії Богородиці 323
Фара, отець Авраамів 80, 81, 82, 83, 85, 91
Фараон 67, 93, 112, 134, 138, 141, 143, 145, 147, 151, 154, 155, 163, 164, 165, 166, 167, 173, 198, 206, 225, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 239, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 257, 262, 306
Фаура гора 257
Фафуди, племя 189
Федорот, властиво Феодорит, писатель церк. 92, 96
Фелоной, гл. Ной
„ син Ламехів 9
Фема, син Ізмаілів 106
Фермодонт ріка 256
Фермодонта „ 241
Фермуф, дочка Фараонова 226, 227
Феттеї, племя 179
Фивея, дочка Фараонова 247
Физон ріка 18, 27
Филип, брат Іродів 292
„ піп болгарський 75
Филистимська земля 236
Филистини 270, 271
Филон Александрийський 173
„ Йосифів шафар 171
Финизи, соняшні стихії 42, 43, 45
Фогор 243
Фрази племя 278

Digitized by Google

Фракія 240
Фур цар 93, 100
Фура „ 93
Фуя, баба єгипетська 246

Х.

Халдеї 93
Халдейська земля 314, 319
Халдейчики 315, 317
Халдеяне 204, 205
Халкидон Лївнїйський 240
Халкидри, соняшні стихії 42, 43
Халко-нагаргаіль бог 119
Хам 9, 65, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 93, 97, 226, 230, 235, 274
Хаманїда ріка 245
Хаміти 76, 77
Хамова земля 179
Хамово племя 77, 93, 97
„ царство 76
Ханаанська земля 199, 215, 216, 222
Хананейська „ 94, 104, 124, 227, 235
Хананейські царі 188
Хананейці 190, 191, 192, 195 230, 257
Ханаоньске племя 179
Хараон місто 125
Харківщина 294
Хеврон внук Левії 186
„ город 104, 124, 177, 180, 184, 187, 188, 194, 197, 200, 206, 207, 209, 211, 222, 225
Хелекеї племя 206
Хелкеї „ 320, 321
Хермион син Енохів 59
Херувими ангели 28, 45, 46, 109
Херулкиї племя 205
Хесавод імя Бога 110
Хеттеї племя 153
Ходалог, цар палестинський 100
Хоживські води 189
Хоздров цар 77
Хоздрой „ 76
Хозивська вода 190, 194
Хозимізсвед 76
Хозрой цар 76
Хозумізед цар 76
Хозюмізед „ 76
Хорафа потік 297
Хорив гора 233
Хороздїй цар 75
Хороздим „ 75
Хороздин „ 75
Хороздиск „ 75
Христос 5, 9, 10, 13, 35, 64, 83, 90, 91, 113, 114, 115, 117, 119, 121, 124, 125, 129, 131, 141, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 160, 177, 183, 209, 217, 221, 222, 238, 251, 259, 267, 273, 277, 278, 293, 294, 295, 306, 307, 310, 314, 318, 321, 328, 329, 331
Хужит цар 75
Хузит „ 75, 76
Хус Етіоп 93
„ син Хамів 97, 100

Ѳ.

Ѳаворська гора 99
Ѳалек 76
Ѳамара 190
Ѳезва місто 296

Ц.

Царгород 294, 305
Циван місяць 63
Цимфора жінка Мойсєєва 233
Цифора „ „ 231, 232

Ч.

Червоне море 112, 117, 236, 237, 251, 252, 257
Чермнов море 67
Чифора жінка Мойсєєва 232
Чюди (волоти, велетні) 66

Я.

Яков Жидовин, писатель 4
„ патріарх 108, 109, 110, 111,

Digitized by Google

112, 114, 115, 116, 118, 120,
121, 122, 123, 124, 125, 126,
127, 129, 132, 133, 136, 138,
141, 142, 143, 144, 145, 146,
147, 148, 149, 150, 152, 153,
154, 155, 157, 158, 160, 161,
167, 168, 169, 173, 174, 175,
176, 177, 178, 179, 180, 181,
182, 184, 185, 186, 187, 188,
190, 192, 193, 194, 195, 196,
197, 198, 199, 200, 201, 203,
204, 205, 206, 208, 209, 211,
212, 215, 216, 217, 218, 219,
221, 222, 223, 225, 227, 228,
230, 231, 232, 235, 237, 240,
241, 242, 244, 245, 248, 257,
258, 261, 262, 267, 272, 300,
311, 312, 322, 335
Яковличі 148
Янос син Валаамів 244

Ю.

Южська цариця 285

Щ.

Щит гора 180, 182

Digitized by Google

Покажчик писателїв і творів наведених у сьому томі.

А.

Abhandlungen der philosoph.-philolog. Classe der k. bayrischen Akademie zu München 32
Адам книга, апокріф 4
Адамів заповіт „ 5
„ лоб „ 5
Александрия. повість 27, 339
Алфавит духовний 4
Амартола Георгія Временник 97, 123
Andree, Ethnographische Parallelen 330
Андріятис, книга (?) 2
Апаналїпси, книга 2
Апокалїпсіс Іоанів 2
Archiv für slavische Philologie 32, 279
Arkiv za povjestnicu jugoslovansku 91
Афанасий Александрийський, Слово о Мелхиседецї (псевдепіграф) 94, 97
Афродитияна Слово на Рождество Христово 120

Б.

Барацъ, Слѣды іудейскихъ воззрѣній въ древнерусской письменности 32
Бесѣдословіе души съ тѣломъ 3
Біблія 233, 235, 238, 239, 259, 271, 285, 288, 322, 338
Бисерь книга 2, 3
Битейські книги 330
Бития кн. 1, 89, 90, 104, 118, 120, 122, 131, 134, 136, 139, 140, 141, 154
Боблея 330
Богородицино хожденіе по мукахъ, апокріф 5
Бублея 157

В.

Варлаам і Йоасаф, повість 2, 3
Варнавино євангеліе, апокр. 5
„ посланіе, „ 4, 5
Варуха посланіе 1
Варфоломеєві вопроси ко Богородицї, апокр. 5
Васильевъ А. Anecdota graeco-byzantina 90
Weil, Biblische Legenden der Muselmänner 263, 277, 295
Веселовскій А. Н. Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ 16, 279, 295
„ Опыты по исторіи развитія христіанской легенды 279

Digitized by Google

Весе́ловскій А. Н. Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ 295
„ Изъ исторіи романа и повѣсти, т. I, 339
„ Zur bulgarischen Alexandersage 279
Видѣніе Даніилово, апокріф 152, 155
Wlislocki Dr. N. Sagen und Märchen der Bukowinaer Armenier 330
Вопросы Іоанна Богослова, апокр. 5
„ „ къ Аврааму о праведныхъ душахъ, апокріф 5
Вторый законъ, книга 1
Второзаконіе „ 243

Г, Ґ.

Гаґадда, часть Талмуда 37, 79
Гаммер Шурґшталь, оріенталіст 79
Harnack, Geschichte der altchristlichen Literatur bis Eusebius 224
Георґій Амартол, гл. Амартол
Георґія мученіе, апокріф 5, 6
Гернулій, О преисподней земли (?) 328
Глубина, книга 2, 3
Hofmann, Das Henochbuch, 64
Grabe, Spicilegium Patrum et haereticorum saeculi I. 223
Григорій Богослов, Слово о крестѣ и о Адамѣ и за два разбойника, псевдепіґраф 91, 255
Grünbaum M. Beiträge zur vergleichenden Mythologie aus der Hagadda 32, 79, 245
„ Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde 263, 277, 295
Gfrörer, Liber Henoch 64

Д.

Давид, Пісні, апокр. 5
„ Псальми 272, 273, 274, 275, 276
Даніїл, Книга пророцтв 315, 320, 321, 322
„ Видѣніе, апокр. 152, 155
Дванадцять Іяковлич, апокр. 2, 5
Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien 32
Dillmann, Das äthiopische Henochbuch 64
Діоптра, книга 3
Дїяния апостольські 1, 323
Дїтство Христово, апокріф 5
Драгоманов М. Забѣлѣжки върху славянскитѣ религиозно-етически легенди 16

Е, Є.

Євангелия 1, 328
Евстратиєво мученіе, апокр. 6
Едам, апокр. 4
Ездри книга 1, 322
Екклесіаст, книга 2
Енохова книга, апокріф 4, 5, 129, 184, 185
Епістолія о недїлях, апокріф 5
Епіфанїй Кипрський, творн церк. 4
„ О дванадцяти камиках 245, 255, 257
„ Historia de prophetarum vita et interitu 303, 304, 305
„ Contra octoaginta haereses opus Panarium 305
Есфирові книги 275
Єфрем Сирин, Слово о Іосифѣ Прекрасномъ 124, 126 127, 129, 131, 135, 138, 139, 140, 141, 144, 146, 173
„ Творн церк. 3, 328

Ж.

Женчуг, книга 2
Житє Адама і Евн, апокр. 10
Житє і Слово, вістник науки, лї-

Digitized by Google

тератури і фольклору 32, 279, 293
Журналъ Министерства нар. просвѣщенія 279

З.

Завіти дванацяти патріархів 64, 223, 224, 257
Законникъ, книга 4
Замойський рукопис гл. Рукописи
Зерцало, книга 2, 327
Златий Чоп, книга 3
Златоструй „ 2, 3

І (Н, Й).

Іван Золотоустий, Слово про пянство 90
Іванові ап. послания 1
Ілиїно обавленіе, апокр. 4, 5
Імена ангелів, апокр. 5
Інравоученіе, книга 328
Іов, книга 1
Іпатіево мученіе, апокр. 5, 6
Ісаїно видїніе, „ 5
Іспаський рукопис гл. Рукописи
Ісуса Навина книга 1, 2, 223
Ісхода книга 1, 233, 235, 237, 238, 239, 243, 254, 267
Іяковля повість, апокр. 5
Іюди апостола посланіе 2

К.

Калайдовичъ, Іоаннъ Экзархъ болгарскій 6
Калитовскій Ом. Матеріалы до рускои литературы апокрифичнои 263
Камень віри, книга 4
Кіевская Старина 108, 294
Kiesewetter Carl, Faust in der Geschichte und Tradition 293
Клїментa Анкирського житіе, апокр. 5, 6
Клїментово мученіе, апокр. 5
„ ученіе „ 5
Книга бытія неба и земли 271
„ Исходная 267
„ Чисел 243, 254
Книги царственні 303
Kozak E. Bibliographische Übersicht der biblisch-apokryphen Litteratur bei den Slaven 224
Комарнянський Пролог 304, 305
Коса, книга 4
Коран 79
Криниця, книга 2, 3

Л.

Ламех, книга апокр. 4
Левіт, книга 1
Лїмонар „ 2
Лимоніс „ 4
Лїствиця 1, 2, 5, 118
Лїтописець Великоï Гори 3
Лоранс віднайшов кн. Еноха 64
Лѣтописи занятій Археографической Коммиссіи 6
Ляпідарий 18, 239–243, 255—257

М.

Малала Іван, Хронїка 223
Маргарит, книга 2
Meyer W. Vita Adae et Evae 32
Меѳодій Патарський. Слово про початок і конець сьвіта 26, 28, 34, 35, 36, 68, 71, 74, 75, 106, 268, 270 334
Мідраш 79
Минея общая 4
„ Четья 4, 6
Migne, Dictionnaire des Apocryphes 64, 79, 223
Миронъ, Южнорусская пасхальная драма 294
Мирські псальми, апокр. 4
Мойсеїв заповіт, апокр. 5
Молитва Іосифова, апокр. 4
Молитви о трясавицях 6

Digitized by Google

Молитви о нежитах 6
„ о недугах 6
Монфокон видав твори Афанасия Александрийського 97

Н.

Начов Н. А. Тиквешки ржкопис 271, 274
Никита царський син, апокр. 5, 6
Никодимово евангелие „ 131
Нїфонт, книга 2, 4
Номокануни худі, апокр. 5

О.

Обходи апостольські, апокр. 4, 5
О дванацяти камиках гл. Епіфанїй Кипрський
О дереві хрестовім, апокр. 5
Оріген, Коментарий до кн. Ісуса Навина 223
О сьвятій службі, апокр. 5
Откровение Авраама, апокр. 85, 86, 91

П.

Павла апостола дїяние ложное 5
„ „ послания 2
Павлово обавление, апокр. 5
Палея 2, 10, 76, 90, 93, 127, 131, 138, 140, 141, 154, 157, 223, 233, 238, 277, 322
„ Історична грецька 90, 271
„ Ковельська 13, 29, 30, 33, 34, 36, 37, 67, 68, 73, 78, 79, 106, 108, 123, 135, 154, 223, 224
„ Коломенська 13, 17, 29, 30, 33, 34, 36, 37, 67, 68, 73, 78, 79, 85, 106, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 129, 130, 131, 135, 139, 143, 144, 154, 155, 156
„ Крехівська 10, 11, 13, 17, 28 30, 33, 35, 36, 37, 65, 72, 77, 78, 80, 90, 91, 92, 97, 102,
Палея Крех. 103, 104 105, 106, 108, 119, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 131, 134, 138, 141. 144, 146, 154, 155, 174, 208, 223, 225, 244, 257, 271, 276, 280, 282, 283, 284, 285, 289, 290, 294, 305, 311, 312, 319, 320, 321, 322, 338, 339
„ Мілецького манастиря 91
„ Московської Дух. Академиї 85
„ Московської Синодальної бібліотеки 177, 282
„ Новгородська 30, 37
„ Румянцївська 84, 85, 86, 96, 97, 114, 117, 118, 119, 120, 224, 284
„ Соловецька 67, 68, 84, 85, 119, 120, 126, 129, 131, 135, 143, 144, 145, 146, 156, 157, 223, 244, 245, 276
„ Толковая 18, 34, 36, 37, 38, 43, 68, 73, 78, 79, 90, 120, 121, 122, 126, 131, 144, 155, 157
„ Царського 288
Памятники древней письменности 295
Пандект, книга 4
Пандекты Никона Черногорца 6
Пандокт, книга 2
Параліпомена, апокріф 5
„ Єремії 5
Патерик азбучний 2, 4
„ єгипетський 4
„ єрусалимський 4
„ київських печер 4, 325
„ скитський 4
„ сьв. Гори 4
Патріархи, книга апокр. 4
Петра апостола послания 1
Petriceiku - Hasdeu, Cărtile poporane ale Romanilor 91
Петрово обавление, апокр. 4, 5
Петровъ, Апокрифическое пророчество царя Соломона о Христѣ 295
Пыпинъ А. Н. Памятники старинной русской литературы

Digitized by Google

10, 16, 24, 31 32, 63, 71, 85, 96, 97, 118, 120, 155, 223, 283, 283, 284, 285, 288, 289
Пыпинъ А. Н. Для объясненія статьи о ложныхъ книгахъ 6
„ Отреченныя книги, гл. Памятники ст. р. л.
Пісня пісень, книга 1
Polivka J. Dr. Die Vita Adae et Evae in der altböhmischen Literatur 32
Полтавський рукопис гл. Рукописи
Поповъ А. Н. Библіографическіе матеріалы 39, 63, 64
„ Книга бытія неба и земли (Палея историческая) 271
Порфирьевъ И. Я. Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ 32, 38, 64, 86, 97, 224, 263, 274
„ Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и соб. по рукописямъ Соловецкой библіотеки 10, 14, 16, 18 24, 32, 33, 38, 63, 68, 85, 89, 91, 97, 104, 118, 119, 120, 123, 126, 131, 143, 144, 146, 155, 157, 223, 224, 244, 245, 257, 273, 274, 276, 285, 295
Прение діявола со Христом, апокр. 5
Приточник, книга 2
Притчі Соломонові 1
Пролог, книга 6, 97, 304, 305
Псалтир 1, 272, 273, 274, 275, 276
Псалом сотий 327
Псальми Соломонові, апокріф 4, 5
Пчела, книга 2, 3
Пятикнижіе 260, 267

Р.

Reuss Ed. La Bible 105
Родословіе, книга 2, 3
Рожество Авраамово, апокріф 91
Рукописи: Волоколамський 118
„ Дрогобицький 23, 24, 25, 26, 31, 100, 101, 255, 270, 273, 274
„ Замойський 307, 311, 319
„ Іспаський 136, 173, 291
„ Полтавський ігумена Геннадия 39
„ Сильвестрова збірка 85
„ Соловецькі 16, 18, 32, 38, 68, 85, 89, 91, 97
„ Степана Теслевцьового 157, 264, 293, 294, 296, 312, 315, 324, 325, 330, 333, 335
„ Теодора з Дубівця 1, 7, 15, 16, 19, 30, 71, 75, 89 91 105, 106, 126 130, 131, 135, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 245, 251, 254, 257, 274, 275, 303, 304
„ Теодора Поповича Тухляпського 260, 262
„ Тульський 107, 270
„ Яремецького Білахевича 1, 14, 15, 16, 29, 30, 31, 86, 90, 97, 100, 101, 104, 235, 272, 274, 277, 324
Руф, книга 1

С.

Самуіла книга 277
Сборникъ втораго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ 6, 32
„ за народни умотворения, наука и книжнина 16, 271, 274
„ Святославів 223
Синадик, книга 2
Сирин Єфрем гл. Єфрем Сирин
Сифова молитва, апокр. 5
Сказаніе о Самсонѣ 271
Словоположник, книга 3

Digitized by Google

Состязаніе Авраама, апокр. 91
Софоніï обавленіе, апокр. 4, 6
Срезневскій И. Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ 6, 271, 295
Starine, na sviet izdaje Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti 6
Стоглав, книга 4
Судебник „ 4
Суддïв „ 1, 270, 338
Суди Соломонові, апокріф 5, 228

Т.

Талмуд 105, 126, 157, 277
Теодор Едеський Житіе 79
Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы 10, 13, 15, 23, 24, 25, 28, 30, 32, 37, 38, 63, 71, 75, 76, 85, 97, 107, 120, 155, 177, 180, 187, 195, 197, 200, 203, 206, 209, 212, 218, 223, 224, 233, 244, 245, 270, 282, 283, 285, 288, 289, 291, 306
„ Лѣтописи русской литературы и древности 295
Tischendorf K. Apocalypses apocryphae 32
Три вопрошенія философов 2

У.

Устав сьв. отцïв, книга 4

Ф.

Fabricius, Bibliotheca graeca ed. Harless 174
„ Codex Pseudepigraphus Veteris Testamenti 64, 86, 97, 223
Фізіолог 155
Fontes Rerum Bohemicarum 295

Х.

Хожденіе інока Зосими к Рахманам, апокр. 329
„ Петрово по вознесению Христовім, апокр. 5
Хожденіе Богородиці по муках апокр. 5
„ Христа в попи ставили, апокр. 6
Христос плугом орав, апокр. 6
Христове дерево, апокр. 5, 6, 15, 30, 91, 255
Хронограф, книга 2, 3

Ѳ.

Ѳомино евангеліе, апокріф 5

Ц.

Царств книги 1, 118, 285, 303
Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 32, 79, 245
Церковник, книга 1
Zöckler Th. Die Apokryphen des Alten Testaments 64, 283, 295

Ч.

Чепи, книга 2
Чиссл, книга 1, 243
Чтенія въ Московскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей 63

Ш.

Шодде, англïйский переклад книги Еноха 64

Я.

Jagić V. Archiv für slavische Philologie 32
„ „Откровеніе Авраама“ 91
„ Slavische Beiträge zu den biblischen Apocryphen 32
„ Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta 6

Digitized by Google

Показчик легендових і казочних мотивів і т. и. в текстах сего тому.

А.

Аввакум пророк занесений ангелом за волосє до Вавилона за 70 миль і дає обід Данийлови в львиній ямі . 313—314
Авель убитий Каіном лежав непохований 30 лїт . 9
Авер (Євер) один не пристав до тих, що будували стовп вавилонський, от тим то й мова Адамова лишила ся у него без зміни 78, 93
Авраам дивлячись на батькові ідоли доходить до віри в одного Бога 80
„ продає батькових богів купцям 81
„ палить деревляного бога Варисата 82
„ викладає батькови про одного Бога 83
„ запалює храм з батьковими богами, при чім брат єго гине в огні 83
„ уходить з батькового дому, в котрий зараз ударив грім 84
„ вкинений Халдейцями в огняну піч виходить з неї без шкоди 231
„ від архангела Гавриїла за 6 місяцїв навчив ся всякої мудрости 84
„ не їв дома нїколи без гостя, а коли диявол позаставляв усї дороги, не їв 5 день ждучи гостей . . 86, 330
„ вижидаючи гостей зустрів Бога з двома ангелами і запросив їх до себе 86, 331
„ завдає Лотови покуту думаючи, що він згине і не зможе єї сповнити 87, 88
„ привозить Мелхіседекови на гору Фаворську одїж і олїй, викликав його і помазує та зодягає . . . 95, 96
„ на розказ Божий веде свого сина Ісаака, щоби його дати Богу в жертву 102
„ не хотїв прогнати з дому Ізмаіла і Агару, та вчинив се на розказ ангела 104

Digitized by Google

Агара мати Ізмаілова, мала дітей зі своїм сином, щоби єї потомство побідило потомство Авраамове 106
Адам сотворений з 8 частей 7, 27
„ творячи його Бог бачив Петра, Павла і Христа . . 7—8
„ сотворивши його Бог зілляв на него 7 почестів . 8
„ вигнавши його з раю Бог дав йому рискаль і мотику . 8
„ не вмів похоронити вбитого Авеля і тільки від горлиць навчив ся сего 9
„ похоронений на середині землї на тім місці, де потім роспято Христа 9, 30
„ і Ева в раю розуміли добро і зло перед своїм упадком, але не мали досьвіду 17
„ вигнаний з раю бачив у снї, що стане ся з его синами, та ангел заборонив йому сказати се Еві . . . 19
„ в раю пильнував східню і північну часть, а Ева полудневу і західну 19
„ коли согрішив у раю, всї дерева зронили листє крім одної смокви 20
„ вигнаний з раю з Евою хотїв убити її, нїчого не їв 30 день, та перешукавши всю землю не міг знайти нїякої їди 20
„ випросив у Бога кадило і принїс йому в жертву і тодї Бог віддав йому часть раю і вигнав з раю всї звірі . 20
„ наїв ся з разу тернових ягід, а потім пшениці, вина і молока 20
„ подавав імена всїм звірам і птахам 20, 33
„ почав орати волами, та чорт не дав йому орати і присилував, щоб записав ся йому з усїм своїм родом . 21
„ дав чортови запис, що чия земля, того і я . . . 21
„ знав, що має народити ся Христос 21
„ постив 40 день стоячи по шию в Єрдані, а ангели, звірі і птахи стояли довкола і плакали 21
„ ідучи до Еви побачив слїд диявола і злякав ся, та Ева не хотїла й йому вірити, поки не показав їй умовлений знак 21
„ умер на біль живота 19, 22
„ похоронений ангелами, промовляв з гробу . . . 23
„ імя его зложене з початкових букв чотирьох сторін сьвіта 27
„ в раю надав імена всїм звірям 27
„ в раю був голий, так само і Ева, та обоє не бачили своєї наготи 28
„ в шкуряній одежі був вигнаний з раю 28
„ перед смертю забажав ще раз бачити рай . . . 29
„ занедужавши забажав олїю з дерева помилуваня, та не одержав 30
„ похований у Маднямі, де був сотворений 36
„ сотворений із 7 частей, мав 7 змислів, імя его з чотирьох сторін сьвіта, жінка Ева сотворена з его ребра . 50

Digitized by Google

Адам в раю був усього півшести години 51
Адама зробив Бог із глини в пятницю, а душу дав йому в суботу 324
„ его прикмети роздїлив Бог на сїм частей і дав семи героям жидівським 324
Адамова голова лежала між корінєм дерева в Єрусалимі, припадком відкрив її слуга Соломона, що перед дощем сховав ся до неї мов до печери. Соломон велїв прикидати її камінєм і на нїй зробила ся гора Голгофа . 31
Адамові дїти женили ся брат з сестрою . . . . . 8—9
Амемфрия, жінка Пентефриєва не маючи дїтей від свого мужа, хотїла мати від Йосифа, та за молитвою Йосифовою у неї вродила ся дитина 213
„ хотїла навернути себе і свого мужа на жидівську віру, коли Йосиф уволить єї волю 156
„ дала Йосифови обід з отрутою, він на єї очах з'їв і лишив ся здоров 156
„ силою тягла Йосифа до себе, та він лишив плащ в єї руках і втїк 156
„ хотїла вивести його з тюрми, коли згодить ся на єї волю, та він не хотїв 156
„ грозила Йосифови смертю, хотїла зробити його своїм мужем, влазила до него до покою, щоби спокусити його на гріх . . . . . 212—213
„ хвалила Йосифа перед мужем, щоби він довіряв йому і не підозрівав їх обох 213
„ хотїла покинути кумири, отруїти мужа, та Йосиф загрозив їй, що все розповість і вона зацитькала його дарунками 213
„ прислала йому обід з отрутою, та в тій хвилї йому показав ся страшний муж, що подавав йому ніж і сільницю, то він пізнав, що страва затроєна і не їв єї. На другий день вона прийшла і питала, чому не їсть; тодї він заявив їй, що страва затроєна і почав їсти, та отрута не пошкодила йому . . . . . 213—214
„ грозила, що заподїє собі смерть, коли Йосиф не буде з нею, та сей успокоїв її 214
„ оббрехала Йосифа; муж єї велїв його бити і всадити в тюрму, а вона й туди переказувала йому, щоби сповнив єї волю, то його випустить 214
„ ходила під стїну тюрми слухати, як Йосиф молить ся, та він чуючи єї хід затихав 215
„ велїла слузї купити Йосифа, та один не міг сторгувати, а другий дав за него 80 золотих, а панї сказав, що дав 100; Йосиф хоч бачив се, не сказав нїкому, щоб слуги не бито . . . . . 216—217
Амбрам, батько Мойсеїв, маючи двоє дїтей, розлучив ся з жінкою, коли Фараон почав убивати дїтей жидівських,

Digitized by Google

та із за пророцтва 3-літньої дочки знов зійшов ся з жінкою і сплодив Мойсея 226
Ангел береже народ жидівський, щоби не погиб від лукавих духів 182
„ спиняє Авраама, щоби не вбивав свого сина і вказує йому барана 103
„ велить Авраамови прогнати Ізмаіла і Агару з дому 104, 106
„ у сні боре ся з Яковом і не можучи його побороти хапле його за стегно і роздирає йому жили . . 121—122
„ убиває в ночи синів Єгиптян, нівечить їх образи, а навіть мертвих каже псам виволікати з гробів і класти перед батьками 235
„ дає Мойсеєви 3 дерева, певг, кедр і кипаріс, щоби всадив їх у гірку воду і та вода зробила ся солодкою . 238
„ дає Гедеонови ріг з Авраамового барана і голос того рога був як грім 268
„ велить Гедеонови, щоби своїм воякам не дав 3 дни води пити, а потім аби вибрав тілько тих, що будуть пити долонями не схиляючись 268
„ диктував Давидови псальми, а Давид сам і не знав того 272
Ангели поставили серед раю престол Божий по грісї Адама і Еви 20
„ вигнали Адама і Еву з раю бючи їх люто . . . 20
„ годували дїтей жидівських у Єгиптї, покинених матерями в полї, а коли Єгиптяне шукали їх, то земля розпадала ся і ховала дїтей, так що Єгиптяне не могли їх виорати; аж як доросли ті дїти, то купами вертали до дому 226
Антихрист — жидівський месия, збере довкола себе всїх Жидів і буде мучити людей. Праведники будуть тодї їздити по повітрю немов на конях, а Антихрист буде їх хапати за ноги і висьмівати 152
„ погибне разом з усїми Жидами 152
Анфракс камінь червоний, в ночи сьвітить ся, завинутий у полотно сьвітить крізь полотно . . . 240
Арон брат Мойсеїв по тому, як втїк Мойсей з Єгипту, пророкує, що Бог швидко увільнить Жидів з неволї . . 228
„ виходить насупроти Мойсея в пустиню і велить йому відправити жінку до батька 233
„ присилуваний Жидами хотїв їм вилляти бога, та з розтопленого металю вилляла ся раз теляча голова, а другий раз гадина; за те почали Жидів кусати гадюки 253—254
Арот і Марот, ангели зіслані на землю судити людей напили ся вина і від жінки, що прийшла до них за справою, зажадали нечесного дїла; та жінка та діставши ся до Бога виявила їх поступок, і Бог зробив її денницею, а їх завісив зелїзним ланцюхом за ноги в Вавилонї, де будуть висїти до суду 79

Digitized by Google

Асирийцї зруйнувавши Єрусалим, вели Жидів у неволю по 1000 звязаних одним ужищем, передніх стримуючи вудилами, а задніх бючи, вели босих по корчах . . 308
„ велїли їм співати пісень, а коли три отроки не хотїли, били їх суковатими палицями до пізної ночи . . . 308
Аукінф камінь знаходить ся в Скифії в глубокій пропасти; його добувають злочинцї засуджені на смерть: хто добуде такий камінь, тому дарують житє. Добувають його так, що в пропасть кидають овець, з котрих здерто шкуру; камінцї прилипають до мяса, а орли виносять те мясо на верх разом з камінцями 241
Аунан син Юдів по смерти брата Іра женить ся з его жінкою, та за намовою матери не хоче мати з нею дїтей і випускає сїмя на землю і за те вмирає . . . 190

Б.

Блощицї зробили ся з тих струпів, що Єгиптяне здирали з себе і кидали 250
Бог і два ангели зайшли в гості до Авраама . . . 86
„ коли Сара мила їм ноги, то ті ноги самі тїкали їй з рук . . . . . 86—87
„ проповів Авраамови, що буде мати сина 87
„ проповів Ревецї, що єї старший син буде слугою меншого 108
Боги єгипетські попадали, коли до Єгипту прийшов Христос 306
Болїстїв 72 призначив Бог на чоловіка 22

В.

Вала слуга Рахилина вмерла з плачу по продажі Йосифа . 122
Валаам волхв викладає сон Фараонови і радить йому вбивати дїтей жидівських 225
„ тїкає з Єгипту за те, що Фараон не послухав его ради і не вбив Мойсея і разом зі своїми синами підбунтовує город сарацинський проти їх царя Киканоса, що був тодї на війнї 228
„ укріпляє город з двох боків мурами, з третього ровами, а з четвертого гадюками 228
„ відбиває штурми Киканоса і держить ся там 9 лїт аж до смерти того царя 229
„ коли Мойсей здобув город, утїкає з синами до Мадиянїтів 230
„ робить чуда перед Фараоном на перекір Мойсеєви 233—234
„ прикликаний Моавитянами, щоби прокляв Жидів, замість того благословляє їх . . . . . 258, 260—261

Digitized by Google

Валаам другого дня їде знов проклинати Жидів, ангел заступає йому дорогу і осел не хоче йти, він бє осла, аж той промовляє людською мовою; тоді й Валаам побачив ангела, а коли сей перестеріг його, вернув до Персиди і там навчав про прихід Христа . . 258—259 261—262
Валтасар син Навходоносорів злякавши ся пророцтва Даниілового, що сеї ночи має бути вбитий, поставив сторожу в палатї, та коли вийшов у ночи, один із сторожів, Дарий, не пізнавши хто се, вбив його і захопив царство . . . . . 320—321
Вино — символ крови Христової 151
„ має в собі чотири злі духи 192
Віор боярин Давидів мав говорити сам на сам с царем, та два вечери приходячи бачив коло него молодця, що щось говорив цареви до уха, аж третього дня розповів про се цареви 272
Волхви пророкували Єгиптянам, що коли кости Йосифові вийдуть з Єгипту, буде в Єгиптї велике лихо і пітьма; для того Єгиптяне берегли Йосифову домовину в царських палатах 180
Ворон випущений Ноєм з ковчега, був символом Жидів . 67
Ворони годували Ілію хлїбом і мясом 267
Вувал (Ювал) перший музика 9, 35

Г.

Гад — пастух, убиває диких звірів; вирвав ягня від медведиці і дорізав; за се Йосиф оскаржив його перед батьком, за що знов Гад розгнївав ся на Йосифа 207
Ганзіон камінь червоний, а тертий дає сок білий і не зменшуєть ся, лїчить хорі очи і водяну пухлину . . 240
Гедеон молотить пшеницю на тоцї, коли ангел являє ся йому і велить побити Ізмаілтян 268
„ загадує знаки: коли се воля Божа, нехай усюди буде сухо, а на рунї роса — і так стало ся; потім: нехай усюди буде роса, а руно сухе — і так стало ся . . 268
„ перебраний за конюха іде до табору Ізмаілїтів і чує розмову двох із них, що Гедеон має їх побити . . 269
„ побиває Ізмаілїтів голосом труб і лїхтарнями . . 269
Гіганти — велетнї повстали з сумішки потомків Сифових с потомками Каіновими 85
Горгонїя заклята Сифом до суду віку мусить сидїти в своїй ямі 22
Горлицї навчили Адама похоронити вбитого Авеля . . 9
Григорп, упавші ангели, що мішали ся з дочками людськими, уцімнені Енохом починають співати Богу . 44—45

Digitized by Google

Д.

Давид написав 365 псальмів, залив у олово і кинув у море; по єго смерти Соломон сїтею видобув те олово і знайшов у ньому лиш 153 псальми 273
„ велїв убити Урію, а єго жінку взяв собі, та пророк Натан проповів, що перша дитина від тої жінки вмре — і вмерла 276
„ ненастанно пускав із себе сїмя; раз слуга витер єго зїлєм, те зїлє з'їла гуска а з єї яйця вилупила ся дївчина-пророчиця 277
Дан піддає думку зарізати козла, намочити в єго крови плащ Йосифів і післати батькови 199
„ бажав убити Йосифа, чатував на него 201
„ задумував щось злого на жінку Йосифову, та се йому не вдало ся 151
Даниїл пророк був оскоплений 312
„ убив смока, давши йому зо стравою з'їсти картку з написаним іменем Бога . . . . . 312—313
„ вкинений царем у львину яму пробував там 7 день без шкоди . . . . . 313—314
„ знївечив болвана бога, за котрого жертви поїдали жерцї 314
„ провидїв наперед, що Навходоносор має стати волом і остеріг єго сина 319
„ весь час молив ся за Навходоносора і не хотїв єго бачити, поки не стане знов чоловіком 320
„ не хотїв бути вчителем Валтасара 320
„ проповів Кирови (Курови) побіду над Крезом (Крусом) і за се Кур обіцяв випустити Жидів із неволї . . 320
Дарий сторожить в палатї Валтасаровій нічю, а коли Валтасар не можучи заснути, вийшов, щоби поглянути, чи не спить сторожа, Дарий не пізнавши хто се, вбив його, а пізнавши, що вбив царя, захопив царство в свої руки
„ бувши вояком відбував варту з Зоровавелем і ще одним вояком і всї три побились об заклад: що найсильнїйше? Виграв Зоровавель, що сказав, що найсильнїйші жінки і за се випросив у Дария, щоби випустив Жидів із неволї 322
Демони стручені з неба сипали ся як пісок, одні полетїли в безодню, другі лишили ся на землї, третї зависли в повітрі 11, 326
„ ті, що в пеклї, не можуть людям шкодити, тілько ті, що в повітрі 12
„ навіть над свиньми не мають власти без божої волї 12
„ будущого не знають, та часом знають дещо таємного, а часом брешуть і ошукують легковірних . . . 12
„ коли часом і правду скажуть, то обертають її на зло 12
„ для них нема вже покаяня 12
„ замісць відпавших демонів Бог сотворив людей, щоби

Digitized by Google

передати їм їх вінець 12
„ ті що впали на землю, показують ся людям, чинять їм пакости і приводять до гріхів або вселюють ся в них або і в звірів 326
„ на яке місце демон упав, там мусить бути до віку і се місце до віку его 326
„ в повітрі висять у хмарах, роблять бурі і гради . . 327
„ люнатики — гермафродіти — спадають з повітря огнем і падучими звіздами 327
„ можуть перемінювати ся в що хочуть 327
„ на їх вид треба перехрестити ся і плюнути, то мара щезне 327
„ в пітьмі на другім небі плачуть і просять Еноха, щоби молив ся за них 40, 41
„ сім ворожих духів раз-у-раз чатують на чоловіка . 175
Дерево, що виросло з головень принесених Лотом за 6 місяців, сплетене було з трьох дерев — кедра, певга і кипариса 88
Диявол перекинувши ся ангелом намовив змию, щоби спокусила Еву 19
„ вимусив від Адама запис на него самого і весь его рід і держав той запис у схованці 21
„ спокушував Еву, коли покутувала в Тигрі, перекинувши ся раз ангелом, а потім Адамом 21
„ підмовив жінку Ноеву, щоби підпоіла свого мужа пивом і довідала ся від него, куди ходить; Ной сказав їй, що робить ковчег, а диявол знівечив усе зроблене . . 69
„ підмовляє Ноеву жінку, щоби не йшла до ковчега, а коли Ной розгнівавшись сказав її: ходи, дияволе! він разом з нею входить у ковчег, тут перекидаєсь мишою, хоче прогризти дно ковчега, та гине від кота 70
„ по Мойсеевій смерти хоче взяти его тїло, закидаючи ему убийство Єгиптянина і иньші вчинки, та ангел проганює його 243
Дофафа перший коваль 9
Дочка Якова перша сказала батькови, що Йосиф живий, за що Яков урадуваний сказав їй: будь і ти жива на віки — і вона жила 500 літ аж до часу Мойсея . . 237

Е, е.

Ева коли з'їла яблоко в раю, то всї дерева в ві части зронили листя 20
„ зо страху не могла говорити, але диявол говорив ві устами і спокусив Адама 20
„ прирадила Адамови постити 40 день і сама стояла 40 день в Тигрі, маючи камінь на голові, а другий під ногами 21
„ маючи умовлений з Адамом таємний знак не піддала

Digitized by Google

ся покусам диявола 21
„ с Сифом іде до раю, та тут робить їй докори звір Горгонія 22
„ похоронена обік Адама і Авеля 23
Єгиптяне носили своїх дїтей по хатах жидівських і коли на крик їх дитини відкликнула ся жидівська дитина, то її вбивали 226
„ деякі пішли з Жидами в пустиню думаючи, що ті за 3 дни вернуть, та коли Жиди не хотїли вертати, почали бити ся з ними і Жиди одних побили а иньших прогнали 237
„ запрягала Жидів у шлиї і возили ними як волами, заставляли їх глину місити і цеглу палити 246
„ кланяють ся дївчинї, що родить дитину 336
„ хотїли змалювати образ Христа, та не могли, аж сам Христос нахилив ся над малюнок і тоді він став скінчений, та взяти його відтам, анї копії з него зняти нїхто не може 306
Єзавель царица оглядаючи своє поле сама впала мертва на ниві і там її пси з'їли 302
Єлисей коли родив ся, то золота телиця в Силамі заричала так голосно, що було чути в Єрусалимі 303
„ вояків асирийських, посланих зловити його, приводить до царя ізраільського так що вони й не бачили міста, в котре війшли, та погодувавши їх пускає їх назад . 304
„ бє Ілиїним плащем по водї, та вода не розступає ся, аж за другим разом 302
„ накликає медведїв на пустих дїтей 303
Енох захований Богом як образ воскресеня мертвих і має прийти в часї Антихриста 37
„ плаче в снї і бачить двох мужів червоних і великих, ті заповідають йому, що швидко візьмуть його до неба 39—40
„ дає роспорядок дома, по чім ангели на крилах беруть його до неба 40
„ допровадивши його до семого неба покидають його, а відси архангел Гавриїл підносить його до десятого неба перед лице Бога 46
„ ангел знимає з него земну одїж і намазує його мастю небесною і він робить ся як ангел 47
„ від архангела Іравуіла дізнає ся про всї тайни сьвіта і списує 366 книг 47
„ Бог оповідає йому сам свої тайни, яких не знали й ангели, про творенє сьвіта . . . . . 47—50
„ пущений знов на землю на 30 день, щобн все розповів людям, що бачив, і дав їм свої книги . . . 52
„ ангел білий як снїг остуджує лице Енохове, бо инакше на землї нїхто не міг би глянути на него . . . 52—53
„ упоминає синів своїх і дає їм свої книги . . . 53—62
„ підчас єго промови робить ся темно і ангели беруть його до неба . . . . . 62—63

Digitized by Google

Єремія заведений Жидами до Єгипту пророкує їм погибель і вроджене Христа і за се Жиди побили його камінем 306
„ увільнив Єгиптян від крокодилів і пророк їм, що боги їх попадають, коли прийде сюди дїва, що вродила дитину 306
Єфтай, бідний чоловік вибраний царем жидівським іде на війну і обіцює Богу свою дочку в разї побіди; вернувши с побідою віддає її Богу . . . . . 335—338

Ж.

Жаби з напоями діставали ся в черева Єгиптян і крукали в них і гнили і Єгиптяне від того вмирали . . . 249
„ квакаючи не давали Давидови писати псальмів, то він велїв засипати саджавку, та в снї побачив велику жабу, що псувала его писане і робила йому докори, що не дає жабам Бога хвалити. Тодї велїв знов вичистити саджавку . . . . . 272—273
Жидівки в Єгиптї виходили в поле і там родили . . 226
Жил не вільно їсти Жидам через те, що їх праотцю Якову ангел у снї передер жили 122
Жінка Іовова ганьбила Іова, що через него бідує, а він ховає золото, та Іов упімнув її і в тій хвилї видужав 266—267
„ Іюдова Висуя вмирає проклята мужем 190

З.

Замбрий, волхв єгипетський, перемінює свою палицю в гадину, але коли хоче взяти її в руку, гадина вкусила його і рука спухла, тілько по молитві Мойсеєвій стала знов здорова, а гадина вдарена палицею Мойсеєвою здохла . . . . . 249—250
Заулон перший мореплавець і риболовець 199
„ намовив братів не повідати вітцю про продаж Йосифа, та потаємно плакав за ним і тілько бояв ся повісти батькови, бо брати заприсягли вбити того, хто повість 197—198
„ коли брати хотїли вбити Йосифа, він заслоняв його собою а потім не їв три дни пильнуючи його в ямі, щоби другі брати його не вбили 198
Звичай аморейський: дївчину, що мала виходити замуж, сїм день перед тим пускати у блуд 190
Земля не стоїть на 33 китах і на зелїзних стовпах . . 26
„ сотворена в 7 днях має стояти 7 тисяч лїт . . . 27
Змія була первісно найлюбійша Богу з усїх звірів . . 19
„ проклята Богом за спокушене Адама і Еви . . . 28
Звірі в раю не сьміли без дозволу Адамового ні ходити, ні лягти, ні їсти 19

Digitized by Google

І (Й).

Ізмаіл ударив Ісаака, за се Сара наставала на Авраама, щоб вигнав Агару і єї сина з дому . . . 104, 105
„ живе з матїрю в пустинї при жерелї, стріляє звірів, а маючи 15 лїт, розпитує в матері, відки беруть ся люде і дізнавши ся, плодить з нею дїтей . . . 105
„ Агара і їх дїти три рази ходили в відвідини до Авраама і він давав їм богаті дари, а коли четвертий раз не дав нїчого, напали на него і обрабували . . . 334
Ізмарагд камінь показує лице людське мов зеркало . . 240
Ілия замикає небо на півчетверта року, щоб не дало нї дощу нї роси, а сам сховав ся при потоцї і пив з него воду, поки потік не висох 297
„ живе у вдови в Сарефі і весь час у неї не зменшує ся запас муки і олїю . . . . . 297—298
„ воскрешує померщого сина вдовиного 298
„ скликає огонь з неба, щоб запалив его жертву і вбиває 400 поганських жерців . . . . . 299—300
„ тїкає в пустиню зо страху перед пімстою Єзавелї 301
„ коли його настигала погоня, вчинив так, що сьвіжо засїяна нива зараз покрила ся доспілою пшеницею, а єї властитель змилив погоню мовячи, що бачив Ілию ще тодї, коли сїяв пшеницю . . . . . 301—302
„ взятий живий до неба 302
„ своїм плащем роздїлює води Йордана і переходить сухо 302
„ скидає з повітря Єлисеєви свій плащ 302
Іов сидячи за містом на гною у струпах і не маючи чим обдарувати слїпого музику, що його розвеселив, віддер із себе жменю струпа і дав слїпому; із струпа зараз зробило ся золото, а слїпий провидїв 266
Йосиф приносить братам привитанє від батька, та ті бють його, хочуть забити, потім кидають у сухий колодїзь, щоби там погиб, а врештї продають купцям ізмаїльським . . . . . 125—127, 158—166
„ проходячи с купцями по при гріб своєї матери плаче на гробі; купцї думають, що він їх чарує і хочуть його вбити, та довідавши ся, хто він, потїшають його 127—129, 160—161
„ проданий Пентефрієви живе у него в ласцї, остоює ся против покус его жінки, та обмовлений нею дістає ся до темницї . . . . . 131—134, 161—163
„ брати его в голодні роки приходять до Єгипту за пшеницею, він пізнає їх та удає, що приймає їх за шпіонів, сажає одного в темницю, решту дає збіжє і велить у мішки покласти гроші, а їм велить привести Вениямина . . . . . 167—168
„ плаче побачивши Вениямина, просить братів на обід, ворожить при обідї з чарки, велить вложити чарку в міх Венияминів, потім посилає за братами погоню, та їх

Digitized by Google

трусить, завертає всіх, брати нарікають на Вениямина і Йосифа, і аж тоді Йосиф дає їм пізнати себе 136—143, 169—173
„ на привитанє батька виїздить з єгипетським скипетром, та перед батьком випускає скипетр з руки і схиляє ся по него, щоби Єгиптяне не взяли йому за зле, що зі скипетром кланяє ся чужинцеви 145
„ по смерти Якова вспевняє братів, що не буде на них мстити ся 155
„ оповідає братам і батькови свої сни, а брати гнівають ся на него, що хоче над ними панувати 158
„ его гарну одежу брати вмочили в крови козла і передали батькови, немов то його звірі з'їли . . 129, 161
„ за гроші одержані за него брати купили собі чоботи, а не хотіли їх проїдати 129
„ в темниці викладає сни виночерпію і хлібареви Фараоновому . . . . . 163—164
„ викладає Фараонови сон про товсті і худі корови і колоски і за се Фараон робить його завідателем цілого царства . . . . . 164—167
„ постив 7 літ, поки жив у Пентефрия, і не пив вина . 213
„ проданий у неволю не повідає свого роду ані купцям, ані Пентефриєви, навіть під побоями, бо не хоче покрити ганьбою своїх братів, а видає себе за невольника 215—216
„ бачить сон: 12 оленів пасло ся, три з них россипали ся по всім сьвіті, від Юди вродила ся дівчина, ся породила баранчика, на него кинув ся лев і всї звірі, та баранчик переміг їх 217
„ проданий був у неволю в своїм дорогім плащі, та один купець здер з него той плащ, набив його і дав йому невольницьку одежу; та коли пішов на бік, щоби сховати той плащ, наскочив лев і роздер його; купці злякали ся і перепродали його иньшим . . . 218—219
„ просив Якова, щоб молив ся за братів його, аби Бог дарував їм їх гріх 219
„ перед смертю закляв Жидів, щоби виходячи з Єгипту забрали з собою его кости, та Єгиптяне закинули его кости в оловяній домовині таємно в ріку, надіючи ся, що без тих костей Жиди ніколи не вийдуть із Єгипту 236
Ір син Іюдів женить ся з Фамарою, та не пристає з нею і ангел убиває його третьої ночи по слюбі . . . 190
Ісаак навчив Левгія єврейської практики, якої сам навчив ся від Авраама 184
„ заохочує батька, щоби віддав його Богу в жертву . . 103
Ісав і Яков, близнята, родили ся так, що рука Якова була прилипла до пяти Ісава 108
„ сварили ся в матернім животі 108
Ісав по смерти Ісаака іде війною на Якова, ломаючи присягу, яку дав був батькови, і гине з руки Якова . 122
„ умирає від лука Яковового . . . . . 189—190

Digitized by Google

Ісаія перерізаний пилою над ставком, що був засипаний, перед смертю захотїв пити і на тім місцї вибухло жерело Силуам 305
Ісахар працюючи тяжко 40 лїт не чув потреби женити ся 196
Іюда силач, побивав диких звірів 188
„ войовник побивав ворожі племена, гіґантів і здобував міста . . . . . 188—189
„ підданий женить ся з Хананеянкою 189
„ здобував місто Ісавове 190
„ пяний сходить ся зі своєю невісткою Фамарою, що перебрана простітуткою сидить у брамі 190
„ віддав Фамарі за одну ніч пробуту з нею, палицю, пояс і вінець 190, 191
„ гордий був, що його в битві не міг нїхто побідити, і впав від жінок 191
„ проповідує руїну Жидів і прихід Христа . . 193—194

К.

Каін убивши Авеля, стягнув на себе сїм кар божих . . 9
„ каменем забив Авеля, а коли Бог прокляв його, бояв ся, щоб його хто не вбив, тим то Бог поклав на ньому знак, аби нїхто його не вбив 35
„ жив на тім місцї, де вбив Авеля 36
„ поставлений Богом на місяцї, щоби дивив ся, кілько лиха пішло від него 325
Кіт повстав у Ноєвім ковчезї, вискочивши з нїздрів якогось звіра по молитві Ноєвій і загриз дявола переміненого в миш 70
Китоврас знає, що вино зрадливе, а не його і попадав в руки Соломона 280
„ іде тілько простою дорогою і в Єрусалимі мусять перед ним валити хати і палати 280
„ змилував ся над вдовою і не казав валити єї хати, та об єї річ зломив собі ребро 280
„ сьміє ся з купця, що купує фарби на 7 лїт, бо знає, що той купець до 7 день умре 280, 281
„ сьміє ся з ворожбита, що другим ворожить, а не знає, що на тім місцї, де стоїть, є закопаний скарб . . 281
„ плаче бачучи весїлє, бо знає, що молодий за 30 день умре 281
„ наводить на дорогу пяного чоловіка знаючи, що се чоловік чесний . . . . . 281—282
„ навчав Соломона, як добути камінь шамір від одного птаха 281
„ увільнений з ланцюха проковтує перстїнь Соломонів і кидає його на конець Палестини, де його віднаходять єго мудрцї 282

Digitized by Google

Китоврас лишає Соломонови двоголового слугу, що доси жив по тамтім боцї землї 282
Корости напустив Бог на Єгиптян за те, що не хотїли пустити Жидів 250
Кров звірів — се душа, єї не вільно їсти, а треба випускати на землю 9, 72
Кровосумішка Лота з дочками і єго покута . . . 87—88
„ Ізмаіла з Агарою 105, 106, 333
„ Нїна з Семірамою 93
„ уставлена законом у Персів 93

Л.

Ламех слїпий убив Каїна за показом свойого повожатого, а довідавши ся, кого вбив, з гнїву забив повожатого, потім блукав по пустини не мігши втрапити до дому. Приведений до дому покутував за свій гріх . . . 37
Лев занюхавши стрільця хвостом замітає свій сьлїд . . 149
„ спить з отвореними очима 149
Левгий маючи 20 лїт мститься с Симеоном за осоромлене сестри Дини і вбиває князїв сирийських, вселївши їм уперед обрізати ся 180, 182
„ ві снї бачить небо і доходить до третього неба . . 181
„ ангел дає йому оружє, яким має пімстити ся за сестру 182
„ в другім снї 7 мужів посьвятили його на жерця . . 183
„ пророкує про вбийство Христа і про побіду Христа над Сатаною . . . . . 184—186
Лия, перша жінка Якова, була каправа на очи . . . 157
Лїтавець-Люнатик, повітряний демон, де впаде на землю, там погане місце 328
Лопатка помершого батька насисав ся крови спна і робить ся червона, а не приймав крови слуги 287
Лот згрішивши з дочками пішов до Авраама і просив, щоб той дав йому покуту 87
„ принїс три головнї з невгасимого огню і носячи воду з Єрдану підливав їх, доки не виросли і не зродили плоди 87, 88
„ носив воду в устах повзаючи на череві 3 місяцї . . 90
Лотові дочки підпоїли батька і спали з ним, щоби рід людський не вигиб 87
„ старша дочка завдає загадку свойому синови . . . 90
Люципер (Денниця) з гордости велить своїм ангелам поставити свій столець висше звізд на півночи праворуч Бога 325
„ за сам такий помисл стручений з неба голосом Божим 326
„ став чорний як головня, страшний і поганий . . 15, 326
Львиця родить неживе молоде, воно три дни лежить без духу, тодї приходить лев, дуне на него і воно оживає 150

Digitized by Google

М.

Малкоташка ужицька цариця відвідує Соломона і задає йому загадки . . . . . 283 - 284
Маріам, сестра Мойсеєва маючи 3 роки пророкувала, що в батька її вродить ся син, що виведе Жидів із неволї 226
Мелхіседек зове ся без батька, без матері, бо батько й мати его погибли без слїду 92, 100
„ батько хотїв його принести в жертву богам, та мати плаче; вони кидають обов жереб і мати виграє, так що батько мусить дати свого старшого сина в жертву 95, 98, 99
„ доходить до погляду про одного Бога, посланий батьком по воли на жертву не приводить їх і виявляє батькови свої погляди, та батько розгнївав ся і велїв йому таки привести воли 94- 95, 98
„ довідавши ся, що его брата приносять богам у жертву, втїкає на гору Фаворську і молить ся Богу, щоби земля пожерла ідолопоклонників і вони пропадають . . 95, 99
„ побачивши се вертає назад на гору і живе там 7 лїт голий і без хлїба та води 96, 99
„ благословить Авраама, прожившн з ним три дни . . 96, 99
„ був жрець хананейський, побудував город Салим і панував там 120 лїт 96
Михаіл архангел обняв власть над ангелами по упадку Сатанаіла 11, 14, 328
„ підняв оболок, що на ньому сидів Бог 14
„ обняв опіку над сьвітом 328
„ боять ся его демони, від его меча тїкають як полова . 329
„ відмовив Сифови олїю помилуваня для Адама, а велїв ждати вродженя Христового 30
„ сперечає ся з дияволом над тїлом Мойсеєвим і прогонює його 243
Місяць має 12 брам від заходу до сходу . . . . 43 - 44
Мойсей первісно звав ся Немелхія 226
„ мати ховала його 3 місяцї, потім у сїтниковій скринцї пустила в Нїл, де його знайшла Фараонова дочка . 226
„ не хотїв ссати грудей Єгиптянки, то Маріам привела его власну матїр і та вигодувала його за плату для царівни . . . . . 226—227
„ маючи 3 роки при столї зняв корону з голови Фараона і вложив на свою 227
„ коли йому за радою одного вельможі дано дорогий камінь і горючий уголь, вхопив уголь, притулив до язика і від того був гугнавий 227
„ маючи 15 лїт пішов до батька, вбив Єгиптянина, та коли се Жиди донесли Фараонови і той велїв його вбити, втїк із Єгипту 228
„ пристав до царя Киканоса, що облягав свій город збунтований Валаамом, а по смерти Киканоса вибраний ца-

Digitized by Google

рем здобуває город при помочи бузьків і женить ся з вдовою Киканоса . . . . . 228—230
„ живе з нею 40 лїт не пристаючи з нею, так що в кінцї за єї намовою його скинули з царства і відправили 230—231
„ оборонює дочок Рагуїлових при криниці; запрошений Рагуїлом у гостину оповідає йому свої пригоди; сей засаджує його в темницю і держить там 10 лїт . . 231
„ увільнений з темницї знаходить у саду застромлену палицю, що на нїй написане імя боже; сеї палиці нїхто не міг виторгнути і Рагуїл обіцяв дати свою дочку тому, хто її вийме; тож побачивши палицю в руках Мойсеєвих дав йому Сифору за жінку і Мойсей мав з нею двох синів . . . . . 231—232
„ пасучи вівцї вчить ся від ангела Гавриїла всїх тайн і всеї мудрости . . . . . 232—233
„ іде з Ароном до Фараона і дотиком палиці влагоджує два льви, що стояли при входї і увільнює їх з привязів 233
„ бачить корч зелений, з него йде ясність, а нїчого не горить 248
„ на розказ божий визуває ся 248
„ жадає від Бога знаків, щоби йому повірили і Бог перемінює йому ячмінний окрух на сьнїгову груду а палицю на гадюку 248
„ показує ті знаки перед Фараоном, та волхви єгипетські чинять те саме 248
„ дізнав ся про кости Йосифові від дочки Якова, що жила до того часу маючи 500 лїт і заклятєм змусив ріку, щоби викинула оловяну домовину . . . . 336—337
„ 10 заповідїв божих написав на сафірових таблицях . 241
„ ударив палицею о камінь і з него потекла вода; той камінь возили Жиди с собою і точили з него воду як з бочки 253
Молоко — символ чистоти 151
Мунт син Ноїв винайшов астрономію і вчив Неврота царювати 74
Мяса не їли люде до потопи сьвіта; тілько по потопі Бог позволив їсти 9, 72

Н.

Навуходоносор — син Соломона і ужицької царицї . 283
„ велить вкинути трьох отроків у огняну піч, та бачучи їх цїлих, навертає ся до правдивого Бога . . . 317
„ шість лїт був волом і пас траву, а потім знов став царем 317, 319
„ часом приходила йому память людська і тодї плакав за свої гріхи 319
Натан пророк спішив до Давида, щоб остерегти його перед

Digitized by Google

гріхом з Уриєю, та Сатана по дорозї показав йому трупа вбитого чоловіка; Натан зупинив ся, щоби поховати трупа, а Давид тимчасом згрішив . . . . 276—277
Небо зложене з 10 поверхів: на першім є вода, сьнїг, роса, на другім тьма і там мучать ся відпавші ангели, на третім рай, а на півночи єго місце, де мучать ся грішники, на четвертім сонце і місяць, на пятім упавші ангели Григори, що кають ся . . . . . 40—44
на шестім архангели, на семім престол Божий серед військ ангельських, на осьмім і девятім дванацять знаків небесних, а на десятім пробував сам Господь . . 44—46
Нефталим, прудкий ногами; Яков посилав його на посилки 104
„ бачив у сні, як Левгій ухопив сонце, а Юда місяць, а Йосиф крилатого бика 205
„ у другім снї бачив судно, що на ньому плив Яков з усїма синами; в бурю воно розбило ся, Йосиф уратував ся на дошці, Левгій молив ся і всї заплили до берега 205
Нїн оженив ся зі своєю матїрю Семірамою і поклав закон у Персів, щоби сини женили ся з матїрями . . . 93
Ной збудувавши ковчег по наказу божому, вдарив у бйло і звірі самі зібрали ся до него, котрим Бог судив, щоби були вратовані від потопи 66
„ підпоєний жінкою за намовою дияволa розповідає їй про ковчег і той розсипав ся на порох 69
„ почавши другий раз працює 30 лїт не буваючи з жінкою і не чешучись 69
Новві потомки боячи ся нової потопи почали будувати високий стовп, та тут Бог помішав їм мови і вони в страсї розбігли ся, а вітри розвалили той стовп . 74, 77

О.

Огонь невгасимий розпалив Сиф над рікою Ілой з райського дерева на спомин Адама 90
„ три головні з него взяв Лот 90
Орел постарівши ся і ослїпши летить до сонця, опалює собі крила, а потім три рази пронирає в жерело і відмолоджує ся 148
Оружє Єгиптян, потоплених у Червонім морі, викинула вода і його забрали Жиди . . . . . 238—239
Осел — нечиста скотина 150

П.

Падучі звізди — демони, що урвавши ся з хмар падуть на землю 327

Digitized by Google

Пентефрий бачучи Йосифа великим паном, з перелику йде до дому і оповідає се жінці; вона потішає його виявляючи свою провину супроти Йосифа, про котру той мовчав; обоє йдуть до Йосифа і той приймає їх ласкаво . . . . . 134—135, 166—167
Перші люде думали, що Авель був убитий за чесноту і для того жили нечесно 36
Петисоній цар єгипетський заким випустив Жидів із Єгипту, запитував свого бога Пуфія, чи есть Бог жидівський і відповідь на се питане велїв висїчи на камени і зберегти в храмі 236
Правуіл архангел, настоятель небесної бібліотеки, росповідає Енохови всї тайни 47
Псальми в Псалтирі не стоять за порядком; в часї вавилонського лихолїтя Жиди позабували їх, тілько потім Ездра позбирав їх і як котрий знайшов, так записав 275—276

Р.

Рахиль узяла від Рувима дві мандрагури і коли Лия почала з нею сварити ся, відступила їй Якова на одну ніч і та вродила Ісахара . . . . . 195—196
„ віддала мандрагуру в жертву Богу і за се вродила двох синів . . . . . 195—196
„ украла боги свойого батька 140
Рахмани живуть на острові, де нема ні звірів, ні зелїза, ні вина, ні одежі 338
„ мужі живуть окремо від жінок і тілько раз в рік переходять до них через ріку на 4 тижні . . . 338—339
Ріки єгипетські і всї напитки перемінили ся в кров . . 249
Рувим згрішив зі слугою і наложницею свого батька Валою, побачивши її, як мила ся; мав тодї 30 лїт; після сего хорував сїм місяцїв, каяв ся сїм лїт і до смерти не їв мяса, не пив пива ані вина . . . . . 173—174
„ по тім встидав ся заглянути в лице Якову до смерти . 176
„ жалував, коли брати продали Йосифа, бо хотїв відвести його до батька 178
„ плаче дізнавши ся, що брати продали Йосифа . . 199

С.

Самсон мав таку силу, що колиб у землю вправити колесо, а він би взяв за те колесо, то би спинив землю . . 270
„ разом з волосєм відросла єго сила 270
Самфір камінь, сок єго з молоком лїчить пухлятину; на ньому Мойсей написав 10 заповідїв божих . . . 241
Сардіон камінь лїчить кровоток і рани від зелїза . . 240

Digitized by Google

Сариіль ангел вияснює Яковови значінє драбини баченої в снї . . . . . 110—111
Сатана перемінює ся в музику-дударя і підводить Ірода на те, щоб викопав і отворив бочку, де замкнені демони; ті виходять і забирають Ірода с собою . . . 291—293
Сатанаіл — первісно ангел, старший над 10-тим чином ангельським 11
„ хотїв поставити свій престол на облаках і бути рівний Богу і за се звержений Богом 11, 14
„ десятий чин був огненний 14
„ відкинений від Бога потемнїв і летїв у низ 40 день і 40 ночей 14, 326
„ летїв до пекла крізь землю 328
Семеон не хоче віддати плаща Йосифового і грозить пробити копієм усякого, хтоб йому хотїв відібрати того плаща, та брати заявляють йому, що коли не дасть, то вони скажуть на него, що вбив Йосифа 199
„ з зависти бажав убити Йосифа 178
„ гнївав ся 5 місяцїв на Юду за те, що пустив його живого, та заболїв на праву руку, що мало не всохла за сей гріх 178
Серух почав перший робити статуї на память хоробрих людей, та син єго Нахор не зрозумівши сего почав бачити в них богів і продавати ті ідоли 78
Сивидла пророчиця повстала з сїмя Давидового, що зїла гуска з зїлєм 277
„ царствувала в Римі і жила 50 лїт дївою, бо надїяла ся, що з неї вродить ся Христос 277
„ викладає своїм боярам їх сон про 9 сонць — 9 царств 278
Сиф випросив з раю пруток дерева для Адама . . . 22
„ одержав від ангела три прути з райського дерева розумного 30
„ одержав від Бога перше письмо жидівське . . . 35
„ єго побожні сини називали ся синами божими . . 35
„ назвав пори року, місяцї і звізди 35
„ розкладає над рікою Ілой огонь невгасимий на спомин свого батька Адама 90
Смоква — одиноке дерево, що в раю не зронило листя по гріхї Адама і Еви 20
Совак батько Ілії бачить у снї при вродженю Ілії, що якісь мужі в білих шатах бесїдують з єго сином, повивають його огнем і годують огнем 296
Соломон знаходить і похоронює Адамову голову, благословлячи і проклинаючи її 31
„ розсуджує двох спірщиків, хто з них панський син, а хто слуга . . . . . 286—287
„ розсуджує двох жінок, котра мати живої дитини, а чия дитина задушена 287
„ завдає суд трьом купцям і по їх судах пізнає, хто з них обікрав двох иньших . . . . . 287—288

Digitized by Google

„ оповідає про царя Адариана, що хотів, щоб його називали богом 289
„ велить демонам принести йому з Єгипту царівну, що добровільно не хотїла за него вийти і вияснює їй три єї видїня 290
„ заходить в суперечку з Сатаною, хто з них дужчий і коли Сатана на доказ своєї сили перемінює своїх демонів у мак і насипає в бочку, він забиває ту бочку, закопує і заклинає, щоб нїхто крім царя не міг єї відчинити . 291
„ коли Христос виводить праотців із пекла, він лишає ся там, та самі чорти виносять його, коли їм сказав, що Христос ще раз за ним прийде до пекла . . 293 - 294
„ ловить Китовраса підпоївши його вином і медом і заковує на зелїзний ланцюх зелїзною колодкою, що на нїй написано імя боже 280
„ вияснює знаки Китоврасові 281
„ має будувати церков а не сьміє тесати зелїзом каменя 281
„ випускає Китовраса і той закидає його аж на конець єго царства 282
„ розсуджує двох братів, що з них один двоголовий, а один одноголовий . . . . . 282—283
„ ставить свій престол на склянім помостї, а ужицька цариця думаючи, що се вода, піднимає на собі одежу і цар бачить, що у неї на тїлї щітина . . . 282
„ розсуджує трьох братів, що сварили ся за батьківський спадок 235
„ трібує вдачу мужа і жінки: муж не хоче вбити жінки у снї, а жінка на се готова . . . . 285—286
„ відгадує, котрі з однаково одягнених дїтей хлопцї, а котрі дївчата 284
„ пізнає, котрі хлопцї обрізані, а котрі необрізані . . 284
Сон вищий Ізмаілїта: груда пшеничного тїста змішаного з лоєм відірвала ся від гори і привалила князїв Ізмаїльських 269
Сонце обертають і натоплюють ангели 42
„ обік него бігають Фінїзи і Халкидри 42
„ виходить на сьвіт крізь 6 брам і вертає тудиж назад . 43
„ заходить також у 6 брам, а під землею скидає з себе ясність 43
Сотона разом з Богом садив рай і з усякого дерева крав насїня та розсипав; з того виросло дерево хрестове, що має бути на єго прогнане 15
„ дерево посаджене в раю Сотоною був виноград . . 16
Стовп вавилонський будували 40 лїт; сам Бог вийшов з неба, щоби його бачити і роздїлив людей на 72 язики . . 77

Т.

Тавель, перший коваль 35
Теля, котрим Авраам угостив Бога і ангелів, по обідї поблагословив Бог і воно ожило і пішло до корови- . . 351

Digitized by Google

Три отроки вкинені в огняну піч були в нїй без шкоди і відтам докоряли цареви Навходоносору . . . 309
„ царем Аттиком засуджені на смерть; коли їх стинали, один цїлував другого голову 310, 318
„ тїла їх Жиди поклали в скриньки і тут їх голови попри-ростали до тїл, а ангели нічю схоронили ті скриньки на на горі Егевалї 310, 318
„ по смерти Христовій воскресли 311, 318
„ співали жидівські псальми перед царем Навходоносором, а їх скрипки завішені на вербах самі грали їм до співу . . . . . 315—316
„ не хотїли кланяти ся золотому божкови поставленому Навходоносором і за те вкинені в огняну піч не дізнали там нїякої шкоди . . . . . 316—317

Ф.

Фараон бачить сон: якийсь старець на одну вагу кладе всю старшину єгипетську, а на другу баранця і баранець переважує. Валаам толкує сей сон, що з Жидів уродить ся хлопець і знївечить царство єгипетське . . . 225
„ велить бабам жидівським при уродженю дусити хлопчиків жидівських або кидати в воду, та ті не слухають єго 222
„ злякав ся, коли 3-лїтнїй Мойсей зняв з него корону, хотїв його вбити за радою Валаама, та не вчинив сего, коли один вельможа (ангел) придадив дати дитинї до вибору дорогий камінь і горючий уголь, а дитина вхопила вуголь і притулила до язика 227
„ злить ся на Мойсея, коли той оповідає йому про силу Бога Адоная і не хоче пустити Жидів з краю 234—235
„ утискав Жидів за те, що дуже множили ся і він бояв ся їх зради в разї війни 246
„ женучи ся за Жидами потонув у Червонім морі, що Мойсей перехрестив палицею . . . . . 251—252

Х.

Ханадр білий птах, єго нутро вздоровлює сьлїпим очи; він віщує, чи хорий видужає, чи вмре 148
Хрестове дерево виросло з прута, що вломав ангел з райського дерева і дав Сифови для Адама і сей звив собі з него вінець і вложив на голову, с тим вінцем був похоронений, а з вінця выросло дерево . . 22, 23
„ выросло с трьох прутів із дерева розумного і на гробі Адамовім роздїлило ся на три части 29

Ц.

Цифора дочка Рагуїлова годує 10 лїт Мойсея в тюрмі, потім просить батька, щоб його випустив і ставсь єго жінкою 231

Digitized by Google

Я.

Яков бачить у снї драбину і на нїй 24 лиць . . . 199
„ співом заклинає Бога, щоби дав йому вияснене сего сну 109
„ кладе три палицї в жерело і тілько тодї поїть овець . 121
„ борє ся в ночи з ангелом, котрий вкінцї роздирає йому литку, так що Яков храмає 121
„ велить своїм синам застрілити Ісава, що виступив проти них війною, та Юда не хоче стріляти до него, а тодї Яков сам убив Ісава 122
„ мав три смутки в однім місяцї 122
„ посилає Йосифа, щоби відвідав братів, а потім винуватить себе в его смерти 124, 130
„ плаче над плащем Йосифовим . . . . . 129—130
„ довідує ся від Вениямина, що Йосиф живий, дістає лист Йосифів і їде до Єгипту . . . . . 144—145
„ перед смертю благословить синів і пророкує про Христа і Антихриста . . . . . 146—154
„ довідавши ся у перве від дочки, що Йосиф живий, говорить їй: „Будь і ти жива, доню, на віки“, і ся дочка жила аж до часів Мойсея 336

Digitized by Google

Показчик і пояснене рідших слів, що стрічають ся в текстах сего тому.

(Для пояснення рідших слів, що стрічають ся в текстах отсего тому, ужито ось яких словарів: Fr. Miklosich, Lexicon palaeo-slovenico-graeco-latinum, Vindobonae 1862—1865 (значено Mik.); И. И. Срезневскій, Матеріалы для словаря древне-русскаго языка по письменнымъ памятникамъ. Санктпетербургъ 1893, т. I А-К. (значено Срезн.). Коли в тих словарях я не міг знайти значіня якогось слова, то або висказував свою догадку, або лишав его невиясненим. Число при всякім слові значить сторону, де воно знаходить ся).

Багръ 39 Mik. Срезн. червоний колїр, порфіра

Бладотворець 52 Mik. розпустник

Бодръ 176 Mik. Срезн. бъдръ — сьмілий, чуткий, та тут очевидно значить: велитень

Бравъ 63 Mik. Срезн. скотина, вівця

Брачина 238 Mik. vac. Срезн. оздоба, прикраса

Бѣкъ 107 Mik. Срезн. бук (fagus), та тут очевидно значить щось иньше, плинне

Бѣлигъ 21 Mik. **бѣлѣгъ**, Срезн. **белѣгъ**, **билѣгъ** — знак

Варило 195 Mik. Срезн. vac.; у нас: **оумножи сѧ прелесть варил на земли** — може в сьому слові помилка переписувача, гл. варіант до сего місця на стор. 197

Варити 188 Mik. Срезн. перебігти, упередити кого (пред-варити)

Винничиє 190 Mik. Срезн. винна лоза

Виса 239 Mik. Срезн. vac.; у нас: **понесоша кисѳ и брачинѳ**

Вологомъ 140 Mik. Срезн. **вълогомъ** — бігцем

Волчва 236 Mik. Срезн. **влъшьба** — ворожба

Врежа 182 Mik. Срезн. vac., (в тілько **врѣждати**) — шкода

Врѣжинъ 19 Mik. Срезн. vac. назва якогось дерева, може попсована

Врѣждати 212 Mik. Срезн. **врѣждати** — шкодити

Вѳсина 187 Mik. **вусѣнъ** — із материї виссона, Срезн. vac.

Вѳсинѣнъ 217 Mik. **оусиньнъ** — синїй, Срезн. vac.

Вѳчина 183 Mik. Срезн. vac.

Възбнѳти 182 Mik. Срезн. прокинути ся

Digitized by Google

Кълѣй 94 Mik. Срезн. колоуй — воловий
Къплашати 71 зам. къпрашати
Къшершети 283 Mik. Срезн. vac.
Кѣй 205 Mik. vac. Срезн. кѣе — гиляки
Кѣрьше 95 Mik. връшие — вершки дерев
Глѣмити сѧ 175 Срезн. радувати ся, забавляти ся
Говѧдо 56 Mik. Срезн. бик, віл
Годѣ 59 Mik. Срезн. любо, до вподоби
Голома 25 Mik. vac. Срезн. богато, дуже (болг. голѣмо)
Голотенъ 40 Mik. глътѣнъ — ледовий; у Срезн. в тілько голоть — лїд
Гоньзѣти 111 Mik. Срезн. втекти, заховати ся
Гонѣти 204 Mik. Срезн. вистарчати
Грѣженъ 42 Mik. Срезн. vac. чи не замісць грозенъ?
Дародатье 173 Mik. Срезн. vac.
Дельва 291 Mik. Срезн. бочка
Дрѣгоици 12 Mik. дроугойци, Срезн. іноді
Дрѧжденъ 308 Mik. Срезн. лїсистий; Іпат. лїтоп. дерѧждье
Дрѧхлъ 321 Mik. Срезн. сумний, турботний
Ѳпакти 44 Mik. Срезн. vac., з грецького ἔπακτοι scil. ἡμέραι — перестушні днї
Ѳтеръ 133 Mik. Срезн. якийсь, хтось
Ѳѣзд'ъ 183 Mik. Срезн. рід одежі
Жѣнима 214 Mik. жінка, Срезн. наложниця, тут мачиха
Жировати 65 Mik. Срезн. пасти ся
Жюковина 282 Mik. vac. Срезн. жѣковина — перстїнь
Загѣтынъ 228 Mik. Срезн. vac.
Заполець 147 Mik. Срезн. vac.
Згрѣва 20 Mik. Срезн. vac. — паздїрь (відси польське zgrzebny, наше зрібний зам. згрібний)
Зекръ 242 Mik. Срезн. синїй
Зима 205 Mik. буря
Зобати 319 Mik. їсти
Зоботомитель 339 Mik. vac.
Золѣ 184 Mik. Срезн. зло, злість, гріх
Змилость 42 Mik. Срезн. vac., значить мб. студїнь
Изекръ 257 гл. Зекръ, у Срезн. изекръи — блакітний, голубий
Имьскъ 308 Mik. Срезн. vac. від имати, отже дикий, тілько що зловлений (?)
Капиа 283 Mik. копа, талант золота. Срезн. vac.
Клехтнонъ 69 Mik. Срезн. vac. рід дерева
Клещити 176 Mik. клѣштити, Срезн. клѣщити, клещити — тиснути, мучити, гризти
Кликонъ 116 Mik. vac. Срезн. кликѣнъ — герольд
Клюса 140 Mik. Срезн. лоша, коник
Книгчии 183 Mik. Срезн. писар, грамотїй
Коконилъ 80 Mik. Срезн. vac.
Кокотъ 281 Mik. Срезн. півень
Комканїе 183 Mik. Срезн. причастие
Корнилъ 106 Mik. Срезн. vac.
Котецъ 67 Mik. Срезн. котьць — клїтка, комнатка
Котыга 199 Mik. Срезн. хитон, сорочка
Коць 319 Mik. Срезн. худий
Кравчина 175 Mik. Срезн. жовч
Легомище 269 Mik. vac. укр. леговище
Лическы 138 Mik. vac.
Лькати сѧ 45 Mik. блищати ся
Лыстъ 121 Mik. удо, голїнь
Лѣте 182 Mik. лѣть легко, належить ся, так сьлїд
Маленїе 44 Mic. vac.
Мездра 195 Mik. мьзда — плата, надгорода
Мечка 188 Mik. медвідь
Мошь 283 Mik. кушіль

Digitized by Google

Могѹть 110 Mik. могжть — пан, володар
Мьска 284 Mik. мул
Нежрѣленъ 126 Mik. жрѣльнъ — голосний, **нежрѣленъ** — без голосу
Непцѣвати 130 Mik. міркувати
Нерастлѣнно 8 Mic. растлѣти сѧ — дїлити ся, **нерастлѣнно** — нероздїльно
Ногъ 66 Mik. гриф
Нѣлга 138 Mic. льза, льзѧ, льзѣ — не можна, старопольnielźa, великор. **нельзѧ**
Нѫдма 256 Mic. **ноудьма** — на силу, з примусу
Обавлѧти 12 Mic. показувати
Обавникъ 12 Mic. чарівник
Обадати 283 Mic. бости рогом, колоти
Обадити 156 Mic. обвинуватити
Обаженїе 175 Mic. обмова, донос
Оборити 189 Mic. перевернути, звалити
Обѣтїе 53 Mic. **шбѣтъ** — зарік, обіцянка
Огладнѣти 24 Mic. **огладнѣти** — зголоднїти
Олъ 174 Mik. пиво
Омарити сѧ 142 Mik. зворушити ся душею
Оньшний 286 Mik. **онъ сн** — онтой, иньший
Опакы 72 Mik. назад
Опаство 176 Mik. **опасьство** — пильність
Опась 42 Mik. **опашь** — хвіст
Опашь 42 Mik. хвіст
Осклабити сѧ 77 Mik. усьміхнути ся
Осла 240 Mik. брусок, польсь. oselka
Ослава 132 Mik. полекша
Остежь 184 Mik. плащ, нагрудник
Охабити сѧ 227 Mik. позбути ся, здержати ся від чогось
Охвочь 288 Mik. vac. охочий
Пазити 42 Mik. пильнувати
Платина 12 Mik. vac. — платок
Плачанъ 180 Mik. vac. від **плачъ**; **плачанъ законъ** — die Trauergebräuche
Плетничное дѣло 242 — золотарська робота; Mik. **плетница** — плетениця, ланцюг, оздоба плетена з дроту
Плесница 257 Mik. — підстава, тут: бляха, плита
Плиньфа 77 Mik. **плинътѧ** — цегла
Поважадати 179 Mik. підбунтовувати, під'юджувати
Погонѧ 178 Mik. vac. від **погонѧти** — пересьлїдувати, доходити: **зла моего не погонѧ** — не мстить ся за моє зло.
Помазъ 178 Mik. помазанє; у нас: **Фидохъ по помазѣ пастѣвины** або var. **по помазъ пастѣвины** не дав доброго значіня
Поносъ 176 Mik. ганьба
Понѧка 199, **понѧвица** 241 Mik. полотно
Послѹха 187 Mik. сьвідок
Потворы 228 Mik. — чари
Прадѹхный 70 Mik. vac. може **прадѫгъ-нь** — пресильний
Прапрѫдно 71 Mik. **прапрѫда, прапрѫдьнъ** — пурпура, пурпуровий, та тут се значінє не підходить, а треба розуміти: нагло, сильно.
Превѣсило 55 Mik vac. терез, тягарець у вазї
Презорство 61 Mik. vac. погорда, заздрість (?)
Преки 66 Mik. **прѣкъı** — против
Прилагатай 178 Mik. — шпіон, донощик
Притранєнъ 100 Mik. страшний; нар. укр. не-приторонний — знач. темне
Прокѹдити 185 Mik. понївечити, зруйнувати
Прокѹдникъ 185 — руйновник
Прокѹженїе 220 — руйнованє
Прокѹжа 194 — руіна
Пронорливъ 68 Mik. злий, згубний

Digitized by Google

Просатай 290 Mik. зять, тесть, сват
Просѣти сѧ 11 Mik. просипати ся
Прѣгъ 107 Mik. прѫгъ, проугъ — сарана
Прѣденъ 286 Mik. прѫдьнъ — острий, прикрий; в нашім текстї очевидно покладено се слово помилкою зам. прѣтьнъ гл. варіант
Радьма 68 Mik. — задля
Ратесъ 81 Mik. растесъ — деревляна тріска
Рѣхло 205 Mik. — тягар, набор на возї або на судно
Садовїа 54 Mik. садовиѥ — ростини
Самовѣченъ 51 Mik. vac.
Сандалъ 290 Mik. vac. — лектика (?)
Сатовенъ 142 Mik. vac. може помилка зам. сановенъ?
Сверсть 143 Mik. vac.
Свибливъ 227 — Mik. гугнавий, шепелявий
Сердоболѧ 175 Mik. сръдоболѧ — свояк
Сетьнъ 192 Mik. остатнїй, кінцевий
Сечиво 80 Mik. сѣчиво — сокира, долото
Скалъва 225 Mik. вага
Скважь 179 Mik. vac., мабуть помилка зам. сказъ
Скѣпь 278 Mik. купа; въ скѣпь — до купи, разом
Синета 239 Mik. — гіацінт, та тут означує мабуть якусь тканину
Слѣдъва 318 Mik. маѥ тілько слоудьнъ — стрімкий; тут знач. скала на версї гори
Слѣти 68 — Mik. називати ся
Сокачий 216 Mik. кухар
Сочиво 320 Mik. зерно
Сочити 236 Mik. сьлїдити, стежити; осочити — висьлїдити
Сполинъ 45 Mik. велитень
Срѧща 204 Mik. сърѧшта — стріча, щасте
Ставило 55 Mik. вага
Стеркъ 230 Mik. бузько
Сторганїѥ 80 зам. строганїѥ Mik. строугати — дряпати, тесати
Стремьство 319 Mik. хижість
Стропотенъ 116 Mik. стрѣпьтьнъ — шерсткий, прикрий
Сѹлица 122 Mik. спис
Съвѣненъ 82 Mik. съвѣньнъ — той що на дворі, окремий
Тимѣнїѥ 52 Mik. болото, гній
Тихостиве 17 Mik. vac.
Токъ 240 Mik. уплив, рана, що з неї тече кров
Трегѹвъ 201 Mik. тригоубъ — потрійний
Трестатъ 232 Mik. vac. палица трестата — сплетена з трояκого дерева (?)
Тѹченъ 53 замісць точенъ Mik. тъчьнъ такий самий
Тѫжарь 241 Mik. рільник
Ѹвѧсло 124 Mik. корона
Ѹдолети 176 Mik. побідити
Ѹкрѣшити 22 Mik. vac. укр. укришити, уломити
Ѹмѣчень 74 Mik. оумѣти, оумѣлъ
Ѹница 303 Mik. телиця
Ѹностенъ 179 Mik. юностьнъ — молодецький, легкодухий
Ѹродъ 182 Mik. жродъ — дурень
Ѹсинь 242 Mik. синїй
Ѹтропити 121 Mik. vac. роздерти, розшарпати
Ѹтварити сѧ 190 Mik. прикрасити ся
Ѹтварь 190 Mik. оздоба
Ѩкленикъ 185 Mik. vac.
Ѩдрина 205 Mik. парус
Ѩдро 205 Mik. лоно, тут керма корабля (?)
Ѩзѧ 12, ѩза 148 Mik. ѩза слабість, болість
Ѩскъ 226 Mik. кошик, скринька, відси ящик

Digitized by Google

Чарвй 128 Mik. vac. чарівник
Часовкерїє 43, часовкерїє 43 Mik. vac.
Чата 45 Mik. чета — відділ війська
Чаща 96 Mik. чашта — гущавина
Чертоженъ 190 Mik. vac.
Чвдовеликъ 45 Mik. vac. велитень
Шамиръ 281 — чудесний камінь, про него гл. Веселовскій, Слав. сказ. о Соломонѣ и Китоврасѣ, 212—213 і Grünbaum, Beiträge (ZDDMG. 31, 205—208)
Хандаръ 148 Mik. харадръ — гук, bąk
Хлапъ 73 Mik. невольник
Хлѣвь 67 Mik. водопад, течія
Ходотай 52 Mik. посланець
Хвхнвти 111 Срезн. въсхвхнати — гордувати ким

Digitized by Google

Важнїйші похибки друкарські.

Стор.	ряд.		стоіть:	читай:
40	1	з гори	Бгъ,	Бг̃ъ
42	16	„ „	ˆ йже	ѡ̂ йже
42	1	з низу	ˆ рос҃	і̂ рос҃
51	10	„ „	потребѧт сѧ ѝ положи	потрекѧт сѧ. ѝ положи
53	4	„ „	книгы нѣса:	книгы: нѣса
54	6	„ „	сѵ҃ть, [права]	сѵ҃ть [права]
54	2	„ „	взѧка	всѧка
60	16	„ „	поротанїе	пороптанїе
61	1	з гори	плогъ	плоть
68	6	з низу	принорликїй	принорливїй
69	10	„ „	в'горое	в'торое
71	10	з гори	къзлѧз[ѣ]	къзлѧж[ѣ]
71	1	з низу	негнюче	негниюче
79	1	з гори	Кол. Сѣжерѵ҃хъ	Ков. Сѣжерѵ҃хъ
85	3	з гори	шслопы	шслоны
85	15	„ „	истакновени	истикновени
87	12	„ „	ѥ̃ст[64]) ѥ	ѥ̃стѥ[64])
103	1	з низу	въ градъ	въ градъ[ѣ]
105	7	з гори	сна	сн̃а
110	11	„ „	бл̃сви	бл̃сви“
146	4	з низу	скверни	ѡ̂скверни
147	нумерована хибно 247			
151	14	з низу	йгыї	йтыї
183	20	з гори	но, по долне	но подолне
234	2	з низу	свѣгъ	свѣтъ
234	1	„ „	напашѣгъ	напашѣтъ
247	3	з гори	Фи[ѧвеш]	Фи[веш]

Digitized by Google

ЗМІСТ.

Сторона

Від Археографічної комісиї.
Передмова . . . . . I—LXVI
I. Індекс книг правдивих і заказаних.
А. Рукопис о. Теодора з Дубівця . . . . . 1—5
Б. Рукопис о. Іллї Яремецького-Білахевича . . 1—6
II. Від сотворення сьвіта до смерти Христа.
А. Рукопис о. Теодора з Дубівця . . . . . 7—15
Б. Рукопис о. Яремецького-Білахевича . . . . 324—320
III. Сатанаіл і бунт ангелів.
А. О Сотонаилѣ (Крехівська Палея) . . . . 11—13
Б. Слово о сотворенію ангелъ (Рукп. о. Яремецького-Білахевича) 14
В. Як Бог і Сотона рай садили (Ркп. о. Т. з Дубівця) 15
Г. Теж (Ркп. о. Яремецького-Білахевича) . . . 15—16
Д. Бунт ангелів і сьв. Михаіл (Ркп. о. Ст. Теслевцьового) . . . . . 325—330
IV. Про рай.
А. Крехівська Палея . . . . . 17—18
Б. Рукопис о. Яремецького-Білахевича 18
V. Оповіданя про Адама і Еву.
А. Слово о Адамѣ (Ркп. о. Т. з Дубівця) . . . 19—23
Б. Житіе о Адамѣ и Евѣ і о согрѣшеніи их (Дрогобицький рукопис) . . . . . 23—26
В. Сотворенє сьвіта і перших людей, їх перший гріх і вигнанє з раю (Із Слова Мефодия Патарського) 26—28
Г. О изгнаніи Адамови (Крех. Палея) . . . . 28—29
Д. Смерть Адама (Ркп. Яремецького-Білахевича) . 29—30
Е. О сдеяніи св. Тройцы (Крех. Палея) . . . 30
Ж. Слово о главѣ Адамовѣ, како в корени лежала (Ркп. о. Яремецького-Білахевича) 31
З. О главѣ Адамовѣ, которую принесли дѣмони з древомъ (Дрогобицький ркп.) . . . . . 31—32

Digitized by Google

Сторона

VI. Від Адама до Ноя.
А. Дїти Адамові (Крех. Палея) 33
Б. Про Каіна (Крех. Палея) . . . . . 33—34
В. Каін, Авель і Сиф (Із Слова Меф. Патарського) . 34—35
Г. Про Сифа (Крех. Палея) . . . . . 35—36
Д. Сифові потомки (Із Слова Меф. Патарського) . 36
Е. Про Еноха (Крех. Палея) . . . . . 36—37
Ж. Про Ламеха (Крех. Палея) . . . . . 37—38
VII. Книга Еноха (Із полтавського ркп. ігумена Геннадия) . . . . . 39—64
VIII. Про Ноя і потопу сьвіта.
А. Потопа сьвіта (Крех. Палея) . . . . . 65—68
Б. Ной і его жінка та Сатана (Із Слова Меф. Патарського) . . . . . 68—71
В. По потопі сьвіта і Пророчество Ноево (Крех. Палея) . . . . . 72—73
IX. Від Ноя до Авраама.
А. Мунт і Неврот і перші війни (Із Слова Мефодия Патарського) . . . . . 74—77
Б. Евер і стовп Вавилонський (Крех. Палея) . . 77—78
В. Серух і Нахор (Крех. Палея) . . . . . 78—79
Г. Арот і Марот (Ковельська Палея) 79
X. Оповіданя про Авраама.
А. Книги о Аврааме праотци и патриарсе (Крех. Палея) . . . . . 80—86
Б. Слово о Авраамѣ, егда вопроситъ во домъ свой святую Тройцу (Ркпс. о. Яремецького-Білахевича) . . . . . 86—90
В. Загадка дочки Лотової (Крех. Палея) . . . 90
Г. Указъ о другомъ древѣ крестномъ (Ркп. о. Яремецького-Білахевича) . . . . . 90—91
Д. Слово о святой Тройци, як ся Аврааму Богъ показавъ (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) . . . . 330—333
XI. Оповіданя про Мелхіседека.
А. О Мелхіседеци (Крех. Палея) . . . . . 92—97
Б. Слово о. Мелхиседецѣ цари Салимском (Ркп. о. Яремецького-Білахевича) . . . . . 97—101
XII. Авраамові сини.
А. О Исацѣ (Крех. Палея) . . . . . 102—104
Б. Слово о Агарѣ и о сыну ея Исмаилу (Ркпс. о. Яремецького-Білахевича) . . . . . 104—105
В. Невѣрніи языци откуду зачаша ся (Ркпс. о. Теодора з Дубівця) . . . . . 105—106
Г. О Измаиле (Крех. Палея) 106
Д. Ізмаілтяне (Із Слова Меф. Патарського) . . . 106—107
Е. Уривок оповіданя про Ізмаіла (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) . . . . . 333—335

Digitized by Google

Сторона

XIII. Сини Ісаакові.
А. Вроджене Ісава і Якова (Ковельська Палея) . . 108
Б. О лествици (Крех. Палея) . . . . . 108—120
В. Три палиці Яковові (Крех. Палея) 121
Г. О брани Іаковли съ ангеломъ (Крех. Палея) . . 121—122
Д. Бытье Исава сына Исаакова . . . . . 122—123

XIV. Патріархи в Єгипті.
А. Повесть о прекраснем Іосифе, егоже продаша братіа зависти ради (Крех. Палея) . . . 124—126
Б. Плач Йосифа в рові (Ркпс. о. Т. з Дубівця) . . 126—127
В. Брати продають Йосифа в неволю; плач Йосифа на гробі матери (Крех. Палея) . . . . . 127—129
Г. Плач Якова над Йосифовим плащем (Крех. Палея) 129—131
Д. Йосиф і Пентефриєва жінка (Крех. Палея) . . 131—135
Е. Як Йосиф дав себе пізнати братам (Іспаський ркпс.) . . . . . 136—138
Ж. Йосифова ворожба (Крех. Палея) . . . . 138—139
З Плач Йосифа, коли побачив Вениямина (Ркпс. о. Т. з Дубівця) . . . . . 138—140
И. Плач Вениямина посудженого за крадіж (Ркпс. о. Т. з Дубівця) . . . . . 140—141
І. Йосифове привитане з братами (Крех. Палея) . 141—144
К. Подорож Якова до Єгипту і стріча з Йосифом (Крех. Палея) . . . . . 144—146
Л. Яковів заповіт (Крех. Палея) . . . . . 146—155
М. Йосиф оповідав братам свої пригоди (Крех. Палея) 155—157
Н. Сказаніе о Іосифѣ Прекрасном (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) . . . . . 157—173

XV. Заповіти дванацяти патріархів (Крех. Палея).
1. Завѣтъ Рувимовъ о благоумьи . . . . . 174—177
2. Завѣтъ Семионовъ о зависти . . . . . 177—180
3. Завѣт Левгии о жречестве и о прозорьстве . . 180—187
4. Завѣт Іюдин о мужестве . . . . . 187—195
5. Завѣтъ Сахаровъ о доброумьи . . . . . 195—197
6. Завѣтъ Заулоновъ о милосердіи и о милостини . 197—200
7. Завѣт Данов о ярости и о лжи . . . . 200—203
8. Завѣтъ Нефталимовъ о встественей благости . 203—206
9. Завѣт Гадовъ о ненависти . . . . . 206—209
10. Завѣт Асировъ о двою лицю и о злобѣ и о доброумьи . . . . . 209—212
11. Завѣт Иосифль о премудрости . . . . . 212—218
12. Завѣт Веньяминовъ о помысле чистомъ . . . 218—224

XVI. Оповідання про Мойсея.
А. Житье святого великого пророка Мойсея, сказаніе бытья его (Крех. Палея) . . . . . 225—245
Б. Сказаніе о Моисеи, як ся родивъ (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) . . . . . 245—251
В. Перехід через Червоне море, битва з Аммаликом,

Digitized by Google

Сторона

гірка вода, вода з каменя, теляча голова і мідяна гадюка (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) . . 251–254
Г. Чудо при водах Мерри (Ркпс. о. Т. з Дубівця) . 254–255
Д. Уривок оповіданя про те саме чудо (Дрогобицький ркпс.) 255
Е О 12 камыках, иже были на главѣ святителевѣ насажени (Ркпс. XVII в.) 255–257
Ж. Про Валаама (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) . . 257–260
З. Про Валаама (Ркпс. о. Т. Поповича Тухлянського) 260–263

XVII. Від Мойсея до Давида.
А. Жытіе Іова праведнаго (Ркпс. о. Ст Теслевцьового) 264–267
Б. Гедеон і Ізмаілтяне (Із Слова Меф. Патарського) 268–270
В. Відривок оповіданя про Самсона (Дрогобицький рукопис) 270–271
Г. Слово на погребѣ дѣвичом о Єфтаі кроли (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) 335–338

XVIII. Оповідання про Давида.
А. Слово о цару Давиду, како списа Псалтиръ (Ркпс. о. Яремецького-Білахевича) 272 273
В. Відривок тогож оповіданя (Дрогобицький ркпс.) . 273–274
В. Указъ сій о составленіи псалтырнѣмъ (Ркпс. о. Т. з Дубівця) 274–275
Г. Поученіе, како псалтырь почитает ся (Ркпс. о. Т. з Дубівця) 275–276
Д. Про пророка Нафана (Крех. Палея) 276 277
Е. Слово о Сивидлѣ пророчици и о Давидѣ цару (Ркпс. о. Яремецького-Білахевича) 277–279

XIX. Оповідання про Соломона.
А. Повѣсть о. Китоврасе (Крех. Палея) . . . 280–282
Б. Двоголовий слуга Соломонів і его сини (Крех. Палея) 282–283
В. О Ужицкой царици (Крех. Палея) 283–285
Г. Судове Соломони (Крех. Палея) 285–288
Д. Оповіданѣ про царя Адариана (Крех. Палея) . 289
Е. Соломон і царівна (Крех. Палея) 290–291
Ж. Сказаніе о царю Соломонѣ, како закопа бѣси во єдиной дельвѣ (Іспаський ркпс) 291–293
З. Як Соломон із пекла вимудрував ся (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) 293–294
И. Толкованіе о потири Соломонѣ (Крех. Палея) . 294–295

XX. Від Соломона до Христа.
А. Св. славного пророка Іліи (Ркпс. о. Ст Теслевцьового) 296–303
Б. Св. пророка Єлисея (Ркпс о. Т. з Дубівця) . . 303–304
В. Св. пророка Ісаії (Ркпс. о. Т. з Дубівця) . . 304–305
Г. Смерть Єремії і его пророцтво про Ісуса (Крех. Палея) 305–306

Digitized by Google

Сторона

Д. Страсть св. трехъ отрокъ Ананіи, Азаріи, Мисаила и Даніила пророка (Замойський ркпс.) . . 307—312
Е Память св. трех отрокъ и св. пророка Даніила (Ркпс о. Ст Теслевцьового) . . . . 312—315
Ж. Св отрок Ананія, Азарія и Мисаила (Ркпс. о. Ст. Теслевцьового) . . . . . 315—319
З. Провиденіе пророка Даніила о Навходоносоре (Срех. Палея) . . . . . 319—320
И. Пророк Даніїл і цар Кур Персянин (Срех. Палея) 320
І. Про Сусанну (Срех. Палея) . . . . . 320—321
К. Смерть царя Валтасара (Срех. Палея) . . . 321—322
Л. Як Зоровавель одержав дозвіл вивести Жидів із неволї (Срех. Палея) 322
М. А се о пророцѣх і о пророчицах (Срех Палея) 322—323
Н. Александер В у Рахманів (Срех. Палея) . . 338—339
Показчик імен осіб і місць згаданих в текстах сего тому . . . . . 341—355
Показчик писателїв і творів наведених у сьому томі . . . . . 356—361
Показчик легендових і казочних мотивів і т. и. в текстах сего тому . . . . . 362—383
Показчик неясних або рідше вживаних слів у текстах сего тому . . . . . 384—387
Важнїйші похибки друкарські 388

Digitized by Google

Digitized by Google

Ціна 2 зр. або 4 корони.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google
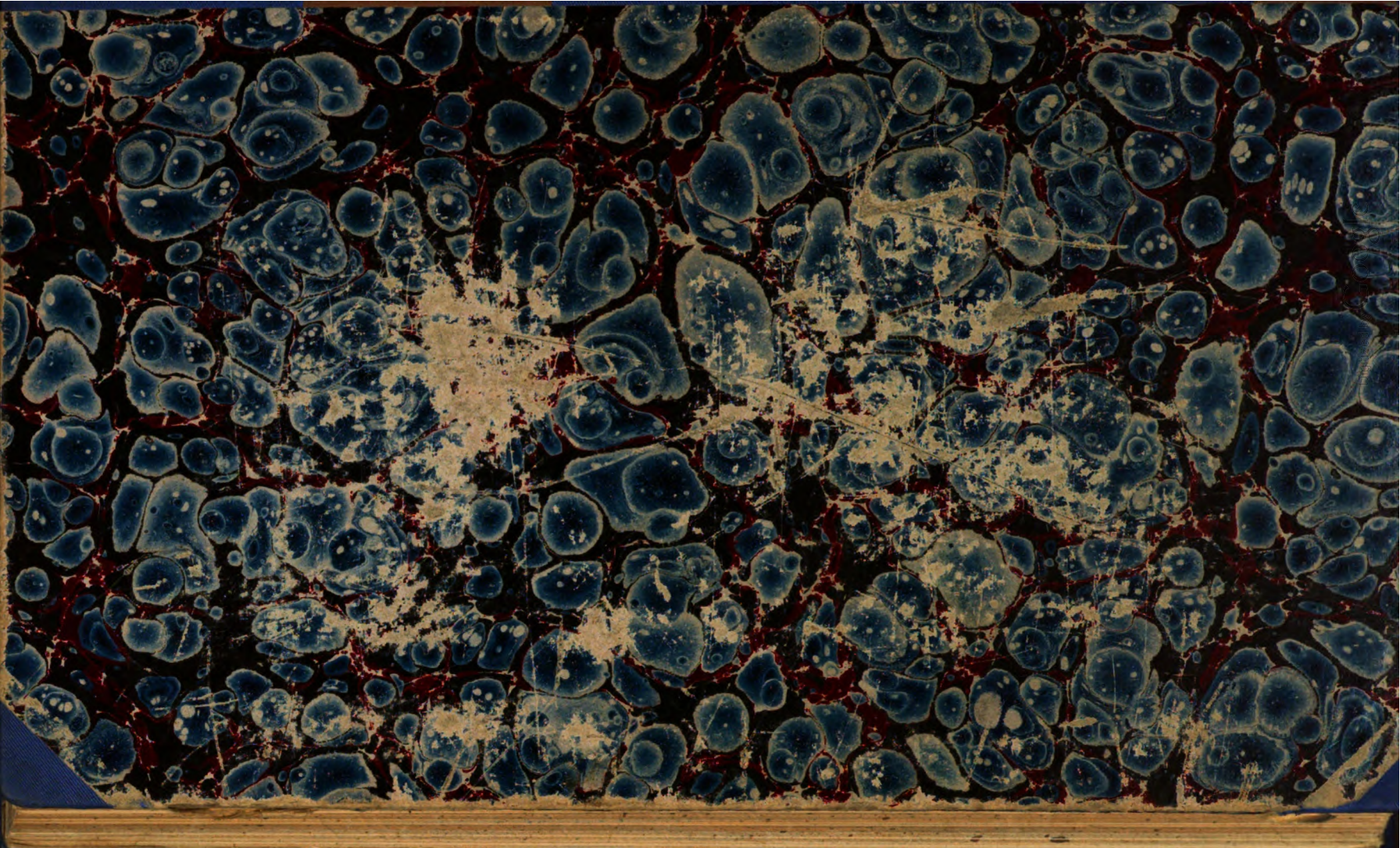
Digitized by Google